Evangelis-
tarium

PALAE

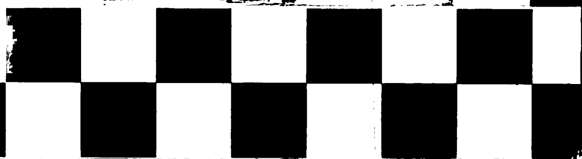
vangelis,
tarium

I. k. 40

Dd

SPALAE

Evangelis-
tarium

EVANGELISTARIVM M. MARULI SPALATEN.

opus vere euangelicum, sub fidei, spei & charitatis titulis in septem libros partitum.

Liber Conventus Tirp[illegible]ensis

Accessit huic, propter idem fere argumentum Meginhardi viri vndecunque doctiss. ad dñm Guntherum, de fide, varietate symboli, & ipso symbolo Apostolico, & pesti[illegible] multarũ hæresum, sed insigni[illegible] libellus, nunc recens excusus.

Catalogo inscriptus 1610

Coloniæ, Apud Petrum Quentell. Anno M. D. XXIX.

Hospitio recipimus et Mensam pro tenuitate nostra, quam Vultum hilarem: et Animum syncerum

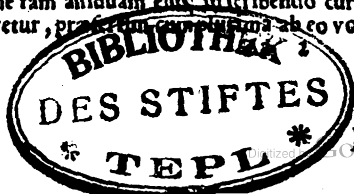
exhibeamus. Colloquio amico et puro utentes.

Audiuimus a 2 9.tis decem Euangelium
Ceterum non viciat Euangelio.

FRANCISCVS IVLIANIVS VENEtus lectori felicitatem

Aud sane me latet multos, vt humano generi opitularentur, & nomen sibi ex hoc pararent, multa ingenij sui monimenta reliquisse. Cum enim alia vetustate deficiant, sola literarum monimenta & æterna sunt, & mortalium res ęternitati commendant. Nihil sane æque humanum est, quam alteri prodesse. Quomodo enim melius ciuium cœtus publice priuatimque, nisi ab homine adiuuentur? Huiuscemodi igitur viris de humano genere bene meritis templa dicata, aræ erectæ, statuæ consecratæ fuere. Quid igitur Marci Maruli singularis viri laudibus par referemus? Cuius vigiliæ cæterorum labores adeo superant, vt quanto illi cæteris præstiterunt, tanto hic ipsis præstã tior iudicetur, qui tanquam lucidum sidus hac nostra ætate enituit, qui non solum sibi natus, immo ad communem omnium vtilitatem nullis sudoribus parcit, vt hominibus auxilio sit: viuit, vt nos viuere faciat: laborat, vt quietem inueniamus, vt inquam bene beateque viuendo (prout ipse præ cæteris docet) cælorum sedes sortiti, beati æuo sempiterno fruamur, nosq; etiam in diuorum numerũ relatos mortales ipsi ceu numina colant. Quid hoc maius excogitari potest? Spreuit diuitias, spreuit honores, ab iis in quibus summum bonum mortales collocant, se penitus abdicauit. Quid cætera commemorem, cum paruula admodum sæpius inclusus cella, inter syluestres arbores, feris tantum comitatus vitam degat, vt his curis alienus, nobis prosit. Scriptis semper vacat, quæ salutem vniuerso terrarum orbi afferant, his se penitus addixit. Quid hoc viro, immo diuino spiritu sanctius, quid beatius, qui in carne præter carnem viuẽs cælestem vitam in terris agit? Quis itaque tam assiduam eius in scribendo curam non admiretur, præsertim cum plurima ab eo volu-

mina iam perfecta sint? Adde scribendi facilitatem, sermonis elegantiam, quodque verborum pondere, sententiarumque grauitate nulli concedit. Interdū tamen sedati amnis more labitur, modo paulum assurgens, sine vllis salebris quasi torrēs pro rei qualitate decurrit incitatior. Acerrime vitia insectatur. Taceo multiplicem literarum cognitionem, vt vtrum elegantiore stylo, ān doctrina magis valeat non facile possis diiudicare. Donauit itaque nos diuino hoc opusculo, vt alias alia, Cui euangelistarium nomen indidit, ex intimis sacræ theologiæ fontibus, abditaque vtriusque instrumenti lectione haustum. Totam tripertitam moralem philosophiam complectitur. Cuius diuina cōsilia si exequenda curabimus, in diuorum quidem cœtu gaudebimus. Quo igitur maiori munere donari potuimus? Quare quantum ipsi debemus, quis verbis queat consequi? Commendauit hoc salutiferum opus Francisco Lucensi sacerdoti integerrimo (Cui enim aptius diuina commendari possunt, quam illi qui quotidie diuina attrectat?) Qui vt bonos & doctos viros colit, & ab eisdem colitur (Simile enim simili veteri prouerbio facillime hæret) ita illorum opera vt quam emendatissima excudantur, vehementer laborat. Leges itaque opus a viro & doctissimo & optimo elucubratum: a sacerdote vero rarissimo diligētissime excusum. Tu igitur nocturna versato manu, versato diurna, cum tantum vtilitatis ex huius lectione capturus sis. Bn̄ vale, & deum optimum maximum deprecare, vt Marulo nostro Nestoreos annos largiatur, ipsumque feliciorem reddat. Expectato interim opus eiusdē Maruli de imitatione Christi compluraque opuscula Christianæ pietatis cultori fructuosissima. Iterum

V A L E.

FRANCISCVS IVLIanius Venetus, Marco Marulo viro doctissimo & optimo.

QVæ veterum pietas, fidei quæ gloria nostræ,
Iampridem scriptis innotuere tuis.
Scilicet hoc vario deducta exempla labore,
Et docuit miræ sedulitatis opus.
Nunc cæli dum pandis iter, dum numina nobis,
Vt mihi sis magni numinis instar, agis.
Quare age q̃ tantum cœptum est pede, fortiter aude:
Et tua quo virtus te vocat, ista pete.
Sic decus, & nomen, laudemque paraueris, vt tu
Extinctus superis adnumerere tuis.

FRANCISCVS IVLIanius Venetus, Francisco Lucensi sacerdoti integerrimo.

QVãta tui est Maruli scribendo gloria, tanta &
Laus tua q̃ Marulum viuere posse doces.
Adde, q̃d ingenio quantũ contendere neruis
Fas fuit, vt late splendeat, vnus agis.
Profuerat tibi Marce parum, noctesque diesque
Peruigilem studijs inuigilasse tuis.
Frustra omnis labor, & frustra hæc industria, ni te
Et populo, & longo vindicet iste situ.
Hic vitam dedit æternam, astruxitq; nitorem,
Hic tibi quæ deerant, cætera pene dedit.

M. MARVLI PRAEFATIO IN SVum euangelistarium.

VEMADMODVM iter marmora ophites, inter gēmas adamas, iter metalla aurū, æstimatiōe ptioque pstare putātur, & sicut sol omnium siderū fulgentiss. pulcherrimusq; habetur: ita supra omnes scientias eminet illa, q ethicē vocāt, qa de morum vitæq; cultu ptractat. Cū enim nihil in homine laudabili9 vtute sit, nihil vitio detestabilius, qd ea doctrina magis egregiū magisq; amplectendū videri debet, q hominem ipm instruit ac erudit, qua ratione & a malitia declinet, & studeat pbitati? Sed licet in isto tā pclaro docendi gñe multa qdem sapienter & acute a philosophis inuenta tractataq; ferant, qs tñ tanta desipit temeritate, vt illa cū his, q nobis diuinitus tradita sunt, vlla ex parte audeat cōferre? Errare vtiq; ipsi philosophi potuere, sicuti & errarunt in plurimis, qm homines erant: deus aūt quia solus consummatissimæ sapientiæ est, falli aut errare nullo modo potest. Eius ergo, q nihil est verius, nihil sapientius, leges pcepta q; viuendi & nobis suscipienda pponimus, & alios vt suscipiant hortamur. Quibus profecto si obtemperare curabimus, non erit ipsa sibi pretium virtus, vt Stoici dixerunt, sed virtuti merces accedet, pro mortalitate immortalitas, pro corruptione incorruptio, pro miseria beatitudo, denique deo ipso frui licebit, cum dei iussa peregerimus, eiusque perpetuo gaudebimus conspectu, qui sua luce omnia illu-

strat, sua sapientia omnia gubernat, sua potentia omnia sustentat. Nihil nobis ad perfectam consummatamque felicitatem deesse poterit, cum ab ipsius maiestate atque gloria, quam eloqui vel excogitare nemo potest, recepti atque assumpti fuerimus. Vt igitur ad tam immensum & incomprehensibile bonũ peruenire tandem valeamus, veteris nouique instrumenti, quorum deus est autor, acta institutionesque perscrutabimur. Tria præcipua sunt, quæ in his obseruanda nobis mandantur: Fides, Spes, Charitas. Fides, vt credamus verissima esse, quæ Moyses & prophetæ, quæ Christus & apostoli diuino spiritu afflati, locuti sunt. Spes, vt exequendo ea quæ iubentur, illa quæ promissa sunt, accepturos nos minime diffidamus. Charitas, vt nihil agamus, neque dicamus, nisi quod deo gratum & hominibus credimus profuturum. Et quoniam quicquid vel agendum, vel fugiendum præcipitur, ad hæc tria satis commode referri queat, ex iis quæ scripturi sumus, alia sub fidei, alia sub spei, alia vero sub charitatis titulo expediemus: nihil omnino asserentes a scripturarum sensu autoritateque alienum. Non erit itaque meum q̊d docebo, sed diuinum, & de ipso sanctorum voluminum thesauro fideliter syncereque depromptum: vt qcquid dixero, tam verum sit, quam ipsa veritas. Etenim statui atque decreui, nusquam a lege, nusquam ab euangelio discedere, sed per vtriusque scripturæ spatia discurrendo, quæ magis necessaria nobis videbuntur, passim colligere, & in septem digesta libros quam diligentissime potero explanare, discereque volentibus offerre. Nihil in his inseretur externum, ne alienis indigere videamur: nostra tantum, q̃ nobis in omni disserenda de moribus materia satis abundeq; suppetunt, in medium proferentur, nullo exotici coloris fuco linita, sed sola sui puritate contenta. Porro opus ipsum Euangelistarij nomine consecrabitur, q̃uis non solum euãgelij, sed etiam legis dicta exemplaq; cõtinebit. Nam quoties p synecdochen a parte totũ designare volumus, ab eo

parte quæ insignior videtur, vocabulum imponi debet vnde & puppim pro naui, & animam pro homine quandoque legimus apud autores. Præstat autem legi euangeliũ: quia in lege futurorũ signa erant, quæ in euangelio impleta videmus: illic typus & vmbræ, hic veritas & vmbrarum caliginẽ dissipans desiderata lux. Illic ꝑterea per seruos suos nobis locutus est deus, hic per filium, & tunc quidem in Adam mortui eramus, nunc viuimus in Christo. Explicata tandem rerum, quas aggredimur, propositione, inscriptionisque ratione ostensa, reliquum est, vt spiritu sancto aspirante vela pendamus, & ab ipsa (quam deo debemus) fide, illo bene iuuante institutũ opus auspicemur. Vt tamen cuique mox constet, quæ materia in singulis pertractet libris, libuit prius indicem librorum, & eorundem capitum cum titulis seriatim subnotare.

PRAEFATIONIS FINIS.

INDEX TITULORUM CUIUSque Capitis Septem euangelistarij librorum.

Tituli capitum libri primi.

Tituli capitum libri secundi.

Tituli capitum libri tertij.

Tituli capitum quarti libri.

Tituli capitum libri quinti.

Tituli capitum libri sexti.

Tituli capitum libri septimi.

FINIS.

ORDO ALPHABETICVS IN
Marulo & Meginhardo.

Aa,A,B,C,D,E,F,G,H,I,K,L,M,N,O,P,Q,R,S,T,V,
X,Y,Z,a,b,c,d,e,f,g,h,i,k,l, & singula sunt octifolia.

EVANGELISTARII MARCI MARVLI VIRI in euãgelicis literis exercitatissimi liber primus, quod verissima sint, certaq; fide amplectenda, quæ Moses & prophetæ, quæq; Christus & apostoli diuino afflati spiritu tradiderunt, edocens: aliaq; plura Christi præclara complectens dogmata: quæ videlicet accommodatius sub fidei titulo digeri visa sunt.

¶De fide deo præstanda Cap. I.

Rimus igitur sperandæ beatitudinis gradus fides est. Credamus deo: credamus dei filio: & quicquid spiritu sancto instructi diuini homĩes de iis, quæ nõ vidimus, nobis testati sunt, indubitatæ credulitatis assensu suscipiamus. Vt iacto rectæ fidei fundamento, cæteras quibus beata vita comparatur, virtutes supædificare possimus, & de nobis dici queat: Beati qui non viderunt, & crediderunt. Vnde etiam sacramentum corporis & sanguinis sui dominus sub panis viniq; specie instituit: vt non quod cernimus, neq; quod tangimus, sed quod credimus in terra adorãtes, hoc ipm videre in cœlo mereamur exultantes. Et quoniã vnus fidei nostræ finis est, diuino frui cõspectu, cõsulẽs nob ipe saluator noster, ait: Pœnitemini & credite euangelio. Tunc enim plurimum prodest euangelii fides, cum nos delictorum, quibus deum hominesque offendimus, pœnitet. Idem alibi præcipit, dicens: Habete fidem dei. Qui fidem dei habent, hi non humanæ solertiæ callide inuentis arguteq; conclusis credũt, sed

Iohan. 20

Marc. 1.

Marc. 10

soli veritati diuinitus reuelatæ firmiter adhærent, humanam doctrinam diuinæ semper posthabentes. Idcirco quidem & ad Samaritanam mulierem, id est, ad animam per fidem saluandã, ipse ỽitatis magister Chrũs
Iohan. 4 dixit, Crede mihi mulier. q̃si diceret, mihi crede q̀ dei sapientia sum, non philosophis q̀ humana sapiunt, non poetis priscæ fatuitatis scriptoribus, qui in deorũ vix numeranda multitudine delirant, neq; Iudæis qui trinitatem denegant, non intelligentes in vna simpliciq; substantia personarum pluralitatem, quam & ip̃e san-
Psal. 109. ctus propheta Dauid vidit, dicens, Dixit dominus do-
Psalm. 42. mino meo, sede a dextris meis. & alibi. Verbo dei cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Quod si recte acciperent, etiam in veteribus scripturis mysterium sanctæ trinitatis contineri faterẽtur, & nobiscum simul sentirent. Crede mihi, inquit. Distãtiam q̃dam faciunt inter credere deo, & Credere in deum.
Iohan. 6 vt credere in deũ, sit per fidem operari, & eius cui credimus præcepta exeq. Hinc idem ait, Hoc est opus dei, vt credatis in eum quem misit ille. Prius tamen credimus, deinde operi accingimur. alterum sine altero nihil ꝓficit ad salutem. Cæterum fieri solet, vt ad sectæ huius professionem accedentes, nonnihil suspẽsum animum primitus gerant. deinde (si tamen dignoscendæ veritatis proposito hoc agunt) magis illuminati, nihil verius esse existimant, quam quod sacrarum literarum monumentis contineri cognoscunt. Qui ita in fide stabiliri cupiunt, omnes autem cupere debent, deo supplicent & hominem illum imitentur, qui in euange
Marc. 9 lio ait, Credo domine, adiuua incredulitatem meam. simul enim & credebat & quasi incredulus nutabat. Et quoniam experimento iam didicerat, suam credulitatem omnino infirmam esse & imbecillem, nisi auxilio iuuetur diuino, a dño opẽ petijt vt perfecti⁹ crederet. Porro q̀ iam de religione nihil dubitant, continuo de Iudæa ad montes trãsmigrare cupiũt, ad altiora ỽtutũ culmina conscendere nitunt. & credendo in filiũ, peruenire festinant ad p̃rem, ip̃o filio dicente, Qui credit in

me,non credit in me sed in eũ q misit me. Fide cm̃ pene tram᷒ vsq; ad inuisibilia dei. Ne aũt ipm qui est missus minus aliquid hẽ putares, q̃ eũ qui mittit. rursum ait, Creditis in deũ, & in me credite. Aequalem se illi testa tur, dum eandem ipe de se fidem exigit, q̃ hr̃ de deo pa tre. Cui sniæ & illud dictũ congruit. Ego & pr̃ vnũ su- mus, non ꝓpter assumptã humanitatẽ, in q̃ minor sum pr̃e, sed ꝓpter substantiæ vnitatẽ, in q̃ illi æqualis sum. Cum ergo patris & filij & spũs s. vnã eãdemq; deitatem confessi fuerimus, consequẽs est, vt de ipius filij doctri na nihil hæsitemus. Postq̃ aũt oẽs ꝑrsus ambiguitatis tenebræ cordis latebras excesserint, tunc reliquũ erit, vt nobis ad bene beateq; viuendũ & cupiditas accenda tur, & detur facultas. Quod qdem futurũ pollicet dñs, d. Qui habet dabitur ei, & abundabit. hoc est, q habet fidem, merebit grãm, & fructib. exuberabit ỽtutũ. Sic & luxurioso ꝓdigoq; filio, post offensam ad patrem re uertenti petentiq; veniã, non solum ignoscit, sed etiã datur stola, vt veteri hoĩe deposito, nouũ induat. anu- lus in manu, vt iustitię opibus incumbat. calceamenta in pedib. vt ipe firmiter incedens, aliis q̃q; se itineris q̃ ad Chrm̃ peruenitur, ducem p̃stet; atq; alios doceat, q̃d ipe prius & didicerit & fecerit. Semp tñ meminerit, ad fidei pfectionem non, nisi deo adiuuante, se posse pue- nire cum Saluator dicat: Nemo p̃t venire ad me, nisi pa ter q misit me traxerit eũ. Illi ad Chrm̃ trahunt, q tra- hi volunt, quiq; orant vt trahantur. Nemo saluat in- uitus. Vt velimus, nr̃m est: vt aũt velimus & possimus dei est. Si quis sitit, inquit, veniat ad me & bibat. Siti- ant igitur & esuriant iustitiam, qui iustitiæ pabulo sa turari volunt, & tunc demum ex abundantia cordis os loquetur. Ipse enim subiungit, dicens: Qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Quod exponens euangelista, ait: Hoc autem dixit de spiritu, quem accepturi erant creden- tes in eum. Fidelis ergo Christianus, veritatis & intelligentiæ impletur spiritu, quo iam plenus, sa-

Iohan. 14.
Iohan. 10.
Mat. 13
Luc. 15.
Iohan. 6
Iohan. 7

uberrimis vitæ præceptis incipit scaturire. Minime quippe otiosi sunt, q diuino aguntur spiritu. Hic idem Christum dominum in se manentem habet, dicente il-
Iohan.15 lo: Manete in me, & ego in vobis. & rursum: Qui manet in me, & ego in eo. Quantum aũt boni ex hoc consequamur, continuo declarat, dicens: Hic fert fructum multum. Ne quis tamen quicquam suæ libertatis arbitrio magis q̃ gratiæ tribuat diuinæ, subiunxit: Quia sine me nihil potestis facere. Itaq; vt possimus, vt valeamus ad vitæ melioris perfectiorisq; statum peruenire, futuri ædificij fundamenta nõ alibi ponenda sunt quam supra firmissimam petram Christum, qui de se-
Mat.16 met loquens, ait: Et super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Quam petram ille qui primus confessus
Iohan.8 est, Petri nomen accipere meruit, & inter apostolos tenere principatum. Hoc igitur quod Iudæis dictum est,
Gen.15 Si filij Abrahæ estis, opera Abrahæ facite, nobis quoq; dictum putemus, Credidit Abraham deo, & reputatum est ei ad iustitiam. Fides sola nunquam ei ad iustitiam reputaretur, nisi congruis fidei virtutum ornamentis sese excoluisset. Et hoc est quidem quod alibi
Iohan. 14 ait dominus, Qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet. Maius enim est pie iusteq; viuere, q̃ miracula facere, quæ etiam per impi-
Iohan.18 os quandoq; fiunt. Sed qui ex veritate est, inquit, audit vocem meam, hoc est, qui in me credit, qui sum veritas, hic præceptis meis obtemperat, & me imitari ꝓ viribus contendit.

De fidei constãtia & virtute. Ca. II.

CAeterum nisi rectæ religionis fides semel suscepta constanter teneatur, virtutes quoq; effluere ac dissipari necesse est. Conuulso quippe fundamento, qcquid superædificatum fuerit, corruet. Fir-
Lucæ. 18 ma sane fides fuit cæcoꝶ illoꝶ, qui increpiti vt tace-
Mar. 10 rent, magis clamabãt: Domine, miserere nostri fili Da-
Matth. 20 uid. Chananææ q̃q; mulieris incõcussa permãsit credu-
Matth. 15. litas: & q̃d credẽdo atq; sperãdo poposcerat, ꝑseuerãn

do impetrauit. Inuicta deniq; fuit ipsorum martyrum in credendo constantia. Caede, vre, occide, inquiunt: cuncta quae homini inferri possunt tormēta, prius in corpore nostro perferemus, q̃ Christum negabimus. Hi ergo fuere, qui domum sibi nō in terra, sed in coelo aedificare volentes, fidei suae fundamentum supra firmam petram posuerant; atq; ideo domus illa nec fluminis illisione, nec validis ventorum flatibus potuit moueri. Sed hanc quoq; in credendo constantiam a deo petendam esse docet dominus, dum ad Petrum cōuersus ait: Ego rogaui pro te, vt non deficiat fides tua. Stabilitae autem in deo fidei quanta vis virtus'q; sit, quis explicet? Chananaea credens, responsum accipit, Fiat tibi sicut vis, quod multo plus est, q̃ si audisset, Fiat tibi sicut petisti. Minus enim interdum petimus q̃ volumus, ne impudens videatur petitio. Et illud profecto ad credulos est dictum, Cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos. Casso nimirum labore tota gentilium philosophorum schola desudauit in quaerenda veritate, quam sola Christi aperuit fides. Frustra Romani liberos se esse iactitarunt, dum orbi terrarum dominarentur. Fidei enī Christianae veritas, vere liberos reddidit credentes, non potentiae fastus terrenae. Sola quippe ex corruptibilibus incorruptos, & ex mortalibus facit immortales. Virtus etiam fidei in eo enituit, q; ex tam infirmo principio tantum roboris concepit, vt humiles homines, pauperes, inermes, neq; persecutionibus neque caedibus cohiberi potuerint, quin longe late'q; reuelatae diuinitus veritatis verba disseminarent. In oēm terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terrae vba eorum. Hoc sane fuit granum illud sinapis, quod minimū erat omnium seminum; postq̃ autem creuit, maius factum est omnibus oleribus; euasitq; arbor grandis, in cuius ramis volucres coeli habitarunt. Nusq̃ enim alibi caelestia contemplantium mentes iucundius conquiescunt, quā in ipsa euangelicae doctrinae lectione. Si habueritis (inquit) fidem, sicut est granum sinapis. Ad naturā seminis referendum est, ex q̃ fit arbor magna. Magna

Luc. 22
Matth. 15
Iohan. 8
Psal. 18
Matt. 13
Matt. 17
Marc. 4

igitur fide opus est, vt magna opemur, & credentib. ni
hil impossibile sit. Etenim pfecte credentes nihil inutile
petent, iō nec montes trāstulisse feruntur, nō qa nequi
uerint, sed quia nō expedierit. Non min' aūt mirabile
fuit, mortuos suscitasse, quādoquidē fecerūt, q̄ montes
transtulisse: q̄d fecissent, si vtile fore censuissent. Vñ ali
Marc. 9 bi etiā dñs ait: Si potes credere, oīa possibilia sunt cre-
denti. Sed videamus q̄nā sunt ista oīa, q̄ factu possibilia
Mat. 8 dicat, Centurionis fides seruū sui paralyticum sanat,
dū ipe a dño audit: Vade, & sicut credidisti fiat tibi. Fi
des mulieris hæmorrhoidas patientis, ipām morbo li
berauit; fimbriā tetigit saluatoris, nihil de oñipoten
tia eius hæsitās. & meruit audire: Filia, fides tua te sal
Luc. 7. uam fecit. Fides leprosos mundauit, & ei, qui reuersus
p bñficio accepto grās egit, dicitur. Surge, vade, quia
fides tua te saluū fecit. Fides cęcū illuminauit, qui dum
miam implorat vt videret, statim audiuit. Respice, fi-
des tua te saluum fecit. & cōfestim vidit. atq; vt bñfa-
ctori grām quam poterat, referret, seq̄batur illum (vt
euāgelista ait) & magnificabat deū. Fides Iairi synago
gæ principis, filiā eius mortuā vitæ restituit. Dño eñi
iubente vt surgeret, q̄ iam exanimis plangebat, viua
in pedes se erexit. Fidei deniq; merito Martha & Ma-
ria Lazaꝝ fratrē, quem mortuū sepultumq;, & iā fœten
tem fleuerant, iteꝝ viuum receperunt, dicēte dño. Qui
credit in me, etiam si mortuus fuerit. viuet. & rursum.
Si credideritis inquit, videbitis gloriā dei. Præcessit er
go fides & subsecutus est tā grandis miraculi effectus.
Omnium tñ q̄ per fidem Chri facta sunt q̄q; fiunt, fient
ve, hoc maximum qdem est, q' p eam ipsi credentes de
mundi huius miseriis ad cælestem transferantur beati
Mat. 10. tudinem, perpetuoq; felices efficiantur. Omnis, inquit
Mar. 8 qui cōfitebitur me corā hominib. cōfitebor & ego eum
coram pře meo qui in cælis est. Si ergo in terra vt o-
portet crediderim', illic certe in cælesti gloria corona
Luc. 12 bimur vt optamus. Btūs inqt, qui nō fuerit scādaliza-
Luc. 7. t9 in me. Scādalizant illi qui dubitāt, nec satis credunt.
1. Cor. 1 Vñ apost. Nos ait, pdicamus Chrm crucifixum Iudæis
qdem scandalum, gentib. aūt stultitiam, ipis autem vo

catis Iudæis atq; Græcis, Chrm dei vtutem & dei sapientiam. Sed post Christum quid qso beatius matre Christi? & ipsa tn ideo beata pdicat, quia de nuntio sibi cælitus allato nihil dubitauit, sic enim. sc. p os Elizabet ei[9] cognatæ ad eam dixit: Beata q credidisti, qniam pficient ea q dicta sunt tibi a dño. Porro ne qs qsi ppinquæ ad ppinq dictum cauillet, audiat ipm dñm dicentem; Amen amen dico vobis, qa q vbum meum audit, & credit ei q misit me, habet vitam æternam, & in iudicium nõ venit, sed transit a morte in vitam. Vñ etiam latroni in cruce credenti atq; confitenti, respõdit? Hodie mecum eris in paradiso. In paradiso vtiq; oim bonorum pleno, & nulli vnq obnoxio molestiæ, nulli querelæ, cũ iterum vitas dei dicat. Qui venit ad me, non esuriet: & q credit in me, non sitiet in æternũ, & paulo post, Hæc ẽ, inqt, volũtas patris mei, q misit me, vt oĩs q videt filium, et credit in eum, habeat vitam æternam: & ego resuscitabo eũ in nouissimo die, vt videlicet nõ solum in anima beatus sit, sed etiã in corpore. Atq; vt se esse filium hunc, in quem credere oporteat, ostenderet, postea intulit: Qui credit in me, habet vitã æternam. Præsentis temporis vbo vtitur, vt credentes, & secundum ea quæ credunt, viuentes, iam beatæ æternitati prædestinatos monstraret. Ne autem minus recte credendo, ab ipsa patris diuinitate filium separemus Arrianæ impietati assentientes, alibi idem ad patrem cõuersus, dixit; Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te solum deum verum, & quem misisti Iesum Christum. Pater igitur & filius, & vtriq; communis. sc. solus verus deus est, trinus in psonis, vnus in substantia. Et si hoc credere vita æterna est, pfecto q sanctæ trinitatis fidẽ non tenent, licet vnum deum, vnum dñm & credant & pdicent, vitam æternam habere non poterunt

Luc. 1.

Iohan. 5.

Iohan. 6

Iohan. 17.

¶De fide sine operibus. Ca. III.

VT autem fides nostra ex omni parte perfecta sit, operib. compleatur iustitiæ. Vt quid enim euangelio credimus, si scd'm euangeliũ nõ viuimus?

Quid Christum confitemur, si præceptis eius non obe dimus? Talis fides iuxta Iacobi apostoli sententiam, mortua est. Mortui sunt ergo illi, qui quod verbis cre dere se aiunt, factis non probant. De quibus dominus

Matth. 23. ait: Dicunt & non faciunt. Illis vtiq; comparandi, qui

Matth. 27. Christum spinis coronatum, genu flexo adorabāt, non vt eum venerarentur, sed vt deriderent. Vel etiam il lis simillimi, qui eidem sitienti vinum quidem porrige bant, sed felle mixtum. Quare autem ille vinum illud gustauit, & bibere noluit? quia licet diligat confiten

Matth. 22. tium fidem, fidei tamen præceptis aduersantes non re cipit. Quamuis enim aliquis ad nuptias fidei inuitat⁹ veniat, vestem tamen nuptialem, hoc est, virtutum or namenta non habens, de ædibus eliminatur, & (quod deterius est) manibus pedibusq; ligatis, proijcitur in tenebras exteriores: ibi erit (inquit) fletus & stridor dentium, vt discas eos damnandos esse, qui vel pocius vel malitiā beatitudine fidelibus promissa se fecerint

Matth. 25. indignos. Quos etiam cum fatuis virginibus in euan gelio conferre possumus. Virginitatem quippe fidei habent, quia syncere credunt: sed piæ rectæq; actionis oleum, quo fides ipsa illustratur, non habent. Frustra itaq; clamant, Domine domine, aperi nobis, ipso dño aditum præcludente, ac respondente: Amen amen dico vobis, nescio vos. Quid quæso infelicius, quid calami tosius, & ab illo ignorari, qui solus nouit omnia? Illos autem nescire dicitur deus, quos a se reijcit, & procul

Matth. 7 a beatorum repellit consortio. Vnde ait: Non omnis q dicit mihi domine domine, intrabit in regnum cælo rum: sed qui facit voluntatem patris mei qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum. Nemo itaq; sibi de sola fide plaudat: iustitiam iungat fidei, si vitæ æter næ præmia consequi desiderat: alioquin ne miracula quidem aliquando fecisse illi proderit, a quo abest iu stitia. Ideo subditur, Multi dicent mihi in illa die, do mine domine, nonne in nomine tuo dæmonia eieci mus? & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, quia nūquam noui vos, Discedi

ste a me omnes qui operamini iniquitatem. Hoc idem Apostoli verba docent, dicentis. Si fidem habuero, ita vt montes transferam, charitatem autem nõ habuero, nihil sum. Cæterum hoc quoq; mali, credentibus & non operantibus contingit, q cum sese otio dederint, etiam fide deficere incipiant. Hoc in illa fici arbore apparuit, quæ quoniam fructibus carebat, maledicto domini arefacta, etiam folia quæ sola habebat amisit. Exiccato autem omni humore, nulli vsui apta nisi ignibus fuit. Ita nonnulli qui Christiano censentur nomine, cum sese ignauia corruperint, si quid Christianitatis conceperant, totum consumunt, æternisq; ardoribus digni efficiuntur, cum infidelibus cruciandi, nisi pœnitentiam egerint, & ante vitam correxerint, quam iusti iudicis sententiam subire cogantur. Sed si neque fides actionibus bonis carens a morte liberat, quanto damnabiliorem putabimus perfidiam.

1. Cor. 13

Matth. 21.

¶De perfidia. Cap. IIII.

NVnc ergo quam perniciosum sit, ab euangelica veritate dissentire, ipsorum euangeliorum testimoniis probare conabimur, vt cum aduersariorum mens pertinacior nullis argumentis flecti queat, saltem nostri ea secum considerantes, in proposito fidelis professionis intentius perseuerent, fortiusq; stabiliantur. Qui non crediderit, inquit, condemnabitur ne videlicet bona consequatur fidelibus promissa, sed pœna infidelibus proposita puniatur. Pœnæ autẽ vel maxima pars erit, meminisse æternæ beatitudinis quam amiserunt, minas domini contemnendo, dicentis. Qui me erubuerit & meos sermones, hunc filius hominis erubescet, cum venerit in maiestate sua & patris & sanctorum angelorum, & iterum. Qui negauerit me (inquit) coram hominibus, negabitur coram angelis dei. Hoc ipsum est, quod de illis qui inuitati venire neglexerant, dixit. Nemo virorum illorum qui vocati sunt, gustabunt cœnam meam. Et cum summi boni participes esse nullo modo possunt increduli, addit

Marc. 16.

Luc. 9.

Lucæ. 12.

Lucæ 14.

dolori cumulus, ꝙ continuo post vitæ huius finẽ, ſummum malum ſubire cogantur. Hoc quoq; tibi indicat il-
Matth. 22. le in euangelio, qui non habens veſtem nuptialem, id eſt, fidei lauacro carens, non ſolum propellitur e con-
Lucæ. 17 uiuio, ſed etiam ligatis manibus ac pedibus, in tenebras mittitur exteriores. Væ etiam illi dicitur, quo fide aduerſante, fideli alicui ſcandalum oritur: & melius cum ipſo actum iri, ſi molari lapide ad collum alligato, in mare proiiciatur. Etenim remiſſior pœna eum manet, qui per incredulitatem ſe ſolum perdit, & peruerſa ſuaſione alios non inquinat. Quamuis autem leuius crucietur, æternæ tamen morti, ſicut & illi, qui alienæ ſubuerſionis autores ſunt, obnoxius eſt. Si non crediderítis (inquit) quia ego ſum, in peccato veſtro
Apoc. 21. moriemini. Quid ſit ita mori, Iohannes in Apocalypſi oſtendit, dicens: Timidis, & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in ſtagno ardenti igne & ſulphure, quod eſt mors ſecunda. Qui ergo in peccato incredulitatis moriuntur, inferni ardoribus traditi ſunt. Hoc vt magis manifeſtum faceret dominus, ait: Si quis in me non manſerit, mitte-
Iohan. 15 tur foras ſicut palmes, & areſcet, & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet. Tritici præterea & zizaniorum parabola, diſtantiam fidelis & infidelis demon-
Matth. 13. ſtrat, dicente domino: Colligite primum zizania, & alligate in faſciculos ad comburendum, triticum autem congregate in horreum meum. Alteri ergo in ignem proiicientur, alteri ad vſum domini in theſauris cæleſtibus tranſlati ſeruabuntur. Quamobrem de nobis ſo-
Matth. 16. licitus ſaluator noſter, vt hæreticorum doctrinam deuitemus, hortatur & ait: Cauete a fermento phariſæorum & ſadducæorum. Parum enim fermenti, vt Apo-
Mar. 13. ſtolus inquit, totam maſſam corrumpit. Idem rurſum ait: Videte ne qs vos ſeducat. Multi eñ venient in noĩe meo, dicentes quia ego ſum, & multos ſeducẽt. Cũ hæreticis igitur & bonaꝵ mentiũ ſeductoribus, pnicioſa eſt cõuerſatio. Si qs ergo diuinitati Chriſti derogare

videris, eos nō Christianos esse existima, sed Antichristos: non minus execrandos illis, qui in domo Caiphæ in eum spuere, & faciem eius velare, quiq; caput ipsius & spinis cōpungere, & arundine ausi sunt verberare. Marc. 14. Nam Christi caput deus, Christus aūt caput nostrū est. Rursum, si quē circa humanitatem eius errare senseris, eum sic existima, q̄si qui ip̄m vestibus exuat, & nudum extentumq; affigere cruci non dubitet. Talis Manichæorū fuit impietas, qui Christū non ex virgine natum dicebant, sed tantummodo in phātasmate visum. Hæretici. Horū profecto & his similium fugiendum est consortium. Sunt enim in pellibus ouium lupi rapaces, dum simulatione credulitatis fidelibus insidiantur. Sunt abominatio desolationis stās in loco sancto. Fingūt enim se cum ecclesia Christi sentire, & tamen malignæ argumentationis machinis eam destruere & euertere conātur, & sancta eius prophanare. Male interpretantur scripturas, diuersiq; sensus dogmata conscribūt, & se veritatis assertores esse p̄dicant, vt Iudā imitati osculo Christum prodant, & spongiā fellis calamo impositam ori eius offerant, illis ipsis qui olim hoc egerūt, deteriores. Si quid eos petieris, porrigent tibi, p pane lapidē, pro pisce serpentē, pro ouo scorpionem, pro bono videlicet malū, pro v̄itate mendaciū, pro antidoto venenū. Quo ašt facilius illos declines, audi dn̄m dicentem, Ex fructibus eorū cognoscetis eos. Aut enim terrenarū rerum studiosi, cœlestia contemnunt, otiosiq; in foro negotiantur, & in vinea dn̄i operari nolunt: aut voluptatibus & impudicitiæ seruiunt, porcis illis similes qui receptis intra se immunditiæ spiritibus, in profundum maris præcipites iere, aut auaritiæ student, cum Iuda vendentes dominum, & cum custodibus accepta pecunia negantes eius resurrectionem, aut de omnibus dubij atque animo suspensi, nihil affirmare audent quibus dicitur. Quare timidi estis, necdum habetis fidem? aut procaces sunt, vt illi qui prætereuntes Christum in cruce pendentem blasphemabant, aut iniqui & in omne scelus proni, satanæ primogeniti, quibus

Matth. 7

Matth 8.

Mar. 4

dicere possis, Vos ex patre diabolo estis, aut prorsus in errore ita obdurati, vt nec ratione, nec autoritate, nec miraculis moueantur, facti lapides, in quibus semē verbi dei arescit, & spinæ, in quibus præfocatur, & via in qua conculcatur, quibus dominus ait. Quod scimus

Iohā. 3. loquimur, & quod vidimus testamur, & testimonium nostrum non accipitis. Hi sunt qui lapides cordis sui tollunt, vt his obstinationis telis Christum repellant, & ipse abscondit se, ne quando veritatem agnoscant, qui mendacio iam occalluerunt, quibus si ipse sua voce dixerit, Ego sum, retrorsum abibunt, & in eodē corruent luto vitiorum, quo tam nequiter infecti sunt. Et quoniam occæcauit eos ipsa animi malignitas, cū etiā ab aliquo fideli doctore quæ vera sunt audierint, non satis intelligunt, & tenebris repleti, lucis disciplinam suscipere nequeunt. In tenebris ergo & in vmbra mortis sedent, & diligunt magis tenebras quam lucem, q̄bus ait dominus. Quæretis me, & non inuenietis. Quę

Iohan. 13. rentes quippe eum in scripturis, dum sanæ intelligentiæ sensum peruertūt, minime ipsum inueniunt, terrenarumq; rerum impediti curis, cælestia capere nequeunt, mundumq; magis quam mundi dominum diligētes, non iam mundani, sed mundus appellantur, domino ita de illis ad patrem dicente. Pater iuste, mundus te non cognouit. Huius mundi dominus, diabolus est.

Eph. 6. Apostolus enim cum de diabolo loqueretur, Princeps mundi huius, inquit. & ne incertum esset de quo mundo diceret, addidit, Mundi tenebrarum harum. Ille itaque qui pertinaciter errat, & mundus tenebrarum est, & diaboli seruus? Dei creatura es, o homo, dei iuris es, cur auerteris ab eo cuius es, & illi te tradis cuius non es. Dictū est, Date deo quæ dei sunt, & tu quæ dei sunt, porrigis diabolo. Quid tunc dicturus es, cum ipsum, cuius doctrinam contemnis, te iudicantem videris, ti-

Iohā. 1. biq; dicentem videris, tibiq; dicentem audieris, In propria veni, & mei me non receperunt? Qua fronte, qua fiducia tunc rogabis vt ipse te recipiat, quem omnino negare non poteris, abs te receptum non fuisse? Quid

de illorum incredulitate dicam, qui ne miraculis quidem mouentur, quos tamen admonens dominus, ait: Si mihi non vultis credere, operibus credite, quæ si ab homine fieri nullo modo possunt, cur non creditis in me aliquid esse supra hominem? Cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, mortui resurgunt; & vos me hominem esse confitemini, deum negatis. Talia & ab hominibus facta sunt inquiunt: sed qui hoc fatentur, nonne verius dicerent, non ab hominibus, sed per homines facta fuisse, si considerare vellent, in cuius nomine, quo inuocato facta sint? Quod si hæc miracula, vt debent, facta esse a deo credunt, & per quos ea ipse fecerit, veraces & sanctos fuisse non negant, dicãt quis vnquam illorum, se vel deum, vel dei filium esse confessus sit? Et si eum se esse Christus affirmauerit, cur eius verbis fidem non præstant, cum etiam ipsi homines, quibus talia agendi data fuit potestas, in nomine Christi ea se egisse nunquam dissimularint? Quibus certe si crederent, & in Christum, qui ab iisdem prædicatus est, crederent. Porro cum nec operibus volũt credere, audiant inclamantem: Væ tibi Corozain, væ tibi Bethsaida; quia si in Tyro & Sidone factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egissent. Veruntamen dico vobis, TYRO & SIDONI remissius erit in die iudicii, quam vobis. Tyrus & Sidon ciuitates idololatræ erant, vitiisq; deditæ; & tamen his acerbius punientur illi, qui cum per inuocationem Christi non pauca prodigia facta viderint, Christum non vt deum recipiunt, & minus aliquid patre affirmare non dubitant.

Iohan. 10. Matth. 11.

¶In illos qui de miraculis, quæ scripta sunt, dubitant. Cap. V.

Svnt qui signa illa quidem facta fuisse legunt, sed an vere facta fuerint, animo suspensi sunt, ac simile aliquid suis ipsi oculis intueri spectareq; affectãt. Quibus respondẽs dominus, ait. Generatio praua

& adultera signum quærit. Et quoniam qui dubitant, indigni sunt vt tale aliquid cernant, signum (inquit) non dabitur ei, nisi signum Ionæ prophetæ. Quæri potest, cur dictum sit, Et signum non dabitur ei, cũ Iudæis incredulis multa signa data fuerint? Sed qui signo .i. miraculo dñicæ resurrectiõis, cuius typus Ionas fuit, non crediderunt, quod maximum erat, multo minus aliis non ita magnis credere poterant. Maius est enim semet a morte reuocare ad vitam, q̃ alios, ad vitam incorruptibilem atq; immortalem, q̃ ad corruptibilem atq; mortalem. Non est ergo eis datum signum efficacius ad credendũ Christo, q̃ ipsa resurrectio Christi, q̃ tamen subornatis per largitionem custodibus, denegare conati sunt. Eorum perfidiã imitantur, qui miracula ipsi cernere q̃runt, & de illis quæ in euangelio re-

Matth.16 censentur, dubitant. Pharisæis quoq; & sadducæis infidis cõparandi, qui de cælo signum sibi ostendi petierunt, non satis habentes ea, quæ facta coram se in terra viderant. Iure igitur ac merito talibus exprobrauit dominus, dicens. Nisi signa & prodigia videritis, non

Iohã.4 creditis. Et si nõ credideritis (inquit) quia ego sum, mo

Iohã.8 riemini in peccato vestro. Mori autem in peccato, vt supra ostendimus, omni alia morte peius est. Qui du-

Matth.12. bitat, Christi aduersarius esse conuincitur, ipso dicente. Qui non est mecum, contra me est. Petrus dubitando cœpit mergi, discipuli non potuerunt eiicere dæmonium. Zacharias factus est mutus, & hi quidem quod dubitando amiserant, credendo recuperarunt. Tu quoque nisi dubitare desieris, non poteris euitare dæmonum dolos, nec loqui ea quæ tibi saluti esse possent, nec iam emergere de abysso inferni, si modo cum corde isto dubio tibi decedere contigerit. Quod si cũ Thoma hactenus dubitasti, iam & cũ eodem credens Christum confitere, dicens, Dominus meus & deus meus. Alioquin ne illa quidem quæ bene egeris, prodesse tibi poterunt ad salutem. Nisi enim firma petra, quæ est Christus, fundamentum tui ædificii fuerit, quicquid operis extructum erit, corruet. Vt autem operis tui la

bor non sit irritus, crede deo, non hominibus, apostolis, non philosophis, ecclesiæ dei, non diaboli synagogæ, cum filius dei dicat. Omnis plantatio quam non plantauit pater meus cælestis, eradicabitur, hoc est, omnis religio, omne dogma, quod alio præterquam deo autore inductum fuerit, diu stare non poterit.

De ecclesia fide fundata. Cap. VI.

Per hanc ergo fidem diuinitus nobis reuelatam ædificata est ecclesia supra firmissimam petram Christum, dei filium, dominum nostrum. Si fideles simus ipsi sanctæ dei ecclesiæ, cuius caput est Christus, membra corporis Christi sumus. Qui autem non credit ecclesiæ, nec potestati eius subiicitur, ille abcisus & abiectus est, atq; cum mortuis computatus, nisi forte pœnituerit eum erroris, ac rursum per fidem iunxerit se ecclesiæ, mandataq; eius perfecerit. Solo enim fidei glutino corporis huius membra ferruminantur, spe firmantur, charitate perficiuntur. Igitur quicquid catholicæ apostolicæq; ecclesiæ recepit autoritas, & te illud citra omnem cordis hæsitationem recipere oportet, & quicquid seruandum constituit, obseruare, si cũ Christo viuere mauis, q̃ cũ infidelibus interire. Ecclesia nauis illa apostolorum est, quæ fluctibus & procellis multarum hæresum inquietabatur, sed dum fideles in remigando laborarent, hoc est, intuenda defendaq; veritate fatigarentur, ope adiuti diuina, superiores euasere. Suscepto enim Iesu in naui, cessauit ventus, & turbines erroꝝ dissipati sunt. Sed obserua q̃d ad laborantes venit Saluator, non ad desides & pigros & a iustis operibus otiosos. Qui ergo quod per se facere potest, non omittit, facile impetrabit, vt etiam illa quæ per se facere nequit, efficiat. Porro primæ ab initio ecclesiæ illa ĩ euangelio parabola est. Homo plantauit vineam, id est deꝰ pater domum Israel, circundedit eã sepe, custodia muniuit angelorum posuit in ea lacum

Marc. 6.

Luc. 20.

siue torcular, id est, legem præceptis vitæ redundantem ædificauit turrim, id est, templum. Turris quippe arx est vrbis, ita oratoria nobis munimenta sunt, ad quæ confugientes, carnis dæmonumq; impugnationes minus timemus, orationis armis accincti, & cælestis contemplationis fide protecti. Sequitur, Et peregre profectus est, non discedendo, sed permittendo, vt in vtranq; partem libera sit operandi facultas. Misit deinde seruos ad fructus vineæ colligendos. Misit enim prophetas, qui mandatorum dei obedientiam exigerent, sed agricolæ, id est, Iudæi proterui, & nullius bonæ disciplinæ patientes, nec dei sui nuntiis pepercerunt alium afficiendo verberibus, vt Micheam, alium vulnerando ac perimendo, vt Isaiam, Ieremiam, Zachariam, & alios non paucos prophetas, neminem prorsus vitiorum suorum repræhensorem æquo animo tolerantes. Post prophetas misit filium suum charissimum & vnigenitum, dicens, Reuerebuntur filium meum, non quia ignoraret quid facturi essent, sed innuens quid facere deberent. At illi, Hic est hæres, inquiunt, venite, occidamus eum. Occiderunt, & eiecerunt extra vineam, id est, extra Hierusalem. Extra ciuitatem enim crucifixerunt dominum Iesum, vel extra vineam, extra Iudæorum ecclesiam, vt ab ipsis eiectus, exciperetur colendus a nobis Sequitur enim, Quid ergo faciet dominus vineæ? Malos male perdet, & vineam locabit aliis, hoc est, omnibus in Christum credentibus, tam gentibus quam Iudæis, veteribus noua copulans, Christus lapis angularis, illa implens, & ista inchoans. Veruntamen quantum intersit inter ecclesiam & synagogam, ipsa nominum iterpretatio declarat. Synagoga Græce, Latine congregatio dicitur. Ecclesia autem conuocatio interpretatur. Hæc propria naturæ rationalis, illa etiam ad pecudes pertinet. Itaq; ecclesiæ sicut magis singulare nomen, ita dignitas maior & gratia plenior.
Hæc ergo ciuitas illa, in quam mittuntur apostoli, vt domino parent pascha, hoc est, cibum de quo ipse ait,
Mar. 14. Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est po

tus. In ecclesia quippe carni & sanguini domini communicamus, accedentes ad cœnaculum grande stratū, id est ad altare nomini eius consecratum, vt non nostro quod exiguum est, sed Christi merito vitam consequamur æternam. In ecclesia deo preces offerimus, dicente domino: Domus mea domus orationis est. In ecclesia per baptismum renouamur, & encænia facimus dum nouum hominem induimur, qui secundum Christum natus est. In ecclesia peccatorum nobis vincula relaxantur. Hæc est enim stabulum illud, in quod homo a latronibus in via vulneratus, curandus infertur. In ecclesia laborantium, in cælo requies est, quibus dicitur: Vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium. Ecclesia est ergo mulier parturiens, quæ (vt in euangelio scriptum est) tristitiam habet, quia venit hora eius; cum autem pepererit puerū, iam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum. Tristitia quidem afficitur, dum persecutiones tolerat, siue corporis, siue animi, sed cum ab imis ad superna se transfert, tanto perfunditur gaudio, vt præcedentis angustiæ prorsus obliuiscatur. Quia natus est homo in mundū, hoc est, quia filii ecclesiæ iam immortalitatis natiuitate lætantur, translati de mundo isto corruptibili ad mūdum incorruptionis, & de terreno habitaculo ad cæleste regnū. Cuius immensam & ineffabilem gloriam nunc in ecclesia laboribus occupata constituti, cogitatione commemiscimur, dum solennia sacra celebramus. Mariā imitādo, quæ sedens ad pedes domini, sermonum eius dulcedine pascebatur, vt cum ipsa postea dicere possimus: Vidi dominum, & hæc dixit mihi.

Lucæ. 19
Iohan. 10.
Lucæ. 10
Iohan. 16.
Lucæ. 10.

¶ In eos, qui in ecclesia nequiter se habent. Cap. VII.

CAeterum meminisse debemus, illis in ecclesia non esse locum, qui terrenis intenti negotiis, corpus non animum in eam afferunt, ne tunc quidem vanis colloquiis & nugis inutilibus abstinen-

tes, iocisq; & risu, cum a sacerdote diuina peraguntur. Sciant eos minus fortasse culpabiles fuisse, qui domini flagello eiecti fuere de templo, dicentis: Nolite facere domum patris mei, domum negotiationis. Illi vero eam latronum speluncam faciunt, qui ineffrenatæ libidinis ardore, nulla loci aut sacrificiorum habita ratione, pudicitiæ insidiantur alienæ, vel oris nutu, vel oculorum nictu, vel impudenti aliquo verborum prolatu. Melius cum ijs ageretur, si nunquam domũ dei adijssent, quam vt ingressi sic in ea, quasi in prostibulo, versari non dubitent. Deterius tamen adhuc peccant, qui ea mente illuc conueniunt, vt simpliciorum fidem perniciosis quæstionibus peruertant, zizania superiacientes, vbi satum est triticum. Hi scindunt tunicam domini inconsutilem, ecclesiæ turbantes vnitatẽ, seq; ipsos deprauato scripturarum sensu in errorem implicantes. Longe sese ab his faciat, qui matris ecclesiæ, cuius Christus sponsus est, filius esse desiderat.

Iohan. 2.

Iohan. 18

De lege & euangelio. Cap. VIII.

Ecclesiæ vero sanctæ fortissimi parietes sunt lex & euangelium. Nihil enim (vt Apostolus ait) ad perfectum adduxit lex. Ille qui Christo domino legis præcepta se custodisse dixerat, audit vnum sibi adhuc deesse, vt bonis quæ habebat, in vsus pauperũ distractis, cælestes diuitias parare sibi maturet. Hoc ergo legi deesse apparuit, vt terrenarum rerum cura contempta, cælestibus tantum bonis comparandis inhiemus. Lex enim & prophetæ vsq; ad Iohannem, qa illi præsentem tantummodo felicitatem obseruatoribus legis promittebant. Iohannes autem primus regnum cælorum cœpit euangelizare. Atq; ideo dicitur, A diebus Iohannis vsque nunc regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Tunc enim primum vim intulimus cælesti regno, cum pro nobis pugnante Christo, victus est ille, qui omnes ab Adam descen-

Luc. 18

Luc. 16.

Mat. 11

dentes ob delictum vinctos tenuit. Disce tamen quod violenti rapiunt illud. non ignaui, nec qui a vitijs superantur, sed qui his repugnando victores euadunt. Nullibi autem certior vincendi spes quam in euangelio, in quo certantibus suffragatur gratia. Quia lex per Mosen data est, gratia & veritas per Iesum Christū facta est. Hoc certe optimum vinum in fine conuiuij reseruauit nobis benignissimus sponsus, cui dicitur: Tu autem seruasti bonum vinum vsque adhuc, id est vsque ad sextam ætatem, quam sex hydriæ figurabant. Prima enim ætas fuit ab Adam vsque ad Noe, secunda a Noe ad Abraham, tertia ab Abraham ad Dauid, quarta a Dauid ad transmigrationem Babylonis, quinta a trās migratione ad Iohannem, sexta a Iohanne vsque in finem seculi. In hac igitur postrema ætate, in qua nos sumus, aquæ versæ sunt in vinum: quia scripturarum literalis intelligentia, allegorici sensus recepit saporem. Iam de plenis hydrijs haurimus Christi mysteria, quæ diu sub verborum velamento latuerant, & tunc quidem granum sinapis minimum erat, quod postea acceptum homo misit in hortum suum, & creuit, & factum est in arborem magnam. In omnem enim terram sparsit se veri dei sonus, qui prius Iudææ tantum finibus arctabatur. Et volucres cæli (inquit) requieuerunt in ramis eius. Illis quippe in euangelio iucunda quies est, qui spem suam de terra tollentes, in cælo collocant, neque quicquam de promissionibus Christi dubitantes, aiunt: Sermo tuus veritas est. Cauent itaque a fermento pharisæorum, quod est perniciosa hæreticorum doctrina: & ei fermento penitus inhærent, quod acceptum mulier abscondit in farinæ satis tribus, hoc est, ad illam intelligentiam doctorum tota credulitate accedunt: quam approbauit ecclesia, triplicique sensu distinxit, historico, morali, spiritali: donec fermentetur totum, donec totum sane recteque intelligatur, ita vt nullus errori supersit locus. Cæterum licet præferamus euangelium legi, vtriusque tamen vnum autorem deum confitemur, vtramque ap-

Iohā. 1.
Iohan. 2.
Luc. 13.
Ioh. 17.
Luc. 13.

probamus. Nec solui legem per euangelium dicimus, sed adimpleri, in illa figuras esse, in hoc veritatem, in illa promissionem, i hoc perfectionem. Facilius est (inquit) cælum & terram præterire, quam de lege vnum apicem cadere. Quicquid ergo ceremoniæ, sacrificia, prophetæ futurum nunciabant, partim impletum est in primo Christi aduentu, partim in secundo implendũ expectamus, ne quis frustra aliquid scriptum aut significatum putet. Quicquid autem in lege ad vitæ morũque institutionem spectat, sicut veteribus, ita & nouis hominibus est obseruandum, & cum euangelio communicandum, ac de vtriusq; scripturæ moralibus præceptis cum psalmista dicendum. Eloquia domini eloquia casta, argentum igne examinatum, probatũ terræ, purgatum septuplum. Nihil est his pretiosius, nihil suauius. Quod idem tibi testatur ad dominum, dicẽs. Bonum mihi lex oris tui, super milia auri & argenti, & quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo. Nihil ita sedat iracundiam moderatque affectus, & in viam ęqui honestique animum dirigit. Pax multa, inquit diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum. Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis. Multa quidem & ipsi sapientiæ professores philosophi ad componendos animi mores vere rationabiliterque præceperunt, sed cum diuinis humana conferri nequeunt. Potentius ista influunt, si fideliter suscipiantur, efficacius mouent, tenacius hærent, fœcundius fructificant, felicius ad optatum prouehunt finem, & cum incommutabili bono nos coniungunt. Vetus igitur nouaque lex, duo denarij sunt stabulario dari. i. ecclesiæ præsidi, vt his peccatorum nostrorum vulnera curentur. Sunt etiam duo gladij, quos in medium proferentibus apostolis, satis esse dixit dominus. cum vtriusque testamenti doctrina satis superque sit aduersus quasq; repellendas diaboli insidias, ac prauas ab animo abscindendas cupidines. Vetus tamen testamentum fuit Agar ancilla in seruitute generans, & nouũ Sara liberæ prolis mater, qua

[Margin notes: lucæ. 16. — Psalm. 118 — Ibidem — lucæ. 10. — lucæ. 22 — Gal. 4.]

libertate donauit nos Christus. Ideoque dominus quinque panes hordeaceos turbæ dedit seruili, veluti quinque libros Moysi. Nos autem pane qui de cælo descendit, vescimur, vt cum eodem qui nos liberauit, ascendamus in cælum. Denique legis pascha cum lactucis agrestibus, quæ amarissimę sunt, comedebatur. At in euangelio pars piscis assi cum fauo mellis domino a mortuis resurgenti offertur. vnde & Apostolus clamat dicens: Si cõsurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.

Luc. 24

Colossen. 3

¶In contemptores legis vel euangelij. Cap. IX.

Sed neque legis contemptoribus impune erit, cum diuinus sermo dicat. Qui declinat aures suas ne audiat legẽ, oratio eius erit execrabilis. Frustra enim deum precatur, qui dei iussa parui æstimat. Hoc idem per Ieremiam spiritus sanctus affirmat, dicens. Ecce ego adducam mala super populum istum, fructũ cogitationum eius, quia verba mea non audierunt, & legem meam proiecerunt. Post hæc denuntiat illis captiuitatem futuram, vt qui ad legis præscriptum sponte seruire deo neglexerunt, inuiti seruiãt inimicis dei gentiq; infideli. Et si talia legis præuaricatoribus debentur, quanto magis aduersus euangelij sui irrisores indignatio desæuiet Christi? Horum autem qui euangelium despicere videntur, tria genera sunt. Alij quippe ne audire quidem volunt diuinos, qui in ecclesia recitantur sermones. Alij autem audiunt, sed quæ præcipiuntur, ea exequi aspernantur, alij vero magis temerario ausu ita audiunt, vt ea econtrario arguere præsumant, & veritatis verba, quæ non intelligunt, peruertere aliquo modo conantur. De primis conqueritur dominus, ad eosdem dicens, Quare loquelã meam non cognoscitis? quia non potestis audire sermonem meum. Et vt ostenderet eos, qui audire diuina

Pro. 28

Iere. 6.

Iohã. 8

dedignant, ex parte diaboli esse: Qui ex deo est (inquit) verba dei audit, propterea vos non auditis, quia ex deo non estis. Hi ergo & surdi sunt & muti, cum nec aures accommodent ecclesiæ doctoribus, nec quicquam tale aliquando loquantur. Qui nisi conuersi postremo sese offerant Christo, ita vt ipse digito tangat eorum aurem, & saliua palatum, nunquam sanitatem
Mar. 7. consequentur, semper ad ea quæ salutis sunt, surdi & muti erunt: atque vt ita etiam ad malum sicut ad bonum surdi & muti forent, sed vt deterius peccent, & læuam aurem habent qua ea quæ carnis sunt, auidissime audiant, & sinistram linguam, qua vel nugas garriant, vel alios infament, vel proximo maledicant. Quod nisi tamdem ad Christum adduci se permiserint, qui labefacta solo verbo instaurat, quis eos curare poterit? De istis vt reor, prophetauit Apostolus, cum diceret: Sanam
2. Tim. 4. doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coaceruabunt sibi magistros prurientes auribus, & a veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem cõuertentur. Sunt quippe in his plurimi, qui pudendis gentilium poetarum cantibus tota die operam impendũt, & ne horam quidem diuinarum in ecclesia recitationũ vacare auditionibus queunt. Transeamus ad eos, quos auditores tantum & non factores verbi esse diximus: de quibus domini sententia est. Qui audit & non facit, similis est homini ædificanti super terram sine fun-
Lucæ. 6 damento, in quam illisus est fluuius, & continuo cecidit. & facta est ruina domus eius magna. Audire enim & nolle facere, deficere est. Deficiens autem & se sibi non restituens, quotidie deterior fit, patetque omnibus diaboli insidiis, nulla circunspectæ mentis virtute munitus, tantoque facilius supplantatur, quanto se putat magis tutum. Nam sicut arborem ventorum pulsatam procellis ruere necesse est, cuius radix vitiosa fuerit, ita illum labi quoties voluptatum illecebris prouocabitur necesse erit. Neque minus in istos qui facere nolũt,

quam in illos qui audire negligunt: exclamant pphetæ, apostoli, euangelistæ, omnes catholici doctores. Cecinimus vobis, & non saltastis, lamentauimus & non planxistis. Quid enim aliud omnes diuinæ continent scripturæ, nisi virtutum laudem, vitiorumq; detestationem atq; querelam? Porro istis etiam qui sacra eloquia vel audire renuunt, vel si audiant, secundum ea viuere nolunt, nequiores sunt, qui eadem audiendo coram arguere, atq; iisdem petulanter obtrectare audēt, & sophismatum strophis docere, ipsa dei præcepta vel impossibilia factu, vel inter se pugnantia, vel aliqua in parte minus rationi consentanea esse, quasi vero quicquam rationabilius, consultius, iustius homo possit indagare, quam hominum opifex præcipere? Si quis tam prophana præsumptione ducitur, inter hæreticos erit habendus, & de fidelium cœtu repellendus, ne sanum gregem morbida cōtaminet pecus. Adeunt ecclesiam, audiunt epistolas, audiunt euangelia, & sicut in IOHANNE scriptum est, dicunt, durus est hic sermo, quis potest eum audire? Nihil credunt nisi quod naturæ consentaneum putant, & nesciunt omnium autorem supra naturam esse, & vt se talem pbet, super naturalia loqui operarique solere. Quibus qui non adhibuerit fidem, necesse est vt dei omnipotentiam deneget, fateaturque quod naturaliter fieri nequit, id nec diuinitus fieri posse. Qua in re naturam deum alterum constituere videntur, si nihil maius deo quam naturæ tribuendum censent, quibus dei verbum respondens, ait. Quæritis me interficere, quia sermo meus non capit in vobis, hoc est, quia non estis capaces a me prædicatę veritatis, ideo in me diuinitatem natura potentiorem, & humani ingenij captu maiorem esse non creditis. Ego autem quod vidi apud patrem, hoc loquor. Ego enim & pater vnū sumus, vna substantia, eadē natura, licet non eadē persona, alia qppe persona est geniti, alia genitoris, & tamen vtriusque vna eademque diuinitas, eadem vis & gloria cum

Matth. 11

Iohan. 6.

Iohan. 8.

sancto spiritu, quem ambo simul spirant, sibi æqualem, sibique consubstantialem Quod sanctæ trinitatis mysterium in vna deitate, nisi fides teneat, lingua non explicat. Ob hoc quidam, quia comprehendere nequeũt, retrocedunt, cum potius persuadere sibi deberent, tanto ea magis deo tribuenda esse, quanto minus a nobis, qui homines non dij sumus, possint intelligi. Alioquin fateri oporteret, quod nemo vnquam ausus est dicere, aut deum non esse homine maiorem, aut hominem deo esse æqualem, si ad omnia quæ dei sunt, humani vis intellectus posset penetrare. Sunt tamen nonnulli, qui in peruersitatis suæ proposito ita obdurant, vt credulitatem nostram etiam irridere non dubitent, atque hi fere sunt, qui gentilium philosophorum argutias secuti, nihil credendum putant, quod ipsa hominis ratione queat inuestigari, & suorum ambagibus argumentorum vsi, quicquid non satis intelligunt, id verum esse denegant. A quibus euangelicæ veritatis assertores auersi, ne in tam duro solo frustra verbi semen iaciant, nullam frugem facturum, dicunt, Quia repellitis verbum dei, & indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes. Quæ videlicet & audiũt euangelij prædicationes, & quod audiunt, credunt, & quod credunt, opere complere pro viribus nituntur. Vos vero increduli mementote ab ipsa veritate, id est a dei filio dictum, Qui me erubuerit & meos sermones, hunc filius hominis erubescet cum venerit in maiestate sua & patris & sanctorum angelorum. Huius autem hominis infelicitati, quem Christus erubescet, nulla vitæ præsentis infelicitas potest comparari. Nam qui receptus a deo non fuerit in gratiam, a diabolo recipietur in damnationem suppliciumq; sempiternum.

Act. 13.

Luc. 9.

¶De conuersis ad deum.

Cap. X.

VT autem alterum ex his cuitemus, alterum sequamur, sarcina peccatorum deposita, quæ nos in abyssum deprimit æterni, ad illa cõuertamur

quæ de terra erigunt pauperem, & in cœlo collocant. Marc.14
Imitemur Simonem leprosum, vt flagitiorum lepra curati, mereamur hospitem habere Christum. Neq; nos prioris vitæ pudor impediat, aut horror in desperationem trahat. Benignissimus est, qui ad cœnam inuitari iubet pauperes, debiles, cæcos, & claudos .i. omni scelerum genere inquinatos, & neminem prorsus repudiat ad se cum peccatorum pœnitudine accedentem. Hic est qui prodigum filium, cum bona paterna peregre profectus dilapidasset, ad se reuersum osculo excepit, amplexibus fouit, & lætatus est, quod ille qui perierat inuentus esset, & qui mortuus fuerat, reuixisset. Diu multumq; in nequitiæ cœno immersus iacuisti, expergiscere tandem & erige te vt munderis. Mulier quæ duodecim annos profluuio sanguinis laborauerat, cum Christi fimbriã tetigisset, sana discessit Altera duodeuiginti annos morbi vi inclinata, domino manum ei imponente curatur, & cœlũ aspicere incipit, quæ tanto tempore pecudum more terram tantum spectauerat. Plus dicam, octo & triginta annorum languorem sustinuit ille, quem ad probaticam piscinam sanum surgere iussit dominus, ita vt qui tamdiu fracto debilitatoq; corpore immobilis in lectulo decubuerat, illum ipsum lectulum quo ferebatur, ipse humeris suis referret, domũq; rediret, non solum sanitati, verumetiam vigori viribusq; restitutus. His autem curationibus tam diutina tabe marcescentium corporum, significauit tibi dominus, quod ipse medicus animorum sit, quamuis ad multam ætatem in peccatis versati fuerint, tantum vt curari cupiant & rogent. Non enim sanat ille nisi volentem. Nam & hunc prius interrogasse dicitur, an vellet sanus fieri, atq; vt velle audiuit, nõ distulit, quin statim sanum redderet. Nemo ergo desperet quamdiu viuimus, misericordiæ locus est, tunc iudicamur, cum morimur, & si ante impetratæ veniæ priuilegium nobiscum deferimus hinc decedẽtes, in electorum numero ascribimur. Sin vero sine illo vitam obimus, ad mortem nunquam intermorituram descendimus, ad tenebras exteriores,

Marginal notes: Luc.14. Luc.15 Marc.9 Luc.13 Iohan.5

Luc. 10 vbi est fletus & stridor dentiū, & pœnarū finis omnino nullus. Beati igitur illi, quorū antequam iudicabuntur erunt praua in directa & aspera in vias planas, q priusquam opera ipsorū iustitiæ libra examinabunt, luporum feritatem quam induerunt, cum agnorū mansue-
Iohan. 6 tudine commutabunt. Nunc ergo tp̄s acceptabile, nunc dies salutis, nunc accessus ad eum datur, a quo dictum est, Qui venit ad me non eijciam foras. Non aliter ad eum venitur, nisi desinendo a malis, & quod bonum est operando. Itaq; non solum iniqui, sed etiā otio indul-
Mar. 11 gentes, ab eo qui saluare potest, procul sunt. Ficum il-
Iohan. 1 lam quæ foliorū tm̄ luxuria exuberans fructu carebat, maledicendo dn̄s ariditate damnauit. Sub qua cum lateret Nathanael Israelita, licet dolo carens, non poterat loqui cum Iesu, egressus aūt & magis alacris animi affectu saluatoris quærens conspectum, eum ip̄m quē scribæ & pharisæi cognoscere nequiuerunt, confiteri cœpit, d. Rabbi, tu es filius dei, tu es rex Israel: Veruntamen si sensus quoq; non satis sanos habeas, quicquid illis blanditur, mortiferum puta, & illa quæ deo pla-
Mar. 10 cent, ijs indulge. Si visus te ad peccandum solicitat, cæcus es, cum Barthimæo perge inuocare Iesum, & petere vt videas, tunc ip̄o imperante discedent ab oculis tenebræ illæ, in quibus spectandarum mulierū concupiscentia habitabat, vel delectatio aliquam vanitatem videndi versabatur, cælumq; ac sydera contueri incipies, & per ea quæ videntur ipsa dei inuisibilia contemplari. Quod si te auditus & loquendi intemperies in malu[m] præcipitant, surdus & mutus es, quia dū te audire v[el] loqui ea quæ mundi sunt, nimium delectat, ab his quæ dei sunt, & aures auertis ne audias, & os comprimis ne loquaris. Cum surdo igitur & muto a domino posce remedium. Ille huiusmodi hominis aures digito tetigit, & saliua linguam, atq; is qui vtroq; malo affectus fuerat, vtroq; liberatus abijt. Statim em̄ (vt Marcus ait) apertæ sunt aures eius, & solutum est vinculum linguæ eius, & loquebatur recte. Postremo quibuscunq; vitijs corruptus viuis, ita vt mortuus sis cum

viuas, quantum potes ad illum qui viuificat mortuos, te verte. Nam & mortui audient vocem filij dei, et qui audierint, viuent, modo ne tardes tibi iam in morte posito quærere salutem, dum inueniri potest. Fugit tempus, dies aduentat extremus, atque hic fortasse crastinus est aut hodiernus, et tu tibi tutum putas differre turpis vitæ correctionem? noli iuuentæ confidere, omni ætati communis est mors. Nec prosperæ valetudini crede. Quidam dum rident, dum iocantur, dum cum alijs colloquuntur, repente concidere. Pelle igitur moras omnes, et prauas cupidines de pectore proijcere festina, atque de spelunca latronum fac domum orationis, in qua habitare dignetur Christus. Hoc pacto qui nunc nouissimus es apud deum, iam inter primos computaberis. In nouissimis erant Matthæus, Zachæus, latro, sed conuersi ad dominũ, primi facti sunt. Matthæus reliquit teloneum, et fit apostolus. Zachæus auaritiã largitate mutauit, et salus facta est domui eius, cum Christum suscepisset hospitio. Latronem aliena per vim rapuisse pœnituit, et saluatori se commendans, meruit de cruce transferri in paradisum. Audi Christum clamantem. Venite ad me oẽs q laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos. Hinc tu tandem ad vocantem conuersus, dic. Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauatæ sunt super me. Tunc ille occurrens tibi, protinus te omni fasce liberabit, & expeditum ad se trahere incipiet, vt q flagitijs coopertus mergebaris in profundum, iam his omnibus emũdatus ascendas in cælum.

Iohã. 10

Matth. 11

Psalm. 37.

De auersis a deo.
Cap. XI.

ET cum tanta felicitas sit eorum, qui ad deum conuersi mores suos corrigunt, non ambigimus æque grandem esse miseriam illorum qui obdurantur. Prædica, argue, obsecra, increpa opportune, importune. Nihil proficis, cum in spinis, quæ se-

mentem verbi dei præfocant, seminas, vel super lapide, vbi semen radices agere non valens, arescit, vel in via, vbi conculcatur & atteritur. Coram praua assuetudine corruptis hominibus, quoties de deo, de sanctis, de vitæ honestate incidit sermo, corrugãt nares, contrahunt frontem, os distorquent, vultum auertũt, & taciti etiam dicere videntur. Durus est hic sermo.

Johan. 6 Quis potest eum audire? Tales erant pharisæi illi ac legis periti, quorum scelera cum argueret dominus, cœ-

Luc. 11. perunt (vt Lucas ait) grauiter insistere, & os eius opprimere. De quibus in Iohanne conqueritur Saluator,

Johan. 8 & ait, Non potestis audire sermonem meum. Dextera igiẗ aure carent, ne honesta audiant, veluti Malchus ille, cum a Petro vulnus accepisset. Is tamen adduci ad Iesum vt curaretur sustinuit. Isti vero peruicacius auditum obturasse videntur, vt aspis, ne intelligant vocem

Psalm. 57 sapienter incantantis. Quod si vltra eis præcepta salutis ingerere perseueraueris, indignantur, & iam in cõtumeliam prorumpunt. Totus in peccatis natus es, in-

Johan. 9. quiunt, & doces nos? Vnde autem fit, ꝙ tam obstinato proposito cælestem aspernentur disciplinam, parabola euangelij de nuptijs recitata docet. Ad quas inuitati quoniam venire noluerunt, alius (inquit) abijt in villam suam, alius ad negotiationem suam. Delitiæ quippe huius seculi, & ipsa terrenaꝝ opum cupiditas, auertunt animum a cælestium contemplatione, & caduca bona æternis præferre compellunt, qa hæc futura expectantur, illa vero præsenti voluptati deliniunt. ita, vt quæ nondum habentur, iam vel non esse om̃ino, vel haberi non posse credantur. Illi ergo q tam impie subuersi sunt, nec fidei certæ, nec firmæ spei sunt. Alij luxuriæ, alij auaritiæ student, & cum sensuum suoꝝ affectibus seruiant, virtutibus vacui & ad vitia proni effi-

Matth. 22 ciuntur. Recedente enim domino de templo cordis eorum, non relinquitur lapis super lapidem, qui non destruatur. Vsq; adeo Barrabam. i. diabolum sibi dimitti gaudent, vt eundem Christo domino, qui pro ipsis crucifixus est, anteferre non dubitent. Attendant tamen

si nondum penitus obsurduerunt,& cognoscant, ad se quidem omnia illa pertinere, quæ salutarem doctrinã nolentibus admittere, minatus est Christus dominus. ad illos enim quos iustitiæ suæ doctores constituit,& ad prædicandum gentibus destinauit,dixit, Quicunq; non receperint vos, neq; audierint sermones vestros, exeuntes foras de domo vel ciuitate, excutite puluerẽ de pedibus vestris. Amen dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorũ & Gomorræorum in die iudicij, q̃ illi ciuitati. Sodoma enim & Gomorra ante euãgelium subuersæ sunt, at isti vltro oblatum respuunt ac repellunt,dum præceptis eius contraria operantur. O miram mentis peruersæ cæcitatem. Non vident quam labile bonum sit mundanæ luxuriæ voluptas cui adhærent,quam firmum & stabile cæleste regnum quod cõtemnunt,quam graue perpetuumq; malum infernalis cruciatus,quem mox subire cogũtur. Sed iam istos in damnationis interitum tam pertinaciter currentes relinquamus,cum etiam ab ipo omnium domino relicti esse videantur:& illis pro tempore cõsulamus, qui ad capessendas accedunt virtutes,vt in eo bono quod semel sibi proposuerint,constanter perseuerent. Sicut enim in vitijs obdurare perniciosissimum est,ita in bene viuendi cura minus esse constantem, turpe indecorumq; habetur. Mat. 10

De animi constantia Ca. XII.

Firmum ac stabilem esse oportet dei seruũ, nec iniuria lacessitum irasci, nec laudatum insolenter efferri. Vtrunq; præstitit mulier illa Chananæa. Cum enim canibus compararetur, quibus non erat cõcedendus panis filiorum,non est indignata,sed magis semet submisit,dicens, q etiam catelli micas panis comedant,quæ de mensa cadunt dominorum. Rursum cum respõsum domini accepisset, Magna est fides tua, fiat tibi sicut vis, nequaquam tantæ commendationis gloria sese extulit, sed potius eandẽ humilitatem,quã Matt. 15

contempta non deseruerat, egregie deinde probata cō seruauit, fidei suæ magnitudinem magis ad diuinę largitatis gratiam referens, quam ad arbitrij sui libertatem. Quod si quicquam ex eo sibi iactanter arrogasset, filiam pro qua supplicauerat, sanam non recepisset. Et nos igitur si ab ijs, quæ nequiter commisimus, purgari cupimus, modis omnibus caueamus, ne in eodē relabamur luto, alioqui per inconstantiæ vitium, nec satis creduli esse argueremur, nec ipsa quæ intra nos est, sanari filia poterit. Est autem constantis animi repugnare cupiditatibus, a bono instituto nunquam deflecti, & cum semel ad colendam æqui honestiq́ꝫ virtutem conuersus fueris, nusquam ab ea discedere velle, profecto qui sic sibi constiterit, intrepidus vitæ finem expectabit, spe certissima firmatus de morte se transiturum ad immortalitatem, & illam beatitudinem, quam nec fando exprimere, nec cogitando possumus complecti.

Lucæ. 6 Nos ergo tantæ mercedis cupiditate flagrantes, cum sanctius viuendi domum ædificare cœperimus, fundamentum eius supra petram stabiliamus: & ipsam virtutum structuram nec malignorū spirituum venti concutere poterunt, nec p̄sentium aduersitatum flumina obruere, immobilis inuictaq́ꝫ perstabit, donec ad culmen vsq́ꝫ perducatur summæ perpetuæq́ꝫ integritatis. Frustra autem Christum in cordis nostri monumento cōdimus, si constantiæ lapidem ad ostium monumenti non admouemus, vt eo aditum inimicis Christi quantum in nobis est, p̄hibeamus. Qui sunt isti inimici procul longeq́ꝫ abigendi, nisi vitia ipsa quæ salutarib⁹ vitæ monitis reluctantur atq́ꝫ obsistunt, & quicquid probe laudabiliterq́ꝫ ædificatum fuerit, destruere festinant? Ab his quidem quicunq́ꝫ se illæsum incontaminatumq́ꝫ custodierit, hic vere Christi discipulus erit, cui idem dominus iure ac merito dicere poterit:

Matth. 16. Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Ille enim vere petra est supra petram, qui dum Christi vestigijs innititur, in his in finem vsq́ꝫ fixus perseueret, & in domino cōfidens, sicut mons Sion

non mouetur in æternum. Vt autē ista constantiæ virtus quanta sit magis patescat, instabilitatis quoq; vitium q̃ execrandum habeatur, consideremus.

De animi inconstantia Ca. XIII

QVemadmodum firmum & constantem animum supra petræ soliditatem ædificare diximus, & id q̃d ab eo fabricatum fuerit, contra dæmonum p̃ualere certamina, quam aduersus malorum, quæ mortalibus contingunt, acerbitatem: Ita ecōtrario debilem, & in p̃posito minus persistentem, domui illi comparandum esse arbitramur, quam moli arenæ impositam & ventorum concutit flatus, & impetus subruit fluuiorum, atq; ad solum vsq; concidere compellit. Is enim qui inconstans fuerit, facile quidem & fraudibus diaboli cedet, & violentiæ persecutionum, & fastui ambitionis & cumulandarum opum cupidini. Seruabit fortasse fidem quamdiu nemo aduersabit. sed si q̃ fœdæ voluptatis appetitione cor titillare serpentis antiqui calliditas cœperit, si tyrānus minari necem, si collati magistratus dignitas efferre, si animum habendi auiditas inquietare, adulterio inquinabitur, vt Herodes: metu ad negandum subuertetur, vt Petrus. Optimum quenq; contemnet, vt pontifices & scribæ Christum, dum lucra sectatur vt Iudas, nec furtis abstinebit, nec sacrilegio. Quam autem turpissimum sit, cum bene cœperis male desinere, & nunc hoc, nunc aliud velle, aliæ quoq; in euangelio similitudines indicio sunt. Inconstantis quippe hominis volubilitas comparatur arundini vento agitatæ, dum Iohannes baptista talis non esse asseritur. Adde q̃ arundo ipsa & fragile lignum sit & infructuosum, vacuumq; intus, ac nodis quidem plurimis intersectum. Ita vir sibi minus constans, tentatiōibus succumbit, bonarum actionum sterilis est, vanitatibus affluit, & multorum vinculis innodatur peccatorum. Eundem lunatico illi conferre possumus, quem nunc in ignem, nunc in aquam ca-

Lucæ. 6

Matt. 11

Eccle.27. dere solere dixerunt. Inconstans igitur vt luna mutatur: & cum iam pene plenus bonorum creditur, tunc deficere incipit: cumq; alternis motibus agitetur, & nunc igne charitatis incalescat, nunc aqua malitiæ frigeat, promptius tamē ad id quod malum est rapitur, & ad peccata declinat. Quam autem difficulter, ne in scelere perseueret, effici queat, disce. Lunaticum hunc apostoli curare non potuerūt, a Christo sanatus est, q ipsis mirantibus, quare sibi id non licuerit, dixit, hoc dæmoniorum genus non posse eijci nisi per orationē & ieiunium, ostendens grauissimam quidem esse animi ægritudinem, inconstantiam. Hanc præterea rotarum instabilitati comparat scriptura; Præcordia fatui

Eccle.33. (inquit) quasi rota carri, & quasi axis versatilis, cogitatus illius. Et quoniam rota ista non solum instabilis est, sed etiam dum tracto curru vertitur, magnos edit stridores, & crebra reuolutione atteritur ac deperit. Sic hominis inconstantis leuitas quicquid bene fecerit, ipse suas laudationes iactabundus garrit: & facinus illud, quo meritum aliquod apud deum consequi sibi potuisset, euacuat inanis gloriæ cupiditate: deinde hanc ipsam gloriam prauis operibus, ad quæ semper pronior est, destruit: & in suimet infamiam turpiter conuertit. Nam quamuis aliquando etiam non improbi ingenij esse videantur, nunquam tamen non maiore sui parte malus est. De quo Iacobus apostolus, Vir inquit, duplex animo, inconstans est in omnibus vijs suis. Quippe qui nunc hoc, nunc illud appetit, cui quod modo placuit, modo displicet, & rursum quod displicebat, placet. Qui si quando boni aliquid agere aggreditur, semper antequam perficiat, cessat, atq; idem nec sedere, nec stare diu potest. Multiplex, varius, discors est, secum pugnans, sibiq; met contrarius, nec in verbis nec in factis idem. Profecto qui talis est, nunquam aliquo honestioris vitæ studio proficere poterit, immo cum in seculi huius pelago vela faciens frequēter naufragetur, mergendum tandem in profundo inferni facile conijci potest. Nūquam enim sic resipiscit, vt non

eras deterior q̃ hodie fit. Nos ergo ne quãdo ad eius tã damnosam animi mobilitatem, tam periculi plenam declinemus, discamus post constantiam etiam fortes esse. Et iam de ipsa fortitudinis virtute, ꝓut nobis diuinus euangelij sermo suggerit, differamus.

¶De animi fortitudine. Ca. XIIII.

FOrtis animo is est, qui nulli rerum fragiliũ cupidini succumbit, & neq; aduersitatibus frangitur, neq; prosperitatibus insolescit; cælestibus tantũmodo bonis adipiscendis inhiat, cætera contemnit. Fortis est igitur qui vincit auaritiam, & audit dominum dicentem: Cauete ab omni auaritia, quia non in abũdantia cuiusquã vita eius ex ijs quæ possidet. Superata autem auaritia, ad munificentiam liberalitatemque se confert: & ea quæ habet, indigentibus dilargitur, dum ad perfectioris vitæ sublimitatem ascendere festinat, iuxta illud saluatoris dictum: Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni, sequere me. Non erat perfectio contemnere diuitias, nisi addidisset dominus, veni sequere me. Omnibus abundare virtutibus quærit, qui Christũ imitari decernit. Christi enim imitator quam primum veterem exuit hoĩem & induit nouum, superbiam mutat humilitate, iracundiam lenitate, incontinentiam castitate, & breuiter vitium virtute. Atq; ita malarum passionum victor efficitur, cum ad diuersas ab his actiones animum conuertere cœperit. In his deinde confirmatus omnes præsentium tribulationum ictus excipit clypeo patientiæ, de omnibus deo gratias agens, minusque se pati confitens, quam peccata sua mereãtur. Hoc est illud quod præcipit dominus, & ait: Qui vult venire post me abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Ac ne quis crucis nomine, quod dura asperaque significat, turbetur, discipulos suos consolatus est, dicens: In mundo pressuram habebitis, sed confidite, ego vici mundum, quasi diceret; Sicut ego propria virtu-

Luc. 12
Matth. 19.
Matth. 17.
Iohan. 16

te calcaui mundi huius ærumnas, ita & vobis vincendi facultatem cõferam, vt per me mala omnia magno animo perferendo, illis omnibus fortiores potentioresq; sitis, tantum non in vobis sed in me spem fiduciã que habeatis. Hunc præterea fortis animi virũ, Christiq; domini sectatorem, quemadmodum aduersa non deijciunt, ita nec secunda arroganter erigunt. Frustra enim in aduersis vinceret, si in prosperis per inanis gloriæ appetentiam superaretur. Itaq; in dignitate constitutus non sibi blanditur, sed alijs prodesse affectat, nec tam præpositum se esse meminit, quam eorum quibus
Matth. 10. præest ministrum, a domino admonitus dicente: Quicunq; voluerit inter vos maior fieri, sit vester minister: & qui voluerit inter vos primus esse, erit vester seruus, sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam redemptionem pro multis. Præstantis autem ac strenui animi est, dominandi cupidinem, quæ sæpe robustissimos vicit, superare, ipsamq; regum pompam & principum luxuriã pro nihilo ducere, atq; in omnibus cum Christo humiliari. Quid enim esse potest maius Christo? qui eiuscemodi humilitatem sic in se commendauit, vt dei filius non dedignaretur esse hominis filius, & formam serui assumere, cum esset omnium dominus. Denique fugisse dicitur in euangelio, cum eum regem facere vellẽt.
Iohã. 18. Et non est regnum meum de hoc mundo inquit, vt suo exemplo non in terra regnare, sed in cælo desideremus. Vnde & mercedem humilitatis, & non humilitatis pœnam proposuit, dicens: Qui se humiliat, exaltabitur: & qui se exaltat, humiliabitur. Ad hanc animi fortitudinem pertinet, ipsam etiam, quam præcipue vulgus formidat, mortem contemnere: nec vllo suppli
Matth. 10 cij genere sic terreri, vt a bono honestoq; discedas. Nolite timere eos (inquit) qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere, sed potius eum timete, qui potest corpus & animam perdere in gehennam. Si ergo casus inciderit, vt aut moriendum sit, aut peccandum, eligatur potius mors corporis quam animæ,

mors enim animæ peccatum est. Quod si metu mortis perculsus, vitæ fragili & velis nolis cito perituræ tūc peperceris, illam stabilem & immortalem, qua sancti fruuntur, amittes. Ait enim; Qui voluerit animam suā saluam facere, perdet eam. Nam siquis peccare mauult quam mori, hic sibi viuet, & deo morietur. Deo autem mori, est in inferni barathrum ruere, & nullum cum iis qui vere viuunt habere consortium. Sequitur: Et q perdiderit animam suam propter me, inueniet eam. Sed ne forte dubius & incertus quæras, quo locorum inueniet eam, ait: Vbi ego sum, illic & minister meus erit. Quid autem illo homine felicius, qui merebitur esse socius Christi? Sed si cū illo simul viuere volumus, mundo moriamur nullum recusantes, quo deo gratifi cari possimus laborem, nulli cedentes aduersantiū per secutioni. Nam dum tyrannus minatur necem, Christus aperit paradisum: dum homo impius tormentis cruciat, clemens deus refrigerii sempiterni sedem con stanter tolerantibus parat, præmiique magnitudine tanto ampliat magis, quanto grauius pro amore suo affligimur, si tamen vindictam in eos qui affligunt, non appetimus, sed econtrario bene illis facimus beneque optamus, a quibus male accipimur, dicente domino: Diligite inimicos vestros, & benefacite iis qui oderunt vos, & orate pro persequentibus vos Hoc prior præstitit ipse qui præcepit, deinde serui eius, qui suis persecutoribus monstrabant viam salutis, & a quibus tormenta patiebantur, eis ignosci orabant. Proprium itaque Christianæ fortitudinis est seipsum vincere, & affectibus contra rationem nitentibus imperare, nec carni, sed spiritui obedire, ipsumque dominum pro viribus imitari, eique sese quam simillimum reddere. Sed iam fortitudine contrariam pusilli animi imbecillitatem in medium proferamus. Fit enim vt magis elucescat virtus ex comparatione vitiorum.

Iohan. 12

Mat. 5.

De animi imbecillitate. Cap. XV.

SI eum fortem esse constituimus, qui cupiditatib⁹ dominatur, quis erit imbecillus & infirmus, nisi qui sese his in seruitutem dederit? Hæc autem seruitus multo turpior atq; fœdior est, quam illa quæ fecit captiuitas, aut quam nascendi attulit conditio. Neutra enim istarum officit, quin etiam in ipsis magis liberi dominis nostris esse possimus. Maior quippe libertas est, non esse subiectum vitiis, quam non esse hominis mancipium. Vere igitur imbecillus est, quem superat auaritia, vel fraudulentia, vel simulatio, vel arrogantia, vel vana gloria, vel ira, vel gula, vel luxuria, vel libido, vel inconstantia, vel timor, vel otiositas, vel eorum quæ ab ecclesia recepta sunt, incredulitas, cæteraque id genus: quæ quoniam rationi naturæque repugnant, quisquis illis seruierit, non iam inter homines computandus, sed inter pecudes erit numerandus. Ratio enim propria hominis est, bestiarum autem natura id tantum sequi quod suggerit appetitus, nullumq; boni ac mali discrimen habere in his quæ appetuntur. Imbecillus es igitur, si iugo premeris auaritiæ, cui seruiendo non poteris seruire deo. Non potestis (inquit) deo seruire & mammomæ, hoc est, deo & diuitiis. Syri enim diuitias mammonam appellant. Qui aũt diuitias præferunt Christo, & nihil egeno porrigunt, ipso dei filio in fine iudicante audituri sunt: Esuriui, & non dedistis mihi manducare. Cuius criminis conuictus diues ille, qui se tantum pascebat, in inferno sepelitur, vt semper miser sit, quem miserorum non tetigit pietas, dum sua cupide retinet, & pecuniam magis quam Christum diligit. Imbecillus item es, quando alterum dolo seducere contendis: ab iniustitiæ enim vitio superaris, quoties alios fraude aliqua supplantare moliris. Non poterit in eo pectore habitare Christus, in quo domicilium sibi fecit dolus. Nam ipse de eiusmodi homine dixit: Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos, filius autem hominis non habet vbi caput suum

Matth. 6.

Matth. 8

reclinet. Non habet Christus ibi requiem, vbi stabulātur vulpinæ fraudes, & volucrum instar alte se erigētis hominis elatio. Fraudulentiæ autem comes est simulatio. Semper enim simulationibus vtitur fraudulentus, aliud facile præferens, aliud in corde occultans. Qui licet homines fallat, deum non potest decipere. Si modestum, si pium, si castum, si denique iustum se esse finxerit, cum longe alius sit, nonne cum illis damnabitur quibus dictum est: Væ vobis scribæ & pharisæi hypocritæ, qui mundatis quod de foris est calicis & parapsidis, intus autem pleni estis rapina & immunditia. Væ vobis qui similes estis sepulcris dealbatis, quæ a foris apparent hominibus speciosa, intus vero plena sunt ossibus mortuorum & spurcitia. Quanto igitur melius id esse quod apparere vis, quam quod non es videri velle? Imbecillus quoque es, si committis vt te sibi subiciat superbia, teque arroganter incedere cogat. Ea superatus, aliis præferri concupisces, & plus honoris quā quod mereris, tibi exhiberi postulabis. Quam rem scribis & pharisæis exprobrans dominus ait: Omnia opera sua faciunt, vt videantur ab hominibus, dilatāt enim phylacteria sua, & magnificant fimbrias: amant autem primos recubitus in cœnis, & primas cathedras in synagogis & salutationes in foro, & vocari ab hominibus rabbi. Ergo & inanis gloriæ cupido arrogantibus dominatur, de quibus in euangelio Iohannis dicitur. Dilexerunt gloriam hominum magis, quam gloriam dei. Statuit ergo eos diabolus supra claræ iactātiæ pinnaculum, vt quo altius ascenderint, grauius elidantur cum ceciderint. Vis nosse quam infirmi sint qui sic corruunt? non vi coacti, sed verbis deliniti sua sponte labuntur. Diabolus enim nisi imbecillior homine esset, non ei quem supra templum posuerat, dixisset, mitte te deorsum, sed ipsemet eum præcipitem dare tentasset. Quis ergo corruit, nisi q imbecillis inimici callidæ suggestioni paret? vt nō inuitus sed volēs subuertat & cadat. A q̄ quidem casu eo difficilius exurgūt ambitiosi, q̄ magis adulantium sibi palpatione delectantur,

Matt. 23.

Ibidem.

Iohā. 12.

Luc. 4.

Ideo in euangelio dictum est: Væ vobis cum benedixerint vobis omnes homines. Et per prophetam dominus: Popule meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt, & viam gressuum tuorum dissipant. Væ ergo illis qui per adulationem ita hallucinantur, vt se peccatores esse non agnoscant cum laudantur. Cares præterea mentis fortitudine, si te iracundia occupat & furere compellit. Talis fuit sacerdotum ille princeps, qui cum audisset Iesum confitentem se a dextris dei sedere, in rabiem concitatus vestimenta scidit, & in clamorem prorupit, blasphemum eum vocans, qui assertor erat veritatis. Neque enim potuit quod verum erat intelligere, ira præpeditus, aut quod rectũ est iudicare. Vsque adeo excæcari solent, qui supra modum irascuntur. Sed neque ille fortis est habendus, qui ventri seruit, & omne suum studium in cibo potuque delicatius quam vitæ ratio postulat, comparando ponit. Vt autem cognoscas quam perniciosa gulæ seruitus sit, de manducante & bibente cum ebriosis in euangelio est scriptum, quod diuidet eum dominus, partemque eius ponet cum hypocritis, vt videlicet ibi ficta crucietur abstinentia, vbi simulata torquetur sanctitas. Illic (inquit) erit fletus & stridor dentium, vt miserabiliter lugeant, qui in conuiuijs immoderate lætati sunt, & esuriendo siccis crepitent dentibus, quis esculentis poculentisque respersi erant crapulando. Atque ideo alibi dicitur, Væ vobis qui saturati estis, quia esurietis. Qui autem gulæ atque ventri sese in seruitutem dedit, idem luxuriæ libidinisque vitio facile cedet. Ventris enim repletione venas inflari intumescereque necesse est, & inde pudenda ipsa in Venerem concitari, & in turpem pruritum exardescere. Quam autem male cum illo agitur, qui his affectibus est addictus, prodigi filij in euangelio miserabilis testatur euentus. Deuorasse dicitur substantiam suam cum meretricibus, & ad inopiam redactus pauisse porcos. Etenim substantiam nostram deuoramus, cum per peccatum diuinæ gratiæ lumen in nobis consumimus, atque ita porcos pascimus, rem gratam faciendo immundis

Luc. 6. Isaie. 3. Mat. 26. Gula Matth. 24. Luc. 6. de prodigo filio Luc. 15

spiritibus, q nos ad impudicitiam stimulant, & si pctõ inquinatos viderint, gaudent. Peccare aũt non tantũ ope libidinoso fœdoque, verũ etiam turpi cogitatione possumus, dicente dño. Omnis q viderit mulierẽ ad concupiscendum eã, iam mœchatus est eam in corde suo. Mat. 5. Hoc autem q̃d viris dicitur, etiam mulieres respicit, quia caput mulieris vir est, Ita fit, vt quod capiti vetitum est, nec corpori licere intelligatur, præterea imbecilli animi certissimum argumentum est, voluntas incerta, nunc hoc aliud placet, proposito semper labanti & instabili. Quod si ille qui bene instituitur perseuerat vsque in finem, saluus erit, nonne is qui in via vitæ multiplex ac varius est, procul erit a salute? Profecto nihil prodest corrigi, vbi contingit repente deprauari. Sed cætera percurramus, cum de isto inconstantiæ vitio abunde dictum est supra. Igitur neque ille fortis erit, qui timore perterritus delinquit, & dum vel rerũ suarum vel corporis detrimentum, vel vitæ periculũ cauet, deum offendere non veretur. Timuit Pilatus Cæsarem, quando Christum damnauit, quem confessus erat esse innocentem. Timuerunt apostoli, cum comprehendi vidissent Iesum, & dum fragili vitæ metuũt, veram deserendo fugerunt. Timuit Petrus, quando dominum se nosse negauit, pro quo postea spiritusancto confirmatus mori non timuit. Luc. 23 Marc. 14. Infirmi etiam atque abiecti animi indicium est otiositas. Nonnulli quippe virtutis operibus ideo exerceri nolunt, quia verentur ne labori succumbant, maluntque ignauo otio torpescere, quam vllam religiosæ vitæ fatigationem subire. Hi sunt palmites illi infructuosi, a vera vitæ abscindendi, & cum nullum sanctæ actionis humorem habentes exaruerint, mittendi in ignem vt ardeant. Ioh. 15. Tempus enim ad bene agendum datum, nihil agendo consumpserunt, defoderuntque in terra talentum, a domino ideo commodatum, vt rediens exigat illud cum fœnore. Et si hac lege talentum istud accipimus, quo modo restituemus, si lucri nihil fecerimus? Postremo qui animo imbecillo est, ne fidelis quidem esse

poterit. Semper enim dubius pendet, & dum errare metuit, errat, diuersarum gentium diuersas considerat sectas, & cui earum adhærendum sit, incertus fluctuat. Cum nulla vereor credibiliorque religio sit, quam quæ deo autore tradita est hominibus. Istos vero qui adhuc in ambiguo versantes nihil affirmare audent, pusilli animi esse declarat ipse dominus, qui discipulis tempestatem formidantibus. Quid (inquit) timidi estis, necdum habetis fidem? De talibus alibi ait. Ad tẽpus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Ac ne plura enumerando longius protrahatur oratio, cuicũque vitia dominantur, imbecillus & infirmus est. Fortis autem inuictus, cui adest virtus, quem non deserit ratio, qua ipse suam voluntatem a seculi voluptatibus auersam, ad ea quæ cælo digna sunt, dirigit, & ad æterna properans, ea quæ temporalia sunt, constanti atque erecto animo contemnit.

Marc.4.

De contemptu gloriæ. Ca. XVI.

QVod si in fortibus censeri cupimus, pter iam dicta, hominum rumusculos & famæ mundanæ blandimenta ne aucupemur. Si qd bene feceris, notum esse ei sat est, qui fidelium hominum benefacta, æternæ beatitudinis mercede compensat. Inanem añt gloriã semp fugiendã esse saluator nr̃ & exemplo mõstrauit, & pceptis docuit. Descendẽs de mõte, leproso mundato iniũxit ne cui diceret, in hoc instruẽs oportere nos qdem bñficos esse erga pximum, & tñ laudationes hoĩm non quærere. Duobus quoque cæcis, cũ redintegratis oculis visum eis contulisset, comminatus dicitur, vt cauerent ne quis sciat, quamuis euangelista subiungens dicat. Illi autem exeuntes (in domo enim sanati fuerant) diffamauerunt eum in tota terra illa. Ex quo discimus, beneficia q̃ contulimus, tacere qdem, quæ autem recepimus, prædicare, vt in altero ostentatio, in altero vitetur igratitudo. Idcirco cæci isti post acceptam sanitatem, ne iussi quidem silentiũ tenere potuerũt, neque tñ ob hoc reprehenduntur, quia & dominus

Matth. 8. Luc. 5.

Marc. 9.

ideo iussit vt doceret humilitatem, & illi ideo non obedierunt, ne magis ingratitudine offenderent. Iterum gloriam hominum minime appetendam esse ostendẽs cũ multos aduersa valetudine variisq; morbis oppressos pristinæ sanitati restituisset, præcepit eis, vt Matthæus ait, ne manifestum se facerent. Quanquam enim non possumus non esse manifesti, quoties erga plurimos pietate liberalitateq; vtimur, nulli tamen aliis, nisi soli deo hoc quod pro eius amore præstamus, notum fieri cupere debemus. Quemadmodum in iis qui graui morbo liberati sunt, sanitas latere non poterat, & tamen ipse q eam induxit medicus, quasi latere posset, ne vulgaretur imperauit, testatus bona quidem omni loco, omni tempore facienda esse, non tamen ideo vt aliis sciant, sed vt obsequium præstetur deo, qui ea fieri præcipit, ad suam, non ad hominum gloriam, vt eam mercedem, quam nemo alius præstare potest, ab ipso recipere mereamur. Nullo modo celari potest illius vita, quem mortuum fuisse omnibus manifestum est, & tñ dñs filia archisynagogi suscitata, non solum præcepisse dicitur, sed vehementer pcepisse, vt nemo id sciret. Quorsum ergo spectat, quod ita præcipiat, nisi ne per bonum quod agimus, vulgi voculas requiramus? Qui enim id captant, mercedem a dño pmissam non merentur. Sed quæri põt, cum toties opa sua pceptor humilitatis celari iusserit, cur apud Gergezęos dæmoniaco sanato dixit, Redi in domum tuam, & narra qñta tibi fecit deus, quare hic nuntiari mandat, qd in supradictis tegi silentio præcipit? Respondeamus, quia alibi de se tanquam de homine silentium imponendo, iactantiam vitandam docuit. hic autem quasi de deo narrare oportere non dissimulauit, vt & nos quicquid bene agim⁹, non ad nostram, sed ad dei laudem referamus. Itaque non dixit, quanta ego, sed quanta tibi fecit deus. Illud quoq; qualiter accipi debeat, nunc indagandum occurrit, quod in Marco scriptũ legimus, Et ingressus domũ neminem voluit scire, & non potuit latere. Sed hoc apud gentiles in finibus Tyri & Sidonis gestũ esse me-

Matt. 12.

Mar. 5

Lucæ. 8.

Marci. 7.

minisse debemus, quibus non antequam Iudæis prædicandum erat euangelium. Quia ergo vulgandi gentibus euangelij nondum tempus erat, dominus Iesus noluit tunc illis nuntiari per apostolos, sed tantum agnosci per miracula, his duntaxat, qui vltro ad fidem venturi erant. Non ergo voluit aliquid quod non potuit, sed & quomodo voluit, latuit; & quomodo noluit, latere non potuit. rogatusq; a muliere Syrophœnissa, filiam eius a dæmonis vexatione liberauit, vt dum verbi prædicatio subtrahitur, mirabilium operatio credere volentes inuitaret. Neq; enim repudiari debent, qui non vocati ad Christum veniunt, si etiam vocati cum venerint, saluentur. Cæterum quia gloriæ contemptorem etiam inuitum ac nolentem sequitur gloria, apud eundem euangelistam habemus, q; Saluator noster, his qui surdum & mutum hominem ad se adduxerant, & sicut rogarunt, sanum receperant, præceperit ne cui dicerent: sed quanto magis præcipiebat vt tacerent, tanto plus pdicabant, & eo amplius admirabantur, dicentes: Bene omnia fecit, & surdos fecit audire, & mutos loqui. Præcipiebat sane vt tacerēt, sed tamen prædicantes non increpuit. Quo etiam nos opera nostra, & ad laudem nostram latere velimus, & ad profectum aliorum non latere. Sciebat enim ille, cui etiam futura præsentia sunt, quia magis prædicaturi erant, quod multis profuturum esset, & nequaquā ex hac causa silentium imperabat, sed ex ea, qua inanem gloriam non admittebat. Alioquin superuacaneum foret iubere aliquid eis, quos contrarium facturos non ignorabat. In omnibus igitur iustitiæ pietatisq; opibus quærendæ propriæ laudis absit intentio, sed alienæ vtilitatis causa, vt innotescamus non desit charitas, & id quoties videbitur opportunum, hoc est, cum non sit periculum vt vel auditor iactantiæ crimen imputet, vel doctor committat. Quod quoniam frequenter contingit, semper tutius existima, nihil de te prædicare, nihil quod deo teste agis, ab alijs inspici velle. Gloriæ qppe mundanæ cupiditate duci omnino nefas esse etiam

Marc. 7

Ibidem

tunc monstrauit dominus, cum diceret: Ego non quæro gloriam meam. Qui illum vere imitari desiderat, non quærat gloriam suam, sed gloriam dei, monente Apostolo ac dicente: Siue manducatis, siue bibitis, vel aliud quid facitis, omnia in gloriam dei facite. Illi omnia in gloriam dei faciũt, q nihil ex iis, quæ bene laudabiliterq; agunt, sibi arrogant: sed cuncta ad gratiam dei, qua semper indigemus, referunt. Latere volunt, ne ipsi laudentur: latere nolunt, vt laudetur deus, obseruantes præceptum dicẽtis: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrũ qui in cælis est. Neq; hoc repugnare putemus alteri sententiæ postea dictæ. Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis. Per hoc enim quod subiunxit. Vt videamini ab eis, ostentationem facti prohibet, non spectaculum. Eadem ratione & eleemosynam fieri iubet in occulto, & orationem in abscondito, vt totum optimi cuiusq; studium sit, non suam laudem, sed dei quærere. Huiuscemodi occultationem & parabola illa nobis insinuat. Simile est regnum cælorum thesauro abscondito in agro, quem qui inuenit homo, abscondit. Thesaurum in agro, vitam perfectiorem in ecclesia intellige. Hanc cum inueneris, ita abscõdere debes, vt quod per gratiam spiritussancti adeptus es, per tuam inanem iactantiam non amittas. Et quoniam hoc cęleste donum comparari non potest, nisi contemnantur terrena. Vadit, inquit, & vendit vniuersa quæ habet, & emit agrũ illum. Renuntiat enim omnibus carnis voluptatibus qui perfectus est, vt voluptate spiritus quæ in deo habetur, frui possit. Quanto tñ perfectior fuerit, tanto minus latere poterit. Non pt abscondi ciuitas in monte posita, neq; lucerna super candelabrũ lucens. Quam uis in solitudine & in montib. ferarũ petat cubilia ab humano cultu semotus, deo tamen volente, pditur, vt alii suo exemplo ad calcandã mundi gloriam, cælestiũ amore accendãtur. Solus ergo in domino gloriari poterit, qui vanitatis humanæ pompam honoresq; con-

Iohan. 8

1. Cor. 10.

Mat. 5.

Mat. 13

Gal. 6. tempserit. Sic enim & Apostolus gloriatus est, dicens: Absit mihi gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Et si humilitas ista sanctos deceat, pfecto non sancti sed stulti sunt, qui terrenæ laudis honore delectantur. Horum nunc dementia veri assertione ostendenda est, ne quis errore lapsus vitium amplectatur pro virtute: & dum honorari ab hominibus appetit, a deo reprobari mereatur.

De gloriæ appetitione. Ca. XVII

Matth. 23 Scribas & pharisæos inanis gloriæ arguebat dominus, cum de illis diceret: Omnia opera sua faciunt vt videantur ab hominibns. Dilatant enim phylacteria sua, & magnificant fimbrias. amant autē primos recubitus in cœnis, & primas cathedras in synagogis, & vocari ab hominibus Rabbi. Igitur q gloriam hominum appetit, non Christum, sed Christi aduersarios, scribas & pharisæos imitatur: quantoq; magis humano ore laudari concupiscit, tanto grauius iudicio condemnatur diuino. Multos quidem vanæ gloriæ cupiditas a Christi religione dissidere, & cōtra veritatem stare compellit. Dum enim cæteris ingenio & eruditione pstare videri volunt, scripturæ sensus ab ecclesia receptos atq; approbatos impugnare nitūtur, nec ad hæreticorum prauitatem declinare timent, vt aliquid se acutius inuestigasse rudi plebeculæ persuadeant, & apud indoctos doctorum laudem sibi comparent. Quamobrem talibus est dictum: Quomodo vos Iohan. 5. potestis credere, qui gloriam ab inuicem accipitis, & gloriam quæ a solo deo est, non quæritis? Plerique autē eodem appetendæ gloriæ vitio superati, tametsi fideles sint, si tamen ab infidelibus honorātur, cauent ore confiteri, quod corde credunt, & humanam laudem fide ipa potiorem habent. Siquidem tales illi erant, de quibus Iohannes memorat, dicens: Ex principibus multi Iohan. 12 crediderunt in eum, sed propter pharisæos non confitebantur, ne de synagoga eiicerentur. Dilexerūt enim

gloriam hominum magis quam gloriam dei. Quam ergo perniciosum vitium est inanis gloria, quæ alios ita infatuat, vt Christum confiteri non audeant, alios etiam vt negare non vereantur. Verum esse quod dicimus, nostræ quoque ætatis exempla probant. Vidimus non paucos ex Christianis transisse ad Machumetanos & præfecturæ sibi collatæ honore illectos, eorum ritus legesque subiisse, maluisseque sine Christo, quam sine potestate viuere. Cæterum ne illi quidem, quamuis cum fidelibus censeantur, virtutum suarum fructũ aliquem referre poterunt, qui in his non ad laudem dei, sed ad plebis plausum exercentur. Humilitatem præ se ferũt, & in postremo conuiuii loco discumbunt, non quia humiles sint, sed vt esse videantur. Vel sicut in euangelio dicitur. Exterminant facies suas, vt appareant hominibus ieiunantes, eleemosynas faciunt, & tubis insonant ostentationis, vt misericordiæ sibi laudem vendicent. Atque ita bonum opus malo fine corrumpunt. Cumque ab ipso bonarum actionum remuneratore deo mercedem recipere potuissent æternam, fragilem & caducam malunt, fucum videlicet istum volatilem auræ popularis. Huius tam peruersæ sanctimoniæ & illi erant, qui saluatorem nostrum interrogauerunt, dicentes. Quare nos & pharisæi ieiunamus frequenter, discipuli autem tui non ieiunant? Quæ autem vtilitas est, vacuum cibo gerere ventrem, & gloriæ cupiditate repleri? Hac tamen & pharisæus ille refertus erat, quem certe nec coram deo puduit arrogantius quam decebat sese efferre. Deus, gratias ago tibi inquit, quia non sum sicut cæteri homines, raptores, iniusti, adulteri, veluti etiam hic publicanus, ieiuno bis in sabbato, decimas do omnium quæ possideo. Gratias quidem deo agere debuit, sed aliis detrahere, seque tam improba iactatione efferre nõ debuit. Sic reliquos depressit, quasi sibi æquandus esset nemo, sic semetipsum commendauit quasi ad ea quæ faciebat, nihil vltra addi oporteret, cum ieiunare adiumentum potius virtutis quam virtus sit, & decimas dare, æs alienum soluere, non aliquid sua spõte offerre.

Mat. 6

Marc. 2

Luc. 18

Tantum autem hac ostentatione profecit, vt publicano quem procaciter taxauerat, minus iustus de templo discederet, documentoq; esset, peccatorem qui se humiliat, magis esse deo charum, q̃ innocentem qui sese aliis pferendum iactat. Non possumus tamen, quin tangamur aliquando gloriæ palpatione, sed statim aduocanda ratio est, vt quod caro blanditur mentis iudicio protinus repellatur. Nam & apostolos Zebedæi filios honoris tentauit ambitio, cũ alter ad dexteram, alter ad sinistram domini, quem mox in terra regnaturũ putabant, sedere concupissent. Et quoniam terrenis adhuc affectibns ducebantur, responsum est eis. Nescitis quid petatis. Quod si nescit quid petat, q̃ præferri cæteris appetit, non ne cæcos & improuidos homines facit ipa humanæ laudis affectatio? Etenim dum laudari cupiunt, ad vulgi opinionem viuant necesse est, & magis placeant simulatione q̃ veritate. Necesse est etiam vt offensi irascantur, ne timidi & abiecti reputentur: vt inuideant, ne aliis minoris existimationis habeantur, vt reliqua huiusmodi perpetrent, quæ vulgus fieri amat, quamuis ea boni & æqui rõ non admittat. Ideo sane Apostoli pceptum est. Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, inuicem prouocantes, inuicem inuidentes. Cum igitur plurimum mali ex laudis humanæ captatione soleat oriri, & nihil solidi boni nasci, quinimmo cælestis merces, quæ nobis a domino promissa est, tolli, quandoquidem illi qui sic afficiuntur, mercedem dicuntur accepisse, contẽpta huiusce vanitatis cura. Apostolum audiamus monẽtem. Qui gloriatur, in dño glorief. Non eñ qui seipm commendat, ille pbatus est, sed quem deus commendat. Audiamus & dominum præcipientem. Cum omnia feceritis quæ præcepta sunt vobis, dicite. Serui inutiles sumus, fecimus enim quod facere debuimus. Ad hæc semper peccatores nos esse meminerimus. Si enim dixerimus quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Denique nihil boni vel in nobis, vel extra nos esse, de quo quasi de nostro gloriari possumus, dicen-

Marc: 10 Jacobi.

te Apostolo. Quid habes quod non accepisti? & si acce pisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Cum ergo cun cta quæ agimus aut dicimus laude digna, ad deum re ferenda sint, vt ad bonorum omnium autorem atque largitorem, profecto aliquid ex his nostræ vertuti ascri bere velle, summæ ingratitudinis crimen est, arrogan tiæque non ferendæ. Facile autem gloriam præsentē contemnet, qui semper fragilitatis humanæ memor e rit, quam in primis mortis nostræ testatur cōditio, de qua peropportune quidem nunc tractabitur. 1. Cor. 4.

¶De mortis conditione. Cap. XVIII

NOn est ibi stabilis gloria, vbi non est vita diu turna. Nobilem ignobili, liberum seruo, diuitē pauperi, strenuum ignauo, doctum indocto, sa pientem stulto, regem denique priuato æquat mors. Et si fama superstes viuat, quid ad te? quam voluptatē ex eo capies, si non audis quid de te post te dictitent homines? Solent illi quidem qui per adulationem vi uo laudes dixerunt, de mortuo nonnihil obloqui, qp pe cuius iam neque beneuolentiam captent, neque vim formident. Sed esto vt lauderis, & in ore viuas mul torum, & hoc insuper ab te illi, qui ad inferos descen dunt, perferant, nunquid nuncio isto illa tibi leuare cruciatus poterunt, & non magis grauare, si ideo te noueris fuisse damnatum, quia non virtuti labora sti dum viueres, sed gloriæ, & hominibus magis pla cere quam deo solicitus fuisti? Quam igitur imprudem ter, imo quam stulte inanis gloria quæritur, quæ etiā in infamiam verti potest, & si non vertatur, vel igno rata nihil iuuat, vel cognita plus doloris ei cuius est, affert quam consolationis. Quid profuit diuiti in euan gelio quotidie splendide epulari, purpura byssoque in dutum in publicum procedere, a plurimis honorari? aut quid nocuit Lazaro mendico canibus tantum qui hulcera eius lingebant, esse notum? Si hic defun ctus ab angelis in sinu Abrahæ collocatur, si ille in inferno sepelitur, & in igne ardet, & gutta aquæ Lucæ. 16.

indiget, & nullum supplicij finem sperat? Vtriusque exitum cõsidera, & iam magis optabis inglorius & ignotus deo seruire, quam quærendæ laudis gratia, vrbib⁹ ac prouincijs imperare. Nunc reliqua, quæ ad mortem hominis pertineant, euangelij loca præcurrendo, more holitoris inter salubres herbas, eam tãtum, quæ ad præsentem vsum facit decerpentes, inquiramus. Naturale est omnibus animantibus mortem timere. In his tamen quæ ratione vtuntur. i. in hominibus, timorem istum a natura insitum, vitæ immortalis cupiditas superat ac vincit. Vtrunque de saluatore nostro euangelistæ nobis ꝓdidere. Sic enim in Matthæo legimus. Cœpit Iesus contristari & mœstus esse. tunc ait illis, Tristis est anima mea vsque ad mortem. Quamuis alij mœstitiæ huius causam assignent non timori mortis, sed ei dolori quem capiebat ex perditione Iudæ proditoris, aliorumque in se credere nolentium, posset hoc tamen, quod propinqua iam passione est dictũ, & ad metum mortis referri, non tam quia timuit, quam vt hac etiam in re, sicut in cæteris in se hominis naturã ostenderet. Separari autem a corpore nemo est q̃ vellet, nisi idem per separationem istam ad æternã beatitudinem se transiturum speraret. Paulus apostolus nunquã dixisset. Cupio dissolui, nisi cupitæ dissolutionis causa potior subesset, quam in corpore viuere, quam ipse ostendit continuo subiungens. Et esse cum Christo. Christus autem postquam cœpit contristari, vel vt alius euangelista ait, tædere & pauere, ex natura passibili & infirma, ex eadem paulo post dixit. Pater mi, si possibile est, transeat a me calix iste. Sed quoniam ratio ipsa in nobis vincere debet naturalem carnis motũ, nihil moratus intulit. Veruntamen non sicut ego volo sed sicut tu. Vt semper dei voluntas præferatur hominis voluntati. Vis non timere mortem? crede in illum q̃ ait, Ego sum via veritas & vita. Hic est enim via morum, veritas fidei, vita retributionis. Propterea quidem etiam hortatur nos dicens. Amen amen dico vobis, quia qui verbum meum audit & credit ei q̃ misit me, habet vi-

Margin notes: Mat. 26 (beside "Cœpit Iesus contristari"); Iohan. 14. (beside "Vis non timere mortem"); Iohan. 5 (beside "Propterea quidem")

vitam æternam, & in iudicium non venit, sed transit a morte in vitã. Quod si in Adam morimur, & in Christo reuiuiscimus, si de morte nobis transitus est ad vitam, nõ est cur mortalitatem exui timeamus, mox immortalitatem induendi, tantoq; minus cum etiam corpus nostrum rursum assumpturi simus, nõ quale deponimus, tetrum, tardum, graue, ignobile, terrenum, fragile, mortale, sed lucidum, agile, leue, gloriosum, omni pristina fece carens, nullis casibus obnoxium, beatitudinis capax, mortis expers, dicente Apostolo, Nostra conuersatio in cælis est, vnde & saluatorem expectamus dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ conformatum corpori claritatis suæ. Nos hac tanta spe confirmati non solum mortem non timere, sed etiam nullum mortis genus debemus exhorrescere. Ideo dominus noster cum asperrimam tum ignominiosissimam elegit crucis mortem. Quem secuti sancti martyres omnes tyrannorum minas contempsere, omnia vicere tormenta, magis timentes deum offendere, quam quæcunq; extrema perpeti. Quid quod etiam multi ante persecutionem, imo ante Christum, cum nondum paradisi ianua pateret, mori optarint? Ingemiscens Dauid ait, Hei mihi quia incolatus meus prolongatus est. & Elias, Sufficit mihi domine, tolle animã meam, & Iob. Quare non in vulua mortuus sum? egressus ex vtero non statim perij? & Ionas. Domine tolle quæso animam meam a me, quia melior est mihi mors quam vita. Quod si hi quibus adhuc clausus erat aditus regni cælestis, hinc decedere optarunt, nos timebimus quibus per Christum a maledicto iam liberatis patet paradisus? quosq; corpore isto exutos protinus excipit cælestis claritatis habitaculum sempiternum? Ob hoc ergo probatæ vitæ homines mori non formidant, quia p̃ciosa in cõspectu domini mors sanctorum eius. Ob hoc autem impij & iniqui terrentur, quia mors peccatorũ pessima. Itaq; non dolore vehementi, neque immodico fletu prosequi debemus eorum funera, qui fide virtuteq; satis præditi vixerunt.

Phil. 3

Psal. 119
3. Reg. 19
Iob. 3
Ionas. 4

Psal. 115.
Psal. 33

Apoc. 14 Beati enim sunt mortui qui in domino moriuntur, amodo dicit spiritus, vt requiescat a laboribus suis. Vnde non immerito felicem talium obitum scriptura saepenumero dormitionem appellat, vt quiete eos & vita simul frui significet. Puellam suscitaturus dñs Non est mortua (inquit) sed dormit, Et de Lazaro, Lazarus amicus noster dormit, sed vado vt a somno excitem eum. Paulus quoque cum de mortuis loqueretur: Fratres inquit, nolo vos ignorare de dormientibus. Et in psalmo habetur: Cum dederit dilectis suis somnum. Honestiore igitur quam mortis vocabulo mors notata est iustorum, qui in domino viuunt. Vnde Christus iudex nuncupatus est viuorum & mortuorum. Plura quippe mortis genera sunt. Est proprie mors corpis recedente anima quae viuificat illud: est per metaphoram mors animae cum propter peccatum a deo deseritur: est mors reorum poena in inferno, haec in Apocalypsi secunda mors appellatur, Quamuis enim anima etiã peccatrix immortalis sit, mortua tamen est, tum quando in corpore non deo viuit sed peccato, tum quando in inferno poenas luit aeternas. Nam cum mors primorum hominum in poenam peccati data sit, ipsa poena quae pro peccatis infertur, mortis interdum nomine designatur. Atque ideo sane nec ipsam corporis mortem bonam esse dicimus, quia stipendium peccati est, quia non sine dolore est, sed tamen vt malis pernitiosam, ita bonis vtilem. Alteri enim moriuntur vt in aeternum viuant, alteri vt in aeternum crucientur: fugienda ista, expetenda illa, etiam cum tormentis & suppliciis pro tempore tolerandis. Si enim tolerabimus & cõregnabimus. Magis excoctum aurum purius nitet, & terra per se ferax, si aratro aut ligone versata fuerit, fructus huberiores reddet. Mortis tempore non est iustitiae nostrae operibusque confidendum, sed in misericordia dei sperãdum cum sanctus Apostolus dicat: Non ex operibus quae fecimus nos, sed secundum magnam misericordiam suã saluos nos fecit. Animam igitur a corpore decedẽtem soli illi qui saluare potest, commendemus. Qui vt hoc

Luc. 8 · Iohan. 11 · 1. Thess. 4 · Psal. 125 · Ad Tit. 3

nobis insinuaret, iam morti propinquus, iam spiritum traditurus. Pater (inquit) in manus tuas cõmendo spiritum meum, & hæc dicens expirauit. Et nos ergo cõmendando animam deo, misericordiamq; eius implorando, ac precibus insistendo vitam istam finiamus, & tunc sequetur quod paulo ante diximus: Pretiosa in cõspectu domini mors sanctorum eius, & beati mortui q in domino moriuntur. Cæterum sicut non timere mortem ad seruos dei pertinet, ita econtrario eam formidare, ad seruos mundi. Quod vt clarius constet, de vana præsentis vitæ cupiditate aliquid dicamus.

¶De vitæ cupiditate Ca. XIX.

SI diu viuendi vel vota vel confidentiam hominũ recte perpenderimus, plurimos quidem, qui ita afficiuntur, vanitatis imprudentiæq; arguemus. Luc, 12 Diu viuere sperabat diues ille in euangelio, qui frugũ hubertate lætatus dilatare cogitabat horrea, cellariaq; ampliare, & his quæ vna æstas attulerat, per annos multos frui. Tantos autem cogitatus abscidit nunquã satis prouisa mors, atq; nocte illa qua ipse sibi longiora feliciora'q; vitæ spatia promittebat, coactus est decedere, & cuncta quæ collegerat, aliis relinquere possidenda. Frustra igitur aliquid diuturnum fore sperat, quod statim potest deficere. Sed aliud est sperare dices aliud cupere, licet non idem sint, alterum tamen ab altero pendet, & ex desiderio spes, & spe oritur desiderium. Alioquin quid stultius esse potest, quam cupere aliquid quod te assecuturum non speras? Sed cupis diu viuere, simul & speras, veruntamen times ne te spes ista fallat, atq; ita inter spem metumq; dubius fluctuas. Et cum ita sit, quæro abs te, cum voti compos fueris, cum ad decrepitam vsq; ætatem perueneris, quamdiu vixisti? annos centum aut plures fortasse, si toto hoc tempore deo vixisti, præclare quidem tecum agitur: mox enim in æternum viuere incipies: at si tibi tantum, male profecto rebus tuis consuluisti.
Voluptas quippe omnis quæ cum ætate præte-

rit pro nihilo est, peccata autem manent & perdurāt, quibus grauatus animus ad inferos ruit, ibi pro breuibus delitiis pœnas luiturus sempiternas. Quid quod omnium hominum breuissima vita est super terram? atq; (vt Iacobus apostolus ait) vapor ad modicum parens. Quæ res cum neminē lateat, quid quæso tantope cupimus, quod velimus nolimus, cito pertransiturum non ignoramus? Diu vixit Adam, diu Mathusalem, aliiq; nonnulli ex patribus. Diuturnitas tamen ista senescente mundo defecit. Quis eñi nostra memoria centesimum vitæ attigit annum? cum præsertim Psalmista dicat, Dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni, si autem in potentatibus octoginta anni, & amplius eorum labor & dolor. Quære si quem inuenire potes octogenarium senem sanum, neminem certe reperies cui vel aures non obsurduerint, vel visus nō hebetauerit, vel pedes non titubent, manus non tremāt, dorsum non curuetur, dentes si q reliqui sunt, nō fluitent, & tota corporis deformata facies nō penitus alia sit quam fuerat. Adde tussim, apoplexiam, paralysim, stomachi cruditatem, ventris tormina, inguinum tumorem, spirandi difficultatem, mingendi strangurIam, aliaq; huiusmodi multa, quæ annositas ipsa secum apportat, nec corpus modo, verum etiam mentem infestans. Videas enim plerosq; delirare per ætatem, & qui paulo ante sapientes habiti erant, iam ridiculos esse. Cunq; tot mala vna senectus afferat, nonne satis apparet eum qui diu viuere appetit, non vitam appetere, vt putat, sed morbos? Si quibus autem contingat, quod rarissimum est, vt etiam in senecta integris sensibus, vegetoq; corpore & mente illæsa sint, hoc donum dei est, cælestisq; gratiæ fauor, non longæuæ ætatis, quæ cuncta corrumpere consueuit, beneficium. Quod Ecclesiasticus testatur, dicens: Dedit dominus ipsi Caleph fortitudinem, & vsq; in senectutem permansit illi virtus. In Iob etiam legimus: Sperabam q ætas prolixior loqueretur, & annorum multitudo doceret sapientiam, sed vt video spiritus est in hominibus, & inspi

Iaco. 4

Psal. 89

Eccle. 46

Iob. 32

ratio omnipotentis dat intelligentiam. Deniq; in euangelio dominus; Dabo vobis (inquit) os & sapientiam. Hanc vero sapientiam & iuuenes expetere & senes debent. Quam si adepti fuerint, dabũt certe operam non vt diu, sed vt bene viuant, neq; vt ætate, sed moribus graues sint. Nam diu viuere hoc quoq; male habet, q necesse sit, vt qui diu vixerit, mortes videat multorũ, lugeat liberorũ orbitatem, ingemiscat coniugis, fratrũ cognatorumq; funera, & frequẽter exitu tristetur amicorum. Quin etiam vel sua vel aliorũ adhuc viuẽtium infortunia deploret, quandoquidem crebrius mala q̃ bona contingere mortalibus solent. Quas ob res vnam tantum habemus (vt equidem reor) vitæ diuturnioris concupiscendæ causam, vt videlicet quo plus vixerimus, huberiores pœnitudinis nostræ fructus colligere possimus, tantoq; maius promereri apud deum præmium, quanto prolixioris tempis laborem eidem seruiendo sustinuerimus, dum & aliis prodesse optamus, & pro nobismetipsis cupimus facere satis. Alioqn longam vitam desiderare, non dei, sed seculi amatorũ est, qui nullo præsentium voluptatum haustu satiantur: q semper viuere vellent, vt semper peccare possent. Et tamen male cupita senectus in eo illis bene consulit si venerit, quod lasciuiendi vires obscœnosq; amputet affectus, & ad continentiam cogat vel inuitos. Cæterum quoniam fidei integritati congruit, non solum q̃ iussa sunt obseruare, sed etiam quæ consulta perficere, opportune nunc occurrit, de perfectæ religionis professione facere sermonem. Luc. 12

De perfectione vitæ Cap. XX

PErfectioris vitæ conuiuium est, ad quod inuitat nos dominus; multos quidem vocat, sed non oẽs qui vocati sunt veniunt: alium retinet corporis voluptas, alium cumulandarum opum cupiditas impedit. De quibus dicitur, Illi autem neglexerunt, & abierunt, alius in villam suam, alius vero ad negotiationem suam. His grauati venire omnino nequeunt. De- Mat. 22

ponendum est ergo onus, si altiora cupis ascendere, & de paucorum esse numero electorum. Tunc te vere a deo electum esse noueris, cum magno animo illa quæ multorum sunt, contemnere cœperis, & omnem prorsus affectum ad solum Christum conuerteris, solum imitari statueris. Ait enim, Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus, qui amat filium aut filiam super me, non est me dignus. Ita tuos ama, vt deum non offendas, alioquin plus te illos diligere argueris, quorum causa peccare non timueris, quandoquidem etiam propria mors magis est eligenda, quã crimen committendum. Ideo subditur, Et qui non accipit crucem suam, & sequitur me, non est me dignus. Etenim quemadmodum ipse crucifigi voluit, vt nos redimeret, ita tu crucis mortem timere non debes, dum tuum confiteris redemptorem. Tunc autem vere viuere incipis, cum pro eius nomine occideris. Qui pdiderit animam suam (inquit) propter me, inueniet eam. Transit enim de morte ad vitam, de terreno habitaculo ad cæleste regnum, semper beatus futurus, qui mori innocẽs maluit ꝙ nocens viuere. Solent autem parentes cognatiq; qui mundana sapiunt, modis omnibus iter impedire ad perfectionem tendentium, conqueruntur se derelictos, omni se solatio destitutos. Qua in re cauendũ est, ne nostra erga parentes pietas, impietas fiat in deum. Contemnendi quippe sunt, quoties a dei seruitio auertere nos moliuntur, & quasi odio habendi, ne nos odio simus deo, si vocationes eius atq; inuitamẽta crebro cordib. nostris infusa neglexerimus, cum præsertim ipse dominus noster dicat, Si quis venit ad me, & non odit patrem suum & matrem, & vxorem & filios, & fratres & sorores, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus. Denique ait, Qui non renuntiat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Non potest toto pietatis affectu inhærere Christo, cuius animus aliqua terrenarum rerum cura in diuersum distrahitur, in eo enĩ deficiat necesse est, in

Luc. 14

quo adhuc aliqua carnali cupiditate inclinatur, propterea quidem vocati apostoli, quoniam aliter sequi Christum non poterant, & retia & patrem reliquerũt. Non poterant effici Christi discipuli, nisi per omnia ei se conformari studuissent, æmularenturq; eius paupertatem, humilitatem, castitatem, docendi studium, oẽs iuuandi curam, omnia sustinendi patientiam. Si quis vult (inquit) post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Abnegat semet ipsum, qui non iam carni paret, sed spiritui: non iã mũdo, sed mundi domino seruit, vt longe alius sit, quam qui hactenus fuerat. Tollit autem crucem suam, q pro veritate asserenda nec supplicia deuitat, nec mortẽ horret, atq; ita Christum sequitur. Ille enim cum dominus esset, formam serui accepit: & qui in se impassibilis erat, in homine assumpto crucem passus est, ne id nos ꝓ nomine eius subire timeremus, quod ille ꝓ amore nostro perferre voluit. Ne autẽ paupertatẽ timeas. Quærite, inquit, primum regnum dei, & hæc omnia, quæ videlicet vitæ necessaria sunt, adiicientur vobis. Ne etiã mortem exhorrescas, ait: Qui credit in me, non morietur in æternum. Ne deniq; suppliciis terrearis, Mundus (inquit) gaudebit, vos vero contristabimini, sed tristitia vestra conuertetur in gaudium. Tu interea si ꝑfectæ consummatæque religionis laboribus implicari durum putas, promissæ mercedis magnitudinem considera. Ait enim: Vos qui secuti estis me, in regeneratione cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Perfectis ergo suam communicaturus est dignitatem, qui cum ipso communicare, non dubitarunt laborum angustiarumque patientiam. Duodecim autem sunt qui iudicant, & totidem qui iudicantur: quia illi filii lucis sunt tanquam duodecim horæ diei: hi vero filii tenebrarum sub eodem nocturnarum horarum numero comprehensi. Quamuis enim non omnes damnandi sunt, minus tamen illis clari, quos perfectionis opera cõmendant. Se-

Mat. 4.
Lucæ. 16.
Math. 19.

quitur: Et omnis qui reliquerit domum, vel fratres, vel sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxores, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit, hoc est, sublimiorē beatitudinis obtinebit gradum, vitaq; perenni perfruetur. Exquisitæ enim sanctitatis viri, licet vitæ æternitate aliis in paradiso sanctis pares erunt, beatitudinis tamen magnitudine atque gloria illis præstabūt, dicē
1. Cor. 15. te Apostolo: Stella enim a stella differt in claritate, sic & resurrectio mortuorum. Quanto quis plenius in se Christi similitudinem expresserit eum hic imitādo, tanto illi proximior est futurus in cælesti regno. Hoc certe ipse pollicetur, dicens: Si quis mihi ministrat, me
Iohan. 12. sequatur: & vbi ego sum, illic & minister meus erit. Si quis mihi ministrauerit, honorificabit eum pater meus. Hæc talia si recte perpenderis, profecto iam nihil tibi aut factu difficile videbitur, aut toleratu durum. Iam tibi sedebit animo vendere vniuersa quæ habes, diuitias, voluptates, concupiscentias, & emere thesaurum illum præ omnibus mundi thesauris concupiscendum: nunc quidem in ænigmate absconditum, tūc autem manifestum futurum, cum videbimus illum sicuti est. Hoc idem enim est & pretiosa margarita, qua cōparata nihil erit vltra desiderandum, cum omnis plenitudo gratiæ in Christo sit; in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi. In ipso enim inhabitat (vt Apostolus ait) omnis plenitudo diuinitatis
Coloss. 2. corporaliter. Libenter igitur eliges esse cum Christo pauper, vt in deo diues sis; optabis cum illo emori mūdo, vt viuas deo; terrena deniq; omnia sordere tibi incipient, cum in cordis tui hospitiolo susceperis Chrm. Nihil illo est dulcius, nihil suauius. Iure suo dixit, cū
Matt. 12. ad sui seruitium fideles inuitaret, Iugum meum suaue est, & onus meum leue. Hoc diuinus psalmista sensit,
Psalm. 33. dicens: Gustate & videte, quoniam suauis est domin⁹. Hac certe dulcedine affecti erant apostoli, cum inter flagella gauderent, quoniam digni habiti sunt ꝓ noīe Iesu contumeliam pati. Et cum sæuissimi tyranni tor-

menta proponerent, necem minarentur, ne Iesum euā gelizarent, tacere omnino non poterant: tanto illis nomen domini sui iucundius fuit, quam vitæ præsentis vsus, aut doloris per supplicia infligendi euasio. Tales itaq; esse debent, qui volunt montem excelsum conscēdere cum Petro, & operarij fieri vineæ domini, & abiecta seculi huius sarcina, per foramen acus transire, ꝑ calcatisq; mundi angustijs, ad beatam illam regni cælestis amplitudinem peruenire. Tu igitur qui relicta sindone nudus impiorum manus effugisti, ne reuertaris tollere tunicam tuam, nec aratrum tenens respicias retro, vt aliquando imprudenter concupiscere incipias, quod propter Christum prudēter reliquisti. Multo melius est, nō nouisse viam perfectionis, quam postquam noueris regredi velle, & cum Anania Sapphiraque spiritui sancto mentiri audere.

¶ De vita solitaria. Cap. XXI.

HVic excellentissimæ professioni accommodatissima solitudo est. Da igitur operam, vt ī cœnobio cella, in deserto locus ab humano cultu vacuus, legendi, scribendi, orandi, & ea quæ æterna sunt contemplandi opportunitatem tibi præstent. Nulla horum libera meditatio habetur in frequentia cœtuq; multorum. Vulgi clamor, vrbani tumultus, amicorum interpellatio, mulierum conspectus, cognatorum mortes, mentem deo intentam conturbant, nec in illo conquiescere ipsam pro voto finunt. In solitudine autem concupiscentiæ quoq; magna pars tollitur, dum illa quæ malæ concupiscuntur, nostris aspectibus procul submota latent, cum multo magis visa moueant animum, quam cogitata: & quod rarius cernitur, facilius obliteretur, quantum prætereà viro religioni dedito conferat ipsa solitudo, ex euangelio discitur. Principis filia vita defuncta, non antea a morte suscitatur, quam tibicines & tumultuantium turba excluderetur. Solitudo itaq; præcipue quærenda est, vt anima in peccatis mortua, per pœnitentiam ad gratiam Matth. 6.

viuificantem reuocetur. Quoniam vt modo diximus, & pessimæ animi cupidines minus in secessu viriũ habent: & mens terrenarum rerum curis expedita, ad cõtemplanda diuina magis attollitur, dicente ad discipu
Mar. 6 los domino: Venite seorsum in desertum locum, & requiescite pusillum. Multa quidem vbiq; pugna, sed tamen in deserto requies aliqua, quamuis pusilla. Certior autem ibi vincendi spes est, vbi post laborem ad vires refocillandas, nonnulla quietis conceditur mora. Quod nobis innuere volens dominus, in deserto tentatus, a diabolo collatis signis victoria potitur; fuso deniq; fugatoq; hoste triumphans, angelorum vtitur ministerio. Scriptum est enim. Tunc reliquit eum diabo-
Matth. 4. lus, & ecce angeli accesserunt, & ministrabant ei. Idem
Luc. 21. eos qui in Iudæa sunt, vt ad montes fugiant, hortat. Iudæa, confessio & glorificatio interpretatur; vt is qui Christum confitetur, & ad celsiorem beatitatis gloriã aspirat, frequentiam fugiat, solitudineque delectetur. Quod si docendi officio fungitur, & vicos vrbesque peragrare necesse est, tantisper in publicum prodeat, donec populo saluti congrua per sermonem insinuet.
Luc. 21. Erat enim Iesus, vt Lucas ait, diebus docens in templo noctibus vero exiens morabatur in monte, qui vocatur Oliueti; vt nobis ostenderet & tempus & locũ orationi contemplationiq; aptum. Commodissime enim tunc oratur, cum cuncta silent. Inter orandum autem in montem ascendere iuberis, vt sicut montium fastigia cælo proximant, ita tu ad cælestia contemplanda
Marc. 6. animo subleueris. Hoc ipsum Marcus quoq; testatus est, dicens: Et cum dimisisset eos, quos videlicet docuerat, abijt in montem orare. Dominus ergo noster, quod verbis docuit, hoc exemplo monstrauit, in ipso orationis tempore secedendum esse a turba, & in loco secretiore
Luc. 5. orandũ. Vnde item Lucas. Ipse autem secedebat, inqt, in desertum, & orabat. Desertum istud mons oliueti erat, mons autem contemplationis altitudinẽ designat Sed ad hãc altitudinẽ ascendere neqmus, nisi hoim fre
Luc. 19. quentiam fugerimus. Zachæus præ turba non poterat

videre Iesum. Difficile est enim in medio plebis versari, & mentem in deo fixam firmamq; habere. Ascendit ergo arborem sycomorũ vt videret Iesum, altiusq; se se cæteris erexit, non superbia, sed cogitatione, extra turbam quærens, quod in turba inuenire non poterat. Iohannes quoq; Baptista in matris aluo sanctificatus, vt sanctior fieret, desertum incoluit, ibi manens Christum baptizare metuit, & de illo prophetare, & ab illo testimonium accipere, dicente. Inter natos mulierũ non surrexit maior Iohanne baptista, atq; hunc eundem, quem homines vt prophetam honorabant, ipse plus q̃ prophetã esse asseruit. Postremo ipse dominus Petro, Iacobo, Iohanni diuinitatis suæ claritatem ostensurus non solum in montem, sed in montem excelsum duxisse eos dicitur, tanta visione non poterant esse digni, nisi a turba secederent, & humana transgressi, sublimitate contemplationis cælestibus insererentur. Ex his quę dicta sunt, discere possumus, vt ille perquam raro conuersetur cum hominibus, qui sæpe cum deo esse desiderat. Nunc his qui sacerdotalibus initiari sacramentis volunt, ostendemus quibus rebus & bonus constet sacerdos, & malus efficiatur, vt discant quæ sibi expetenda, quæq; fugienda sint, vt bonorũ potius gloriam consequantur, quam in sortem concedant malorum. Lucæ.7 Mar.9.

¶De bono sacerdote. Cap. XXII.

TAnta ac talis dignitas sacerdotalis est, vt nulla maior homini conferri possit. Et quõ angelicæ sublimitati exæquat, sacerdos ipse aliquã in scripturis angelus est appellatus, Vt illud Malachiæ, Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirẽt ex ore eius, quia angelus est dñi exercituum. Iohãnes etiam in Apocalypsi, septem angelis, septem in Asia ecclesiarũ episcopis scribere iubetur, hoc est, Ephesi, Smyrnæ, Pergami, Thiatyræ, Sardis, Philadelphiæ, & Laodiciæ. In his singulis singuli episcopi erant, & officii sacerdotalis merito angeli nominantur. Hoc tamen mi- Malach. Apo.2.

mus mirabimur, si meminerimus ipsum dei filium Iesum Christum sacerdotem factum, deo patre ad eum dicente: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Nihil isto sacerdote maius, nihil mirabilius excogitari potest: ita nec sacerdotij honore quicquam præstantius haberi. Cæterum iuxta domini sententiam, Cui multum datum est, multum petent ab eo.

Luc. 12 Omnibus ergo virtutibus excultum atque exornatum oportet esse sacerdotem. Vt igitur vere sacerdos sit, necessaria est illi sobrietas, castitas, fides, charitas, iustitia, prudentia, scientia, terrenarumque rerum contemptus, & cælestium desiderium atque amor. Vt sit sobrius

Ezech. 44. dominum audiat in Ezechiele præcipientem: Vinum non bibet omnis sacerdos, quando ingressus est atriũ

Leuitic. 10. interius, quod ante in Leuitico ad Aaron ita dictũ est, Vinum & omne quod inebriari potest, non bibetis tu & filij tui, quando intrabitis in tabernaculum testimonij, ne moriamini. Nec aliter nouus pontifex noster Christus monuisse suos discipulos videtur, cum diceret,

Luc. 12 Attendite ne forte grauentur corda vestra in ebrietate & crapula, & in curis huius seculi. Castum quoque oportere esse sacerdotem, & carnalis copulæ abstinentem idem dominus docuit, apostolis imperans vt præcingant lumbos suos, & lucernas ardentes in manibus

Lucæ. 12. habeant. Lucernæ in manibus opera iustitiæ sunt, quorum fundamentum castitatem esse voluit, dum lũbos prius, in quibus generandi vis est, restringi iubet baltheo castitatis. Veteri vero lege ideo concessum sacerdotibus fuit matrimonium, quia sola tribus Leui & domus Aaron sacerdotalis erat, nec alijs licebat hoc fungi officio. Ne igitur Leuitarum genus in paucis conclusum deficeret, reparandum per connubia erat. At nunc non carnis quæritur successio sed spiritus, translatoque sacerdotio ad tribum Iuda, id est ad Christũ, quicunque Christianus est, nisi vxori alligatus fuerit, potest eligi in sacerdotem. Omnes tamen qui Christo in sacerdotio succedunt, castos esse decet, sicut & ipse castus fuit, vt noui sacerdotij tanto purior successio sit q̃

veteris, quanto & sacerdos noster Christus omnibus qui ante illum hoc munere vsi sunt, noscitur esse præstantior. Neque enim arietum vt olim, aut vitulorum sanguine nunc sacrificatur, sed ipse Christus verus deus & verus homo, viuus & immortalis, licet aliena specie velatus, offertur. Quod si etiam priscis dictum sit, Mundamini qui fertis vasa domini, quanto magis nostris conuenit omnis mundities, quibus non solum ferre vasa domini, sed etiam ipsum dominum q̊tidie & contrectare manibus & ore sumere mos est? Tam igitur mente quam corpore mundus castusque sit, qui ad eiusmodi ministerium se nouerit esse electum. In primis tamen fidelem esse conuenit. Quid enim castitas aut aliqua alia virtus ei prodesse poterit, si qua orthodoxæ fidei pars in illo labascere cœperit? Fide igitur opus est, vt reliqua recte prospereque succedant. Quis est (inquit) fidelis seruus & prudens, quem constituit dominus super familiam suam, vt det illis cibum in tēpore? Familiæ dei sacerdotes præpositi sunt, vt verbi exemplique cibo eam pascant, qui si fideles ac prudentes fuerint, beatitudinis quoque magnitudine cæteris præferentur. Sequitur enim, Quem sic agentem inuenerit dominus, super omnia bona sua constituet eum, vt q multos fideliter docuit, prudenterque rexit, multis iter sanctos honorabilior magnificentiorque habeat. Charitatem etiam præcipue amplecti debet sacerdos, vt cui vni commissa cura animarum est, pro earum salute, si ita casus iciderit, nec supplicia recuset, nec mortem metuat. Bonus enim pastor ponit animam suam pro ouibus suis. Idem præterea iustitiam omnem, quā alios docet, prior impleat, ne quod verbis ædificat, si aliter ac præcipit, vixerit, exemplo destruat atq; dissipet. Nisi abundauerit iustitia vestra (inquit dominus) plus quam scribarum & pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum. Prudentia quoque opus est sacerdoti, ad noxia quæque cauenda dolosque diaboli declinandos. Insidijs facile patebit, nisi perquam caute icesserit, Estote prudentes (ait saluator) sicut serpētes,

Isa. 52.
Matth. 24
Iohan. 10.
Matth. 5

Callidissimus omnium serpens diabolus est. Qui ergo non minus prudens erit ad cauendum, q̃ diabolus astu tus ad nocendum, neq; blanditijs eius capiet, neq; vim formidabit. Vt aũt cautus & circunspectus fiat sacerdos, necessariam sibi esse scripturarum scientiam nouerit intelligentiãq; mysteriorum, sine qua neq; se ab aduersario tueri cõmode poterit, neque alios vitæ doctrinis

Aggæi. 2 recte instituere, aut ad virtutem apte exhortari. In Ag-

Ezech. 44. gæo scriptum est, Interroga sacerdotes legem, & in Ezechiele de sacerdotibus loquens dñs, Populum meum docebunt, inqt, qd sit inter sanctum & pollutum, inter mundum & immundum oñdent eis, & cum fuerit controuersia, stabunt in iudicijs meis & iudicabunt. Exigitur ergo a sacerdote vt eruditus in lege sit, & qcqd in sacris lr̃is continet, p viribus ediscat, aliogn sacerdo-

Oseæ. 4. tio indignus existimabitur dicente dño per Osee pphetam. Quia tu scientiam repulisti, repellam te ne sacerdotio fungaris mihi. Postremo loco diximus, p̃sentiũ cõtemptorem esse sacerdotem. Nam si Christi minister fuerit, paruo erit contentus, dum summa sperat, & vt dñm suum imitetur, paupertate gaudebit, diuitias cõtemnet. Neque enim põt esse talis magistri discipulus, nisi renunciet omnibus q̃ possidet, vt caduca respuens dignus euadat, cui tribuantur æterna. Sed ne in veteri qdem lege Leuitis data est possessio in tribubus vt scirent non in terra, sed in cælo sibi possessionem esse q̃rendã dicente dño ad Aaron. In terra eorum nihil possi

Num. 18. debitis, nec habebitis partem inter eos, ego pars & hereditas tua in medio filiorum Israel. Decimis igitur & eleemosynis, q̃ altari offeruntur, viuat q seruit altari. Quod aũt necessario victui supcrest, indigentibus tribuat, dispensatoremque se esse agnoscat bonorum eccle-

Matth. 10 siæ nõ possessorem. Apostolis & eorum successoribus p̃ceptũ esse meminerit. Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniã in zonis vestris. Quid tibi cum diuitijs, si illius domini seruus es, qui non habuit in terra vbi caput reclinaret suum, neque didrachmam qua pro se & discipulo solueret portorium? dñi

inquam in stabulo geniti, in præsepio positi, in cruce nudi, in sepulchro conditi alieno, nihil denique in hoc seculo quasi suum possidentis, non quia non liceret ei frui omnibus si vellet, cum esset dominus omnium, sed vt doceret non esse ei opus terrenis diuitijs, qui ad cælestes thesauros aspiraret, difficileque esse duobus dominis seruire, deo & mammonæ, difficillimum vero vt quis auri argentique pondere grauatus, ad ætherea regna possit conscendere. Ex his igitur quæ dicta sunt, eum sacerdotij honore dignum censebimus, q sobrie, pudice, fideliter, pie, iusteque vixerit, q in cauendo prudens, in erudiendo doctus, in concupiscendo modicus, & in obsequendo ei cui se dedicauit, fuerit assiduus. Quisquis autem sese talem in sacerdotio exhibuerit, hic vere erit sal terræ, cuius doctrinis cæterorum corda ne in peccatis putrescant, condientur, erit lux mundi, ciuitas supra montem posita, lucerna super candelabrum lucens, vt omnibus conspicuus omnes q sancte innocenterque volent viuere, suo illuminet exemplo, suæ famæ gloria conciret ad virtutem. Hic demum de terris ad cælum translatus illorum perpetuo fructur consortio, illorum perennis beatitatis erit particeps, quibus in psalmo spiritussanctus loqtur, dicens. Sacerdotes eius induam salutari, & sancti eius exultatione exultabunt. Christum enim induent, eique feliciter adhærebunt qui in ecclesia vices Christi, sicut oportuit, gerere studuerunt.

Mat. 5.

Psal. 131.

De malo sacerdote. Cap. XXIII.

POrro sicut lux tenebris collata luculentior videri consueuit, ita appetibilior fit virtus, quoties contrarij vitij malignitas monstratur. Cum igitur de bono sacerdote satis dictum sit, operæpretium est, quemadmodum proposuimus, vt aliquid etiam de malo dicamus. Malus est sacerdos, qui non potest dicere cũ propheta, Portio mea dñs, cũ terrenis opibus inhiet, & non solũ his q̃ possidet non renuntiet, sed etiam

Psalm. 118

ea quæ nondum adeptus est, cupide affectet. Sunt quos negotiari in domo dei non pudet, imo nec fœnerari, ecclesiasticasque dignitates ambitione atque largitionibus comparare, quas cum acquisierint, cuncta ecclesiæ bona, quæ pauperibus distribuenda erant, in suos vsus conuertunt. Hi sunt quos vendentes & ementes de templo suo eijcit dominus, dicens, Domus mea domus ora-
Matth. 21. tionis est, vos autem fecistis eam speluncam latronũ. Merito igitur talium cathedras euertit, & cum principibus populi sui in cælestibus considere prohibet, vtpote quibus non cælestis boni adipiscendi, sed terreni abutendi cura semper ac studium fuit. Nihil pensi habuerunt prodesse commissę sibi plebi, delinquentes corripere, bonos fouere, afflictos consolari, dubijs consulere, sed ignauię atque otio deditis magis ventrem suũ quam gregem dominicum pascere soliciti fuere. Malus item est sacerdos, qui vidit lupum venientem. i. hæreticũ, aliquem peruersa doctrina fideli gregi insidiantem & illius dolo alios rapi, alios dispergi, alios mactari, nec tamen it obuiam perfidiæ, sed auersus fugit, ita vt fugiendo ostendat se pastoris nomine indignum.
Iohan. 10. Vnde dicitur, Mercenarius fugit, quia mercenari⁹ est, & non pertinet ad eum de ouibus Non quia non pertineat ad eum, sed quia sic agat, tanquam si nihil omnino ad eum pertineat, quandoquidem non animarum lucrum, sed pecuniæ quæritet, terrenamque mercedem cælestibus præferat diuitijs. Talium auaritiam p̄ Malachiam prophetam redarguit dominus, dicens. Quis
Malach. 1. est in vobis qui claudat ostia, & incendat altare meum gratuito? Et quoniam qui eiuscemodi vitio laborant, a deo reprobati sunt, sequitur, Non est mihi voluntas in vobis dicit dominus exercituum, & munus non suscipiam de manu vestra. Per Ezechielem vero etiam cõ-
Ezechi. 34. minatur dum ait, Væ pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos, nonne greges, a pastoribus pascuntur? lac comedebatis, & lanis operiebamini, & quod crassum erat occidebatis, gregem autem meum non pascebatis quod infirmum fuit non cõsolidastis, & quod ægrotũ

non sanastis, quod confractum est non alligastis, & quod abiectum est non reduxistis, sed cum austeritate imperabatis eis & cum potentia, & dispersæ sunt oues meæ, eo quod non esset pastor. Quo pacto enim est pastor qui nec religiosæ vitæ exemplis, nec sanæ doctrinæ monitis gregem sibi creditum alere curat? Quo autem magis delitiis luxuriæque indulget, eo grauius in inferno supplicium feret per Amos prophetam dicente domino: Væ vobis qui opulenti estis in Sion, & confiditis in monte Samariæ, optimates, capita populorum ingredientes pompatice domum Israel. Quicquid de pastoribus dicitur, & de presbyteris dictum intelligas. Cui enim sacramenta vitæ quis ministrat, eius & pastor esse debet, quantum officio suo conuenit, monẽdo, corripiendo, & quicquid commodis eius cui præficitur, salutique opportunum putabit, exequendo. Episcopi tamen proprium est & peculiare, publicos edere ad populum sermones, vitia reprehendere, ad capessendas exhortari virtutes, transgressores legis apostolica autoritate castigare, ad pœnitentiam cõuersos recipere. Quibus in rebus si defecerit, vel per ignorantiam si nesciat, vel per negligentiam si nolit, vel pusillanimitatem si metuat, de fidelium cœtu excludet, & canibus mutis per contumeliam comparabitur. Cur enim episcopus est, si docere nescit? aut cur scit si non vult? aut quid velle prodest, si non audet quod debet implere? Sed neque presbyter assumat curam animarum, si modo se ad eam rem ineptum nouerit. Male subitur onus, quod imbecillæ vires ferre nequeunt. In eos ergo, qui doctoris ecclesiastici sibi munus vendicant, & nequaquam docent, siue ignoratione confusi, siue negligentia corrupti, per Isaiam exclamat dominus & ait: Speculatores eius cæci omnes nescierunt vniuersi, canes muti non valentes latrare. Et iterum: Ipsi pastores, inquit, ignorauerunt intelligentiam, omnes in viam suam declinauerunt, vnusquisque ad auaritiam suã a summo vsque ad nouissimum. Perditos autem plebis mores vulgique licẽtiam illorum qui præsunt incuriæ ascri

Amos. 6.

Isai. 6.

Ezech. 3.

bi, in Ezechiele vel verbis domini discimus: Si dicente me inquit, ad impium, morte morieris, non annunciaueris ei neq; locutus fueris, vt auertatur a via sua impia & viuat, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. Impius ergo peribit quia peccauit. Sacerdos qui eius tuendæ saluti præpositus est quia tacuit, quia peccantem non increpuit, quia errantem in viam reducere non curauit. Atq; vero tanti periculi non ignarus Apostolus Timotheum discipulum obnixe, solicite, vrgenter adiurat, dicens: Testificor coram deo & Iesu Christo, qui iudex est viuorum & mortuorum, per aduentum ipsius & regnum eius, prædica verbum, insta, opportune, importune, argue, obsecra, increpa, in omni patientia & doctrina.

2. Tim. 4.

Et paulo post: Tu vero vigila, inquit, in omnibus labora, opus fac euangelistæ, ministerium tuum imple, sobrius esto. Porro illi quorum ignauia populus corruptus extra iustitiæ limites aberrat, & per abrupta delabitur vitiorum, quam damnabiles existant Ieremias testatur, dicens, Væ pastoribus qui dispergunt & dilacerant gregem pascuæ meæ dicit dominus Quæ nam vel dispersio perniciosior, vel crudelior dilaceratio, quam eos qui tibi commissi sunt, pereuntes videre & negligere? a diabolo superari, & succurrere nolle? imo etiam tergiuersari & fugere? dum vereris ne quis tuis increpationibus offensus tibi aduersetur, tibi detrahat, tibi aliquo detrimento sit. Sed meminisse debes, quemadmodum dominus miserit apostolos inter gentes sicut agnos inter lupos, & illi profecti cum fiducia euangelizabant dei verbum. nec supplicia nec mortem expauescentes, dum obsequium præstarent deo. Nihil ita me tuere debemus, vt dei iudicium. Temporale est quod ab hominibus times: quod autem a deo maxime timere debes, æternum est. Perdere corpus tantummodo possunt homines, deus vero & corpus & animam mittere in gehennam potest. Hoc quoq; mali habet negligentia sacerdotis, quod dum contemnit, contemnitur: dum timet, a nemine timetur. Sal quippe infatuatum ad nihilum valet vltra, nisi vt proijciatur foras, & con-

Ierem. 23.

culcetur ab hominibus. Leue tñ & minimum qddã est, mortalium pati iniuriam, nisi etiã dei iudicio dãnarentur. Sed in psalmis de iniquo sacerdote dicitur: Cum iudicatur, exeat cõdemnatus, & oratio eius fiat in peccatum. Fiant dies eius pauci, & episcopatum eius accipiat alter, & alia multa, quæ licet ad Iudam domini sui proditorem referantur, nihilominus ad sui quoq; similes redundant. Sui autem similes sunt, qui ad apostolatum electi, potentioribus ita blandiuntur, vt eorũ scelera dissimulent, & sic dñm osculo pdant. Eundem etiam vendunt, dum nihil ita cupide vt lucra sectantur, sed cum hi tam immani ingentiq; supplicio destinati sint, illi q vt debent, officio suo funguntur, dici non põt, q̃ grandi mercede remunerabuntur. De his nempe Apostolus ad Timotheum scribens, ait: Qui bñ præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime q laborant in ỽbo & doctrina. Duplici honore dignus est, cui & reuerentia exhiberi debet, & victus necessarius suppeditari, cum scriptum sit, Non alligabis os bouis triturantis. &, Dignus est operarius mercede sua. Tunc tñ melius duplici honore digni erunt, cum animæ simul & corporis beatitudine perfruentur & aliquot felicitatis gradus cæteris eminentiores apparebunt. Satis hæc de sacerdote, nunc de sanctarum lectionum studio, fideli animæ admodum necessario tractabimus. Nihil enim recte discitur, quod de ipso veritatis fonte non hauritur.

Psal. 108.

1. Timo. 5.

Deut. 25.
Matth. 10

¶ De studio lectionis. Cap. XXIIII.

IGitur ad scripturæ diuinæ studiũ oẽs q pfectiõis iter ingredi cupiunt, cõuocamus cum Iohanne in Apocalypsi: Qui sitit, veniat: & qui vult, accipiat aquam vitæ gratis. Beati sunt qui sitiunt & esuriunt iustitiã, sed nisi scripturarũ lectioni operam impendant, iustitiæ præceptis nequaquam saturari poterunt. Sicut autem sitientibus dulcis est potus, ita discere cupientibus diuina sapit lectio. Illi duntaxat ad cælestem cibum nauseant, & manna fastidiunt, qui Aegyptiorum iuru-

Apoca. 22

lentijs repleti.i.inani gentilium poetarum eloquio delíniti, magis fabularum fictione quam veritatis doctrina delectantur. Hi sunt qui (vt Apostolus inquit) elegerunt sibi magistros prurientes auribus, & ad fabulas conuersi, auditum a veritate auertunt. Nos contempta istorum stultitia, in quibus nulla solida sapientia est, illis tantummodo lectionibus incumbamus, quæ nobis iter, quo ad immortalitatem peruenitur, ostendũt. Alioquin aquam istam vitæ, ad quã nos Iohannes apostolus inuitat, haurire non poterimus. Veteris igit̃ noulque instrumenti literas assidue perscrutemur. In his plenissime discitur, quid facere, quid vitare, quid credere, quid amare, qđ sperare nos oporteat, vt cælo digni simus cum terram reliquerimus. In his deum patrẽ a quo omnia: in his filium, per quem omnia: in his spiritum sanctum, in quo omnia facta sunt, inuenies: & hæc tria vnum deum, vnam hypostasim esse meliꝰ credendo intelliges, quam intelligendo credes. Magnum quippe mysterium est sancta trinitas, humanæ sapientiæ altitudinem excedit, fide percipitur, sine qua ad beatorum æternitatem nemo transfertur. Audiamus aũt in euangelio dominum Iesum patri suo loquentem ac dicentem: Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum deum verum, & quem misisti Iesum Christum. Vt igitur fide ac virtutibus proficere possimus, abeamus cũ Iesu per scripturarum sata, vellicantes veteris nouæq; legis spicas: & vt triticum sub paleis latens comedere valeamus, confricemus eas manibus intelligentiæ spiritalis, promentes in lucem, quicquid sub figurarum ambage condi credimus, nihil erit menti deo dicatę iucundius, quam nosse sensum domini, & verba aliud q̃ sonant significantia intelligere. Et quoniam hanc spicarum confricationem sabbato ab apostolis factam legimus, hoc admonet nos, ea quæ mystica sunt, commode perpendi considerarique non posse, nisi cum secularibus curis liberi & expediti, sabbatum.i.quietem agimus. Terrenarum enim rerum solicitudo legentẽ implicat, & ipsa in diuersum mentem distrahens cogita-

1. Timo. 6

Scribit more antiq̃rũ

Iohan. 17.

tio, quæ leguntur, quæque audiuntur, non satis intelligere permittit. Intentione animi opus est, vt lecta percipias, & percepta ediscas, teneasque memoriter. Postquam autem mysticos sensus literæ tegumento velatos deprehenderis, & eos vel ad ecclesiæ nouitatẽ, vel ad animæ vtilitatem transtuleris, adhuc altius tibi erit insurgendum, vt etiam cælestia perscruteris, & de visibilibus gradum ad inuisibilia facias. In montem excelsum ascendentibus discipulis apparuit dominus Iesus: non qua solebat specie, sed longe elegantiori. Resplenduit enim facies eius vt sol, vestimenta eius alba facta sunt vt nix. Hunc montem ipse si mente conscenderis, videbis primum cũ Christo loquentes Moysen & Eliam, atque intelliges legis ceremonias oraculaque prophetarum in Christo esse completa, ingentemque capies voluptatem, cum talia cognoscere cœperis. Vnde etiam Petrus tam valde huiusmodi visione cœpit delectari, vt ibi figere tabernacula cuperet, cælestium oblitus. Sed neque ipse de his humilioribus oblectamentis egredi poteris, vt in sublime raptus nudam contempleris diuinitatem, nisi & te sicut apostolos lucida spiritus sancti nubes obumbrauerit, dei patris vox roborauerit, & filii eius gratia illuminauerit. Totius autem trinitatis fauore supra humanæ naturæ conditionem erectus, nec Moysen amplius, nec Eliam cõspicies, sed Iesum solum. Cessant enim & figurarum vmbræ, & futura prædicentium vox, cum veritatis lux oritur, & quæ ventura erant eueniunt. Non est ergo nostrarum virium, sed opis diuinæ, vt quis legendo mysteria intelligat; quanto minus vt etiam supercælestis contemplationis dulcedine mens in deum eleuata perfundatur. Hoc tamen illis frequentius conceditur, qui libros diuinos ita legunt, vt a sanctorum interpretatione nõ discedant: a peruersis sensibus, qui cum ecclesia non concordant, penitus abhorrentes. Quære igitur in sancta lectione bonas margaritas, vt scias quid lex præcipiat, quid nuntient prophetæ. Sed inuenta deinde preciosa margarita, quæ est euangelium Christi, omnibus

Matth. 17

aliis præferendum scripturis, eam amplectere, eam ex osculare, eam pro viatico habe cum ambulas, pro cibo cũ recũbis, pro puluillo cũ dormis, pro speculo cum vigilas: nunq̃ euangelicus codex vel de manibus tuis discedat, vel de memoria exeat. In eo si assiduus fueris, cælestium desiderio terrena contemnes: & hoc q̃dem erit, vendere oia q̃ in p̃senti vita possidentur, & ip̃am emere margaritam, q̃ Chr̃i conuersatione fulget, & humanæ redemptionis p̃tio taxatur. Quicq̃d autem nouum continet instrumentum, ad euangelium p̃tinere censemus. Itaq; cum euangelio & Pauli epistolæ & aliorum apostolorũ, & Lucæ Actus, & Iohan. Apocal. & eruditorũ hominum approbati de religione tractatus, frequenter in manibus habendi legendiq; tibi erunt, vt fide stabiliaris, vt virtutibus præstes, & in Christo domini meditatione perseuerans, in deo tandem conquiescas. Nihil ita innocentiam conseruat, & cordis puritatem custodit, vt scripturarum, quas diuini homines sancto dictante spiritu ediderunt, quotidiana lectio. Non est vt imperitiam excuses. Lege multa: & si solido cibo nondum vesci potes, lactis poculum ne spernas. Deniq; sume quod potes, fragmenta vero quæ supersunt, in doctiorum cophinos colligenda dimitte. Homines & iumenta pascit dominus, doctos & indoctos admittit, neminem repellit. In monte apostolos docuit: de monte vero descendens, prædicauit plebi. Habes in euangelio & vias planas, per quas incedere cum simplicibus iuuat. Habes et montes excelsos, quorum altitudinem si adire nequiueris, mirari proderit. Medicamenta quibus rebus composita sunt, licet ignoret ægrotus, prosunt tamen ei, eleuantque languorem. Ita diuina verba si legantur, etiam non intellecta vim habent ad animæ sanitatem conferendam. Te nunc appello, qui diu multumque in gentilium libris versatus es, dum te comptus delectat sermo, & musici poetarum cantus deliniunt, quantum inde tibi emolumenti contraxeris parumper, cogita, & cum nihil ista tibi ad salutem profuisse cognoueris, ad Iesum tandem quæ-

so conuersus, dic cum Petro: Præceptor, per totam noctem laborantes nihil cepimus, in verbo autem tuo laxabo rete. Et cum hoc (inquit euangelista) fecissent, concluserunt piscium multitudinem copiosam. Quod si demum in scripturæ sacræ pelago piscari te delectabit, tu quoque implebis pectoris tui nauiculam saluberrimorum præceptorum copia, qbus & ipse viuere, & alios docendo poteris sustentare. Tanta est enim diuinorum virtus verborum, vt fideliter & incorrupte & contente legentibus intellectum illuminet, animum exhilaret, atque illa quæ præcipiuntur, perficiendi facultatem suppeditet. Quod si tacta fimbria vestimenti domini, virtus de illo exibat & sanabat omnes, quomodo sermo eius ex intimis effusus præcordijs, dum legitur, dum auditur, animi male affecti morbos non curabit, & a periculis perditionis non eruet? Ergo quoties aliquo seculi huius turbine agitaris, quoties carnis pugnam spiritus patitur, & pedibus laquei dæmonum inuidia tenduntur, ad euangelicas lectiones te conuerte, dormientemque in puppi saluatorem strepentibus inter legendum vel orandum voculis excita, statim illo imperante, omnis tentationum æstus concidet, & concupita redibit tranquillitas. Tunc etenim diuina te lectio docebit in aduersis patientiam, in prosperis modestiam, in deum pietatem, in proximos charitatem: præstabitque in dubijs consilium, in periculis opem, in tentationum certamine victoriam. Quis hoc tibi Tullius, quis Demosthenes, quis Socrates, quis Aristoteles, aut si ad poetas respicis, quis Homerus vel Vergilius conferre poterit? Quandoquidem nec sibi ipsis quicquam prodesse potuerunt, veritatis nobis diuinitus reuelatæ penitus ignari. Porro cum experiri cœperis voluptatem atque fructum, quem tibi lectio suggeret diuina, protinus cum psalmista concines, Eloquia domini eloqa casta, argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatũ septuplũ, & q̃ dulcia faucibus meis eloqa tua dñe sup mel & fauũ ori meo. Dulcia sane ĩ cortice eloqa dñi, sed multo dulciora ĩ medulla. Sacros codi

Lucæ. 5.
Psal. 11.
Psal. 118.

ces pie indubitanterq; legenti adsistit Christus, applau dunt angeli, congratulantur sancti, & cælestium verborum sono maligni exterrentur spiritus ac fugiunt: denique nihil ita aut virtutes animi conseruat, aut vitia repellit, vt frequens diuinas literas legendi vel audiendi cura. Quo autem rarius his vacabis, eo citi⁹ cades, exurgesque difficilius.

De auditionis cura. Cap. XXV.

AVdire quoque quæ in ecclesia leguntur, vel eos qui absque lectione in pulpitis declamant, auscultare plurimum expedit. Plus etiam eruditi hominis ore prolata verba mouere solent, quam si eadem ipse conscripta legeris. Nuda in libris verba iacent, quæ si ab oratore aliquo apte diserteque recitentur, ipse gestus, ipse aspectus, ipsaque pronũtiatio multum orationi addet ornamenti efficaciæque ad suadendum atque dissuadendum. Delectet te igitur cum legere quæ sancta sunt, tum quoties ab alio leguntur vel ꝑdicantur, audire. Discipulum docilem te esse volo. Is enim docilis est, qui docentem attente audit. Ad huiusce modi studium te hortatur Ecclesiasticus, dicens: Esto

Ecclesia. 5. mansuetus ad audiendum verbum dei, vt intelligas & cum sapientia proferes responsum verum. Quasi dicat, disce prius, & postea docebis. Et iterum, Si (inqt) dilexeris audire, sapiens eris. Idem nobis præcipit Iacobus apostolus, cum ait. Sit autem omnis homo velox

Iaco. 1. ad audiendum, tardus autem ad loquendum. Temerarius enim magister est, qui nondum ipse discipuli partes impleuit, & iam alios instruere præsumit. Vt autem tacite contenteque auscultes, & non alio aures, alio mentem diuidas, in mansuetudine (inquit) suscipite insitum verbum, quod potest saluare animas vſas. Inseri enim verbum non potest, nisi in molli corde & totis viribus ad audiendum intento. Verbum inquit, quod potest saluare animas vestras. Frustra quippe verbis illis præbemus auditum, quorum suauiloquentia aures tantum demulcentur, & nulla cõparatur animo vtilitas. Recte

Itaque his duntaxat intendendum præcipit, quæ ad consequendam æternam salutem nos erudiunt. Sed nec audire profecto multum prodest, nisi audita memoriter retineantur: nec memoriter retinere, nisi quod memoriæ mandatum est, opere compleatur. Audis castitatis, patientiæ, mansuetudinis, charitatis præcepta: ne sinas illa per incuriam effluere, sed corde cõplexus foue, vt cum psalmista dicere possis: In corde meo abscondi eloquia tua domine, vt non peccem tibi. Memento præterea de ipsa dei genitrice scriptum esse in euangelio: Maria autem conseruabat omnia verba hæc in corde suo, ita & tu quicquid ab ecclesiæ sanctæ doctoribus prædicari audieris, in intima cordis aure reconde, veluti pretiosum vnguentum in pixide, quo postea opportune vtaris ad tuam aliorũq; salutem. Quod si terra bona fueris, non petrosa, non spinis obsita, susceptum verbi semen huberem tibi fructum faciet: & sicut didiceris, ita & operari incipies, ac secundum legis euangelicæ præcepta reliquum vitæ cursum dirigere studebis. Alioquin neque legere, neque audire proderit si ab iis quæ præcipiuntur, morum conditio discors erit. Et si nosse desideras quantũ ignauus auditor & impiger inter se differant, audi in euangelio dominũ dicentem: Omnis qui venit ad me, & audit sermones meos, & facit eos, ostendam vobis cui similis sit: Similis est homini ædificanti domum qui fodit in altum, & posuit fundamentum supra petram, inundatione autem facta, illisum est flumen domui illi, & non potuit eam mouere, fundata enim erat supra petram. Qui autẽ audit, & non facit, similis est homini ædificãti domum suam supra terram sine fundamento, in quam illisus est fluuius, & continuo cecidit, & facta est ruina domus illius magna. Sicut ergo infirmus & imbecillus est q nõ facit opera, ita ad omnem malignæ tentationis impetum constans est & stabilis, qui assidue in bonis operibus exercetur. Quamobrem solicite nos admonet Iacobus apostolus, & ait: Estote factores verbi & non auditores tantum, fallentes vosmetipsos, quia si quis au-

Psal. 118

Luc. 2

Luc. 6

ditor est verbi & non factor, hic cōparabitur viro con sideranti vultum natiuitatis suæ in speculo: considerauit enim se & abijt, & statim oblitus est qualis fuerit: q autem perspexerit in lege perfectæ libertatis, & pman serit in ea, non auditor obliuiosus factus, sed factor operis, hic beatus in facto suo erit. Ideo quidem & dominus in euangelio: Beati inquit, qui audiunt verbum dei & custodiunt illud. Hanc itaque beatitudinē opere magis quam auditione constare ostendit, dum subiungit: & custodiunt illud. Custodiunt autem illud, q bene beateque viuendi rationem edocti, peccatis in quibus hactenus fuisse se recognoscunt finē statuunt, & ab his per pœnitentiam resilientes ad capessendas virtutes disponuntur, magnamque capiunt voluptatem vel legendo diuina vel audiendo. In quo Mariam ad pedes domini sedentem diligenter obserua, tantaque perfusam sermonis eius dulcedine, vt nulla sororis Marthæ interpellatiōe inde mota sit; & quoniam toto corde cælestis magistri amplectebatur disciplinam, optimam partem dicitur elegisse, quæ mon auferetur ab ea. Christum ēm elegerat, in cuius vnius contemplatione tam suauiter requiescebat. Quotus autem quisque est, qui sic in ecclesia sacris prædicationibus interesse nititur, vt præcepta vitæ absque operatione non elabi sinat? alius nullo amoris affectu illa suscipit, alius tametsi donec audit aliquantulum compungitur, mox tamen inde discedēs ad consuetas nequitiæ sordes reuertitur, tanto nequior factus, quanto inexcusabilior. Talibus dicit dominus: Qui ex deo est, verba dei audit, propterea vos non auditis, quia ex deo non estis. Non ergo omnes qui in auditorio sunt, audiunt verbum dei, sed is qui illud quod audit, opere perficere contendit, & hic quidem ex deo est, illi vero non ex deo, sed potius ex diabolo sunt: qui diaboli obstinationem duritiamque imitantur, nec omnino a vitijs resipiscere quicquam pensi habent. Itidem tibi diuini prædicatores cum Iohanne apostolo respondebunt, si eorum monita contempseris, dicentes, Nos ex deo sumus, qui nouit deum, audit nos, qui non est ex

Lucæ. 11 — Lucæ. 10 — Iohan. 8 — I Iohan. 4

deo, non audit nos. Omnes natura ex deo sumus, vitio autem nostro fit vt ex deo non simus. Porro dici non potest, quam pessime cum homine illo agitur, qui cum dei creatura sit, iam non dei, sed aliorum esse conuincitur.

De contemplatione. Ca. xxvi.

QVoniam autem in scripturis alia ad actionem pertinent, alia ad contemplationem, tempestiuum videtur, vt ista quæ sub fidei titulo explicauimus, contemplandi ratione claudamus. Igitur ad consideranda dei opera puritate mentis opus est, vt autoris dulcedinem fidelis considerator valeat degustare. Quis enim ascendet in montem domini, aut quis stabit in loco sancto eius, nisi innocens manibus & mũdo corde? Illos ergo magis ad hanc rem idoneos esse certum est, qui vitæ probitate perfectioni euangelicæ propius accedunt. Hinc apostolis ipsis datur nosse mysterium regni dei. Hinc Paulus ad tertium vsque rapitur cælum. Hinc Iohanni futura quibus referta est Apocalypsis, reuelantur, & vnica sanctæ trinitatis diuinitas in principio sui euangelij declarata plenissime innotescit. Idcirco saluator noster illum, quem a dæmonio liberauerat, continuo volentem sibi adhærere non permisit, sed prius vt se exerceret iussit, alijs prædicando dei beneficium quod acceperat. Necesse autem est vt sanctis actionibus quam sæpissime copuletur, & pene assidua comes sit pia contemplatio, si in his vt debemus, perseuerare atque proficere cupimus. Sicut enim bene operando acquiritur vt recte contemplemur, ita contemplando, vt sanctius officiosiusque operemur. Nihil quippe ita mouet atque allicit animum ad colendum omnium autorem deum, vt opera eius cogitatione percurrendo beneficiaque perpendendo, quæ omnem taxationem supereminent & excedunt, immensa atque infinita, eoque magis optanda ac desideranda, q̃ minus hũano ingenio explicari cõphendique possint. Ad illa ergo consurgat animus terrenis negotijs expe

Psal. 23

Mar. 5.

ditus,& non solum ea quæ oculis cernimus, sed etiam quæ intellectu percipiuntur cogitet. Verũtamen ab his quæ videntur incipiat, vt quasi per gradus ascendendo ad ea quæ non videntur queat peruenire. Primum ita

Psal. 76 que cum propheta ad deum conuersus dic: Meditabor in operibus tuis. Quæ nam sunt opera ista? terra, mare, cœlum, quorum ille admiratione captus in eam tan

Psal. 103 dem prorupit vocem. Quã magnificata sunt opera tua domine, omnia in sapientia fecisti. In medio enim firmasti terram sua mole libratam, partim aridam, partim aquis circumfusam, collocasti tã varia in mari piscium genera, quam in sicco quadrupedum pedibusq; carentium reptilium, & supra terram aerea permeantiũ volucrum, produxisti de terra tot frugum species, tot arborum, tot lapidum, tot metallorum, & qui his vteretur, præstantissimum inter animantia hominem. Tuum opus sunt cæle stia, sol, luna, stellæ, quarum cursus, naturas, formam, decoremque oculis intuemur, & tamen qua materia constent, dicere nequimus. Tu cælum quo omnia ista circundantur extendisti, quod statutis initio reuolutionibus, perpetuo moueri ac circumferri videmus quemadmodũ cætera omnia, et nos soli (proh nefas) legem tuam toties præterimus. Miramur prætere a nubes pendere, ventos concitari, micare ignes, fulmina ruere, pluuias, grandines, niuesque defluere, & tellurem ab iis irrigari, quæ singula si digne considerẽtur, tantum admirationis habent, vt non solum dei sapientiam, a quo facta sunt testentur, sed eiusdem potentiam, qua nihil potentius, & bonitatem, qua nihil melius possit excogitari. Ille homines corporeos, ille incorporeos angelos fecit, vtrosque ad fruendam cælestis regni beatitudinem benignissime constituens. Ex his tamen non parua pars per arbitriĩ libertatem suo aduersata est creatori. Inter quos angeli cum peccassent, a tãto bono diuina largitate sibi collato excidere. Itaq; protinus de cælo præcipitati, & in intima corruentes irreuocabili damnatione puniti sunt. Homini autem quam diu in corpore viueret, quia ignoratione magis quam

malitia peccauerat, datus est pœnitētiæ locus, vt quod seductus male appetendo commisit, dolendo emendaret. Sed tamen pristinæ gratiæ statū recuperare de radice corrupta geniti nequiuimus, donec ille qui non ꝑ copulam carnis, sed de virgine intacta per spiritū sanctum est natus, in mūdum veniret, & nos corporis sui sacrificio expiatos deo patri reconciliaret. Exinde credentibus atque pœnitentibus cælū patere cœpit. Quod si quis a malo, quod deinceps commisit, non se correxerit, atque ita obierit, ipse quoque cum reprobis spiritibus pœnis mancipabitur sempiternis. Tunc enim quisque ratam iudicis in se sententiam accipit, cum de corpore egreditur, iterum postea cum corpore simul iudicandus, cū mortui resurgent viui, & canente tuba throni positi erunt, vt quisque illud quod viuendo meruit præmium consequatur. Hinc demum neque beatorum gloriæ vllus vnquam erit finis, neque supplicij iniquorum. Atque hæc sane sunt nouissima illa, quorū nos memores esse iubet Salomon ne peccemus. Nihil enim vel peccandi appetitum magis frenat, quam futuræ damnationis metus, vel ad virtutem magis excitat, quā mercedis promissæ spes, vt igitur probe innocenterque viuas, imitare prophetam dicentem, Cogitaui dies antiquos, & annos æternos in mente habui. Psal.76 Antiq sunt dies, qui prætereūt, & ad præsentis vitæ breuitatem pertinent, anni ꝟo æterni ad vitæ futuræ infinitatem spectant, & si finiti ad infinitum nulla est comparatio, cur quæso pro breuibus delitijs amittimus æternas, & nō potius cum breui labore transimus ad quietem gaudij perennis? Conscij igitur fragilitatis nostræ, nec per se bonum quod cupimus valentes perficere, leuemus oculos ad montes cum psalmista, & mente cæli culmina penetremus. Inde veniet nobis auxilium a domino, q fecit cælum & terram & omnia. Non possumus recte de illo aliquid speculari, nisi ab ipso adiuti, quique nobis relicti retro labimur, dei ac domini nostri ope subleuati vsque ad thronum maiestatis eius perueniemus. Ad contemplandam itaq; diuinitatis altitudinem, dic cum

Psal. 24 ꝓpheta: Ad te dñe leuaui animam meã, deus meus in te confido. & tunc fiet quod in alio psal. dicit: Accedet hō ad cor altum & exaltabitur deus. Q̃q̃ tam alte accedere, vel tam profunde de deo cogitare nequimus, quin ille semper omni meditatiōe nr̃a in immensum maior sit, exaltatur tñ in nobis, quoties quæ vera sunt de ipo sentimus, & quēadmodū sentimus, ita nec palã confiteri metuimus. Deum autem sicuti decet contemplantibus multa interdum infundit spiritussancti suauitudo, qua delectatus propheta orabat, dicens: Lætifica animam serui tui, quia ad te domine animã meam leuaui, quia tu domine suauis & mitis & multum misericors omnibus inuocantibus te. Hac ipsa cælestium meditationum iucunditate temperari calamitatū suarum mœrorē humilis Iob optabat, cum diceret; Quis mihi tribuat vt cognoscam & inueniam illum, & veniam vsq; ad solium eius? Tutissimum sibi refugiū ratus in miseriis celsitudinis diuinæ contemplationem. Qui enim cælestis æternitatis bonum mente complectitur, caduca omnia facile contemnit. Quosdam talis meditatio in tantum occupat, vt abstracti a sensib⁹ toto corpore obstupescant, mortuisq; simillimi appareant, cum per dies multos nihil de necessitatibus corporis curantes immoti mutiq; perdurent. Id Græci extasim, nostri stuporē appellant. Hunc passus Paulus transcendit cælos & audiuit arcana verba, quæ nō licet homini loqui nesciteq; se fatetur, vtrum cum corpore an extra corpus raptus fuerit, cum id sibi contigisset. Iohannes quoq; in Apocalypsi se in spiritu non in corpore fuisse ait cum dñm vidit. Et cum vidissem eum (inqt) cecidi ad pedes eius tanquam mortuus. Sed quo viso per se stare non poterat, ab eo erectus mirabili mysteriorum visione perfrui cœpit. Diuus quoq; Hieronymus noster hanc se gratiam a domino quandoq; accepisse gloriatur, vt secessu quodam mentis & angelorum choris interesset, & nescio quibus oculis in vno deo vidisset trinitatem, ac per hebdomadam vel plurium dierum spacium de corporeis nihil curaret, sibiq; tandem

Margin notes: Psal. 85 (beside "ca animam serui tui"); Iob. 23 (beside "mihi tribuat"); 2. Cor. 12 (beside "sim, nostri stuporē"); Apoc. 1 (beside "extra corpus raptus").

redditus, eorum quæ viderat desiderio recordationeque afficeretur & fleret. Nouit ergo dominus eis quos elegit, etiam ante mortem suæ dulcedinis mella delibanda porrigere, quæ tunc plenis poculis propinaturus est, cum illos omni prorsus terrenæ labis fece detersa ad se sursum iusserit venire, & sanctorum ciues ac suos domesticos fieri beatos in æternum futuros.

De loco & tempore contemplationis Cap. XXVII

CAeterum & locum aptum, & tempus huic rei congruum obseruare debemus. Tunc enim mens liberius intentiusque contemplationi suæ inhæret, cum a turba secedimus, & nemine interpellante soli in solo loco sedemus nihil aliud agentes, nihil curantes, eis tantum rebus intenti, quas animo voluimus menteque versamus. Ob hoc plerique relictis vrbibus deserta & solitudines incolunt, existimantes non posse se commode cum deo simul & hominibus esse, colloquijs enim eorum cælestis cōtemplationis ardorem interceptum frigescere, in secessu vero indies magis accendi solere. Tempus præterea nocturnum maxime accommodum videtur. Tunc siquidem omnia animantia quiescunt, neque hominum neque pecudum vox auditur, nec auicularum garritus auribus obstrepit, nihilque sentitur, quod mentem cæli secreta rimantem grauet, aut quicquam molestet. Hoc tibi affirmat psal. dicens, Meditatus sum in nocte cum corde meo, & scopebam spiritum meum. Psal. 76 Summum etiam mane, dum adhuc nox dubia & dies incertus, quod crepusculum appellant, nō minus erit opportunum quam nox ipsa. Nam tunc quoque nocturnum silentium adhuc perdurat, & quod plus est, discusso iam sopore ciboque digesto syncerior animus ad quæque cōsideranda viuaciorque consurgit. Vnde idem propheta in alio psal. ait, Præuenerūt oculi mei ad te diluculo, vt meditarer eloquia tua. Psal. 118 Sed interim neque nos fortasse quicquam mussitare oportet dum cōtemplamur. Loquentis enim meditatio, oratio nuncupatur, sicut & legentis lectio, & audientis au-

ditio. Nam licet etiam orãdo, legendo, audiendo'pensemus æstimemusque ea quæ dicuntur, proprie tamen contemplatio ipsa est, quæ cum silentio, & neque sensuum, neque corporis, sed sola mentis agitatione perficitur. De huiusmodi contemplatione in Ieremia scri-
Thre. 3 ptum est, Sedebit solitarius & tacebit, quia leuauit se supra se. Veruntamen præ omnibus, quæpijs animis recolenda & contemplanda sunt, expediens erit redemptionis nostræ ruminare mysteria, & eadem quã sæpissime ad memoriam reuocare. Quanto enim maius beneficium fuerit, tanto illud rememorando magis erga benefactorem amore accendimur. Primorum parẽtum præuaricatio, de paradisi delitijs omnem ipsorum expulerat posteritatem, eademque damnationis lege simul omnes premebamur. Misertus autem deus filium suum misit vnigenitum, qui vt pro nobis satisfaceret, carnem suscepit serui, cum esset omnium dominus. viã veritatis demonstrauit, cum totus terrarum orbis præter Iudæam, impię religionis erroribus plenus foret. Morti æternæ obnoxij eramus, ille vltro se morti crucis obtulit, vt nos a morte liberatos ad felicia vitæ promissa reuocaret. Mortuus & sepultus resurrexit, cælumque cum homine assumpto ascendit, vt homines de terræ puluere tandem surrecturos monstraret, & cũ corpore iam neque mortalitati neque corruptioni subiecto, sicut nec ille subiectus est, cælum petituros, si modo ipsum sequi fide opereque voluerint. Igitur tanti ac talis beneficij magnitudinem animo metiendo, quis adeo ingratus erit, vt potius eligat illa, quæ caro appetit, quæ mundus blanditur, quæ suadet diabolus, quam quæ omnium creator deus, omnium redemptor ac saluator Christus iubet? cum præsertim per ista mundati ad cæleste regnum perducamur, per illa autem æterni ignis cruciatibus mancipandi simus. O stupendam obstinatorum cæcitatem. In tanta temporis breuitate nolunt carere voluptatibus, per quas certissimum est ad inferos præcipitium, & laborem tã modici tẽporis defugiunt, per quem aditus ad supernam beatitudinem ve-

rissime comparatur sine fine fruendam.

¶De prauis cogitationibus cauendis, Cap. XXVII.

QVantum autem ad bene beateq; viuendũ cõferre solet diuinarum rerum contemplatio, tantum ad male agendum alliciunt cogitationes prauæ. Quæ cum etiam inuitis nobis & nolentibus frequenter obrepant, quanto violentiores putas fore, si quando victus manum dederis, qui nunc repugnas? Mihi crede, nisi semper bellum cum illis quam pacem malueris, per sensuum tuorum ianuas ad animam vsq; ingredientur, & per blandimenta eam subuertent, subuersam interiment. Anima enim mala cogitatione fœcunda, parit peccatum: peccatum verò cum perpetratum fuerit, generat mortem. Igitur tametsi aduersarius hic noster, id est, perniciosus cogitatus non potest sic penitus repelli & in fugam conuerti, quin rursum aliquando collectis viribus in prælium redeat, mentisq; nostræ arcem oppugnet, portis instet: donec tamen intus non irruerit, ac dominari cœperit, tuti sumus: nec verendum est ne forte per vim irrumpat: neminem vincit nisi volentem. De illis duntaxat, qui se in potestatem eius non inuite dedunt, triumphare consueuit, & eos ad interitum vsq; perducere. Nihil itaq; aliud est, impuræ cogitationi totum animi assensum præbere, quam ab hoste nobis infensissimo sanguinisq; nostri in primis cupido superari velle. Manifesta autem stultitia est, ei sponte cedere, a quo nil nisi necem speres. Hoc tibi testatur Salomon dicens: Qui cogitat mala facere, stultus vocabitur. Ac ne forte de furioso, cuius error excusatur, dictum putares, continuo intulit: Cogitatio stulti peccatum est. Stultus ergo, nec tamen excusabilis, peccator erit, qui quicquid appetitio suggesserit, illud protinus curabit sequi: & carni magis quam spiritui seruire decernet. Quæris quonam pacto non solum in factis aut dictis, verumetiam in ipsa cogitatione possit esse peccatum? Rem alienam iniuste cõ

Iaco. 1.

Prouer. 24.

cupiscis, bonum alterius inuides, læsus vindictam appetis, visæ mulieris venereo amore turpiter exardescis, & quodcunque malum ita cogitas, vt si posses, pficere velles, ab illo q etiam occultorum iudex est, pro facto tibi imputabit. Aliter enim deus, aliter hõ iudicat, de quem nihil latet, in omnibus voluntatis affectum pensat: hõ vero, quia cordis alieni secreta rimari nequit, cõmissum tantũmodo crimen examinat, nec quærit, prudens an imprudens feceris aliquid mali, sed semp tanq̃ voluntarium punit. Denique apud deum qui odit fratrẽ suum, homicida est, apud homines vero non habet pro homicida, nisi qui conficit hominem. Apud deum qui viderit mulierem ad cõcupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo, apud homines nisi cõmissi adulterii conuictus fuerit, pro concupiscentia quę cordis crimen est, plecti nõ debet. Sed quid prodest, pro cogitato flagitio humanæ legis mulctam non subire, cum propter illud iudicio damneris diuino, & æterni reus habearis supplicii? Lex diuina vxorem proximi, bouẽ, ancillam, & quicquid illius est, concupiscere prohibet, si concupieris tantum, legem dei puaricatus es, qui autem sic peccat, nisi eum pœnituerit, non pœnam temporariam meretur, sed æternam. Ideo in sacris literis est scriptum, Peruersæ cogitationes separant a deo. Et iterum, Abominabile dño cor prauum. Quod si beati sunt mundo corde, quia deum videbunt, profecto q immundæ cogitationis fœditate inquinantur, deum videre nõ poterunt. Quis autem dicere queat, q̃ta sit infelicitas illius desperare conspectum, in q̃ vno videndo omnis nostra beatitudo consistat? Quamobrem totis viribus est cauendum, ne cum tanto animæ nostræ dispendio, illicitæ cogitationis laqueis irretiamur, et dñs, cui nihil est absconditum, sicut olim Iudæis, ita etiam nobis exprobret, dicens. Vt quid cogitatis mala in cordibus vestris? Primo suggestioni lasciuientium cogitationũ erit resistendum, ne placeant, deinde si quicquam delectauerint, ne eatenus gratæ sint, vt vsque ad consensum facti animũ inclinent. Quod si euenerit, iam certe com

Sap. 1.
Prou. 11.
Mat. 9.

misisti scelus illud, quod cogitasti vt committeres, si adesset facultas, dareturque occasio. Quoties enim iniquæ actionis adimplendæ potestas tollitur, voluntas peccandi pro facto habetur. Cum ergo se nobis noxij perniciosique ingerent cogitatus, præteruolare præterque labi sinantur. Non habebunt in corde nostro vllũ remorandi locum, si contraria illis cœperimus cogitare, & vitij virtutisque finem taciti perpendere. Breuis est vitiorum voluptas, sed æternũ supplicium. Breuis est uirtutis exercendæ labor, sed inæstimabile & infinitũ præmium. Facessat igitur malignæ cogitationis mortifera delectatio, quæ incautos in barathrum præcipitat inferni. Maneat autem diuinorum operum diuinarumque legum meditatio salubris, quæ nos ad cæleste regnum transmittat, & sanctorum angelorum faciat esse consortes. Veruntamen si ad puræ contẽplationis donum cupimus peruenire, non solum scelestæ cogitationes vitandæ erunt, sed etiam futiles ac vanæ. Vana cogitatio est circa ea quæ fluxa atque fragilia sunt, nec quicquam in se solidæ vtilitatis habent. Imprudentis est igitur de bonis corporis aut externis cogitare, quæ permanere nullo modo queunt, & æterni ac stabilis boni, ad quod fruendum creari ac nati sumus, non satis recordari: cum præsertim hoc haberi non possit, nisi illa contemnantur; neque libere & expedite de hoc aliqd considerari, nisi illa ferme obliuiscantur. Quandoquidem omnia relinquere & se solum sequi iubet eos dominus, qui inter ipsius discipulos censeri desiderant. Sola itaque de deo cogitatio vana esse non potest. Ideo Salomonis te sapientia hortatur, & ait: In omnibus vijs tuis cogita dominum, & ipse diriget gressus tuos. Prou.3
Aliud vero cogitantes, vanitatis arguimur, dicente propheta: Dominus scit cogitationes hominum quoniam vanæ sunt. Confecta est prima propositi operis pars, Psal.93
quam titulo Fidei applicandam censuimus: nũc de spe, & quæ illi magis arbitrabimur conuenire, spiritu sancto instruente differemus.

Libri I. finis.

F 3

EVANGELISTARII MARCI MARVLI LIBER

secundus, de spe & aliis virtutibus ac vitiis, quæ vel spem consequuntur, vel ei aduersantur.

De spe veniæ. Cap. I.

SPes est summi boni deo miserante potiundi expectatio. Peccauimus domino, legi iussisq; eius non vt oportuit parendo, agamus pœnitentiam, & speremus veniam, & miserebitur nostri deus noster. Pœnitentiam (inqt) agite, & appropinquabit regnum cælorum. Sed de pœnitentia postea suo loco tractabitur, modo autem quam misericors est dominus, quam facile iis, quos delicti pœnitet, ignoscat, videamus; vt & ipsi nobis remissurum delicta confidentius speremus, cum aliis quoq; multis eum remisisse ex euangelio didicerimus. Remisit Matthæo telonium, Zachæo fraudes, mulieri deprehensæ adulterium, latroni rapinas & homicidia, apostolo negationem. Igit si mercaturæ negotiationique operam impendis, desine vsuris rem quærere, atq; hactenus quæsisse dole, sicut fecit Matthæus, quicquid dolo fraudibus ve interuersum est, restitue, & tantũ vitæ necessariis contentus esto, sicut fecit Zachæus: ac tum demum poteris esse discipulus Christi, cum desieris esse mammonæ seruus. Porro si venereæ voluptatis obscœnitatibus es pollutus, & tua te accusat conscientia, ingemisce compunctus, ora vt munderis, mundata autem conscientia per confessionis pœnitentiæque sacramentum, dicet tibi dominus, quod ante dixit adulteræ: Vbi sunt q te accusabãt? nemo te condẽnauit? nec ego te condẽnabo. Vade, & noli amplius peccare, ꝑterea si forte odio habes fratrẽ tuũ, si rapuisti, si ꝑcussisti, si occidisti, confitere crimẽ, dic te dignũ sup-

Math. 4.

Luc. 5.

Lucæ. 19

Iohan. 8.

plicio, sed tamen vt misereatur tui dominus instanter postula. Vis nosse quātum hoc tibi profuturum sit? Ille qui sic peccauerat, sic pœnituerat, de cruce ascendit ad paradisum, angelorumq; fit socius, qui fuerat latronū. Luc.23 Cæterū si etiam oīm maximum scelus commisisti, hoc est, si Christo renuntiasti, & vel Iudaica vel Machumetana, vel aliqua alia īpietate subuersus es, cogita quo excideris, quantum mali perpetraueris: & ad mentem sanam rediens amaris fidei fletibus, Petri exemplo, laua perfidiæ sordes: & mereberis rursum fieri membrū ecclesiæ, a cuius corpore auulsus fueras, & iam cū mortuis computatus. Hæc tecum meditare, hæc mente reuolue. Nūquā veniam desperabis o peccator, si & istorum quos modo commemorauimus crimina, & domini erga ipsos benignitatem atq; misericordiam recte mensus fueris. Sed fortasse dices, non solum grauia & horrenda sunt peccata mea, verum etiam plurima, vixque vllo calculi numero comprehensibilia. Igitur ne multitudo criminum spei tuæ detrimentum faciat, respice mulierem illam, cui quotidiana delicta peccatricis cognomentum indiderant. Videns onere tot flagi- Luc.7. tiorum se infeliciter premi, accessit ad Iesum, lachrymis pedes eius lauit, capillis detersit, vnguento perfudit, & statim mortifero fasce leuatur, dimittunturque ei peccata multa, quia dilexit multum. Verum hoc de Maria Magdalena dictum, an de quadam alia, incertū est, & tamen de Maria quoq; septem dæmonia eiecta fuisse Marcus testatur, per quæ vitijs quibus inquinata Marc.16. fuerat, purgatam designat. Et ipsa igitur perpetua diaboli serua fuit, sed cum finem iniquitatibus fecisset, meruit fieri discipula Christi. Remissorem autem vt magnorum ita & multorū peccaminum se esse ostendere volens dominus, mulierem duodeuiginti annos inclinatam erexit, Luc.13 Lazarum post quadridui sepulturam Ioh.11 iam fœtentem ad vitam reuocauit. Quamuis ergo diu te satanas alligatum tenuerit, quamuis longo peccandi vsu iam obdurueris, & toto tempore in scelerū tuorum monumento iacens contabueris, exolue tandem

vincula, rumpe laqueos omnes: & diutinam mortem detestatus, ad illum conuertere qui suscitat mortuos, & qui sepultos tumulatosque facit reuiuiscere, & excusso de pedibus puluere mundatos exire, qui dimitti iubet peccanti non tantum septies. sed etiam septuagies septies. Semper itaque spera in domino, & ora cum propheta & dic: Miserere mei deus secundum magnam
Psal. 50. misericordiam tuam, & secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meã; vt & misericordiæ magnitudo magnitudinem, & miserationum multitudo multitudinem tollat delictorum. Postremo ita tibi persuadeas velim, nullum esse omnino vitiorum genus, nullum numerum, quin vtrunque clementia ignoscat diuina his quos peccasse pœnitet, & misericordiam implorare non piget, a peccatis quibus de⁹ offenditur pro viribus abstinendo, quibus placatur iustitiæ operibus sese exercendo. Solis impœnitentibus & desperatis non est veniæ locus, nequius tamen peccant q desperant, quam qui præsumunt, de vtrorumque nunc vitio, cum de spe veniæ satis hactenus dictum sit, breuiter explicemus.

¶De desperatione. Cap. II.

QVI præsumunt, quoniam in peccatis perseuerando se saluari sperãt, dei iustitiæ derogãt. Qui vero desperant, qa sibi ignosci posse diffidunt, dei misericordiam denegant. Præsumptiõe vsus est latro a sinistris dominicæ crucis pendens, cum
Luc. 23 dixit, Si tu es Christus, saluum fac teipsum & nos. Nõ eum erroris pœnitet dubitando de Christo, non criminis, rapinas quas fecerat silentio ꝑtermittendo, & tamen arroganter petit vt saluetur. Sed licet ille de pœna, quam tunc patiebatur, liberari postularit, ei tamen illi simillimi sunt, qui corrigi nolunt, & pœna quam in inferno luituri sunt, se liberos fore sperant, deum quidem misericordem esse confitentes, iustum autem negantes. His contrarij sunt qui desperant. Grauitatem enim delictorum suorum considerant, & ma-

gnitudinem diuinæ miserationis non perpendunt. Desperauit Cain, cum fratre interempto diceret, Maior est iniquitas mea, quam vt veniam merear. Si de dei clementia recte sensisset, profecto etiam id quod non merebatur, ab eo sese impetraturũ pœnitendo sperasset. Nemo quippe veniam accipit, quia ipse meretur, sed quia benignus est ille, qui eam largitur. Desperauit & Iudas domini sui proditor. Peccaui (inquit) tradens sanguinẽ iustum, restituitque argenteos, quos inique acceperat. Sed nec pœnitẽtia illi ꝓfuit, nec satisfactio, qa dolore supatus ad laqueũ confugit, non ad dei misericordiã. Dolere quidem debuit de peccato, sed non ita vt spem quæ in deo est, de manibus dimitteret. Nos igitur qui deum in multis offendimus, & dolendo de culpa veniam speremus. & sperando veniam de culpa doleamus. Vtrunque necessarium est ei, qui & pœnas cupit euitare, & beatitudinem consequi sempiternam. De spe autem temere præsumentium dicitur, Spes impiorum peribit. Et de errore desperantium: Si desperaueris (inquit) lapsus in die angustiæ, imminuetur fortitudo tua. Dies angustiæ dies iudicij est. Cuius autem tunc fortitudo imminuta fuerit, hic dæmonum accusationibus grauatus damnationi succumbet.

Gen. 4.
Matth. 28
Proue. 10.
Proue. 24.

De decem præceptis Cap. III.

ILlius autem spes nunquam fallitur, qui dei præcepta quam potest studiose obseruat. dicente dño in euãgelio, Si vis ad vitã ingredi serua mandata. Mãdata vocat q̃ decalogo cõtinentur. Nõ habebis deos alienos, deus enim vr̃ vnus est. Qui somnijs & sortilegijs & maleficoꝝ diuinationibus fidẽ p̄stant, deos alienos colunt. Cum enim solius diuinæ sapientiæ sit, futura nosse, hoc quod dei est, alijs tribuere præsumunt. Non facies sculptile, eo videlicet animo, vt adores illud ac pro deo habeas. Non est sceleris huius expers, qui pecuniam seculique diuitias magis quam æquũ bonumq; diligit. Apostoli autoritate hoc probamus, qui Colos-

Exo. 20
Primum præceptũ.

sensibus scribens, auaritiam simulacrorum seruitutem appellat. Neque tamen per hoc mandatum ars reproba ta est sculptorum vel pictorum. Non pingere aut finge re simulacra vetantur, sed adorare, ideo sequitur: Non adorabis ea neq; coles; ego enim sum dominus deus tu us. Quod autem nos quoque Christi sanctorumque i- magines adoremus, non ad ipsas imagines, ne idola- triæ arguamur, sed ad eos quorum ipsæ imagines ap- parent adorationem dirigimus. Idcirco autem eiusmo di simulacra publice proponi solent, vt quoties conspe cta fuerint, ad memoriam res gestas eorum quibus di- cata sunt, reuocent: & ad imitandum fidelium mentes

Secundum accendant. Non assumes nomen domini dei tui in vanũ, ne contemnere videare, quod præcipue oportet reuere

Tertium. ri. Memento vt diem sabbati sanctifices. Nos vero sab- bati obseruationem ad diem dominicum transtulimus, ne cum Iudæis in Christum non credẽtibus videamur sentire, qui eum in sepulchro mortuum sabbato quie- uisse fatentur quidem, sed postea viuum resurrexisse ne gant. Itaque ob resurrexionis reuerentiam, eo quo fa- cta est die ab operibus vacamus, nec tamen ita supersti tiose, vt Iudæi sabbato. Nam & mensas paramus, & ca lices abluimus, & multa huiusmodi agimus. Etẽm ser- uilia opera quæ vetantur, peccata potissime, quibus de us offenditur intelligimus, a quibus certe tunc magis ẽ abstinendum, cum diuino cultui opera impenditur. Ne que aliam ob rem festo die cessare debent manuum ex ercitia, nisi vt quisque cæteris omnibus curis expedi- tus diuina tantum tractet, templa visitet, precationib. incumbat, missalibus sacrificiis intersit, prædicationes audiat, & totum tempus illud in dei laudem cultumque expendat. Cum ergo dominicis feriatisque ab ecclesia ĩ stitutis diebus maxime a scelere abstinendum sit, cur vos infrenis ac petulans iuuentus tunc præcipue in ga neis crapulamini? in choreis lasciuitis? in iocis & ludis diffluitis? alearum tesserarumque lusionibus tempus di uino honori dedicatum impie consumitis? In quo qui- dem lusu nec amissæ pecuniæ damnum sine ĩfamia, nec

lucrum sine restitutionis debito, nec vsus est sine peccato, nisi forte periurare, & dolos intendere, & aliena inique concupiscere, & inter se identidem rixari atque in contumeliam prorumpere fas esse dixerimus, omitto quod interdum nec manibus tẽperatur, & vsque ad vulnera cædesque peruenitur. Quanto ergo leuius crimen ab his diuertere, & alicuius honestæ artis laboribus diem illum conterere, quam per otium ad tam nefanda flagitia conuerti? Profecto minus offenderetis, nullum omnino diem festum agere, quam hũc quem agitis tot vitiorum obscœnitatibus profanare. Cõcessus fuit olim Iudæis repudiĩ libellus, ne in vxores quæ displicuissent veneno sæuirent, sed potius viuas dimitterent. Age iam permittatur & vobis, vt omnes dies profesti sint, nullus festus, vt potius manuum labore occupetur animus quam nihil agendo male agere assuescat. Nullus igitur sit vobis dominicus dies, ne ipsum qui dominicus est, in diabolicum conuertatis, dum eo toto tẽpore, quo ab operibus vacui estis, non tam domino quam diabolo seruitis. Itaque nunc quidem ad vos pertinere arbitror hoc quod dicitur, Memento vt diem sabbati sanctifices cum nequaquam sanctificetis eum, sed polluatis. Vt autem & ad vos pertineat, redite iam ad mentem & intelligite, ideo festis diebus a secularibus negotijs feriandũ præcipi, vt exerceamus in diuinis, & non vt hauriẽdis luxurijs voluptatibusque incumbamus. Et hæc sane præcepta sunt, quæ ad dei duntaxat cultum spectãt, reliqua vero circa charitatem, quam proximis debemus versantur, Honora, inquit, patrem tuũ & matrem tuam, vt sis longæuus super terram, quam dominus deus tuus dabit tibi. Natura ipsa nos prouocat, gratis parentes nostros colere & amare, quanto magis hoc facere debemus, cum etiam præmium proponatur longæuitatis? Neque si quosdam in primis parentum studiosos parum diu vixisse noueris, de promissione diffidas. Ideo terrenum & temporale bonum interdum cito subducit, vt cæleste & æternũ gradu beatitatis celsiore cumuletur. Non occides. Cum neminem tibi lædere liceat

Quartum.

Quintum.

Exo. 22 multo minus interimere. Ne iudici quidem aliquem capitis reum ex odio fas est interficere, sed ex lege. Quam
Rom. 12 obrem non tibi, sed illi, qui exequendis legibus præficitur, dictum est, Maleficos ne patiaris viuere. Priuato autem homini ne iniuriam quidem quam accepit, vlcisci permittitur, dicente domino, Mihi vindictam & ego retribuam. Non mœchaberis. Omnis coi-
Sextum. tus hoc mandato prohibetur extra matrimonij copulam. Si continere non potes, cur sine vxore es? Sin potes, cur monachū non pfiteris? Illud ne dāneris, hoc vt
Septimum mercedis plus capias voto suscepto castitatis. Non furtum facias. Furti actio est in eū, qui contrectat rem alienā inuito domino. Igitur contra hoc præceptum peregit, non solum qui aliquid furto sustulit, sed etiam q
Octauum. per vim rapuit, vel per fraudem elicuit, vel casu inuentum restituere noluit. Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. Cum enim Christus dei filius veritas sit, quicquid aduersus veritatem dicitur, deum offendit. Non tamen omne mendacium ita graue crimen est, sed illud tantum, quod aduersatur charitati, & cum alicuius detrimento perficitur. Fingere autem & mentiri quod nemini noceat, leuis est culpa. Interdum ne culpa quidem, sed potius meritum, vt cum finguntur parabolæ siue apologi ad præcepta virtutis Nemo quippe ignorat ea conficta esse, non vt mendacium dicatur, sed vt veritas disciplinæ salutaris iucundius exprimatur, gratius acceptetur, tenaciusque menti discentis insideat Hoc me fecisse nullo modo pœnitet edito illo quinquaginta parabolarum libello, dum prodesse plurimis cupio, non commento, sed veritate. De pernicioso autem mendacij genere scriptum est, Os quod mentitur, occidit animam. De hoc vero quod excusamus ac defendimus, abūde in parte eius libri, quem de religiose viuendi institutione inscripsimus, est tractatum, vbi sanctorum exemplis probatur, non solum fingere quandoque licere, sed etiam esse necessarium,
Nonum. quoties consultum iri volumus, vel nostræ vel alio-
Decimum. rum saluti. Non concupisces domum proximi tui. Non

desiderabis vxorem eius. His postremis dei mandatis aperte discimus, non modo facto dictoque posse delinqui, verumetiam sola mali concupiscentia. Et si rem alienam nefas est concupiscere, multo magis auferre, & si desiderare tantum alterius coniugem non debemus, multo minus cum illa rem habere. Concupiscentia enim & desiderium quamuis crimine non careant, facilius tamen coercentur, si cupita non perficiuntur, difficilius autem cum in consuetudinem facti venerint. Insatiabiles nempe bestiæ sunt auaritia & libido, non implentur haustu, sed quo magis hauserint plus esuriunt. Hoc quod sequitur, non seruum, non ancillam, non bouem, non asinum, neq; omnia quæ illius sunt, cum illo quod de domo non concupiscenda dicitur iungendum censeo, ne ex decalogo hendecalogum faciamus. Cum ergo in fine his duobus præceptis prauæ cupidines vitandæ iubeantur, quærimus quomodo eas vitabimus, cum interdum etiam inuitis ac repugnantibus nobis sese ingerant, animumque non parum solicitent ac lacessant? Sed quam diu refragamur, nihil nocent, nocent autem cum eas dominari permittimus, & cum scelus quod nondum peractum est, volumus, totoq; tandem voluntatis affectu eo ferimur, quo illæ blandiendo inducunt. Concupiscentia itaque mali nihil aliud est, q̃ firmus in malum consensus, quod quamuis non fiat, tactum tamen iri cupimus.

De mandatorum consideratione. Ca. IIII

HAec sunt legis mandata in tabulis lapideis digito dei descripta, vt cum omnia quæ legis sunt didiceris, ista potissime teneas, quæ modo magis exquisito magisque mirabili tradita sunt populo fideli. Cur enim ea deus in marmore sculpenda curauit, nisi quia æterna esse voluit? ac ne quando de memoria exeant, palliorum fimbriis assui iussit vittas hiacynthinas, quas quoties aspicerent toties eorum Num. 15.

quæ ad comparandas animi virtutes præcepta sunt, recordarentur. Nobis vero quibus non iam litera, sed spiritu viuere conuenit, vittæ istæ in corde non in pallijs reponendæ sunt, & nunquam dimittendæ. Quid enim ita ardenter amplecti debemus, vt mandatorum memoriam? quorum obseruatio nos ex corruptibilibus facit incorruptos, & ex mortalibus immortales, & ex terrenis cælestes, quæ denique diabolo nos eripit & deo coniungit. Talia considerabat vir sanctissimus Dauid, cũ diceret. Quam dulcia faucibus meis eloquia tua domine, super mel ori meo. Vis vt & tibi dulcia sint? noli in verbis diuinis eloquij ornatum requirere, ita composita sunt, vt & docti & indocti quod omnibus pariter profuturum erat, intelligerent: sed attende qualis quantusque sit, per quem prolata sunt, per illum vtique qui solus & acumen ingenij hominibus præstat, & ipsum dicendi leporem impartit. Idem enim & fons bonorum omnium est, & largitor, & cuius tam dicta quam facta nulla prorsus in parte argui queant, cum solus in cunctis vt maxime potens, ita summe sapiens sit. Cogita etiam quanta tibi in his obseruandis quæ præcepta sunt promittantur, certe non argẽtum, neque aurum, neque terreni regni fortunæ subiecta potentia, aut gloriæ humanæ fragile bonum: sed illa firma atque stabilis beatitudo, qua nihil melius, nihil maius ab homine optari possit. Cum ista animo permensus fueris, tunc non solum, quam dulcia faucibus meis eloquia tua domine dices, verumetiam cum eodem propheta lætus cantabis, In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus diuitijs. Et iterum, Bonum mihi lex oris tui sup milia auri & argenti. Et rursum, Dilexi mandata tua super aurum & topazion. Item eodem psalmo, Lætabor ego super eloquia tua, sicut qui inuenit spolia multa. Quid enim illis pretiosius? quid optabilius, quæ sola nos efficere queãt cœlo dignos, æternitatis compotes, summi boni certos perpetuosque possessores. Talia si tecum (vt debes) quotidie reputaueris iam tandem cælestium mandatorum amore captus, atque

Psal. 118.

Ibidem

ad eorum autorem deum conuersus dices, Ignitum eloquium tuum vehementer, & seruus tuus dilexit illud. Non poteris enim illud non maxime diligere, in quo tibi tam grande bonum propositum esse intellexeris. Prudentia præterea mirum in modum proficere & sapientia compleri incipies, Hoc tibi Baruch prophetæ verbis promittitur, neq; enim fallit ille per cuius os spiritus sanctus locutus est. Audi (inquit) Israel mandata vitæ, auribus percipe vt scias prudentiam. & Iesus Sirach filius, cuius dicta sacris voluminibus inseri meruerunt, Fili (ait) concupiscens sapientiam, conserua iustitiam, & deus præbebit illam tibi. Ac ne de aliqua alia quam quæ in mandatis continetur, iustitia dictum putares, alibi explanat, dicens: In mandatis dei assiduus esto, & ipse dabit tibi cor, & concupiscentia sapientiæ dabitur tibi. Hinc est quod in his versatus Dauid, omnibus humanæ scientiæ professorib' se sapientiorē factū audet asserere, & domino confidenter loquitur, dicēs: Super omnes docentes me intellexi, quia iustitia tua meditatio mea est. &, super senes intellexi, quia mandata tua quæsiui. Abeat igitur cum suis dissertationibus Plato, & cum argumentis Aristoteles, & cum sophismatum callidis captionibus omnes veteris academiæ philosophi: vera sapientia est, deum nosse, & tam edicta quam interdicta eius, tota animi sedulitate obseruare. Cæterum ne quis obseruandorum difficultatem ignauiæ suæ fauens insipienter excuset, & impossibilia esse prædicet, audiat Iohannem apostolum dicentem: Hęc est charitas dei, vt mādata eius custodiamus, & mandata eius grauia non sunt. audiat & Moysen in Deuteronomio sibi loquentem: Mandatum hoc quod ego præcipio tibi hodie, non supra te est, neq; procul positum, nec in cælo situm, vt possis dicere: Quis nostrū valet in cælum ascendere, vt deferat illud ad nos vt audiamus atq; opere compleamus? neq; trans mare positum, vt causeris & dicas: Quis e nobis poterit mare transfretare, & illud ad nos vsq; deferre, vt possimus audire & facere quod præceptum est? sed iuxta te est

Baruch. 3
Sap. 1
Sap. 5
Psal. 118
1. Iohan. 5
Deut. 30

sermo valde, in ore tuo & corde tuo, vt facias illum. Quid ergo q̄d supra nos non est amplecti recusamus? & quare quod cordi insitum est, id euellere ac proijcere conamur? nonne cum hoc agimus, intus quibusdam conscientiæ stimulis pungimur? quasi qui contra naturæ vim nitamur, dum ab his quæ iubētur declinamus. Perspicuum est igitur quia prauis affectibus superati, neq; deo neq; conditionis nostræ rōni obedimus. Quæ præterea dementia est, immo quis furor, vitium sequi malle, cuius finis pœna perennis est, quam virtutem, qua beatitudo comparatur æterna? Beatitudinē autem decalogi obseruatoribus promissam quis ambiget, cum veritas in euangelio (vt supra retulimus) dicat: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata? Idem dominus alibi quoq; cum de deo patre loqueretur. Scio,

Johan.12 inquit, quia mādatum eius vita æterna est. Si ergo tantæ mercedis compotes esse cupimus, dei mandata ne de

Mala.3 feramus. Quæ sicut perfectæ ꝟtutes sunt, ita perfectionis numero .i. decade censentur. Hæc est itaq; frugum decima sanctaꝝ in horreum dei inferenda, multo melius quam illa quæ de terræ fœtibus collecta offerri solent. Hæ sunt decem conchæ a vero Salomone positæ,

2.Para.4 in quibus lauari debet, non pecudum vt olim, sed animarum nostrarum victimæ in holocaustum charita-

Psal.36 tis deo consecrādæ. Hæc est cithara illa, illeq; decachordus, ad quem nos hortatur Dauid, dicens: Confitemini domino in cithara, & psalterio decem chordaꝝ psalli-

Exod.5 te ei. Hæ deniq; sunt decem plagæ illæ, quibus Pharao aduersarius noster percutitur, & nos per eas liberati, ad terram vsq; promissionis perducimur, terram lacte & melle manantem .i. lucis æternæ candore visionisq; diuinæ dulcedine refertam: quæ non mortuorum terra, sed viuentium dicitur: ne quis alibi viuere cupiat, quā vbi semper feliciter viuat & mori non possit. Cū-

Prou.5 q; ad tam inæstimabile bonū hac sola via peruenitur, ad eam ipsam Salomon sapientiæ dono insignis te dirigit ac stimulat, dicens: Conserua fili præcepta patris tui, id est dei: & ne dimittas legem matris tuæ .i. eccle-

ſtæ: liga ea in corde tuo iugiter, & circūda gutturi tuo, vt videlicet neq; cogitatione delinquas, neq; lingua labaris. Cum ambulaueris, inquit, gradiantur tecum: & cum dormieris, custodiant te ne pecces, & vigilans loquere cum eis. Quæris, cur ita? ne scilicet quamdiu per hui⁹ vitæ curricula incedis, iustitiæ iter deseras, & vel per quietem diaboli ludificationibus capiaris: vel cum euigilas, de mundo prius quam de deo cogites. In quo quidem imitandus est nobis ille, qui ait, Quomodo dilexi legem tuam domine, tota die meditatio mea est. Psal. 118
Igitur quotidie tecum reuolue, quotidie mente rumina, quæcunq; deo placent vt facias, quæcunq; displicēt vt deuites. Ac si quādo pigebit cuncta repetere, ad summam illam in euangelio a domino factam protinus recurre. Diliges (inquit) dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua. hoc est maximum & primum mandatum. Secundū autem simile huic. Diliges proximum tuum sicut teipsum. Mat. 22
In his duobus mandatis (inquit) vniuersa lex pendet & prophetæ. Omnia quippe præcepta tam legis quam euangelii, ad hunc ipsum rediguntur finem, vt deus & proximus diligatur. Ita tamen proximum dilige, vt deum non offendas, ita deum ama, vt nihil magis, nihil æque amasse arguaris. Et si charitas dei hæc est, sicut Iohānes apostolus testatur, vt mandata eius custodiamus, mendax est profecto, qui se deum diligere dictitat, & præcepta eius non seruat. Quæ quo diligentius adhuc studiosiusq; amplectamur, cum de obseruatorum præmio satis dictum sit, de transgressorū quoq; pœna aliquid memoremus. 1. Iohā. 5

De præuaricatorū pœna Ca. V.

SI quis interim alteri infensus maligne cauilletur, sibi in mandatis ne occidat vetari, & non ne odio habeat, aut aliquod aliud iniuriæ inferat genus, meminisse debet, cuncta quidem quæ in altera tabula conscripta sunt, ad illam summam redigi, qua iubemur ita proximos vt nosmetipsos dili-

gere. Quo semel recepto, non solum ab omni offensa erit cessandum, sed etiam bene cuiq; optandum, beneq; faciendum: & quod nobis indigentibus ab aliis exigeremus, id aliorum necessitati præstandum. Si cui tamē quidquam mancum in decalogo imperfectumq; videbitur, omnium perfectionem ex euangelio petat: Non veni, inquit saluator, soluere legē, sed adimplere. Quā
Mat. 5. obrem sicut legis ita & euangelii mandata obseruare nobis necesse est, si saluti nostræ consultum iri volumus Nam & ipse euangelii autor Christus, quæcunq; docendo tradidit nobis, ea se a patre accepisse dixit, hoc quoque habens a patre vt filius sit, patri tamen coæternus & consubstantialis: atque ita fiet, vt illa quæ vel per patrem, vel per filium, vel per spiritum sanctum iubentur, vnius dei iussa esse credamus, vnius maiestatis imperia. Quædam tamen ad tempus obseruanda, vt illa quæ futurorum figuras continebant, quædā semper, vt hæc ipsa de quibus nūc agitur, quæ ad vitæ morumque institutionem spectant, illa vero quæ perfectionis sunt, id est, vt paupertatem castitatemq; colamus, monasticæ vitæ modum normamq; sectantes, nostro relicta sunt arbitrio, antequam ea seruandi voto nos obligemus, quod si vouerimus, præstare tenebimur, non minus quam illa quæ iussa sunt. Præuaricator est qui secus fecerit. Sed iam redeat vnde digressa est oratio, & sicut instituimus ipsas p̄uaricatorum pœnas fidelium traditionum scripta percurrendo, solicite scrutemur. Neque hoc sine dolore, immo nec sine metu, ne ipsi quoque cum peccatores simus, in illas incidamus. Legimus enim in Deuteronomio execrationes de monte Hebal, a Leuitis dei iussu prolatas, & inter legēdum
Deute. 27. contremiscimus. Maledictus, inquiunt, qui facit sculptile, quod est contra primæ tabulæ mandatum. Contrà secundæ autem p̄cepta delinquentibus dicit, Maledictus qui non honorat patrem suum & matrem suā. Maledictus qui transfert terminos proximi sui, Maledictus qui errare facit cæcum in itinere. Maledictus q peruertit iudicium aduenæ, pupilli, & viduæ. Maledi-

ctus qui dormit cum vxore patris ſui,& reuelat operimentum lectuli eius:& qui dormit cum iumento, vel cum ſorore,vel cum ſocru,vel cum vxore proximi:& & qui percuſſerit proximum,& qui pro pretio vitæ inſidiatur alienæ. Poſt multa, Maledictus aiunt, qui non permanet in ſermonibus legis huius,nec eos opere perficit. Deinde iterum ad maledicendum acrius inſurgentes,ad tranſgreſſoremq; conuerſi, dicunt: Maledictus eris in ciuitate,maledictus in agro,maledictum horreum tuum,& maledictæ reliquiæ tuæ,maledictus fructus ventris tui,& fructus terræ tuæ, armenta boum tuorum,& greges ouium tuarum: maledictus eris ingrediens,& maledictus egrediens. Longum foret cuncta referre quæ ibi colliguntur,ſed breuiter,nihil prorſus mali,quod in hac vita mortalibus accidere poſſit, prætermittitur: vſqueadeo graue crimē eſt, diuinis nolle parere mandatis,& aduerſus ea niti propriæ volūtatis libidini blandiendo. Eadem enumerantur in Leuitico,& præcipue fames,peſtilentia,gladius ; multisq; in locis ſcripturæ idipſum non ſiletur: vt quod toties repeti audis , euenturum peccatis exigentibus minime dubites. Nam in Iſaia quoque loquens ipſe terræ cælique conditor ac dominus,ait:Si volueritis & audieritis me,bona terræ comedetis, q; ſi nolueritis,& me ad iracundiam prouocaueritis , gladius deuorabit vos. Multa huiuſcemodi in Ieremia,multa in Ezechiele,nec pauca in reliquis prophetis leguntur,minis terroribusque plena;quorum quam certus euentus fuerit,cū plurimarum vrbium excidia, tum potentiſſimorum quondam regum infeliciſſimi exitus teſtantur. Primus Iſraelitarum Saul rex , ſicut a Samuele propheta ei prædictum fuerat,quia voci domini non obediuit, a Paleſtinis magno prælio ſuperatus,cum liberis occubuit, ſceptrum q̊q; regni de domo & familia illius ad alios fuit tranſlatū,vt quale ſcelus ſit,dei mandata pteriſſe , non ipſe ſolū,ſed etiā filius qui reliquus erat, nepotesq; eius ſentirent. Vt aūt poſt hūc aliorū q̊rundā parū fortunā ſilentio tranſeam, Sedechiæ maiori deploratione di-

Deut. 20
Leuit. 26
1. Reg. 31

4.Reg.25 gna clades compellit, si modo plorandi sunt, qui iuste pro scelere puniuntur. Hic capta a Chaldæis Hierosolyma cum fugeret, comprehensus vinculisque constrictus coram rege vna cum liberis adducitur: hi spectante patre trucidantur, ille deinde etiam oculis orbatur, quos mallet ante erutos, ne filiorum cædem videret. Vinctus postremo & cæcus in Babylonem est ductus, templum ipsum atque domus vrbis igni cõsumptæ, turres ac mœnia solo æquata, populus captiuus præter eos qui ceciderant, Babylonem translatus, quæ fere omnia per Ie-

Ierem. 35. remiam prophetam comminatus fuerat dominus tam regi ipsi, quã populo, eo quod filios Rechab patri magis obedientes fuisse comperisset, quam illos sibi. Iusiurandum enim violauerant, rebelles facti Chaldæorũ regi Nabuchodonosoro, templum dei sui gentilium ritum secuti polluerant, prophetis vera vaticinantibus illuserant, & cum propterea tot mala se passuros audissent, deprauatos animi mores corrigere neglexerant. Contempta itaque diuinitas non distulit vindictam, vbi in flagitio cognouit obduratos, & cum nulla denuntia-

4.Reg.17. tione futuræ vltionis deterreri possent, vltima calamitate afflixit. Antehac ob idem delictum & Samaria ab Assyriis debellata, & populus cum rege Osee patriis auulsi sedibus, in Assyriamque traducti seruierunt. Nemo ergo regum, nemo principum vel sibi vel imperii sui viribus nimio plus confidat. Si quis præuaricator mãdatorum dei esse perseuerauerit, & nec vno aut altero flagello commonitus ab impietate animum auerterit, repente videbit misceri omnia quæ ditionis suæ sunt, hos capi, illos cædi, alios desciscere, diutinam libertatem statim seruitute mutari, & opes illas, quas multorum annorum victoriæ aceruauerant, paruo temporis momento hostium prædam fieri. Neque enim hoc humanæ vires efficiunt, sed iniuriarum suarum vltor deus, qui solo nutu & cælum diruere, & terram potẽs est dissipare. Secure feliciterque regnabit, qui ipsum regem regum & dominum dominantium nouerit colere ac reuereri. Nobis tamen nulla omnino seculi huius ad-

uersa æque timere conuenit, atque illa quæ post præsentis vitæ finem peccatoribus infliguntur. Præsentia enim mala quamuis teterrima venerint, longiora esse nequeunt vitæ nostræ breuitate, nullumque infortunium tam immane esse potest, quod non leniat ac mitiget aduentantis & iam iamque affuturæ mortis expectatio. At vero illa supplicia, quorum nullus speratur finis, nulla intermissio, nullum leuamen, quis non exhorrescat? nisi qui ne his quidem, quæ de inferorũ pœnis diuinitus tradita sunt, fidem adhibet, quæ sane incredulitas nequaquam a supplicijs hominem liberat, sed eidem duplicat eorum grauitatem. Leuiora sunt enim, quæ fragilitate naturæ peccamus, quam quæ animi malitia credere nolendo committimus. Igitur siue quis credit, siue non credit, si aliter ac omnibus præceptum est, vixerit, saluus esse non poterit, quia longe est a peccatoribus salus. Psal. 118. Mandati transgressio primos homines Adam & Euam eiecit de paradiso, angelos de cęlo præcipitauit; & tu eiusdem fortasse delicti reus, illo ascendere speras? Fallet te spes ista, fallet profecto, nisi pœnitentiam egeris. Penitenti autem præstabitur miseratio, dicente domino: Mat. 4 Penitentiam agite, & appropinquabit vobis regnum cælorum, quod si ad viam iustitiæ, a qua procul aberras, reuerti neglexeris, iam tandem tuæ imbecillitati derelictus, peccata super peccata cumulabis, ac veluti absq; gubernaculo in mari fluctuans nauis, quocunq; concupiscentiæ tuæ te impellet flatus, eo fereris. Id tibi futurum ille qui nouit omnia antequam fiant, prædicit in psalmo ita loquens: Psalm. 80 Non audiuit populus meus vocem meam, & Israel non attendit mihi, & dimisi eos secundum desideria cordis eorũ, ibunt in adinuentionibus suis. Nihil illo homine infelicius, a quo diuinæ benignitatis auxilium subtrahitur. Cum enim sic destitutus nihil boni per se agere possit, & suis affectibus ad malum pronis anhelet, continuo in omne nefas præceps feratur necesse est. Idcirco non solum a paradisi expectatione excludi.

tur, verumetiam indies grauius futurum sibi supplici um comparat in inferno. Ille enim seruus (vt in euangelio legitur) qui cognouit voluntatem domini sui, &
Luc.12 non se præparauit, & non fecit secundum voluntatem eius, plagis vapulabit multis. Ne igitur æterni ignis magis omnibus expauescendo tormento obnoxij sim post præteriti delicti pœnitentiam, ad iustitiæ capessenda opera accingamur, auxilium a domino implorantes, vt ea quæ nos facere iussit, ipso adiuuante faciamus, & quæ fieri vetuit vitemus. Ita Christianæ hæreditatis, quæ omnem nostræ æstimationis computationem superat, consortes esse merebimur, cum ipse
Mat.12 Christus dicat: Quicunq; fecerit volũtatem patris mei qui in cælis est, ipse meus frater, soror, & mater est, quasi diceret: Is mihi in cælesti regno erit coniũctissimus, atq; arcta in primis cognatione copulatus, q hic in exequendis dei mãdatis mihi proximus effici studuerit, vt sit particeps Christi gloriæ, qui Christi prius extiterit obedientiæ comes. Cæterum quoniam vndiq; insidiæ, vndique laquei nos circumdent, magnopere nobis vigilandum erit, ne in illis incidamus. Non incongrue igitur post mandatorum tractationem de vigilia differemus.

De vigilia. Caput. VI.

Vitæ mortalium tempus quam breuissimum est, ipsi senes parum se vixisse conqueruntur. Sed cũ vita vigilia sit, nonne etiam tanto minus viuit aliquis, quanto plus quieti ac somno indulget? Nolo tamen vt extendendæ in longius spatium vitæ gratia, vigiliarum obseruatio te delectet, sed ea duntaxat de causa vt & a vitijs facilius abstineas, & virtutibus proficias magis. Vigilando autem vtrumq; effici posse facile nobis persuadebimus, si noui veterisq; instrumenti fidelia testimonia audire voluerimus. Clamat in euangelio dominus: Vigilate & orate ne intretis in tentationem. Periculum ergo imminet illis, qui vltra naturæ necessitatem dormiunt, ne carnis diaboliue tenta-

tionibus superati delinquant. Nam & si spiritus promptus est vt obediat deo, caro tamen infirma & ad vitia prona, nisi vigiliç freno teneatur, facile corruet. Cuius quidem periculi minime ignarus apostolus Petrus, nostræ saluti prospiciens, ait : Sobrij estote & vigilate, quia aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiēs circuit, quærens quem deuoret, cui resistite fortes in fide. Vigilantia primo opus est, ne imparati opprimamur: deinde fide, vt resistamus & vincamus. Quod si sæpius vincere contigerit, etiam virtute proficere continget. Superatis enim nequitiæ suggestionibus, restat vt ad bonorum operationem conuertamur. Ad hæc autem perficienda non sufficit nostra fragilitas. Nisi enim dominus ædificauerit domum, inuanum laborant qui ædificant eam. Ope igitur indigemus diuina, quæ precibus īpetratur, dicente domino, Petite & dabitur vobis. Precationibus vero offerendis nullum tempus magis idoneum esse horis nocturnis, nullum accommodatius esse creditur. Atq; ideo propheta hortatur nos, dicens, In noctibus extollite manus vestras ī sancta, & benedicite dominum. Nox itaq; meditationum mater est, dies actionum, has inter se vices partisse videntur, quandoquidem saluator quoq; noster vt huiusce rei nobis documento esset, per diem docuisse in templo, noctu autem in monte Olíueti exiens orasse perhibetur. Noctu ergo surgentes meditando atque orando quæramus cum sanctis mulieribus virtutum aromata vt illis vngamus Iesum. Si cum sanctimoniæ odore ad se venientes conspexerit, qua pietate est, iucunde gratanterque suscipiet, & in nobis implebitur dictum illud, Beati sunt serui illi, quos cum venerit dominus, inuenerit vigilantes. Præterea quemadmodum ætas vitæ nostræ breuis est, ita & īcerta. Plurimos frustratur speratæ senectutis expectatio. Denique quis est qui vnum diem, immo vnam horam a mortis periculo alienam possit sibi promittere? Quam multos dum sani ambulant, dum fabulantur, dum rident, vel casus exterior, vel morbus interior repente deijcit & extinguit?

1. Petr. 5.
Psal. 126.
Psal. 133.

In eo itaq; nostræ saluti consulitur, quod saluator ait, Videte, vigilate & orate, nescitis enim quando tempus sit. Sicut homo qui peregre profectus reliquit domum
Mar. 13 suam, & dedit seruis suis potestatē cuiusq; opis, & ianitori præcepit vt vigilet. Vigilate ergo, nescitis enim quando dominus domus veniat, sero, an media nocte, an gallicantu, an mane, ne cum venerit repente, inueniat vos dormientes. Ac ne solis discipulis id præceptum quis diceret, quod vobis dico, inquit, omnib' dico vigilate. Dominus domus huius, id est, corporis humani est Christus, serui sunt quinq; sensus, ianitor anima: hæc si bene vigilauerit, sensus ipsi ad bene operandum recte disponentur. Isto autem modo expectatus dominus cum venerit, neque in seruis, neque in ianitore quod condemnet inueniet. Tametsi dominus noster in fine seculorum venturus sit, vt simul omnes iudicet, cuiusque tamen merita in exitu vitæ discutit, & singulorum facta diiudicat. Qualis ergo quisque nunc decesserit, talis etiam in illo vltimo iudicio cum corpore apparebit. Vigilare itaque iubemur, ne mors imparatos occupet. Et quoniam nescimus diem neque horam, semper est vigilādum. Semper autem vigilat, qui semper a malo abhorret: & bonum, vt deo placeat, agere pro viribus non cessat. Fieri quidem nequit, quin partem aliquam temporis quieti cedamus, cum nostræ conditionis imbecillitas, vt cibo, ita somno quotidie indigeat. Sed audeo dicere, quod somnus quoque iusti vigilia sit. Nam vbi diurna opera pie religioseque peregit, & ante somnum quæ deo grata sunt cogitauit, etiam post somnum quæ cogitauerat perficere maturat. Ideoque citius expergiscitur & exurgit, vt quanto minus dormierit, tanto plus apud deum meriti bene operando sibi comparet. Igitur non plures horas dormitioni impartit, quam naturæ necessitas postulat, vt totum quod superest, semper in dei laudem, aut orando, aut aliquid aliud agendo expendat. Si quod momentum otio transierit, illud sibi deperisse arbitratur. Porro satis erit, sex horas ad mediam no-

ctem somno dare, a media vero nocte Romano ritu initium diei capere, nisi aliqua corporis imbecillitas lõgiorem sibi quietem exegerit. Iste autem a media nocte ad sacrificia laudis deo offerenda exurgendi mos omnibus monachorum collegijs iam inoleuit, & quod ecclesiæ instituto probatum apparet, id sequi, id curare atque amplecti saluberrimum esse sentimus. Sic olim sanctissimi viri prædicauerunt, sic docuerunt, sic suo exemplo factitandum ostenderunt. Dauid ipse, quem deus præ omnibus Iudeæ regibus dilexit, Memor fui (inquit) de nocte nominis tui domine, & custodiui legem tuam. Et iterum, Media nocte surgebam ad confitendũ tibi. Isaias qui cuncta quæ euangelistæ narrant, multo anteq̃ euenirent ꝑdixit, ipse amore in deum accensus, ait, Anima mea desiderauit te in nocte, sed & spiritu meo in præcordijs meis de mane vigilabo ad te. Ieremias quoque ante sanctificatus quam natus, futuram HIEROSOLYMAE euersionem lugens, & precibus misericordiam implorandam suadens, nullas efficatiores fore credidit, quam quæ nocturno tempore factæ fuissent. Ideo consurge (inquit) lauda in nocte, in principio vigiliarum effunde sicut aquam cor tuum ante conspectum domini. Et in euangelio legimus pastoribus vigilias noctis agentibus angelo adueniente saluatoris natiuitatem fuisse nunciatam. Cuius memoriam ecclesia quoque a media nocte (tunc enim de virgine editus creditur) celebrare consueuit. Tunc etiam cum in templum puer IESVS est illatus, ANNA PHANVELIS filia redemptorem Israel agnouit sanctarum vigiliarum merito, quia non discedebat de templo, vt euangelista ait, ieiunijs, & obsecrationibus seruiens nocte ac die. Paulus apostolus cum SYLA discipulo in carcere positi, media nocte deo laudes decantant, & carceris fundamenta quassantur, ostia reserantur, vincula soluuntur, & ipsi non refragante, sed rogante magistratu liberi dimittuntur, in tantum profuit nocte intempesta ad hymnos deo reddendos exurrexisse. Hos æmulando tu qui san-

Psal. 118. Isaiæ. 25. Thren. 2. Lucæ. 2. Ibidem Act. 15.

ctus es, ama vigilias, vt sanctior sis, & tu qui peccator es, vt citius veniam impetres. Artifices partem noctis suo vendicant labori, vt quo plus operis confecerint, plus lucri consequantur. Quod ergo illis pro adipiscenda pecunia non est iniucundum, sæpe enim cantant dũ exercentur, hoc tibi molestum esse poterit pro lucranda cælesti gloria? Nimium delicatus es, ne dicam stultus, si tantum boni tibi parare posse speras tota nocte stertendo. Illis tantum & nocte & die dormire satius esset, de quibus dicitur, Non dormiunt nisi cum male fecerint, qui ideo peruigilant, vt latrocinentur, vt furentur, vt crapulentur, vt libidini luxuriæque satisfaciant. Minus enim peccarent, dum dormiunt nihil agendo, quam male agendo dum vigilant. Tales vigiliæ tã fugiendæ sunt, quam hæ de qbus loqmur, expetendæ. His aduersos mortiferæ voluptatis illecebras armamur, his diaboli vires frangimus, & indies efficimur fortiores. In his orando, legendo, meditando, quam suauis est dominus gustamus. Per has mundatur animus, acuitur intellectus, mens ad cælestia contemplanda erigitur, & gaudia illa quæ eloqui nescit, se interdum sensisse miratur. Hæ sunt sanctarum uigiliarum dotes, hæc commoda, quæ si tanta non essent, immo si minora forent quam dicimus, vigilandum tamen nobis esse suaderem, ne somnolentiæ damna subire cogamur. Quæ nunc nosse operæprecium erit, vt mali comparatione bonum ipsum quanti faciendum sit, magis patescat.

pro. 4.

De malo somnolentiæ. Ca. VII.

CVuius longior quam natura postulat fuerit somnus, non solum bene agendi tempus perdit, sed etiam ipse ad vitia promptior fit, dũ corpori magis quam animo obsequium præstat. Raro videbis eos qui somniculosi sunt, a luxuria libidinibusque abstinere. Cum crapulati fuerint, graui sopore premuntur, quos ronchizantes non facilius excites quam syluestres vrsos, aut vitulos marinos. Putas experrecti ad orationes procumbant, vel ad decantandos

psalmos insteńt ientacula conquirunt, prandia deinde parari iubēt, & cum hesternas perpotationes diu dormiendo vix edormierint, iam sese nouis ac recentibus ingurgitant. Ne tunc quidem vigilare putandi sunt cum vigilant. Nam eo quoq; tempore inerti veternosoque stupore premi vidētur, oscitant, hiatant, lāguentibus nictant ocellis, seque elatis lacertis ac prolato pectore distentant, & nisi totā noctem dormierint, somnum a se fugisse lamentantur; tunc remedia quibus reuocetur disquirunt, iam papauer, iam lactucæ parantur, iam titillatio circa digitos volasque pedum discurrit, seruis ibi pruritum excitātibus, vt dominus q vsq; mane soporem suum continuare nequiuit, eo iam non interrupto ad meridiem duret. Atq; istos tam effœminato otio assidue torpentes de improuiso mors occupat. Neque enim diu viuere queunt qui multo somno dediti marcent, tumēt vultus lurido colore infecti, putrescentiaq; viscera repente inuadēs valetudo dissolue re festinat. Et quoniam nulla his cura fuit sanctis actionibus inuigilare, quibus nixi in cælum euolarēt, peccatis prægrauati ad inferos descendūt. Quod sibi valde metuens propheta orabat, cum diceret; Respice & exaudi me domine deus meus, illumina oculos meos, ne vnquam obdormiam in morte, ne quando dicat inimicus meus, præualui aduersus eum. Profecto nisi inimicus præualeret, id est, nisi periculum esset dormientibus, ne inimici huius dolis capiantur, sine causa dominus discipulos increpuisset, cum dixit; Sic non potuistis vna hora vigilare mecum? Quare autem illos vigilare vellet, continuo palam fecit dicens: Vigilate & orare, vt non intretis in tentationem. Huiuscemodi quidem periculi testis est etiam parabola illa, in qua legitur; Cum dormirent homines venit inimicus hō, & superseminauit zizania in medio tritici. & illa altera; Si sciret paterfamilias qua hora fur venturus esset, vigilaret vtiq;, & non fineret perfodi domum suam. Inimicus igitur noster & fur diabolus est. Somnolentis & otio vacantibus magis insidiantur, quia minus pro

Matth. 26
Matth. 13.
Matth. 24

uidi sunt ad cauendum, facileque ad omnes voluptatũ illecebras inclinantur. Qui certe si capti & irretiti fuerint, tunc demum intelligent, quam male dormierint, cum villicationis suæ reddere rationem compellentur. Datum quippe sibi tempus ad penitendũ; ac bene agendum, inutiliter immo & nequiter consumpsere. Nihil de futura vita cogitantes, dum præsentem in delicijs corporis dormiendo lasciuiendoque transigunt.

De somnijs. Ca. VIII.

DE istorũ numero etiam illos esse dixerim, quos vanæ somniorum suorum imagines quasi futuri diuinæ ita delectant, vt quotidie visa enarrẽt & si quando sequatur euentus, vera se vidisse iactitent, veluti digni quibus cælestis prouidentiæ mysteria pãdantur, cum magis illis conueniat in prouerbijs dictũ: Eccle. 34. Quasi qui apprehendit vmbram & persequitur ventum sic & qui attendit ad visa mendacia. Neq; tamen imus inficias quandoque per somnium vera nunciari. Nam Gen. 20. vt obiter aliquid ea de re dicamus, Iacob duodecim tribuum pater cum obdormisset, vidit cælestem scalam, angelosque ascendentes & descendentes, & a domino audiuit, terræ in qua dormitet, se possessorem fore, semenque suum per orbem esse propagandum. Hoc in Ge Gen. 37. nesi legimus, & ibidem de Iosepho eius filio, cuius somnio cognitum est, ipsum patri matriq; ac fratribus honorabilem futurum, manipulorum & stellarum quæ vidit, solis quoque & lunæ argumento. Ab his enim per Gen. 40. quietem se adoratum dixerat. Idem Ioseph magistri pincernarum Pharaonis & pistorum præpositi, cum q bus tunc in carcere erat, somnia interpretatus est diuersæ quidem sortis, sed certissimi euentus, ac nihil prorsus ab interpretationis sententia discrepantis. Præterea Iudicũ. 7. in Iudicum libro Gedeonis victoria aduersum Madianitas, ante per nocturnam imaginem fuit vulgata quam euenisset, quodam somniante quod hordeaceus panis castra Madianitarum suo ictu subuertisset. Regum quoque historia testatur Salomoni dormienti ap

paruisse dominum, fuisseque locutum, & sicut petierat, rerum scientiam ac sapientiam contulisse. Somnio fidem fecit euentus. Nam eum sapientissimum inter reges fuisse satis constat. Danielis etiam somnia de ventis pugnantibus ac bestiis de mari ascendentibus, & aliis quæ leguntur, nisi futuræ veritatis signa extitissent ne scripta quidem in voluminibus diuinis fuissent. Veniamus ad euangelium: Magi ne ad Herodem reuerterentur somnio admoniti, capitis periculum euaserunt. Iosephus in somnis accepto responso, cum puero Iesu et matre eius virgine fugit in Aegyptum, vt ipsum IESVM neci subtraheret, qua Herodes, ipsum solum quæritans, aduersus insontem multorum infantiam erat sæuiturus. Ad hæc non pauca in sanctorum vitis relata legimus, quibus credere compellimur, per quietem sæpenumero quæ vera sunt reuelari: cum præsertim ipse dominus (vt in numeris scriptum est) dicat, Si quis fuerit inter vos propheta domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum. Sunt tamen quædam, quæ per dæmonum illusiones accidunt, vana atque fallacia, veris tamen interdum mixta vt credantur. Dæmonis enim calliditas quo animo falsum aliquid suadet, eodem & verum reuelat; vtique vt nimium credulos, & iam sibi libere confidentes facilius euertat, atque in foueam alicuius mortiferi erroris præcipitet incautos. Prudentia igitur opus est ad deuitandos dolos, quos ille veterator nobis dormientibus per ipsa somniorum phantasmata struere consueuit. Minimum itaque erit ei credendum, qui perpetuus humani generis aduersarius esse noscitur. Quicquid ille quocunque modo suggesserit, nisi virtute diuina compulsus suggerat, non veritatem, sed laqueos esse certo scias. Tunc etiam magis erit cauendum, cum se ostenderit amicum, & palpare animum blanditiis cœperit. Illa vero insomnia, quæ vel ab aliqua animi passione, vel corporis morbo, vel negotiorum cura, vel diurna verborum vltro citroque habitorum contentione prouenire solent, sem-

Danie. 7.

Matth. 2.

Nume. 12.

per vana futiliaque sunt, & nulla prorsus fide digna. Quod si quid ita vt somniatum est euenerit, non somnio credas, sed cuidam præsagæ mentis diuinationi. Fieri enim non potest, quin aliquando ita contingat, vt futurum prædicimus. Porro visa illa, quæ diuinitus immittuntur, quamuis verissima semper sint, non tamen omnibus æque accidunt. Bonis quippe ad consolationem, malis ad terrorem. Bonorum sunt illa quæ præmisimus, malorum autem istá quæ dicemus: Pharao rex cum dormiret, boues vidit septem crassas, & totidem alias macilentas, eodemque numero triticeas spicas, alias turgentibus aristis plenas, alias effœtas, exiles, ac prorsus vanas, & quemadmodum ista differens Ioseph sanctitate notus prædixerat, septennem annonę copiam, septennis fames est subsecuta. Nabuchodonosori quoque regis dirum ac triste somnium, siue statuam quam vidit, consideres, vario metallo compactam, siue arborem supra modum proceram, atque amplam, vtroque enim somnio Daniele interpretante didicit, futurã regni cladem, & sibimet qui felicissimus putabatur, extremam miseriam. Pilati etiam vxor in euangelio multa per visum se passam conqueritur propter CHRISTVM, & marito vt missum illum faceret, nititur persuadere. Hoc quoque obseruandum, quod iniqui in somniorum suorum quid portendant ignari, a sanctis interpretationem accipiunt, vt Pharao a Iosepho & Nabuchodonosor a Daniele. Vnde apparet, somnia ista quæ diuino fiunt consilio, & impijs obijci quandoque, sed non nisi electis dei seruis reuelari. Taceant igitur peccatores, ad quos non pertinet iudicium somniorum, aut eos ad quos pertinet interrogent, ne per viam non suam incedentes, præsumptione labantur. Vt autem nobis quoque spiritusancto largiente interpretandi donetur facultas, minus temporis demus somno vt plus concedamus virtuti. Id si fecerimus, ne tunc quidem cum dormimus, quod terreat somniabimus, sed quod consoletur, quodque euigilantibus quoque gratũ sit.

Gen. 41.

Danie. 2

Danie. 4.

Matth. 27.

De oratione fructuosa. Cap. IX.

SAnctarum vigiliarum propria est quam deo offerimus oratio. Opportune igitur nunc de illa disseremus. Ad Philippenses scribens Apostolus. Nihil solliciti sitis, inquit, sed in omni oratione & obsecratione cum gratiarum actione petitiones vestræ innotescant apud deum. In quo mihi quidem videtur docere, vt oremus eum qui potest dare quod petimus, obsecremus autem per ea, quæ illi quem oramus, chara esse nouimus, vt facilius ad præstandum id quod poscimus inclinetur, & cum præstiterit, gratias agamus, ne impetrata ingratitudinis vitio amittamus. Habes orationis formam, disce qualiter te habere oporteat inter orandum, secessum pete, ne quid oranti impedimento sit. Intra in cubiculum tuum saluator ait, & clauso ostio ora patrem tuum in abscondito. Sed is etiam clauso precatur ostio, qui sensibus a rerum fragilium cura sequestratis, & mente & corpore in illum dirigitur cui supplicat. Qui sic se habent, etiam cum in conuentu multorum orauerint, in abscondito orare putandi sunt. Priuatæ tamen orationi semper magis apta est solitudo. Nam & dominus noster, vt se nobis imitandum proponeret, dimissa turba (sicut euangelista ait) ascendit in montem solus orare. Hac profecto de causa a suis etiam discipulis quandoque se submouit, vt cum diceret, Sedete hic donec vadam illuc & orem. Et sicut Lucas ait, auulsus est ab eis quantum iactus est lapidis. Locus igitur ab omni strepitu vacuus, si fieri potest, eligatur offerendæ deo precationi, vt purior synceriorque offeratur. Deinde cum cogitaueris quam potens, quam immensus sit, quem allocuturus es, quam e diuerso tu vilis atque abiectus, humiliter quantum potes accede, suspirans, ingemiscens, lachrymas etiam si potes fundens, illumque imitare publicanum, qui stans a longe, vultu in terram deiecto, pectus percutiebat suum. Peccatorum quippe conscius non est ausus propius accedere, non oculos in cælum subleuare, & vt a se pœnam exigeret, a pectoris verberatione non cessauit. Verum ne quis vel dignitate præditus, vel a deo iam gratiam consecutus, minus se submittat, ad scri

Phil.4.
Matth.6.
Matth.14.
Matth.26.
Luc.22.
Luc.18.

3.Reg.8. pturarum testimonia animum applicet, & videbit Sa-
Daniel 9. lomonem regẽ in dedicatione templi fixis in terra ge-
nibus & manibus ad cælum expansis, deprecantem. Au
diet Danielem prophetam dicentem, Posui faciem me-
am ad dominum deum meum, rogare & deprecari in
ieiuniis, sacco & cinere. Inde transiens ad euangelium,
considerabit vas electionis Paulum apostolum, qui
Ephe.3. ait, Curuo genua mea ad patrem dñi nostri Iesu Chri-
sti. Ipsum quoq; Christum dominum contemplabitur
quo nemo sanctior, nemo magnificentior, modo prono
copore in faciem procumbentem, modo erecto in cæ-
lum suspicientem, & modo positis genibus orãtem, nõ
quod illi nostris humiliationibus opus esset, sed quod
nos illius indigeremus exemplo. Porro quoties pecca
tis, quæ a nobis commissa sunt, ignosci petimus, ante
illis a quibus iniuriam accepimus, ignoscamus. Ipsius
Mar.11. enim domini præceptum est, Cum stabitis ad orandũ,
dimittite si quid habetis aduersus aliquem, vt & pa-
ter vester qui in cælis est, dimittat vobis peccata ve-
Timot.2. stra. Quod si vos non dimiseritis, nec pater vester qui
in cælis est, dimittet vob pctã vrã. Et Apostolus. Volo
inquit viros orare in omni loco, leuãtes puras manus
sine ira & disceptatione. Quomodo enim tibi placatũ
iri deum speras, nisi prius ipse placatus fueris proximo
tuo? Tu deum quem semper summe reuereri debebas,
offendisti: alius te, qui homo es, non deus; creatura,
non creator; peccator, non iustus: & licet ille qui læ-
sit, lædere non debuerit, tu tamen lædi merebare. quid
1.Iohã.1. enim mali non meretur is qui deo peccat? & si dixeri-
mus quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus
& veritas in nobis non est. Nunc considera quam iu-
ste poscas tibi ignosci, qui deo deliqueris, cum tu homĩ
ni non vis ignoscere, qui deliquit tibi. Post remissam
autem omnem iniuriam, accede ad offerendas preces,
non frigide sed ardenter: non remisse, sed perseueran-
ter. Attende quid Ieremias propheta monendo dicat;
Thre.3. Leuemus (inquit) corda nostra cum manibus ad domi-
1.Cor.14. num in cælos. Quod & apostolus docet dicens; Orabo

spiritu, orabo & mente, psallam spiritu, psallam & mē te. vt videlicet & lingua sermonē resonet, & mens circa ea quæ dicuntur, intenta sit. Parum diligens est precator, qui alio verba, alio cogitationes dirigit, & cum corpore in ecclesia sit, animo vagatur foras per vrbis loca, vel secessus ruris. Quando hic cum Apostolo dicere poterit, Conuersatio nostra in cælis est, si ne ibi q̄dem vbi est, se esse noscit? Nec semel orasse sufficit. instandum est vt impetres quod postulas. Eædem preces frequenter replicandæ, & in his quæ ad animæ salutē pertinent, vsq; ad finem est perseuerandum, dicente ipso qui saluat, Petite & dabitur vob, quærite & inuenietis, pulsate & aperietur vobis. Omnis enim qui petit accipit, & q̄ quærit inuenit, & pulsanti aperietur. Chananæa mulier cum domino supplicasset, repulsa non recessit, contempta magis se submisit, & quoniam humiliter orando perseuerauit, quod poposcerat, accipere meruit. Hanc rogandi assiduitatem commendat etiam parabola illa de muliere vidua, quæ durum & fastidiosum iudicē petendi improbitate, vt ipsam de aduersarij iniuria vindicaret, compulit. & illa alia parabola de homine q̄ nocte intempesta pulsando amici ianuā, & clamitādo dormientē excitauit, excitatū surgere coegit, & panes quotq; volebat sibi commodare. Dominus p̄terea cū futuri iudicij terrores p̄dicendo explicuisset, adiecit, Vigilate itaq; om̄i tempore orātes, vt digni habeamini fugere ista omnia, & stare ante filiū hominis Deniq; q̄d verbis docuit, opere cōfirmauit. ter em̄ easdē preces repetisse dicitur, & factus in agonia orasse prolixius, multumq; sudasse dum oraret, vt discas, etiam cū multum oraueris, non remittere cordis affectū quem non solum cum rogamus, quamquam tunc magis, verumetiam cum non rogamus nos habere necesse est, vt impleatur quod Apostolus ait, Sine intermissione orate. Post gloriosam domini ascensionem de ipsis eius apostolis traditum est, quod perseuerantes erant in oratione cum mulieribus & Maria matre Iesu & fratrib⁹ eius. Et si Apostolis opus erat iugi orationū sacrificio,

Matth. 15. Lucæ 18. Lucæ. 11. Lucæ. 22. 1. Thes. 5. Actu. 1.

quis tutum se a tẽtationum periculo sperabit, nisi sem per orauerit? Hoc quoq; roganti necessarium, vt nunquam de dei misericordia diffidat, sed semper se impetraturum speret quod petit, si modo illud fuerit sibi, vel ei pro quo petit, profuturum. Omnia (inquit) quæcunque orantes petitis, credite quia accipietis, & eueniet vobis. Male tamẽ id credit, q veritati quæ Christus est, non adhæret, eodem dicente: Veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate. Et vt ostenderet quare sic adorandus esset, Spiritus, inquit, est deus & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare. Hoc spiritu afflatus Dauid, in eandem sententiam prorupit, dicens. Prope ẽ dominus omnibus inuocantibus eum, omnibus inuocantibus eum in veritate. Frustra igitur hæretici precibus insistunt, frustra omnes illi qui Christi religionem veritatis fide nõ sequuntur, nunquam futuræ salutis quam orant, compotes erunt, nisi crediderint. Ad hæc si precatione poposcerem⁹ rẽ aliquam, cuius incertus est exitus, id est, quã impetrata nescimus, vtrum cõmodo an incommodo nobis futura sit, dei voluntati committamus; vt non quod ipsi cupimus præstet, sed quod ille nouit, neq; noxium neque inutile fore. quia redemptor quoque noster, cum passionis calicem transferri a se patrem rogasset, ita orationem clausit, vt diceret: Veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat: non quod ipse nesciret crucem, quam subiturus erat, omnium credentium fore salutem, sed quod instruere nos vellet, vt semper voluntati nostræ præferamus dei voluntatem. Vnde ab eodem edocti, quotidie orando dicimus: Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra. Cæterum cum eius voluntas sit, vt pie iusteque viuamus, hoc quoque his verbis poscimus, vt leges atque præcepta quæ dedit nobis, per nos impleantur. Frustra enim imbecillitas nostra ad id niteretur, nisi illam gratia iuuaret diuina. Et si per se bonum aliquod agere possemus, necesse non esset orare vt possimus. Charitas prætera, quã omnibus debemus, exigit vt sicut pro nostris ita & p

Mar. 11.
Iohã. 14.
Psal. 144.
Lucæ. 22.

dijs, preces offeramus deo, votaque faciamus. Iacobi apostoli sententia est: Orate pro inuicem vt saluemini. Paulus quoque apostolus hortatur, dicens: Obsecro primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus, pro regibus & omnibus qui in sublimitate constituti sunt, vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate. Denique dominus noster etiam pro persecutoribus nos orare iussit, & ipsemet pro illis, a quibus probra, maledicta, verbera, & in crucem actus mortiferas plagas patiebatur, orauit patrem, ignoscique eis postulauit. Quanti autem id meriti sit, primus martyr Stephanus ostendit, qui ijs a quibus lapidabatur veniam precaturus, vidit cælos apertos, & Iesum stantem a dextris virtutis dei, ab eodem vtique iamiam suscipiendus, cuius in diligendis inimicis mansuetudinem fuerat imitatus. Quo autem facilius ad assequendam beatitudinem voti nostri compotes simus, expedit et quidem eos etiam quos deo charissimos esse constat, vt pro nobis deprecentur obsecrare, vt quod ipsi non meremur, illorum qui digni sunt suffragijs obtineamus. Ita fecisse gentiles quosdam in euangelio Iohannis legimus. Cupiditate enim affecti videndi Iesum, rogauerunt Philippum, Philippus Andream, ambo dominum: quid secutum sit, euangelista non explicat. Non tamen dubito, quin ipse dominus per apostolos exoratus hoc concesserit, quod fortasse ijs tacentibus vel non concessisset, vel concedere distulisset. Sanctos ergo in auxilium nobis inuocemus, quia in psalmo est scriptum. Oculi domini super iustos, & aures eius in preces eorum. Et Iacobus apostolus: Multum valet (inquit) deprecatio iusti assidua. Plus potuit vnius Moysi oratio, quam multorum arma. Illo namque orante victæ sunt inimicorum copiæ, quo tacente superabant. Ad Eliæ prophetæ preces cælum dedit pluuiam & terra fructum, cum trium annorum & sex mensium siccitate cuncta in agris exaruissent. Idem viduæ Sareptanæ inopiam farinæ oleique copia exuberare fecit, filioque eius mortuo,

Marginal notes: Iaco.2 — 1.Timo.2. — Act.7. — Ioh.12. — psal.33 — Iaco.5. — Exod.17 — 3.Reg.17. — 4.Reg.4

Ibidem. cum orasset, vitam instaurauit. Eliseus quoque deum precatus viginti hordeaceis panibus centum virorum famem saturauit, ita vt etiam reliquiæ superfuerint.
4.Reg. 5 Deinde Sunamitidi hospitæ diu sterili prolem a domino exorauit, & qui natus fuerat, puerum vita defunctum reuiuiscere fecit, postremo Naamã Syrum lepræ morbo laborantem sanitati restituit, nec terrenis corporibus modo, verumetiam cælestibus iusti atque fidelis hominis præualet oratio.
Iosue.10. Iosue Israelitici exercitus dux oblatis deo precibus solem & lunam stare compulit, donec inimicos ad fugam conuersos persecutus internicione deleret. Pro Ezechia rege supplicante angelus e cælo delapsus pugnauit, & Assyrios qui ipsum obsederant, concidit; centum octoginta quinque milia virorum vna nocte fuere desiderata.
4.Reg.19 Nullus vnquam exercitus tam feliciter armis conflixit, quam eo tempore sua solus Ezechias oratione. Sed etiam quando graui morbo affectus se moriturum audisset, longiora vitæ spatia oranti quindecim anni additi sunt.
4.Reg.20. Longũ esset referre veteris nouæque scripturæ miracula, percurrendo quanta vis atque virtus precum sanctarum sit, quot mortuos ipsi etiam Christi discipuli suscitarint, quot cæcis visum, quot claudis gressum, quot incurabili ægritudine oppressis pristinam restituerint sanitatem.
Mat.21 Iohan.14 Iohan. 17 Audi insuper quid ipsa veritas dicat: Omnia (inquit) possibilia sunt credenti, & omnia quæcunque petieritis in oratione credentes accipietis. Et alibi: Quodcunque petieritis patrem in nomine meo, hoc faciam. Et iterũ: Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Quid ais Iudæe? quid tu Mahumetane? quid vos oẽs qui in Christum non creditis? nonne incassum cæleste bonum speratis, quia illud in nomine Christi non petitis? Non enim potestis in eius nomine petere, quem nõ recipitis fide, quem dei filium esse negatis. Suis autem fidelibus ille ait; Si manseritis in me, & verba mea in
Iohan.15. vobis manserint, quodcunque volueritis petetis, & fiet vobis. Manemus in Christo cum credimus, manent in nobis verba Christi, cum ea operibus comprobamus.

Hoc si præstabimus, nubes cælosq; penetrabit oratio, & illi beati spiritus, qui Tobiæ preces offerebant domino, etiam nostras offerre curabunt. Et sicut in apocalypsi scriptum est: Fumus incensorum de orationibus sanctorum ascendit coram deo de manu angeli, ita & nostræ orationes ascendent. Neq; vlli dubium esse potest, quin ille cuncta quæ petierit, a domino impetraturus sit, cuius internuntij spiritus ipsi angelici esse non dedignantur. Neq; enim hoc ideo permittit omnium præscius, & semper vbiq; præsens deus, q̄ indigeat vt hominum opera orationesque ad se perferantur; sed vt per angelorum officium suam erga pios promptosque peccatores beneuolentiam testetur. Amare se plurimum eos ostendit, quos talibus vti concedit ministris. Quibus certe si digni fuerimus, hoc ē, si quēadmodum oportet, orauerimus, præterita peccata condonabuntur, præsentia repellentur, futura facile vitari poterunt, ipsa animi virtus roborabitur, caro obediet spiritui, & superatis diaboli tentamentis, bonorum operum fructus cumulabitur. Reliquum erit, vt re bene gesta hinc decedentes a domino coronemur. Sed iam de illis quoq; pauca dicamus, quorum preces vel nullius vel minimi momenti sunt, vt simul discamus, nos eorum dissimillimos esse oportere, si diuinum nobis fauorem precum laudumq; cultu cupimus conciliare. Tob. 12 Apoc. 8

¶ De oratione infructuosa.

Cap. X.

NE supplicationibus nostris propitietur de⁹ peccata obstant. In Ieremia scriptum est: Opposuisti nubem, ne transiret oratio. Vnde idem propheta sub persona plebis peccatricis coram deo queritur & ait, Nos inique egimus, & ad iracundiam prouocauimus, idcirco tu inexorabilis es. Nisi enim omnium prorsus delictorum quæ commisimus, nos pœnituerit, & de omnibus pariter dolore mœroreq; satisfacere studuerimus, frustra pcumbimus ad orandum. Nimiū im Thre. 3 Ibidem.

pudens est, qui vel vna in re offendere non cessat, & ab eo quem offendit, orat gratiam. Quid supplicando atque obsecrando placare deum tibi iratum speras, & a luxuria non discedis, & fornicari nō desinis? vel aliud quod legi diuinæ aduersatur, agere non omittis? De istiusmodi supplicatoribus lamentatur in euāgelio saluator noster, dicens. Quid vocatis me domine domine, & non facitis quæ dico? Quod si forte contigerit, vt per inuocationem diuini nominis miraculum aliquod efficias, noli propterea credere deum tibi reconciliatum, si in delicto perseueras, non tuo merito id cōceditur, sed necessitati aliorum. Multi (inquit) dicent mihi in illa die, domine domine nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, quia nunquam noui uos, discedite a me omnes q operamini iniquitatem. Tunc te nosse incipiet, cum ab eo scelere, in quo nunc obstinatus perduras, abstinere decreueris, tunc & gratiam conferet vt abstineas, & cum pro tua oraueris salute, voti compos vt efficiare præstabit. Intantum autem obstinatorum non acceptat orationem, vt etiam pro eis orare vetet, præsertim si incorrecti impœnitentesq; decesserint, quod Iohannes apostolus in epistola testatur dicens. Est peccatum ad mortem, non pro illo dico vt roget quis. Ipse quoque dominus Iudæorum pertinaciæ iratus, ad Ieremiam prophetam loquens ait: Tu ergo noli orare pro populo hoc, nec assumas pro eis laudem & orationem & non obsistas mihi, quia non exaudiam te. Timeant itaq; horum verborum sententiam qui in peccato persistere non timent. Quod si in scelere perseueraturum aliquem constaret, nemo fidelis pro salute illius orare auderet, nisi sibi licere arroganter crederet quod non licuit prophetæ. Nos vero ideo etiam pro obstinatissimis rogamus, quia nescij futurorum speramus ad pœnitentiam redituros. Certum est tamen cassas vanasq; esse pces, p q̃s aliis id postulat q̃d nō merent accipere. Illorū etiā inefficax & inutilis erit depcatio, q lingua

Luc. 6.
Mat. 7.
1. Ioh. 5.
Iere. 7.

quidem mansuetudinem atque humilitatem præferunt dum deo supplicant, & in corde aduersus proximum odij facibus ardent. A deo diligi volunt, & homini ad imaginem dei facto, Christi sanguine redempto, infensi sunt. Audi quid præcipiat dominus; Si offers (inquit) munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo & tunc veniens offeres munus tuum. Quamobrem nisi remiseris omnem offensam, nisi reconciliatus fueris, nisi eum etiam qui aduersum te indignatur, quantū potes, placaueris, curam non solum tuæ, sed etiam alienæ salutis gerens, non poteris munus orationis offerre domino. Non enim exaudiet te, nisi charitatem, quam omnibus debes, viderit in te. Illius quoque reproba in primis habetur oratio, qui quicquid petierit, non eo tendit, vt deo placeat. Nam siue pro corporis valetudine, siue pro rebus vitę necessarijs, aut pro quauis alia re orabimus, semper ea fine orandum erit, vt commodius ei, qui bona omnia tribuit seruiatur. Sed auari ideo orant, vt terrena bona lucrentur, ideo gloriæ cupidi vt ab hominibus laudentur. Quare ad primos certe pertinet quod in euangelio dicitur: Væ vobis scribæ & pharisæi hypocritæ, qui comeditis domos viduarum, orationes longas orantes, propter hoc amplius accipietis judicium. Non enim solum pro auaritiæ crimine punientur, sed & pro sanctimoniæ simulatione. Secundos imitari dominus prohibet, dicens; Cum oratis, non eritis sicut hypocritæ, qui amant in synagogis & in angulis platearum stantes orare, vt videantur ab hominibus; Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Non ergo recepturi sunt dei gloriam, quam orando nō expetunt, cum iam receperint gloriam hominū, quam concupierant. Vtuntur & hi quidem dominica oratione, sanctorum psalmis, precibusque ab ecclesia constitutis, dominus tamen non attendit verba, sed animum intentionemque orantis, & magis irritatur quam placatur, cum id quod bonum est, proposito vsurpatur non

Mat. 5.

Mat. 23.

Mat. 6.

bono. Tale quippe facinus & Ieremias deuouet, dicēs: Maledictus qui facit opus domini fraudulenter. Cum
Ierem. 48 ergo hic q̄q; fraudulenter agat, qui orandi studium ad laudem dei īstitutum, ad suam vertere nititur, erit vti que maledictus: & dum vulgi plausum captat, videri
Psalm. 52. non esse sanctus cupiens, nisi penitentiam egerit, non effugiet penam, dicente propheta: Deus dissipauit ossa eorum qui hominibus placent. Præterea neq; eorū ad impetrandam gratiam proficit supplicatio: q̄ q̄uis bñ fecerint, iactanter tamen facta sua prædicant, cum teste conscientia contenti esse deberent, & quicquid lau
Luc. 18 dabiliter egissent, non sibi sed deo tribuere. Talis fuit pharisæus ille, q ingressus templum vt oraret, deprimere aliorum mores cepit, suos vero insolenter efferre. Deus gratias tibi ago (inquit) quia non sum sicut cæteri homines raptores, iniusti, adulteri, velut etiā hic publicanus, ieiuno bis in sabbato, decimas do omniū quæ possideo. Si ista quæ faciebat, ad dei laudem non ad suam dixisset, nec se cæteris prætulisset, non peccasset, sed & se gloriari voluit, & alios petulanter incessere, & præcipue publicanum tunc eodem loco, sed multo submissius orantem. Ideo peccatoris humilitas meruit veniam, iusti superbia damnationem, domino de vtroq; sententiam ferente, cum diceret: Amen dico vobis, descendit hic iustificatus in domum suam præ illo Quod si tm̄ potest humilitas adhibita pctō, quāto plus poterit innocentiæ probeq; factis copulata? Sunt q nimis negligenter orant, summis labijs verba murmurant, nec satis qd dicant, attendunt, non dissimiles illis q p getem somniantes loquuntur, quos per Isaiam ar-
Isa. 29. guens dñs ait: Hic populus labijs me honorat, cor aūt
Mat. 15 eorū longe est a me. Tales certe si exaudiret, non reprehenderet. Et quoniam inter orandum semetipsos non intelligunt, faciunt vt nec a deo intelligant. Qualem igitur affectum orandi habent, talem & fructū suæ orationis referunt. Ex his (vt eqdem reor) erat ille, cui in apocalypsi deum audimus loquentem: Vtinam frigidus esses aut calidus, sed quia tepidus es, & nec frigi-

dus nec calidus, incipiam te euomere ex ore meo. Frigus timoris est, calor ad amorem refertur, tepiditas autem desidiæ otioque tribuitur. Otiosi igitur & terrena magis quam cælestia curantis deprecatio, quoniam neque satis timet, neque satis amat, tantum abest vt quicquam impetret, vt etiam (si fas est dicere) nauseam ei faciat quem precatur. Cum enim admodum somniculose roget, illud quod petit, cõtemnere potius quam desiderare videtur. Nam si magnipenderet quod poscit, enixe in primis ardenterque instaret, diceretq; cum propheta: Clamaui in toto corde meo exaudi me domine. Qui sic non clamant, non facile exaudiuntur. Non nulli vero satis cupide orant, sed fide dubia adhuc atq; nutanti, veluti ille in euangelio, qui filium secum attulit ad Iesum, vt a vexatiõe liberaretur, & ait; Si quid potes, adiuua nos misertus nostri. Mar.9. Quam diu suspenso animo fuit, possit ne id sibi a domino præstari, quod rogabat non accepit. Postquam autem firma stabilique fide opus esse ad impetrandum didicit, & se iam vere credere nihilque de domini virtute dubitare respondit, filium pro quo orabat sanum recipit. Hanc dubiæ & fidelis postulationis inter se distantiam Iaco. apo. verba satis declarãt, vbi ait: Si quis indiget sapientia, postulet a deo, q dat omnibus affluenter, & non improperat, & dabitur ei. Postulet autem in fide nihil hæsitans, qui enim hæsitat, similis est fluctui maris, qui a vento mouetur & circũfertur. Nõ ergo æstimet hõ ille, q accipiat aliquid a dño. Ex his igitur quæ diximus, perspicuum est, eos qui vel de religione quicquam dubitant, vel in peccato aliquo perdurant pro æterna salute, quam credentibus ac pœnitentibus promissam esse constat, orãtes non exaudiri, quibus dicere possis cum Iacobo Apostolo, Petitis, & nõ accipitis, eo q̃d male petatis, Quod quidem & ecclesia deo in psalmis loquens confitetur, Iacobi.3. cum ait, Odientes me disperdidisti. Clamauerũt, nec erat qui saluos faceret, ad dominum, nec exaudiuit eos. Psal.17. Contraria his agamus oportet, si volumus vt petita nobis concedantur, vt videlicet ista per quæ stan-

tium labor irritus efficitur, vitemus, & illa faciamus quæ nos cum precamur, voti compotes reddunt. Quoties autem id quod orando poscimus, non euenerit, aut dilatum credamus vt aptiori detur tempore, aut non fuisse profuturum si datum esset, aut ne daretur peccata nostra obstitisse. Si vero ex sententia successerit petitio, gratias deo agamus neq; quicquam nostris meritis, sed totum eius erga nos benignitati deputemus. De orandi ratione satis dictum sit; nunc vt confidentius ad orandum procedamus, de peccatorum pœnitentia, sine qua omnino placere nõ possumus, tractandũ videt.

¶De peccatorũ pœnitentia Cap. XI.

Matth. 9. Poenitentia nos a peccatorum sordibus emũdat, & pristinæ restituit puritati. Vnde leprosus in Euangelio Christum suppliciter adorans, & curari cupiens, morbo liberat. Lepra in scripturis peccatum designat. Peccati ergo lepra domino iubẽte, ab animo pœnitentis fugatur, vt ibi virtutes inserantur, vnde vitia pullulabant. In huiusce rei figura &

Matth. 8. paralytic9 de lecto surgit, & mulier a sanguinis profluuio curatur, & qui mortui erant reuiuiscũt, & alij multi varijs languoribus grauati eleuantur. Nam quemadmodum hi credendo & pœnitendo corporis consecuti sunt salutem, ita animæ fideles a peccatorum ægritudine per pœnitentiam liberatæ, saluantur. Sic saluatus ẽ

2. Reg. 12. Dauid, qui de adulterij homicidijq; crimine, quod commiserat dolẽs, Peccaui (inqt) domino, & continuo peccatum sibi remissum esse meruit audire. & tunc quidẽ

Psal. 50. ad altiora se extendens, clamauit, Cor mundum crea in me deus, & spiritum rectũ innoua in visceribus meis, vt impetrata delictorum venia spiritussancti donũ in ipso reparetur, per quod vitæ quoq; sanctitate possit proficere. Quod aũt sceleri veniam impetret pœniten-

Ezech. 18. tia, etiam per Ezechielem prophetam dei vbis edocemur. Si impius inquit, egerit pœnitentiam ab omnib9 pctis suis quæ opatus est, & custodierit omnia pcepta mea, & fecerit iudicium & iustitiã, vita viuet, & non

morietur. omnium iniquitatū eius quas operatus est, nō recordabor. in iustitia sua quā operatus est, viuet. Nunquid voluntatis meæ est mors impii, dicit dominus deus, & non vt conuertatur a viis suis & viuat? Et iterum: Impietas impii non nocebit ei, in quacunq; die conuersus fuerit ab impietate sua. Pœnitentia igitur nitrum est & herba fullonum, quæ non corpora, sed animam nitidam reddit, & resina illa Galaad, quæ nō carnis ægritudini, sed mentis medetur vitiis. Mens autem post peccatorum purgationem spiritusancto fauente illuminatur, virtutūque incenditur amore, ita vt ab iis q̄ deo displicent penitus expiata, cogitare incipiat quæ sint illa, quibus ille plurimum oblectatur, cupiens eidē in omnibus obsequi, in omnibus semper fideliter seruire. Hæc est igitur gratia, quæ pœnitentibus datur, sidusque illud luculentum, quod magos, cum regem mūdi natum quærerent, præcessit, sed cum in itinere ad Herodem diuertissent, fulgor viæ salutaris index euanuit: vbi vero discessum est ab Herode, rursum idem lumen apparens, illos vsque ad dñm, quem quærebant, ꝑduxit. Ergo diuinæ gratiæ mentem nostram irradiās lux, latet & obscuratur, si ad vitia diuertimus: cum autem ab his per pœnitentiam recedimus, quamprimum exoritur, & intelligentiam mundati cordis illustrat, vt ad contemplationem cælestium erigatur, cui prius terrena tantum curæ erant. Sic & cæcis visus, & surdis auditus, & vox mutis tribuitur in euangelio; vt q in tenebris peccati fuerunt, per pœnitentiam illuminētur: & qui dei præcepta audire nolebant, conuersi etiā ꝑficere studeāt: & qui docendi nō ignari, sed otio dediti linguam cōpescuerant, iam alios ad capessendā virtutem hortādo atq; instruēdo ora resoluāt. Talibus ab Apostolo dicit: Eratis aliqn̄ tenebræ, nūc aūt lux in domino. Vt filii lucis ambulate. Vñ idem pctōrem ad pœnitentiā solicitat, dicens: Surge qui dormis & exurge a mortuis, & illuminabit te Chrus. Cæterū nisi prorsus oīm quæ turpiter & inique ꝑpetrauimus, nos pœnituerit, lux ista in nob locū non habebit. Non potest fulge- Ephe. 5.

re dies quādiu pars aliqua noctis remanet, neq; syncerum esse frumentum, donec a minutissimis etiam paleolis & cunctis pulueris micis euentilatū non fuerit. Denique veluti cæcus ille, qui nondum satis credulus, visu recepto quasi per caliginem cernebat, videbanturq; ei homines (vt Marcus ait) tanquam arborum effigies incedentium, deinde plena fide Christum suscipiens, iterumq; ab ipso contactus, clare videre cœpit omnia. Ita nunquam perfecte illuminari poterit, cuius non erit ex omni parte penitentia perfecta. de qua perfectione inferius, quantum dominus nostrasquoque tenebras illustrare dignabitur, dicemus. Interim reliqua penitentiæ bona cursim prosequamur. Post mentis illuminationem penitentia animi robur viresque suppeditat ad insultus dæmonum reprimendos, carnisq; vitanda blandimenta. Anima enim sicut peccatorum vinculis irretitur, ita penitentiæ ope operaque soluitur ac liberatur, expedita intrat in domum fortis ipsa iā fortior. & quæ ante a diabolo ligata fuerat, nunc diabolū ligat, vasque eius diripit, nihil in se relinquens, quod ille suum esse possit dicere. Quamdiu autem serua peccati fuit, & domus & vas diaboli erat, postquā peccare desijt, & quod peccauerat penitendo deleuit, facta ē domus oronis & vas iustitiæ. atq; ita ꝑualuit aduersarij sui potētiæ suæ penitētiæ ꝟtute. Ad hæc ꝑcurre veteris instrumēti historias, & inuenies hebræū populū ꝓpter peccata hostili potestati frequēter subiectū, ꝓpter penitentiā liberatū, ꝓpter pctā victos, ꝓpter penitētiā victoria potitos. Hoc Iudicum liber continet, hoc Regū gesta testantur. Sic Rhoboā, ne Aegyptij armis dispderetur, obtinuit. Sic Achab malū quod capiti suo mox incubiturū p prophetā didicerat, distulit ad postores. sic Iosophat Ammonitas Idumæosq; vicit & numero & armis impar. sic Ioram Assyrioꝝ obsidione & Ioachan eorūdem seruitute liberātur. Ob hoc p Ezechia stās angelus domini cōcidit Assyrios. Ob hoc Manasses Babylonio iugo erutus, regno quod amiserat restituitur. Ob hoc Iosias nō vidit malum, quod vidisset, si delictū eū

Marginalia: Marci. 8. — Populus Israhel. — Roboam. Achab. — Iosophat. Ioram. Iochan. Ezechias. Manasses. Iosias.

non pœnituisset. Eius pœnitentiæ merito, ne impœnitens quidem populus dei vindictam sensit, quamdiu ille vixit. Quinetiam penitentiæ tanta vis est, vt immutabilis dei mutare posse sententiam videatur. Post dies quadraginta subuertendam Niniuen Ionas a domino iussus prædixerat, & tamen Niniuitis in cilicio, cinere, atque ieiuniis penitentiam agentibus ignoscitur: & quoniam illi peccandi superbiam in penitendi humilitatem conuerterant, diuinum decretũ reuocatur. Nec deum ipsum pudet figulo se comparare, vt in Ieremia legimus, q vas luteum fingens, cum rota currente forte dissipasset, rursum illud in eandem faciem refecit; & ecce, inquit, sicut lutũ in manu figuli, sic vos in manu mea domus Israel. Repente loquar aduersum gentem & aduersum regnũ, vt eradicẽ & destruam & dispdã illud. Si pœnitentiam egerit gens illa a malo suo, quod locutus sum aduersum eã, & ego pœnitentiam agam super malo, quod cogitaui vt facerem ei. & subito loquar de gente & regno, vt ædificem & plantem illud. Attendant principes terræ ista, & si qua regni dispendia patiũtur, non fortunæ imputent, quæ nulla est, sed sibi q deũ offenderũt; & si in integrũ restitui cupiunt, penitẽtiam agant, deliquentes corripiant, iustitiam seruent. Deus irasci desinet, si illi quibus nunc irascitur, correcti, sanctius viuere incipiẽt: alioq penitus delẽdi, nisi se corrigant. Id testantur duorum regum diuersi exitus Pharaonis & Nabuchodonosor. Alter toties flagellatus duritiã cordis nõ dimisit, ideoque cũ toto exercitu qui ipsum sequebatur, fluctibus obrutus periit. Alter mente alienatus, vrbeque eiectus, & cum brutis computatus, quia deum contempserat, inter aduersa animo resipiscens deo se submisit; & pœnitudine ductus, veniam ab eo petiit, quo miserante calamitatibus liberatus & in regno fuit receptus. Diuina igitur prouidentia cum pœnitentibus clementer ignoscit, tum in vitio pertinaces diu frustra puniens, iuste postremo disperdit: & quos temporali animaduersione ad emẽdationem vitæ copellere nequit, eos æternis penis affliciendos cõdẽnat. Sicut aũt deprauatæ mẽtis obstinatio

Niniuitæ. Ionæ. 3.

Ierem. 18

Pharao. Nabuchonosor.

sua grauitate hominem in abyssum deprimit ac pessun-dat, ita pœnitentia sua virtute sursum in sublime vsq; ad cæleste regnũ euehit, & quo nihil est sublimius, deo coniungit. Hinc est quod saluator in euangelio ait: Pœ-
Lucæ.13. nitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorũ. Hoc regnum domus est illa, ad quam ouis a grege suo aberrans cum inuenta fuerit, humeris reportatur pasto ris, & fit gaudium in cælo super vno peccatore pœni-tentiam agente magis quam supra nonagitanouem iu stis, qui non indigent pœnitentia. Denique pœnitenti in cruce latroni, Christumque confitenti, ad eõde respõ
Apoca.22. sum est: Hodie mecum eris in paradiso. Et in Apocaly-psi beati dicũtur, qui lauãt stolas suas in sanguine agni, vt sit potestas eorum in ligno vitæ, & per portas in-trent ciuitatem. Beati sunt qui peccatorum maculas la uant, sed eas in sanguine agni lauari oportet, quia pœ nitentia nihil iuuaret, si Christi passio sub maledicto venundatos non redemisset. Lauantur itaque in sangui ne agni, qui in Christum credentes, eius misericordi-am pœnitendo & sperando implorant, & eodem mi-serante, bonum quod cupiunt, consequuntur. Neque e-nim nisi fideles forent, quos peccasse pœnitet, per por-tam, id est, per ipsum qui ait, Ego sum ostium ouium, ciuitatem illam, patriam beatorum perpetuam atque perennem, ingredi potuissent. Quanta conferat nobis pœnitentia diximus, nunc qualis esse debeat, vt ea con-ferantur, dicemus.

Qualem oportet esse pœ-nitentiam. Ca. XII

EX arbitrij libertate proficiscatur oportet, quic-quid operis vel pœnam meretur, vel præmium. Pœnitentia igitur nisi voluntaria fuerit, dei ad uersus peccatorem iram placare non poterit. Libertas
Matth. 21. ista in illa duorum filiorum parabola manifesto appa-ret, qui a patre iussi vt vineam cultum irent, alter ne-gauit se iturum, & pœnitentia motus, iuit. alter iuben-tiquidem assensit, sed mutato proposito ire noluit. Par

uo momento vtriusque in contrarium reuoluta est volũtas, Is tamen patris imperium peregisse dicitur, quẽ nolle obedire pœnituit, & quod ante noluerat, rursum voluit, suaque sponte fecit, quod liberum erat facere nolle. Hoc si inuitus fecisset, inter non obedientes habẽdus esset, non enim pro eo quod quis nolens, sed pro eo q̃d volens benefacit, laudem meretur atque gloriam. Voluntas ergo vt bene de deo mereri possit, libera ad pœnitentiam agendam accedat, non coacta, non vi aliqua compulsa. Deinde voluntariæ pœnitentiæ iungenda ẽ submissæ mentis humilitas. Ille qui a patre recedendo peccauerat, veniam petendo dixit, Non sum dignus vocari filius tuus, fac me sicut vnum de mercenariis tuis, ideo æquari fratri qui non deliquerat, vel etiam præferri meruit. Et publicanus dum cernuus orat, indignũque se iudicat in cælum suspicere, Christo testante rediit iustificatus, cæli ciuis futurus, qui peccati seruus fuerat. Sed si ne iustus quidem, nisi se humiliauerit, exaudietur, quanto minus peccator veniam impetrare poterit, nisi simul & pœniteat & humilietur? Hoc ipsum dominus a nobis exigens, clamat, Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & fletu, & planctu, & scindite corda vestra, & non vestimenta vestra. Cor autem humiliatum, & intus pœnitentiæ dolore scissum, lachrymæ (si fieri potest) foris per ora manantes testentur. Mulieri paccatrici in euangelio dimittuntur peccata multa, quia dilexit multum. Sed dilectionis huius testes lachrymæ erãt, quibus pedes domini rigauit, capilli, quibus rigatos tersit, labia, q̃bus tersos osculata est, unguentum, quo illos post oscula vnxit. Mœror, humilitas, amor, simul mixta erant, omnium tamen causa fuerat amor, quo concupiuit cum ipso in gratiam redire quem offenderat. Petrus quoque apostolus negationis crimen fletibus diluit amaris, & qui ante lachrymas domino infidus extiterat, post lachrymas regni cælestis claues ipso tradente accipere meruit. Ad eiusmodi fletum Iacobus apostolus nos inuitat, dicens, Emundate manus peccatores, & purificate corda duplices animo,

Lucæ. 15.

Lucæ. 18.

Iohel. 2.

Lucæ. 7.

Matth. 26.

Iacobi. 4.

miseri estote,& lugete,& plorate, risus vester in luctũ conuertatur,& gaudium in mœrorem. Humiliamini in conspectu domini,& exaltabit vos. Per hoc quod in fine subiunxit, docet penitentis lachrymas æterna conso-
2.Cor.7. latione esse dignas. Eadem Pauli sententia est, vbi ait, Quæ secundum deum tristitia est, penitentiam in salutem stabilem operatur. Tristitiam vero istam atque fletum, ne leuitatis esse videantur, vitæ austerioris obseruatio comitari debet, vt quod per voluptatum illecebras peccatum est, per corporis afflictionem purgetur.
Matth.7. Intrate, inquit dominus, per angustam portam, quia angusta & arcta via est quæ ducit ad vitam. Quod si per viam istam sanctos & pios homines cælum ascendisse credimus, quomodo qui peccauerunt id asseq posse sperant, nisi & ipsi per eam incesserint? Iob iustus nullius mortiferi delicti conscius,& qui summi dei verbis laudatus fuerat, præter illa quæ ad patientiæ probationem pertulit, saccum consui, inquit, super cutem meã & operui cinere carnem meam, facies mea intumuit a fletu,& palpebræ meæ caligauerunt. Daniel inter prophetas egregius habitus est, visionum somniorumque intelligentia donatus est, puer adhuc senes iudicauit, et
Dan.10. tamen ego Daniel, inquit, lugebã trium hebdomadarũ diebus, panem desiderabilem non comedi, & caro & vinum non introierunt in os meum, sed neq; vnguen-
Iohannes Baptista. to vnctus sum. Quid de Iohanne baptista dicam? in matris vtero sanctificat9, de muliere genitis prælatus, pl9 quam propheta habitus, deserti angustias volens patitur, pilis camelorum vestitur, zona pellicea præcingit, & in tam vili habitu vilius nutritur, locustas & mel syluestre comedens & aquam bibens, a vino autem & sicera se abstinens. Si ergo electorum dei talis in terra vita fuit nullius pene culpæ consciorum, quos labores quas vigilias, quæ ieiunia, quas asperitates, nobis tot criminum inquinatiõe fœdatis non vltro subeundas dixerim, vt mundemur? Veruntamen quorum durioris vitæ rigorem sponte susceptum imitari proposuerimus, eorum sequi debemus & mores. Frustra enĩ aliqs

corpus exterius fatigationibus exercet, si mens intus non se omnino disponat, ita vitio abstinere, vt etiam diligenter incumbat studio virtutum. Ideo dictum est Facite fructum dignum pœnitentiæ, quia maxime pœ- Matth. 13 nitentibus conuenit, vt dimissis flagitiis, bene beateque viuendi exercitationibus operam impendant, vt videlicet superbiam excludat humilitas, libidinem castitas, auariciam liberalitas, crapulam abstinentia, otium labor, dolum simplicitas, odium charitas, et quicquid culpabile fuerat, contraria probitas compenset. Atque ita in cubilibus (vt Isaias ait) in quibus prius dracones ha- Isaiæ. 35. bitabant, orietur viror calami & iunci, & erit ibi semita, & via sancta vocabitur. Hoc est quod apostolus no- Thessa. 4. bis suadet, vt deponamus veterem hominem, qui corrumpitur per desideria erroris, & induamus nouum, qui secundum deum creatus est, in iustitia & sanctitate veritatis. Hac tali negotiatiōe talenta nobis credita duplicantur, & qui super pauca fidelis fuerit, super multa constitutus intrabit in gaudium domini sui. Super omnia vero cauendum est, ne dum pœnitentiam mire procrastinamus, pœnitentiæ tempus effluat, & in peccatorum luto adhuc defixos repente mors occupet. Vide igitur ne te iuuenilis fallat ætas, ne salubre corpus & robustæ vires decipiant. Nulli ætati parcit mors, & sicut senes ita & pueros rapit, quinimo rari admodum sunt, quos ad senectam vsque patitur peruenire. Plurimos præterea eadem dies sanos fortesque incedere vidit, & exanimes concidere. Nulla vitæ securitas est, semper inter pericula versantium. Potes vel morbi vi, vel venenati cibi haustu, vel serpentis ictu, vel sicarii alicuius improuiso percussu, vel alio aliquo inopinato casu protinus extingui, denique quod multis accidit, potest & tibi. Idcirco sicut in ECCLESI- Eccl. 5. ASTICO scriptum est, Non tardes conuerti ad dominum, & ne differas de die in diem, subito enim venit ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te. Expectaris a domino, vt sceleris perpetrati te pœniteat, & mores vitio corruptos virtutis operibus cu-

res ne pereas, tu vero tuimet oblitus, perire mauis quã corrigi, & tam benignum dominum, tam pium patrẽ non cessas offendere. Iam tandem excute insaniã istam & resipisce, ac saniore vsus consilio, rumpe moras omnes, pone finẽ flagitiis, & supplex veniam ora, vt deo miserante, dum miserendi superest tempus, mereri cælestia incipias, cum terrena spreueris. Quod si cunctantem mors præuenerit (vide in quanto verseris discrimine) æternam quæ pœnitentib' datur beatitudinem amittes, & in ignem inextinguibilem, quo curruũt obstinati, perpetuo cruciandus deiicieris. Nihil est quod magis cauere debes, ergo & nihil magis accelerare ꝙ penitentiam, per ꝙ talia cauentur, & mutata sorte tã immensum malum vitatur, tamq; immensum bonum acquiritur. Hæc sunt igitur vere penitẽtis officia, quæ retulimus, vt videlicet volens non inuitus ad penitendum accedas, vt humilieris, vt lugeas, vt vitam magis laboriosam viuas, vt præterita peccata succedentium virtutum meritis compenses, vtque in primis cures, ne penitendi tempus tarda conuersione imprudenter amittas. Ista tamen omnia cum perfeceris, vide ne qd tibi tribuas, totum diuinæ gratiæ acceptũ referre debes, & cum propheta dicere: Scio domine quia non est hominis via eius, nec viri ẽ vt ambulet & dirigat gressus suos. Nam si humana fragilitas ad agendam pe-
Thre. 5. nitentiam diuino non indigeret auxilio, Ieremias non orasset: Conuerte nos domine ad te & cõuertemur, nec
Iohan. 15. saluator dixisset: Sine me nihil potestis facere. & nemo
Iohan. 6. potest venire ad me, nisi pater qui misit me traxerit eũ. cui sententiæ Pauli apostoli dictum concordat, vbi ait: Non volentis neq; currentis, sed miserentis est dei. Vn
Philip. 2. de Philippensibus etiam scripsit, dicens, Cum metu & tremore vestram salutem operamini. Deus est eñ qui operatur in vobis & velle & perficere pro bona voluntate. Idem arroganter sese offerentem increpans ait. Quid habes quod nõ accepisti? si autem accepisti, quid
1. Cor. 4. gloriaris quasi non acceperis?

¶De obstinatione non admittentium pœnitentiam Cap. XIII.

NVnc illos conueniamus, qui peccandi assuetudine obdurantur, quiq; graui aliquo execrandoque commisso crimine veniam desperant: & cũ ad penitentiam conuerti alteris arduum videatur, alteris vanum, vtriq; in proposito pditissimæ vitæ immobiles perseuerant. Enitendũ est, si modo possi mus, quod irrationabiliter cõceperunt, ratione discutere, qua fortasse compulsi, mortiferũ venenum euomere curabunt quod hauserunt. Tu qui multum temporis peccando cõsumpsisti, & ætatem ad bene agendum datam, in delitijs, in luxurijs, in obscenitatibus turpiter contriuisti quo excideris cogita, & vel in fine de regione longinqua incipe redire ad patrem quem reliquisti. Difficile ẽ inquis ab vsitatis desistere, & pellem iam inueteratam serpentis more cum noua commutare. Sed nisi de Iudæa transieris ad Galilæam, domini resurgentis gloriam videre non poteris. Tametsi hoc tibi difficillimũ sit, incipe tamen, tenta, experire, quanto magis tardas, tanto rem factu difficiliorẽ reddes. Neque eñ ad hanc difficultatem, q̃ causaris, nisi per moras dilationesque cõuersionis descendisti. quo lõgius abieris, durius erit reuerti. oneri quotidie addendo, nisi rursum de illo demere incipias, grauitate crescente opprimeris. Quãdiu ergo penitentiã agere cũctaris, indies deterior euadas necesse est. Iesu aũt recedente de templo corporis tui (tẽplum enim dei eras, dum innocenter viueres) nõ relinquetur lapis super lapidẽ q non destruat, oĩs virtutum vis dissipabitur abcedente dño virtutis. Reliquũ erit, vt vbi eradicata bona fuerint, inde exurgant mala, & de corrupto semine deterior exhuberet seges, & fiãt nouissima tua prioribus peiora. Quãto ergo satius vt in tpe resipiscas, & cũ diu dormieris, iã tandẽ expergiscaris, atq; a vitijs q̃ sequeris auersus, incipias iter ingredi virtutis? Qđ si parũper perpẽdere volueris, quantũ lucri facturus es, si te corrigas, quãtũ boni confectu

rus, multo certe alacrius festinātiusq; reditū expedies ad ꝓbitatē, quā ad neqtiam discessum hactenus expedisti. An tu ignoras iumenta onere grauata segnius a stabulis abire solere, celeri⁹ ꝟo ad stabula remeare? & hoc qdē oneris deponendi pabuliq; sumēdi gr̄a. Nunquid ipse minus ꝓuidus pigritabis fascem istum peccatoꝝ, q̊ premeris abijcere, & ad pastum cælestis mannæ festina re?nō quam veteres Israelitæ manducauerunt in deserto & mortui sunt, sed qua qui recte vsi fuerint, viuēt in æternū. Consule igitur saluti tuæ dū licet. Nā quo nunc tendis, in vltima viæ crepidine terribile p̄cipitiū est: quo si corrueris, nunq̄ inde resurges. Nulla est em̄ redē ptio in inferno. Quo aūt a nobis reuocaris, inde aditus est ad cælestem btitudinē, ad angeloꝝ gloriā, ad regem gaudiūq; sc̄tōꝝ. Nequaq̄ erit ita vt videtur difficile a prauis actōnibus desistere, atq; ad iustitiæ sanctitatis q; opa accingi, si vel maloꝝ pœnā, vel bonoꝝ æstimare libuerit p̄miū. Præterea ignaui ē ꝓfecto eiusce rei exequendæ difficultatē p̄tendere, quā sæpe a plurimis peractam fuisse constat. Matthæus ante apostolatū diu multumq; auaritiæ studio vectigalium publicoꝝ conducturas factitauit, quo die autem a Christo vocatus ē teloneum reliquit, & qui satis longum tempus māmonæ seruierat, statim fit dei seruus Christiq; Apostolus. Zachæus quoque ætatem in exigendis vsuris contriuerat, viso tandem domino, totum quod fœnore quæsitū erat, distribuere pauperibus cœpit, & illis quos aliqd defraudauerat satisfacere. Eodem itaque die, quo finē criminum fecit, Christum domi suæ hospitem meruit habere. Multa id genus exempla tibi de scripturis possem proponere, si in his recensendis occupari vellem. Currentem per consueta vitia rotam affixo pœnitentiæ paxillo sistere non vales, si alij non pauci valuere? Serum est dices, at etiam nouissimis datur denarius sicut primis. Et mulier duodeuiginti annos inclinata, ad cælestem medicum tandem accedens extento dorso erigitur, qm̄ eum qui mortuos ad vitam excitat, suam etiam infirmitatem q̄uis chronicam diutināq; curare

Matth, 9.
Zahæus.
Lucæ.13.

& posse credidit, & velle sperauit. Nunquam serum ẽ salutem quærere: cum semper spes impetrandi suppetat, donec in corpore datur spirandi copia. Sed quia dierum nostrorum exitum nescimus, periculosissimum ẽ postremum expectare, neforte is hodiernus vel crastinus sit, & tunc mori cogamur, cum nos multum adhuc victuros credimus. Cæterum si conuersioni tuæ (vt potissime fit) hoc obstat, ꝙ violentæ admodum sensuum tuorum cupidini non potes resistere, da operam vt possis. Tolle concupiscendi occasiones, & membra scandalizantia abscide: auerte oculos ne videant quod ad peccandum prouocat, aures ne audiant, nares ne odorẽtur os ne loquatur, manus ne contrectent. A pristinis quoque sodalitiis ac societatibus paulatim te submoue, & iam honestiorum deumque timentium hominum lateri adhærere stude, consortio consiliisque eorum vtere, quibus persuasus, is qui nunc es, esse desines. Nam si iuxta Apostoli sententiam, mala colloquia corrumpunt mores bonos, consequens est, vt bona colloquia malis moribus remedio sint. Verissimum ẽ enim quod in psalmo dicitur: Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente innocens eris, & cum electo electus eris, & cum peruerso peruerteris. Iubes me inquies, veteribus amicis nouos præferre? Imo malis bonos, & vt apertius dicã, inimicis amicos, & cũ his quidem gratiã inire, illos relinquere. Vehementer enim erras, si ab ipsis te amari putas, q ne sibi qdem amici esse censendi sunt, cum improbe incontinenterque viuendo & se & te pariter perditum eant. Ergo vt a facinorosorum societate consortioque discedas, & viris animi integritate conspicuis vti incipias hortamur, non vt amicos derelinquas. Quod si isti quorum nunc familiaritate delectaris, æqui atque honesti amici essent, & te ab eis amari faterer: cum autem te secum simul cõtempta virtute per deuia vitiorum trahant, audeo dicere (quis enim verum dicere non audet?) capitaliorem illis inimicũ habes neminẽ. Talib⁹ añt carere non posse, nõ eos deserẽdi difficultas facit, sed male sibi cõsulẽdi stultitia. Psal. 17.

Quid enim illo homine dementius, qui mauult perire cum scelestis, quàm cum probatis viuere? Tu si tua salus tibi est curæ, vt esse debet, istos ipsos aut tecum simul si potes, ad pœnitentiam conuerte: Aut si non potes, fuge, ne vna cum illis intereas. Melius est tibi mancum & claudum & altero carentem oculo intrare in paradisum, quam duas manus & pedes & oculos habentem mitti in gehennam. Meliꝰ est enim sine amicis gaudio perfrui sempiterno, quā cum amicis tradi supplicijs. Quod si decursæ in voluptatibus vitæ vsum abijcere tibi prorsus molestum est, quæso ne saltem pigeat talis vitæ qui tandem finis sit considerare. Siquidem prudentis est prouidere futura: & si bruta quoq; quędam animalia venturæ tempestatis præsaga, anteq̄ erumpat procella, ad trāqilliora sibi loca cōfugiūt, minus te rationalē existimabo, si proposita voluptuarijs incontinentibusq; tormēta tecū qñdoq; non mediteris, vel cū meditaris non expauescas, teq; ad eum vitæ statum cō feras, in quo & de pœna securior esse posiis, & de præmio certior. Noli ergo fieri sicut equus & mulus, in quibus non est intellectus. ratione vtens ad ea quæ futura sunt, mentem dirige, & ad salutis portum, dum euadendi naufragij spes est, vela cōuerte. Vel si vsqueadeo inualidus & eneruis es, vt ratem corporis tui regere nequeas, ora vt queas. Petite, inquit dominus, & dabitur vobis. Non potes excusare imbecillitatem, vbi auxiliū tibi promittitur si petieris. Quid igitur? mollescis necdum iam ad pœnitentiam, an adhuc in proposito inolitæ peruersitatis obduras? Monstrata hactenus remedia si parum proficiunt, nunc demum minis tecum & terroribus (ne quid intentatum relinquatur) agam. Quid est quod viuis, cum morte magis dignus sis, nisi quia domino miserante expectaris vt melius viuas? quod si vltra obstinatus esse pergis, cum ficu infructuosa succideris, ne terram occupes: succideris, inquam, & in ignem mitteris, & ardes, palmitis instar a vite abcisi, atque arefacti, omnique humore quo reuiuiscere posset destituti. Abcisus quippe es a vera vite, & a Christo alienatus, quamdiu peccatis finem non statuis, quamdiu

te creatorem tuum redemptoremq; offendere non pœnitet, quamdiu non metuis dominum tuum, nec illi obtemperas, cui angeli in cælo assistunt, quem sancti omnes venerantur, omnes inferi contremiscunt, qui est super omnia potens, in omnibus sapiens, omniũ optim⁹, primus omnium, omniumq; postremus, neq; initiũ habens, neq; finem, benignissimus pœnitentium remunerator, seuerissimus obstinatorum ultor ac punitor. Et cum tantus talisq; sit, tu illum tibi iratum esse audes negligere? tu illum peccata peccatis cumulãdo ad vindictam non vereris prouocare, cum tamen a peccatis desistendo placare posses. Ipse enim per prophetam tibi pollicetur, nullam de tot offensis vnquam se exprobraturum, si offendere desieris, & secundum sua præcepta cœperis operari; neq; esse suæ voluntatis asseuerat, vt moriatur peccator, sed vt conuertatur & viuat. Oia ergo facit, vt saluti tuæ consulat. Atq; huc tendit quod pcepit, quod promittit, quod minatur, quod flagellat, quod delinquentem non statim perimit, quod aliquãdo etiam beneficiis ad pœnitentiam prouocat. Denique vt peccatoribus vitam daret, filium suũ vnigenitũ morti obtulit. Cuius quidem sanguis, quemadmodum tunc omnes Adæ filios a peccato lauit, vt qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus sit; ita nunc singulos emundat, quoties nos deo peccasse pœnitet. Vtere tandẽ tantæ erga te dilectionis beneficio, dum licet, dum tempus est, dũ vita suppetit; si sine illo decesseris, qs miserebit? Quære dominũ dum inueniri potest, inuoca dum prope est: ne te postea ingratitudinis damnet, & tanquam ignauissimum vineæ suæ, hoc est animæ tuæ, quam tibi cõmẽdauit, cultorem arguat dicens: Quid facere debui vineæ meæ & non feci? Expectaui vt faceret vuas, & fecit labruscas. Deinde indignatus penam inferat q subdit: Auferã sepem eius, & erit in direptionem, diruam materiã eius, & erit in conculcationem, & ponam eã desertã. non putabitur, & nõ fodietur, & ascendent super eã vepres & spinæ, & nubibus mandabo ne pluãt sup eam. Sub hac vineæ metaphora tibi sermo te Isaiæ. 5.

xitur o peccator. Nisi enim in tempore pœnitentiam egeris, postea iusto dei iudicio auferetur a te angelorum custodia, & dæmonibus eris in prædam, tolletur sperandi auxilij expectatio, & angustijs oppressus cruciaberis, omniq; ope destitut⁹, nec penitentiæ falce poteris amputare nequitias peccatorum, nec cordis compunctione aliquid leuamenti promereri, sed operiet te omnibus spinis asperior penarum congeries, & nemo sanctorum pro te vltra deprecabitur. Hi enim sunt nubes cæli, qui super nos orationum suarum imbrem manantes, faciunt vt tam diu ad penitentiam expectemur

Roma.2. Expectaris & tu. sed si moram feceris, ab Apostolo q̊que audies. Ignoras quoniam benignitas dei ad penitentiam te adducit? Secundum autem duritiam tuam & impenitens cor tuum, thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij dei. qui reddet vnicuiq; secundum opera eius.

Ad desperantem exhortatio. Cap. XIIII.

NVnc ad te conuertor magni atq; ingentis criminis cõscie, qui te nullo modo veniam posse mereri existimas, nec perpendis quod dei misericordia multo maior sit oĩbus peccatis. Nihil est q̊d illa non delebit, si te commissi pœnituerit, semper parata est ad condonandum, si tu paratus es ad penitentiã agẽ

Pctm̃ i spiritum sctm̃ dam. Qđ aũt Chr̃s dixit, blasphemiã in spm̃ sanctũ irremissibilem esse, multi dubitant, vtrum intelligendum sit, ꝙ nunq̃ dimittat, an ꝙ difficulter, vsq; adeo existimant, si penitentia adsit, nihil obstare, qn benignitas diuina p̃stet veniam. Quale igit, vel q̃ magnũ esse põt scelus tuum, q̊d te ad desperationem remissionis quit compellere, & de deo non recte sentire, vt tibi penitenti parcere omnino nolit, cum nunq̃ ad penitentiã conuersis & in ipm confidentibus non ignoscat. Si adulte-

Dauid. rium, si homicidium perpetrasti, vtrumq; Dauidi, cum

Matthæus se peccasse doluisset, est remissum. Si fenore & vsuris rẽ

Zachæus. quæsisti, hoc Matthæo Zachæoq; fuit condonatum.

Si persecutus es ecclesiam dei, de hoc facta est gratia Paulo; Si pernegasti dei filium de hoc Petro fuit venia data. Si stellas adorasti, si diis alienis templa arasque posuisti, si obseruasti somnia, maleficijsque credidisti, si in dei seruos cædibus es grassatus. ista omnia Manasses fecerat & tamen cum eum pœnituisset, veniamque orasset exauditus est hostilique iugo liberatus, regnum recuperauit quod amiserat. Nullum ergo tam immane facinus committi potest, quod pœnitentibus miseratio non ignoscat diuina. Et cum ita sit nonne stultissimum est id desperare quod plurimis concessum fuisse non ignoras? Cæterum neque pœnitentia ipsa peccati quicquam prodest veniam desperanti, cum hæc ipsa desperatio peccatum tale sit vt omne penitudinis meritum euacuet atque irritet. Nihil profuit Caino fratricidæ, quod a domino coargutus doleret, quia clementiæ diuinæ derogauit, dicens, Maior est iniquitas mea quam vt veniam merear. Nihil Iudam proditorem iuuit suus, pro commisso dolor neque confessio cum diceret, Peccaui tradens sanguinem iustum. Quoniam cum de dei misericordia desperasset tristitia superatus laqueo mortem sibi conciuit. Penitenti igitur & petenti venia datur desperanti vero neque in hoc seculo neque in futuro parcitur. Quidnam igitur te vltro perdis desperando cum iam certo scias esse locum veniæ si veniam poposceris penitendo? Cur non potius cum Dauide peccatum suum lugente exclamas, Miserere mei deus secundum magnam misericordiam tuam, & secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meã. Magna misericordia magnum delet crimen, & miserationum multitudo multitudinem remittit peccatorum. Dominus clamat, Nolo mortem peccatoris sed vt conuertatur & viuat, & tu mori mauis quam conuerti, & veniã desperare quam poscere? Dominus soluit compeditos, dñs erigit elisos, & tu tam mortifero peccati vinculo non vis absolui? tam graui casu elisus non curas erigi de medico qui omnes in se confidentes in vnico verbo sanat diffidis? Graue est (inquis) peccatum meum

Manasses.

Iudas.

psal. 50

nunquid grauius quam istorum quorum modo menti onem fecimus? quibus tamen quod nequiter deliquerãt clementer dimissum constat. Nunquid etiam grauius est peccatũ tuũ quã cælũ, quã terra, q̃ mare, sed q potuit creare ista, non poterit sceleris tui pondus eleuare. & vbi abundauit delictum, ibi gratiam abundare faceret? Nonne ille quoque qui dicebat, Iniquitates meæ super gressæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauatæ sunt super me, precatus est dicens, Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me? Haud ita orasset, nisi spem haberet impetrãdi quod orabat, sperauit & orauit, & voti compos factus est. Nonne etiam Hierosolymæ vrbi grauissimum idolatriæ crimen ex
Ierem. 2. ꝓbrãs deus dixerat; Si laueris te nitro & multiplicaueris tibi herbã Borith, maculata es in iniquitate tua corã
Zacha. 5. me, postea tñ ne de peccati remissione diffideret, Fornicata es, inquit, cum amatoribus multis, tamen reuertere ad me, & ego suscipiam te, sed cum reuerti noluissent, aggrauassentque scelus mentis obstinatione eorum impietatem plumbi massa onerari vidit Zacharias propheta, dominoque vlciscente vrbs passa est excidium, & illi captiui ducti in Chaldeam. Internitione quidem deleri merebantur, sed dominus temperauit iram, vt postea ostenderet etiam in obstinatos clementiam. Postquam enim eos pœnitere cœpit peccata confitendo misericordiamque dei implorando ipso fauente de seruitutis iugo liberati atq; ad patriũ solũ postliminio reuersi instaurata ciuitate temploque erecto sortis pristinę statu frui cœpere. Iam ergo vides (nisi adeo cæcus es, vt nihil veri videas) quia nulla est prorsus tanta delicti alicuius magnitudo, tanta grauitas, quam dei misericordia a pœnitentibus requisita nõ minuat, non eleuet, non denique ad nihilum redigat. Soli hanc consequi nequeunt, qui de ipsa desperant, Licet igitur te peccasse pœniteat, nisi etiam peccati veniam desperasse pœnituerit, cum impœnitentibus computaberis. Quamobrem festina deponere dementiam istam animi, vt flagitij tui magnitudine diuinæ clementiæ im

mensitatem putes inferiorem. Deus pater misericordiarum est, miserationum suarum non est numerus. Spera in illo. Sperantes in domino misericordia circundabit. dum te pœnitet, dum speras dum precaris etiam sancti pro te orant, angeli vota tua offerunt deo, Christus ipse pro te patrem interpellat, dicente Iohanne Apostolo: Aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum & ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum sed etiam pro totius mundi. Desperantium vero Christus non aduocatus est sed iudex. Considera igitur vtrum tibi sit melius veniam sperare vt Christi patrocinio subleueris, an desperare, vt eiusdem iudicio damneris & in æternum pereas. Hactenus de pœnitentia, nunc de confessione peccatorum q̃ pœnitentiam comitari debet, aliquid memoremus. 1. Iohan. 2.

De peccatorum confessione. Cap. XV.

TRia sunt peccatorum genera: aut enim peccamus cogitatione aut verbo aut opere. Per ista mentem discurrendo, postquam conscientiam diligẽter accurateque examinauerimus, tam de omnibus quã de singulis, in quibus deo vel proximo aliqua illata est iniuria dolentes mœstique in primis, & ante sacerdotem veluti ante Christum reuerenter genibus prouoluti cuncta illi exponamus occultemus nihil. Manifestanda est enim medico ægritudo, vt ille adhibitis remedijs instauret sanitatem. Illi autem animarum nostrarum medici sunt quibus concessa est soluendi ligandiq́; potestas ab eo q dixit: Accipite spiritũ sanctum. Quorũ remiseritis peccata remissa erunt, & quorum retinueritis retenta sunt. Ab eo inquam qui est sacerdos in æternum quique in cælum ascendens vicarios nobis in terra reliquit ipsos sacerdotes, & Petro curam ouium suarum pastor bonus commendans, atque claues regni cælestis tradens dixit, Quodcunque solueris super terram erit solutum & in cælis & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis. Non dubitemus igitur,

Iohan. 20.

Matth. 16.

quin peccatum illud deletum sit, quodcunque Christi sacerdotes rite dimiserint. Ab eo ius soluendi atque ligandi acceperunt, q potest omnia, & per quem facta sunt
Matth.18. omnia in cælo & in terra & in omnibus abyssis. Ipsi iudicent inter lepram & lepram, ipsi peccatorum nostrorum morbos curent, ipsi nos ad æternam transmittant salutem, suppeditantes quicquid ad eam assequendā nobis necessarium fuerit. Necessariū est aūt baptismo ablui, chrismate inungi, sed quoniam etiam post hæc in multis delinqmus, nihil deiñ ita necessarium est, vt peccatorum cum pœnitentia confessio. Hac sola quoties cadimus, erigimur & stamus. Baptismus quidem sordes ante se contractas eluit semel confessio semper. Cæterum quod etiam per martyrium aboleantur peccata nō ambigimus domino dicente, Qui perdiderit animam suam
Mar.8. propter me & euangelium, saluam faciet eam, & p eleemosynarum largitatem, cum idem dicat, Date eleemo-
Lucæ.11. synam, & ecce omnia munda sunt vobis, & per iniuriarum condonationem quia scriptum est, Si dimiseritis
Matth.6. ex corde fratribus vestris peccata ipsorum, & pater ve-
Mar.11. ster cælestis dimittet vobis peccata vestra & per exhortandi studium, quo alios a flagitio ad virtutem reuocare nitimur, quia dicitur; Si quis conuerti fecerit pec-
Iacob.5. catorem ab errore viæ suæ, saluat animam eius & operit multitudinem peccatorum: & si qua alia sunt p quæ remitti crimen dicatur, non ideo pœnitentiæ confessionisque sacramentum excludi putes, nec sine ipso te saluandum credas, si talia feceris; nisi eni peccasse pœnituerit, nihil ista proderunt. Peccato deus offenditur. Quod si p peccato quo deū offendisti, non doleas, careas charitate, sine q̄ (teste Pau. apost, in q̄ Chrūs locutus est) nec corpus tradere vt ardeat, nec facultates in cibos pauperum distribuere, nec hominum angelorumq; linguis loq, nec fide mōtes transferre, qcq̄ pdesse poterit. Pœnitentiam itaq; agere oportet, & illa nō omittere. Quicqd enim pie sancteque agitur, appendix pœnitentiæ est & p culpa satisfactio, vt purgatorii pœna vel breuior sit, vel nulla, si plene in vita satisfactum fuerit, vel e-

tiam vt post culpæ pœnæque abolitionem plus gloriæ in cælo mereri possint, qui hic benefecerint. Restat, vt dicta euangelica, quæ memorauimus, quæque illis similia sunt, ita intelligantur. vt si fiant quæ in ipsis præcipiuntur, peccatori ad emundationem adiumento fore, si tamen præcesserit pœnitentia cum confitendi proposito, quando fuerit opportunum. Igitur sic charitas ipsa fundamentum & consummatio virtutum est, ita pœnitentia finis esse debet peccandi beneque agendi initium, vt cætera feliciter succedant deoque grata atque accepta sint. Si quis tamen solam pœnitentiam sibi sufficere credens confessionem respueret, in hæreticorum numero ponendus esset, neque ei profecto prodesse potuisset pœnitentia ab ecclesiæ corpore separato. Separatum enim a corpore membrum non viuificatur, sed quamdiu diuisum est, manet in morte. Confessionis autem sacramentum tam veteribus quam nouis hominibus commune est. Primi parentes nostri Adam & Eua Gen. 3 cum peccassent peccatum suum confiteri coacti sunt, deo interrogante quare fecerint quod facere interdicti erant, & illis respondentibus qualiter in id criminis incidissent. Voluit itaque deus a primo homine confessionis inchoare mysterium vt ostenderet nulli posterorum claudi confugium ad veniam, quod apertum esset primis. Quamobrem & ab his descendentium Israelitarum mos fuit, quoties ærumnis oppressi essent, dei opem implorare cilicio contegi cinere conspergi, ieiunio corpus affligere, & præter hæc peccata confiteri, sic humiliati deo miserante angustiis liberabantur, & a peccatis quidem absoluti abibant, præter originis culpam, qua absolui non poterant, donec redemptor in lege promissus non venisset. Quare nec illorum confessio in lege potuit esse ita plena (nihil enim ad perfectum adduxit lex) vt est nostra in euangelio cum illa in parte manca sit, hæc per omnia integra & perfecta. Illa simul multorum, hæc singulorum, illa deo audiente tantum, hæc etiã dei sacerdote examinãte & ab omnibus absoluente.

Nondum enim illis mediator venerat Christus dominus, per quem nobis referatus est aditus ad cælestia, & cuius cruore a corruptæ originis culpa expiati, in sancta cepimus introire, & hæredes fieri non terreni & tēporalis regni, vt illi, sed cælestis & æterni. Ne igitur tanti erga humanum genus beneficij memoriam vlla vnquam deleret obliuio, mediatoris atq; redemptoris Christi locum in terra tenere ceperunt sacerdotes. Per eos ipse verus agnus pro nobis semel oblatus, quotidie offertur. Per eos ecclesiæ sacramenta participamus, remissionēq; accipimus peccatorum, & postquam his penitus mundati vita ista decedimus, non iam ad inferos, vt veteres illi, sed ad cælestem patriam, vt in Christo renouati transmigramus. Tantæ igitur virtutis est nostra confessio, vt non solum de peccatoribus iustos faciat, sed etiam de terrenis cælestes, de mortalibus immortales, de miseris felices. Hæc enim confessio peccata delet, & animam a morte liberat, quod ostendit Ezechias ad dominum dicens: Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ, tu autem eruisti animam meam vt non periret, proiecisti post tergum tuum omnia peccata mea. Idem testatur psalmista cum ait, Dixi confitebor aduersum me iniustitiam meam domino, & tu remisisti impietatem peccati mei. Per hanc dum preces effundimus, voti compotes efficimur, eodem propheta dicente; Vias meas enunciaui tibi, & exaudisti me. Per hanc praui cogitatus dissipātur, & qui boni sunt, succedunt. Sicut Salomon in prouerbijs affirmat, dicens: Reuela domino opera tua & dirigentur cogitationes tuæ. Hæc deniq; sancta confessio diabolo nos ereptos reddit deo, & de filijs tenebrarum filios efficit lucis. Ille qui luxuriose viuendo bona consumpserat, ita vt porcos pasceret, ad patrem supplex confugiens, ac se peccasse cōfitens, amplexum osculumq; patris accipere meruit, & stolam, & annulū, & calciamenta, & conuiuium. Nihil quod male egerat exprobatur ei, sed humilis confessionis merito in hæreditatem cum omni lætitiæ ambitu fuit admissus, in-

Isa. 38.
Psal. 31
Psal. 118.
Luc. 15

genti calamitate in summam beatitudinem commutata. In integrum itaq; restituitur gratia, cum peccator per penitentiam & cōfessionem humiliatur. Postremo quicquid diximus de penitentia, idem de confessione est sentiendum. Neq; enim perfecta esse potest penitentia sine proposito confitendi, neq; vtilis confessio absque penitentiæ admixtione.

¶De his qui confiteri negligunt. Cap. XVI.

DE illis verò qui tam salutiferam peccatorum cōfessionem peruicaciter deuitant, a via virtutis perpetuo aberrant, quia in tenebris manent, neque quo tendere debeant satis perspiciunt, scriptū est: Prou. 18
Qui absconderit scelera sua, non dirigetur: qui autem confessus fuerit & reliquerit ea, misericordiam consequetur. Quid autem prodest id celare hominem, quod non latet deum? Peccata enim quæ nunc vni sacerdoti abscondis, in die iudicij omnibus manifesta erunt, dicē- Naum. 3
te domino: Reuelabo pudenda tua in facie tua. Coram vno modo non vis erubescere? coram plurimis postea confunderis. Omni tamen verecundiæ tuæ molestia intolerabilior erit iudicis aduersum te seueritas atq; cognitio, ea te peccatis grauatum in barathrum detrudet inferni: ut qui confessionis beneficio per misericordiā Osee. 13
dei oblato vti noluisti, terribiles infinitosq; cruciatus patiaris per iustitiam, dicente Osee propheta: Colligata est iniquitas Ephraim, absconditum peccatum eius, dolores parturientis venient ei. Talis itaq; merces illius erit, cuius peccatum nunc absconditum est nolentis illud secundum diuinæ humanæq; legis præscriptū confiteri, palamq; alteri facere. Nam siue timore, siue pudore id faciat, non excusabitur. Magis enim deum timere debuit quam homines, & potius contempto rubore purificari velle, quam subtracta confessione sordescere. Porro sicut hi qui nunc scelerum suorum pœnitentes propria confessione se accusant, angelorum patrocinio subleuati erunt vt beati sint, ita

qui errata suo modo dissimulant, a diabolo tandem accusabuntur, vt Christi iudicio condemnentur. Curramus igitur totis affectibus ad portum salutis, ne delictorum tempestatibus acti mergamur in profundum. Doleamus quod peccando præuaricati sumus diuina mandata, & cum certa emendandi, satis faciendiq; destinatione singula quæq; quibus offendimus, confiteamur. Alioquin ne illa quidem quæ benefacimus, proderunt ad beatitudinem consequendam, nisi de malis quæ cõmisimus tristemur, eademq; sacerdoti indicemus, vt volentes moneat, vt sustinere paratos castiget, multaq; pro delictis, quæ sibi aptior videbitur imposita, mundos purosq; restituat, ecclesiæ deoq; recõciliet. Si enim confiteamur peccata nostra (vt Iohannes apostolus inquit) fidelis est & iustus dominus, vt remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate. Re- (1. Iohan. 1) missio minuit culpam, emundatio tollit penam & confert beatitudinem, dicente domino: Beati mundo corde, quoniam ipsi deum videbunt.

¶De sacramento corporis Christi. Cap. XVII.

POenitentes de iis quibus te offendimus dñe, & eadem sacerdoti tuo confessi, atq; ab ipso cui tu soluendi potestatem dedisti absoluti, ad mensam saluberrimi conuiuij tui accedimus, vt corpori & sanguini tuo communicemus. Indigni quidem, sed tñ abs te inuitati, qui infirmitati nostræ psentaneum porrigẽs remedium, sacratissimum corpus tuum sub specie panis, Accipite inqs, & comedite, hoc est corpus meũ. Deinde pciosum sanguinem tuum sub specie vini in calice infusum ppinans ais; Bibite ex hoc omnes, hic est enim sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorũ. (Matth. 20) Et añ per Salomonem in pverbiis hortatus es, dicens: Venite & comedite panem meũ, & bibite vinũ qđ miscui vobis. (Prou. 9) Ad tuũ ergo cõuiuiũ a te inuitati, a te vocati accedimus, cũ plena fide, cũ indubitata credulitate confitentes, panem & vinum

tuis verbis a tuo sacerdote consecratum, tuum esse corpus, tuum esse sanguinem. Tu enim ipse qui, veritas es, hoc testaris & affirmas, cui vel minimum refragari infidelitatis crimen est. Panis viniq; figuram oculis cernimus, odorem naribus haurimus, saporem ore gustamus, duritiem atq; liquorem tactu sentimus, & tamen non nostris sensibus, sed tuo testimonio credimus. Omnis enim homo mendax, tu solus verax, tu ipsa veritas, quæ nec decipi potest nec decipere. Nos itaq; corpus tuum clementissime domine, & tuum sanguinem aliena specie velatum fideliter accipimus, nec omnino qua ratione id fieri possit quærimus, aut quomodo panis viniq; substantia in substantiam corporis & sanguinis tui transeat, cum accidentia non mutentur scrutamur. Maius est enim miraculum istud quam vt humano ingenio vel scientia cõphendi possit, te tamen tradente verum esse credimus, etiam quod intelligere quomodo verum esse possit nequimus. Etenim suis finibus circumscriptus est intellectus noster, tuæ autem potentiæ, tuæ sapientiæ nullus est finis, nulla circumscriptio: omnem numerum, omnem excedit modum.
Stultus est igitur, qui tanti mysterii altitudinem se deprehendisse putat, nisi ipse reueles, ipse aperias, ipse illum tam singularis intelligentiæ efficias capacem. Nos interim non ideo credimus panem & vinum in substãtiam tui corporis & sanguinis transmutari: qa & vxor Loth versa sit in statuam salis, & virga Moysi in colubrum, & cibus atq; potus in carnem & sanguinem animalis: nam simul cum accidentibus ista mutata sunt, sed quia nihil verius esse nouimus his, quæ te docente discere contingit. Confitemur te esse verbum, per q̃d facta sunt omnia, & sine q̃ factum est nihil. Quid ergo factu tibi impossibile, si modo illud vt fiat, tuæ conuenit maiestati? Absit igit̃ vt qcq̃ dubitemus de tam mirabili stupendoque sacramento, cuius tu & autor es, & testis. In quo magis mirari licet tuæ in nos benignitatis magnitudinem, quam incomprehensibile operis arcanum. Tu te nobis domine prestas in cibum,

qui te pro nobis supra crucem obtulisti in sacrificiũ, sed ibi visibilis & passibilis & mortalis apparebas, hic lates gloriosus & deuicta iam morte triumphans. ibi abscondita erat in homine diuinitas, hic in panis viniq; figura celatur & humanitas. Sed licet neutrũ cernant oculi, vtrunq; tamen confitetur fides. Tu hic totus es, qui & in cælo es totus, cælestia non derelinquẽs
Matt. vlt. & terrena visitans. Nam & in cælum ascensurus te q̃ui die nobiscum fore pro miseras vsq; ad seculi consummationem. Itaq; & nobiscum es domine in terra, & cũ patre in cælo, nobiscum in specie aliena, cum patre in propria; in terra mundans peccatores, in cælo mundatos suscipiens. Cælum & terram imples tua diuinitate & quoniam ei tua iuncta est humanitas, vbicunq; diuinitas est, illic si volueris, & humanitatem tuam esse necesse est. Quid ergo mirum, si in multis locis es qui in vno, qui in pluribus hostijs qui in vna? Porro cum tibi placuisset, ieffabili corporis & sanguinis tui sacramento fideles tuos pascere & tibi vnire sub panis vinique figura latere voluisti, vt nemo horreret gustare, quod fideliter gustatum beatitudinem cõferret. Primus Mel
Gene. 14. chisedec in sacrificio panem & vinum obtulit. Inde tu diceris in æternum sacerdos, non secundum ritum eorum qui pecora sacrificabant, sed secundum ordinem Melchisedec, qui pane vinoque litauit. Illius tamen sacrificium signum & vmbra fuit, tuum autem veritas est & lux, tuum istud & prophetæ futurum prædicauerunt, & figuræ significarũt, vt in eo credendo, quod & vetustas promitteret, & nouitas exhiberet, fides nostra stabiliretur atque firmaretur magis. Ab Isaia præ
Isaiæ 25. dictum audimus, Et faciet dominus exercituum omnibus populis in monte hoc conuiuium pinguiũ, conuiui
Ierem. 13. um vindemiæ, pinguium medullatorum, vindemiæ de
Ezech. 36. fecatæ. Et ab Ieremia, Omnis laguncula implebitur vi
Osee. 14. no. Et ab Ezechiele, Vocabo frumentum & multiplicabo illud, & non ponam vobis famem. Et ab Osee, Conuertentur sedentes in vmbra eius, viuent tritico, & germinabunt quasi vinea, memoriale eius sicut vinum

Libani. Et a Zacharia, Quid enim bonum eius est, & quid pulchrum ei⁹, nisi frumenta electorum, & vinum germinans virgines. Et a Malachia, In omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum nomen meum in gentibus, dicit dominus exercituum. Figuræ autem atq; signa fuere, sacrificium Melchisedec sacerdotis, manna in deserto, agnus paschalis, hostia sanctorum oblata pro peccato, hostia pacificorum oblata domino, subcinericius panis Eliæ in itinere, panes propositionis in templo. Quicquid in his fuit significatũ, in tui domine glorificati corporis sacramento credimus impletum, atque ideo non quod videmus in eo, sed quod credimus adoramus, vt Petri apostoli tui promissum te donante nobis persoluatur dicentis, In quem nunc non videntes creditis, credentes exultabitis lætitia inenarrabili & glorificata, reportantes finem fidei vestrę salutem animarum vestrarum. Hoc illud est quod & ipse dixeras, Beati qui non viderunt & crediderunt. Accedimus etiam ad te domine cum timore & humilitate. Tu es enim ille, de quo in psalmo est dictum, Escam dedit timentib⁹ se. Tu das teipsum his qui maiestatem tuam offendere metuunt, & eidem in omnibus obsequi desiderant. Accedimus ad te in amorem tuuum insinuari cupientes, tu quippe das escam esurientibus, vt dulcedine charitatis tuæ satientur, quam esuriunt. Accedimus cum continentiæ castitatisque proposito. Nam si non licuit Dauidi & his qui cum illo erant, edere de panibus sanctificatis, nisi cum se a consuetudine mulierum expiassent, quanto continentiorem esse oportet eum, qui castum corpus tuum, de casta sumptum virgine, & tibi vnitum esurus accedit? Et si de hostia pacificorum vesci iubet q fuerit mũdus, quanto cõuenit esse illum mundiorem, q te omnis munditiæ fontem, omnis gratiæ autorem cupit haurire? Tu es panis viuus, vitam nobis donans q̃ non habemus, & a morte liberans q̃ timemus. Ais enim, Ego sum panis vitæ, patres vestri mãducauerunt mãna in deserto & mortui sunt, hic est panis de cęlo descendens

Zach. 9.
Mala. 1
1. Pet. 1
Psal. 110
1. Reg. 21.
Leuit. 7.
Iohã. 6.

vt si quis ex ipso manducauerit, non moriatur. Ego sum panis viuus qui de cælo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum, & panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Nihil est domine tua ista oblatione melius, nihil pulchrius, nihil dulcius, nihil iucundius. Quid est bonum eius, inquit Zacharias, & quid pulchrum eius nisi frumentum ele-
zach.9 ctorum, & vinum germinans virgines. Bonus & pulcher es, non reprobis, sed electis: & fidei virginitatem consecutis, non hæreticis a sponsa tua ecclesia alienatis atque fornicantibus. Tui præterea sacramenti dulcedo, a Psalmista mel dicitur: quoniam nihil aliud in terra
psal. 80. gustu dulcius inuenit, cuius nomine illam exprimeret. Cibauit illos (inquit) ex adipe frumenti, & de petra mel-
psal. 77 le saturauit eos. Idem alibi: Gustate & videte quoniam suauis est dominus. Tu tua ista suauitate, isto mel-
Ibidem. le, in cælo reficis angelos, animasque sanctas, & mortales pascis in terra. Vnde dicitur: Panem cæli dedit eis, panem angelorum manducauit homo. Postremo quod cibus iste ac potus, quem abs te nobis datum, pro maximo munere accipimus, gaudere nos & exultare faciat, Psalmista testatus est, dicens: Educas panem de terra, & vinum lætificet cor hominis. Cum ergo mysticũ alimentum istud tantum ac tale sit, merito quidem eucharistiam .i. bonam gratiam vocant, Se enim pie sumentibus magnam multiplicemque cõfert gratiam, & ad summam vsque prouehit beatitudinem. Te quippe in ipso sumimus, qui totius boni largitor es, totius distributor felicitatis atque gloriæ. Tu sub aliena specie latens, & delicta nostra purgas, & purgatos ad purius viuendi stu-
Leu.5. diũ dirigis. Quod si in Leuitico quicquid tetigerit carnes hostiæ pro peccato oblatæ, sanctificari dicitur, quis dubitat, quin istud quod præcessit in figura, cumulatius implea-
Luc.51 tur in veritate? Tu ille es qui solo tactu leprosum mundasti, mulierem sanguine fluentem curasti, puellã mortuam ad vitam reuocasti, vt ostenderes in te esse virtutem peccata preterita delendi, futura cauendi, & qui in peccatis mortui iacent, ad spem vitæ æternæ erigendi

Tua prӕterea in Ecclesiastico vox est: Qui edunt me, adhuc esurient; & qui bibunt me, adhuc sitient. Esuries ista & sitis, desiderium tui est, quo desiderio qui affecti fuerint, beati erunt, quia saturabuntur. Incipient enim repleri virtutibus, qui ante vitiis referti erant: vt fiat quod in psalmo dicitur: A fructu frumenti vini & olei multiplicati sunt, quod vt nobis contingat, ipse p prophetam hortaris, dicens. Dilata os tuum, & implebo illud. Qui paratior accedit, magis dilatatur, & qui magis dilatatur, magis & impletur. Cum autem implebimur, tunc prӕcipue ad te diligendum accendimur. Hoc propheta spiritualiter expertus, admiratur, & ait. Impinguasti in oleo caput meum, & calix meus inebrians quam prӕclarus est. Sed oleum, quia lucernis additur, mentis illuminationem signare videtur, vt qui prius in tenebris ignorantiӕ erant, iam intelligentiӕ donum attingant, perinde atque illi, quorum oculi tenebantur ne te agnoscerent, & postea quidem cognouerunt, dum te ad suum diuertere hospitium cogunt, dū te aperiente scripturas discunt, per panis fracti sacramentum in tui agnitionem se venisse confessi sunt. Huius panis virtute animam quoque effici pulcherrimam Ezechielis prophetӕ testimonio discimus, dicentis, Similam & mel & oleum comedisti, & decora facta es vehementer nimis. Ex hoc prӕterea ad resistendum diabolo vires acquirimus, & contra carnis certamina efficimur fortiores, dicente propheta, Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos q tribulant me. Demum victo diabolo, & spiritu carni dominante, multa animi pace, multa quiete fruimur, iuxta illud, Qui ponit fines tuas pacem, & adipe frumenti satiat te. Et quid est vsquam virtutis, quid gratiӕ, quid felicitatis domine Iesu Christe, quod tibi digne communicantes non adipiscimur? Tu in nobis es, & nos in te, q̄ties tuo cibo & tuo potu anima nostra reficitur. Ais enim, Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus, qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo. Et quoniam vita es, in

Ecclesi.24. Psal.4 Psal.80. Psal.22 Ezech.16. Psal.22 Psal.147. Iohā.6.

te manentes, teque in nobis manentem habentes, viui mus in æternum. Quamobrem subiungens, inquis, Si cut misit me viuens pater, & ego viuo propter patrem, & qui manducat me, & ipse viuet propter me. Reliquũ est vt sic viuendo beatitudine fruamur perpetua & æterna. Idcirco vt illam nobis conferas, mones & ais: Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam, quem filius hominis dabit vobis, hũc enim pater signauit deus. Et iterum: Ego sum panis vitæ, qui venit ad me, non esuriet: & qui credit in me, nõ sitiet in æternum. Ad beatos ista pertinere, etiam Apocalypsis docet, vbi dicitur: Non esurient neq; sitient amplius, neq; cadet super illos sol, neq; vllus æstus, quoniam agnus qui in medio throni est, reget illos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum, & absterget deus omnem lachrymam ab oculis eorũ. Quas ergo tibi gratias benignissime domine pro tam immenso munere agemus? quæ præconia, quas laudes persoluemus? Nihil aliud a nobis exigere videris, quam ne polluto ore tua dona contaminemus. At hoc etiam, nisi te imbecillitatem nostram adiuuante, præstare nequimus. Tu ipse igitur, qui tam liberaliter ad epulas tuas nos inuitas, da vt semper ad illas digni veniamus, vtq; tua carne ac tuo sanguine cum quanta conuenit mentis & corporis puritate reficiamur, quodq; ad memoriam tuæ passionis & nostræ redemptionis constituisti, dicens: Hoc facite in meam commemorationem, præsta vt q̃-idie ista meditantes, nullo die, nulla hora, nullo temporis momento obliuiscamur tui.

Ibidem.

Apoc. 7.

¶In eos qui sacramentum male sumunt. Cap. XVIII.

CVm igitur tanti emolumenti sit tantæq; felicitatis, vero pane ac vero potu isto vti, nonne miseri sunt & infelices, qui vel indigni ad sumendũ accedunt, vel omnino sumere contẽnunt. Indigne aũt accedunt, q pœnitentiam peccatorũ, vt debent, non egerũt, nec satis diligentes in confitẽdis reatib⁹ fuere,

neq; ab omnibus continendi sese propositum habent. Si conscientia tua te accusat, cur pollutus agni purissimi carnem gustãdo inquinas? Non culpam sic agendo diluis, sed grauas, & in maximum te præcipitas scelus. Audi apostolum dicentem: Quicunq; manducauerit panem, & biberit calicem domini indigne, reus erit corporis & sanguinis domini. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus domini. Quid est reum esse corporis & sanguinis domini, nisi illis fieri similem qui saluatorem contumeliis affectum crucifixerunt? Verbis illi petulantibus insultabant, tu gustu temerario offendis: flagellis illi percutiebant, tu manibus immundis contrectando violas: crucifigebant illi, tu quotidie peccatorum tuorum aculeis confodere non dubitas. Illi saltem vt honeste sepeliretur permisere, tu in foueam feculenti pectoris mundissimum dominum pcipitas. Quamobrem ipse idem in Malachia propheta de talibus conqueritur, dicens: Ad vos o sacerdotes, q despicitis nomen meum, & dicitis, in quo despeximus nomen tuum. In eo quod offertis super altare meum panem pollutum. Et dicitis, In quo polluimus te? In eo quod dicitis, Mensa domini despecta est. Offerimus panem pollutum, quoties impuris manibus oblationem sanctam contrectamus: & licet illa pollui non possit, nobis tamen nostra imputatur nequitia. Mensam autem domini despectam esse dicere videmur, quoties ad eã contemptim temerarieq; accedimus, quasi ad corporis communes epulas inuitati, non ad animæ alimentum singulare. Si ergo mundari se aliquis ita credat & pro delicto satisfacere, vehementer fallitur. Immundior enim efficitur ipsa confidentiæ temeritate. Vnde p Ieremiam prophetam a domino arguit, dicente, Quid est quod dilectus meus in domo mea facit scelera multa? Nunqd carnes sanctæ auferent a te malitias tuas? Profecto (vt diximus) non solum non auferent, sed etiã addent, immo si is q talia psumit, pœnitentiam non ege-

1. Cori. 11.

Mala. 1

Ieremi. 11.

rit, indies deterius labetur, fietque imbecillior atq; debilior diuina ope penitus destitutus. Proditum est in
2.Reg.5. annalibus regum Iuda, quod Palęstini arcam testamenti captam, Azotū detulerint, & in templo idoli Dagon collocarint, protinus corruisse simulacrum dicitur, & capite ac manibus fuisse truncatum. Azotios quoq; graui admodum valetudine laborasse, donec Israelitis arca fuit reddita. Arca ista typus Christi erat, cuius corpus qui indigne contrectat, Palæstinus est: qui in gulā male affectam mittere non metuit, in templo Dagō illud collocat. Corruet igitur ipse & confringetur, truncum fiet inutile capite ac manibus carēs, quoniam neq; cogitare neq; facere poterit, quod ei prodesse queat ad salutem; & cum ad bene agendum nihil sibi supererit virium, cum Azotiis ægrotabit, donec agat pœnitentiam, seque restituat sibi, & pro crimine satisfacere inci-
2.Para.3. piat: quoniam neque tam nequiter delinquenti denegatur locus pœnitentiæ. Habetur enim in Paralipomenō libro, quod magna populi pars non sanctificata, comedere phase ausa fuerit, sed cum se peccasse dolerēt, & Ezechias pro eis orasset, placatus fuisse dominus dicitur. Tibi quoque, cui nunc iratus est, proculdubio placabit si te peccati pœnituerit, veniamq; fueris precatus. Omnibus patet ad deum reditus, & reuertēti misericordia denegenatur nemini. Quod si redire neglexeris, & in aliquo flagitio pertinaciter perseuerans, ad sancta sanctorum non timueris accedere, diabolo ad te possidendum perdendumque, aditum aperies. Nā de Iuda quoque scriptum est, quod post buccellam satanas in eum introiuit: Atque ita ille maligna suggestione superatus, maturauit scelerate perficere, quod impie cogitarat: & qui dominicam cœnam ore sacrilego delibare p̄sumpsit, factus est dñi proditor. Hunc si imitari in gustando sacramento perges, nonne etiam tibi dicere poterit dominus? Ecce manus tradentis me mecum est in mensa. &, Væ homini illi per quem filius hominis tradetur? Tradidit illum Iudas impiis Iudæis, tu eundem tradis tibi impuro. Hanc ob rem nisi te correxe-

ris, pœnitentiamque egeris, ac pro tanta tua temeritate fleueris, acerbissimas quidem & nullo fine concludendas, in inferno pœnas dabis. Sic enim in Leuitico scribitur, Anima polluta quæ ederit de carnibus hostiæ pacificorum, quæ oblata est domino, peribit de populis suis. Periit & Oza infelix, qui prophanam manum arcæ sanctæ, licet labēti, supponere fuit ausus, pcussit eū dn̄s, vt ait scriptura, sup temeritate, & mortuus est. Atque vt apertius intelligas distantiam digne & indigne ad sacrosanctum libamen accedentium, disce quid in Isaia scriptum sit: Hæc dicit dominus deus, inquit: ecce serui mei comedent, & vos esurictis: ecce serui mei bibent, & vos sitietis: ecce serui mei lætabuntur, & vos confundemini: ecce serui mei laudabunt præ exultatione cordis, & vos clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione spiritus vlululabitis. Quod si certum est, dānandos esse eos qui impœnitentes decesserint, quanto magis cum ad impœnitentiā accesserit temeritas indigne communicandi? Leuit. 7. 2. Reg. 6. Isaiæ. 66.

¶ In eos qui sacramentum sumere excusant.

Caput XIX.

Ceterum non fortasse minus peccant illi, qbus tametsi vereantur polluti accedere, magis libet abstinere, quam operam dare ac moliri vt digne accedant. Timent scilicet domino communicare, & eiusdem minas imperterrita aure excipiūt. Ait enim Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & sanguinē eius biberitis, non habebitis vitam in vobis. Verentur itaque diuinis libamentis vesci, & in peccato perseuerādo deum offendere non verentur. Communicare quidē non debent, nisi rite atque ordine præparentur, sed præpari ita eos oportet, vt communicatione digni habeantur. Alioquin & indigne accedens perit propter temeritatem, & accedere nolens damnatur, propter sese corrigendi negligentiam. Quid enim prodest Christum honorare, dum te indignū iudicans, corpore eius Iohan. 6.

& sanguine abstines, si peccato non abstineas, quo ipsum ad iracundiam prouocas, & prudens ac volens te illius conuiuio indignum præstas? Omnes certe indigni sumus, cum nemo sit qui non peccet, nemo cui cum Centurione in Christum credente dicere non conueniat: Domine, non sum dignus vt intres sub tectum meum. In eo tñ digni censemur, si penitentes, si confessi, si humiles accedimus. Talem cum te iam esse noueris, accedere ne dubites: ab illo inuitaris, qui omnes conclusit sub peccato, vt omnium misereatur. Talis cũ accesseris, mundaberis, continentior constantiorq; efficieris. Deniq; tu temet longe aliũ, quam q fueras, esse senties. At vero si etiã rite pparatus cõmunicare nolueris (vide quantum tibi incõmodi inde oritur) vitam in te nõ
Num. 9. habebis. In morte ergo eris quid ni? Si vetus quoq; lex id testetur, dicens: Si quis & mundus est, & in itinere non fuit, & non fecit phase, exterminabitur aïa illa de populis suis, qa sacrificium domino non obtulit tempore suo, peccatum suum ipse portabit. Tam lege igitur quam euangelio vt Christo communices compelleris, idipsum insuper ecclesiæ sanctæ edictum tibi cõfirmat: Qui pro sceleribus suis (inquit) duobus vel tribus annis non communicant, excommunicandi sunt, donec penitentiam agant. Valde etiam expauescenda est illa
Lucæ. 14. domini sententia in illos qui ad cœnam vocati, venire recusarunt, promulgata. Nemo (inquit) virorum illorum qui vocati sunt, gustabunt cœnam meam. Quod ergo nunc inuitatus gustare negligis, postea cum maxime cupies, attingere non poteris. Tunc enim erit tẽpus iustitiæ atq; iudicij, nũc est miserationis & veniæ. Præterea si isti qui flagitij alicuius conscij sacramentũ sumere perhorrescunt, damnabiles habentur, quid de illis dicemus, qui omnino contemnunt, & infidelitate quadã lapsi, illo sibi opus nõ eẽ asseuerant? De ijs quidẽ
Osee. 7. per Osee prophetã ait dominus: Super vinũ & triticũ ruminabant, & recesserunt a me. Illi ruminant super vinum & triticum, qui Christi sacramentum plena fide non suscipiunt: & dum dubitant, a Christo quoque

alienantur. Quomodo enim Chrianus est, qui verbis Isaiæ.62.
Christi non præstat fidem. His in Isaia etiam iurat dominus in dextera sua & in brachio fortitudinis suæ, se non daturum vltra triticum neque vinum. Non enim possunt mereri gratiam fructumque sacramenti, qui vel dubij sumunt illud, vel increduli despiciunt, acrius tandem puniendi quam qui olim legalibus sacrificijs Habr.10.
detraxissent, dicente Apostolo: Irritam quis faciens legem Moysi, sine vlla miseratione duobus vel tribus testibus morietur, quanto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui filium dei conculcauerit, & sanguinem testamenti pollutum dixerit, in quo sanctificatus est, & spiritui gratiæ contumeliam fecerit? Profecto qui non credunt, conculcant filium dei, non pedibus sed infidelitate, & sanguinē eius pollutū dicūt non verbo, ꝑ platione, quis enim adeo impius est, vt id audeat dicere? sed mētis infidæ auersione, ab eo a quo redempti sunt, & spiritui sancto contumeliam faciunt, erga tanta beneficia ingrati & illiberales. Nos demum cum ab istorum ꝑfidia qui eucharistiam nolunt admittere, tum ab eoꝝ negligentia, qui imparati metuunt, tum denique ab illorum temeritate qui indigne accipiunt, abhorrentes omni solicitudine curemus, vt credendo, vt pœnitendo vt domino in omnibus obediendo, ad tam salutare cōuiuiū accedamꝰ, in q̄ & præsentis infirmitatis certissimum est remediū, & futuræ beatitudinis perfecta gloria. Hactenus de eucharistæ sacramento: ad quod quoniam ieiuni accedere solemus, non incongrue nunc de ieiunio disseremus.

De ieiunio & refectione. Caput XX.

IEiunium videtur institutum præcipue aduersus carnis nostræ petulantiam, vt debilitatis corporis viribus turpium voluptatum in nobis lassescat appetitio: quæ certe si satis domita fuerit, expeditior pronior que erit via ad bene beateq; viuendum. Ieiunium igitur non ab re tam veteri quam noua lege commendat.

Nume.9. Moyses quadraginta diebus & totidem noctibus ieiunus permāsit qñ tabulas fœderis digito dei scriptas accepit, qbus ob plebis impietatem cōfractis totidem dierum noctiumque repetito ieiunio alias tabulas impetrauit, atque deum ipsum populo qui peccauerat reddidit placatum. Elias ꝓpheta cum etiam ipse per dies
3.Reg.19. quadraginta nihil gustasset ad mōtē dei peruenisse dr. Eundem postea dierum numerum saluator noster suo consecrauit ieiunio quod nos obseruare quidem ecclesiæ edicto iubemur, quantum fragilitas nostra patitur semel in die comedēdo præter illos dies qui dominicæ resurrexionis memoria festi feriatique habentur. Ieiunij autem tempore abstinemus carnibus atq; lacticinijs quod in his plus nutrimenti esse constat ad lasciuiæ incitamenta. Qui vero arctius ieiunant in refectione pane & aqua contenti sunt, alijs abstinent. Sed virium habenda ratio est, atque ita ieiunandum, vt corpus nō lasciuiat & tamen ad vitæ religiosæ opera possit sufficere. Satius est orare in ecclesia, psallere, laudis sacrificia offerre, diuina discere vel docere, quam abstinentia nimia debilitatū, nihil horum posse præstare. His aūt omnibus moderata ieiunia conferunt multum, plurimūq;
Iere.35. iuuamenti subministrant, Vnde quosdam vini vsu se abdicare, vilioribusq; cibis vitam sustentare minime piget. Abstemij semper fuere filij Ionadab (vt in Ieremia est scriptum) & audiunt a domino: Non deficiet vir de stirpe IONADAB filij RECHAB stans in con-
Iere.2. spectu meo cunctis diebus. Fore se sapientiorem credidit SALOMON, si abstemius viueret: &, cogitaui, inquit, in corde meo abstrahere a vino carnem meam, vt
Leui.10. animum meum transferrem ad sapientiam. Sacerdotes tabernaculum intraturi vinum & quod inebriare po-
nume.6. test bibere lege diuina prohibentur dei enim ministros
Ezech.44. maxime sobrios esse conuenit. Illis etiam qui ex voto
Daniel.1. domino consecrabantur, quos Nazaræos vocabant, ꝓceptū erat ne vinū gustarent, neq; quicqd ab vua fuisset expssum donec votū pficerent. Dan. Anania, Azaria & Misahel, cū Babiloniæ captiui essent leguminib, aliti &

aqua potati habitiores apparuerunt cæteris, qui vino regisque epulis nutriti erant. Iohanni Baptistę in deserto locustæ & mel syluestre cibus fuit, vinū et sicerā non gustauit. Paulus apostolus Timitheo discipulo scribens monet, ne aquam biberet, sed modico vino vteretur. Ne quis autem gulæ suæ fauens apostoli patrocinio se defendat, hic qui ab aquæ potu cessare iubetur ægrotabat. Noli adhuc aquam bibere (inquit) propter stomachum tuum & frequentes tuas infirmitates, sed modico vino vtere, hoc est, non multo ad luxuriā sed modico & aqua diluto ad languidi corporis iuuamentum. Nemo tamen nefas putet vel carnibus vesci extra ieiunium, nisi votum obstet, ne in Hebionitarum incidat hæresim: vel etiam ieiunando vini vsum damnet, ne ipse cum Tatiano Encratidarum autore damnandus iudicetur. Nam dominus & saluator noster his vsus est, vt euangelistæ testant, & in Chana Galileæ ad nuptias, & Hierosolymis quando pascha cum discipulis celebrauit. In quo ostendere voluit, nullū crimen esse si quis his vtatur, nisi cum ecclesiæ interdictum vel voluntarium impediat votum. Quisque ergo aut carnis vsu, aut vini potu, aut vtroque sponte se abdicat non quia non liceat his vti hoc agat, sed quia iuuat, pro peccato satisfaciendi gratia, corporisque castigandi, vt lasciuiat minus & contra spiritum rarius insurgat. Hac de causa plerique vili admodum victu contenti cibaria delicatiora sibi submouere. Ruth mulier, quæ in genealogia Christi censeri meruit, cum a Booz satis diuite viro hospitaliter acciperetur panem in aceto intinctum comedisse dicitur aquam potasse fuisseque saturatam, adeo tunc locupletiorum quoque mensæ luxuria carebant. Panibus viginti hordeaceis Elias centum viros memoratur saciasse reliquiasque collegisse. Credimus etiam ipsum tali cibo vsum fuisse, qualem aliis apposuit, cui ergo miraculorum operatio concessa fuerat, eū hordeo vesci non piguit. Ezechiel vt famem futuram partim verbis, partim re atque opere nunciaret, frumentum hordeum, fabam, lentem, milium, vitiam, per dies centum quadra-

1. Tim. 5.

Nemo in ... pith.

Ruth. 2.

4. Reg. 4.

Ezechi. 4.

ginta comedere iubetur: aquam potare. At nos fabam ipsam respuimus tanquam Pytagoræ, non Christi discipuli, nos triticum nisi in similaginem redactum fastidimus & vina delicatiora conquirimus, nulla in parte sanctis prophetis isti s pomparandi. Sed etiam Iohannes plus quam propheta, in matris adhuc aluo sanctificatus, non pepones esitauit, sed locustas, nec vinum gustauit, sed haustas de Iordane aquas. Non grauabũt nos ieiunia nostra, si sanctorum parsimoniã cogitabimus, vt saltem imitari eos non pigeat, quos æquiparare nequimus. Apostoli quoque domini spicas manibus conterentes esuriem sedant, neq; ab hordeaceis abhorrent quos etiam alijs apponere iubentur, cum turbam saturauit dominus: & tunc quidem quinque tantum panes habuerunt, quod nec ipsis qui duodecim erant sufficere potuisset. Vtq; apertius quanta illis cura cibi esset intelligas, cum conscensa naui trans fretum irent, obliti sunt (vt in Math. legitur) secum panes deferre. Qui enim diuinæ contemplationis dulcediue quotidie satiantur, vix ventri suo tunc prouident, cum esurire coguntur. Parandi antem victus nimiam solicitudinem dominus quoq; extenuat, cum ait: Nolite soliciti esse dicentes, quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur, sed quærite (inquit) primum regnum dei & iusticiam eius, & hæc oĩa apponentur vobis, nequem ergo ad dei seruitia iturum retardet iopiæ metus, his domini verbis confirmatus in illo spem collocet, non tamen otio & ignauiæ sese dedat, laborantes ille adiuuat, non desides neque somniculosos, & quoties hominis industria quantum necessitati satis est nequit parare, ipse suppeditat. Agar cum filio per desertum errans cum vehementer sitiret, angeli indicio puteum comperit, & inde hausta aqua se & puerum a pernicie seruauit. Samson Nazareus, cum & ipse siti enectus clamasset ad dominum, egressis de molari maxillæ asininæ aquis seruatur, Elias in torrente Carith latens, deo procurante a coruis pascitur. Cum per deserta Idumeæ arida arenosaq; ducerent exercitum Achab & Iosaphat

Johan. 6.
Matth. 16.
Iudicũ. 15.
3. Reg. 17.
4. Reg. 3

reges aduersus Moabitas, & siti plurimum laborarent, excauarunt scrobes, quæ orante Eliseo aqs repletæ multitudinem ab imminenti periculo liberarunt. Olĩ quoque cum ab Aegypto Moyse duce Hebræi ad terram p̃missionis pergerent, manna de cœlo esurientibus, aquæ de petra erumpẽtes remedio sitientibus fuere. Et si deus nunquam defuit, ne delinquentibus quidem turbis, ob eius merita qui illis præerat, quanto minus defuturus est ei, qui relictis omnibus ipsius sese dedicat seruituti? Recte itaque a psalmista est dictum, Iunior fui et senui, & non vidi iustum derelictum nec semen eius quærens panem. Et alio psalmo, Oculi omnium in te sperãt domine & tu das escam illorum in tempore opportuno, aperis tu manum tuam & imples omne animal benedictione. Et alibi, Ecce inquit, oculi domini super timentes eum, & in eos qui sperant in misericordia eius vt eruat a morte animas eorum, & alat eos in fame. Denique abundant qui seruiunt mundo & tu egestatem times seruiens deo? Pascit ille volatilia cæli, & te quem ad suam similitudinem facere voluit non pascet? Iacta igitur, vt propheta ait, cogitatum tuum in domino, et ipse te enutriet. Quod si tibi ieiunia placebunt, de quibus nunc loquimur, modicus & tenuis victus tibi satis erit, sin vero gulæ ventrique seruies, nihil erit satis.

psal. 36.
psal. 144.
psal. 32.

Quale debet esse ieiunium, & quæ eius virtus Cap.

QVale aũt debet esse ieiunium docet saluator in euang. d. Cum ieiunatis nolite fieri sicut hypocritæ tristes, demoliuntur eñ facies suas, vt pareant hominib. ieiunantes. Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Non vere tristem esse prohibet Ieiunium enim proprie pœnitentium est dolentiumque pro peccato q̃d commiserunt, sed simulate tristari vetat hypocritarum more, qui omnia ad iactantiam faciunt, vti hominum rumusculos aucupent, dum

Matth. 6.

sancti dici quã ēē malũt. Ideo nõ veræ glæ cui adipiscē dæ non student sed inanis ad q̃ se totos componũt mercedem recipiunt. Tu aũt cum ieiunas (inqt) vnge caput tuum & faciem tuam laua ne videaris hominib. ieiunãs sed pri tuo qui est in absconso, & pater tuus qui videt in absconso reddet tibi, non delibutũ vngentis te incedere pcipit, q̊d luxuriæ vitium est, sed quia caput tuum Chrus est pasce esurientem, vesti nudũ et caput tuũ vnxisti, ait em̃, q̊d vni ex minimis meis fecistis mihi fecistis. Deinde maculas aiæ tuæ penitudinis fletu ablue, et faciem tuã lauasti atq; non hominibus ieiunare videberis sed deo Tale habetur illud de quo in Isaia clamãtem

Isaiæ. 58. audimus dñm Hoc est ieiuniũ quod elegi dissolue colligatiões impietatis solue fasciculos deprimentes, dimitte eos qui confracti sunt liberos, & oē onus disrumpe frange esurienti panem iuũ & egenos vagosq; induc in domũ tuã cũ videris nudũ operi eũ, & carnem tuã ne despexeris hoc est quod dolo interuerteris redde inopem ære alieno oppssum libera, cibũ quem ieiunãdo tibi subtrahis da indigenti aduenam suscipe hospicio pauperis nuditatem tege nec contemnas quia tua caro est præsertim si in Chro tecũ regeneratus est vnũ habetis patrem

Iohel. 1. deum vnũ caput Christũ, vnũ corpus ecclesiam hoc igit erit ieiuniũ electum piũ, fidele sanctum de q̊ Iohel pro propheta dicit, Sanctificate ieiunium. Non enim sufficit cibi abstinentia nisi & a peccatis abstineamus & piis actionibus exerceamur, nosque in omnibus fidei synceritate sanctificemus. Cauendum quoque est ne ieiuni contemnamus non ieiunantes, fortasse innocen-

Roma. 14. tiores absque ieiunio, quã nos cum ieiunio. Apostoli p̃ ceptũ est, Qui nõ manducat manducantē non iudicet, Male ab alimentis abstinet, qui a detractione proximi linguam non coercet. Ieiunium non superbiæ opus esse debet, sed humilitatis. Qui ieiunando superbit, phari-

Matth. 9. seorum imitator est, & eorũ qui Chrũ adeũtes dixerũt. Quare nos & pharisæi ieiunamus freqnter, discip. aũt tui nõ ieiunãt? Si vis igit vt ieiuniũ tuũ deo gratũ sit,

nihil tibi ita arroges, vt aliis detrahas, alios suggilles, sed operam da vt cum Psalmista dicere possis, In ieiunio humiliabam animam meam. Porro ieiunium ipm quantæ virtutis sit, quantique emolumenti, exempla in scripturis diuinis relata testantur, Esdras sacerdos cum a Chaldea dimissus Hierosolymam rediret, triduo cum suis ieiunasse, precesque ꝑ itinere obtulisse dicitur, votique compos factus fuisse. Iosaphat rex Iuda viribus impar ieiunio & oratione superauit inimicos. Iudith vidua eisdem armis munita, Holophernem Assyriorũ ducem interfecit. Et Iudas Machabæus ingentes gentiliũ exercitus post triduanum ieiuniũ parua manu aggressus, profligauit. Præterea Christus dominus per dies quadraginta nihil gustando, diaboli tentamenta vicit & cum dæmoniacum surdum ac mutũ curasset, hoc dæmonium inquit, non eiicitur nisi in ieiunio & oratione Prodigus filius qui bona scortando luxuriandoque abligurierat, tunc ad patrẽ flagitii sui pœnitens rediit cũ esurire cœpisset. Deus Iudæis placari paratus per Iohelem clamabat, Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio & fletu & planctu, & Niniuitis ieiunantibus pepercit, quosque minatus fuerat se funditus euersurum, seruauit. Danieli ieiunanti & oranti, Christi venturi mysteria reuelantur. Ieiunium ergo peregre proficiscentibus iter prosperum impetrat, contra hostium vim præualet, dæmonum malignitatem contundit obscœnæ libidinis cupidinem coercet, deum placat, veniam exorat, mentem ad cælestia erigit, postremo per ieiunium, atque abstinentiam, ad cælestem vsque beatitudinem peruenitur. Beati (inquit) qui nunc esuritis, q̃niam saturabimini. Et in Ieremia ait, Inebriaui animã lassam & omnem animam esurientem saturaui. Hæc est illa saturitas, quam se consecuturum sperabat Dauid cũ diceret, Satiabor cum apparuerit gloria tua. Sancti em̃ qui se quondam ieiuniis afflixerunt, non esurient amplius (vt Isaias ait) neque sitient, & non percutiet eos æstus & sol, quia miserator eorum reget eos, & ad fõtes aquarũ potabit eos, Et in Apocalypsi dominus, Ego

Psal. 34. 2. Esd. 8. 2. Par. 20. Iohel. 2. Daniel. 10. Lucæ. 6. Iere. 31. Psal. 16. Isai. 49. Apo. 21.

inquit sitienti dabo de fonte aquæ viuæ gratis. Igitur tu es ille domine, qui esurientes & sitientes tuo solo aspectu satias, tu panis indeficiens, tu fons viuus. Tu da vt tibi placeant ieiunia nostra, vt cum placuerint, a te tandem tua dulcedine satiemur. Non erit molesta inedia, quam spes eiusmodi futuræ saturitatis consolabitur. Tu es farina illa Elisei, qui vel amarissimum ieiu-
4. Reg. 4. nij nostri pulmentum vertis in dulcorem. Omne onus laborum nostrorum leuas istius, quam in te fiximus, spei suauitate. Itaq; & cum ieiunamus, tibi ieiunamus: & cum reficimur, tibi gratias agimus: & postquã refecti sumus, te laudamus: quod vt nos doceres, te q̊que fecisse meminimus, quando pascha cum discipulis celebrares. Confitemur enim & quod ieiunamus, & q̊d reficimur, tuum esse beneficium, non nostram virtutẽ: tuæ largitatis donum, non nostrum meritum. Post ieiunij refectionisq; dissertationem, cõsequens est, vt gulæ vitium quam detestandum sit consideremus.

De vitio victum delicatiorem exigentium. Cap. XXII.

GVlositatis indicium est, in mensa minus lauti apparatus monachi accumbentis mussitatio. Licentioris igitur gulæ sunt, quos non pudet, cæteris in silentio considentibus, corrugare nares, frontem contrahere, os distorquere, & gestu nutuq; ipso vel de cibo, vel de potu conqueri. Hic fastidit legumina, ille minutos pisciculos contemnit, alius olera aspernatur, alij cibarius panis odio est, alium vini austeritas offendit, quod si acescere ceperit, stomacho noxium argumẽtatur, & frigorificum esse medicorum testimonio probare nititur. Eo interdum impatientiæ quidam procedunt, vt suis præpositis insultent delicatiora exigentes quam quibus illi contenti sunt. Carebit hoc vitio, qui eorum vitam victumq; persæpe considerabit, quos deo constat placuisse, memoriterq; tenebit, quid illi in solitudine degentes esitarint, quidue potarint, quibus (vt Hieronymus ait) coctum aliquid accepisse luxuria

videbatur, qui etiam languētes aquam frigidam, sicut de fonte hausta erat, bibebant, ac tam procul a vino q̄ ab vrbibus aberant. Nunc tanto magis deo fruuntur, quanto continentius vixerunt. Rursum pensitare proderit, quantum deliquerant illi, qualiterque a deo mulctati sint, qui ob gulæ incontinentiam in Moysen murmurauerunt. Profecti ab Aegyto ibant cum illo per solitudinem: & cum esurirent, manna de cælo pluente aliti sunt: & cum sitirent, aquis de petra eductis potati: Deinde postquam manna contempto Aegyptias dapes concupissent, coturnicum vis ingens castra operuit: q̄rum carnibus ad nauseā vsque satiati, malæ concupiscentiæ proteruæq; murmurationis, qua & deū & Moysen ducem suum offenderant, pœnas dedere. Nam vt in psalmo dicitur: Adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum, & ira dei ascendit super eos, & occidit pingues eorum, & electos Israel impediuit. Nemo igitur sibi tutū putet, non contentari iis, quæ deo largiente in monasterio habentur, vel ob hoc patres incusare, quod ipse minus copiose abundet, cum necessaria suppetant. Paupertatem professus es, & copiam exigis? obedientiā vouisti, & maioribus audes esse molestus? quid amplius quæreres in seculo, quam quod concupiscis in monasterio? Si monachi geris indumentum, cur dissimilem habes effectum? Memento quia religionem ingressus es, vt deo seruias, & ventri seruire desinas. Nūc de illis dicam, quos ieiunii grauat obseruatio, qui vel male ieiunant, vel omnino non ieiunant. Psalm.77. Psalm.77.

De vitio male ieiunātiū. Cap. XXIII

Male ieiunantes arguit dominus, dicens: Cum ieiunaretis & plangeretis, nunquid ieiunium ieiunastis mihi? Non enim domino ieiunant, qui exquisitis dapibus poculisq; mensam opimāt, & nō corpus affligere, sed gulæ blandiri studēt. Non deo ieiunant, qui ab escis tantum se cotinent, & vitia non derelinqunt. Non denique deo ieiunant, qui ieiunio se satisfacere putant, & dei præcepta implere negligunt. Zacha.7.

Quid enim prodest, corpus tenuare abstinentia, & prauas cupiditates ab animo non euellere? Si sic ieiunas, nõ Christum imitaris, sed diabolum, qui certe neq; comedit, neque bibit, & tamen nunquam a sua peruersitate resipiscit. Sicut nec illi, quibus lamentantibus, quod ieiunando calamitatem neqrent auertere, deus rñdit. Ec-
Isaiæ, 58. ce in die ieiunij vestri inuenitur voluntas vestra, & omnes debitores vestros repetitis, ecce ad lites & contentiones ieiunatis, & percutitis pugno impie. Sicut ergo aurum luto sordidatum non splendet, ita nec ieiunium ef-
Ierem. 14 ficax est ad deum placandũ, si vitia non cessant. Ob hoc sane ad Ieremiam clamat dominus, Noli orare pro populo isto in bonum. Cũ ieiunauerint, non exaudiã preces eorum, & si obtulerint holocausta & victimas, non suscipiam ea. Quod si propter vnum Ionatham, q con-
1. Reg. 14 tra Saulis patris interdictum parũ mellis gustauerat, deus iratus non dedit responsum, quomodo eum exaudiet, qui suæ ecclesiæ iussa contemnit.

De vitio ieiunare nolẽtium, ventriq; indulgentium. Cap. XXIIII.

Quamuis aũt aliquis in voluptatibus flagitijsque pseueret & obduret, si tamen cũ iubetur ieiunat, futuræ emẽdationis nonnulla spes est. Non est enim in illo penitus extinctus dei timor, qui vel hac vna in re formidat non obtemperare. Sed quid de illorum obstinatione sperare licebit, qui cum nihil boni agant, ne ieiunare quidem volunt, & dum gulæ indulgent, indictam quoq; ab ecclesia abstinentiam irrident? An ignorant quod ecclesiæ mandatum, dei mandatum
Lucæ. 10. sit? dicente domino. Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit, & q me spernit, spernit eũ q me misit. Dum igitur ventri suo quam deo nostro malunt obedire, deus eorum venter est, quod hic suadet, id sequũtur, quod autem deus noster iubet, contemnunt, neque eos pudet gulæ suæ fieri mãcipia, cuius dños esse conuenerat. Quid tandẽ, impune ne id sibi futurũ sperant, q̃d nulla re impediti nisi gulæ vitio, ieiunare ne iussi qui-

dem volunt? Sed si viro dei misso in Bethel, cui manda- 3. Reg. 13.
tum fuerat, ne quid ibi gustaret donec redisset, semel p
terisse mandatum non fuit impune, quomodo hi non
punientur, qui nunquam parent? Ille sedens adhuc ad men-
sam, a domino sibi dictum audiuit: Quoniam non obe
disti sermoni meo, non infereris in sepulchro patrum
tuorum. Cumque rediret, a leone in via oppressus occi
ditur, & ab hominibus ibidem tumulatur: & hi qui assi
due peccant, nullo prorsus ieiunantes die, ne scilicet si qn
non cœnitent, inedia extinguantur, dei vindictam non
verentur? Ille qdem ab altero deceptus, prandium cum ipso in
iit, ignoranterque peccauit, & talia passus est. Hi vero cum
scientes volentesque delinquant, nihil supplicij sibi in-
fligendum arbitrantur? Cur ergo, inquiunt, leonis mor
sibus non laceramur? Quibus respondendum est, quia
non estis viri dei sicut ille, qui leui mortis genere pro
reatu satisfecit, vt spiritus saluus fieret: sed estis serui
diaboli. Atque ideo non syluestribus feris laniandi tra
dimini, vt postmodum infernalibus bestijs proiecti, pe
nas luatis acriores. Non enim æqua vel similis punien-
di ratio iustos & iniustos, pœnitentes & obduratos. alte
ris temporaria debetur animaduersio, alteris æterna.
Quidam ita gulæ ac ventri dediti sunt, vt ne tempus
quidem comedendi obseruent, prandia præuenire soli Prou. 10.
ti ientaculis, cœnas merendis. quorum immodestiam
Salomon arguit dicens; Væ tibi terra, cuius rex puer
est, cuius principes mane comedunt. Corrumpunt enim
reliquos exemplo, qui magistratum adepti turpiter
viuunt. Econtrario autem frugalis vita præsidum, om-
nibus continentiæ lex est, & virtutis incitamentum. I-
deo consequenter dicitur; Beata terra cuius rex nobi-
lis est, & cuius principes vescuntur in tempore suo ad
reficiendum, & non ad luxuriam. Profecto non hô-
minum, sed pecudum vita est habere incerta come-
dendi tempora, passimque pasci, quasi qui nunquam Daniel. 14
satientur, & edaciores idolo Bel bibacioresque existant:
si tamen idolum illud tantum in die consumpserit, quã
tum mentiti sunt eius sacerdotes: hoc est, similæ artabas

duodecim, oues quadraginta, vini amphoras sex. Sed tamen potatus huius atque abliguritionis intemperantia tolerabilior foret, si rerum solummodo iacturam inferret, & non etiam corporis atque mentis. Hela Samariæ rex cum se vino ingurgitasset, Zambri serui insidias cauere nesciuit. Itaque sibi vitam, posteris regnum amisit seruo illud occupãte, prole quoque domini sublata. Balthasar Chaldæorum rex quo die vasis, quæ de templo Hierosolymitano sublata fuerant, in celebri conuiuio perpotauit, eodem occisus est, sacrilegioque addita ebrietas finem vitæ fecit. Holophernem Assyriorum ducẽ, qui viris armisque tam potens fuit, vt quocumque se verteret, vrbibus, prouinciis, regnis terror esset, epulis vinoque grauem vnius fœminæ manus interemit, & quem vincere externorum vires nõ poterant, crapula victus tã ignominiosa nece periit. Vis insuper nosse quã turpis quamque perniciosa res sit ebrietas? Noe primus vineã plantauit, vinoque infatuatus pudendis detectis iacuit indecore, ita vt vni ex filiis risum moueret. Loth autẽ inebriatus incestum commisit, & de filiarum concubitu liberos suscepit, ignarus quænam essent illæ cum quibus concumberet, neque fortasse quid ageret, cũ inter dementem & ebrium nullum discrimen sit, nisi quod alter altero facilius curetur. Tutius ẽ autem secretum aliquid committere stulto quam ebrioso; neuter scit arcanũ celare, stulti tamen verbis nemo adhibet fidem, ebrio magis creditur. Ad hæc inter compotantes frequenter leuissima de causa exurgunt rixæ, cõcertationes, vulnera cædes. Vnde Salomon in prouerbiis ait: Qui dimittit aquam, id est, qui mero vino vtitur, caput est iurgiorum; & antequam patiatur contumeliam, iudicium deserit. Cui sententiæ congruit, quod in Osee propheta legitur: Fornicatio & vinum & ebrietas auferunt cor. Cum autem sola ratione distemus a brutis, ea sublata, quid reliquum est, nisi vt bestiis annumeremur, & amisso corde, vecordes excordesque. i. demẽtes dicamur & simus. Teterrimũ est in vita talẽ notã pati, sed lõge infelicius vita mox defunctos ad æterna destinari suppli

3. Reg. 16.
Danie. 5.
Iudith. 13.
Gene. 9.
Gene. 19.
Prou. 17.
Osee. 4.

sta. Apostolus enim ad Corinthios scribens, affirmat, .1.Cor.6.
quod ebriosi regnum dei non possidebunt, cum damnatis
ergo computabuntur. Nam hi soli sunt, quibus nulla ex
eundi de carcere spes est. Idcirco alibi idem hortatur,
dicens: Nolite inebriari vino, in quo est luxuria. hoc est,
vino quod gulae blanditur, & impudenter lasciuire cō-
pellit. Quamobrem etiam dominus ita affectos ad poe- Iohel.1.
nitentiam reuocat per Iohelem prophetam, & ait: Ex-
pergiscimini ebrij & flete & vlulate omnes, qui bibitis
vinum in dulcedine. Poenitere autem nolentibus per Ie Ierem.25.
remiam minatur dicens: Bibite, & inebriamini, & vo-
mite, & cadite, neque surgatis a facie gladij, quem ego
mittam inter vos. Gladius hic iustitia dei est, quae bre-
uissimam vitae huius voluptatem vno ictu mutat in p-
ennem amaritudinem. Hoc ipsum idem dominus etiā in Matt.24.
euangelio testatus ait, Si dixerit malus seruus in corde
suo, moram facit dominus meus venire, & ceperit per-
cutere conseruos suos, manducet aūt & bibat cum ebri
osis, veniet dominus serui illius in die qua non sperat,
& diuidet eum, partemque eius ponet cum hypocritis
illic erit fletus & stridor dentium. Vbi sunt qui penae
dilationem impunitatem rati licentius peccant? Non
penam peccatorum remittit iustus iudex, sed conuersio
nem expectat misericors dominus. Quo diutius susti-
net, eo acerbius in obduratos animaduertet, fletum ir-
rogabit pro risu, pro gulae oblectamento dentium stri
dorem. Quae supplicia tunc demum futura quidam di-
cunt, cum in fine seculi hominum animae suis iūctae cor
poribus fuerint. Ego vero etiam ea significari reor,
quae tunc erunt impio, cum primum diuidi eum a cor-
pore contigerit. Non quod animae dentes osseos, aut
oculos habeāt carnales, sed quod inter viuentes acer-
rimus dolor fit, qui hominem flere & dentibus inter se
collisis stridere cogit. Vt ergo intelligas penarum gra
uitatem quae sunt in inferno, per eius penae similitudi-
nem tibi loquitur, quam in hac vita grauissimam
esse non ignoras. Haec autem consuetudo est diuinae
scripturae, vt spiritalia quae non intelligimus, per cor-

porea quæ nouimus, nobis insinuet. Maxima enim sum maque esse, & in paradiso gaudia, & in inferno supplicia credendo confitemur, quanta autem vel qualia sint fando explicare nescimus, & si maiora sunt quam dici queant, omissis omnibus hæc sola cauere sola illa maxime expetere debemus.

De remedio crapulæ.

Cap. XXV.

IGitur quoties tibi in conuiuio esse cõtigerit, vbi & vina pretiosa & sapidæ exquisitæque dapes proponantur, ne talium dulcedine captus ad intemperantiam declines, cogita quanto dulcius iucundiusq; sit deo frui, quam istis obrui. Rursum cum tibi molesta esse cœperit abstinentia, mente reuolue, quanto molestius sit in inferno torqueri quam hic uentri multa exigenti modica tribuere. Ita enim & quæ grauant æquo animo pferes, & ab iis q̃ perniciosa suauitate demulcent, pruden
Lucæ.21. ter cauebis, hortante præsertim domino ac dicente: Attendite autem vobis, ne forte grauentur corda vestra in crapula & ebrietate & curis vitæ huius & superueniat in vos repetina dies illa. Horum profecto quæ tibi proponimus modo, si memor fueris iam cautior con
1.Reg.2. tinentiorque factus neque cum filiis Heli carnes de cacabo rapies, ne deum offendas & morte mulcteris: neq;
Gene.25. cum Esau pro edulio lentis primogenita tua vendes ne patris benedictionem amittas: neque cum Israhelitis iu
Exo.16. rulentias Aegypti concupisces, ne in deserto intereas & ad terram promissionis transire non possis: neque
Gen.3. cum Adamo & Eua ieiunii tempore vetitos cibos attinges, ne de paradiso eiectus miseriis obruaris. Immodicæ autem comesationis potissima mala sunt, quod futurorum bonorum quæ in deo sunt cogat obliuisci, dũ præsentibus delinit ac blanditur dicente domino. Cum co
Deu.31. mederint & saturati crassique fuerint conuertentur ad deos alienos & seruient eis. q̃d etiã castitati aduerset, & in libidinem pronos reddat: de quo in Ieremia con
Iere.5. queritur deus, & ait, Saturaui eos & mœchati sunt, &

in domo meretricis luxuriabãtur, equi amatores in fœminas & emissarij facti sunt, vnusquisque ad vxorem proximi sui hinniebat. Et in Ezech. Ecce (inquit) hæc fuit iniquitas Sodomæ, superbia, saturitas panis & abũdantia & otium ipsius. Quanto igitur melius penuriam pati & continentiæ virtute abundare, quam copia rerum affluere & turpis luxuriæ sordibus inquinari? Quanto præstabilius obseruandis ieiunijs operam dare. & abstinentia superbiam fastumque contundere, q̃ crapula inflatum neque bonorum neque malorum quæ futura sunt meminisse, & a deo recedere? Quod crimen illorum fuit, in quos per Amos, prophetam exclamat deus: Væ vobis qui opulenti estis in Sion & confiditis in montem Samariæ, optimates capita populorum ingredientes pompatice domum Israel. Quod hic de opulentis in Sion est dictum vtinam de opulentis Christianæ ecclesiæ dici non possit, ne quis nouus Nabuchonosor merito in illos irruat, & peccatis ita exigentibus aurum argentumque omne diripiat, & ad suam cuncta transferat Babilonẽ quæ nunc non in vsum rei diuinę sed magis in opera diaboli verti solent. Hoc est in popinas ganeasque & obscœnam corporis voluptatem luxumque vitæ cito finiendæ. Quicquid tamen futurum sit, hoc nobis relinquitur solatij, quod licet vrbes regnaque destruantur, ipsa Christi religio, nullis hominum viribus poterit aboleri. Quãuis cũcta defecerint, illa cui neque portæ inferni præualere queunt, non deficiet, & hæc est victoria quæ vincit mundum; fides nostra. Quæ si obteri vnquam potuisset, prius (vt eqdem reor) pedibus multorum qui præsunt, quam eorum q persequuntur, obtrita fuisset. Plurimi quippe ideo clericatum profitentur, & ecclesiasticas ambiunt dignitates, vt ditentur, & cum ditati fuerint vt delicijs voluptatibusq; fruantur, quibus in euangelio respondet dominus, Amen amen dico vobis, q̃ritis me, non qa vidistis signa sed qa mãducastis ex panib⁹ et saturati estis. Et q̃niam voluptariã vitã æterni supplicij dolor seqtur, iidem dicitur, Væ vobis qui saturati estis, quia esurietis.

Ezech. 16.

Amos. 6.

Iohan. 6.

Lucæ. 6.

De perseuerantia virtutum. Ca.xxvi.

CVm autem omnis capessendarum virtutum labor in cassum cederet, nisi ex p̄sidio perseuerantia foret, hoc veluti opportuno dictarum dicendarumq; rerum loco eam inserere operæp̄cium erit, vt qui hactenus digne laudabiliterque versati sunt, intelligant neque deinceps sibi cessandum, donec ad finem vsque peruentum fuerit, qui enim perseuerat vsque in finem hic saluus erit. Ad perseuerantiam nos hortatur
1.Cor.9. Apostolus, cum ait: Omnes quidem currũt, sed vnus accipit brauium, sic currite, vt comprehendatis. Frustra enim præpeti fertur cursu, qui antequam metam attingat, victus lassitudine subsistit. Frustra bene cœpimus, nisi & bene finierimus. Naufragiũ patiatur necesse est, qui quãuis recto cursu suisque ventis diu nauigarit, ante cum ipsa naui in Syrtib. vel in latentibus hæsit saxis, quam ad portum est perductus. Postremo neque fabri, neque architecti, neque cuiusquam artificis opus, nisi cum perfectum fuerit, iure ac merito laudari pōt, tunc demum de illo probe prudenterque iudicatur, cum iam omni ex parte cernitur absolutum. Ita neque nobis proderunt sanctioris vitæ initia, si cœptis non responderit finis: si (vt quidam ait) mulier formosa superne desi-
Gala.6, 2.Thes.3. nat in piscem. Idcirco Apostolus: Bonum facientes (inquit) non deficiamus. Et iterum, Nolite deficere benefacientes. Audi quid præterea tibi Salomon sapientissimus de muliere forti, id est, anima constanti & in proposito boni honestiq; firma, in q̄ cor viri sui Christi domini confidit, nobis exponat ac prædicet. Reddet inq̄t ei bonũ & non malũ. Qui enim deũ timet, quique beneficiorum eius est memor, ne ingratitudinis arguatur, p̄ bono reddit bonum: & quoniam non est satis vel diu reddidisse, nisi semper reddas continuo subiunxit, Omnibus diebus vitæ suæ. Vis nosse talis animæ q̄ sit merces, Non extinguetur inquit, in nocte lucerna eius, non timebit a frigoribus niuis, fortitudo et decor indumen

rum eius, et ridebit in die nouissimo, hoc est, cum potentissimi quondam reges nudi ac debiles ante tribunal iudicis ingenti timore trepidabunt, illa tunc in Christo exultabit & ridebit, iam certa de præmio ipso, de quo dicitur: Date ei de fructu manuum suarum, & laudent eã in portis opera eius. Opera vtique in quibus perseuerauit, in ipso paradisi ingressu extollant illam, & spiritibus angelicis beatorumque coniungant choro, vt quæ indesinenter deo seruiuit, iam indesinenti felicitate perfruatur. Quis est, qui dum tantæ mercedis magnitudinem æstimat, laboris sui tædio afficiatur? & non potius semp se minus fatigari agnoscat, quam vt mereri possit qd sibi sperat. Attende igitur non solũ ea quæ recepisti, sed etiam quæ pmissa sunt, & demum in eo qd bene cœperis, perpetuo perseuerabis, pariterq; cum Zacharia sacerdote in euangelio dices: Seruiamus illi in sanctitate, & iustitia corã ipso omnibus diebus nostris. Lucæ. 1.
Primo quidem in fide perseuerandum est, ne labescente fundamento, quicquid superædificatum fuerit, corruat. Nam sicut fides absque operibus mortua est, ita opera sine fide vana sunt, et licet temporaria mercede nõ fraudentur, æterna tamen remuneratione priuantur. Fidei autem perseuerantiam Iohannes apostolus nobis commendat, dicens; Quod audistis ab initio, in vobis permaneat: quia si in vobis permanserit, quod audistis ab initio, & vos in filio & patre permanebitis. Dominus etiam in Apocalypsi, Esto fidelis inquit, vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Deinde in spe quoque perseuerandum est, vt sicut per fidem, ita & per spem habitet in nobis Christus. Habemus enim Apostoli testimonium affirmantis nos eẽ domũ Christi, si fiduciã & gloriam spei vsque ad finem firmã retineamus. Postremo in charitate etiam assidue est versandum, quia deus charitas est, & qui manet in charitate, in deo manet, & deus in eo. Ab his ergo tribus virtutibus nunquam est cessandum, quia certissimum vinculum sunt, quo deo coniungimur & copulamur, nunquam ab illo recessuri, si in his vitam finiri contigerit. Has autem

1. Iohan. 2
Apo. 2
Hebr. 3

virtutes nequaq̃ esse otiosas noueris, q em̃ in deum cre dit, & in deo sperat, & deum diligit, hic quotidie agere studet, quicquid ei gratum acceptumq; fore confidit. Assidus ē in oratione, semp patiens in aduersis, in omnib' dei mandatis perpetuo se exercens. Quantum autem in

Matth. 15. offerendis precibus perseuerare prodest, testis est Chananæa mulier, quæ repulsa non recessit, despecta sustinuit: & dum suppliciter orando perseuerat, facta est voti sui compos, dicente domino, Fiat tibi sicut vis. Testis est Barthimæus cæcus, cuius perseuerãs clamor oculos ei quos nõ habebat, impetrauit. Increpabatur vt

Mar. 10. taceret, tanto ille magis clamabat, Fili Dauid miserere mei, ab hac precatione non cessauit, donec visum rece-

Actu. 1. pit. Testes sunt & Apostoli, de quibus est scriptum, Om

Lucæ, 6. nes erant perseuerantes vnanimiter in oratione cũ mulieribus, & Maria matre Iesu & fratribus eius. Deniq;

Lucæ. 22. testis est ipse saluator noster & dominus, qui vt precibus instare suo nos doceret exemplo, & pernoctasse in oratione dicit, & factus in agonia prolixius orasse. Quãtum præterea ærumnas laboresq; & cuncta seculi huius incommoda æquo animo semper tolerare iuuat, ipsi idem Christi discipuli nobis documento sunt, qui-

Lucæ. 22. bus ipse dixit, Vos estis qui permansistis mecum in tẽtationibus meis, & ego dispono vobis, sicut disposuit mihi pater meus regnum, vt edatis & bibatis super mẽsam meam in regno meo, & sedeatis super thronos duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Ad hæc omnino necessarium est, si salui esse cupimus, vt in omnibus dei præceptis perseueremus, cauendo illa quæ vetantur, quæ iubentur faciendo. Beatus est qui cum psal

Psal. 118. mista dicere potest, Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore. Et iterum, Custodiam legem tuam semper & in seculum seculi. Difficile ē pfecto p om̃e vitæ tp̃s eũdẽ se pstare, & i nullo deficere. Quoties ergo aliq̃ diuerticula patit fragilitas, quã cito fieri potest, ad iter cœptum redeat nondum peni-

tus labefacta virtus, ne longiore deuiatione aberranti bus vix vlla in viam redeundi potestas sit, postquam præsentium voluptatum delectatio vsum fecerit, vsus habitum, habitus naturam. Nec tamen si hoc acciderit desperandum erit. Nihil est ita induratum, q̃d tun dendo non infringat pertinax opera. Steriles campos assiduus agricolæ labor fœcundos reddit. Infructuosę quoque arbores in pomiferas mutantur solerti insitio ne. Displicere tibi incipiat, q̃ patre tuo relicto in regio nem abieris longinquam, & ad reditum te para. Volen ti atque conanti pietas aderit diuina, manumque porri get, & te a malis liberabit ne pereas. Ex pecude tandē in hominem versus, in his quæ dei sunt assuescere incipies, assuefactus pseuerabis, pseuerans vinces, victor coronaberis. Talē se Paulus apostolus exhibuerat cū di ceret: Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui, de reliquo reposita est mihi corona iusti tiæ, quam reddet mihi in illa die iustus iudex, non solum autem mihi, sed & omnibus qui diligunt aduentū eius. O felicem illius perseuerantiam, cui in fine cum Paulo sic gloriari licebit, & cū eodem sic sperare. Huic perseuerantiæ virtuti contrarium vitium est animi in constantia volubilitasque mentis: quæ quam fugienda sit, docere ope diuina fretus nunc enitar. 2. Tim. 4.

De leuitate ad vitia relabentium. Cap. XXVII.

PErniciosa quidem res est, de proposito vitæ honestioris decidere, & ad voluptariam rursum cō uerti, de bono malum fieri, de iusto iniustum, de īnocente peccatorem, & felicitatis futuræ spem in me tum commutare pœnarum. Ad eum igitur qui talis est, nunc nostra conuertatur oratio. Diabolo & pompis eius renunciaueras, ad ecclesiā cōfugeras, castitatem, hu militatem, paupertatem, pfessus fueras, vt te dei seruū exhiberes, cur iterū cōtempta desideras, relicta repetis, ad seculū vnde fugeras reuerteris, & mortiferis eius de

liciis frui concupiscis vt satanæ seruias? Iam securus vitæ finem præstolabare, iam mortis metu liber eras, iam nulla te mundi terrebant aduersa, cur te rursum subijcis præsentis vitæ miserijs? vt quoties te conscientia tua reprehenderit, toties contremiscas, & ad omnem febriculæ vel alterius cuiuscunque morbi accessum formides, ad omnes imminentis periculi minas animum demittas ac pauites, non tam mortis metu quam tormentorum. Plantauerat te dominus vineam electam, semen verum, quomodo conuersus es in prauum, vineaque factus aliena, non domino fructificans, sed demonijs? Ciuitas eras plena populo spiritualium bonorum quomodo mutatus es in solitudinem? Anima tua gentium erat domina, sensibus imperans, & omnes eorum affectus subdens rationi, quomodo facta est quasi vidua non habens virum, cuius consilio sapientiaque regatur? princeps fuerat prouinciarum, quia inter probatos quoque ac præstantes eminebat, nunc autem facta est sub tributo, soluitque vectigal principi tenebrarum: non iam quomodo oportet, sed quomodo ille suaserit viuens. Lucerna eras lucens omnibus qui in domo sunt, extincto lumine, multorum de te obloquentium morsibus pates. Cæli denique stella videbaris, & in terram cecidisti, vt fulgorem qui in te fuit, in tenebras conuerteres, & de te quoque dici posset: Quomodo cecidisti de cælo Lucifer qui mane oriebaris? Corruisti in terram, cælestibus terrena, æternis caduca præferendo. Spiritu enim cœperas, & carne consummaris. Supra firmam petram ædificabas, vt peracto virtutum ædificio, ad cæleste regnum conscenderes, beatitudinisque sempiternæ bona possideres: & nunc repente mutato proposito ædificata destruis & dissipas, & de solida petra ad fluidam mollemque harenam transgrederis, in qua non potes consistere, nedum ædificare, in qua quicquid extruere niteris, corruit: & cum nihil omnino inter mundanas voluptates firmitatis, nihil stabilitatis existat, illæ quoque te destituent, teque sublato omni sustentaculo protinus in profundum ruere permittent,

Thre. 1

vt qui nunc mundi affluis luxuriis, mox calamitatibus afficiaris æternis, dicente domino per prophetam. Si auerterit se iustus a iustitia, & fecerit iniquitatē secundum omnes abominationes, quas operari solet impius nunquid viuet? Omnes iustitiæ eius quas fecerat, non erunt in memoria. In præuaricatione qua præuaricatus est, & in peccato suo quo peccauit, in ipsis morietur. Ezechi. 18.

Hac sane de causa & Petrus apostolus de eiusmodi hominibus loquens: Melius inquit, erat illis non cognoscere viam iustitiæ, quam post agnitionem retrorsum cōuerti. Cum igitur in tanto te periculo constitutū perspicue intelligas, dum licet, dum vita suppetit, dum poenitenti tempus superest, errorem tuum corrigere festina, & eo vnde recessisti, te quamprimum refer, opusque illud quod stulte admodum demolitus es, instaurare stude, neque te vltra in aperta inittas pericula; cum ad tutum regressus fueris. Nō est aptus regno dei, qui aratrum tenens post tergum respicit. Vt quotidie proficias conare, vt semper boni aliquid agas enitere, & deficere desines. Aliorum exemplis disce cautius incedere. Sauli regi fauit deus, quamdiu ille legi eius obediendo vixit. Post biennium regni sui innocenter exactum a mandatis diuinis desciuit, & deo vlciscente translatum est de domo familiaque eius regnum, ipse hostium vi oppressus, periit. Ioaz & ipsum Hierosolymę regem, donec Ioiada sacerdos vixit, pie sancteque regnasse constat: postea vero insolenter elatus, adorari se iussit, deum reliquit, idola simul cum suis coluit. Quamobrem illi ab inimicis victi pœnas dedere, ipsum vero dum in lecto distentus recumberet, serui inuadentes trucidarunt. Quid Iuda Scariotho felicius, cum ad apostolatum fuit electus, cum potestatem accepit morbos curandi, mortuos suscitādi, dæmoniis imperandi? Quid eodem illo deinde miserius, cum ex fideli cœperit esse infidelis, ex domestico fugitiuus, ex apostolo proditor? Auaritia superatus dominum suum vendidit, & qui dæmonia pellebat, dæmonio subiicitur. Eo enim cor eius ingresso tam grādē scelus commisit, veniamque despera

2. Petri. 2.

1. Reg. 13.

Iudas.

uit, & laqueo sibi mortem consciuit. Patet igitur quid de illo mistellione sperandum sit, qui dum diu egregie magnificeque sese gesserit, ad flagitia deinde conuersus, ab ijs non discedat, cum præsertim præter iã dicta exempla etiam scriptum sit. Qui transgreditur a iusti-
Eccle. 26.
tia ad peccatum deus parauit eum ad romphæam, hoc est, vindictã, romphæa enim teli genus fuit apud Thracas, vt scriptores tradunt, & si iam ad supplicia destinatus sit, qui sic transgressus est, quomodo euadet? Quoties ergo ab ipso sanctioris vitæ curriculo ad impudica inhonestaque diuertimur, valde quidem verendum est, ne forte iam iudicati simus, præsertim si pœnitentiam agere & ad priora redire negligimus. Primum ergo totis viribus enitendum erit, vt cum iugum domini subierimus, in proposito perstemus, deinde si quando delirare contigerit, cito rursum directo vomere cœptam arationem prosequi studeamus, ne forte si morã fecerimus, Herodi similes simus: qui viso Iesu, ingenti affectus est lætitiã, plurimiq; ipsum fecit: mox autem mutata in contrarium voluntate, contempsit atq; illusit; vel ne pares inueniamur Iconijs illis, qui Paulum & Barnabam primitus pro dijs habuerunt: deinde
Actu. 14.
lapidum ictibus impellentes, ciuitate veluti inimicos eiecerunt: ne etiam simus arundo vento agitata, & de nobis dici queat. Viæ eorum tenebræ & lubricum. Non est mutatio ista dexteræ excelsi, sed morphosis diaboli. Non ergo simus populus ille, qui (vt
psal. 34.
Ieremias ait) dilexit mouere pedes suos, & non quie-
Iere. 14.
uit, & domino non placuit, sed simus illi, de qui-
psal. 134.
bus in psalmo dicitur. Laudate serui domini dominum, qui statis in domo domini, in atrijs domus dei nostri. Stare enim iustorum est, mouere autem pedes, & huc atque illuc titubantibus vestigijs vacillare, proprium peccatorum est. Non simus igitur sicut lunati-
Matth. 17.
cus ille de euangelio, nunc cadens in ignem, nunc in a-
3. Reg. 7.
quam, sed simus templi sancti columna Iachin, quæ interpretatur firmitas. Qui enim sic stabilitus fuerit, poterit dicere cum constantissimo viro Iob. Donec de-

sciam, non recedam ab innocentia mea. Præterea meminerimus præceptum esse. Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris. Infestet licet antiquus hostis, insidietur, tendat laqueos, venena melle oblita propinet, & omnibus nitatur fallaciis, nos tamen a lege præceptisque domini nostri nusquam recedamus, nos nihil seruituti, quam semel deo obtulimus, præferendum existimemus. Quia seruitus ista omni terrena libertate iucundior, vtilior, gloriosior est. Hanc ne deseramus, occurrant semper menti nostræ saluatoris monita, dicentis. Qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes, & qui in tecto, non descendant tollere aliquid de domo sua, & qui in agro, non reuertantur tollere tunicam suam. Iudæam Hebraicorum nominum interpretes confessionem sonare dicunt. Qui ergo Christum confitetur, ad virtutum celsitudinem ascendere curet, eundem imitando, qui in se credentibus, vt sua sequantur vestia, iubet. Et qui in tecto sunt, hoc est, qui ad summa iam peruenerunt, non descendant, ne conuersationis pristinæ sordibus inquinentur. Et qui in agro vitæ actiuæ operam patrifamilias locauerunt, non reuertantur tollere tunicam suam, ne rursum inutilem otiositatem, quam recusarunt, induant, & labore intermisso, promissæ mercedis denarium amittant. Horum autem hæc summa est, vt cum relictis vitiis virtute proficere cœperimus diuinis obtemperando mandatis, rursum ad vitia non relabamur, ne prouerbio detur locus, Canis reuersus ad vomitum, & sus lota in volutabro luti.

Iob. 27. Eccl. 10

Matth. 24

2. Petr. 2.

Libri II. finis.

EVANGELISTARII MARCI MARVLI LIBER tertius, de his agens, quæ congrue ad spei titulum rediguntur.

De prudentia & simplicitate. Caput I.

T autem in his quæ bona sunt, constanter fideliterq; perseueremus, prudentia nobis op⁹ est. Opportune igitur de hac virtute nunc differemus; quæ vt virtus sit, ab omni sobdolæ mentis malignitate aliena esse debet, vt ne quem offendas, sed cum tibi, tum aliis prodesse possis. Obserua igitur & opere implere contende domini præceptum, dicentis; Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut
Matth.10. columbæ. Prudentiæ simplicitatem coniunxit, quoniam altera alterius auxilio indiget, vt vtraq; sibi constet, & vitio careat. Nã simplicitas absq; prudentia erroribus patet. Prudentia sine simplicitate, in fraudulentiam calliditatemq; mutatur, & vitio superata, virtutis nomen amittit. Ne quis ergo fallendi astutiam, prudentiam esse putaret, prudentem simplicem oportere esse dixit: & rursum ne quis incauta simplicitate contentus esset, eam prudentiæ comitem esse debere monstrauit. Igitur prudens eris, quoties lectionibus incumbis, si vtilia elegas, inutilia relinquas, & serpentis fueris industriam imitatus, quem aiunt auibus solidis deuoratis ossa euomere, carnes vero, quarum cibo vitam sustentat, retinere. Simplex eris, si inter legendum nihil quod orthodoxæ fidei repugnet senties, & quæ tibi repugnare videbuntur, quam intelligentiam habeant, doctum aliquem ac fidelem virum interrogabis, & eius expositioni acquiesces. Ita semen cadens in ter

ram bonã, fructum afferet, vt cum didiceris, alios doceas. Prudens eris, si ab iis quæ tibi nocumento esse potuissent, cauebis ac fugies. Omni custodia custodi cor tuum, inquit Salomon. Si vbiq; periculum timueris, vbiq; piculo liber eris, prudentiæq; laude dignus, cum timenda sapienter vitare noueris. Vt autem & simplex sis, non in te, sed in deo confide. Hoc est enim illd' quod in prouerbiis est dictum, Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter, qui vero deprauat vias suas, manifestus erit. Prudentiam seruabis, cum prius rei quam aggressurus es, exitum consideraueris, & cuncta consilio ac ratione fueris mensus. Turrim in euangelio ædificaturus, prius computat sumpt⁹, ne posito fundamento & deficiente pecunia opus imperfectum cogatur relinquere, probroq; pateat dicentium, Hic homo cœpit ædificare, & non potuit consummare. Simplicitatem custodies, si nihil ad iactantiam, nihil ad inanem gloriam feceris, sed quicquid agas, ad dei laudem tantum deique gloriam egeris, & pro benefactis ipsi gratiam, sine quo nullum fit bonum, habendam duxeris. Prudens es, si conscientiam tuam quotidie discutis, si quotiẽs a somno exurgis, quid acturus sis cogitas, quoties cubitum redis, quid egeris, quid omiseris, in quo exciderls tecum examinas, vt deinceps cautius icedas. Simplex es, si tunc etiam cum irrideris, cum contumelia afficeris, cum iniuriis oneraris, patienter toleres, non irascaris, non turberis. & quasi qui nihil mali passus fueris, vultum non mutes, atque intra te animi quietem conserues, illorum puerorum more, quos dominus ad se venire iussit, & quisquis (inquit) non receperit regnum dei veluti paruulus, non intrabit in illud. Sicut ergo paruulus iræ odiique passionibus caret ex natura, ita vir simplex carere his consueuit ex voluntate, Prudens præterea si fueris, præteritorum recordaberis, præsentia dispones, futura prospicies, teq; ita præparabis, vt in fine vitæ inueniare promissa immortalitate dignus. Ex aliorum enim euentu disces quid tibi fugiendum, quid expetendum sit, vt cum plenis lampa

Prou. 4.

prou. 10.

Lucæ. 14.

Marc. 10

dibus aduentanti sponso occurras, & non tunc oleum parare quæras, cum parato opus fuerit, dictumque illud semper in mente habebis. Estote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis veniet. Tum si quoque simplex fueris, ab omnibus animi inquinamentis mundū te exhibebis, nulli detrahes, nullum offendes, nulli malum optabis, nihil simulationis, nihil doli concipies, toto actionum tuarum corpore lucidus eris: quia mentis oculum a vera rectaque simplicitate non auertes. O felicem animam quæ talis fuerit, a cælesti enim sponso merebitur audire: Ecce tu pulchra es amica mea, ecce tu pulchra, oculi tui columbarum. Oculi vtique simplicis intentionis, non malignæ: & qui quod vident, q̃d sentiunt, non dissimulant: nec bonum negant esse bonum, nec malū malū: vt non simplices mō, verum etiam recti sint, & assequantur, quod in Prouerbijs Salomon pollicetur, dicens. Custodiet rectorum salutem dominus, & proteget gradientes simpliciter. Ipsius dei ore laudari meruit Iob, quod simplex & rectus esset, & timens deum & a malo recedens. Prudentis postremo officio fungeris, si postquam cuncta consideraueris, quæ ab imprudentibus concupiscuntur, cum Salomone clamabis. Vanitas vanitatum & omnia vanitas. Atque ideo diuitias, honores, luxum atque pompam, simulque omnem præsentium voluptatum vsum magno animo despicere incipies, ne quid tibi viam iustitiæ ingredienti impedimēto sit, & potius absque his quæ vulgo bona putantur, salueris, quam cum ipsis pereas, ne minus tibi prospexisse arguaris, quam feræ bestiæ illæ, quæ abrosas partes corporis in fuga venatoribus relinquunt, ob quas naturæ suæ instinctu se peti norunt. Dilargitis igitur opibus, & mendicorum indigentiæ distributis, pauper pauperem Christum sequeris, cupiens in deo tantū diues fieri, & pro caducis ac fragilibus bonis possidere stabilia & æterna. Simplicitatis etiā partes ages, si paruo modicoque contentus viues, & quæ vltra necessitatē sunt, ea paruipendes, neque concupisces vnquam, & tibi satis felix videberis, cum sustentamenta vitæ tantum

Luc. 12

Cant. 2

Prou. 2

Fibri pontici

suppeditabuntur. Spem enim omnem in deo pones atque firmabis, qui suscitat a terra inopem, & de stercore erigens pauperem, vt collocet eum cũ principibus, non cum quibuscunq;, sed cum principibus populi sui, cum angelis atq; archangelis in regno suo sempiterno. Ipse idem ex hoc prudentium simpliciumq; genere suam cõstare voluit ecclesiam, cum diceret. Seminabo domum Israel & domum Iuda semine hominum & semine iumentorum. Homines enim sunt ad quos pertinet prudẽtia, iumenta ad quos simplicitas. Quod autem hi qui vtraq; in parte recte versati fuerint, beatitudinem consequantur, psalmista sub eadem verborum metaphora testatus est, cum ait. Homines & iumenta saluabis domine, quemadmodum multiplicasti misericordiam tuam deus. Nisi enim ille misericordiam suã multiplicaret, qs nostrum saluus fieret? Iere. 31 psal. 35

¶De prudentia vitiosa & simplicitate stupida. Cap. II.

ESSE tamen & prudentiam quandam nouimus, non probatam, de qua in prouerbijs legitur. Ne innitaris prudentiæ tuæ, hanc deuitare debemus quia ista de se præsumentium seque mirantium prudentia est, qui neminem consulunt, neminem audiunt, doctioribus contradicunt, q̃ se omnium perspicacissimos consultissimosque existimari volunt. In illos Isaias exclamat, dicens. Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes. Quod vitium & Apostolus prohibet cum ait. Nolite esse prudentes apud vosmetipsos. Neque illi quidem qui in terrenis dũtaxat negotijs prudentes sunt, laudantur, cum rerũ fragilium cura implicati diuina negligant & aspernentur Vnde idem Apostolus. Prudentia (inquit) carnis mors est, prudentia autem spiritus vita & pax. Et iterũ; Prudentia carnis inimica est deo. Sed quæ inimica est deo, ne illi quidem cuius est, amica esse potest, cum idem corpori multa prouideat, animæ suæ nihil, animam quæ longe nobilior est corpore, nihil æstimat, quinim- prou. 3 Isai. 5. Rom. 12. Rom. 8

mo vt carne blandiatur, spiritum perire patitur, quia nec vsuris abstinet, nec aliena per vim vel per calumniam occupare veretur, nec dolis fraudibusq; niti vt lucref, cauet. Valde quã fugienda est ista prudẽtia, quia vere mors est, non mors quæ mortem afferat, sed quæ morte acerbius cruciet, & mori vetet. Cæterum neq; ipsa simplicitas (vt diximus) absq; prudentia erit probãda. Stupida enim & fatua est, offendens ad lapidem pedem suum. Hanc habere prohibemur, dicente propheta: Nolite fieri sicut equus & mulus in quibus non est intellectus. Et apostolus: Fratres (inquit) nolite pueri effici sensibus, sed malitia paruuli estote, sensibus autẽ perfecti estote. A sensibus exclusit simplicitatem, a simplicitate malitiam, vt neq; sensus peruerti sinantur p ignorantiam puerilis obtusitatis, neq; simplicitatem rectam deprauet maligna suggestio. Paruulæ sensibus fuere virgines illæ, quæ de sola fidei virginitate sibi plaudentes cum vacuis lampadibus occurrerunt sponso: & quoniam oleum bonorum operum, quo sensuum nostrorum lampades illuminantur, non habebãt, intrare ad sponsi nuptias nequiuere. Nemo igitur vsqueadeo simplex sit, vt ad beatitudinem consequẽdam aspirans, quibus vitæ meritis illam adipisci possit, ignoret. Et nemo vsqueadeo prudens sit, vt carnalia tantum curet, & spiritalia omittat, ne prudentiores appareant filij huius seculi in generatione sua filijs lucis .i. infideles fidelibus, dum illi diligentius cautiusq; humana exequuntur negotia quam hi diuina. Hæc de prudentia & simplicitate, nunc de sapientia, quæ & has & reliquas omnes amplexa est virtutes, aliquid est dicendum.

Psal. 31.
1. Cor. 14.
Lucæ. 6.

Quid sit sapientia, & vbi quærenda. Cap. III.

SApientia est (vt Stoicis placet) diuinarum humanarumq; rerum sciẽtia & cognitio: atque inter sapientiam & prudentiam hoc differri, q; prudentia tantum circa humana sit. Hæc igitur quæ proprie sapientia dicitur, late se effundit, vtraque scientiã cõ

tinet: neque scire tantum contenta est, nisi etiam secundum scientiæ suæ præcepta mores vitamque composuerit. Nam si quis philosophiam omnem didicerit, & nõ perinde ac illa præcipit, viuat, doctum equidem confitebor, sapientem negabo. Non cadit vitium in sapientẽ, cuius propria est virtus. In hoc fere omnes conueniunt, vt dici sapiens non debeat, nisi qui cunctis præcellat animi bonis, & tam scientia sit instructus quam ꝓbitate. Summum itaque bonum expetentibus, q̃d semper inquirendo philosophi inuenire nunquam potuerunt, opus erit eam discere doctrinam, quæ a deo nobis non ab hominibus tradita sit, cum sola verissimum ad beatitudinem monstret iter, & eandemque certissime polliceatur atque conferat. Neque tamen qui mediocri scientia præditi sunt, a spe beatitudinis excluduntur. Si uis (inquit) ad vitam ingredi, serua mandata. Diuinæ igitur legis tantum quæ ab bene beateque viuendum pertinent institutiones nosse, & eas opere ꝓsequi, satis perfecta est hominis sapientia. Quanquam illius perfectior, qui insuper dilargitis rebus modico cõtentus Christum sequitur: & corporis quoque puritatem seruat repudiatis connubiis, vt casto domino propius accedat meritis castitatis, & centesimum fructum capiat, trigesimo sexagesimoque relicto. Sed licet perfectioris vitæ altior sit beatitudinis gradus, vna tamen est beatorum ecclesia, vnum corpus. Quo fit vt ab ista sapientia, qua saluamur, ne cõiugati quidem excludãtur, si modo quæ iussa sunt, peregerint. Illos autem sapientiores esse dicimus, quos virtutibus nouimus præstare, & non scientia solum vel eruditione. Scientia enim si virtutibus careat, inflat, multumq; doctus & parum sapiens nimium sibi arrogat, interdũ etiam ỿitati retragari audet, vt se aliqd ꝑ cæteris argutius atq; subtilius inuenisse probet. Quamobrem concludendũ est, vt longe sit melius pauca scire cum virtute, q̃ absque virtute multa. Cæterum scientia ipsa atque eruditio, si bñ vtaris, plurimũ iuuat: si male, perniciosa est, semperque ꝓferenda scientiæ peccatrici rusticitas sctã. Iunge

Philosophi

autem scientiæ virtutem, & iam plenior consummati-orque tibi dabitur sapientia, mysteria scripturarum intelliges, latentes sub literæ velamine sensus tibi aperientur, & cubiculum sponsi ingressus pulchritudine eius capieris, amore exardesces, quantoque illi propius accesseris passibus pij affectus fidelisque considerationis tanto magis ipso intelligentiæ lumine illustraberis, ita vt alios quoque docere valeas, & errantes ad recti viam reuocare, & cõtradicentes refellere, & ecclesiam dei ædificare, ex quo grande tibi meritum gloriamque comparabis, iuxta illud. Qui docti fuerint, fulgebunt quasi splẽ-

Dan. 12 dor firmamenti, & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. Quid est autẽ scientia, nisi perfecta veri falsique dignoscendi ratio? quæ cum propria dei sit, illa quæ ab hominibus est, nisi cum diuina conueniat, opinio magis dici debet quam scientia. Falli, decipi, errare hominis est. In deo ista non cadunt. Facessant igitur a nobis fallaciosæ stropharum argutiæ enthymemataque dialecticorum, non terrenam scientiam sequimur, sed cælestem. Nihil verius, nihil certius esse asserimus, quam quod illa continet. Lignum vitæ est ijs qui apprehenderint eam, & qui tenuerit eam beatus. Per hanc enim ad summum bonum peruenitur, quod supra cælum esse ignorauerunt illi, q sapientem sola virtute contentum, ideoque beatũ dixerunt, Vbi enim præmia veræ virtutis essent nesciebant per totam noctem humanæ scientiæ laborantes, & nihil capientes. Sapientiores igitur fuere illis piscatores nostri, quorum disciplinam, quam a Christo didicerãt, & philosophi Ariopagum relinquentes sunt secuti, & ipsi Romani principes contempta idolorum cultura ꝓbauere. Totis enim imperij viribus falsorum deorum religionem defenderant, victi autem non armis, sed eorum qui cædebantur patientia Christum susceperunt, qui ab ipsis prædicatus fuerat. Atque hæc fuit victoria quæ vicit mundum fides nostra. Pugnantes non repugnantibus cessere, inermibus armati, & quod mirabilius est, interemptis interemptores. Ab alteris in

medium prolata Christi religio permansit, ab alteris tu tata idololatria defecit. Et quisnam dicere audet, professionis Christianæ scientiam non esse veram, cui tam potentes inimici, non iam inuiti, sed volentes colla submisere?

De sciẽtia diuinitus tradita & sapientis officio. Caput IIII.

Hæc est scientia, quam a nobis exigit dominus, dicens. Misericordiam volui & non sacrificiũ, & scientiam dei plusquam holocaustum. Hanc ipsam autem dei scientiam a se peti iubet, cum ait: Si quis sitit, veniat ad me & bibat. Et ego sum ostium, inquit, per me si quis introierit, saluabitur. Non est itaque aditus ad beatitudinem, nisi per scientiam diuinitus nobis traditam. Cæteræ omnes scientiæ vanæ sunt nemo enim per illas efficitur beatus, quicq; ipsis nitit, hominum opinionibus pendet, & certam vitæ viã prorsus ignorat. Quis eñ nouit filium nisi pr̃, vel prẽm nisi filius, & cui voluerit fili⁹ reuelare? Vñ & Petro Chr̃m confitenti idem r̃ndit: Beatus es Simon bar Iona, q̃a caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus q̃ in cęlis est. Decuit autem vt qui homini quem formauit, beatitudinem dare decreuerat, doctrinæ quoque esset autor, per quam beatitudo ip̃a acquiri posset. Incassum igitur laborarunt omnes philosophoꝵ scholæ, omnes mundi sapientes, vt veram de deo scientiam per se ipsi inuenirent, si non alius quam deus debuit illam homini monstrare, sicut & fecit. Sed non est satis eam didicisse, nisi q̃ p̃cipiunt fecerimus, beati esse non possum⁹. Neq; enim viam qua ad cælũ itur, nosse, sed cũ noueris, per eã ingredi sapientis est. Quinimmo tanto nequius peccat, q̃to quis inter bonum malumq; discernere plenius didicit. Sit igitur in te sanctarum scientia scripturarum, sed ita vt non desint, quas illa commendat virtutes, & absint vitia quæ detestatur. Hoc si præstiteris, vere te sapientem esse scias, ac beatum fore cum hinc decesseris credas, atue tunc demum & scientia

Osee.6

Iohan. 7

Ioh.10

Mat. 16.

Philosophi

& sapientia & bonis omnibus multo huberius quam in hac vita fieri possit, complendum. Etenim neq; scientiam perfectam habere possumus, quamdiu mortalitatis
1.Cor.13. onere premimur, neq; sapientiam, dicēte Apostolo, Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus, cum aūt venerit quod perfectum est, euacuabiur quod ex parte
Sapien.1. est. Corpus quippe (vt quidam sapiēs ait) aggrauat animam, & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem. Sit ergo satis ea discere atq; nosse, quæ ad dei scripturarumq; eius intelligentiam nobis cōcessam pertinent, vt cum ita quemadmodum præceptum ē vixerimus, illo vbi perfecta sunt omnia cōscēdamus. Optimum itaque iudicemus, non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem, hoc est, quantum humanæ naturæ permittitur, tantum & indagare discendo, & conari operando. Atque hoc erit seipsum nosse, nihil supra vires tentare, neque quod capere non possumus, frustra seq velle, sed suis finibus cōtentari; & ea quæ verbis explicare nequimus, fide tenere, diuino credentes testimonio. Porro sapientiæ diffinitionem quā supra retulimus, diuinarum videlicet atque humanarum rerum scientiam esse, non plene factam arbitror. Quænam erit sapientia, vt iam dixi, scire tantum & non facere, quæ facienda didiceris, neque cauere quæ cauenda noueris? Mansuetudinem, liberalitatem, clementiā, castitatem, constantiam cæterasq; virtutes, non nosse solum, verum & exercere, earumq; officio uti sapientia est; nihil agere quod actum nolis, nihil omittere q̊d omissum negligentiæ possit ascribi; in omnibus sibiipsi constare, nec leuem esse, sed grauem, atq; in iis quæ recta & honesta sunt, firmum stabilemq; permanere: non ira, non cupiditatibus, non turpi lasciuia moueri, sed affectus ratione moderari, & animi motibus præesse vt dominum, non subesse vt seruum. Vis ista in summam redigi? audi prophetam dicentem: Quiescite agere p
Isaiæ.1. uerse, discite benefacere. Rationale animal est homo, si naturam suam non peruerterit, sapientiam exquiret. Ingenita est enim ei ratio, qua & bonum expetat, & a

malo declinet. Dabit itaque operam vt diſciplinis iſtru atur, quæ natuã ſuam pficiãt, ne ignarus rerũ erret, nec pro bono accipiat malum, & bonum pro malo: ac dum ſapienter ſe facere putat, inſipientiæ arguatur. Nam licet affectionem boni habeamus a natura, non tamen & ſcientiam quę efficit ſapientem. Inter doctum autem & indoctum multa diſtantia exiſtat neceſſe eſt, quanta vti que inter ſcire & neſcire. Quorum alterum Salomon lu ci, alterum tenebris comparat, dicens: Vidi quia tantũ præcederet ſapientia ſtultitiam, quantum differt lux à tenebris. Et ſapientis (inquit) oculi in capite eius, ſtultus in tenebris ambulat. Illius oculi in capite ſunt, qui altioris ſapientiæ circumſpectu regit vitam, mores componit: & qui ſit cuiuſq; rei exitus, diligenter perpẽdit; q̃ ſua interſunt, nouit, & illa tractat, illa meditatur: quæ vero a ſe aliena iudicat, ab iis abſtinet, naturã hominis finemq; conſiderat, ſeque ad immortalitatem natum intelligit, & caduca bona contemnit, dum æterna obtinere feſtinat. Itaq; cælo æquatur, & terra ſuperior eſt animus ſapientis, in contemplatione diuinorũ aſſiduus, hũanaq; traſcẽdens, nihil aliũ illi curæ eſt, niſi vt deo placeat, quicquid agit, ad hunc vnum finem dirigit, vt deo frui poſſit. Eccle. 2.

¶Quod ſapientia donum dei ſit, & vera ſapiẽtia Chr̃m imitari. Cap. V.

PORro talia ſcire atque ita ſeſe gerere, ne quis induſtriæ ſuæ arroget, ſed donum dei eſſe agnoſcat, ſcriptum eſt, Dominus dat ſapientiam, & ex ore eius prudentia & ſcientia. Et iterum, Omnis ſapientia a domino deo eſt, & cum illo fuit ſemp, & eſt ante æuũ. Ipſe omnium conditor deus, cum hominem in lucẽ pro duxiſſet, ſapientiæ capacem fecit præ cæteris animanti bus, vt autorem ſuum intelligeret, intelligendo amaret, amãdo poſſideret, poſſidendo perpetuo beatus eẽt. Quam quidem ſapientiam vt concipere & tenere poſſimus, non ſolum diſcendi ſtudio incũbere, ſed etiã votis precationibuſq; poſcere debemus, cum Iacobus Apo- Prou. 2. Eccle. 1.

Iacob.1. ſtolus dicat: Si quis veſtrum indiget ſapientia, poſtu-
let a deo, qui dat omnibus affluenter, & non imprope-
Iob.32. rat, & dabitur ei. In Iob quoque legimus, Inſpiratio ō-
nipotentis dat intelligentiam. Cæterum vas mundum
ſit oportet, in quo diuinæ ſapientiæ theſaurus recondi
debet. vnde dicitur: Fili, concupiſcens ſapientiam, con
Eccle.1. ſerua iuſtitiam, & deus præbebit illam tibi. Item: Om
nia (inquit) dominus fecit, & pie agentibus dedit ſapi-
Eccle.43. entiam. Quomodo em̄ illic poteſt infundi cæleſte do-
nū, vn̄ eiecti prius & exterminati nō fuerint terreni af
fectus? Duo contraria ſimul m anere nequeunt. Quæ
enim ſocietas luci cum tenebris? Chriſto cum Belial?
Sapien.1. Ideo eſt ſcriptum: In maleuolam animam non intra-
bit ſapientia, nec habitabit in copore ſubdito peccatis.
Cur enim principium ſapientiæ timor domini dicit,
niſi qa is qui deū timet, ſe a delictis cōtinet, & innocen
ter viuere ſtudet, ne creatorem ſuum offendat? Ab hoc
principio proficere incipimus, & addito diſcendi la-
bore ſapientiam in myſterio abſconditam, & credulis
tantum humilibusque reuelatam, ex diuinis volumi-
nibus haurimus. Hanc ſi alibi quæſieris, nuſquā inue-
nies. Latuit philoſophos, ignota fuit omnibus genti-
Matth.13. lium ſapientibus, tradita autem prophetis Chriſtique
diſcipulis. Vnde ait: Vobis datum eſt noſſe myſterium
regni dei, illis autem incredulis videlicet & humana
tantum ſcientia nitentibus non eſt datū. In ſanctis er-
go ſcripturis q̄re tibi dei ſapientiā, & verbi dei ſcien-
tiam, & quære mente pura cordeque fideli, atque
arrdenti deſcendi deſiderio, vt quod cupieris, aſſe-
qui merearis. Dei autem ſapientia & dei virtus, Chri-
ſtus eſt. Hunc ſcutare in veteribus celatum ſcripturis
in nouis manifeſtum, in vtriſque admirabilem atque
adorandum, ſummi boni doctorem ac largitorem. bo
ni inquā, quod tota gentilitatis academia ſemper pqſi-
uit, & nunquam potuit inuenire. Neque enim fas erat,
vt tantæ rei, qua nihil homine maius poteſt continge-
re, alius eſſet cognoſcendæ monſtrator, quam qui eſſet
fruendæ donator atque autor. Minus dignitatis habi-
tura erat noſtra religio, ſi alio quam deo inſtitutore

præceptoreque gauderet. Ipse debuit perfectæ beatitatis iter ostendere, qui ipse esset perfectissimus omniũ felicissimusque, vt soli gratiæ agantur habeanturque tã pro doctrina adipiscendæ salutis, quam ꝓ adeptæ beneficio. Hanc autem probatissimæ saluberrimæque disciplinæ sapientiam, cum deus in mysterio velatam daret, per seruos exhibuit. Sed cum reuelatam tribueret per filium vulgauit: Tunc in nubis aut ignis figura apparens deus cum hominibus est locutus, postea vero deus homo factus, cum hominibus conuersari, & præsens ipse cũ iisdem colloqui voluit, vt legis & euangelij distantiam cognosceremus. In illa futuri signa sunt in hoc eorum euentus: in illa vmbræ, in hoc veritas: in illa seruitus, in hoc libertas; in illa promissio, in hoc promissionis impletio atque gratia: in vtroque autem bene beateq; viuẽdi præcepta, plenius tñ exactiusq; in euangelio quam in lege, quia legis mediator Moyses, euangelij Christus, ꝑ quẽ redempti ac saluati sumus. Hunc si sequi volumus, & sanctissimis eius institutionib⁹ inhærere, ℣e sapiẽtes vereq; btí erim⁹, & iã nõ terreni sed cælestes. Audiamus q̃d sup hac re Apost. dicat; Iudæi (inq̃t) signa petũt, & Græci sapientiã quærunt, nos autem prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam, ipsis autem vocatis Iudæis atque Græcis Christum dei virtutem & dei sapientiam. quia quod stultum est dei, sapientius est hominibus, & quod infirmum est dei, fortius est hominibus. In his ergo scripturis, quas gentilitas deridet, & hæreticorum prauitas impugnat, discenda sapientia est. Quia quod hi infirmum arguunt, fortius est om̃i humana virtute, & quod illi stultum existimãt sapientius est omni mũdanæ philosophiæ traditione. Stulta (inquit) mũdi elegit deus, vt cõfundat sapiẽtes, & infirma mundi elegit deus, vt confundat fortia. Per piscatorum quippe & vulgarium hominũ prædicationẽ superauit philophos, & per inermes martyres, regum imperatorumq; potẽtiã. Quid ni, si iidẽ ipsi qui ꝓsequebantur

.1. Cor. 1

Ibidem.

Christianos, facti sunt Christiani, & ecclesię propugnatores, qui ecclesiæ hostes erant. Seruire cœperunt Christo, qui imperabant mundo. Christus igitur (vt apostolus ait) factus est nobis sapientia & iustitia & sanctificatio & redemptio, vt quemadmodum scriptum est: Qui gloriatur in domino glorietur. Quis enim hominum comparandæ veræ beatitudinis rationem potuit per se cognoscere, si hoc solius dei erat docere. cuius solius fu-
1. Cor. 2. it ipsam beatitudinem tribuere. Quæ dei sunt, inquit, nemo cognouit, nisi spiritus dei, nos autem non spiritum huius mūdi accepimus, sed spiritum qui ex deo est vt sciamus quæ a deo donata sunt nobis, quæ & loquimur, non in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrina spiritus spiritalibus spiritalia comparantes. Denique post multa de deo salutaris sapientiæ autore di-
1. cor. 3 cta ait, Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc sæculo, stultus fiat vt sit sapiens. Sapientia enim huius mūdi, stultitia est apud deum. Scriptu m est enim, Comprehendam sapientes in astutia eorum, Et iterum, Dominus nouit cogitationes sapientum, quoniam vanæ sunt Vani quippe sunt, qui sanctæ trinitatis mysterium non admittunt, q veræ beatitudinis bonum non percipiūt quia sibi magis quam deo credunt. Quamobrem nobis non humana, sed diuina doctrina institutis, cum saluatore nostro dei filio deo gratiæ agendæ sunt, sic dicen-
Mat. 11. te: Confiteor tibi pater domine cæli & terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus & prudentibus, & reualasti ea paruulis. Ita pater, quoniam sic fuit placitum ante te.

Quod sola dei sapientia efficit beatos. Ca. VI.

ET quoniam sola dei sapientia non vana, sed vera est, per quam solam patet aditus ad beatitudinem, Sapientia, inquit Iacobus apostolus, quæ de-
Iacō. 3. sursum est. primum quidem pudica est, deinde pacifica modesta, suadibilis, bonis consulens, plena misericordia & fructibus bonis, iudicans sine simulatione. Omes

itaque virtutes ista sapientia nobis diuinitus ostensa in se cõtinet, & credentibus atque volentibus eas impartit, in quibus qui se digne exercuerint, illos vt a domino remunerentur, de terreno habitaculo ad cæleste regnũ feliciter trãsmittit. Sapientis erit igitur, omni loco, omni tempore, omnibus in rebus diligenter dispicere quid velit dominus, & secundum eius voluntatem, quæ iussa sunt facere, q̃ vetita declinare. Qui sic egerit, & mandatis dei satisfaciet, & ipse suæ consulet saluti. Quicquid enim deo obedimus, quicquid obsequimur, quicquid seruimus, totum in nostram vertimur vtilitatem: nihil ex hoc ei accedit, qui solus nulla re indiget. Recte ergo Salomon in prouerbiis ait, Si sapiẽs fueris, tibimetipsi eris, nam illud quoque quod alios docueris quod ad virtutem hortatus fueris, quod verbo, quod re atque opere iuueris, tibi cedet ad gloriam tibi magis quam vlli alij proderit ad adipiscendam veram felicitatem quam affectas. Ac veluti illi qui terram purgant, stercorant, arant, occant, obfringunt modis omnibus excolunt, sementemque faciunt, postea vero metunt et fructum colligunt, ita hic noster sapiens aliis benefaciendo, sibimet ipsi sapiet, cũ pro benefactis a domino recipere cœperit mercedem. Hic idem in omnibus prouidũ ac prudentem se præstabit. nihil eum imparatum offendet, omnibus q̃ accidere possunt præsidio opportuno munitus occurret. In aduersis explicabit patientiam, in prosperis humilitatem, in vtrisque constantiam. Apparebitq; in illo quod Salomon ait, Melior est sapientia quam arma bellica. Fortior est enim cuius animum non frangunt aduersa neque turbant iniuriæ, quam q armis hostem superat. Alibi etiam dicitur, Melior est sapientia quam vires, & vir prudens quam fortis. Nam sapientia & prudentia bona animi sunt fortem autem & robustum esse bonum corporis est, & illa quidem hominis propria hoc autem cum bestiis commune. Sapiens tranquille degit, quia perturbationibus temperat sensuum affectiones ratione frenat & saniori consilio parere compellit, Sapiens linguam quoq; cõtinet verbositatem fugit, ne

Proue. 9.

Eccl. 9.

Sap. 5.

in multiloquio peccet. Pauca loquitur sed considerate. nihil leue ab ipso prolatum auditur, sed seriū semper, & graue ponderisque multi. Neque enim prius verbū emittit, quam quo casurum sit cogitet. Sapiens vt semper sapiens sit studet, vtque cum Salomone dicere possit: Sapientia quoque perseuerauit mecum. Quæris quo pacto semper sapiens esse queat, cum nemo sit qui non peccet, cum septies in die cadat iustus? Sed quēadmodū iustus cum ceciderit, cito surgendo iusti nomen non amittit, ita sapiens dicendus est semper sapiens, qui quoties aliquid stulte peccat, sapienter quod peccatum est protinus emendat, & præteriti errati notam insequentis virtutis laude compensat. Sapientem semper beatū esse philosophi contendunt, eo quod sola virtute contētus sit, virtutem autem sibiipsam sufficere. Patet, quia nihil extra virtutem, in quo beatitudo esse potuisset. nouerant. Ignorabant igitur bonum illud quātum aut quale esset, quod debetur virtuti, quodque nostri sapientes vitæ innocenter laudabiliterque actæ meritis cō fidunt se consecuturos, & tunc demum beatos fore cum illud adepti fuerint. Sed quam diu in expectatione eius sunt, nondum esse beatos constat, quamuis ob quandam spei certitudinem nunc quoque beati dicantur. Sapiens inquiunt & in tormentis beatus est. Recte id quidem, si de nostris diceretur, & non de illis qui a vera religione alieni erant. Nostri enim vere beati quos nulla compellere tormenta potuerunt, vt Christum negarent. Porro hi non sola virtute cōtenti erant, quæ prope vana esset, si nihil eam post mortem sequeretur, sed per ipsa virtutis opera deo iungi cupiebant quod quia præcipue martyrii patientia præstare poterat, cædi occidique gaudebant. Illi autem quibus æterna hominis beatitudo ignota erat, non quomodo oportuit, sed quomodo poterant beatam vitam diffinierunt, atq; ipsam quoniam longius protendere nescirent, virtute quæ in præsenti est, terminarunt. Sed quænam quæso esset ista beatitudo, quæ simul cum corpore pecudum more erat finienda? Præterea si sola virtus beata vita esset, sexcen

Eccle. 6. (margin, beside "per sapiens sit studet")

ties in vita beati essemus, & sexcenties infelices quandoquidem nemo tam firmæ stabilitatque virtutis est, vt non quotidie fere aliquid desipiat, oscitet, deliret, hallucinetur. Tot autem vicibus nunc accedens nunc recedens beatitudo nõne vertibilior haberetur rota figulari, & alterno dierum noctiumque recursu mutabilior. Non est ergo virtus vita beata sed illa cœlestis æternaque felicitas, quæ debetur virtuti, si virtus ipsa cum vera religione iuncta fuerit. Beata quippe vita est quæ nunquam subducitur nunquam deficit, bonis omnibus affluit semper, malis vacat, desiderium implet; denique ad summum bonorum peruentum est cum ad illam peruenitur. Huc accedit quod Christianorum sapientia non ita rigide neque inhumane circunscripta sit, sicut fuit illa Stoicæ sectæ philosophorum, qui docebant sapientem animi passionibus prorsus carere oportere vt beatus sit. Nos enim econtrario diffinimus, non posse sapientem fieri beatum, qui adhuc in corpore viuens, futuræ beatitudinis desiderio non ducitur, qui pro eo quod aliquando peccauit, dolendo non satisfacit, qui cum benefecerit non gaudet, & deo gratias agit, cuius ope in benefaciendo est vsus, qui eidem peccare nõ metuit, cui soli semper plurimum placere studet, qui denique pauperis & malo aliquo affecti hominis non miseretur. Ea sane vera est sapientia & seruorum dei propria cuius hæ sunt passiones. Illa autem Stoicorum prorsus vana et nõ hominis sed lapidis potius, nihil sperare nihil metuere, nihil gaudere, nihil dolere. Si istud sapientia vel vita beata esset, quid in terris lapide & sensu carentibus rebus esse sapientius vel beatius existimari potuisset? Lapidea est igitur illorum & sapientia & beatitudo, non humana. Cum enim veræ beatitatis ignari essent, beatitatem ipsam appetitionum quietudinem esse putarunt, & hanc ad sapientem pertinere volebant. At nos veræ quoque æternæque beatitudini gaudiũ attribuimus, & ĩ deo lætitiam perpetuamque iucunditatem, amorem etiam & mutuam inter beatos charitatem atque perfectam. Re-

Pudiata itaque gentilium fatuitate, sapientiam quam non homo, sed deus docuit, sequamur, hanc diuitiis, hanc rebus omnibus anteponamus. Melior est acquisitio eius (vt recte Salomon ait) negotiatione auri & argenti primi & purissimi; fructus eius pretiosior est cunctis opibus, & omnia quae desiderantur, huic non valent comparari. Sola enim diuinae doctrinae sapientia efficit beatos.

Quae sapientia est vitāda Cap. VII.

HAnc autem verissimam sapientiam, quam deo tradente accepimus, quo attentius accuratiusque amplectamur, quaerendum restat, quaenam sit illa quam cauere debemus, indigna quidem hoc nomine, cū verius stultitia sit dicenda quam sapientia. Est igitur quaedam sapientia, quae mundana siue secularis dicitur, de qua Apostolus, Sapientia (inquit) huius mūdi stultitia est apud deum. Et item, Stultam fecit deus sapientiam huius seculi. Hic sane fuit antiquorum deos colentium error, qui olim videbatur esse sapientia, sed postquam euangelii veritas etiam ab iis qui eam persequebantur, recepta est, apparuit colēdorum deorum ritū nō sapientiam fuisse, sed stultitiam. Tunc Pharaonis sapientium virgae a virga Moysi deuoratae sunt, & omne diaboli commentum virtute crucis Christi superatum, tunc mulier sanguine fluens, quam medici secularis disciplinae curare nequiuerant, tacta Christi fimbria recepit sanitatem, quia gentilitas desiit victimarum cruorem daemonibus fundere, vbi in Christo deum cognouit, quem in spiritu coepit adorare. Adhuc tamen ista infidelitatis sapientia in illis perseuerat, qui somnia sortesque obseruant, & naturas hominum ex stellarum influxibus pendere iudicant, & incantationibus diaboli magis q̄ piis ecclesiae precibus delectantur. In his omnibus stultus sit oportet, qui apud deum sapiēs esse desiderat. Fuit & alia inter gentiles sapientia, veri quidem inquirendi supra quam dici queat studiosa, sed plane inanis cassique laboris, cum inuestigare illud nequaquam potuerit, quod nisi deo monstrante scire nemo poterat. Ista

1.Cor.3.

autem erat philosophorum professio circa ipsam hominis beatitudinem varie sentientium vt diximus atque delirantiũ, cum non in cælo, sed in terra illam constituerent, quærentes vbi non erat, & vbi esset nescientes. De his psalmista ait: Defecerunt scrutantes scrutinio. His nonnulli quoque ex nostris mihi similes videntur, quibus non est satis nosse quomodo veram perfectamque beatitudinem assequi possint, sed altiora se indagare conantur & ea quidem quæ nisi fides teneat, ratio non explicat curiosius perscrutari solent. Vnde fit, vt plerunq; ab eo etiam q̊d recte didicerant, aberrent: et dum Christum se tenerę putant, de manibus elapsum non animaduertant. Plena periculi est talis sapientia, ideoque vitanda cum scriptum sit: Scrutator maiestatis opprimetur a gloria. Et iterum: Non plus sapias, quam necesse est, ne obstupescas. Caue igitur nimis altũ sapere, ne forte vel cum hæreticis vetus instrumentum damnes, vel cum Iudæis nouum, & cum vtrisque ipse damneris, dicente domino: Nunquid non in die illa perdam sapientes de Idumæa, & prudentiam de monte Esau. Peribunt vtique hæretici, & dei iudicio condemnabuntur, qui terrena sapiebant. Hoc enim Idumæa interpretatur, & Iudæi qui cũ Esau aduersabantur fratri eius Iacob, id ẽ, cum synagoga ecclesiæ Christi, ad quam credentem primogenita credere nolentium benedictionesque transierunt. Illud quoque ad hæreticorum infidelitatem spectare arbitror quod Salomon ait: Ciuitates munitas occupabit sapiens, & destruet munitionem in qua confidebant impij. Omnia quippe imipetatis dogmata quæ illi syllogismis captiosis q; dialecticæ conclusiunculis munientes insuperabilia esse putabant, dei sapientia Christus sua virtute superauit, & euertit. Arrij, Sabellij, Euticetis, Manichæi, reliquorumque omnium prauitas defecit, sola Machumetana extat, ne ipsa quidem diu permansura, dicente domino: Omnis plantatio, quam non plantauit pater eius cælestis, eradicabitur. Sed sunt & in ecclesia fortasse non pauci, qui sibi sapientes videntur, ita vt interdum

Eccls. 7

Abdiæ. 1.

Prouc. 21.

Matth. 15.

contradicere audeant catholicæ veritati apud ignaros admirationem sui facturi, quasi qui acutius aliquid sagaciusque explorarint, quam illi qui iampridem probati recepti, celebresque habentur. In istos reclamat Isaias, dicens: Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes. Apud deum enim & insipientes & imprudentes sunt, qui temeraria præsumptione abducti ad ostentationem ingenij magis q̃ ad veritatis confirmationem loquuntur. Porro omnis disciplina quæ cum euangelio non cõuenit, inutilis est sapientem facere non potest, ideoque nec beatũ. Poesis fabellarum fictionibus exhuberat, Oratoria ad gratiam loquendi artem præfert, Astronomia cæli syderumque motibus, & exinde futurorum diuinationibus scatet, philosophia sapientiæ studio gloriatur, cum causas rerum naturasque conquisierit. Sed cum nulla doctrinarum istarum qui hominis finis sit recte vereq; indicare videatur, nemini discendas dicerem, nisi aliqua in parte diuinæ quoq; sapientiæ scientiam adiuuarent Operæprecium erit igitur de his tantum capere quantum fideli institutioni conuenire constaibt, cætera ne noceāt respuere, aut enim supflua sunt, aut fini nostro aduersantia, quod autem superfluum est contemni debet, quod aduersarium repelli. De his enim psalmista ait, Nouit dominus cogitationes sapientum, quoniam vanæ sunt. Et Apostolus, Nolite (inquit) iugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? quæ autem conuentio Chr̃i cum Belial? aut quæ pars fideli cum infideli, qui autem consensus templo dei cũ idolis? Tantum abest igitur vt sapiens sit, qui ethnicorum sapientes præter modum æmulatur, vt etiam iniquus & infidelis esse possit conuinci. Et quoniam sola dei sapientia, quæ in sacris literis continetur, vera est sapientia, ideo ipse dñs per prophetã exclamat dicens Nõ glorieutr sapiens in sapientia sua, & non glorietur fortis in fortitudine sua, & non glorietnr diues in diuitijs suis, sed in hoc glorietur qui gloriatur, scire &

Isaiæ 5. psal. 93. 2. Cor. 6. Ierem. 6.

nosse me, quia ego sum dominus qui facio misericordiam & iudicium & iustitiam in terrra, misericordiam vtique erga sapientes in bono, iudicium, & iustitiã aduersus sapientes in malo. De quibus Ieremias ait, Sapientes sunt vt faciãt mala, bene autem facere nescierũt. Ière.6. Sapientia ista doli, calliditatis, versutiæ, fraudum est plena, ista denique non hominis, sed diaboli sapientia est. Hac armatus erat serpens qui decepit Euam, hanc sequuntur illi de quibus in euangelio dicitur, Prudentiores sunt filij seculi filijs lucis in generatione sua. Lucæ 16. Ab hac certe vir iustus abhorrebit, vt potius secũdum deũ quã secundum sæculum sapiens sit ac nequando & ipse seculi sapientium capiatur sycophantijs, deum cum propheta orabit. ab homine iniquo & doloso erue me. psal. 42.

Quod sapiens docere alios debet. Caput viii.

Docuimus & quæ sequenda sapientia, & quæ fugienda sit, reliquum est, vt eos qui vera. i. diuina sapientia ꝑditi sunt hortemur, ne creditum sibi salutaris eruditionis talentum in terra defodiant, sed illic dispensent, vnde cum vsuris exigi possit, & domino cui negotiantur, plurimum lucri accedat. Laxent igitur retia sua in capturam: alios doceant quod ipsi dĩdicerunt, & non sibi solum, sed alijs etiam prodesse studeant, tantoque accepto beneficio se dignos præstent. Vt quid enim bonũ sapiæ tu q dei benignitate sapiam adeptus es, cum ꝓximis non cõmunicas, si nihil inde tibi deperit, si cõicatum etiam augetur & excrescit? Quis est. n. qui docet, & docẽdo non aliqd discat, & qd didicit non confirmet, cũ de memoria facile labi soleat & exciderit, quicquid relinquit irrepetitũ? Ita fit, vt ipse qq dediscas nisi docueris. Doce igit vt doctior sis, aut saltem ne obliuioni tradas qd didicisti. Immo q potissima alios docendi cã esse debet, doce vt beatior sis, qñquidẽ q erudiunt multos ad sapiam fulgebũt (sicut scriptũ est) tanq̃ stellæ in ꝑpetuas æternitates. Cassus pene labor ẽ, mlta didicisse: & postq̃ didiceris, obmutescere. Danie. 12.

pro.3. Nūqd nō sapientia clamitat. inquit Sal. & prudētia dat vocem suam in summis excelsisque verticibus super viam in mediis semitis stans iuxta portas ciuitatis, in ipsis foribus loqtur, dicens: Viri ad vos clamito, & vox mea ad filios hominum. Cum ergo docendi officio fungi debeat vir diuina sapientia eruditus, nonne sal fatuum erit si tacuerit? nonne verum est quod dicitur: Sapientia abscōsa & thesaurus inuisus, quæ vtilitas in vtrisque? eccle.20. Quid iuuat lucernam accendere, & eam ponere sub modio? Profecto si sapiens fueris, non sub modio illam pones, sed super candelabrum & aliorum tenebras tuæ scientiæ luce depelles. Aut enim linguam exercebis in prædicando aut in scribendo manū, vt etiam de te dici possit, Os suum aperuit sapiētiæ, et lex clementiæ in lingua eius. pro.31. Plurimum quidem tibi apud deum meritorū accedet, quoties vel scripseris, vel dixeris aliquid, vel proprio ostenderis exemplo, vnde alii meliores effici queant. Qui enim fecerit & docuerit sic, hic magnus vocabitur in regno cælorum. Ipse dominus noster Christus docuit nec apostolos suos passus est desidia otioq; torpere sed spiritu sancto repletos per diuersas orbis partes dimisit, vt errantes docēdo in viam veritatis reuocarent, atque illos quidem non itineris labor non persecutionis immanitas ab officio deterruit, & te pigebit illorum saltem, a quibus nihil mali metuis, tuæ sapientiæ medicamenta conferendo, saluti consulere, & multorum animas dn̄o tuo lucrari? Satis hæc de sapientia, nunc simplicioribus detegamus inimici dolos carnisq; pugnas, ne ab iis incauti imprudentesq; superent.

De dæmonum natura. Ca. ix.

SEd enim quo facilius callidissimi hostis machinamenta deuitemus. operæpretium erit, prius naturam eius moresq; cognoscere. Dęmones igitur spiritus sunt, nocendi cupidi iusti expertes fastu elati, astu callidi inter cælum terramque habitantes donec postremo ad infernū detrudantur, vt tāto eant inferius,

quanto altius efferre sese conati sunt. Qui vt ei cuius iudicio ad hæc ima deiecti sunt aduersentur, homini inuident, atque illos maxime infestant, quibus beatitudinē, quam ipsi amiserunt promissam cognoscunt. Gentilitas dæmones alios bonos, alios malos esse dixit; nos vero sub hoc nomine malos tantum intelligimus. Illos enim spiritus qui boni sunt, dei angelos atque ministros nūcupamus. Neque certe conuenit eos, quorum diuersa ē voluntas, eodem nomine confundere. Dæmones ergo nequitiæ pleni spiritus inuidiæ acti stimulis hominem semper ad vitia prouocant, ne ad cæleste regnum, vnde ipsi deturbati sunt, transferri mereantur. Idcirco clamat Apostolus dicens, Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus pincipatus, aduersus potestates, aduersus rectores tenebrarum har aduersus spiritalia nequitiæ in cælestibus, nō q̄d in cælo sint dæmones, sed in aere, qui qdē his plenus esse creditur. In cælestibus autem dixit, iuxta cōsuetudinem diuinæ scripturæ, quæ volucres quoque cæli appellat, quas per aera volitantes cernimus. Magnarum autem virium esse illos ostendit, principatum & potestatem & regimen eis attribuens, non hoc tamen in omnes homines, sed illos duntaxat, qui tenebræ sunt. In illos vero qui lux sunt, ius nullū habent, nisi tentādi incitādiq; ad peccandum, vt & ipsis relicto bene agendi lumine malignæ actionis tenebras diligere incipiant, & cum id fecerint, tunc etiam ipsis dominentur ac præsint. Aequum est enim vt qui ab innocentia recedendo sub potestate dei esse noluerit, diaboli subdatur potestati. Potestas autem illius tanta est, quantam deus permiserit qui eorū opera vtitur, tā in prauos puniendos, q̄ in bonos probandos; vt hi cum aduersarij tentamenta vicerint, plus p̄mij mereātur, & illi victi si ad pœnitudinem nō redierint, tanto iustius crucientur, quanto diutius expectati sunt vt redirent. Præterea si dæmonis potētiam ex testimonio scripturarū pensare volumus, pfecto homini intolerādam insuperabilemq; esse inuenimus. Hūc Beemoth & Leuiatā dici legimus, quorū alte-

Ephes. 6.

rum elephantum cethum alterum interpretatur: quæ duo animalium genera cum omnium quæ in mari terraque habentur, maxima sint, maximam dæmonis vim significare videntur: & elephas quidem dæmones aereos designat, cethus aqueos. Nam in vtroque elemento habitare feruntur. Nemo itaque mortalium tantæ virtutis est, tantæque constantiæ, qui eorum viribus valeret resistere, nisi vt valeamus deus præstaret, coercens illorum robur, & nostram simul adiuuans imbecillitatem. Stultus est igitur, qui non totam resistendi spem atque vincendi, in deo posuerit. Sit ille licet Abrahā vel Moyses, vel Dauid, vel Iohannes baptista, vel aliquis Apostolorum, si propria virtute, & non ope diuina niteretur, statim succumberet: in deo autem sperans, victoria potiretur. Beemoth, inquit, quasi bos fœnum comedet, hoc est, paleas igni comburendas, fortitudo eius in lumbis eius, & virtus eius in vmbilico ventris eius. Illecebris enim Venereæ voluptatis, quæ circa lumbos & vmbilicum præcipue sentiuntur, frequenter impugnat. Ossa eius velut fistulæ æris, cartilago eius quasi laminæ ferri, ad duritiam diaboli ista referuntur, quoniam a malitia quam semel amplexus est, nequit remoueri, & ære & ferro magis obduratus. Sub vmbra dormit in secreto calami. hoc illud est quod in psalmo dicitur, Sedet in insidiis in occultis, vt interficiat pauperem dum attrahit eum. De Leuiathā idem fere aliis verbis prædicatur, & vis naturæ dæmoniacæ exprimitur, supra modum potens atque versuta. quæ vtique cuncta humana subuerteret, nisi freno arbitrii diuini compesceretur. Per gyrum (inquit) dentium eius formido, corpus eius quasi scuta fusilia, compactum squamis se prementibus, denique flammas fumūque de illo procedere ait: ignita enī sunt iacula diaboli, quibus illi qui vulnerant, vel obscœnæ libidis ardore incalescunt, vel fumo inanis gloriæ laborant. De eius etiam in malo pertinatia dicitur: Cor eius indurabitur tanquam lapis, & stringetur quasi malleatoris incus. De translatione etiā eius a statu suæ sublimitatis dictū est: Cum sublatus fuerit,

Psal. 9.

Iob. 41.

timebunt angeli, & territi purgabuntur. Iusti enim deum timent, cum etiam aduersus angelicam naturam seuerum, fuisse recordantur: & territi studenit, si quid deliquerint, pœnitentia expiare. Quod autem arrogantibus dominetur, & superbos iugo premat mortiferæ seruitutis, ex eo patet quod consequenter dicitur: Non est super terram potestas, quæ comparetur ei, qui factus est vt nullum timeret, omne sulbime videt, ipse est rex super vniuersos filios superbiæ. Neque rex solum, sed etiam pater talium nuncupatur, dicente domino: Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere. Iohan.8. Sicut enim qui opera Abrahæ faciunt filij Abrahæ sunt, itaque qui diabolum imitantur, filij eius dicendi sunt, non natiuitate, sed voluntatis corruptæ similitudine. Ille (inquit) homicida erat ab initio, & in veritate non stetit, quia non est veritas in eo. cum loquitur mendacia, ex proprijs loquitur, quia mēdax est & pater eius. Ibidem. Mendacio quippe & fraude primos homines deduxit in interitū. In veritate autem nō permansit, quia a deo, qui veritas est, ꝑ elationē mentis recessit. Timendus est ergo vt homicida, cauendus vt mendax. Nam etiam si quando vera loquitur, mendax ꝓposito est, quoniam ne verum quidem veri dicendi studio exprimit, sed cura fallendi, vt postquam per nonnulla vere prædicata syncereque monstrata fidem verbis adeptus fuerit, credulos tandem in foueam ꝑcipitet erroris. Idem quamuis intimas hominum cogitationes ignoret, eas tamen per exteriores motus atque gestus iudicat & deprehendit, tum quocumque aliquem magis inclinari videt, eo accommodatis tentationibus trahere nititur, suggerens quicquid illum magis appetere conijcit. Tu vero si vis istud vitare periculum, etiam cum mali aliquid cogitaueris (impossibile est enim ne quando mens ad illicita non recurrat) caue ne ad gestum cogitationis indicem prorumpas, & enitere vt citius desinat cogitatio intus in anima, quā per sensus effusa se foris ostendat. Quod si illa patue-

rit, acrius impugnaberis vt cogitata opere perficias, & fortasse crebriori certamine labefactus, tādē succūbes.

¶Quare creatus diabolus. Cap. X.

QVare inquiet aliquis, creatus est dæmon, si tam malus erat futurus, atque homini ad similitudinem dei facto tā inimicus ac tā infestus? Factus fuit quidem angelus dei, & cum reliquis beatis eiusdem generis in cælo spiritibus beatitudine frueretur æterna. Et licet futuri præscius deus nosset illum per arrogantiæ vitium a statu suæ conditionis repellendum, sciebat tamen iustis expedire vt crearetur, ne videlicet deesset illis aduersarius, cuius molestia ad prælium exerceantur, & tandem victoria potiti, gloriosius coronentur. Hac de causa profecto etiam malos homines in mundo nasci ac viuere credimus, non ad suam ipsorum qui damnandi sunt, sed ad illorum qui saluandi vtilitatem: vt cum nullo malorum odio, nulla persecutione, nullis iniurijs a iustitiæ pietatisque proposito repelli potuerint, multo plus gratiæ sibi apud deum comparent, quam comparassent, si nihil in vita aduersi paterentur. Ad hæc ipsa summi rerum opificis prouidētia cum bona multa condidisset, etiam mala quædam his contraria fieri iussit, vt bona malorū comparatione optabiliora redderet. Paradisum itaque magis desideramus, quia scimus & infernum esse. vitam propter metum mortis plus diligimus. Lucem iucundiorem nobis facit molestia tenebrarum, sanitatem anxietas ægrotationis præstat gratiorem. Et vt ad virtutis culmen studiosius niteremur proposita peccatoribus supplicia compulere. Ergo & diabolus ideo creatus, vt eius fœditate offensi, magis affectaremus inferi cōsortio angelorū. At etiam quæri potest, quomodo diabolus adhuc pugnat, cū Paulus dicat, quod Christus dominus exuerit principatus & potestates triumphans eas in ligno crucis? Potestas quidem diaboli per crucem Christi ita fracta & triumphata est, vt eos ille dimittere liberos fuerit coactus, q̄s est

Coloss. 2.

primorum parentum crimine corrupta origo subdide rat, quosq; idem idolorum cultura subuersos iugo per nitiosæ seruitutis oppresserat: Cessauit itaque mundus dæmones pro dijs habere post euangelij vulgationem cessauit & infernus esse fidelium animarum receptaculum, cum Christus in cruce se confitentibus promittere cœpit paradisum. Coluber tamen tortuosus hac tanta potestate exutus, aliud fallaciarum genus commentus est: disseminare hæreses cœpit & ad vitia concitare, Atque hoc illi permissum sicut diximus, vt sanctorum robur atque constantia innotescat & scelesti tunc saltem cum damnati fuerint intelligant, quam immundo spiritui obsecuti sint, quam bono domino derelicto. In istos igitur & pro iustis in Isaia exclamat deus. & ait: Ecce ego creaui fabrum sufflantem in igne prunas, & proferentem vas in opus suum, & ego creaui interfectorē ad disperdendum omne vas, quod fictum est contra te, & omnem linguam resistentem tibi, iudicio iudicabis. diaboli itaque vasa sunt, qui erroribus catholicam fidem impugnant, atque ab ijs qui pro veritate resistunt damnandi, vt & victi pœnas. et victores gloriam sortiantur. Sequitur enim: Hæc hæreditas seruorum domni & iustitia eorum apud me dicit dominus. Esaiæ. 55.

De nominibus dæmonum propriis. Caput xi,

Ad hæc vt plenius dæmonum deprauata natura nobis nota sit, scrutemur in scripturis, nam varie aliquando appellati fuerint, & ipsa nominū diuersitas diuersa illorum vitia monstrabit. Atque vt a proprijs peculiaribusque incipiamus dæmones vocā tur, nō quia dæmones, id est, scientes sint, sed dimenim (vt Eusebius inquit) hoc est, terrere consueuerunt. Terrori enim sunt nobis cum visibiles apparent. Diabolus appellatur, qa peccatorum accusator est quem eñ græci diabolum eum nos criminatorem dicimus. Satanas & Zabulon Hebraicum est. hic fluxus noctis interpretatur, ille aduersarius, quoniam in tenebris dæmonum

Dæmones

Diabolus

Satanas.

Zabulon.

sunt opera, & perpetuo odio persequitur sanctitatem. Hi etiam spiritus nuncupantur, sed non sine additamẽto malitiæ vel nequitiæ. Spiritus enim sunt, omni prorsus prauitate pleni, omni immunditia referti. Belial interpretatur absque iugo, vel absque domino. Nam superbia elatus dixit, Ponam sedem meam in aquilone, & ero similis altissimo. Excusso igitur obedientiæ iugo, dominum pati noluit, ideo ad ima deiectus, adhuc non cessat superbire, & homines conculcare velle. Asmodeũ in Tobia legimus. Interpretatur autem facturæ iudicij vel plasmatio iudicantis. Quia factus est ad malorum vindictam, probationem vero bonorum. Beelzebub muscarum deum sonat. Nam cum omnibus retia intendat, muscas tantum, id est infirmos, capit, fortioribus non præualet. Mammona Syrum Hebræo mixtum vocabulum est, & diuitias vel cupiditates designat. His ille imprudentium mentes implicat, ne deo seruire queant, cũ mammonæ cœperint famulari.

Spũs neq. Belial. Asmodeus Beelzebub Mãmona

De nominibus dæmonum brutalibus. Cap. XII.

Bestiæ. psal. 72.

DAemonibus præterea, quoniam ex angelica in brutalem quodammodo conuersi sunt naturã, bestiarum nomina tribuit scriptura. Vnde & Dauid orat dominum, dicens. Ne tradas bestijs animas cõfitentes tibi. Et idem alibi, Increpa (inquit) bestias calami. Fragilis est enim vt calamus, qui se ab his vinci patitur, & non potius ad auxilium dei recurrit vt vincat. In Ezechiele quoque promittit dominus facturum se, vt cessent bestiæ pessimæ de terra, quod partim in primo Christi aduentu impletum, partim in secundo implendum credimus, cum omnes bestiæ istæ in barathrum inferni detrudentur. Hi & leones & dracones dicuntur, quia nunc aperte nos inuadunt vt leo, nunc occulte nobis insidiantur, vt dracones. Aspis quoque diabolus est & basiliscus, illis duntaxat quos primo congressu supe-

Ezech. 34. Leones Dracones.

rat. Aspis quippe morsu, basiliscus aspectu statim perimit. viro autem iusto dicitur: Super aspidem & basiliscum ambulabis & conculcabis leonem & draconem. Beemoth & Leuiathan in historia Iob legitur, quos elephantum & cethum vocari diximus, alter tamen proprie bestialis interpretatur, alter persequens eos quasi enim ferocissima bestia nunquam ab hominum persecutione conquiescit. Vulpes praeterea, quia fraudulentus est, appellatur vt in psalmo, Partes vulpium erunt & qui versutiam eius imitatur vulpes est, vt in euangelio de herode: Ite, dicite, vulpi illi. Sanguisugam Salomon vocat in prouerbiis: Sanguisugae (inquit) duae sunt filiae, dicentes, affer affer: quae sunt istae filiae, quae quantumuis afferas non satiantur, nisi libido & auaritia? quibus qui illaqueatus fuerit, ei diabolus erit vere sanguisuga, exhauriens eius sanguinem per concupiscentiam & spiritum per concupiscentiae adimpletionem vt corpori simul animaeque noceat. Idem serpens dicitur & scorpio. Mera enim venena sunt quicquid ille suadet huius tamen periculi metu seruos suos liberat saluator, dicens. Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes & scorpiones. In Isaia est scriptum, Implebuntur domus eius draconibus habitabunt ibi strutiones. & pilosi saltabunt ibi, respondebunt vlulae & sirenae in delubris voluptatis. Daemonum haec nomina sunt. Domus eorum es si perdite viuis, draco tibi est diabolus si virosos eius afflatus non deuitas, strutio tibi est, si terrenarum rerum curis implicaris. Licet enim pennas habeat strutio, nunquam tamen a terra subleuatur. Pilosus tibi est, si in vitiis consenescis, pilosa nanque est senectus. Vlula tibi est, si in tenebris vitam agis, & ab eo auerteris qui ait: Ego sum lux mundi. Vlula enim est nocturna auis. Denique sirena tibi est in delubris voluptatis, si cantibus amatoriis delectaris, citharaeque sono ad lasciuiam carnis concitante. Aiunt enim sirenas olim in Siculo littore viros praeternauigantes cantu demulcere, & consopitos laniare solitas, facile ab iis capiet, qui obturatis

Beemoth. Leuiathan

Vulpes.

Sanguisuga.

Serpens.

Scorpio.

Isaiae. 14

Strutio.

Pilosus.

Vlula.

Sirena.

velut Vlysses auribus non pertransierit. Dæmones præterea volucres cæli appellantur, quia semen verbi dei, quod in duro solo & nullo compunctionis vomere proscisso cecidit, rapiunt protinus & absumunt. Sic autem indurato homini diuina i Ezechiele iustitia minaciter intonat & ait. Bestiis terræ & volatilibus cæli dedi te ad deuorandum. Hi sunt locustæ illæ in Apocalypsi, equis similes bellatoribus, quia feroces. & super capita eorum coronæ similes auro, quia superbi, facies hominum & capilli mulierum, quia vtrique sexui insidiant, dentes leonum, quia quos vicerint, perimunt, loricas ferreas habent, quia in malitia obduruerunt, alis pstrepunt, quia velociter omnia permeāt, caudas scorpionū aculeatas gerunt, quia vnus eorum finis est nocendi hominibus. Et habent (inquit) supra se angelum abyssi, cui nomen Hebraice Abadon, quod est exterminans. Extorres enim a cælesti patria facit, qui suæ consentiunt tentationi. Quis vnquam tam terribilium bestiarum, tam malignorum spirituum, vel sæuitias vel dolos posset euadere, nisi periclitantibus dominus opem afferret, nisi furorem eorum vis diuina cohiberet, astumque reprimeret?

Volucres. Ezech. 29. Abadon.

De nominibus dæmonum publicæ dignitatis. Cap. XIII.

ET hæc quidem a brutis animalibus mutuata nomina, illa ab hominibus, q̄ partim publicæ dignitatis sunt, partim cōditionis priuatæ. Nam & rex dicitur, vt in prouerbiis. Væ tibi terra, cuius rex est puer. Diabolus puer est, quia non senescit, nec ætatis damna sentit. Væ autem & terreno homini, qui immundi spiritus imperio paret. Idem Pharao est rex Aegypti, rex tenebrarum, id enim interpretatur Agyptus. Pharao ergo est, qui populo dei est molestus, nolens eū dimittere, vt sacrificium offerat deo, sed vt sibi seruiat, ad terrena & lutea opera compellens. Est & Seon rex Amorræorum. Seon arbor infructuosa interpretatur & procera. vtrunq; dæmoni conuenit, qui nullum ex se

Rex. Puer. Pharao

boni fructum gignit, & supra modum effertur supbia. Amorræi
Amorræi amaritudinem adducentes vel loquentes dicuntur. Quid autem amarius hæretica prauitate? Hæreticorum igitur Seon iste rex est, vt cum illo simul pereant, si ab eo ad Chrm qui veritas est, non conuertētur. Hic est ille Seon superbus qui fideles Israelitas non sinit in pace transire per fines regni sui, obstatq; armatus, inito tamen prælio succumbit. Tentare enim dæmon sanctos potest, vincere non potest, deo cui seruiūt protegente. Hic idem est Balach rex Moabitarum, qui Balaam diuinum compellebat, vt fideli populo maledi ceret: cui autem deus benedixerat, ei Balaam maledicere nequiuit. Balach exclusio interpretatur & deuoratio Ideo ergo Balach est diabolus, quia seruos dei ab hæreditate cælestium bonorum excludere molitur, & in illos infidelium excitat odia, persecutionibus cupiens auertere a fide, atq; aduersos deuorare. Idem et rex Gai Gai præruptum dicitur siue vorago, quæ est internus dæmonum domicilium. Hunc regem Gai Iesus in bello victum cœpisse memoratur, crucique affixisse, exercitum eius fudisse, vrbem vero igni succendisse. Ducem ergo Iesum sequamur, atque aduersus regem Gai bellando præualebimus: & si nos vexillum ferre crucis viderit, in qua Iesus noster semet crucifigendo illum con fixit, metu perculsus concidet, vel in fugam conuertetur. De quo per Isaiam fuit prædictum: A facie domini pauebit Assur virga; hoc est, cruce domini percussus. Vrbs autem eius cui dominabatur, gentiles erant, quæ tunc quidem concremata est igni, cum gētiles ad Christum conuersi. Ignem (inquit) veni mittere in terram, & quid volo nisi vt ardeat? Hic idem diabolus Nabuchodonosor est rex Babylonis. Nabuchodonosor, sedēs in angustia agnita exponitur. Diabolus enim creatori suo rebellis, quamuis agnoscat errorem suum: qua tamen superbia est, nunquam adduci potest, vt ipsum peccati pœniteat. Rex autem est Babylonis, in illos exercens imperium, qui errore aliquo confusi sunt: nam Babylon confusio dicitur. Hic obsedisse Hierusalem descri

Deut. 2
Balach
Rex Gai
Iosue. 8
Isa. 30.
Nabuchodonosor

bitur, hoc est homini fideli tetendisse insidias, propriis tamen viribus ciuitatem capere nequiuit, donec rex Ioachin, id est, rationalis aniæ pars vltro se illi tradidit. Captus igitur Ioachin iste, quia capi voluit, de Hierusalem transfertur in Babylonem, de virtutibus ad vitia Itaq; nisi nostra sponte manum dederimus diabolo, & ejus malignæ suggestioni consenserimus: oppugnare quidem arcem animæ nostræ poterit, expugnare non poterit: & hæc sane sunt publicæ potestatis magis insignia nomina, quibus illum dignum non sua merita, sed hominum peccata fecerunt, veniamus ad priuata.

¶ De nominibus dæmonum priuatæ conditionis. Ca. XIIII.

Primogenita ægypti.

PRimogenita Aegypti sunt dæmones inter omnes nequitia primi, dicente domino: Meum est omne primogenitum, ex quo percussi primogenitos in terra Aegypti, sanctificaui mihi quicquid primum nascitur in Israel. Certe nisi dominus noster Iesus Christus primogenitos Aegypti percussisset, principatus (vt Apostolus ait) & potestates aduersas traducens & triumphans in cruce, sanctificatio eius, qui est primogenitus omnis creaturæ, ad nos peruenire minime potuisset Qui ergo non vult cum primogenitis Aegypti percuti, permaneat in benedictione primogeniti Christi, vt saluus sit. Hi etiam Sydonij nominantur, id est venatores. Qui autem homines erunt & non bestiæ, Sydoniorum istorum venatione capi non poterunt. Ad bestiarum enim, non ad hominum capturam pertinet venatio. Ille tamen ex homine in pecudem vertitur, qui peccat, dicente propheta, Homo cum in honore esset non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Hi etiam Chaldæi nuncupantur, quos in Abacuc propheta se suscitaturum minatur dominus aduersus iustorum contemptores, Ecce (inquit) ego suscitabo Chaldæos, gentem amaram & velocem, ambulantem super latitudinem terræ, vt possideat tabernacu-

Sydonij

Psal. 48

Chaldæi

Abac. 1

la non sua. Chaldæi quasi dæmones, vel quasi feroces interpretantur. & quoniam per latitudinem ambulant quæ ducit ad perditionem, tu tibi econtrario viam arctam elige, quæ ducit ad salutem, & Chaldæi isti non ingredientur tabernaculum, in quo habitare viderint Christum, sed tabernaculum virtutibus vacuum, & vitiis patens, hoc est, praui hominis animam, quæ ante peccatum dei erat; post peccatum vero data est satanæ in possessionem, vt sua sit per reatum, quæ sua non est per naturam. In eodem propheta malignos spiritus etiam Aethiopum vocabulo significatos constat. Pro iniquitate (inquit) vidi tentoria Aetiopiæ. Tentoria Aethiopiæ sunt omnes iniqui, increduli, impudici, auari. In his enim habitant, horum carnibus vescuntur. De eiusmodi homine in psalmo est dictum, Dedisti eum escam populis Aethiopum. De iusto autem & fideli dicitur, Coram illo procident Aethiopes, horum interpretatio tenebrarum & caliginis est. Quam ergo miserum est, quam omni calamitate infelicius, seruire tenebris, & a deo qui lux est recedere? Dæmones præterea sunt gigantes, quos in Isaia aduersus Babylonem, id est, animam in peccatis confusam a domino suscitandos legimus. Sunt etiam calumniatores, vt in psalmo, Humiliabit calumniatorem. Vir etiam iniquus & homo inimicus est dæmon, vt in psalmo. A viro iniquo eripies me. Et in euangelio, Inimicus homo in medio tritici superseminauit zizania. Idem est Barrabas, qui adhuc inter Iudæos homicidia peragit incredulitatis, & ne ignoremus angelum aliquando dei fuisse, post reatum etiam angelus nominatus est, non tamen bonus, sed malus, non dei, sed diaboli. Vt est illud in psalmo, Immissiones per angelos malos, & illud in euangelio, Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Qui quoniam transfigurat se aliquando (vt Apostolus ait) in angelum lucis, prudentia opus est ad dignoscendos spiritus. Ex fructibus eorum cognoscetis eos. Quoties mali aliquid vel a fide alienum suggerere cœperint, certū erit,

Abac. 3.

Aethiopię

Psal. 71

Gigantes.

Calumniatores.

Vir iniqu9

Homo inimicus

Barrabas

angelus malus.

sub illa luce dæmonis tenebras latere, & simplicibus laqueum intendi.

De dominatione dæmonũ a rebus inanimatis. Cap. XV.

POstremo vt aptior eius negtia sit, nonnulla noĩa etiam a rebus inanimatis sortitus est. Nam & gladium & clypeum appellatum in sacris literis apparet. In Ezechiele: Gladius exacutus & limatus vt cædat victimas, & paulo post: Veniat (inquit) gladius regis Babylonis. Hoc gladio impios concidendos minatur dominus, nisi corrigantur. In Naum propheta dicitur: Clypeus fortium eius ignis. Iste ignitus clypeus homines vrget in libidinem, vt per stupra adulteriaq; traductos mactet gladius exacutus. Turpis enim voluptatis finis est interitus, breuissimum est quidem quod delectat, quod autem torquet & excruciat, æternum est. Rursum in Ezechiele mons Seir nuncupatur. Hæc dicit dominus deus, Ecce ego ad te mons Seir, & extendam manum meam super te, & dabo te desolatum atque desertum. Seir interpretatur hispidus & pilosus. Diabolus quippe Esau pilosi partes secutus aduersus populũ Iudæ, id est confessionis, illos videlicet qui Christum confitebantur, sese erexerat, & montis instar superbia elatus regnabat inter infideles. His autem ad Christũ conuersis, ille desolatus est & desertus, quod futurum de eodem monte Zacharias quoque vidit cum diceret, Quid tu mons magne? coram Zorobabel in planum. De Zorobabel enim natus est Christus, cuius virtute concidit regnum diaboli. Hic ille mons est, de quo etiã in euangelio dicitur. Si habueritis fidem vt granum sinapis, dicetis monti huic, transi hinc, & transibit. Non itaque montes per fidem transferendos dixit dominus quid enim id iuuaret? sed diabolum repellendum. Reor hunc ipsum ab Apostolo profundum dici, vbi ad Ephesios scribens ait. Vt possitis comprehendere quæ sit latitudo & longitudo & profundum & altitudo, hoc est, vt queant intelligere & ista media quæ in la

Gladius. Ezech. 21 Num. 2 Clypeus. Mons Seir Ezech. 35 zach. 4 Matth. 17. Eph. 3. Profundũ

tum longumq; tenduntur, & quæ in imũ potestates in feras, & quæ in sublime, angelicas virtutes, vt videlicet, præsentia bene disponat ratione futurorũ, in quibus necesse est, aut supplicia pati, aut beatitudine perfrui. Ad hæc pluuiã illam & flumina & ventos in euangelio, quorum impulsu domus mala fundata euertitur, dæmones esse intelligim⁹, qui neminẽ qdem supplãtant facilius, quam eos qui in se, cum solubilis arena sint, confidunt, & Christo qui petra veritatis est, non innituntur. Diabolus præterea via peccatorum dicitur dicente psalmista: Viam peccatorum disperdet. & alibi: Via impiorum peribit. Si diabolum sequi desieris, & Christo cœperis adhærere, via peccatoris peribit, & anima pœnitentis erit salua. Idem humani generis perpetuus hostis, etiam olla ardens dicitur, dicente Ieremia: Ollam succensam ego video. In ea excoquendi sunt habitatores terræ, & non peregrini neque aduenæ, quorum cõuersatio in cælis est. Idẽ postremo mors appellatus est, dicente dño: Ecce posui añ oculos tuos vitam & mortem, hoc est, me vitam & diabolum mortem. Si ergo Christum tibi elegeris, viues: si diabolũ, morieris. de quo Apostolus etiam dixit; Nouissimus inimicus destruetur mors. Illis duntaxat destruetur, q a dextris iudicis consistere iusti erunt. Aduersum sanctos enim nullum ius vltra diabolo erit, ne tentandi quidem. Quoniam hi cum Christo ibunt in vitam æternam, diabolus autem & angeli eius & omnes impii in ignem æternũ. Ac ne plura id genus perquirere otiosum sit, hic ille est, cui nomina mille, mille nocendi artes. cuius viribus quis resistet, cuius insidias quis euitabit, nisi qui fidei speique & reliquarũ virtutum armis munitus fuerit & cum aduersario congressurus vincendi fiduciam non in se, sed in deo habuerit. Hæc de nominibus, nunc reliqua distinctius dispositiusque consideranda sunt.

Pluuia. Flumen. Ventus.

Psal. 145. Via pctõꝶ

Olla ardẽs Ierem. 1.

Deut. 30. Mors.

¶ Qđ tẽtationes pati necesse sit, maxĩe circa prĩcipia conuersionis. Cap. XVI.

QVamdiu in corpore viuim⁹, aut a diabolo, aut a sensuum nostrorum concupiscentia molestias pati necesse est. Propterea quidem in Ecclesiastico est scriptum, Fili accedens ad seruitutem dei, sta in iustitia & timore, & præpara animam tuam ad tentationem. Et in Iob, Tētatio est vita hominis super terram. Ille vero qui vitam magis religiose ducere decernit, maiorem sustinet dæmonum inuidiam. Nam cum ipsi a deo recesserint, ei maxime irascuntur, quem deo proxime accedere animaduertunt. Vnde Apostolus, Omnes (inquit) qui volunt pie viuere in Christo Iesu, persecutionem patiuntur. Eos etenim nequissimi spiritus vel ꝑ insomnia illudere contendunt, vel ꝑ horrendas apparitiones terrere, vel per blandimenta turpis voluptatis irretire, & quamuis victi semper discesserint, semper rursum ad pugnam armantur, semperque occasionem nocendi quærentes nusquam absunt, repulsi astant, fugati redeunt, dicta factaque nostra, gestus insuper ac motus speculantur, quæ si ad malum inclinari viderint, lætantur, & modis omnibus ad perpetrandū scelus vrgent, in summa, facere quippiam nequimus quin illi omni loco, omni tempore circa nos sint, nobiscum commorentur. Sic filij Iudæ superare quidem Iebusæum potuerunt, delere non potuerunt, vnde cū eis etiam habitasse dicitur. Sic filij Ephraim & Manasse subiecisse certe sibi Chananæum feruntur, non tamen eum interfecisse. Tentationes igitur vincere possumus, ne autem tentemur efficere non possumus. Quod si dominum serpens tortuosus & in omne nefas confidentissimus, tentare ausus est, quanto magis domini seruos? Nūqd nō in euāgelio legimus, q̄d ipsos etiā dn̄i apostolos iuasit qn̄q; tētatio? Nec inuasit solū, verūetiā superauit. Iudam vicit auaritia, Petrum timor, filios Zebedæi honoris appetitio, quosdā quis ex ipsis maior esset contentio, quosdam dominicæ resurrectionis in credēdo ambiguitas. Ex omnibus tamen vnus Iudas periit, quia veniam desperauit. Cæteris vero benignitas domini subuenit, veniamque indulsit, quia & ambitio-

Eccl. 2. Iob. 7. 2. Tim. 3. Iosue. 15. Iosue. 16. Iosue. 17.

nem conuerterunt in humilitatem, & contentionem in concordiam, & dubitationem in fidei firmitatem, & metum in audaciam, etiam inter sæuientes tyrannos Christum confitendo. Datus erat & Paulo angelus satanæ, qui eum colaphizet, vnde exclamans ait: Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principatus, aduersus potestates, aduersus rectores tenebrarum harum, aduersus spiritalia nequiciæ in cælestibus. Quomodo enim fortissimi athlethæ virtus probaretur, nisi ipse contra fortissimos dimicaret? Nobis vero vt minus perfectis, ex diuina dispensatione minor incumbit lucta. adhuc enim & aduersus carnem pugnamus, & dæmonum inferiorum insidias patimur, quoniam nondum tantum virium concepimus vt cum principibus & potestatibus manum conserere valeamus. Procerum ecclesiæ istud certamen est, vt cum potentibus pugnando, plus gloriæ referant ex victoria. At vero postquam carnis desideria pietatis ac iusticiæ studio mortificauerimus, tunc & ipsi poterimus dicere: Non est nobis colluctatio aduersus carnẽ & sanguinem. Interim si in hac leuiore ac proletaria pugna non vicerimus, quomodo in magis graui bello principum atque rectorum vincemus? Porro si strenui militis operam in turba præstiterimus, iam certe altius ꝓmoueri merebimur, vt videlicet inter decuriones vel centuriones, vel tribunos etiam ac duces censeamur. Quo si peruenire cupimus, ipsa militiæ nr̄æ rudimenta atque principia fortiter constanterqꝫ nobis exequenda sunt, nec committendum, vt a lixis & calonibus vincamur, qui principes quoque eorum optam⁹ Christo adiuuante subiugare, vt quo difficilior fuerit victoria, eo maius quoqꝫ speremus præmium. Ephes. 6.

¶De duobus tentationum generibus

Caput XVII.

TENtationum autem duo sunt genera: Aut enim a deo tẽtamur vt ꝓbemur, aut a carne & diabolo

vt peccemus. Tentauit deus Abraham vt obedientissimum sibi esse ostenderet. Tentauit filios Israel, quemadmodum in Deuteronomio legitur, quadraginta annos per desertum deducendo, vt notum foret quantæ constantiæ sint in illis obseruandis, quæ sibi mandata præceptaque erant. Vnde in psalmo dicitur. Probasti nos deus, igne nos examinasti, sicut examitur argētū

psal.45.

Igit̄ tentatio dn̄i, tentatio ꝓbationis est, non malitiæ neq; ꝓcipitationis. Quaꝓpter Iacob. apostolus ait, Nemo cum tentatur dicat quoniam a deo tentatur, & ne ambiguum relinqueretur de qua tentatione hoc diceret subiunxit: Deus em̄ intentator malorum est, ipse autem neminem tentat ad malum, vnusquisq; vo tentatur a concupiscentia sua abstractus et illectus, deiñ concupiscentia cum conceperit, parit peccatum, peccatum vero cum consummatum fuerit, generat mortem. Tentatio ergo carnis & diaboli, semper prouocat ad peccandum. Quare de istorum tentationibus nobis assidue aduersantibus nunc est tractandum: & prius quidem de ipsa diaboli tentatiōe, qui carni simul insidiatur & spiritui. Aperiamus igitur dolos eius tendiculaque & laqueos vt deprehensis inimici fallacijs facilius euitetur mortis periculum, & certius vitæ æternæ bonum speretur. Hic est ille teterrimus Pharao, qui nos vetat exire de Aegypto, seculiq; vanitatibus renunciare, et Moysen sequi in desertum, ac tandem Iesu duce promissionis terram intrare. Hic est leo rugiens qui circuit quærens quem deuoret. Hic est fur & latro qui non venit nisi vt furetur & mactet. Hic est deniq; lupus rapax, dominico ouili semper insidians, rapiens & dispergens, & nullo vnquam sanguinis haustu satiatus, nunc ꝓmissis allicit, nunc terret minis, nunc assentatione blanditur, nunc etiam verberibus compellit. Promissis quidē primos nostros parentes prostrauit. Eritis inquit sicut dij scientes bonum & malum, & nequaquam moriemini. Minis autē grassatus est in martyres pariter & verberibus, cū idololatras vt in eos desæuirent, concitasset. Primi nobis documento sunt, vt neque blandi-

Iaco.1.

Diabolus.

mentis neque pollicitationibus eius vllam adhibeamus fidem. Secundi, vt omnia prius extrema pati parati simus, quam deo peccare, Nec bellum igitur minanti pareas, nec pacem offerenti credas. Pax eius pax Ismaelis est qui Godoliam amice inuitatum, nihilque mali suspicantem inter epulas interemit. Bello autem neminem superat nisi qui inductionibus eius assentit. Denique quicquid agit, quicquid molitur, eo tendere noueris vt fallat, cumque deceperit vt interimat, & quidem morte illa quæ semper cruciat, & mori cupientes mori nunquam finit. Idem signis etiam præstigiisque mentem hominis nititur obstupefacere transmutatque se in angelum lucis vt cum dei angelum vel sanctorum aliquem esse credideris facere non dubites quod imperauit. Apparet aliquando sub specie comptæ formosæque mulieris, vt ad libidinem incendat, aliquando monstrosum & horribilem se ostendit, vt exterreat. Tu ergo tantæ malignitatis atque fraudis non ignarus diligenter animum aduerte, atque tecum tacitus examina quo tendant eius verba, quid gestus exigant quo alienæ imaginis figmenta prouocent, & caue ne quid committas aut a fide alienum, aut ab honestate diuersum, aut voto castitatis contrarium neque vt susceptum pro amore dei vitæ perfectioris propositum vanis inimici terroribus agitatus derelinquas. Nihil tibi diabolus nocere poterit, quandiu tu cum deo tuo constanter ambulaueris, dicens: Dominus mihi adiutor, & ego despiciam inimicos meos. Fortior cunctis dæmonibus est, qui innocentiam seruat, & in deo cõfidit, Quod si etiã verus tibi de cælo angelus vel sanctus aliquis apparuerit, nihil offendes inquirendo an vere is sit qui videtur. Iesu Naue vir multæ pietatis atque fidei, cum visibili specie angelus ei occurrisset non dubitauit interrogare illum dicens: Noster es an aduersariorum? Nec ante iussis eius obediuit, quam quod angelus dei esset, compertum habuit. Gedeon quoque ad liberandum ab hostili vastatione populum electus angelum vidit, loquentemque audiuit, & tamẽ da mihi signum inquit, quod tu sis qui loqueris ad me, ac

Iere. 41.
Iosue 5.
Iudicum 6

cepto autem signo, credidit. Vterque tibi exemplo sit, ne visis eiusmodi nimis cito fidem adhibeas, donec argumento aliquo tibi veritas constet. Tum si qua adhuc residua erit suspicio, illi q̃ ætate & sapientia præstant, erũt consulendi, ex eorum sententia iudicium faciendum. Arrogantis est, dubijs in rebus proprio sensu niti, & aliorum nolle audire consilia, facileque erroribus patet qui suæ semper plus tribuit, quam prudentiæ alienæ. Vbi autem non auri neq; argenti, sed quod his pretiosius est, animæ periculum imminet etiam tuta metuere sapientis est.

Quod diabolo imminutæ sint vires. Caput xviii.

VEruntamen si qua solito grauior ingruerit tentatio, non cadamus animis, imminutæ sunt diabolo vires in saluatoris nostri aduentu, ipso dicente: Nunc iudicium est mundi, nunc princeps huius mũdi eijcietur foras. Eiectus est enim de cordibus multorum qui idola colebant, desijt ille nequam ita late regnare vt solebat, nec iam tantum in se confidentiæ adest licet arrogantissimus sit, & audito tantum Christi nomine cõtremiscit. Postremo ita ille diuinæ erga nos miserationis constringitur freno, vt nocere nisi permissus nequeat. Nam si expulsus ab homine intrandi in porcos non habuit potestatem donec concessit ipse cuius iussu pellebatur, q̃to minus offendere poterit hominem nisi deus voluerit. Bono igitur animo simus, & certissima vincendi spe ad pugnam accingamur. Dominus noster non sinet nos tentari supra id quod ferre possumus, sed faciet (vt apostolus ait) cum tentatione prouentum, vt possimus resistere. Permisit sane etiam patientissimum virum Iob tentari, & calamitatibus affici non vt diabolo faueret, sed vt hominis virtutẽ ma manifestam faceret. Non potuit inimicus neque opum rapina, neque filiorum orbitate, neque corporis in tabem conuersi morbo, illius vincere constantiam & quẽ deijcere sperabat ei maioris gloriæ adipiscendæ præ-

Iohan. 12. · Matth. 8. · Iob. 1.

buit occasionem vt inter ærumnas beatior fieret, quã tum prosperitatibus abundaret. Quis enim antehac patientiam eius laudauit, quã postea omnes admirati sunt Hæc est igitur causa quare nobis dominus dederit aduersarium, quare ab eo nos tentari voluerit, vt videlicet cum vicerimus, milites suos imperator benignissimus tanto magis remuneret: quanto magis prompte ac strenue certauerimus ad pugnam quippe non ad quietem in hoc terræ theatro missi sumus, vt neque fortes nisi præcedentibus meritis mercedem accipiant, neque ignaui mulctam, nisi cum ab hoste victi apparuerint. Non est otiosa dei militia. Placuit ei fideles suos laboribus, fatigationib. ærumnis, persecutiõibus, malorum odijs iniurijsque experiri. Vnde angelus ad Tobiam: Quia acceptus eras deo inquit, necesse fuit vt tentatio probaret te. Tob.12. Idcirco nec in oratione dominica petimus ne tentemur, sed ne inducamur in tentationem & seducti viam salutis relinquamus. Quam rem petendo aperte ostendimus, nos quidem ad repugnandum impares esse nisi ipse adiuuet, qui solus potest omnia, q etiam infirmitatem nostram miseratus, contra angeli mali vim atque versutias vnicuiq; nostrum angelum bonum dedit, qui regat, qui custodiat, qui a nequitia auocet, & occultis conscientiæ stimulis ad virtutes capessendas impellat. Et si tãta est deo cura salutis nostræ, vt suos angelos pædagogos nostros eẽvoluerit, haud multũ timẽdus ẽ mortis machiator diabolus, quia semper vincemus, si semper angeli de cælo nobis missi monitis inspirationibusq; parebimus, & a dñi nostri mandatis nunquam discedemus, Omnem igitur vincendi spem in deo collocemus & quoties vincimus, ei soli victoriæ gloriam dedicemus ei gratias agamus dicamusq; cum psalmista: Tu humiliasti sicut vulneratum superbum, in brachio ỽtutis tuæ dispersisti inimicos tuos. psal.88.

Quomodo vincitur tentatio. Ca. xix.

Inuidia diaboli mors introierat in orbẽ terrarũ, sed hac morte p Chrm liberati sum⁹ et ad vitã, q̃ ppter ꝑuaricationẽ primorũ parentũ amiseramus reuoca-

ti. Gaudebat inuidus ille sanctissimos etiam viros in infernum descendere, & quasi victor, quia primos vicerat, de omnibus triumphare. Sed gaudium istud versum est ei in luctum. Ligauit fortem fortior dominus & domum eius intrauit, & vasa eius diripuit, suo aduentu absoluens illos qui in carcere vincti tenebantur, de tenebris transferens in lucem. Quin etiam vulgata euãgelĳ ꝟitate, regnũ mũdi eripuit diabolo, quo magis ille doleret, ne in gentibus quidem ius esse sibi relictum, omnibus iam a falsa ad veram religionem conuersis. Hac ergo potestate atque hoc regno priuatus, quid ageret, quo se verteret, nesciebat. Rursum tamẽ nouo fraudum genere vsus, in illorum q conuersi erant cordibus (vt supra est dictum) inserere hæreses cœpit: vt in quibus idololatria iam defecerat, non deesset mẽdax de vera religione sententia. Atque ita non paucos quibus in credendo mens leuior erat, subuertit. Quos autem firmos ac stabiles in fide vidit, eos pniciosæ voluptatis illecebris ad peccandum prouocare cœpit, vt quos fidei defendit synceritas, mãdatorum saltem trãsgressio condemnet. Nos ergo qui in Christum credimus, qui dei filium confitemur, tantæ in nos inimici inuidiæ non ignari, quoties delinquendi concupiscentia mentem solicitare cœperit, meminerimus dolos eẽ carnificis nostri, nihilque agamus, in quo deum offendi nouimus, & ob quod si egerimus, de altitudine paradisi quam speramus, in abyssum inferni quam timemus, deturbandos nos esse certum sit. Cum itaque molestior difficiliorque sese ingesserit tentatio, & cordis intima lacessere cœperit, tunc ieiunium nobis pro scuto sit, pro gladio oratio, dicente domino: Hoc dæmonium non eiicitur nisi in ieiunio & oratione. Nam & ipse dominus tunc ieiunabat cum tentatorem vicit. Et idem Vigilate inquit, & orate ne intretis in tentationem. Apostoli quoque cum naufragium timerent, dormientem illum clamoribus excitant. Adiuua nos (inquiunt) domine, perimus. Tunc ipso ventis fluctibusque imperante, facta est tranquillitas. Nulla est

igitur tam grandis tentatio, quam deum deprecando non vinces: & rursum nulla tam parua, a qua non superaberis propriis viribus confidendo. Quare in deo sperans ora, & dic: Velociter exaudi me domine, defecit spiritus meus. Eripe me de inimicis meis ad te confugi. Doce me facere voluntatem tuam, quia deus meus es tu. Quod si sanctus propheta sic orabat, quomodo peccator poterit resistere, nisi & ipse instanter orauerit? Igitur quanto violentiorem motum intra te senseris, tanto ardentius auxilium inuoca. Iosaphat ab inimicis circundatus, clamauit ad dominum, & illis protinus auersis, periculo liberatus est. Ita & tu, si toto cordis affectu precatus fueris, inimici aduersum te machinamenta statim dissoluentur, teque omni molestia liberum ac pristinae quieti restitutum continuo cognosces, Cumque hoc tibi contigerit, deo gratias age, qui tam cito satanam pedibus tuis subiecit. Nisi enim ille opem tibi laboranti miseratus attulisset, nunquam vicisses. Tanta est autem domini nostri erga nos benignitas, vt etiam pro eo quod ipso adiuuante vincimus, remuneret victores, & suum beneficium in nostrum trāsire patiatur meritum, modo post victoriā ne insolescamus, sed humiles ac submissi de omnibus ei laudem demus, ita enim etiam pro his quae domino tribuerimus, ipsi praemium merebimur atque mercedem.

psal. 142.

2. Par. 18

De tentationibus carnis.

Cap. XX.

NVnc quoniam paris periculi est, a propriis cupiditatibus per carnis blandimenta superari, qualiter cum his quoque nobis decertandum sit videamus. Caro enim concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem: haec sibi inuicem aduersantur, vt non quaecunque vultis, illa faciatis. Haec Apostolus. Deinde quis vtriusque finis sit ostendens ait: Manifesta sunt opera carnis, quae sunt fornicatio, immunditia, luxuria, idolorum seruitus, veneficia, inimicitiae, contentiones, aemulationes, irae, rixae, dissensiones, se-

Gal. 5.

N 5

ctæ, iurgia, homicidia, ebrietates, comessationes & his similia, quæ prædico vobis sicut prædixi. quoniam qui talia agunt, regnum dei non consequentur. Expositis autem quæ carnis sunt, continenter enumerat quæ ad spiritum referuntur. Fructus (inquit) spiritus est, charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas. Ex his perspicuũ est, quanta sit diuersitas inter carnem & spiritum, cum alteri vitia, alteri tribuantur virtutes. *In medio istorũ* anima libertate sui arbitrij vtens in quam partem voluerit, potest conuerti. Sed si carni consenserit, regnũ dei non possidebit: sin vero spiritum suum, id est, innatum sibi rationis lumen secuta carnis appetitionibus repugnauerit, victo aduersario mercedem capiet æternæ beatitatis. Quamobrem spiritu, inquit, ambulate, & desideria carnis non perficietis: hoc est, bonum quod ratio suadet, mali cupiditas ne destruat. Qui enim sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitijs & concupiscentijs. Quos ergo concupiscentia superat, & quibus caro dominatur, hi non sunt Christi. Neq; enim fieri potest, vt aliquis & seruus Christi sit, & vitiorum mancipium. Si spiritu, inquit, viuimus, spiritu & ambulem9.

Iohã.6 Qui sit autem iste spiritus, quo viuimus, declarat saluator in euangelio, dicens: Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt: caro non prodest quicquã. Domini igitur nostri præcepta spiritus & vita sunt, ea obseruando viuemus, carni autem quæ non prodest, consentiendo mori necesse est. Caro enim absq; spiritu viuere non potest. Tunc autem absque spiritu est, cum a mandatis diuinis se auertens propriam sequitur voluntatem, & pecudum more præsentia appetit, futura non considerat: visibilium amore capitur, inuisibilia contemnit, neque quod ratio discernit, sed quod appetitio suggerit, sequitur. De qua carnis violentia conqueritur Dauid, & ait: Miser factus sum, & curuatus

Psal.37 sum vsque in finem, tota die contristatus ingrediebar, quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus & non est sanitas in carne mea. Et Apostolus: Condelector

(inquit) legi dei secundum interiorem hominen, video autem aliam legem in membris meis, repugantem legi mentis meæ & captiuantem me in lege peccati, q̃ est in membris meis. Infœlix ego hō quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per IESVM CHRISTVM dominum nostrum. Igitur ego ipse mente seruio legi dei, carne autem legi peccati. Quæris quare contrariæ inter se voluntatis sint spiritus & caro? quia caro ex Adam qui peccauit propagata est, animam vero & spiritum non ab Adam, sed a deo accipimus. Idcirco spiritus expetit ea quæ deo placent, caro autem magis illa concupiscit, quæ ipsam delectant & ad peccandum est prona, quia traducitur de peccato tantaque eius vis est aduersus spiritum, vt luctanti repugnare spiritus ipse per se non sufficeret, nisi virtus diuina quæ illum creat et creando infundit, & infusum conseruat, etiam periclitantem adiuuaret. Quis me liberabit, inquit Apostolus, de corpore mortis huius? hoc est, de corpore in quo primi parentes nostri cū non obedissent deo, mortui sunt, respondet & ait, Gratia dei per Iesum Christum. Nos igitur in Christū credentes, a carnis violentia non nostræ vires, sed diuina liberat gratia. Quamuis autem ab Adæ maledictione tunc absoluimur, cum in Christo per baptismum regeneramur, manet tamen in nobis fomes peccati, vt hi q̃ Christi sunt in certamine suæ carnis probentur, & qui vicerint eo ascendāt, vbi æternæ pacis ineffabili bono perfruantur, Hac tanta ergo proposita mercede constāter pugnemus, & omnes perniciosæ cupidinis ictus per seueranti conseruandæ innocentiæ studio irritemus. Quod si & a bestiis & ab hominibus & ab omni prorsus periculo nos defendimus ac tuemur, ne vitam istam breuissimam ac miseriarum plenam amittamus, quanto acrius improbis præsentium voluptatum appetitionibus renitendum est pro vita illa felicissima & immortali quam talium appetitionum victoribus in mercedem tribui certissimum est.

Roma..7

Quæris q̃re caro aduersetur spiritui.

¶De remedijs contra carnis tentamenta. Caput XXI.

ET quoniam malum illud quod caro suggerit, cogitatio concipit, cogitatio ipsa quamprimum cohibenda est, ne pariat quod conceperit. Vipereum intra te fœtum ne sinas crescere. Solet adultus venena effundere, & animam hominis enecare. Protinus abige pestiferam cogitationem dum paruula est. Dum parum virium habet, non difficulter opprimitur, sponso in canticis dicente; Capite nobis vulpes pusillas, exterminantes vineas, & vineæ nostræ florebunt. Cum enim vitiosa extinguit cogitatio, animus ad prosequendum virtutum propositum vegetatur, & saluberrimis vitæ fructibus exhuberat. Cæterum si malarum cogitationum insultus non ita crebros, neq; ita vehementes pati desideras, claude fenestras sensuum tuorum, per quas mors ad animam ingredi consueuit. Auerte oculos ne videant vanitatem. Sepi aures tuas spinis, & linguam nequam noli audire. Pone ori tuo frenos, ne in verbo labaris, neq; gulæ aliquid vltra necessitatem indulgeas. Naribus odoramenta luxuriæ subtrahe. Manus contine, ne quem iniuste offendas, neue quid impudice tangas, deniq; modis omnibus obserua & caue, ne extranei portas Hierusalem ingrediantur .i. animæ tuæ domicilium. Et si ingressi fuerint, cura vt expellantur: neque malignos cogitatus ibi remorari sinas, vbi cũ inualuerint, perniciem generant. Veruntamen sæpe fit, vt ipsi cogitatus etiam inuitis nobis ingerant sese, & suapte vi ab iis quæ iusta atq; honesta sunt, auertere animum nostrum tentent, ac quemadmodum paralyticus ille in euangelio, qui portabatur, non poterat præ turba offerri saluatori vt curaretur, ita nobis cogitationum quandoq; officere solet congeries, vt non quod volumus, sed quod nolumus, animo voluamus: tunc inter orandum quid lingua loquatur, mens non attendit & cum corpore in ecclesia simus, animo foris per diuersa vagamur. Huic ingruenti turbæ totis viribus renitẽ

Cant. 2

Mar. 2

decet,& non cedere,neq; si mali quicquam suaserint cõsentire. Quod vt succedat,eorum industriam, qui paralyticum gerebant,imitari oportet. Illi tecto domus in qua Christus erat,patefacto,ægrotum coram Iesu submiserunt,& morbo receperunt liberatum. Nos quoq; abiecta terrenarum rerum cura,culmen cælestis contemplationis inscendamus, & per ea quæ creata sunt, mente ingressi inueniemus creatorem,& cum inuenerimus,ei nos reuerenter submittamus,vt quod altitudo meditandi contulerit,humilitas deiiciendi sese conseruet,& mens iam sanata gaudeat se iam obstantis turbæ impedimenta non sentire. Quanto minus mortalia curabimus,tanto etiam minus cogitationum secularium stimulis inquietabimur. Quisquis autem ab his crebro ac frequenter solicitatur,reor q nondum vt debet, seculo renunciauerit,sed aratrum tenens adhuc post tergum respiciat,si non respiceret,non iam præterita neque præsentia,sed futura cogitaret. Abscindamus igitur & proiiciamus procul a nobis membra scandalizantia,nulliusq; rei afficiamur studio,quæ propositum vitæ sanctioris turbet,& charitatis ardorem, quem deo debemus,restinguat. Si oculus dexter scandalizat te,erue eum,si manus dextra,abscinde illam. Membra ista carnales affectiones sunt, quibus quidem si dextræ fuerint,non illicite vtimur, veruntamen si a spiritali contemplatione vel actione auocent atq; interpellent, repelli debent. Quæ enim propter se licita sunt, si vna cũ illis meliora periclitantur,illicita erũnt. Quod si ea etiã quæ dextra sunt,quoties impediunt,abscindi iubeãtur, quanto magis illa quæ sinistra sunt,id est, quæ mala sunt,declinare ac fugere debemus,& eisdem neq; oculũ intendere,neq; manum porrigere, vt neq; cogitemus aliquid prauum ac detestabile,neq; faciamus. Restat igitur vt & malis præferantur bona,& bonis meliora si ad summum bonum volumus peruenire. Cum præterea continentiam semper oppugnet lasciuia, & liberalitatem auaritia,& humilitatem ambitio,& breuiter probitatem nequitia,assiduum nobis cum vitiis bellum est

Mat. 5.

Nunquam igitur quiescamus, semper repugnemus, quia diu repugnamus, vincimus, quoties autem quiescimus, non quiescente aduersario superamur, irruentibus malis dissipantur bona, nihilque homini illi relinquitur, qui carnis cupiditatibus vltro se subiicit, euenitque ei quod dictum est per prophetam. Residuum erucae comedit locusta, residuum locustae comedit brucus, residuum bruci comedit rubigo, aut quid boni in illo remanere poterit, cui vitia dominantur? Strenuis autem & accinctis, assidueque contra improbae voluptatis illecebras luctantibus tuta sunt omnia. Neque enim superseminatur zizania in medio tritici, nisi cum otio dediti dormimus, & a custodia bonae frugis cessamus. Atque ideo sane vigilare & orare nos iubet dominus, ne tentationibus succũbamus, hoc est diligentes esse & intẽtos, & solicitos, ne per desidiam spiritus caro, quae ancilla esse debet, dominari incipiat, & praeualere permittatur Madian aduersus Israel, is videlicet qui se cultui dedicauit diuino, subuerti sinatur a nequitia.

Iohel. 1.

De reparatione lapsi. Cap. XXI.

CAeterum si quãdo victi superatique fuerimus, ad poenitentiae remedia conuertamur, nec desperemus aduersus victores victoriam, si ab iis quibus manum dedimus, deficere voluerimus atque ad illa transfugere, quae insipienter dereliquimus. Tunc enim speciosa deserti, quae peccatorum ignis absumpserat, rursum germinare & bonorum operum fructu abundare cernemus. Ciuitas a rege magno obsessa (vt Ecclesiastes ait) a paupere viro, sed sapiente liberat. Quis autem pauperior illo qui vitiis seruit? quis sapientior quam qui ab iis dum licet fugit, & ad studium se confert virtutum? Sed ne rursum in eodem luto more porcorum relabamur, non otiose neque segniter est agendũ. Nam sicut per negligentiam victi fuimus, ita per sedulitatẽ curãque certãdi vincemus. Cuius rei nequaquam ignarus Apost. admõet & ait, State succincti lũbos ĩ veritate, & induite loricã iustitiae, & calceati pedes in praeparatio-

Eccl. 9.

Eph. 6

nem euangelij pacis, in oībus sumentes scutum fidei, in q̊ possitis oīa tela maligni ignea extinguere, & galeam salutis assumite, & gladium spūs, q̊d est ỽbum dei p omnem orationem & obsecrationem, orantes omni tem pore in spū, & in ipso vigilantes in omni instātia. Pro fecto q armis istis contra carnis infestationes dæmonū que dolos munitus fuerit, sicut mons Sion nō mouebit in æternum Erit veluti turris fortitudinis a facie inimici, & tanq̄ nauis validis compacta trabibus, ptransiens mare istud magnum & spatiosum, nec fluctibus fracta, nec pcellarum turbine subuersa. Si qñ tñ ingrauescere carnis pugna, spiritumq; vehementius lacessere cœperit, caro ipsa tenuanda erit ieiunio, fatiganda laboribus, domanda vigiliis, oratio nunq̄ pernoctationibus quasi vinculis constringenda. Durum erit illi cō tra huiuscemodi stimulos calcitrare. Lasciuienti iumento adde onus, & quietius incedet, subtrahe aduersario vires, & desinet esse molestus. Semper aūt obstandū est principijs. Inueterata enim difficilius corriguntur, nouella euelluntur facilius, euulsaq; arescunt. Præterea & locum illum & hominem q̄tum potes declina, in q̊ vel de linquendi periculum, vel exercendæ ỽtutis impedimē tum times O o o fugite, ingt dñs, de terra aquilonis, de terra vtiq; in qua charitas friget, & abūdat malitia, de terra in qua nihil agitur, nihil dicitur, nisi quod ad cor poris pertinet voluptatem, & præsentis luxuriæ irritamentum, & multorum scelerum incentiuum. Raro tibi cum seculi amatoribus miscendus est sermo, quia colloquia mala corrumpunt bonos mores, rarius cum fœminis. Primam fœminam decepit diabolus, illa virum. Di aboli ergo laqueus est fœmina. Quem diabolus per se non potest capere, per illam capit, fugiendo melius vitabis hoc periculum, quam resistendo. Zach. 2

¶ Oratio contra tentationē carnis & post victoriā actio gratiarum. Cap. XXIII.

SEd quoniam quocunque fugerim⁹, carnis nostræ lucta carere nequimus, in omni carnalium tentationum discrimine, ad orationum subsidia confugere tutissimum erit. Ad dominum igitur supplices cõfugiamus, quia dominus fortitudo plebis suæ, & protector saluationum Christi sui est. Vim patiens loquatur spiritus & dicat. Eripe me de inimicis meis domine, ad

Psal. 140. te confugi, doce me facere voluntatem tuam, quia deus meus es tu. Ab homine iniquo & doloso erue me, ab homine isto exteriori, qui interiorem hominem ab similitudinem tuam factum, inique & fraudulenter quærit subuertere, per voluptatis illecebras, per concupiscentiæ blandimenta trahere me nititur, vt peccem tibi & peream. Ab his ergo mei tuique aduersarij insidijs libera me. Esto mihi in deum protectorem, & in locũ munitum, vt saluum me facias. Ventum domine validum, quo in diuersum impellor, metuo, & iam inter frementes vndas mergi incipiens, ad te clamo. Tu igitur miseratus dexteram tuam extende, & sicut Petrum cum fluctibus opperiretur saluasti, ita me de pernicie carnalis suggestionis ereptum tibi restitue, vt tuam potius voluntatem quam meam faciam. Nostra enim voluntas perdit nos, tua vero saluat semper. Fiat voluntas tua sicut in cælo inter sanctos, ita & inter nos in terra, vt tuis parendo mandatis, ad te in cælum ascendere, & non eis contraria operando in profundum demergi mereamur. Si sic oraueris, non frigide, sed ardenter, non proterue, sed humiliter, tentationum constrictus angustijs exaudiet te dominus, & non dabit in commotionem pedem tuum, neque dormitabit qui custodit te. Petite, inquit, & accipietis. Quid tu poscere pigritabis, cum idẽ dominus & rogari velit, & quod pie rogatur, promptе se daturum promittat? Si sicut decet supplicaueris,

Psalm. 90. circundabit te scuto veritas eius, non timebis a timore nocturno, a sagitta volante in die, a negotio perambulante in tenebris, ab incursu & dæmonio meridiano.

Ibidem. Ipse enim dominus de illo qui fideliter orat, & constãter sperat, respondens ait. Quoniam in me sperauit, li-

berabo eum: protegam eum quoniam cognouit nomen meum: clamauit ad me, & ego exaudiam eum: in tribulatione eripiam eum, & glorificabo eum. Exauditus autem non solum carnis concupiscentias auertes atque fugabis, verumetiam virtutibus magis proficies. Testatur hoc propheta ad deum dicens: In quacunque die inuocauero te, exaudi me, multiplicabis in anima mea virtutem. Omnemque difficultatem ab eo adiutus ipse idē superaturum se affirmat, cum ait: A te eripiar a tentatione, & in deo meo transgrediar murum. Ille ergo postulationibus tuis annuens, dicet: Et stabit spiritus procellæ, ipse imperabit ventis & mari, & obedient ei, & turbulentos motus conuertet in tranquillitatem. Ille p̄cantibus & periculum formidantibus continuo aderit, dicens, Ego sum, nolite timere. Tunc tu naufragio imminenti liberatus, gratias age liberatori, cuius opera factus es teipso fortior, atque aduersus lasciuientes malarum cupidinum titillationes inuictus. Ad ipsum igitur mente conuersus dicas, Benedictus dominus deus qui non dedit nos in captionem dentibus eorum. hoc est, in prædam voluptatum illecebris, delinimentisque vitiorum, quibus tu impugnabare, vt domino tuo peccares, & cæli terræque conditoris maiestatem offenderes. Ad hæc, quoniam diuinis quoque disciplinis instructus vincere didicisti ne ingratitudinis arguaris, illud quandoque tecum repetas, Benedictus dominus deus meus, qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum. Misericordia mea & refugium meum, susceptor meus & liberator meus, in ipso speraui, qui subdit populum meum sub me, id est, qui carnem meam meo seruire spūi cōpellit. Nisi eñ ipse certare doceret, ipse ptegeret, ipse liberaret, ipse aduersarios nros nob subiiceret, fragilitas nostra neque carnis passionibus præualere, neque dæmonum laqueos euadere vnquam potuisset. Ingratus est igitur tentationum victor, qui deo acceptum non refert q̄ vicerit. & si laudem victoriæ sibi arrogare non dubitet, victus est temeraria inanis gloriæ cupiditate, dum q̄ se non lapsum fuisse glo-

Psal. 137.

Psal. 18.

Psal. 143.

Psal.115. riatur, labitur & delinquit. Vnde abhorrens ab ista iactatione sanctus propheta Dauid, clamat, Nō nobis domine non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Si vicisti humilitatem conserua, & ad dei tui miserationem refer, quod non succubueris. Quale autem victoriæ huius meritum sit, audi, Saluator noster tentatus vicit, discessit ab eo diabolus, accesserunt angeli & ministrabāt ei. Quod præcessit in cāpite, cur non speremus euenturum in membris? quandoquidem quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta esse memorantur. Tentationum igitur victorem dæmones timebunt, angeli comitabuntur & custodient. Veruntamen non semel aut pluries vicisse proderit. vsque in finem vitæ, pducenda victoria est, vt tādem a domino mereamur audire, Vos estis q permansistis mecū in tētationibus meis, & ego dispono vobis, sicut disposuit mihi pater meus regnum, vt edatis & bibatis super mensam meā in regno meo. Non est autem esca neque potus regnum dei. Edemus ergo & bibemus non corporalia, sed spiritalia alimenta, diuini conspectus perennem & nunquā defuturam dulcedinem, ineffabilisq; claritatis gloriā. & hæc quidem erit militiæ nostræ merces, si modo victores & non victi de isto certaminis cāpo, in quo nūc positi sumus, decesserimus.

Lucæ.22.

Quod oportet nos conformari Christo. Caput. XXIIII.

Atque is demum & vitia calcabit, & virtute pficiet, qui quotidie Christi domini gesta considerabit, & per eius vestigia ingrediens ipsi quam proxime accedere contendet. Exemplū, inquit, dedi vobis, vt quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis. Primum igitur in omnibus humilitatem seruemus. Hic enī qui dei filius erat, dignatus est fieri hoīs filius, q deus erat, factus est hō. In Bethlehem exiguo oppidulo nasci voluit, & qdem non in hoīm habitaculo, sed in pecudū stabulo: non in cunis colore diuerso picturatis auroq; linitis, sed in præsepio ad præbenda iumentis pabula lē

Hūilitas.

tis viminibus contexto. Cumq; esset dominus oīm, a ser
uo voluit baptizari, ac de seipso dixit: Fili⁹ hoīs venit
non vt ministraretur ei, sed vt ministraret. Ap̃los non
de stirpe nobiliū, sed piscatorꝫ genere sibi adsciuit, &
eisdem pedes lauit. Hierosolymā intraturus, veterinum
animal asinam ascendit: & cum ꝓ salute mūdi mori vel
let, despicatissimum mortis genus elegit crucem. Talia
ergo nobiscum sæpenumero reuoluentes, nec de stir-
pis claritate gloriemur, nec vulgaribus coæquari eru-
bescamus, cum omnium vnus creator sit, atque vnus pa
ter deus, omnium vna generis conditio, vna humanita
tis natura, vna regenerationis gratia, cum denique nul
lum sit hominum apud deum discrimen, præterquam
vitæ ac morum. Quanto autem se quisque magis hu-
miliauerit, tanto magis merebitur exaltari. Ab eodem
obedientiæ quoque petamus exempla. A parentibus
quæsitus respondit: Quid est quod me quærebatis? Ne
sciebatis q̃a in his q̃ patris mei sunt, oportet me esse?
Hoc ideo, vt prius obedientiam præstemus deo, secun
do autē in loco parentibus obtemperemus, quibus & i-
pse se submiserat, teste euāgelista, qui subiungens ait:
Et descendit cum eis, & venit Nazareth, & erat sub-
ditus illis. Veruntamen si quid iusserint parentes, quod
legem offendit diuinā, deo potius pareas quā illis: vel
si nō officit legi, & tñ tibi ad obsequendū deo impedi
mento est, dimitte parentū imperiū, & ad seruitiū deo
ꝓstandum cōuertere. Non est, inq̃t, me dignus, q̃ p̃rem
aut matrē plus q̃ me diligit. Ad obediendū deo inuitat
cū ait, Meus cibus est vt faciā volūtatem eius, qui misit
me, vt perficiā op⁹ eius. & itēꝫ, Nō q̃ro volūtatem meā
sed volūtatem eius q̃ misit me p̃ris. & ad p̃rem, Nō mea
volūtas, inq̃t, sed tua fiat. Hic discat monachus, se nō eē
suæ volūtatis, sed corꝫ q̃ ꝓsunt monasterio, vt nō quod
ipse deliberat faciat, sed q̃d illi cōcesserint. A dño dis-
camus & patientiā. Odia Iudæorꝫ æquo aīo tulit, q̃s v-
no ṽbo oēs ꝑdere poterat, ab his ꝓbra, maledicta, vī
cula, flagella, verbera, contumelias, alapas atque sputa
sustinuit, ab his coronari spinis, clauis in cruce confi-

gi, felle & aceto potari, lancea confodi & occidi passus est. Quin etiã iisdem qui sibi talia tam inmaniter inferebant, vt ignosceretur, patrem orauit. Si ipse iustus ab iniustis tanto ludibrio habitus, tam impie dilaceratus, vindictam non appetiit, sed dimitti eis postulauit, cur tu peccator inimicis tuis irasceris, & ad vlciscendam iniuriã exardescis, cui nulla iniuste queat irrogari, cum quotidie domino tuo pecces, nec tantum offensæ passus es, quantum delicta tua atque peccata merebantur? Quoties ergo mali aliquid patimur, protinus ad conscientiam scelerum nostrorum recurramus, & cum non immerito id nobis accidere cognouerimus patienter toleremus, & domini nostri exemplo pro inimicis etiam nostris oremus, pro malo reddentes bonum, pro iniuria beneficium. Sic nostra nobis remittentur peccata, & patientiæ virtus præmio maiore cõpensabitur: & mala quæ passi sumus, in nostrum commodum conuertentur. Sed eorum quoque quæ benefacimus, iactantiam vitare a domino discamus. De mõte descendens, mundato leproso iniunxit ne cui diceret. Cæcis etiam sanatis, Videte (inquit) ne quis sciat. Et cum plurimos vario morborum genere laborãtes curasset, ne ipsum manifestum facerent, præcepit. Cumque puellam mortuam ad vitam reuocasset, taceri iussit. Nonnulli ex discipulis adhuc terrena sapientes, Manifesta te inquiunt mundo. Ille autem ostendens quod non quæreret mundi gloriam, sed mundi salutem, dixit, Ego gloriam meam non quæro, est qui quærat & iudicet. Hic gloriam suam non quæsiuit, q̃ se vltro ignominiæ ab impiis perferendæ exposuit. Ille tamen gloriam eius quæsiuit, qui cum illo erat. Glorificauit enim deus hominem quem assumpsit, a morte suscitando, in cælum transferendo, quod semel assumpsit nunquam dimittendo, adorandum & angelis & hominibus proponendo. Iudicauit autem iudicio damnationis Iudæos incredulos, & gẽtiles in errore obstinatos, & fideles fidem opere destruẽtes. Quod ergo non quæsierit gloriam suam, ad humanitatem pertinet, quod

Iactantia vitanda.

Lucæ.8.

Iohan.8.

autem quæsierit & iudicarit, ad diuinitatem refertur. Quamuis enim humanitas & diuinitas vna psona Chri sti sit, sæpe tamen & dicere aliquid & facere illi placuit quod nõ erat vtriq; naturæ cõmune, vt p ea quæ homi nis sunt, hominem agnosceremus, & q̃ dei, deum. Nam in Christo vel hominem sine deo, vel deum sine homi ne cõfiteri, hæreticorum impietas est. Cũ igit dixit se glo riam suam non quærere, nobis insinuauit, ne hominum plausus laudationesq; venemur, sed in omnibus vt deus laudetur curemus. Qui enim ab hominibus gloriã quæ runt, gloriam veram ac stabilem, quæ a deo est, accipe re non merentur. Ad hæc obseruandæ paupertatis do mini exempla nobis abunde suggeruntur. De virgine paupercula nasciturus, non habuit locum in diuersorio editur in stabulo, reclinatur in præsepio. Iam in ætate adulta, nihil se habere cõfitet, & ait, Vulpes foueas ha bent, & volucres cæli nidos, filius aũt hominis non ha bet vbi caput reclinet. Et cum portorium exigeretur non fuit soluendo, donec piscis captus in ore didrach mam attulit, qua ipse satisfecit. Bestijs imperabat, & in ter pauperes censeri volebat. Per domos alienas dis currens hospitabatur, quia suam nõ habuit, mulierum comitantium eleemosynis alebatur, in cruce nudus pe pendit, mortuus etiam aliena inuolutus est syndone, ali eno conditus sepulchro. Beatos vocat pauperes. & apo stolis ne quid ferrent in via, præcipit, non virgam, nõ peram, nõ panem. Prohibuit eis calciamenta, prohibuit duas tunicas, & Nolite (inquit) soliciti esse quid mãdu cetis aut quid bibatis, aut quid induamini. Quærite pri mum regnum dei, & hæc omnia apponẽtur vobis. Qui ergo propter Christum in terra pauper est, cum Chri sto diues erit in cælo. Gloria enim & diuitiæ in domo eius. Victu quoq; modico ac tenui, & qui corpus tantũ sustentet, cõtentus erit q Christum imitabitur. Per dies quadraginta ille neq; comedit, neque bibit, postea (vt euãgelista ait) esuriit. & tũc q̃dem diaboli maligna tẽ tamẽta vicisse describit, vt noscamus ieiunio & esuriti one opus esse, si carnis illecebras dæmonũq; captiones

Matt. 8.

Matt. 17.

Lucæ. 9.

Matt. 6.

Parsimo-nia.

Matt. 4.

Mat.26. cupimus superare. Ante mensam gratias agit post mensam hymnum dicit, vt semper deum laudemus, cuius donum est & cibus quo vescimur, & vita qua viuimus
Iohan.6. Panes hordeaceos habebat cum pauit turbam, aquam
Iohan.4. ad bibendum a Samaritana muliere petiit, ne rudes fastidiamus cibos, neque vina delicatiora exquiramus. Carnem nisi in paschate non comedit minutis pisciculis vsus est. Erubescant, qui paupertatem professi, diuitum dapibus delectantur. Ne autem vilia contemnamus alimenta, fel & acetum in cruce positus gustauit, denique beatos dicit esse esurientes, quoniam saturabuntur, & econtrario: Væ vobis inquit, qui saturati estis, quia esurietis. Nũc tandem ad charitatis conuertamur
Charitas. documenta: Pro hominum salute de cælo in terram descendit, deus homo factus est, labores, vigilias, supplicia pro nobis tolerauit, pro nobis mortuus est, pro nobis ad inferos descendit, pro nobis resurrexit, pro nobis in cælum ascendit. Postremo nihil vel dixit vel fecit quod non eo spectaret, vt æterna nobis donaretur beatitudo. Matthæum de publicano apostolum, Petrũ de negatore cælestis regni clauicularium, Paulum de persecutore fidei fecit propugnatorem, mulieriq́ peccatrici peccata dimisit, & non veni (inquit) vocare iustos
Iohan.10 sed peccatores ad pœnitentiam. Denique pastor bonus animam suam posuit pro ouibus suis: et quos dilexit vsque in finem dilexit eos. Quia nihil prodest diu diligere, nisi semper diligas. Et sicut (inquit) dilexit me pater ita dilexi vos. Et qui diligit me, diligetur a patre meo.
Iohan.15. Tunc autem & Christum diligimus, & a deo patre diligimur, cum ipsum quem peccando offendimus, pœnitendo placamus. Porro cum etiam inimicis nos benefacere beneque optare iuberet, hoc prior ipse præstitit, illis a quibus conuitia, vincula, flagella, colaphos, verbera, spinas, clauos, fel atque acetum inique passus fuerat, ignosci postulans, & sæuitiam illorum sui ignoratione excusans, vt postea cognita veritate locum haberent pœnitentiæ & non perirent. Non est itaque Christi discipulus qui bonum pro malo nescit reddere, &

pro inimicis quoque suis deum deprecari. Eiusdem domini exemplo discamus, non nostræ tm̃ saluti, sed etiã alio℞ prospicere. vitæ disciplinis eos imbuendo, & exhortationibus piis vt ad virtutis viam dirigant solicitando. Circuibat ille totã Iudæam, totam Galilæam, p castella & vicos, docens ignaros, & verbo curãs ægrotos vt corpe simul & aĩo saluos redderet. Præcepta dedit discip. in mõte, in planitie plebi, vt discas altiores mysteriorum sensus illis q magis capacis ingenii sunt prædicare; simplices vero simplicibus vitæ præceptis instruere, ac ne forte pretii alicuius gratia id agas, sed affectu salutis eorum quos doces, gratis accepistis (inquit) gratis date. Accipere tamen ab offerentibus quantum victui necessario satis sit, si indigueris, ne nefas putares ait, Dignus est operarius mercede sua. Mercede videlicet quæ inopiæ succurrat, non quæ luxuriam paret. Porro sicut ipse docuerat, ita discipulis suis prædicationis officium imposuit dicens: Euntes docete omnes gentes seruare omnia quæcunque mandaui vobis. Optimi itaq; Christi imitatores illi sunt, qui faciendis ad populum bene beateq; viuendi sermonibus operam impendunt; & quod alios docent, ipsi p̃stant; ne bonũ quod verbo ædificant, morum dissimilitudine destruant. Cælebs præterea & castus sit oportet Christi discipulus, virgo est, & de virgine genitus & a virgine baptizatus, quẽ sequeris; vtque scias quanti sit apud ipsum virginitas de Iohanne apostolo q̃a virgo erat, in euangelio dicitur, Discipulus ille quem diligebat Iesus. Nam licet Iesus etiam reliquos omnes diligeret, de nullo tamen sic est expressum, sicut de isto quem mentis corporisque puritas commendabat. Hic solus in sinu CHRISTI cunctis ad mensam sedentibus recubuit, quia solus fortasse intemeratæ virginitatis laude illi proximior erat. Præcellit autẽ virginitas viduitati, & viduitas matrimonio. Quandoq; dẽ euangelici seminis cẽtesimus fructus ascribit virginitati, sexagesimus viduitati, tricesimus matrimonio. In Apo. etiam illi qui sequuntur agnũ q̃cunq; ierit, & can

Prædicatio.

Matt. 10.

Ibidem.

Mat. 28

Castitas.

Mat. 13

Apo. 14.

ticum nulli alij cantabile concinunt, virgines esse memorantur. Porro ipse saluator vt monstraret, præcipue castis deberi regnum dei, Sunt eunuchi inquit, qui se castrauerunt propter regnum cælorum; hoc est q nubendi libertatem in ppositum verterunt castitatis quo purius expeditiusque deo seruirent, & cum angelis in cælo socij essent, qui angelicā vitam in terra vixissent, de quibus est dictum: neq; nubent neque nubentur sed erunt sicut angeli dei in cælis. In eo quoque dominus continentiam seruis suis videtur imperasse, quod apostolis pręcepit, vt lumbos præcinctos haberent. In lumbis quippe generandi semina sunt, qui autem in carne seminat, de carne & metet corruptionem: sed qui seminat in spiritu, de spiritu & metet benedictionem. Preces etiam qualiter deo sint offerendæ, nobis documento est dominus noster. Orandi enim rationem, quam verbis monstrauit, opere perfecit. Orare iubet in abscōdito, & ab illis quæ impedire possent separato loco, vt mens tunc magis intenta esset cælestium contemplationi cum ipsum cæli terræque regem lingua serui alloqueretur. Ideo saluator quoque noster dimissa turba mōtē ascendens solus orauit, & iterum, Sedete hic inqt donec vadam illuc & orem. In monte autem orauit vt orando postulemus non terrena quæ in imo sunt, sed quæ in alto cælestia. Quod vero etiam in villa Gethsemani orasse dicitur, docemur inter orandum seruandā esse humilitatem, atque ideo & positis genibus orasse, & ad orandum in faciem procubuisse. Quod præterea patrem precatus ait: Non sicut ego volo fiat, sed sicut tu: significauit vt in omni postulatione nostræ volūtati præferamus dei voluntatem. Tertio autem eundem sermonem orauit, ne tibi cessandum putes, si tam propere quam velles non fueris exauditus. Ad hæc in Marco scriptum est, quod valde diluculo surgens abijt in desertum locum, & ibi orabat, & in Luca, quod noctibus exiens in monte oliueti morabatur, quodque pernoctabat in oratione. In quo quidem & tempora & loca orationi magis accommoda nobis requirenda esse innuit,

Matth. 14. Mat. 22. Lucæ 12. Oratio. Mat. 15 Mar. 15. Matth. 26. Ibidm. Mar. 14 Mar. 1. Lu. 6.

vt autem perſeuerantius oremus factus in agonia prolixius orauit. Sublatis quoque in cælum oculis oraſſe traditur, vt & tu dum oras, mentis oculos ad deum cui ſupplicas, intendas & non alio verba, alio cogitatiões ire ſinas. Parũ efficax eſt lubricæ vagæque mentis oratio, & non illuc intentæ vbi vult exaudiri. Ac ne ſingula perquirere nimis prolixum ſit, omnium virtutũ, omniſque ſanctitatis cum pceptum tũ exemplum, a ſaluatore noſtro ac domino, & tutius petitur & iucundius conſideratur. Chriſtus enim quia veritas eſt non errat, quia bonitas eſt, non fallit, quia ſapientia eſt nouit omnia, quia virtus dei eſt poteſt omnia, quia denique ſaluatio populi ſui eſt, quicquid egit, quicquid dixit, ad omnium ſpectat ſalutem. Seruiamus igitur illi in ſanctitate & iuſtitia omnibus diebus noſtris, memores beneficiorum ſuorum, atque aſſidue nobiſcum recolentes ea quæ non ſolum verbis docuit, ſed etiam re atq; opere probauit, vt his inſtructi eidem quantum fieri poteſt ſimiles effici curemus, & cuius virtutes imitati fuerimus, eius beatitatis atq; gloriæ participes eſſe mereamur.

Lucæ, 22.
Iohan. 11.
Omnium virtutum exemplum vnus Chriſtus.

De conſortio fugiendo. Ca. xxv.

CONferet plurimum ad vitæ ſanctioris cultum, noſſe quorum cõſuetudine vti debeas, quorum non debeas; cum quibus conuiuere, colloqui, cõuerſari, quos declinare ac fugere oportet. Relinquendi ſunt, quorum tibi nota fuerit peruerſæ mentis pertinacia (id eſt) qui vel errorem ſuum depoſituri nõ videntur, vel a ſcelere in quo perſeuerant receſſuri. Nocuit Iſraelitico populo habitaſſe cum AEGYPTIIS. Inde enim Moyſe duce egreſſi ritu eorum viuere volebant, crapulari, ludere, dijs gentilium ſacrificare, atque hæc cauſa fuit, vt poſteri quoque eorum toties inimicis ſubiecti ſeruirent. Recte itaque dicitur: Filij abominatiõum ſunt filij peccatorum, & qui conuerſantur ſecus domos impiorum. Contagione quippe trahitur vitium ſi conuerſaris cum vitioſo, ac veluti peſtilentiæ

Eccle. 41.

morbos afflatu tactuque ægrotantis inficere solet sanos, ita infidelium familiaritas plerunque fideli viro perniciem parit. Idcirco per os Ieremiæ clamat nobis dominus: Fugite de medio Babylonis, vt saluet vnusquisque animam suam, & per os Oseæ: Nolite ingredi in galgala, & non ascenderitis in Bathauem, loca videlicet profana Idolorumque polluta culturis atque immunda. Saluator etiam noster & dominus: In viam gentium, inquit ne abieritis & cauete a fermento pharisæorum. Hoc idem ad monet & hortatur Paulus apostolus d. Nolite iugū ducere cum infidelibus quæ enim participatio iustitiæ cum iniqtate, aut quæ societas luci ad tenebras, quæ autem conuentio Christi ad Belial, aut quæ pars fideli cum infideli? quis autem conuentus templo dei cum idolis? Vos enim estis templum dei viui. Et ad Titum scribens ait, Hæreticum hominem post vnam & secundam correptionem deuita, sciens quia subuersus est qui eiusmodi est, & de linquit, cum sit proprio iudicio condemnatus, Eiusdem sententiæ est quia & eiusdem spiritus Iohannes apostolus cum, dicat: Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert nolite recipere eum in domum nec aue ei dixeritis, qui enim dicit illi aue, communicat operibus eius malignis. Quod si salutare quoque illos quibus nulla debetur salus, nefarium sit, quanto magis in consortium recipere? Cauenda est igitur infidelium hominum conuersatio, maxime eorum qui ita auersi sunt, vt nulla supersit spes futuræ illorum conuersionis & hoc APOSTOLORVM ipsorum exemplo qui cum vidissent incredulos IVDAEOS CHRISTVM nolle recipere ab eis discedentes aliis euangelizare dei verbum cœpere. Itaque ne perfectis quidem conuenit ad obstinatos accessio, cum ne in docendo operam perdant, tum ne molliter blandeque alloquendo fauere illorum errori videantur. Non minus declinandi sunt, qui in flagitiis obduruerunt. Peccantem (inquit dominus) corripe inter te & ipsum, si te non audierit adhibe alium, si neque illum audierit, dic ecclesiæ, si neque ecclesiam audierit, sit

Iere. 51.
Oseæ 4.
Mat. 10. 16
2. Cor. 6.
Ad Tit. 3
2. Iohan. 1
Mat. 18.

tibi sicut ethnicus & publicanus. Pro infideli ergo habeatur, quem peccasse omnino non pœnitet, quique nulla correptione ad emendandum flectitur. Quod si cum tali conuersari te delectauerit, mores quoque diligere incipias necesse est. Alioquin ipsa vitæ diuersitas cito vestram dirimet societatem: & vbi dissimilis intercesserit volũtas, conuictus concors esse non poterit. In prouerbijs dicitur, Noli esse amicus homini iracundo, neque ambules cum viro furioso, ne forte discas semitas eius, & sumas scandalum animæ tuæ. Non hoc præcipitur, ne bene illi optes, & si poteris, facias, sed ne illo familiariter vtaris. Iracundus enim is est, qui facile ac leuissima de causa irascitur. Est autem difficile semper irascenti atque insultanti non aliquando irasci, & contra furentem non indignari, & ex indignatione non peccare. Ita superbo etiam si comes fueris, arrogans elatusque euades, testatur hoc Ecclesiasticus, dicens. Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea, & qui communicauerit superbo, induet superbiam. Cum enim hominis ingenium ad vitia magis quam ad virtutes procliue sit, magis verendum est, ne vir bonus malo adhærẽs corrũpatur, quam sperandum vt malus æmulatione boni mores emendet. Quamobrem Apostolus diuersis vitijs inquinatos in vnum colligens ait, Si is qui frater nominatur inter vos, est fornicator, aut auarus, aut idolis seruiens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum huiusmodi nec cibum quidem sumite. Sciebat enim quia iuxta fornicationem periclitetur castitas, iuxta auarum liberalitas, iuxta idololatram religio, iuxta maledicum patientia, iuxta ebriosum temperantia, iuxta rapacem alieni abstinentia, & non esse tutum probo viro cum iniquis commorari. Ingemiscit Isaias & angitur animo vehementer, quod habitaret in medio populi labia polluta habentis, seque ex eo labia sua polluisse confitetur atque fœdasse. Et si sanctus propheta viuendo inter iniquos detrimentum sentit, quis est tantæ constantiæ, vt cum flagitiosis conuersando lapsum non timeat?

Prou. 22
Eccl. 13
1. Cor. 5.
Isai. 6.

Vis nosse quia scelestis & profanis hominibus iungi displiceat ipsi deo. Iosaphati regis Iudæ naues tempesta te confractæ sunt, deo indignante, q in sortem earum
2. Par. 20. admisisset Ochoziam impiissimum Samariæ regem. Id quidem hac ipsa de causa Eliezer filius Dodau de Maresa
3. Reg. vl. sa prædixerat futurum. Iterum requisitus Iosaphat noluit iungi illi, satis damno suo edoctus viride lignum arido applicatum simul comburi solere, & temerarium esse rursum committere, quod iam aperte intellexerat deo non placere. Magi Christum natum pie quærentes
Matt. 2 cum forte ad Herodem diuertissent, syderei luminis ducatum amiserunt, & tenebras patiuntur quamdiu cum illo teterrimæ mentis homine manent. Facessat igitur pessimus quisq; a consortio tuo, ne cum illo manendo inquineris, ne illum frustra docendo operam perdas, ne illi adhærendo deum offendas. Mulierum & conuer-
Prou. 5. satio castitatem professis est vitanda, dicente in prouerbiis Salomone, Longe fac ab ea viam tuam, & ne appropinques foribus domus eius. Quod si multi aspectu illius, multi colloquio semel inito, multi ipsa visæ formæ cogitatione irretiti sunt, nonnemaius periculum imminet, vbi propius assidetur, frequentius verba miscentur vbi ridenti arridetur, vbi crebra congressio mutuæ q̃q; factionis fecit licentiam? de hoc plenius suo loco differemus, restat videndum cum ab his discesserimus, ad quos accedere, cum quibus nos frequentes esse nobis proderit.

De consortio habendo. Cap. XXVI

SI forte ille, quo diu familiariter vsus es, a via virtutis declinauit, retrorsum abiit, & sæpe admonitus redire noluerit, dimitte eum, & membrũ quod te scandalizat, abscide atq; a te proiice: melius enim tibi est sine illo ingredi regnum dei, quam cum illo mitti in gehennam. Dimitte igitur mortuos sepelire mortuos suos, tu Christum qui vita est sequere, vt viuas & æternæ mortis expers efficiare. Quod si adhuc illi se vltro ingerunt tibi, tu auersus cum psalmista exclama:

Discedite a me omnes qui operamini iniquitatem, declinate a me maligni, & scrutabor mandata dei mei. Nisi enim a turba hominum semoti fuerimus, libere deum contemplari nequimus, quanto magis impedimento erunt iniqui, si ab iis non fugerimus. Quorum consuetudini idem propheta se penitus renunciasse gloriatur, cum ait. Non sedi cum concilio vanitatis, & cum iniqua gerentibus non introibo, odiut ecclesiam malignantium, & cum impiis non sedebo. Ita ergo hominibus vtendum est, vt pomis, donec recentia & integra permanent, grata sunt, & gustui seruantur, cum autem corrupta & marcida fuerint, proiiciuntur, quia neque gustum delectare queunt, neque odoratum. Propheta igitur malorum consortio refutato, quos aditurus, cum quibus consessurus sit, continuo declarat, dicens. Lauabo inter innocentes manus meas, & circundabo altare tuum domine Quid est illud, nisi quod idem præcipit & ait, Cum sancto sanctus eris, & cum innocente innocens eris, & cum electo electus eris, & cum peruerso peruerteris. Inter innocentes autem manus lauare, est eos imitando iustitiæ operationibus exerceri. Altare autem domini circundat, qui sacramenta eius alta mente contemplat, & cælestium meditationum fruitur iucunditate. Sed nisi cum magis discedere curaueris ab Herode, & illos comitari, illis adhærere studueris, quorum vitæ splendor & sanctimoniæ claritudo tibi dux esse poterit vsque ad Christum, neque manus digne lauare, neque altare domini commode poteris amplecti, audi ipsum ad discipulos dicentem: In quamcunque ciuitatem aut castellum intraueritis, interrogate quis in ea dignus sit, & ibi manete donec exeatis. Denigratur enim boni viri fama hospitio infami, honesto autem & pudico commendabilis redditur, & quali quisque consortio gaudet, talis esse & ipse iudicatur. Optimorum similitudo morum Ionathan iunxerat Dauidi, Elisæum Eliæ, Paulum Petro, reliquos etiam apostolos innocentia inter se animique simplicitas copulauerat. Solus cum illis nequiuit permanere sacrilegus Iudas, quia eum quem illi amabant, ipse

Psal. 6
Psal. 118.
Psal. 25
Psal. 17
Mat. 10

vendidit, & hic quidem de grege domini egressus faucibus incidit lupi, ac periit. Ipsos vero concors inter se erga dominum affectus saluauit. Quibus ille in euangelio ait. Si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quamcunque petierint, fiet illis a patre meo, qui in cælis est. Vbi autem sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorũ. Porro illi in nomine Christi congregati sunt, qui pari mente atque animo Christo seruiunt, & piis orationum actionumque obsequiis deo famulantur. Optimi cuiusque lateri crebro adhærens, nunquam non addisces aliquid, vel dictum sapienter, vel factum prudenter, vel obseruatum sancte. Adde quod neque præcepta, neque exẽpla, quæ literis mandata legimus, ita mouent, vt sanctorum hominum viua vox, & præsens oris aspectus, & vitæ totius tenor oculis expositus ac manifestus. Miranda siquidem plurimorum gesta audimus, nonnulla tamen, quia difficilia factu arduaque videntur, suspenso animo accipimus, vix fidem adhibentes relationi alienæ, de his autem quæ oculis intuemur, quæ præsentes inspicimus, dubitare non est, neque ambigere. Aut cuius testimonio credemus, si nosto contenti non fuerimus? Cum igitur nihil certius esse possit, quam quod ipsi coram audiuimus, coramque spectauimus, nihil etiã magis ad capessendas virtutes nobis proderit, quam semper si fieri potest, cum sanctissimis viris & colloqui & conuersari. In illis enim cernendo non dissimilia iis quæ de aliis legimus, cum firmius quæ a scriptoribus tradita sunt credemus, tum ardentius quæ a nobis visa cognitaque fuere, imitabimur, considerãtes quam munificus, quam benignus dominus noster sit, qui mira quæque operandi confert gratiam credentibus in se ac sperantibus. Nisi enim ille bona cuncta suppeditaret, ad tantam sanctitatis perfectionem hominis imbecillitas nunquam peruenisset.

Mat. 18

¶ De paupertate colenda. Cap. XXVII.

SEd gratiam istam accipere non merent mundi diuitiarumq; amatores. Vt igit & sanctoꝝ viroꝝ cōsortio digni simus, & ipsos imitandi donet nobis facultas, victu tantum necessario contenti, Chr̄o seruiamus. Magni animi est caduca contemnere, & ea q̄ stabilia æternaq; sunt sectari. Si Christi discipuli fieri cupimus, meminerimus q; non de diuitum turba sibi discipulos elegit dn̄s, sed de paupeꝝ grege & egenorum. Petrus, Andreas, Iohannes, Iacobus, piscatione victum sibi quærebant, relictis retibus & naui, secuti sunt Christum. Ex his postea Petrus cum Iohanne cuidam claudo eleemosynam petenti respondit: Aurum & argentū non est mihi, quod autem habeo, hoc tibi do, in nomine Iesu Christi surge & ambula. Quis diuitum talem eleemosynam dare vnquam potuit, qualem tunc hi pauperculi dedere, vt claudus qui baiulabatur, statim ambularet? Denique de ipsa apostolorum inopia, quod euangelia testantur, olim in prophetis fuit prædictum, vt illud plurimi faciendum scias, de quo neq; noui scriptores, neq; veteres tacuerunt. In Isaia legitur: Pauperes homines in sancto Israel exultabunt, sanctificabunt sanctum Iacob, & deum Israel prædicabunt. In Sophonia ad Hierusalem loquitur dominus: De relinquam in medio tui populum pauperem & egenum, & sperabūt in nomine domini. Indecens enim ac valde incongruū foret, vt diuitias possiderent serui, & dominus ediuerso paupertatis angustiis gauderet. Qui propterea quidem in terra paupertatem coluit, vt suo exemplo doceret, terrena contemnenda esse, & cælestium tantummodo curam habendam, nec fragilibus delectari oportere, sed æternis. Nihil enim in terra habere voluit saluator noster, quod ipse fatetur, dicens: Non habet filius hominis vbi caput suum reclinet. Non habuit vnde vnius stateris tributum pro se & Petro solueret, & vt penuriam istam non necessitatis esse, sed voluntatis agnosceres, in ore piscis primum capti quærere staterem iussit, & inuentum exactoribus dari. Maluit pecuniam qua satisfaceret mirabiliter comparere, q̄ apud se

Act. 3.
Isa. 29.
Soph. 3
Matt. 8
Mat. 17

repertam offerri. Poterat lapides in gemmas, in aurum ligna conuertere, qui de ore piscis fecit staterem repente adesse, & tamen semper alieno vsus est hospitio, semper oblata ab aliis stipe sustentatus est, nudus iacuit in præsepio, nudus pependit in cruce, atque is qui cæli terræque erat dominus, nec syndonem suam habuit, qua velaretur mortuus, nec suum quo cōderetur sepulchrū. Quod si omnium dominus in tanta rerum egestate in hoc seculo viuere voluit, pudeant sacerdotes, erubescant episcopi, amplas sibi ædes construere, cumulandis pecuniis operam impendere, vestibus pretiosis renitere, omnibus denique mundi delitiis diffluere, & se Christi seruos profiteri. Non tales elegit Christus, non talia præcepit, nec talem semetipsum exhibuit.

¶De diuitiarum confidentia. Cap. XXIII.

Ecclesiæ cura nobis commissa est, inquiunt: vt ergo ipsa ecclesia ab aduersariorum iniuria tuta sit *necessarium est nos opibus viribusque pollere.* Quasi vero infirmata sit dextera excelsi, & eam ecclesiā quam labore pauperū fundauit & auxit, præsidio pauperum tueri nequeat, seruare non possit? Dicant igitur, cum populus Christianus multo grauiores persecutiones pateretur, quam modo patitur, quis tunc antistitū eius diues erat? quis arma tractabat? quis vim viribus repellebat? Cædebantur quidem Christiani, sed Christi religio perire non poterat. Quinimmo quanto magis infideles tyranni sæuiebant, tanto mirabilius credentium numerus augebatur. Creuit ergo Christi ecclesia, non diuitiis, non potentia hominum defensa, sed sola vi diuina protecta, & nunc seruari non poterit, nisi opulenti fuerint, nisi locupletes atque potentes extiterint, qui ei præsunt? Quid est autem quod propheta clamat, Psal. 34 Omnia ossa mea dicent: Domine, quis similis tibi, eripiens inopem de manu fortiorum, egenum & pauperem a diripientibus eum? Igitur non in pecunia, non in viribus potentiæ humanæ, sed in domino confidite. Quod

si ei seruiendo perituras opes, vt debetis, contempseritis, omnibus inimicis vestris fortiores eritis, illo q omnia potest, protegente ac tuente. Si vobis curæ erit, continentius viuere, mandata dei perficere, ecclesiæ opes non in vestrum vsum conuertere, sed indigentibus distribuere, aut defendet vos dominus ab infideliũ violentia, aut non defendet, si defendet, tuti eritis, si non defendet, per patientiam martyrii a domino coronabimini, & ecclesia dei gloriosius ædificabitur in cælo, quam permanet in terris. Neq; enim lapidei parietes isti, vel prędia, vel vrbes, vel prouinciæ, vel regna, ecclesia dei sunt, sed ipsa Christum credentium atque confitentiũ congregatio, quæ cum de terra tollitur, in cælũ transfertur, vt quæ inter mundi turbines fideliter militauit, iam supra mundum secura triumphet, & omni terrena potestate sublimior dicat: Super inimicos meos despexit oculus meus. Sacerdotis arma, sanctæ oratiões sunt. Psal. 53
Vos itaq; cum Mose & Aarone orate in monte, & victu necessario contenti, cætera cedite inopi, viduæ, pupillo, miserorum sepulturæ, captiuorum redemptioni, oppressorum tutelæ, pietatis operibus, propugnatoribus q̃q; ac ducibus militiæ Christianæ, vt comparatis plurium viribus hostili impietati fortius resistant: & illi quidem non in se, sed in deo confidendo, vestrisq; p̃cibus adiuti vincent. Quandiu his contraria agitis, ecclesiam quoq; pati contraria necesse est. Quæ quoniam vobis commendata est, sanguis eius de manibus vestris requiretur: quia non quomodo Christus, neq; quomodo apostoli pro illa statis, sed qualiter vestra vobis persuadet libido: non vt oportet viuendo, sed potius vt delectat. Latos agros, regias domos, tyriantinas vestes auream argenteamq; supellectilem, phaleratos equos, venaticos canes, nobiles seruos vultis possidere, nõ vt Christi discipulos decet, sed terræ dominos, & ea rerũ copia, quæ nec veteri, nec noua lege conceditur vobis, abundare. Nam cum populus Israel ad terram promissionis translatus esset p singulas tribus diuidendam, sacerdotali tribui est a dño dictũ: In terra eorũ nihil possi Num. 18.

debitis, nec habebitis partem inter eos. Ego pars & hæreditas vestra in medio filiorum Israel. Possessionem itaque non sunt sortiti sacerdotes, & tantum decimas ac
Mat.10 primitias quibus sustentarent, & loca in quibus habitarent, habebant. Nouis vero, id est Christi discipulis discipulis, dicitur: Nolite possidere aurum, neq; argentũ, neq; pecuniam in zonis vestris. &, Qui non renuntiauerit omnibus quæ habet, non potest esse meus discipu
Luc.14. lus. &, Qui vult venire post me, abneget semetipsum,
Mat.16. & sequatur me. &, Si vis perfectus esse, vende omnia
Mat.19 quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni sequere me, nihil terrenum promittit sacerdotibus, vt cælestia tantum affectent, de cælestibus prædicent, & portionem in cælo consequantur, qui in terra diuitias habere noluerunt. Quare ergo ecclesiæ agri, villæ, vici, vrbes donatæ sunt, & sacerdotibus episcopisq; distributæ? Certe non vt in his ipsi luxurient, sed egenos pascant: non vt sibi nummos inde congregent, sed vt inopum turbæ dispensent, vt miserorum necessitati succurrant, & stipendia quoque militibus ministrent, qui pro religione, pro fide, pro iustitia contra infideles decertant. Ecclesiæ igitur bona pauperũ sunt, quorum sacerdos non possessor, præter vitæ necessaria sed dispensator est. Qui autem dispensat, fideliter dispẽ
1.Tim.6 set, & audiat Apostolum dicentem: *Habentes alimenta & quibus tegamur, his contenti simus, nam qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & in laqueũ diaboli & desideria multa inutilia & nociua, quæ mergũt homines in interitum & in perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes errauerunt a fide, & inseruerunt se doloribus multis. Tu autem o homo dei, hæc fuge*, ad Timotheũ enim scribebat. Qui ergo talia non fugiunt, sed augendi peculij cupidine ducuntur, non homines dei sunt, sed mammonæ serui. Homo dei est, qui cum Christo pauper est, vt in Christo diues sit.

¶De diuitiarũ malo, & paupertatis bono.

Caput XXIX.

Vidit & Salomon quantũ periculi in diuitiis esset, & precatus est deum, dicens: Mendicitatem & diuitias ne dederis mihi, tribue tantũ victui meo necessaria, ne forte satiatus illiciar ad negandum, & dicam, quis est dominus? aut egestate compulsus furer, & periurem nomen domini mei. Sed quoniam supra modum locupletatus fuit, in id quod timebat incidit: Diuitiarum copia delinitus, voluptatibus seruiuit, mulierum quas adamauerat, diis templa posuit. Et si vir alioqui sapientissimus sic insaniuit, quis confidit continentem se fore, si diuitiis affluere sibi contigerit? Diuitiæ luxuriam pariunt, luxuria turpis libidinis est mater, turpem autem libidinem dementia comitatur. Diues præterea ad inferendam iniuriam promptus est, ad tolerandam impatiens, inanis gloriæ cupidus, æqualibus inuidens, humiles despiciens, ac proinde aliorum famæ non facile parcens, opulentiæ ostentator, paupertatis irrisor, ad vitia audax, ad bonum animi tardus. Diuiti quoque multi inuident, plurimi insidiantur, & spoliis eius ditari cupiunt. Sed quamuis nemo insidietur, ille tamen metuit domi fures, foris latrones & cibus illi pariter suspectus est & somnus: nec minus interdum animi solicitudinibus quam fortunis abundat. Pauper vero vbiq; tutus est, vbique securus. Capta Hierosolyma Nabuchodonosor Chaldæorum rex omnia transtulisse Babylonem dicitur, solos pauperes reliquisse, ne ignores paupertatem etiam inter hostes quandoque manere illæsam, nec frustra esse dictũ, Pauperes fiducialiter requiescent. Iidem submissius supplicant & efficacius exaudiuntur, iuxta illud: Deprecatio pauperis vsque ad aures perueniet, & illud in psalmo, Exaudiuit pauperes dominus, & vinctos suos non despexit. Quorum autem exauditur oratio, iis pro breui inopia, æterna tribuitur beatitudo, dicente domino: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. &, Beati qui nunc esuritis, quoni-

Pro. 30
4. Reg. 24
Ierem. 39
Isa. 14.
Eccl. 31
Psal. 68

am saturabimini. de diuitibus vero econtrario est dictum, quod facilius transibit camelus per foramen acus, quam diues ascendet ad regnum cælorum. Cui sententiæ & illud euangelicum congruit, Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes. Quid enim illo homine magis vanum, qui diuitijs, quas mox vita decedens relinquere cogitur, diu se fruiturũ sperauit? aut quid felicius illo, cui pro terrenorum cõtemptu bona compensantur cælestia? Ideo piissimus Tobias filiũ
Tobi.4. consolabatur dicens: Noli timere fili mi, pauperem quidem vitam gerimus, sed multa bona habebimus, si timuerimus deum, & recesserimus ab omni peccato, &
Psal.36. fecerimus bene. Melius est igitur (vt Psalmista ait)
Prou.15. modicum iusto super diuitias peccatorum multas. Et Salomon in prouerbijs: Melius est parum cum timore domini, quam thesauri magni & insatiabiles. Nam
Psal.112. qui in humilitate sanctã colit pauptatem, postea in paradisum translatus exaltatur in gloria. Quoniam deus suscitat a terra inopem, & de stercore erigit pauperem, vt collocet eũ cũ principibus, cum principibus po-
Psal.71. puli sui. hoc propheta in psalmo ait, quod in alio affirmat dicens, Iudicabit dominus pauperes populi, & sal-
Psal.73. uos faciet filios pauperum. Parcet (inquit) pauperi & inopi, & animas pauperum saluas faciet. Et iterum alio loco, Pauper & inops laudabunt nomen tuum. Ne cui tamen fraudi sit, de paupere humili, iusto deumque timente ac spontaneo ista prædicantur, non de illo qui inuitus indiget & indignatur, & intemperanter concupiscit, & ne inopia quidem oppressus humiliatur. Nec de illo qui pauper sub humilitatis pallio hypocrisim nutrit, vt quasi sanctus laudetur ab hominibus. Hic enim quanto pluris vulgi opinione æstimabitur, tanto vilior coram deo contemptibiliorque apparebit. Simulata sanctitas aurum adulterinum est, exterius quidem pciosum apparens, intus vilissimum existens, cum frangitur tunc manifestum fit quale fuerit, & inter rudia æramenta despectum abijcitur. Qui vero nihil dolose nihil ficte agunt, sed libenti animo sua omnia relin-

quunt, vt pauperes pauperem ſequantur Chriſtum: hi apoſtolicæ beatitudinis atq; dignitatis conſortes effi ciũtur, & ab ipſo domino ſimul audiunt, Amen dico vobis quod vos qui ſecuti eſtis me, in regeneratione cum ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis & vos ſuper ſedes duodecim iudicantes duodecim tribus Iſrael: & omnis qui reliquerit domum, vel fratres aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit. O omnibus diuitijs præferenda paupertas, omni auro, omnibus gemmis precioſior, cui tanta ac talia promittuntur. Matt. 19.

Ne quis timeat neceſſaria ſibi defutura Caput XXX.

VEruntamen ne quis Ananiæ & Sapphiræ vano abductus timore, ne ſibi neceſſaria deſint, ſi relictis omnibus Chriſtum ſequi voluerit, partẽque reſeruare in animo habuerit, audiat ipſum dicentem, Nolite ſoliciti eſſe dicentes, quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quibus operiemur? hæc enim õnia gentes inquirunt. Scit enim pater veſter, quia his omnibus indigetis, quærite ergo primum regnum dei & iuſtitiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis. Hoc veterum nouorumque nobis euenta confirmant. Iſraeliticus populus cum eſuriret, manna de cælo nutritus eſt, cum ſitiret, aquam de petra repente manantem bibit. Agar cum puero eiecta in ſolitudine angeli inditio ne ſiti periret, aquam inuenit, Samſoni ſitienti de maxillæ aſininæ molari aqua effluxit, Elias cum hominum ſubſidia non haberet, a coruis paſcitur, & viduæ quæ ſe filioſque ſuos defraudans panem prophetæ porrexerat, hydria farinæ non defecit, nec lecytus olei fuit imminutus. Idem ꝓpheta qui fuit Elias Theſbites, cum Iezabelem fugeret, & fame ſitique fatigatus mori optaret, ſomno experrectis reperit ad caput ſubcinericium panem & vas aquæ, & refocillatus eſt. Idem viginti panibus hordeacis centũ viros deo præ

Actuu. 5. Matt. 6. Agar. Samſon. Elias. Vidua. Elias.

stante satiauit, ita vt etiam superesset. Daniel morti ad dictus, & in lacu leonum conclusus allato mirabiliter prandio reficitur, & inter ferocissimas bestias manet securus.

Daniel. Mat. 14.

Dominus noster Iesus Christus, sine quo factum est nihil, quinque panibus & duobus pisciculis in deserto quinque milia virorum exceptis mulieribus ac paruulis reddidit saturata, & reliquiæ collectæ duodecim cophinos impleuerunt. Iterum pari miraculo quatuor milia hominum præter paruulos & mulieres panibus tantum septem memoratur satiasse, fecisseque vt satiatis septem fragmentorum sportæ superessent. Discipulos ergo inter nauigandum anxiosque panes ferre secum obliti essent, iusta correptione incessuit, dicens: Quid cogitatis inter vos modicæ fidei, quia panes nõ habetis, nondum intelligitis neque recordamini quinque panum & quinque milium hominum, & quot cophinos sumpsistis? neque septem panum & quatuor milium hominum, & quot sportas sumpsistis? Vtque nobis constaret, nihil omnino quod necessarium sit, seruis Christi defuturum, alias ab eodem interrogati illi, cum ad prædicandum missi essent sine sacculo, sine pera, sine calceamentis, an aliquid ipsis defuerit? responderunt, defuisse sibi nihil. Proinde experimento iam edocti, nec sitim, nec famem, nec nuditatem timebant, qa nihil habẽtes, quasi omnia possidebant dum nullius rei egerent, & modico contenti essent, vt magna mererentur. Quod autem sequitur. Sed nunc qui habet sacculum, tollat similiter & peram: & qui non habet, vendat tunicam suam & emat gladium, non reor esse simpliciter præceptum, sed imminentis persecutionis causa denunciatum, per sacculum quippe ac peram, famis & sitis futuræ malum innui, p gladium patientia martyrij designari mihi videtur: sacculus enim & pera victui seruit, gladio autem fidei ab impietate persequentium defendimur. Porro per ea quæ superius dicta sunt, rerum quærendarum solicitudo tollitur, non otium imperatur. Quærite, inquit, primum regnum dei. Sed qui regnum dei quærit, non solũ cælestium cõtemplationi, aut impartiendæ aliis do-

Mat. 16

Luc. 22

ctrinæ vacat, sed etiam manibus operatur, partim vt alimenta sibi paret, partim ne desidiæ se dedat, & quiescente corpore, feruor quoq; animi erga diuina succensi tepescat. Sic fecit Paulus, tantummodo sabbatis cum Iudæis disputãs, cæteris diebus arte scœnofactoria se exercẽs. Quod si ad victum labor non suffecerit aliũde id quo indiges tibi adiicietur. Licet eñ & ab iis accipere quos doces, quia dignus est operari⁹ cibo suo & qui altari seruit fas est ei viuere de altari, i. de his quæ templo offeruntur. Omnis enim rerum vtendarũ oblatio, pauperum census est, non eorum quibus sua satis sunt. Cum autem omnia defuerint, tunc demum manum suam porriget deus, & qui mundo quoque seruientes alit, sibi seruientibus deesse non poterit. Ideo respicite (inquit) volatilia cæli, quæ non serunt, neq; metunt, neque congregant in horrea, & pater vester cælestis pascit illa, nonne vos pluris estis illis. Deinde considerare nos iubet lilia agri quomodo crescant, quali colore tegantur, & si (inquit) fœnum agri, quod hodie est & cras in clibanum mittitur, deus sic vestit, quãto magis vos modicæ fidei. Vnde ipse deus, veluti non habẽs quorum iustius curam gerat, quam eorum qui sibi in paupertate famulantur, in Isaia ait, Ad quem respiciam nisi ad pauperculum & contritum spiritu, & trementem sermones meos. Hinc illa psalmistæ adhortatio est, Timete dominum omnes sancti eius, quoniam nihil deest timentibus eum, diuites eguerunt & esurierunt, inquirentes autem dominum non minuentur omni bono. Quæris quomodo diuites eguerunt. Ille q purpura induebatur, qui laute oppipareque cœnitabat, in inferno sepultus gutta vna aq indiguit. Rursum quæris quopacto pauperculi deo seruientes bonorum compotes fiant? Lazarus mendicus erat, hulcerosus, esurienſque micas illas, quæ de diuitis mensa cadebant, translatus autem in sinum ABRAHAE in locum beatorum omni bono cœpit abundare. Quis vtriusque sine perspecto non dixerit, & illius infelicissimas diuitias, et huius felicissimam mendicitatem? Breuis est pe-

Act. 18. Mat. 6. Isaiæ. 69. psal. 38.

sentis paupertatis toleratio, futuræ vero remuneratio nis hubertas perpetua est & perennis, quod testatur Iacobus apostolus, dicens: Nonne deus elegit pauperes in hoc mundo, diuites in fide, & hæredes regni? Ne quem igitur dum domino seruit, paupertatis grauent angustiæ, cogitet quam grande beneficium sit, ab ipso eligi, fide ditari, & cælestis regni fieri hæredem.

Iaco.2.

Finis libri tertij.

EVANGELISTARII MARCI MARVLI LIBER quartus, de charitate, & ijs quæ charitatem consequuntur vel euacuant.

De charitate erga deum. Cap.I.

VAE ad fidei speique virtutem magis pertinere arbitror, hactenus dicta sunt, restat vt charitatis quoque officia deo adiuuante exponamus, easque simul partes tractemus, quæ illi congruere videbuntur, bonis mala more nostro conferendo: vt legentes, & quid sequendum sit, & quid vitandum, discant. Diliges (inquit saluator) dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua: hoc est maximum & primum mandatum. Secundum autem simile est huic: Diliges proximum tuum sicut teipsum. In his duobus mandatis vniuersa lex pendet & prophetæ. Maxima igitur charitas est, quam deo debemus: huic propinqua, qua homines prosequendi sunt. Deum ex toto corde tunc diligimus, cum nihil eius dilectioni æquamus: sed quæcunque nobis chara sunt, secundo loco habemus, quod nisi præstabimus, deo frui non poterimus. Ait enim, Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus, & qui amat filium aut filiam plus quam me, non est me dignus. Ex tota autem anima deum diligimus, cum ne vitæ quidem nostræ parcimus, dum ei obse-

Mat.22

Mat.10

quimur nihil timendo eos qui corpus occidunt, sed illũ potius, qui & corpus & animam potest mittere in gehẽnam, cum ipse dicat: Qui perdiderit animam suam pro me, inueniet eam. Hoc quidem sancti præstiterunt martyres, qui temporalem vitam pro Christo offerentes, accipere meruerunt æternam. Ex tota vero mente deum diligimus, quando fide certissima, quicquid de deo sancta sentit ecclesia complectimur, & cuncta quæ vel animo voluimus, vel opere implemus, ad ipsius cultum atque honorem dirigimus, nec quicquam omittimus, quantum in nobis est, quod ad eius dilectionem referri possit. Diligamus ergo dominum deum nostrum toto corde, ne quid illo charius habeamus, tota anima, ne pro illius nomine corporis tormenta mortemq; ipsam, si casus inciderit, aut quicquam formidemus; tota mente, vt omnis nostra cogitatio omnisq; actio ad vnum finem tendat, placendi videlicet deo, eiusq; conspectu perpetuo perenniterq; fruendi. Super hoc triplici proposito fundata charitas non inepte fortasse sub illo contineri videtur fermento, quod acceptum mulier, id est anima deo dedita abscondit in farinæ satis tribus, hoc est, in corde, in anima, in mente, donec fermentetur totum, donec ipsa tota in charitatem conuersa, & quod fide tenebat, & quod spe præstolabatur, hoc in deo, quẽ super omnia dilexit atq; coluit, iam possideat, & bono incommutabili quod possederit, feliciter perfruatur. Lucæ.13

Isto charitatis genere dilexit Christum suum Petrus, quando concupiuit cum illo habitare in monte, quando viso Iesu super aquas ambulante de naui desiliens, ad illum ire contendit solus, reliquis in naui residentibus, admirantibusq; hominis audaciam nihil metuentis, nisi cum mergi cœpisset, quando etiam ei de sua cruce prædicenti respondit. Et si me oportuerit mori tecum, nõ te negabo. Tametsi præstare nequiuerit quod promiserat, promisit tamen tanquam præstaturus, & certe præstasset, si non suæ imbecillitati, sed dei virtuti confidens promisisset. Quando præterea Christo domino seruis suis pedes lauanti, indignum ratus vt dei Petrus

filius ad tantam descenderet humilitatem, respondit, Non lauabis mihi pedes in æternum. postquam tamen audiuit, se non habiturum ptem cũ illo, nisi ab eodem se lauari permitteret, cõtinuo mutata sentẽtia, domine (inquit) non tantum pedes, sed & manus & caput, vsque adeo expauit, ne ab eo separaretur, quem totis animi affectibus diligebat. Qñ etiam stans pro domino solus aduersus armatam cohortem strinxit gladium, percussitq; principis seruum, plures forsitã percussurus donec inter multorum arma & ipse concideret, nisi furentis animum eiusdem domini iussa repressissent, Post resurrectionem quoque eius gloriosam, cum de naui illum in littore stantem agnouisset, non expectauit donec remigando ad terram perueniret, sed omnis moræ impatiens misit se in mare, vadoq; præcurrens primus omnium illi se coniunxit. Cæteri enim post eũ nauigio applicuisse dicuntur. Et quoniam semper præcipui erga dominum suum amoris ardore flagrauit, dignus iudicatus est, cui cura dominici gregis cõmitteretur. Atque vt charitatis merito id sibi tribui intelligeret, interrogatur a domino an ipsum amaret, & affirmanti statim dicitur, vt eius quem se amare confessus est, oues custodiret, ecclesiasticiq; pastoris officio fungeretur. Ter rogatus, ter se eum quem negauerat, diligere respondit, & trina charitatis confessio, trinæ negationis crimen deleuit, atque ipsum confitentem, vt cæteris præesset, dignum reddidit. Sunt & alia in euãgelio amoris eius argumenta, quæ consulto prætereo ne prolixior sim. Illud tantum commemorabimus, quod ei cum aliis fuit commune. Omnes quippe Apostoli, omnibus quæ habebant relictis, secuti sunt dominum, magis eligentes in paupertate cum Christo viuere, quã in diuitiis cum hoc mundo, & persecutiones & verbera & necem cum illo sustinere, q̃ cum terræ regibus honorari, cum semel gustassent, quam suauis, q̃ dulcis est dñs animæ quærenti eum. Sed nec mulierũ illarũ modica charitas fuit, q̃ cum animo tum corpore eũ secutæ, de propriis facultatibus (vt euangelista ait) ministrabant ei, & sicut egentem sua ope sustentabant, ita in

Iohan. 21. (margin, beside "tur. Atque vt charitatis")

Sanctæ mulieres. (margin, beside "modica charitas fuit")

patibulo pendenti lachrymas lamentaq; obtulerunt, sepultum quoq; cum aromatibus quæsierunt, nihil omittentes quod singularis erga amatum dilectio videbat exigere. Nec solum officiosas, verum etiam audaces amor fecerat. profectæ eñ vt corpus vngerent in sepultura, neque noctis tenebras, neque sepulchri custodes timuerunt. Quod si hæ vt in sepulchro tũc iacentem honorarent, omne contempserunt periculum, quantũ culpandi sunt illi, qui dum aliqd tale metuunt, iam in cælo regnantem offendere non formidant? Eandem animi magnitudinem pro eius amore pstitit Ioseph, qui de sepeliendo corpore anxius, nõ est veritus illud a Pilato poscere, & concessum tollere, & syndone inuolutũ in nouo condere monumento. Hunc in amore audacia, Nicodemum commendat liberalitas. Mixturam ad corpus vngendum myrrhæ & aloes attulisse fertur, quasi libras centum. Non pepercit impensæ, dum suo erga dominum satisfacere nititur affectui. Hi ergo cum in finem vsque Christum suum dilexissent, ostenderunt perseuerantia opus esse in amando. Perseuerauit Maria ad monumentum plorans, & prima resurgentis domini gloriã videre meruit: & quia proposuerat, nisi inuento dilecti corpore, inde non recedere, digna fuit cum reuiuiscente priusq̃ cæteri colloqui, & tam admirandæ eius resurrectionis nuntia fieri. Hanc charitatis continuationem ipse etiam dominus præcipit discipulis, dicens: Manete in dilectione mea. Et qua ratione in illa permanere queant, docet subiungens, Si pcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea. Quisquis ergo se dei sui amatorem profitetur, & mandatis eius non obtemperat, mendax est, cum libera mandatorum obedientia, veri in deum amoris inditium sit. Quanto autem vsui nobis existat ista charitas testis est peccatrix illa, de qua dictum est, Remittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum, testes sunt discipuli, quibus dominus dixit, Ipse pater amat vos, quia vos me amastis. Amando igitur & a peccatis absoluimur, & deo chari efficimur, non ea cha-

Mar. 15. Matt. 28. Matth. 27 Nicodemus. Iohan. 20. Iohan. 15. Luce. 7.

ritate qua etiam improbos diligere dicitur vt creator, sed qua electos duntaxat amplectitur vt saluator. Hæc de charitate quam deo debemus, dicta sint satis, si quam de illa satis dici queat, sine qua nihil est salutare nihil sanctum, nunc in proximo amoris officia pensemus.

De charitate erga proximum. Caput II.

Mat. 22. SEcundum charitatis mandatum superiori simile esse dixit dominus; Dilige proximum tuum sicut teipsum. Homo ad imaginem & similitudinem dei factus est, non ad æqualitatem, Ideo simili charitate & non pari est prosequendus. Fieri enim non pōt vt creatori æqparetur creatura, & finitū idē sit cū infinito. Deū ergo dilige pl⁹ q̄ teipsum hoiem sicut teipsum Tūc autē teipsum diligis, cū illa agis quę tibi ratio suggerit, non quæ voluptas blanditur: hoc est, cum viam illam arctam quæ ducit ad salutem ingrederis, non illam latam, quæ ad præcipitiū tendit pditionis. Quod si sic aliis quoque agere, sicque incedere optas, & quantum in te est compellis, verę dilectionis præceptum obseruasti, æque ac tepsum proximos tuos amando. Qui vero luxuriæ deditus, pernitiosas mortiferasque sequitur voluptates, atque ad eas vsurpandas cæteros hortatur, certum est ab illo neque se quidem ipsum diligi, neque proximum suum. Hic nempe seipsum non modo non diligit sed etiam odit maxime cum nemo ei capitalior hostis sit quam ipse sibi, quamdiu vitiis malæq; animi libidini seruit. Quid enim magis noxium esse potest homini quam peccatum, per quod & summum bonum amittitur & ad summum malum peruenitur? Vera est igitur illa charitas, qua tum nosipsos tum proximos nostros ita amamus, vt & peccata caueantur, & colatur virtus, ac simul iuuetur proximus, & honoretur deus. Oportet itaque finem esse bonum quo dirigatur charitas, qui si malus fuerit, quicquid vel sibi vel amico blanditus egeris, non charitas est, sed sub chari

tatis persona latens exitiale odium. A quo quidem discipulos suos cauere volens dominus ait: Mandatū nouum do vobis vt diligatis inuicem sicut dilexi vos. Igitur sicut Christus dominus nos diligit, ita & nos diligamus nosipsos, proximosque nostros, non ad pompam, non ad honores, non ad delicias neque ad opes cumulandas, sed ad earum rerum exercitationem atque cultum, quibus æternum cæle steque bonum comparatur. In hoc inquit, cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicem. Non ergo loqui linguis, neque prophetare, neq; nosse mysteria, neque habere fidem, neque bona pauperibus erogare, neque postremo corpus tradere vt ardeat, discipulū Christi probant, sed sola ista talis, qualem debere esse diximus dilectio. Quam vt auidius capiamus, iterum idem dominus superiorem sententiam repetit, dicēs: Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem sicut dilexi vos Et sequitur: Maiorē hac dilectionem nemo habet, quā vt animam suam quis ponat pro amicis suis. Deinde paulo post: Hæc mando (inquit) vobis vt diligatis inuicem. per hoc quod præcipiendo replicat sæpius de dilectione, maiore studio & diligentiore cura sequendā esse demonstrat. Quicquid enim magis ꝑsuadere cupimus hoc crebrius auditorū auribus inculcamus. Maximam autem charitatem illam dixit, quæ ne vitæ quidem nostræ parcere nos hortatur dum consultum volumus proximorum saluti. Et certe præferendum est cuiusque hominis animæ perenne bonum, caduco ac transitorio vitæ nostræ bono. Exempli gratia: Sæuiente in Christianos persecutione aliquis tormentorū necisque metu videtur Christum negaturus, tunc tu debes animum eius in spem vitæ melioris erigere, nec pati, vt te tacente & mortis vitante periculum ille separetur a Christo, iungaturq; diabolo, & in æternum pereat. Mori tibi multo magis expedit, ne frater tuus in tartarum corruat, quam viuere, & ei in tanto animæ periculo fluctuanti non succurrisse. Quod nisi ita affectus erga proximum tuum fueris, præceptum (vt

Iohan. 13.

Iohan. 15.

ego reor) non implesti charitatis. Quomodo enim alterum diligis sicut teipsum, si tibi parcis & illum perire permittis, cum præsertim patiendo pro domino & te & illum saluare possis, & vna cum illo ad martyrij coronam peruenire? Dominus pro seruis passus est, & tu pro fratre tuo pati recusas? Apostolicæ sententiæ resistis, dicentis: Christus pro nobis passus est, vobis relinquens exemplum, vt sequamur vestigia eius, sed memento quia sicut dictum est, nullam esse maiorem charitatem erga proximum quam pro illo animam, id est vitam istam ponere, ita maioris charitatis maius esse meritum & apud dilectionis remuneratorem deum excellentius præmium. Vnde saluator noster notum esse volens, quare mulieri peccatrici multa dimisisset peccata, causam intulit & ait, Quia dilexit multum, simulque subiunxit, Cui autem minus dimittitur minus diligit. Cæterum in omni vitæ necessitate ordo tenendus est indigentibus subueniendi. In rerum pari inopia, propinquioribus prius opem feras, quam minus propinquis, & domesticis quam extraneis, & fidelibus quam infidelibus, & bonis denique quam malis. Iesus enim dominus noster ante se a pastoribus qui in Iudæa erāt quam ab alienigenis adorari voluit, & ante in Nazareth, vbi nutritus & educatus fuerat, Isaiæ prophetiā recitando se manifestum fecit quam Hierosolymis, & ante Iudæos ea quæ fidei sunt docere studuit, quam alienigenas nationes. Quam quidem rem postea apostoli quoque ipsi confessi sunt, ad illos dicentes: Vobis oportuit primum prædicari regnum dei, sed quia indignos eo vos fecistis, ecce conuertimur ad gentes. Itaque in distribuendis ex charitate rebus, in eos qui pariter indigent, ratio aliqua ducenda erit cognationis, conditionis, religionis, ac bonitatis, & hoc quoties opus erit vel docere ignaros vel corripere delinquentes, vel exhortari pigros, vel consolari afflictos, vel tolerare iniuriosos. vel etiam pro persecutoribus orare. Item cum oportebit pascere esurientes potare sitientes inuisere infirmos, suscipere peregrinos, tegere nudos, re-

1. Pet. 2.

Eleemosynæ distribuendæ ratio.

Actu. 13.

dimere captiuos, & funerare defunctos. Atque hæc fere sunt charitatis pietatisque officia lucis æternæ mercede compensanda, nisi forte aliquo inanis iactātiæ fumo infecta fuerint atque obscurata: de quibus singulis erit suo loco differendum. Interim autem etiam inimicos amare a domino discamus.

De charitate erga inimicos Caput III.

Diligite (inquit) inimicos vestros, benefacite iis qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos. Mat. 5 Quoniam tribus quidē modis ab aduersariis nostris offendimur, his iisdem vt illis propitiemus iubemur, hoc est, corde, opere, & ore: Illi in corde odium seruant, tu retine dilectionem: illi opere lædunt, tu beneficiis contende; illi ore detrahunt, conuitiantur, maledicunt, tu pro eis vt sese corrigant, & correcti saluentur deprecare, sequitur enim: Vt sitis filii patris vestri qui in cælis est, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Vide quāta est huiusce dilectionis merces, bonum pro malo reddendo filii dei efficimur, deoque similes reddimur. Ille solis pluuiæque beneficium, hoc est, temporalium bonorum vsum, tam malis quam bonis communem esse voluit: vt tu & charitatem tuam sicut cum amicis, ita & cum inimicis communices, omnibus prodesse, nulli nocere cupiens. Quid aūt inter amicorū inimicorumque dilectionem intersit, declarat, dicens: Si enim diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nonne & publicani hoc faciunt? Et si salutaueritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? nonne & ethnici hoc faciunt? Amare quippe amantem naturæ lex est: amare vero inimicum, filiorum dei proprium est & sectatorum CHRISTI. Quamobrem concludens ait: Estote ergo vos perfecti, sicut & pater vester cœlestis perfectus est. Sicut ille perfectus est secundum immensitatem diuinæ naturæ, ita & vos estote perfecti iuxta mensuram atq; paruitatem naturæ vestræ hūanæ, sed nemo in se confidat, vnusqsq; im-

becillitatis suæ memor, ad illum qui solus potest omnia, confugiat, & ab ipso gratiam postulet, sine qua p-fecti esse non possumus. Porro quemadmodum superius diximus, proximum esse diligendum, eodem fine & inimicus erit diligendus. Id eñ ei potissime optãdũ cẽseo, id præstandum, ex quo ab iniuria cessando melior fore speratur, & correctis tandem moribus creditur salutem consecuturus. Cæterum si illum qui tibi infensus est, tam peruersi inhumaniq; ingenij esse non ignoras, vt cum ei benefeceris, magis aduersum te insolescat, cum submisse comiterque responderis, magis irritetur, huic tali præstabis beneficium, si a beneficijs cessaris, si a mitibus responsis destiteris, si tacueris, si deniq; furentẽ tacitus præterieris atq; recesseris, ea duntaxat de causa, vt ille minus culpabilis sit, cum sæuierit min⁹ Quod si forte ideo inflatur superbia, quia diuitijs abundat, quia viribus præstat, quia rerum prosperitatibus fruitur, ac propterea melioribus inuidet, multos contẽnit, nec paucos afficit iniuria, haud equidem illicitum reor, optare ei aliquam opum iacturam, corporis debilitatem, fortunæ minus ex sententia fluentis iniuriam, vt elati animi vulnus, quod lenibus medicamentis suppuratur, asperioribus curetur. Videndum tamen, ne, dũ talia imprecaris illi, a quo mali aliquid sustines, odiũ vel inuidia te moueat, sed sola prouocet charitas, quã inimicum tuum meliorem effici cupias, nõ miseriorẽ, & emendatum, non afflictum, neque hoc propter te, ne ille tibi noceat, sed propter deum, ne deus offendatur, & proximum, ne domino suo peccando pereat. Dicet aliquis arduum nimis & difficile esse, in eos beneuolentiam seruare, a quibus grauiter offensus fueris. Difficile quidem esse fatemur, impossibile negamus. Hoc fecit Dauid erga Saulem regem, & Absolonem filium, vtriusque necem fleuit, cum vterque vitæ eius fuisset insidiatus, & alter eidẽ gloriam militarem inuideret, alter regnum. Stephanus quoque protomartyr pro illis a quibus lapidabatur orauit. & Paulus de iis qui ipsi infesti erant, Cupio (inquit) anathema fieri a domino pro fra

Dauid.

Stephan⁹.
Paulus.

tribus meis. Ante istos dominus noster Iesus Christus eis, a quibus vt interimeretur comprehensus fuerat, vsque adeo beneficium se præstitit, vt vni eorũ abscissam auriculam statim restituerit, sanamq; reddiderit, & discipulum suum qui eam absciderat, increparit. Denique pro illis a quibus vincula, colaphos, flagella, vulnera, fel, atque acetum passus fuerat, in cruce pendens ignosci petijt, & errorem excusauit: Pater (inquit) ignosce eis, quia nesciunt quid faciunt. Talem itaque se inimicis suis exhibuit charitatis magister, quales nos, si perfecti fieri volumus, esse debere præcepit. Non meretur dici eius discipulus, quisquis aliter aduersus inimicum suum animatus fuerit. Ac ne quid excuses, ne quid causeris, non iuberis in homine amare odij crimen, sed dei opus hominem ipsum. Quomodo autem deum diligis, si opus eius perire concupiscis? Quam ergo graue peccatum sit, hominem odisse, hinc iam speculari incipiamus, vt cum cognouerimus quãtum hoc cauendum sit, magis ad quemquam amandum animo alliciamur.

¶ De malo odij. Caput IIII.

Opus dei odit, q hominẽ odit. Quomodo aũt potest deum diligere, qui id quod ab illo factum est valde bonũ, non diligit? Porro deum nolle diligere, qui prior dilexit nos, quid est aliud, nisi reprobos imitari spiritus, & ab eo a quo cõditus es, desciscere atq; alienari? Cum ergo is qui homini male optat, cõditori eius aduersetur & diabolum sequatur, restat vt cuius mores sequitur, cum eodem supplicia in inferno patiatur. Falluntur illi qui odium suum excusant dicentes, malos homines deo quoque inuisos esse, iuxta illud, Odiui ecclesiam malignantium, & cum impijs nõ sedebo. Et illud, Ite maledicti i ignẽ æternum, & quos deus odit (inquiunt) cur eosdem & nobis odisse non licet? Non omnia seruo conueniunt, quæ conueniunt domino. Domini interest imperare, seruo obedire, ad dominum pertinet pro scelere punire, ad seruũ pati ꝟbera, non inferre. Odiui ecclesiã malignãtium, inquit do-

minus. Malignitatem hominũ odio se habere his ꝟbis testatur, non homines ipsos. Iniquos quoque æterno igni deputandos ait, vt illi pro reatu puniãtur, non vt ipse opus suum damnet, quasi pœniteat eum fecisse q̊d fecerit. Odio ergo habet deus hominis peccatum, non naturam. Ita & tu in vno homine habes alterum quod odisse debeas, alterum quod diligere. Plectere autem delinquentes præpositi officium est. Inter æquales alteri in alerum nullum ius est nisi commiserendi, si deliquerit, commonendi ne delinquat, optandi atq; orandi, vt post delictum pœnitentiam agat, & veniã consequatur, & sperandæ salutis gratiam quam peccando amiserat, emendando recuperet. Cæterum qui odit hominem, tam inique de illo deliberat, vt etiam illud quod recte probeque agentem viderit, obloquendo infamet: iniuriæ patientem timidum vocat, ecclesiæ limen terentem hypocritam appellat, subditos corripientem iracundum esse criminatur, & quod virtuti ascribere deberet, hoc ad proxima ei vitia trahere nititur. Tales erant illi qui de Iohanne neque edente, neq; bibente, dæmonium ei inesse dixerunt, & de domino edente cum aliis ac bibente, Ecce vorator & potator vini & publicanorum amicus. Qui ergo sic odit proximum suum, non Christianus fidelis, sed infidelis pharisæus est. Ipsi quippe pharisæi cum vidissent Christũ ægrotos in die sabbati curantem, non est (inquiunt) hic homo a deo, q sabbatum non custodit, Cum a dæmonio vexatos eius ope liberari conspexissent, dixerunt, In Beelzebub principe dæmoniorum eiicit dæmonia. Noluerunt dicere in virtute dei, ne quis illum ex hoc deo charum acceptumque esse existimaret, sed reprobum potius & impium, vt qui non dei auxilium imploret, sed profanis dæmonum inuocationibus vtatur. Quid multa? Si cui inimicus fueris, torquebit te inuidia, quoties alios aliter de illo sentirere cognoueris, & non mendacio, non probro, non maledicto abstinebis, atq; vnum odium in plurima te præcipitabit vitia, dum morum tuorum iacturam nihili pendis, vitæ

Matth. 11.

cupiens obesse alienæ. Et cum tam immoderate ferri cœperis, ad iurgia vsque contumeliasque peruenies, post rixas ne manibus quidē temperabis. In nullo prorsus pharisæis cedens, qui tentarunt prius illum quem oderant, capere in sermone, vt captum accusarent, & eadem malitia os eorum qui ipsum in Hierusalem euntem laudibus prosequebantur, obstruere volebant, iubentes vt tacerent. Deinde etiam edicto statuerant, vt si quis eum cōfiteretur Christum, extra synagogam fieret. Postremo cum nullum finem inueniret inuidia, quamdiu viueret ille cui inuidebatur, falsis testimoniis circūuentū accusant, & totis aīs ad necem innocētis maleuoli homines cōcitāt. Neq; ideo te excusatū putes, qa pharisæi iustū psecuti sint, tu peccatorem. Neminem sic odisse debes, vt nocere velis. Proinde æquales patienter feras, in minores ita animaduertas, vt crimen detestari, illos aūt diligere videare. Ob hoc scelestus plectitur ab illo qui præsit, vt a scelere desistat, & alij pœna eius territi, tale aliquid committere vereantur. Quod si dñs etiam seruū puniendo diligere debet, quomō tibi fas erit in conseruum tuum debachari vel sæuire velle? Quem certe nisi corde odisse desinis, quāuis re atq; ope non offenderis, tanti criminis reus cōprobaberis, quantū mali ei optabis. Cuicūq; enim ex odio perniciem cōcupieris, eius interemptor es, dicente Iohāne apostolo, Omnis q odit fratrem suum, homicida est. Nemo itaq; odio erit habendus, q ad imaginē & similitudinem dei creatus est, q Christi sanguine redemptus est. Si malus, improbus, scelestꝰ fuerit, cura si potes, si nō potes, opta, & deum pro illo depcare, vt dimissa neqtia abiectisque vitiis ad virtutis viam conuertatur & viuat. 1.Iohan.3

De pace publica & priuata. Cap. V.

POrro ipsius charitatis vinculum pax est. Concorditer viuant oportet, qui diu inter se amare cupiunt. non incongrue igitur de pace colenda nunc differendum occurrit. Pax quædam publica est, quædam priuata. Publicam pacem dicimus, cum

ab armis fœdere intercedente quies est, & nec offensam metuit ciuitas, nec offendere exteros parat, sed multa status sui trãquillitate gaudet, ac reb⁹ quas possidet frui tur perquam iucunde. Cæterum huic tantæ ciuium quieti subrepere otium solet atque ignauia. exinde luxuriæ vitia scaturiunt, quibus corrupti multorum animi dum externam pacem fouent, domesticam perturbant & inter se diffidere incipiunt, postquam foris hostem diu non senserunt. Quod ne tibi contingat, summopere erit poruidendum, id est, pax quæ prodesse debet ne tibi noceat. Cum ergo & prædiorum tuorum prouentus nullo diripiente integer intactusque seruabitur, & ex commercio liberæ negotiationis plurimum lucri accedet, deo gratias age, & ea quæ benigne suppeditantur, non ad luxum tibi dari existima, sed ad exercendæ virtutis occasionem. Quantum personæ ac dignitati conuenit rebus tuis vtere: quicquid autem supereffluere videris, totum ad munificentiã liberalitatemque conuerte, & hoc quod luxuria exigit, quod ambitio exposcit, quod turpis consumere appetit voluptas, incipe pauperibus dilargiri, peregrinos hospitio suscipe, esurientem pasce, nudum operi, ære alieno oppressos redime, subsidia ægrotantibus mitte, mortuis iusta exolue. Ita tibi pax ista publica bñ ac prospere succedet, dum copiam præstat inopiæ subueniendi alienæ, deumque demerendi. Pax autem priuata illa dicitur, quæ singulis iungit singulos, redditque concordes: veluti fuit Dauid & Ionathas, Elias & Eliseus, Paulus & Barnabas. Hac tu iucunde frui poteris, si omnibus facilem mitemq; te præstabis, si neminem lædes, & omnibus quãtũ in te est, prodesse studebis: si iniuriam magis pati quam inferre disces, vt dicere possis: Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus: si denique tecum ipsemet pacem habebis, etiam cũ aliis habere poteris. Qui enim secum ipse discordat, quomodo cum aliis firmam concordiam tenebit? Tecum autem pacem habebis, cum repugnãtem carnem spiritus imperio subdideris, & concupiscentiæ motum compuleris obedire ra-

Pax priuata.

tioni. Quod cum feceris, tunc demum & intra te animi tranquillitate perfrueris, & exterius nemo tibi erit molestus, quia tu nemini eris iratus ad lædēdum aut mali aliquid optandum. Charitas tamen aliquando postulat vt irascamur, & irascendo pacem illi quæramus qui peccando offendit. Siquidem irasci delinquentibus vt corrigantur, nihil est aliud, nisi eos reuocare velle vt & deo cui peccauerunt reconcilientur, & bonis omnibus morum synceritate concordent. Tunc autem pace cum aliis composita recte vtimur, cum eius finis potissim⁹ est, vt deo placeamus. Nam pax quæ deo displicet non pax dicenda est, sed malorum conspiratio: & odium potius erit eligendum, quam ad malum consensus. Quoniam & saluator noster cum idola vana colētium concordiam discindere pararet, non veni (inqt) pacem mittere in terram, sed gladium, veni enim separare hominem aduersus patrem suum, & filiam aduersus matrem suam, & nurum aduersus socrum suam, & inimici hominis domestici eius. Itaque multo magis proderit gladius, qui putrida membra a sano corpore separet, quam pax quæ morbidas partes fouens totū corpus corrumpi patiatur. Denique bonum est bellum illud quo dirimitur mala pax. Bonum est, inquam, cum vno oculo intrare in regnū cælorum, quam duos oculos habentem mitti in gehennam. Oculus qui scandalizat, quem ꝓiici & abiicere iuberis, est amicus vel cōsanguineus, qui tibi blanditur, vt sibi in vota reiiniquæ assensum præbeas, opemue ꝑstes. Expedit aūt eiusmodi hominis inuidiā potius pati iniusta nō cōcedendo, quā cōcedendo beneuolentiam amplecti. Omnium quippe hoīm paci solius dei pax semper est præferenda, & pro hac vna omnium inimicitiæ subeundæ. Matt. 10.

¶De pace seruorum dei. Cap. vi.

PAx illa dei est, quæ bonorum animos mutuo amore deuincit, quæ Chr̄o seruientes vnum corpus efficit. Et hi quidem idē volūt, idē nolunt, qa omnes pariter ad vnum finem deo placendi tendūt. Nō ē inter illos est & non, sed iuxta domini præceptū, est est, non

non, Concordi mente & corpore deo seruiũt, & ad omne opus bonum vnanimes concurrunt. Quid hac pace dulcius? quid vtilius? quid laudabilius dici queat? Hãc

psal. 132. admirãs psalmista exclamat: Ecce quam bonũ & quam iucundum habitare fratres in vnum. Talis pax atq; cõsensio, vel in cœnobio, vel in solitudĩe procul a turbis commorantium si fuerit, gaudeant, quia et preces eorũ exaudiuntur, & contubernalem suum habent Christum

Mat. 18. ipso dicente, Si duo ex vobis consenserint super terrã, de omni re quamcumq; petierint, fiet illis a patre meo Vbi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo ibi sum in medio eorum. Quod astruit Apostolus ad Corinthios dicens, Pacem habete, & deus pacis &

2. Cor. 13. dilectionis erit vobiscum. Consensus in eandem fidem, in eundem inuicem diligendi, inuicem iuuandi affectũ,

Iohan. 14. facit pacem istam. De hac dicebat saluator, Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis, non quomodo mundus dat ego do vobis. Mundana enim pax non de deo idem sentire, nec iisdem moribus viuere, sed tantũ ab iniuria offensisque iubet inter se abstinere. Christi vero pax in quibus fuerit concordes reddet in fide, conformes in proposito, similes in dilectione, compares in

Psal. 118. humilitate. Quod breuiter explicat propheta, cum ad dominum conuersus ait, Pax multa diligẽtibus legem

Baruch. 3 tuam, & non est illis scandalum. Et alius propheta, Si in via dei ambulasses, inquit, habitasses vtique in pace super terram. Vera igitur certaque & stabilis pax est, in dei seruitio adunatorum, diuinaque sequentium præcepta legemque colentium, Eorum rete plenum magnis piscibus, id est, eorum concordia virtutibus perfectionis referta non scinditur, eorum pacis tunica inconsutilis, quam a Christo acceperunt, non diuiditur, neq; scissuras patitur rixarum nec tineas inuidiæ sustinet, sed domini præsidio munita, inuiolata, illæsaq; perdurat, tunc felicius & sine fine duratura, cum de terris transferẽtur in cælum, vt qui pacifici fuerant filii dei fiãt & vocẽtur. Ad pacem istam capessendam Corinthios hor

1. Cor. 1. tatur Apostolus, dicens, Obsecro vos fratres per no-

men domini nostri Iesu Christi, vt idipsum dicatis omnes & non sint in vobis schismata: Sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem scientia. Plurimi sane hoc faciendum esse ostendit dum cum tanta exigit obsecratione, & dum adiurat per nomen, quod est super omne nomen, testatur fidelibus maxime necessariam esse pacem atque concordiam. Quod aperte declarat, vbi ad Hebræos scribens ait: Pacem sequimini cum omnibus & sanctimoniam, sine qua nemo videbit deum. Ne quis præterea generis conditione alteri se præferens dissidium conciret. In vno spiritu omnes nos, inquit, in vnum corpus baptizati sumus, siue Iudæi, siue gentiles, siue serui, siue liberi, & omnes in vno spiritu potati sumus. Intantum autem domin⁹ fidelium suorum pace delectatur, vt in salutationibus quoque pacem offerri iubeat dicens, Intrantes domum, salutate eam dicentes, Pax huic domui. Et ipsemet post resurrectionem suam apparẽs discipulis, pax vobis, inquit, & in cælum ascensurus, pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. Quin etiam tunc in carne nasci voluit, cum terrarum orbis cessantibus bellis pacem agitaret, quando gladii iuxta Isaiæ vaticinium mutati sunt in vomeres, & lanceæ in falces, quando angelorum vox audita est de cælo canentium, Gloria in altissimis deo, & in terra pax hominib. bonæ voluntatis. Ob hoc equidem reor ipsum Christũ ab Apostolo significatum, cum in fine epistolæ ad Romanos dixit, Deus autem pacis sit cum omnibus vobis, Amen. Deus enim pacis est qui inter deum & hominem pacem ponere venit, qui Iudæos & gentiles inter se dissidentes in vna fide copulauit, q noua veteribus coniunxit & vtraque fecit vnum. Christus itaque & deus pacis, & dei pax & pax nostra est. Ex quo satis constat illos ab eo esse alienatos, vt non gratiæ sed iræ filii sint qui odio habent pacem, & fraternæ discordiæ sunt autores. Ipsum autem salutandi morem a domino traditum Apostolos postea vsurpasse, scripta eorum testantur. Siquidem epistolas Pauli fere omnes sic incipere &

Hebr. 12.
1. Cor. 12.
Mat. 10.
Iohan. 14.
Isaiæ. 2
Lucæ. 2.

sic desinere manifestum est. In principijs enim habent: Gratia vobis & pax a deo patre & a domino nostro Iesu Christo & similiter in fine. A pace ergo exordia sumebant, pace postrema concludebant. Nec aliter Iohanes apocalypsim orditur, nec Petrus epistolas. Vsque adeo iam trita ac peruulgata erat inter Christi discipulos pacis offerendæ salutatio. Quod nostris quoque temporibus obseruari cernimus ab ijs qui Christum Apostolosque eius imitantur. Præterea in lege veteri nomē pacis celeberrimum fuisse apparet, & res ipsa ante omnia optabilis ac iucunda. Fuit olim hostia quæ dicebatur pacificorum. Fuit Gedeonis altare vocatum domini pax.
3.Reg.7. Legimus & Salomonem in diebus pacis imperasse,
2.Reg.7. & ipsum pacificum appellatum, atque ideo electum qui deo templum poneret, & in hoc opus Dauidi patri prælatum, non quia melior, sed quia pacis fuit obseruator.
4.reg.22. Ezechias, quoniam iactabundus gazam omnem legatis Babyloniorum ostentando peccauerat, per prophetam audiuit, illam eidem genti prædam futuram, & humiliatus, Bonus (inquit) sermo domini, fit tantum pax
Isa.39. & veritas in diebus meis. Cum itaque non tam pro thesauro, quā pro pace esset solicitus, calamitas dilata fuit ad posteros, ipse in pace quam diuitijs prætulerat, quieuit. Iudas quoque Machabæus dux bello strenuus, illis quos vicerat pacem petentibus non negauit, quare videtur nihil aliud armis quæsisse quam pacem, iustaque esse bella illa, quæ bonæ pacis fine geruntur: sicut iniusta & iniqua, quæ aliena occupandi cupidine denuntiari atque inferri solent. Cum igitur tanti habenda sit pax, non immerito vt eam acquiramus possideamusque precibus a domino solicitandū esse admonemur, dici-
psal.121. tur enim. Rogate quæ ad pacem sunt Hierusalem. Fiat pax in virtute tua, & abundantia in turribus tuis. In pace quippe affluere solet rerum copia, quam bello sæuiē te minui ac deficere necesse est. Quamobrem ad populū quoque de Hierusalem in Chaldæam translatum ait dominus; Quærite pacem ciuitati ad quam transmigrare vos feci, & orate pro ea, quia in pace illius erit pax ve-

bis. Alibi etiam est dictum. Orate pro vita Nabuchodonosor regis Babylonis, & pro vita Balthasar filii eius, vt videlicet diu viuant illi, sub quibus & ipsi quiete se victuros ac secure sperabant. Hoc idem Apostolus præcepit, dicẽs: Obsecro primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarũ actiones, ꝓ omnibus hominibus, pro regibus & omnibus qui in sublimitate constituti sunt, vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate. Amplexanda est igitur pax cum adsit, precationibus quærenda cum desit, & pro illis orandum, sub quorum imperio atque tutela vitæ tranquillitate frui contingit vt sopito bellorum tumultu, nullaq; interpellante molestia, animus noster ad deum contemplandum expeditior atq; liberior assurgat. Baruch. 1. 1. Tim. 2.

De pace animæ & corporis. Ca. vii.

NIsi enim ideo pacem amplectẽdam duxerimus, vt virtutibus ob quas deo chariores sumus, nemine impediente liberius incumbamus, bono pacis abutimur, & q̃d prodesse debuerat nocet. Alienis a virtute tunc plane latior peccandi campus panditur, cum illi aduersariorum non carpuntur molestiis cum videlicet non metuunt, ne segetem iam maturam hostis incẽdat, aut frugiferas deuastet arbores, aut pecudum greges in prædam abducat, aut obsessos intra mœnia fame sitiq; perire cogat, aut captos bonisq; exutos vel ferro interficiat, vel in perpetuam redigat seruitutem. Fit autem sæpe dum talia formidantur, vt luxuriæ libidinique locus pene nullus sit. Et quoniam ab his continere se summæ laudis est, haud dubium quin voluptuariis hominibus plus mali pax afferre soleat q̃ bellum quia incontinentiores reddit, & in omne vitium oblata securitate proniores. His ergo bellum potius optetur, vt male viuendi licentia coerceatur solicitudine periculorum. Modestis vero & temperantibus viris, vt animo excolendo officiosius operam impen-

pendāt, belli impedimenta submoueri desideremus. Ita enim exteriore aduersario pacato ac cessante, facilior cum isto quem assidue intra nos patimur, erit pugna. Quem certe nisi domuerimus, nisi animi in quo ratio est, ditioni subiecerimus, nihil proderit ab illis inimicis qui foris sunt donata pax, dum ab hoc qui intus est inquietamur. Inimicus autem domesticus noster atque intestinus, ipsa carnis cōcupiscentia est. Pacem agimus quandiu illi non ceditur, quandiu repugnatur, neque quod caro affectauerit, hoc fieri spiritus permittit. Caro post voluptates abire nititur, & in vitia semper est p̄ na. Spiritus vero qui est ratio ipsa, ab his abhorret ne deo peccet, considerans quam sit grande scelus prauæ cupidini morem gerere, qua deus offenditur, & a continentiæ virtute recedere qua placatur. Ob hoc q̄dem exclamat propheta, & ait. Diuerte a malo & fac bonum, inquire pacem & persequere eam. Diuertimus a malo cum carnalibus blanditijs non acquiescimus, facimus bonum, cum iussis præceptisque paremus diuinis. Pacem inquirimus, cum carnis petulantiam ieiunijs, vigilijs, laboribus domādo compescimus. Et quoties in hac contentione obnixe ac perseueranter stamus, pacem illam quæ cum deo est sequimur, & eam quæ cum concupiscentijs est refutamus. Pellantur igitur ab animo vitia, & locus v̄tutibus detur. dominetur spiritus, vt spiritui subiecta obediat caro, vt pacem quæ omnem sensum superat, quæ omnibus præferenda est diuitiis, assequi mereamur. Pacem, quæ nos deo conciliat, angelis æquat, sanctis copulat, & post victoriam in cælo coronat. Victoria enim opus est, non cōpositione, vt pacem cum corporis quoque sensibus animus habeat. Qui quidem sensus non nisi superati quiescunt, certare autem nolenti dominantur. Repugnandum est igitur illis, & si fluxa fragiliaque p̄posuerint, ad ea quæ æterna sunt dirigantur. Si visus prouocat vt comptam videas mulierem, & in choreis lasciuientes cernas iuuenes, auerte oculos tuos, ne q̄d diutius considerauerint, facilius

psal. 33

Visus.

concupiscant. Tuas etiam aures sepi spinis, & linguam nequam noli audire, neque amatoriis obscænisque cātibus vel impudicis poetarum lectionibus eas accommodes, ne forte turpe aliquid ab iis receptum ad cor penetret, & per blanditias infusum, animam feriat. Odoramenta quoque muliebrem mollitiem præ se ferentia fuge; quos ea delectant, illis ipsa sordet vtus: effœminatique & eneruesque duriora pœnitentiæ officia subire nequeunt. Gulæ etiam impera, & si cibos ganeatos vinaque pciosa tibi cōcupiscenda proposuerit, tu illi econtrario recole Iohannis locustas & mel syluestre, & siceræ viniique abstinentiam, & panes hordeaceos apostolorum, quib. dñs turbam satiauit in deserto. Obiice & multorum qui in solitudine Christo seruierunt, crudas herbas atque radices vel syluestrium arborum fructus, & frigidæ aquæ pocula. Si demum ad turpem tactū libidinosa cogitatio te sollicitat, comprime manū, auerte te ab aspectu fœminæ, refer ab ea pedē, tolle te de medio, vim ingere cupidini, & quod bonum sit mulierem non tangere, non mihi, sed Apostolo crede. Postremo singula quæque vitia oppositæ virtutis rememoratione exclude, & in carnis rebellantis periculo, ad illas cogitationes quæ spūs sunt confuge. Quoties te inanis gloriæ lacessierit appetitio, responde illi: Dominus resistit superbis, humilibus autem dat gratiam. Quoties cor iracundia incalescere cœperit, dic ei: Qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio, &, Ira viri iustitiam dei non operatur. Quoties diuitiarum cupidō animum titillauerit, oppone illi paupertatem Christi, apostolorumque inopiam. memorare diuitis purpurati in inferno miserias, Lazarique mendici in Abrahæ sinu beatitudinem. Atque ita carni imperando & nunquam cedendo vincere assuesces: & vt semper vincas, semper time ne vincaris. vtque semper tutus sis, nunquam esto securus. Nam in carnis certamine cum sæpe superior euaseris, nisi quotidie victam vinculis constringas: rupet pacem, non stabit conuentis, & cum frenum momorderit, trahet te quo

Auditus.

Odoratus

Gustus.

Tactus.

1. Cor. 7.

uolet, veluti sessorem effrenis & indomitus equus. Tam diu igitur pacem cum illa habere poteris, donec vinctam compeditamq; tenebis, ac tanquam fugitiuum seruum, nunc verberibus, nunc laboribus premes, nunc tenuabis inedia atq; vigiliis. Desinit calcitrare iumentum pabulo subducto, in saturitate lasciuit. Ex his quæ diximus, satis constat, animæ atq; corporis pacem laboriosam admodum esse & inquietam, & solicitam, & quæ fatigationibus non solum comparetur, sed etiam retineatur. Is tamen eius fructus est, quod possessorem suum ad æternæ pacis bonum feliciter transmittat, si ipse vsq; in finem ita vt dictum est egerit. Quo cum peruentum fuerit, tunc demum (vt in Isaia legimus) erit opus iustitiæ pax, & cultus iustitiæ silentium & securitas vsque in sempiternum, & sedebit populus me⁹ in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ & in requie opulẽta, inquit dominus. Per quotidiana igitur certamina & ipsam certaminum victoriam, qua malarum cupidinum vires conterimus, ad sempiternæ tandem quietis triumphum peruenitur. Restat nunc, vt etiam pacis malignam simulationem, omnibus fugiendam consideremus.

Isa. 32.

De pace simulata. Cap. VIII.

MVltiplex animus & fraudulenta simulatione imbutus, pacem præ se ferre videtur, & ex insidiis incautos aggredi parat. Blando vultu delinificisq; verbis beneuolentiam ostendit, & in corde meditatur carnificinã. Talis pax Saulis fuit erga Dauidem, cui se pacatum ideo respondebat, vt occasionem nancisceretur ipsum perimendi; quod certe perfecisset, nisi lanceæ ictus ab eo qui petebatur, fuisset euitatus. Talis pax & Ioab in Amasam collegam suum fuit, erãt enim ambo Dauidici exercitus duces, amice ac familiariter ipsum alloquendo pugione transfixit. Talis pax & Ismaelis extitit, qui amicissimũ se ostendens ad Godoliam cum decem virorum comitatu venit, & cum iisdem conuiuio gratanter fuit exceptus, nulla tamen be

Ismael
Ier. 41.

nignitate amici motus est ne pficeret, quod animo vsa bat, inter epulas ipsum primo Godoliam, deinde illos qui in præsidio erant, concidit, oppidumq; occupauit. Eo loci postea octoginta viros Hierosolymam ad sacrificandum pergentes, vt ad se in Masphat diuerterent, rogauit, veluti pro magno habiturus, si tales hospites habere sibi contigisset: cum autem venissent, rebus vitaq; simul spoliauit, præter decem, quibus non pietate, sed auaritia ductus pepercit, q thesaurum in agro defossum se illi indicaturos dixerant. Talis pacis non pauca exempla in annalibus quoq; habentur Machabæorum. Nam & Antiochus Eupater cum pacem iurasset p̄ sidio Sion, intra arcem receptus violauit iuramenti fidem: & muros quos obsidione capere nō poterat, fraude intercepit, diruiq; iussit, Sic & Alchimas pacem Assidæis iureiurando firmatam cum dedisset, sexaginta ex eis die vno interimi fecit. Et Triphon Antiochi regis adolescentis exercitus præfectus, primo Ionathan regis amicum simulatæ beneuolentiæ blanditijs illectū interfecit, deinde regem ipsum: atq; hac tanta vsus perfidia, Asiæ regnum possedit. Et Ptolemæus Abibi filius Simonem liberosq; eius Mattathiam & Iudam ad Hierichuntem in arce Doech inuitatos, & iam vino epulisque graues inuadens, repenti cęde sustulit. Andronicus quoq; Antiochi regis præfectus, Oniam sacerdotem, cum iurasset nihil se ei nociturum, de asylo euocatū trucidauit, nec tamen impune huic fuit. Ipsum enim rex capite plecti iussit, comperto quod ab Oniæ æmulis pecunia corruptus id egisset. Nonne pax istorum omni fuit detestabilior bello, omni aperta simultate deterior? Superata est tamen (vt ad nostra veniamus) Iudæ Scariothi scelere, Dominum suum, qui est omnium dominus, omnium credentium redemptor, omnium saluator, a quo in apostolatum ascitus fuerat, quem sibi pedes lauisse sciebat, cū quo pascha comederat, cuius corpori & sanguini communicauerat, quem tot miracula fecisse iam viderat, quem iustum, quem pium, quem semper innocentem & in omnes beneficum nouerat, eum

1. Mach. 6. Antiochus
1. Mach. 7. Alchimas.
Triphon
1. Mach. 12
Ptolemæus
Andronicus.

(proh nefas) ad necem prodidit, & in manibus quærentium sanguinem eius dedit, triginta non amplius argenteorũ precio allectus, quos a Iudæis accepit. Non fuit ergo veritus tam profano animo, tam mente impia ad talem dominum accedere, & ei osculum pacis offerre, quem tam paruo iam vendiderat. Sed vide huiusce nefandi flagitij terribilem exitum: conscientia pulsatus veniam desperauit, quam certe si petijsset, impetrasset, & qui pro suis crucifixoribus orauit, proditori quoq; pepercisset. Ille tamen dolore superatus, ipse sibi mortem consciuit, laqueo se suspendens, & infelicem animam æternæ mortis tenebris tradens. Ne igitur vel Iudæ vel alijs infidis & execratis, quorũ modo fecimus mentionem, similis habearis, maxime in pace concilianda conseruandaq; cauendum tibi erit, ne quid simules vel dissimules, & erga eum cui blandiris, aliam faciem oris, aliam cordis præstes. Alioquin dicetur tibi, quod
Eccl. 2. in Ecclesiastico est scriptum: Væ duplici corde & labijs scelestis, & manibus malefacientibus, & peccatori terram ingrediendi duabus vijs, vel illud Abacuc prophe-
Abac. 2 tæ: Væ qui potum dat amico suo, mittens fel suum & inebrians, vt aspiciat nuditatem eius. Si te ista parum terrent, vt paulo perplexius dicta, audi etiam illud in Ieremia scriptum, quo nihil planius apertiusq; dici que-
Iere. 9. at: Sagitta vulnerans lingua eorum dolum locuta est; in ore suo pacem cum amico suo loquitur, & occulte ponit ei insidias: nunquid super his non visitabo dicit dominus? aut in gente huiuscemodi non vlciscetur anima mea. Sunt præterea qui amice admodum ac beneuole loquuntur cum altero, & statim eidem absenti detrahunt. Vbi audit, commendant & extollunt: vbi autem non audit, carpunt ac suggillant, & quem modo laudauerant, rursum dictis petulantibus incessere non verentur. Istos quoq; dei sapientia reprobat in prouerbijs, di-
Prou. 8 cens. Arrogantiam & superbiam & viam prauam & os bilingue detestor. Displicet igitur illi, cui nullum placere potest malum, simulata pax, non solũ illorũ qui factis offendunt, sed etiam istorũ qui de absente verbis obloquun-

tur, de quibus in Iob scriptum est, Simulatores & calli di prouocant iram dei. Ne ergo in iram istam, qua nihil est horribilius, incidere tibi contingat, noli fratri tuo intendere dolos, noli verbis lenibus eum palpare, vt nihil metuentem vel facilius euertas, vel securius infames. Quod si tibi tuæ fraudes, vt ex diuinæ scripturæ sententiis didicisti, magis nocebunt quam vlli aliis, quæ dementia est, simulata pace alios lædere velle, & te ipsum in æternum damnare? alios leuiter ferire, & te ipsum lethali plaga afficere? aliis fortunas, vitam, famã auferre, & tuam propriam animam, quæ his omnibus longe est pretiosior, igni inextinguibili sine fine cruciãdam tradere? Quicquid dolose maligneq; agis, latere potest homines, deum nihil latet, cogitationes tuas inspicit, cor tuum intuetur. Quod si forte a pace, q̃ pximo tuo debes, alienatum viderit, ipse suam pacem, q̃ oẽm sensum exuperat, iratus tibi denegabit. Non est pax impiis ait dominus, si non est, haud dubium qn neq; erit. Ideo enim non est, qa neq; dum cogitant malum, neque dum operantur conquiescunt, & post commissum ipso conscientiæ morsu torquentur. Ideo autem non erit, quia uita quoque defuncti eo descendunt, vbi nulla est quies, nullum otium, sed assiduus labor, sempiternus horror, supplicia nunquam finienda. Talia quippe manent simulatores ipsos pacis, & sub amicitiæ persona latentes insidiatores. Non enim deo obediunt, sed prauæ mentis libidinem secuti, quod ipse prohibet hoc agunt. Dei omnipotentis lex est, Non mentiemini, nec decipiet unusquisque proximum suũ. Non facies columniam proximo tuo, nec vi opprimes eum. Non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publice argue eum, ne habeas super illo peccatum. Hi vero contra vetita ire audent, mentiendo, decipiendo, calumniando, opprimendo, odiendo, et odium sub pacis nomine tegendo ac dissimulando. vestemque malignæ duplicitatis induendo; cum lex et hoc prohibeat, dicens. Vestem quæ ex duobus texta est non indueris. Quanto autem magis deo inobedientes fuisse conuin-

Iob. 36

Isa. 48

Leui. 19

centur, tanto acerbiora inferni supplicia subire cogentur. Hi sunt enim quibus propheta in psalmo per spiritum sanctum stimulatus imprecatur, dicens: Labia dolosa in corde, & corde locuti sunt, disperdat dominus vniuersa labia dolosa. Et iterum in alio psalmo: Qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum, da illis secundum opera eorum, & secundum nequitiam adinuentionum ipsorum. Et paulopost infert: Destrue illos, & non ædificabis eos. Quod si destruendi & non ædificandi sunt, quis illis spei locus erit relictus, tormenta illa quæ in inferno sunt euadendi? Sed fortasse cum processerint doli, cum malum quod cogitauerant peregerint, se quieturos confidunt? Audiant ergo Apostolum dicentem, Cum dixerint pax & securitas, tunc repentinus eis superueniet interitus, sicut dolor in vtero habentis, & non effugient. Quod si quicquam consummato scelere lætari contigerit, momentanea profecto ac breuissima est cuiusque flagitii delectatio sed nisi pœnitudo intercesserit, dolor subsequetur perennis, & nullo prorsus fine claudenda pœnarum inquietudo. Quoniam pro peccato quo deus infinitus offenditur, infinita debet esse punitio. Ista nobiscum euoluētes demus operam, ne quid maligna mente fingamus coram aliis, ne quid simulemus, quod vel illis vel nobis noxium fore nouimus aut iniquum, aut turpe & inhonestum. Simpliciter sine fraude, sine inductione, sine malitia, sine fuco omnes diligamus, tam verbo quam opere, vt pacem synceram, puram ac veram & cum aliis & nobiscum habeamus, ipsique deo pacis placere possimus, qui de cælo veniens pacem attulit terræ, pacem iis qui longe, & pacem iis qui prope, neminem credentem respuens, omnes autem ad pacem inuitans mutuæ inter nos dilectionis, vt huius pacis merito, quæ in præsenti est, illam perpetuam atque perennem, quæ est in futuro, consequamur. Si enim in simplicitate fraternæ pacis ambulabimus, si passiones nobiscum pugnātes rationi subiugando domabimus, in Christo requiescemus, in Christo exultabimus. Ipse est pax nostra. Ipse posuit fines

1. Thess. 5

tuos pacem, & adipe frumenti satiat te. Ipse diligentibus pacem propitiabitur ac fauebit, & eosdem cum ad iudicandum uenerit, in suum suscipiet consortiũ cum charitate perpetua atq; perfecta, vt impleatur quod dictum est. Misericordia & veritas obuiauerunt sibi, iustitia & pax osculatæ sunt. Psal. 84.

¶De bonitate. Cap. IX.

ET quoniam ex his quæ diximus colligitur pacem prodesse omnino non posse, nisi bonis, nisi honestis, nisi iustis, & virtuti sanctitatiq; deditis, opportunum videtur de bonitate ipsa nunc disserere. Bonum igitur id esse dicimus, quod iustum ac honestũ censetur, quodq; vt fiat lege diuina iussum est, sic econtrario id esse malum quod turpe, quod iniustum, & a ratione alienum, quodq; fieri cælesti interdicto prohibitum apparet. Cætera vero quæ neq; vetita neq; consulta esse constat, in medio posita sunt, & nec bona nec mala iudicantur, sed si bene vtaris, bona erunt: si male, mala, vt diuitiæ & dignitates, & huiusmodi cætera. Si ad multorum vtilitatem te conuerteris, proderunt; sin autem luxuriæ te libidiniq; tradideris, nocebunt: atq; his contraria paupertas iuuabit, si patienter feres, & contemptis opibus nihil amplius, quam quod sustentandæ vitæ satis est appetes, vt Christo seruias. Offendet autem si per impatientiam deum probro aliquo lacessieris, vel ad furtum rapinamq; auaras porrexeris manus. Cuncta igitur id genus bona erunt, si admixta illis virtus fuerit, mala vero si adhæserit nequitia. Ad bona autem malaq; diiudicanda sapientum acquiescendum esse consilio ratio admonet. Sed sapientia in quam nullus cadere potest error, deus est. Diuinis ergo præceptis institutisq; niti, & eorum autoritate de omnibus decernere tutissimum erit. Indicabo tibi o homo, inquit Michæas propheta, quid sit bonum, & quid dominus requirat a te, vtique facere iudicium & diligere misericordiam, & solicitum ambulare cum deo tuo. Bonam esse ait iustitiam, bonam misericordiam, sed bonorum omnium

quę agimus, finem in deo constituendum esse docet. Nã cum omne bonum expetibile sit, & quo melius, eo magis expetendum: nihil autem deo esse potest melius, q solus cuiusq; boni fons & origo est: nihil ergo desiderari, nihil concupisci supra deum debet. Ille itaque naturæ rationique repugnat, & diuinæ refragatur voluntati, qui ea quę bene agit, alio quam in deũ dirigit. Quod si omne datum optimum & omne donum perfectum,

Iacobi. 5. desursum est descendens a patre luminum, vt Iacobus apostolus ait, in quem iustius decentiusque omnes bonæ animi atque corporis actiones referri poterunt, q in eum a quo sunt? & pro quibus ipse se tibi donat, di-

Gene. 15. cens: Ego sum merces tua magna nimis, id est, summa & vltra quam nihil habetur expetendum: quaque adepta beati sumus, & propter quam solam studio incũbitur virtutum, vitiaque vitantur. Falluntur igitur illi, qui in virtute hominis beatitudinem collocant, cũ beatitudo p̄miũ sit ỽtutis, & nõ ỽtus, q bona corporis vel fortunæ ei adiungunt, cum omnia caduca fragiliaque sint, nec per se bona esse queant. Stabile autem bonum beatitudo est, & perenne, & perpetuum, cuius adipiscendi gratia etiam aduersa pati bonũ esse dicimus. Et prosperis insolescere malum. Contra vitia pugnare bonum, illis vero subijci malum. Virtutum autem armis opus est vt vincamus, & cũ his nos munierimus, omnis vincendi spes in deo collocanda erit. Sine me (inquit) nihil potestis facere. Ipsæ quoque virtutes do-

.1. Cor. 4. num dei sunt, dicente Apostolo, Quid habes quod non accepisti? Si non accepisti, ora vt accipias. Petenti datur, pulsanti aperietur. Incipe velle, & mereberis accipere. Si acceperis, cõstãter retine, fideliter operare, vt bono summo, quod in ijs quæ p̄cepta sunt, perseuerãtibus datur, dignus inueniaris. Firmus esto in fide, longanimis in spe, ardens in charitate. Sume scutũ fidei, in quo possis oĩa tela nequissimi ignea extinguere. Sine fide placere deo impossibile est. Fides autem sine operibus mortua est. Vtrumque seruemus vt vitæ æternæ

spem habere possimus. Quoniam vt Iohãnes ait: Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad deum. Vt autem cuncta pie recteque facta atque cogitata prosint charitate fundata sint, ea absente nulla prodesse poterit virtus, nulla iuuare operatio, & beneficia quæ proximis præstamus, ab illa quã deo debemus dilectione proficisci debent. Ista quidem virę bonum efficiunt, quem eundem propter futuræ beatitudinis expectationem non incertam beatum appellamus, & hoc edocti a domino qui ait: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum: Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram: Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur: Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Beati mundo corde, quoniam ipsi deum videbunt: Beati pacifici, quoniam filij dei vocabuntur: Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum: Beati estis cum maledixerint vobis homines & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersum vos mentientes propter me, gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa ẽ in cælis. Sit ergo in te istæ ꝟtutes ĩ terra, vt & nũc spe beatus sis, & postea beatior mercede in cælo. Audi præterea & apostolum præcipientem: Spiritu ambulate & desideria carnis non perficietis. Manifesta sunt, inquit, opera carnis, quæ sunt fornicatio, immũditia, impudicitia, luxuria, idolorũ seruitus, veneficia, inimicitiæ, cõtẽtiões, æmulatiões, iræ, rixæ, dissentiões, sectæ ĩuidiæ, homicidia, ebrietates, comesationes, et his similia, q̃ pdico vobis sicut pdixi: q̃niã q talia agunt regnũ dei non consequent. Ista detestare & his quæ sequũtur nauiter te accinge. Fructus autem spiritus ait, est charitas, gaudium, pax, patiẽtia, benignitas, bonitas, lõganimitas, mãsuetudo, fides, modestia, continentia, castitas. Habes hic quidem & quæ tibi vitanda sunt ne malus ac miser sis, & quæ expetenda vt bonus beatusq; euadas. Vt autem virtutibus affluas bene agendi cupidi

1. Ioh. 3.

Mat. 5.

Gala. 5

tas efficiet amorque virtutum. Illas amplecti nihil te impediat: illas deserere nihil te cogat. Mortem minanatur tyrannus, sed virtus pollicetur immortalitatem, opes hostis diripit, sed virtus thesaurum suum habet in cælo, quem neque fur surripere, nec tinea potest corrumpere. Quid quereris de amissione fluxæ atque fragilis rei, & de æterni boni possessione mox capienda nõ lætaris? Ad illam diu optatam beatitudinem hinc decedens peruenies, tantum vt virtutes tibi sint comites cura, quibus hæc promissa est merces. Beatus es si cũ propheta dicere poteris domino: In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus diuitiis Non te piPsal.138 geat diuinas legere scripturas, audire, discere, & cum didiceris, alios docere, & quod doces, ipse facere. Qui enim docuerit & fecerit sic, magnus vocabitur in regno cælorum. Diuinorum scientia, omnium quidẽ scientiarum præstantissima est. percepisse tamen illam nihil proderit, nisi etiam secundum illam viuatur.

Eccl. 3. Sapientissimi Salomonis sententia est, Nihil esse melius quam lætari in opere suo, & hæc est (inquit) pars hominis. Est enim scriptum, Opera illorum sequũtur illos, & in euangelio non otiosis, sed operariis datur denarius. Vnde Apostolus: Dum tempus habemus,

Gal. 6. operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei. Non ergo qui scit, sed qui facit bonum, beatus est. Porro cum benefeceris, deo gratias age. Ipsius donum est, quicquid boni agimus. Bonam vero actionem, bonorum contemplatio parere solet. Maximi ad virtutem stimuli sunt, quãti ea facienda sint cogitare, per quæ ad summum bonorum peruenitur, quod nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis descendit. Et cum tam immensa, tamque inæstimabilis

Eccl. 14 merces iustis ac virtute præditis viris proposita sit, plurimi semper haberi debet virtus. Beatus est igitur vir, sicut scriptum est, qui in sapientia morabitur, & in iustitia meditabitur, & in sensu cogitabit circunspectionem dei. Ad hanc considerationem & Apostolus nos

Phil. 4 vocat, dicens: Quæcunque sunt vera, quæcunque iu-

sta, quæcunque sctã, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitare. Talia enim cogitãdo proficimus, & impletur Psal. 83
in nobis quod in psalmo dicitur: Ibunt de virtute in virtutem, & videbitur deus deorum in Sion. Hæc sunt enim mansiones populi dei, per quas ad terram promissionis itur, & gradus per quos psallendo dei templũ ingredimur, & scala Iacob, per quam de terra sublati ascendimus in cælũ, vt iam manifesto inuisibilis dei fruamur cõspectu, & plene ꝙque beati simus. Ideo & Apl's Phil. 3.
ꝗ retro sunt obliuiscẽs, ad ea ꝙo ꝗ sunt priora extẽdẽs seipm, ad destinatum ꝑsequit̃ brauium supnæ vocationis dei in Christo Iesu. Talis est omnis iustus, de quo Psal. 91
Psalmista ait, Iustus vt palma florebit, sicut cedrus Libani multiplicabitur, quod & Salomon testatur, dicens prou. 12.
Radix iustorum proficiet.

Quod bonitas & perfectio donũ dei sit. Cap. X.

ET enim proficiendo ad bonitatis iustitiæque culmen peruenient iusti, vt de mundo exeũtes Christum sequantur, & perfectionis iter ingredi incipiant. Si vis (inquit) esse perfectus, vende omnia quæ Mat. 19.
habes, & da paupibus, & sequere me. Perfectiõis est igitur, contemptis diuitiis Christi imitari paupertatem, spretaque inanis gloriæ ambitione, humilitate se deiiciere, quia & ipse cum eum regem vellent facere, recusauit, dicens: Non est regnum meum de hoc mundo, &. Iohan. 6.
Non veni (inquit) ministrari, sed ministrare. &, cum dominus esset, seruum se fecit. Præterea semetipsum abnegare, & aliorum subdi imperio, consummatæ virtutis Mar. 10.
est: quia & ipse obediens fuit patri vsque ad mortẽ crucis. Ad hæc non solum amicos, sed etiam inimicos diligere, quia & ipse pro illis, a quibus tormenta patiebatur, orauit. Repudiatis etiam nuptiarum copulationibus perpetuam seruare castitatem, quoniam & ipse castus fuit, de casta matre genitus, de casto seruo baptizatus. Postremo pro amore dei nullum laborem recu

ſare, nulla refugere pericula, nullo ſupplicij neciſque genere terreri, omnia prius aduerſa perpeti malle quã dei mãdatum præuaricari, hoc erit calicem bibere pro Chriſto, quem prior pro nobis bibit Chriſtus. Qui tamẽ hoc fecerit, nequaquam in eo quod pro Chriſto ſuſtinet, ſe gratiam retuliſſe putet, ſed beneficij plus accepiſſe. Idem enim ille qui pro nobis pati voluit, vt nos pro ſui nominis gloria ſuſtinere poſſimus præſtat. Facimus quidem ſatis cum obedimus, nulla tamen apud illũ imperandi eſt cauſa, niſi vt remuneret obedientes. Neque enim noſtro obſequio indiget deus, ſed nos ipſius indigemus iuſſione; vt cum hoc quod iuſſum eſt impleuerimus, accipere illud quod promiſſum eſt, mereamur, tametſi hoc quoque, vt iuſſa perficere valeamus, eius muneris ſit, cuius benignitatis eſt perficientibus promiſſa tribuere. Quicquid igitur a nobis exigit dominus, nihil ex eo ipſi accedit cum præſtatur, ſed nobis duntaxat prodeſt, qui pro modico bono quod præſtamus, bonũ illud quod omnem ſuperat taxationem, ab ipſo recipimus. Quanto igitur benignior atque indulgentior dominus, tanto nos ei promptius perfectiusq; ſeruiamus quanquam penitus perfecti eſſe non poſſumus, donec Sapi. 9. corporis huius onere premimur. Vnde dictum eſt, Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, & terrena inhabitatio deprimit ſenſum multa cogitantem. Et caro pugnat aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem hæc ſibi inuicem aduerſantur, vt non ea quæ volumus faciamus. Itaq; in hac vita ſicut proficere, ita & deficere, contingit, & quemadmodum peccatores per pœnitentiam ſanctificantur, ita ſancti per fragilitatem peccant atq; delinquunt. Sanctorum tamen ſiue iuſtorum nomen non amittunt illi, qui dum ſe peccaſſe dolent, cito corriguntur. Peccauit Moyſes, peccauit Aaron, peccauit Dauid, peccauit Petrus, peccauerunt omnes reliqui diſcipuli, cum tempore dominicæ mortis a fide defeciſſent. Solus tamen de ſanctorum numero excidit infelix Iudas; qa licet de ſcelere doleret, de venia tamen deſperauit. Cum igitur nemo tam perfectus

sit, quem non aliquando labi contingat, nemo in præsenti potest esse perfectus, nisi pro conditione fragilitatis humanæ, secundum quam dictum est: Estote perfecti sicut & pater vester cælestis perfectus est, non dixit, quantum ille perfectus est, quod impossibile qdem erat, sed sicut ille, vt pro viribus enitamur ei similes esse in omni bonitate & iustitia & virtute, qui ad similitudinem & imaginem suam nos creauit. Tunc autē plene perfecti & consummati erimus, cum ablata omni mortalitatis molestia in ipso viuere incipiemus. Nunc enim videmus in ænigmate per speculum, tunc autem facie ad faciem, & sicuti est eum videbimus: quæ sola visio efficit nos beatos, atq; omni virtute repletos, & iam neq; culpæ neq; tentationi obnoxios, quibus miseriis interim carere omnino non possumus. Danda tamē est opera, imo omni labore conandum, ne quando in illa peccata quæ ad mortem ducunt, incidamus. Quod si etiam minima quæq; (quantum in nobis est) vitare studuerimus, vel nullus vel rarus admodum ad grauia & quæ mortem afferant, lapsus nobis eueniet. Mat. 5.

De moderatione virtutum. Cap. XI.

Porro in exercendis colendisq; virtutibus ita nos gerere oportet, vt neque ad dexteram neque ad sinistram declinemus; quoniam extrema vitiosa sunt, in medio autem est virtus. Ponam, inquit, dominus, in pondere iudicium, & iustitiam in mensura. Tu qui te ita institutum compositumque senseris, caue ne qua inanis gloriæ appetitio animum tuum attollat, & quod humilitate congestum est, arrogantia dissipet. Ad exemplum aliorum virtus tua sit exposita semper, non ad iactantiam neque ostentationem, vt tua iustitia (sicut præcipit dominus) in occulto sit conscientiæ tuæ, & tamen ad laudem largitori virtutum deo præstandam, qui te viderint, concitentur. Prouidemus em̄ bona (vt Apostolus ait) non solum coram deo, sed etiā corā omnibus hominibus, vt videlicet ex cōuersatione nr̄a deū laudent, se corrigant, & vna nobiscū saluent. Isa. 28. Rom. 12

Caue etiam nequando inuideas melioribus. Qui enim bonis inuidet, diuinæ benignitati calumniam facit, cũ omnis hominum bonitas ex deo sit. Gaudeamus igitur bono alieno æque ac nostro: & in aliis, sicut etiam in nobis, dei beneficia laudemus. Illum vero qui virtutibus nos antecellit, & diligamus corde, & opere imitemur: neque in quo ipse profecit, sed in q̃ nos defecimus doleamus. Si autem contigerit nosipsos ab aliis pati inuidiam, huiusce rei causam discussa animi nostri conscientia, inquiramus: & si hoc nostra culpa fieri cognouerimus, emendemus, sin aliena, æquo animo feramus. Vsu enim uenire solet, vt malis odio boni sint, arrogantibus mites, casti incontinentibus, impiis religiosi. Veruntamen si deo placuerimus, nihil nobis nocere poterunt hominum iniustæ persecutiones. Quinimo beati sunt, qui persecutiones tolerant propter iustitiam. Abel a fratre ob inuidiam occiditur. Et idem liuor in Iosephum innocentem fratres compulit sæuire. Armauit & Saulem inuidia aduersus Dauidem, reges iniquos aduersus dei seruos prophetas, & communem humani generis inimicum aduersus Iob iustissimum incitauit. horum autem si finem consideres, fatearis necesse est, non ipsis nocuisse mala quæ passi sunt, sed profuisse. Ideo quippe & apostoli gaudebant in contumeliis pro nomine Iesu susceptis. Gaudebant & sancti martyres pro veritate suppliciis affecti, quoniam per ea deũ se magis demereri sciebant. intrepidi igitur iugula persecutoribus ferienda porrexerunt, vt fidem domino integre seruatam sanguis effusus testaretur, & virtus nullo superata tormento, præmia caperet felicitatis æternæ. Nihil igitur nocere potest viro iusto, nec miser est quem iam beatificauit spes gloriæ cælestis merito virtutũ. Memẽto p̃terea vt in oĩbus prudentiam obserues. præterita recordare, præsentia dispone, futura cogita. Tũc eñ q̃s in aliquo crimine lapsos fuisse recoles, eorũ casus te in via vitæ cautiorem reddet. Quos aũt recte incedere conspicies, eorum consideratio magis te ad amplectendam accendet virtutem. Futurorum vero

Abel. Ioseph. Dauid. Prophetę. Iob. Apostoli. Martyres

memoria & terrebit te minis mortis æternæ ne pecces & hortabitur vitæ pennis pollicitationibus, vt in bonis actibus perseueres, nullo labore defatigatus, nullo impeditus præsentium incommodorum periculo, omnia dura atq; aspera vincens animi prōptitudine, dum ad summum bonorum peruenire contendis. Et hoc q-dem erit, non modo prudenter viuere, verumetiam iuste atque constanter. Quoniam iustitiæ partes sunt inhonesta respuere, recta diligere, de omnibus diiudicare, vnicuique rei congrua distribuere: Constantiæ autem ab officio nō discedere, nec aduersis deiici, nec prosperis efferri, in omni rerū euentu æquabilem se præstare, pro religionis assertione impiorum potentiam nihil vereri, & a vita prius quam a fide recedere. In omni autem colenda conseruandaque virtute, non philosophorum opinionibus niti debes, sed sanctarū autoritati inhærere scripturarū. Qua confirmatus, intelliges contra Stoicorum sententiam, posse alium alia virtute magis excellere, neque necesse eē, vt qui vnā habuerit, eum habere omnes. In Abel ante omnia quæ in illo erant, laudatur simplicitas, in Enoch munditia in Noe longanimitas, in Abraham obedientia, in Isaac pudicitia, in Iacob laboris toleratio, in Ioseph pro iniuria beneficii repensio, in Moyse mansuetudo, i Iosue de dei promissione fiducia, In Iob inuicta calamitatū patientia, in Dauide vindictæ abstinentia, in Salomone sapientia, in prophetis ad arguendos reges animi magnitudo. Inter Apostolos quoque eminuit, in Petro erga dominum pietas, in Iohanne puritas, in Paulo charitas, in omnibus veritatis prædicandæ studiū, patientiaque persecutionum. Et cum ita sit, tollitur omnino illa necessitas omnium pariter habitarum virtutum vna habita, parilitasque cunctarum. Quæ si esset, nemo magis ista quam illa virtute præstare potuisset, neque prorsus omnes nihil ꝓdesse sine charitate Paulus diceret, si nulla earū carere charitate potuisset, & si pares essent, quomodo staret illud, quod idem ait, Fides, spes, charitas, tria hæc, maior aūt horum est cha

Abel. Enoch. Noe. Abraham Isaac. Iacob. Moyses. Iosue. Iob Dauid. Salomon. prophetæ Petrus. Iohannes. Paulus.

ritas. In eadem quoque virtute alium magis, alium minus, pficere nouimus; alium alio meliorem, sanctiorem iustiorē, perfectioremq; esse: & stellam a stella differre in claritate, atq; inter beatos etiam diuersitatē eē meritorum. Gradus igitur perfectionis sunt, vt q in infimo versantur, non desperent de medio, & qui medium attingunt, non diffidant de summo, quem si appræhendere nequiuerint, locum tamen suum non deserant, & eo innocentiæ statu quem acceperunt contenti, deo gratias agant, multumq; se profecisse arbitrētur, si retrorsum non recesserint. Quamdiu erūt arbor bona, bonos facient fructus, iustitiam conseruabunt, deum & proximos diligent, nemini nocebunt, prodesse omnibus cupient, vnaquaq; virtute proficere studebunt. Præclare nobiscum actum erit, si talia præstabimus. Veruntamen si cuncta quæ memorata sunt, deo donante præstiterimus, omnesq; bonitatis ac sanctimoniæ numeros impleuerimus, fragilitatis humanæ memores semper simus, dicente Apostolo, Qui stat, videat ne cadat. Non enim propriis viribus confidendum, sed omnis bene agendi beneq; perseuerandi fiducia in deo sita sit, sine quo ne cogitare quidem quod bonum est, nostra valet imbecillitas. Animū autem ita vt exposuimus institutū atq; compositum quæ commoda sequantur, quis æstimet? non est tamen silentio prætermittendum, q̄d scriptura docente didicimus.

De fructibus bonitatis. Cap. XII.

PRimum quidem iustorum preces exaudiri, & eorum merito in impios quoq; vindictam differri, sacræ historiæ veritas fidem facit. Oranti Abrahæ ne pereat iustus cum impio in euersione futura Sodomorum respondit dominus, parsurum se vrbi, si in ea decem tantūmodo iusti fuissent inuenti. Bene itaq; cū illa ciuitate agit, in q̄ sctōꝝ cōuentus aliqs habet. Qñquidem ita illis fauet deus, vt in ipsoꝝ grām pctōribus q̄q; & iniustis ignoscat. Ne aūt iustus cum scelestis vno rapiatur interitu, Loth solus multæ in deū pietatis vir ab angelo monitus inde egreditur, & Sodama Gomo

Gene. 18.

Gene. 19.

raque igne de cælo pluente delentur. Segoro oppidulo quod ille ingressus est vt ibi se cum suis saluaret, pepercit deus, in hoc quoque ostendens quãti sit apud se vel vnius iusti meritum atq; gratia. Quæ res etiam in Noe cum vxore & liberis nuribusq; seruato clare apparuit. Iusti quippe in arca saluati sunt, iniusti omnes diluuio perierunt. Præter hæc Abrahamo orante steriles fœminæ pepererunt. Moyse orante plagæ Aegypti cessabant, inimici victi sunt, diuina i plebem ira placata est. Illo iubente orauit Aaron, & incendium quo populus inuoluebatur, cessauit, Eiusdẽ Moysi preces iis q serpẽtum ictibus disperibant, remedio fuere. Elia deprecante ne plueret, suspensus fuit cæli humor per annos tres cum dimidio. Quo rursum vt plueret orante, cælum dedit pluuiam & terra fructum, Idem in Sarepta viduæ pauperculæ nihil habenti, farinæ oleique copiam non largitione, sed oratione contulit, filiumq; eius mortuum ad vitam reuocauit. Quid adhuc? Fluminis cursum stare fecit, donec diuisis aquis ad vlteriorem ripam per siccum transiret. Elisei oratione aqua potu noxia salubritatem recepit, terra sterilis fœcunditatem, vidua Samaritana cum inopia laboraret, oleo abundauit. In Suna ciuitate mulier, apud quam ille hospitabatur, diu sterilis filium suscepit, & cum deinde hunc ipsum filium morte sibi sublatum fleret, mox ab eo vitæ restitutum vidit. Item Eliseus cum orasset, pulmentum amarum in dulcorem conuertit. Centum hominum turbam, viginti panibus satiauit. Leprosum Naamam sanum fecit. Ferream securim in fluuium delapsam enatare in ligni modum compulit. Ab inimicorum obsidione non virium, sed precum virtute se expediuit, ac ne in morte quidem miraculis caruit: mortuus mortuum hominem tactu solo suscitauit, & qui iam in corpore non viuebat, alterum viuificare meruit. Quid multa? Diuini homines adhuc in terra degentes cælo imperant. Sol & luna ad orationem Iosue ducis cursum suum frenare coacti sunt, donec ille hostem persecutus vlcisceritur. Et si cæle-

Gen. 20.
Exod. 27.
Nume. 14
16. & 21.
2. Reg. 17.
Iacob. 5.
3. Reg. 14.
4. Reg. 2.
4. Reg. 4
Ibidem.
Ibidem.
Ibidem.
4. Reg. 6
Ibidem.
4. Reg. 13.
Iosue. 10.

stia sanctis tuis domine seruiunt, quanto magis terre-na? Non immerito igitur tibi seruiendo regnant, tibi famulando dominantur. Apostoli tui domine desperatas hominum ægritudines curauerunt, mortuis vitam reddiderunt, dæmonia de obsessis corporibus eiecerũt. Ac ne solis illis hoc datum crederemus, eadem post illos miracula per sanctos tuos factitata vere fideliterq; referuntur. Ex quo satis patet, quantum diligentes te diligas, cum per eos tuam potentiam tuamque bonitatem mundo manifestes. Petrus Dorcam, Iohannes Drusianam, Matthæus Egippi regis filium, Paulus Eutichũ a morte ad vitam suscitarunt. Quæ terrena potestas, q̃ naturæ vis efficere hoc potuisset: quod electi tui domine te præstante potuerunt? Per te igitur & regibus terræ & populorum dominis plus possunt. Ipsi itaq; & reges sunt, & plusquam reges. dñi videlicet, quorum deorum tu deus es. De his quippe apostolus ait: Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta. Vere enim rex est, qui imperat passionibus, & vere deus est, per quem summus deus ea quæ supra naturam sunt operatur, vnde ad Moysen dixit dominus: Ecce cõstitui te deum Pharaonis: vtpote superaturum magos Pharaonis prodigiorum operatione, & fideles de seruitutis iugo liberaturum in manu forti & robusta, de Aegyptoq; educturum, & quoniam in iisdem elucet gloria tua, q̃ & moribus ostendunt & sermonibus declarant, modo cæli, modo nubes, modo stellæ in scripturis nominantur. De illis nanque dictum intelligimus, Annunciauerunt cæli iustitiam eius. populo qui nascetur, quem fecit dominus. Ad illos pertinere sentimus quod legitur: Veritas tua vsque ad nubes. Illis conuenire non ambigimus, quod Apostolus ait: Stella a stella differt in claritate. Iidem etiam arborum florumque nomina sortiti sunt, montium quoq; & lapidum & liquentium aquarum. Arbor bona est, qui cum psalmista dicere potest. Ego autẽ sicut oliua fructifera in domo dei. Flos est cui cõuenit quod in Osee propheta est dictũ: Israel germinabit quasi lilium. Mons est qui iustitiæ meritis

Apost. | Petrus | Iohannes | Matthæus | Paulus | 1. Petri. 2. | Exo. 7. | Psal. 18 | psal. 35. | 1. Cor. 15. | psal. 51. | Oseæ. 14.

erigitir ac sublimatur, vt sustentaculum ecclesiæ esse videri possit, de qua dictũ est, Fundamenta eius in montibus sanctis. Qui enim confidit in domino sicut mons Sion non mouebitur in æternum, mõtes in circuitu eius, & dominus in circuitu populi sui. Lapides etiã sunt quibus dei ciuitas construitur, dicente apostolo Petro: Si gustatis quoniam dulcis est dominus, ad quem accedentes lapidem viuum, ab hominibus quidem reprobatum a deo autem electum & honorificatum, & ipsi tanquam lapides viui superædificamini domos spiritales in sacerdotium sanctum, offerentes spiritales hostias acceptabiles deo per Iesum Christum. Hos & apostolus Paulus dicit superædificatos supra fundamentũ apostolorum & propheta℞, ipso angulari lapide Christo Iesu domino nostro, in quo omnis ædificatio constructa crescit in templum sanctum dei. De quo sane tẽplo psalmista ad dominum ait: Tu exurgens misereberis Sion, quia tempus miserendi eius, quia venit tempus: quoniam placuerunt seruis tuis lapides eius. Placent dei famulis isti ecclesiæ lapides, cum vitam ipso℞ imitando ad eorum perfectionem nituntur peruenire. Iidem sicuti montes per virtutum altitudinem nuncupantur, ita & flumina propter doctrinæ inundationem copiamque affluentem. Plenissime enim viam veritatis docent, quam viam ipsi terendo iudicis aduentum præstolantur securi. Vnde dicitur: Flumina plaudent manu, simul montes exultabunt in conspectu domini quoniam venit iudicare terram. Neque enim de insensibilibus intelligi potest manuum plausus, aut lætitiæ exultatio. Qui autem euãgelio credit ei promittitur quod de ventre eius flumina fluent aquæ viuæ. Et in diuersis diuersæ effulgent virtutes vt decentius cultiusq; ecclesiam Christi sponsam exornent, cui quidem ipse sponsus per Ezechielem: Vestiui te, inquit, discoloribus, & de qua ad sponsum psalmista ait: Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato, circundata varietate. Alij quippe datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ, alij fides, alij gratia sanitatum, alij operatio ꝟtutum, alij

psal. 86. psal. 134. 1 Petri. 2. Ephe. 2 Psal. 101. Psal. 97. Iohan. 7 Ezech. 16 Psal. 44 1. Cor. 12

prophetia, alij discretio spirituum, alij gratia linguarum alij interpretatio sermonum, hæc autem omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Ex his autem efficitur corpus Christi, hic nempe manus, ille pes, alius oculus, alius aliud membrum, corpus vero vnum quibus dicitur, Vos estis corpus Christi & membra de menbro. Atque membra ista nota quidem deo sunt, quia fortia & robusta, quia sapientia, quia plurimi æstimanda. Ea ipse cognoscere se dicit, quæ sua notione digna sunt, quæq; in suo manent corpore, ea vero ignorare quæ extra ecclesiam sunt, & per

Amos.3. peccatum ab ipsa sese alienarunt. Hoc Amos propheta testatur cum ait, Audite verbum quod locutus est dominus super vos filii Israel, & super omnem cognationē quam eduxit de terra Aegypti dicens. Tantummodo vos cognoui ex omnibus cognationibus terræ. Notus enim deus tantum in Iudæa erat, cætera impietas neq-

psal.36. tiaq; possederat, his in euangelio ait, Recedite a me operarij iniquitatis, nescio vos. De iustis autem in psalmo est dictum, Nouit dominus vias immaculatorum, & hęreditas eorum in æternum erit. Porro immaculati sunt qui cupiditatibus repugnant, ne domino peccēt

Iudi.5. de quibus in Delboræ cantico dicitur, Iusti confortati sunt in Israel, vt videlicet superent aduersarias potestates victoriaque potiantur. Iidem dona quoque sapien-

Ecclæ.2. tiæ & scientiæ accipere merentur, Ecclesiaste dicente Homini bono in conspectu suo dedit deus sapientiam & scientiam & lætitiam, quæ nequaquam consequi po

psal.115 tuissent, nisi a domino diligerentur, & apud eum in pretio forent. Vnde dictum est, Pretiosa in conspectu domini mors sanctorum eius, non esset eorum mors pretiosa, nisi præcessisset vita sancta. Ob quam quidem etiā filii dei effici merentur, & domus in qua habitet deus

1.Iohan.2 Quod filii dei fiant, Iohannes in epistola testatur dicēs Si scitis quoniam iustus est deus scitote & omnis qui fa

Iohan.1. cit iustitiam ex ipso natus est. Idem in euangelio, Quot quot autem receperunt eum dedit eis potestatem filios dei fieri qui non ex sanguinibus neq; ex voluntate car-

nis neque ex voluntate viri, sed ex deo nati sunt. Quod præterea domus dei sint apostolus Paulus Corinthios instruens declarat, cum ait, Nescitis quia templum dei estis, & spiritus dei habitat in vobis? Et iterum, An nescitis quoniam membra vestra templum sunt spiritussancti, qui in vobis est. Et cum non modo intra se deum habitantem habeant, verumetiam ipsi in deo habitent, hoc est in templo non manufacto neque huius creationis. Inter vasa quoque templi computantur, ex his Paulus vas electionis appellatus est, portans nomē domini in gentibus & ipse in domino permanens. Cæteri etiam apostoli apostolicique viri vasa electa fuere, vasa magnæ domus, alij quidem aurea, alij vero argentea. Ad quos propheta; Mundamini (inquit) qui fertis vasa domini. Neque poterit esse vas domini, qui ab omnibus nequitiæ sordibus non fuerit emundatus. Etenim peccator quoque vas est sed in contumeliam factū non in honorem, vas impurum, vas non dei, sed diaboli. Quisquis igitur & spiritussancti habitaculum, & vas dei sanctificatum atque vtile esse desideras viam derelinque vitiorum, ac per virtutum semitam gressus tuos dirige, ab otio atque voluptatibus discede, & ad cælū ascendendi labori ac solicitudini te quamprimum accinge vt pro iustitiæ fideique operibus mercedem capere merеare sempiternam, & tandem in illo, pro cuius amore te exercueris feliciter conquiescas.

1.Cor.3.
1.Cor.6.
2.Tim.2.
Isaiæ 58.

De præmio iustorum Caput XIII

Etenim si iustitia pietateque præditi homines ab omnipotenti deo tot tantisque bonis afficiantur in terra, quanto magis in cælo? vbi æternum eis ipse constituit habitaculum, vbi sedem perfectæ consummatæque beatitudinis esse voluit. De qua in prouerbijs dicitur, Habitacula iustorum benedicentur. Et in psalmo; Sanctificauit tabernaculum suum altissimus Cumque ita sit, illi proculdubio qui illuc transferētur ꝑpetuo bñdicti ac beati erunt, gaudentes in conspectu

Pro.3.
psal.45.

dei semper, iam salutem consecuti nulli prorsus iniuriæ obnoxiam, nullius solicitudinis participem, bonorum omnium plenam atque confertam. Idcirco psamista ait, Vox exultationis & salutis in tabernaculis iustorum. Idem alibi, Gaudebunt campi & omnia quæ in eis sunt. Tunc exultabunt omnia ligna syluarum a facie domini, quoniam venit iudicare terram. Tunc enim iusti rapientur ab angelis obuiam Christo, & ad partē dextram collocati cū ipso ad cæleste regnum transmigrabunt, ipso Christo dño dicente, Venite benedicti patris mei percipite regnum a constitutione mundi vobis paratum, qui & in peregrinos hospitales, & in egenos liberales, & in afflictos fuistis misericordes, accipite tādem pro modicis magna, pro terrenis cælestia, pro breuibus sempiterna. Hæc igitur erit benedictio illa, de qua Salomon ait, Benedictio dñi super caput iusti. Quā rem latius quidem explicat psalmista dicens, Quis ascendet in montem domini? aut quis stabit in loco sancto eius? Et respondet, Innocens manibus & mundo corde, id est, q nec actionis improbæ, nec cogitationis malignæ vitio fuerit pollutus. Deinde sequitur, Qui non accepit in vano animam suā, nec iurauit in dolo proximo suo, hoc est, qui post vanitates & insanias huius mundi non abijt, nec quemquam verbis ad fraudem compositis decipere est conatus. Hic inquit, accipiet benedictionem a domino, & misericordiam a deo salutari suo. Non enim ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos (ait Apostolus) sed secundum suam misericordiā saluos nos fecit. Iustitia quidem idoneos reddit ad promerendam gratiā, sed profecto nisi Christi domini merita accessissent beatitudinis donum accipere nemo dignus esset. Vnde & in psalmo est dictum, Salus iustorū a domino. Nemo igitur suis meritis arroget, quod diuinæ est liberalitatis, ne elatione amittat, quod in humilitate sperauit. Iustus quia in omnibus se submittit, a domino sublimatur, iuxta illud Ecclesiastici, Qui operatur iustitiam ipse exaltabitur. Non solum autem se submittit qui iustus est, sed etiam omni proficit probitate, vitiaq; deuitat.

Psal. 117. Psal. 95. Matt. 25. Prou. 10. Psal. 23. Titum. 3. Psal. 36. Eccle. 20.

Sic enim in Isaia legitur. Qui ambulat in iustitiis & lo- Isa. 33.
quitur veritatem, qui proiicit auaritiam ex calumnia,
& excutit manus suas ab omni munere, qui obturat au
res suas ne audiat sanguinem, & claudit oculos suos ne
videat malum, iste in excelsis habitabit. Igitur qui in
his non ambulat, non est iustus, & qui non est iustus, ha
bitare in excelsis non poterit. Iustum autem per eundē
prophetam consolatur dominus, & promissis remune-
rationis allicit dicens. Dicite iusto quoniam bene, quo- Isaiæ. 5
niam fructum adinuentionum suarum comedet. Porro
iustorum remuneratio quid est aliud, nisi æterna beati
tudo? Beati, inquit propheta, qui custodiunt iudiciū & Psal. 105
faciunt iustitiam in omni tempore. Et alibi, Beati im- Psal. 118.
maculati in via, qui ambulant in lege domini. Et in euā
gelio, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam
ipsi saturabuntur. Hi enim pro operibus iustitiæ reple
buntur bonis felicitatis æternæ, & ipsa virtutum esuri
es ac sitis refici merebitur dapibus gloriæ cælestis, di- Psal. 67
cente propheta. Iusti epulentur & exultent in conspe-
ctu dei, & delectentur in lætitia. Illustrabuntur insuper
ex diuina visione, & animæ beatificatæ decor redunda
bit in corpore immortali atq; incorruptibili, dicente
saluatore. Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris Matth. 13.
eorum. Cæterum ne pluribus immoremur in singulis,
nemo est qui vel fando explicare, vel cogitando queat
comprehendere, quanta siue qualis iustorum in cælesti
regno sit merces, hoc tibi testatur Apostolus, dicens,
Nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis
ascendit, quam grande bonum sit, quod deus ipse suis 1. Cor. 2
dilectoribus possidendum fruendumq; præparauit. Au
diamus igitur (si tale bonum consequi cupimus) Petrū 1. Pet. 1
apostolum exhortantem. Succincti (inquit) lumbos mē
tis vestræ, sobrii ac perfecti sperate in eam, quæ offer-
tur vobis gratiam, in reuelatione Iesu Christi, quasi fi
lii obedientiæ, non configurati prioribus ignorantiæ
vestræ desideriis, sed secundum eum q vocauit vos san
ctū, vt & ipsi in omni conuersatione sancti sitis. Tanti
est ergo faciēda pie sancteque viuēdi virtus, quā ipsa v-

tutis merces, quæ est summum hominis bonum, ad quod per hanc quidem virtutem peruenitur. Tales igitur simus, qualibus ista quæ dicta sunt, conferri credimus.

De peccatis principalibus per septem lepræ genera significatis. Cap. XIIII.

POrro bonitatem ipsam magis ac magis expetemus, cum peccati quoque mala cōsiderauerimus. Quicquid legi diuinæ aduersat, quicquid virtutibus contrarium est, rationique repugnans, peccatum est, inter peccatum & delictum quidam discernunt, delictumque leuius esse aiunt. Id enim delictum dici, cum non facimus quod debemus; peccatum vero, cum committimus quod non debemus, in illo boni omissionem esse, in hoc perpetrationem mali. Vtroque tamen vocabulo scriptura pluribus in locis indifferenter indistincteque vtitur. Cæterum non parua inter se peccatorum discrimina sunt, cum aliud alio longe grauius sit detestabileque magis, vel diuersi generis atque conditionis. Peccatum in lege veteri per lepram significari nouimus: & sicut variæ ibi lepræ species notantur, ita varia esse peccata manifestum est. Colore habituque

Leu. 13 diiudicant lepræ, sic peccata specie atque pondere. Nō incongrue igitur ipsa septem capitalia vitia, septē generibus lepræ nunc cōparare conabimur. Prima quidem lepra describit coloris albi in cute carnis uiuæ cum capillorum aspectu mutato. Albedo ista pallor inuidiæ est. Inuidus

Inuidia. de alieno bono dolens, liuidam pro se fert faciem: dumque male affecti animi stimulis agitur & inquietatur, in carne viua vitium esse dicitur, tunc autem & capillus mutatur, cum relicto rationis consilio, cuius in capite sedes est, prauæ cupidinis affectum sequimur. Nihil autem nequius, quam quos

Accedia imitari debemus, eis inuidere velle. Alterum lepræ genus florere dicitur, ac totum quippe corpus a capite vsque ad pedes occcupare, quæ tamen munda esse putatur, nisi caro viua apparuerit. Hanc equidem mentis torporē,

esse reor, & ad ea persoluenda quæ tenemur otiositatē atque ex tædio neglectum, quod vitium acediam appellant. Ea sane totum hominem possidet, dum mollem penitus & effœminatum reddit. Munda autem est, nisi caro viua apparuerit: quia vitium istud nec stultis, in quib. ratio mortua est, imputatur; nec mala valetudine affectis, quorum bona voluntas morbo impedita est corporis. Tertia lepræ species, hulcus est in carne natū & sanatum, & in loco hulceris cicatrix alba siue subrufa, & carne reliqua humilior pressiorq́, pili etiam in cādorem versi. Hulcus in carne auaritiam esse existimo, cuius vulnus tunc obductum videtur, cum auarus adeptus est quod concupierat. Cæterum quia nec adepto satiatur, nondum sanatum vulnus cicatrix inæqualis ac discolor ostendit. Et quoniam ille nulla copia contentus, in superfluis parandis cumulandisq́ laborat semper, pilos habere dicitur, qui sunt superflua corporis, cicatrix autem alba, delectationem in acquirendo indicat, rufa ardorem in concupiscendo. Quartum lepræ genus dicitur caro & cutis igne adusta & sanata, sed & ipsa cicatricem habens albam siue rufam reliqua cute humiliorem, pilorum colore mutato, atq; in cicatricis cute lepra excrescente. Quid est lepra ista, nisi libidinis igne succensa appetitio? quæ tunc quidem sanatur, quādo vel explet legitimo matrimonio auiditatem, vel coercet excolendæ castitatis gratia. Sed si pristinæ voluptatis recordatio labefacere ac mutare cœperit propositum, nec iam meretricari erubuerimus, cicatrix suscepit inæqualitatem cutis, & coloris pilorumq; mutationem. Conuersa est enim in candorem carnalis delectationis, & in rubedinem inflammatæ auiditatis, & in lepram excrescentem, eo q̊d frequenti vsu non satiat turpis libido, sed magis accendit. Quintum genus lepre capitis est & barbæ in viro vel muliere: cū loc⁹ humilior fuerit reliq̄ carne, & capillus flauus solitoq; subtilior, lepra inq̄t capitis & barbæ est. Caput & barba gulæ cōtigua sunt, non īepte igit leprā hanc ad crapulæ vitiū re

Auaritia.

Fornicatio.

Gula.

feremus. Quoties per ingluuiem impotes rationis facti fuerimus, & iam nec lingua suum implere officium valuerit, capitis ac barbæ lepra erit, non capitis & barbæ Aaron, in quibus est benedictionis diuinæ vnguentum, sed capitis & barbæ eorum, quibus manna fastidio est, & Aegyptiæ carnes voluptati. Capillus aũt flauus, qui meretricibus conuenit, gulosorum impudentiã designat, quorum temeritati nihil obstat, quin semper obscœnum ac turpe aliquid aut dicant aut faciant. Tũc vero extenuatur capillus, cum bona animi per luxuriã consumuntur. Locus autem lepræ vbique humilior ꝑdicatur, quia in ea parte virtus animæ deprimitur. in qua peccatur, non in qua non peccatur, potest enim fieri, vt aliquis partim virtutibus præstet, partim alicui vitio deditus sit. Sexta lepra caluitij est. Si in caluitio, inqt, vel recaluatione albus vel rufus color fuerit exortus, & hoc sacerdos viderit, condemnabit eum haud dubie lepræ, quæ orta est in caluitio. Quoniam caluitiũ summa capitis occupat, per hoc superbiæ elationem signari reor. Semper se supra se erigit superbꝰ, inaniter gloria, pares contemnit. Cum de animi bonis inaniter sese iactat, albus color est in vertice: cum de bonis corporeis atq; fortunæ gloriatur, rubedo quæ corporeis conuenit, sedet in capite. Et quia caput caluitio deforme fit, vtpote capilloꝝ ornamento vacuũ, innuit nobis, nihil esse honesto viro indecentius, q̃ inanis ac supba suimet iactatio. Septima ṽo ac suprema istaꝝ, q̃ in Leuitico simul tractant, lepra, non hoĩs esse dr̃, sed vestimẽti. Vestis linea (inqt) siue lanea, q̃ lepram habuerit in stamine atq; subtegmine, aut certe pellis, vel quicquid ex pelle confectum est, si alba vel rufa macula fuerit, infecta lepra reputabit. Demus hanc, si libet, q̃d reliquũ est, iracundiæ vitio Cum enim nulla animi passio ita hominem infatuat atque dementat vt iracundia, merito lepra ista non hominis est, sed vestis, hoc est, eius qui nihil in se hominis habet præter figuram, quique vestimentum hominis dici potius debet quam homo. Qui cito irascitur, leuis est vt linum: qui cito placatur, mollis vt

Supbia

Ira

lana, qui immaniter furit, vestis ex pelle ferina est. Homo enim cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Lepra hæc in stamine est & subtegmine, quia iracundus & intus furore æstuat, & foris petulanti ore rixatur. Quoniam autem vbiq; color albus ac rufus lepræ tribuitur, quæri potest, quomodo albedo peccato conueniat, cum præsertim ecclesia in Canticis nigram se prius fuisse fateatur cum erraret, deinde formosam, cum credẽs Christo sponso iuncta esset, qua ratione igitur lepra candida est vel rufa? Sed quia vel tegimus peccata, vel ostentamus, ideo arbitror lepram candidam hypocritarum esse sepulcris similium dealbatis. Rufam vero lepram illos habere, qui manifesto & sub multorum conspectu erubescẽda committere nõ verentur. Deniq; saluatori qui peccata nostra tulit, dicitur. Quare rubrum est indumentum tuum? Præterea fit plerunq; vt cum in peccato deprehendimur, ora inficiat rubor, dum accusari magis quam peccare pudet. Quare etiam locus lepræ humilior est quam cætera quę sana sunt? quia peccatum ad terram animam premit, humiq; allidit. Vnde & labi atq; cadere dicitur, qui peccat stare vero & rectus esse, qui non peccat. Humilem itaq; lepræ locum grauitas peccati facit atq; pondus, de quo Dauid lamentabatur, dicens, Iniquitates meæ supgressæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauatæ sunt super me. Non est huius loci de hostiis quoq; & expiationibus lepræ differere, satis sit generatim ista breuiterq; perstrinxisse. Nec tamen omittemus illud quoque lepræ genus obiter attingere, quod post aliqua seorsum describitur, vt maius aliquid innuat, quam quod cum illis quæ simul enumerata sunt, commune sit. Lepra hæc domus est habentis in parietibus valliculas pallore siue rubore deformes, humilioresq; superficie reliqua. Domus ista ecclesia Christi est, hæc maculas patit, dum hæreticoꝝ fallacibus argumentis impugnat, pallor & rubor in maculis est, qa hi qdem fidelibus inuidendo liuent, atq; irascendo inflãmant, sed vitate vi[illegible]

Color albus

Color rufus.

Quare locus lepræ humilior.

Psal. 37

Hæretici

eisdē tādem cedūt, atq; ita reliqs orthodoxis inferiores inueniunt. Recte itaq; sacerdos lapides, in qbus orta est lepra, erui ac pici iubet, & parietes radi, vt omni prsus ablata erroꝝ spurcitia, nec maculā habeat Chri sponsa nec rugā. Non añ pullulare cœperūt hæreses, ꝗ dissemi natū est euangeliū: nec añ lepra hæc iussa est obseruari cauericq;, ꝗ filij Israel terrā ingressi fuerūt pmissionis. Porro si cui nra lepraꝝ expositio duriuscula fortasse vi debitur & extorta, sequatur alios, qui in ipsis enodandis magis sibi placuerint, dūmodo sciat omnes in hoc conuenire, vel lepram peccatum esse afferant. Ergo huiusce morbi vi fœditateq; pspecta, cogitet, ꝗta peccati, quod ei comparatur, deformitas, qualis pnicies sit. Sicut enim lepra totius corporis pulchritudinē demolit, ita oēm animæ decorem corrūpit peccatum, atq; hoc solum malum est, quo illa lædi perireq; possit. Nunc tandem vnde digressi sumus, eo reuertamur, vt aliam quoque peccatorum differentiam explicemus, ac postremo quæ ex illis incommoda nobis oriantur, inquiramus.

Leu. 14

De peccatorum differentia. Cap. XV.

QVædā pctā ita leuia sunt ac minuta, vt his carere oīno nō possimus, & qa veniā facile ipetrēt, a nōnullis venialia nuncupātur. Hæc qdē a regno dei nō excludūt, aditū tñ ad illd nobis tādiu impediūt, donec expientur. Nihil em̄ inqnatum illuc intrabit. Sed nunc de illis duntaxat nobis erit sermo, ꝗ mortifera sunt, ꝗq; vitari & debent qdē & pñt, aut si commissa fuerint, pniæ doloribus extenuari purgariq;, alioqn ad æternū interitū compellent non pœnitentē, tanto acrius puniendū, ꝗto delinqndo ab æqtate recessit longius. Etenim ex his ꝗq; ꝗ pniciosa sunt, aliud alio execrabilius iudicatur, ac pinde maiore dignum supplicio pœnaque acerbiore mulctandum. Quodcunque aūt peccatū leuioꝝ modum excesserit, mortiferum erit, ideo in scripturis dr peccatum ad mortem, nō ad mortem hāc omnibus communem, sed ad illā ꝗ ppria damnatorum est, quæ vtique illos quos inuadit, non perimit, sed quo

nihil est tetrius, nunquam morituros æternis cruciatibus torquet, dolorequæ afficit omni morte magis expauescendo. Porro ex hac delictorum specie illud maximum esse creditur, quod blasphemia in spiritum sanctum in euangilio nominatur. Huius criminis a domino saluatore coarguti sunt Iudæi, cum dixissent eum in Beelezebub, non in dei virtute eijcere dæmonia. Patet ergo, peccatum in spiritum sanctum tunc perpetrari, cum quis dei opera aliis tribuit, nō errore deceptus, sed inuidiæ stimulis actus, vt dei laudē sua procacitate obscuret. Quicumque, inquit, dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc seculo, neq; in futuro. In filiū hominis peccat, qui opinione falsus, Christum purum hominem putat, quæ quidem culpa, quia ex ignoratione est profecta, ad credulitatē conuerso atque correcto protinus condonatur. Si quis vero aperte opera dei intelligens, virtutem calumniatur, dum religioni nostræ inuidet, & quæ per spiritum sanctum facta sunt, impie ad diaboli potestatem refert, huius culpa irremissibilis esse decernitur. Non ga pœnitentib⁹ aliquid nō remittatur, sed quod sic peccanti, ad pœnitentiam conuertendi se facultas denegatur, veluti indigno dei gratia, qui sciens ac prudens deo aufus sit aduersari, & iam cognitam sibi veritatē linguæ petulātia polluere, tantoque se sacrilegio sponte astringi. Illos quoque in inferno magis plectendos credimus qui credentes, euangelicisque instructi doctrinis delinquunt, q̄ qui mandatorum dei ignari peccant. quod testatur saluator, dicens, Seruus qui scit voluntatem domini & non fecit, vapulabit multis, qui autem ignorauit & non fecit, vapulabit paucis. Quis præterea negauerit maius esse peccatum eorū qui sub euangelio sunt, quam qui olim sub lege erant? Quis enim nescit eum magis teneri, qui iam accepit beneficium, quam qui promissum adhuc expectat? Illud autem quod ab Israelitis, multo tempore fuit speratum, nobis in aduentu Christi est persolutum. Tanto igitur plus ingratitudinis committimus mandatis domini non ob-

Matt. 13. Pc̄m̄ in spiritum sanctum.

temperando, quāto plus accepimus gratiæ. Ex his quæ dicta sunt, liquido apparet, inter peccata quæ ad mortem committi dicuntur, aliud alio maius esse, plusque pœnæ mereri: & sicut genere ita & grauitate differre. Quinetiam in eodem genere peccati esse quasdam accessiones, quæ peccatum grauent, si contigerint, eleuent si nō contigerint. Nō est huius loci de ijs referre. Nimis enim prolixæ tractationis erunt si referantur, & peccatorum distantiam ostendisse sat est, ne quis forte cum Stoicis deliret, & paria esse putans, non magis timeat interimere hominem quam lædere. Nosse insuper debemus (vt supra est dictum) siue leue, siue graue peccatum fuerit, si minutorum mensuram præterierit pœnæ ignis æterni esse obnoxium, & inferni supplicia grauitate distare, non tempore, quoniam exilii eorum omnium qui illuc relegantur, finis est nullus. Restat nunc vt de mortifero crimine in cōmuni loquendo, quæ peccantem incommoda sequantur, perscrutemur, vt magis pateat, eiusmodi peccatum quam fugiendum atque vitandum sit, cum perspexerimus, quod illud qualiaq; mala sequantur.

¶ Quæ mala peccato accedant. Caput XVI.

Bonus deus bonorum autor non maloꝝ est. Cum ergo ille qui cuncta fecit valde bona, hominem quoque bonum fecerit, quis eum ex bono malum reddidit, nisi voluntas mala de libero procedens arbitrio? Itaque idem ipse, qui ex deo bonus erat, ex se factus est malus. Integrum illi fuit naturam bonam, sicut a deo acceperat, ita & conseruare, sed noluit, neque curauit. Voluntate igitur non natura mali efficimur, cum peccamus. Et quia peccando naturam ipsam lædimus, naturæ quoque conditorem deum simul offendimus. Ideoque peccantibus mala omnia non immerito accidere confitemur, quemadmodū econtrario iustis & innocentibus, & non suam, sed dei sequentibus voluntatem bona oīa euenire. Cur aūt iustis q̄nq; male, & iniustis

bene? Hoc certe minime videbitur mirum, si rerum exitum, qualis vtrorumque futurus sit spectabimus. Iustis quippe viris aduersa quæ contingunt, summæ perennisque felicitatis meritum per patientiam comparāt. Malorum vero prosperitas, nequioris luxuriæ illis materia est, intemperantiæque dissolutioris. Tanto itaque maius merebuntur supplicium, quanto in præsentibus viuendo delicijs videntur sibi esse feliciores. Male quidem Lazaro pauperi erat, bene diuiti epuloni, sed cito & malū illius in bonum commutatum fuit æternū, & huius bonum in æternum malum. Debemus ergo etiam malum hoc quod bonis in vita accidere solet, non malū sed bonum iudicare, & bonū illud quod malis blanditur, non bonūsed malum potius arbitrari. Quam vere recteque ista dicantur, satis perspicue diuersus eorum finis probat. Soluta tandem quæstione, quæ quidem seipsam aperit, nō temporalia considerantibus, sed æterna, consequens est, vt peccatum ipsum eo magis vitandum sit, quo illa etiam quæ bona videntur, in summam conuertat perniciem, vltimumque malorum. Et si hoc de rebus quæ vulgo bonæ putantur contingat, quid de iis quas malas esse iudicant dicemus, cum premere cœperint vitæ deprauatæ virum, nisi futuræ damnationis illas initium esse? si modo is a peccatis in tempore non resipiscat, flagitijsque finem statuendo rursum virtuti excolendæ pro viribus incumbat. Cæterum plurima quidem ante damnationem peccatum consequi solēt mala, quæ nunc operæpretium erit referre, quo demum constet, præsentis quoque mali vitādi causa non esse peccandū. Quæ dicam, nolo vt mihi credantur, nisi singula sanctarum autoritate scripturarum firmata erunt. Peccati igitur ea prima malignitas est, inutilem facere hominem & neque sibi neque aliis recte consulentem. Dicitur enim in Ecclesiastico, Qui sibi nequam est, cui alii bonus erit? Eccle.14.
Peccator plerumque instabilis est, nunc hoc nunc illud aggreditur, quod placebat, displicet, quod displicebat placet, nihil in illo potest esse firmitatis, quoniam non supra petram ædificat, sed super arenam, & arundo est

vento agitata. Hoc psalmistæ crede dicenti, In circuitu
psal.11. impij ambulant. Neque enim recte possunt ambulare, q
cum deo non ambulant. Peccatum veri intelligendi a-
Sopho.1. cumen hebetat. Ambulabunt, inquit, vt cæci, quia do-
Lucæ.6. mino peccauerunt. Et in euangelio de peccatoribus est
dictum, Cæci sunt & duces cæcorum. Cæcus cæcum du
cit, & ambo in foueam cadunt. Peccatum perdit huma
næ conditionis dignitatem, hominemque brutis red-
dit comparandum. De quo psalmistæ verba tibi fidem
Psal.48. faciunt dicentis: Homo cum in honore esset, non intel-
lexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis
factus est illis. Cuius ignominiæ idem volens nos ex-
psal.31. pertes esse hortatur & ait, Nolite fieri sicut equus &
mulus, in quibus non est intellectus. Quid enim despi-
cabilius, quid fœdius, quam ex homine pecudem effici
& eo qui proprius humanæ atque angelicæ mentis est,
intellectu carere. Peccatum vitæ spatia minuere dicit.
Gene.38. Sic enim de Her Iudæ filio in Genesi legimus: Fuit Her
psal.54. primogenitus Iudæ filius nequam in conspectu domi-
ni, & ideo ab eo occisus est. Sanctus quoque in psalmis
spiritus loquitur: Viri sanguinum & dolosi non dimi-
Pro.10. diabunt dies suos. Et in prouerbijs ait Salomon: Ti-
mor domini apponet dies, & anni impiorum breuiabū
tur. Sed licet aliquis malus diu viuat, quam diu in pec-
2.Tim.5. cato est, in morte est, testatur hoc Paulus apostolus di
Apo.22. cens: Vidua quæ in delitijs est, viua mortua est. Et in
Apocalypsi ãgelo.1. præsidi ecclesiæ Sardis dicitur: No-
men habes quod viuas & mortuus es. Et dominus in
euangelio, Sinite mortuos, inquit, sepelire mortuos su
os. Adhæc ne principes quidem sperent, diu posse re-
gno suo frui, si ipsum regem regum & dñm dominanti
um offendere non verentur: testis est his euersa Hieru-
Baruch.6 salem, primo a Chaldæis propheta dicente: Propter
peccata quæ peccauistis, abducemini in Babyloniam
captiui a Nabuchodonosor rege Babyloniorum, dein-
de a Romanis; quod futurnm illis prædixit Christus
dominus, quem ob inuidiam persecuti sunt. Hoc au-
Eccle.10. tem peccatis exigentibus euenire etiam in Ecclesiasti-
co discimus, vbi dicitur: Regnum a gente in gen-

tem transfert, propter iniustitias & iniurias & contumelias & diuersos dolos. Ipse quoque Nabuchodonosor rex cum esset omnium potentissimus, deoque se æquaret, regno exturbatus vixit cum bestiis, donec ad mentem rediens efferre sese desiit, seque hominem agnouit, & confiteri cœpit, quod solus deus mundi sit dominus ius habens in regna hominum, & cuicunque voluerit illa distribuens. Quin etiam imperio præstare, diuitiis opibusq; pollere quid iuuat, si quicunq; mortalium peccat, miser esse probatur? Maiore enim sui parte, hoc est animo miser est, tametsi vulgi opinione, qui nihil nisi corporis fortunæque bona mirari didicit, felicissimus feratur, In Apocalypsi angelus, id est antistes Laodiceæ ecclesiæ gloriatur, quod sit diues & locupletatus & nullius egens, & tamen dicitur ei: Nescis quia tu es miser & miserabilis & pauper & cæcus, & nudus Non est enim felicitas diuitiis abundare, sed virtutibus: neque infelicitas inopia grauari: sed flagitiis. Famem quoque & mortes delinquentibus minatur dominus, dicens, Terra cum peccauerit mihi, vt præuaricetur præuaricans, extendam manum meam super eam & conteram virgam panis eius, & immittam in eam famem, & interficiam de ea hominem, & iumentum. Quod si multiplicentur scelera, grauabitur vindicta. Sæpe autem contingit vt vnum peccatum plurium causa sit. DAVID adulterium cum Bethsabee commissum celatum volens, VRIAM virum eius obtulit hostibus interimendum. HERODES Iohannem a quo illiciti connubii arguebatur, in carcerem misit, & capite cædi iussit. Nonne illa etiam quæ filiæ suggessit vt hoc peteret, coniugii fefellerat fidem, & matrimonio prætulerat concubinatum? vtque illo liberius vteretur, iustitiæ cultorem, cui talia displicebant, necandum curauit. Non ab re igitur scriptura ait. Qui nocet, noceat adhuc, & qui in sordibus est, sordescat adhuc. Bonarum quoque actionum meritum amittitur propter peccatum. Hoc SALOMON testatur, dicens: Qui in vno peccauerit, multa bona perdet. Diuina &

Danie. 4.

Apo. 3.

Ezech. 14.

Apo. vlti.

Eccl's, 9.

Ezec.33. in Ezechiele vox est, Iustitia iusti non liberabit eum, in quacunque die peccauerit. Etiã si dixero iusto, inqt, quia vita viuet, & confisus in iustitia sua fecerit iniquitatem, omnes iustitiæ eius obliuioni tradentur, & in iniquitate sua quam operatus est in ipsa morietur. Nec præterita igitur nec præsentia benefacta proderunt ei qui vel semel aliquid morte dignum commiserit. Quid adhæc? Peccatum sapientiæ donum corrumpit, & eum qui ante sapiens erat, desipere cõpellit. Tales erant de quibus in Ieremia conqueritur dominus & Ierem.6. ait; Stultus populus meus me non cognouit, filij insipientes sunt & vecordes. Sapientes sunt vt faciant mala, bene autem facere nescierunt. Versuti quippe & callidi homines, cum aliquid dolose fecerint, sapere sibi videntur, sed mũdi huius sapientia stultitia est apud deum. Vere autem sapiens est, qui innocentiam seruat, vt ei placeat, a quo vt saperet accepit. Ex omnibus tamen malis quæ in se habet peccatum, hoc teterrimum est, quod nos a deo separet, & qui per gratiam adoptionis filij dei sumus, per peccatum efficimur serui diaboli. Quod a deo separetur qui peccat, audi Iohãnem apo 1.Iohan.1. stolum dicentem, Deus lux est, & tenebræ in eo nõ sunt vllæ, si dixerimus quod societatem habemus cum eo, & in tenebris ambulamus, mentimur, & veritatem nõ facimus. Idem innuunt prophetæ verba in psalmo ad deum dicentis; Tu es deus non volens iniquitatem, ne- Psal.5. que habitabit iuxta te malignus, neq; permanebunt in iusti añ oculos tuos, odisti oẽs q̃ opant iniqtatem. Isa Isaiæ.59. ias etiam exprobat his & ait: Iniquitates vestræ diuiserunt inter vos & deum vestrum, & peccata vestra abscondertunt faciem eius a vob ne exaudiret. Quæ enim communicatio lucis ad tenebras (vt apstolus inquit) q̃ societas Christi cum Belial? Cum autem a deo quis recedit, continuo fit diaboli seruus. Nam si omnis (vt sal Iohan.8. uator ait) qui facit peccatum, seruus est peccati; nonne etiam diabolo seruit, qui eum vt peccet stimulat? Iudæi vitijs dediti cum se iactarent deum habere patrem Ibidem. audiunt, Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris

vestri vultis facere. Quam sententiam secutus Iohãnes Apostolus ait: Qui facit peccatum ex diabolo est, quoniam ab initio diabolus peccat. Quanta igitur infelicitas est, vt homo a deo factus, ad imaginem dei creatus eique in filium adoptatus nequissimi dæmonis mancipetur seruituti, ipsumque habeat patrem: tanta cura diligentiaq; adhiberi debet, vt crimen quod huiusce mali causa existit, caueatur ac vitetur. Illis enim qui hoc contempserint, & post peccatum ad pœnitentiæ remedia non recurrerint nihil reliquum erit nisi vt ad supplicia nunquam finienda damnentur, audiantque omnium terribilium maxime expauescendam iudicis vocem dicentis: Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Hæc ergo vltima peccati pernicies est, quod hominem ab hæreditate cælestium bonorum exclusum ad ima pœnarum loca æterno relegat exilio, Denique peccatores mori dicuntur morte æterna, sicut ecõtrario iusti viuere vita æterna. Scriptum est enim: Homo per malitiam occidit animam suam, & anima quæ peccauerit, ipsa moríetur. Et in euangelio peccatoribus dicitur: In peccato vestro moriemini: non morte quæ corpus dissoluit, sed quæ animã sublata omni quiescendi spe terribiliter torquet et cruciat.

1. Iohã. 3. Sapi. 16. Ezec. 18.

Quæ peccata sunt præcipue damnabilia Caput xviij

QVæ sunt autẽ vel qualia crimina, quibus grauati homines in profundum inferni demergantur, psalmista explicat ad deum dicens, Maledicti qui declinant a mandatis tuis. Et dominus in euangelio eos asserit extremæ damnationis reos fore, q erga pauperes et egenos & afflictos claudunt viscera pietatis. Ac præter hos illi qui non spiritui sed carni seruiunt, dicente apostolo, Manifesta sunt opera carnis, q sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, idolo℞ seruitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulatiões iræ, rixæ, dissensiones, hæreses, inuidiæ, ebrietates, comesationes, & his similia, quæ prædico vobis sicut præ

Psal. 118. Gala. 5.

dixi, quoniam qui hæc agunt, regnum dei non possi-
debunt. Idem alibi repetens ait: An nescitis quia iniq
regnum dei non possidebunt? nolite errare, neq; forni
1. Cor. 6. tarij, neq; idolis seruientes, neq; adulteri, neq; molles,
neq; masculorum concubitores, neq; fures, neq; auari,
neq; maledici, neq; rapaces regnum dei possidebunt.
Hinc sane in Apocalypsi, talibus flagitijs pollutos an-
gelus domini a sancta ciuitate propellendo clamat: Fo
Apoc. à ris canes & venefici & impudici & homicidæ & idolis
seruientes, & omnis qui amat & facit mendacium. Hi
& conscientiæ stimulis incessanter agitabuntur, & pœ
Isaiæ. 66 nis exterius illatis affligentur, dicente domino: Eorꝫ
qui præuaricati sunt in me, vermis non morietur, &
ignis non extinguetur. Atq; ita damnatorum propter
peccatum tormenta nullo vnquam fine cõcludentur.
Nam sicut in cælesti regno beatorum gloriæ finis ali
quando futurus non timetur, ita in inferno pœnarum
terminus nullus vnquam sperabitur. Cum ergo iuxta
ea quæ modo dicta sunt, peccati tanta malignitas exi
stat, vt hominem inutilem, instabilem, intellectu hebe
tem, conditione vilem & abiectum reddat, vitam mi-
nuat, regna auferat, diuitias faciat miserias, aduersita
tibus subdat, aliorꝫ insuper delictorum causa sit, virtu
tum merita tabescere cogat, sapientes infatuet, a deo
separet, diabolo copulet, bono summo priuet, & pœnis
afficiat æternis, quid vnquam tam caueri debet quam
peccatum. cum nihil omnino tam nobis esse queat no-
xium, nihil ita ærumnosum. Si te tyrãnus torqueat vt
pecces, omnia tormenta perferre satius est quam pec-
care, si necem minetur, mori innocentem præstat, quã
nocentem viuere. Scias tamen nefarium esse mortem si
bimetipsi aliquem inferre, vt imminens peccandi peri
culum deuitet, nisi deus iusserit: sicuti quibusdam vir-
ginibus iussisse creditur, quæ sibi mortem consciuere,
ne ab hostibus stuprarentur. Quarum quidem memo-
riam nequaquam celebraret ecclesia, nisi miraculo reue
latum fuisset, illas non tam prospicere sibi se perimen-
do, quam domino obedire voluisse. Alioquin nulli li-

cere credimus, quicquid futurum timetur, sibimetipsi vitam eripere, ne illum offendat, cuius lex est, Non occides. Proteruus est seruus, qui domino depositum reddidit antequam poscatur.

Vnde tanta peccantium multitudo. Caput xviij.

PОrro cum tot taliaque sint, quæ nos ne peccemus deterrent, quid causæ est, quod peccantium multo maior numerus, quam non peccantium existat multoque copiosior turba sit mundo seruientium, quã mundi domino & cæli terræque conditori? ita vt cum propheta cogamur exclamare, Non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. Iam enim quod futurum dominus prædixerat, abundauit iniquitas, & refrixit charitas, vt propinquum testetur vltimi iudicii diem. Multa quippe cernimus, plurima audimus, a quibus abhorret animus, & ne illa sentire posset, sæpe nobis optauit cum cæcos oculos, tum aures surdas. Talia vero mirantibus nobis, causamq; inquirentibus respondet Ecclesiastes dicens: Quia non non profertur cito contra malos sententia, absque timore vllo filii hominum perpetrant mala. Dilatio igitur pœnæ, peccandi præstat licentiam. Sed si cogitarent peccatores tanto acriorem fore vindictam, quanto magis venire cunctatur, peccãdi libidinem coercerent, & nequitiæ finem citius ponerent. Delictorum enim vltor deus non semper statim punit: peccantis autem pœnitentiam ideo diu expectat, vt si abierit correctio minus excusabilis fiat pertinacia. Cæterum dum cælestis arbiter a flagello quiescit non remittit iram, sed colligit, vt totam vno impetu effundat & plectendi tarditatem grauitate compenset. Interim ad peccandum alios corporis prouocat voluptas, alios honorum stimulat ambitio, alios multa habendi auiditas vrget. Ab his tribus tantum fontibus cuncta quæ sub cęlo fiunt crimina oriri q̃dẽ reor. Etenĩ voluptatis germina sunt, otiũ, vẽtris ingluuies incãdẽ

Psal. 52.

Eccls. 8.

incontinentia, scortandi inexplebilis cupido, stupri, adulterij, aliæq; libidinis, quæ ne dici quidem honeste potest, perpetratio & illa quæ libidinem incitent, obscœni cātus, molles musicorum soni, virorum cum muliercululis lasciuientia tripudia, aliaque huiusmodi plura. Ipsa deinde dignitatum honorumque appetitio genitrix est inuidiæ, nutrix superbiæ, amatrix inanis gloriæ. Is enim qui videri publico aliquo officio dignus concupiscit, alijs detrahit vt se efferat; aliorum facta deprimit, vt sua extollat, adulatoribus fauet, & vix illo vitio abstinet, dum in his etiam quæ perperam agit se laudari cognoscit. Postremo cumulandarum opum auiditas quot scateat sceleribus quis enumeret. Inde sunt inter fratres odia, inter amicos dissensiones iurgia, lites, cōtētiones, alcæq; lusus, periuria, fraudes furta, rapinæ, contumeliæ, iniuriæ, vulnera, cædes, & citius adeundæ hæreditatis gratia concupitæ ante diem parentum mortes. Quid multa? nullum prorsus flagitium, in quo aliquid speratur lucri deuitat auaritia, dicente Apostolo: Radix omnium malorum est cupiditas. Omnibus autem malis istis carebit, qui tribus illis a quibus cuncta gigni credimus carere studuerit, obstrusis quippe fontibus, riuos deficere ac siccari necesse est. Desinent fluere vitia, cum vnde fluant non habuerint. Recide truncum, & rami morientur. A voluptate ambitione, auaritia procul esto, & nullam causam habebis inique aliquid improbeq; patrandi. Vt voluptates fugias memor esto sapientissimi Salomonis sententiæ dicentis, Si annis multis vixerit homo & in his omnibus lætus fuerit, meminisse debet tenebrosi temporis & dierum multorum, qui cū venerint vanitatis arguuntur præterita. Breuis nanque momentaneaq; voluptas facile contēnetur, si æterna cogitabimus. Vt autem & terrenarum dignitatum ambitio in te non habeat locum, recordare quod ob hoc ipsum pharisæos dānauerit dominus noster, dicens, Væ vobis pharisęi qui diligitis primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro. Recordare præterea quā graui onere pre-

1. Tim. 6.

Eccls. 11.

Lucæ. 11.

mittur qui in dignitate cõſtituti ſunt, primo q̊d multo
magis illis imputaẽ peccatũ q̃ ceteris Deinde, q̊d non p
ſemodo, verumetiã pro omnibus quibus præſunt, tenẽ
tur reddere ratiõem. Et ſi per eorum negligentiã plebs
deliquerit, tam alienæ quam ſuæ culpæ rei erunt. Vt po 1. Tim. 6.
ſtremo diuitias non concupiſcas, Apoſtoli præceptum
ad mentẽ reuoca. Nihil (inqt) intulimus in hũc mundũ,
haud dubium, quia nec auferre quid poſſumus. Haben-
tes autem alimenta & quibus tegamur, his contenti ſi-
mus. Nam qui volunt diuites fieri, incidunt in tentatio
nem & laqueum diaboli, & deſideria multa inutilia &
nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditi
onem. Nec dictorum Chriſti domini obliuiſcaris, Noli Matt. 6.
te (inquit) theſaurizare in terra, ſed in cælo. Non põte- Matt. 6.
ſtis deo ſeruire & mammonæ. Quid prodeſt homini ſi Lucæ. 6.
vniuerſum mundum lucretur, animæ vero ſuæ detrimen
tum patiatur? Et facilius camelus tranſibit per foramẽ Lucæ. 12.
acus, quam diues aſcendere valebit ad regnum cælorũ. Lucæ. 16
Et væ vobis diuitibus, q habetis conſolationem vr̃am
Illius etiam diuitis memento, qui hubertate frugum
lætatus, per annos multos his fruiturum ſe putauit,
& nocte inſequenti vita deceſſit, quod congregauerat
aliis reliquit, ipſe ſua ſpe fruſtratus eſt. Ille quoque
diues menti tuæ ſuccurrat, quem veſtiebat purpura,
quem quotidie delicata ſaginabant conuiuia, nudus in
inferno ſepeliẽ, & in igni ardens gutta aquæ indiget, q̃
linguam refrigeret. Si talis eſt præſentium diuitiarum
fructus, nonne ſtultiſſimus eſt qui eas concupiſcit, & nõ
potius ad diuitias nunquam perituras aſpirat? Beati
enim pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum
cælorum. Qui ergo tria hæc quæ propoſuimus cura-
uerit, ille arbor bona bonos germinans fructus e- Matt. 7.
rit, mala autem malos proferens fructus eſſe deſinet. Lucæ. 6.
Si enim in radice vitium non fuerit, nec in fructi-
bus erit. Non de patribus & filiis (vt quidam putaue
runt) iſta in euãgelio dicuntur, ſed de opibus ex inten
tione animi profectis. Alioquin falſa eſſet arboris pa
rabola, ſi hoc ſignificaret, quod pater bonus bonos

V

gignat filios,& malus malos. Achab enim regum Israel pessimus, optimi filii ac piissimi Iorami pater fuit, & econtrario Ezechias rex Iuda iustus ac sanctus Manassen genuit iniquum atque scelestum. Nemo itaque suum peccatum patris prauitate excuset. Pater non portabit iniquitatem filij, nec filius nequitiam patris. Anima quæ peccauerit, ipsa punietur. Qualis cuiusq; in anima affectus fuerit, talia edet & opera. Intimo prius cordis morbo medicina est adhibenda, vt in cute inde nascentia hulcera curentur. Interiora si sana fuerint, ea quæ foris sunt, pulchre ac probe se habebunt.

De quinque sensibus Cap. XIX.

ET qm̃ sensus nr̃i viæ sunt per q̃s illa, quæ animæ bonũ corrũpunt, intus penetrare solent, quali custodia muniendi sint, ne id patiãtur, nũc docere conabor. Sensuũ nr̃oꝝ impar numerus ẽ. Impar aũt numerus in scripturis diuinis mũdus habetur, par ꝓ immũdo dr̃. Aĩalia q̃ bina in arcã Noe ingrediuntur ex immundis sunt, ex mundis q̃ septena. Numeri ergo ratio nos instruit, ne qua culpa sensus nr̃os pollui sinamus, q̃s impar supputatio puros esse debere oñdit. Quinario numero ideo censentur, vt ꝑ legis ꝑcepta eos dirigas. qnq; enim volumina sunt Mosaicę disciplinæ diuinitus descriptæ. Et qa qnarius etiã q̃ternarium cõtinet, ꝑ quem euãgelia signãtur, qcquid legi deest, de euãgelio adimpletur, vt sensus nõ solum bonos habeamus, verum etiam perfectos. Quod si domino donante adepti fuerimus, tunc sequetur, quod ipse pollicitus est, dicens, Per- Leuit. 26.
sequemini inimicos vr̃os, & corruent coram vobis, persequentur quinq; de vestris centum alienos, & centum de vobis decem milia. Si enim sensus nostri præceptis diuinis muniti fuerint, vitiorum multitudo aduersum illos præualere non poterit. Cadent a latere eoꝝ mille & decem milia, ad eos autem nõ appropinquabunt. Nõ oculoꝝ mundiciem inqnabit visa mulier, non aures demulcebit amatorius cantus, non naribus blãdietur ad mollitiem animi compositum vnguentum

nec gustus integritatem luxuriosi corrumpēt sapores, neque tactum subuertere iniustæ actionis cupiditas valebit, Ab omni malarum passionum iniuria tuti erimus, si quoties oppugnamur, ad arma institutionis diuinæ sanctorumque exemplorum protinus recurremus. Tūc nempe Iesu duce quinque illi reges, id est, quinque corporis sensus, qui nobis imperando regnabant, ad speluncam conscientiæ nostræ compulsos mori sibi cogemus, vt iam viuere deo discāt obedireque spiritui, serui eius facti, cuius antea domini fuerant. Tunc in euangelio quinque talēta nobis a domino credita, alia quinque superlucrabuntur, duplicato quæstu spiritalium negotiatione actionum. Tunc quinque virgines non iam fatuæ, sed prudentes, comparato misericordiæ oleo, accensisque lāpadibus charitatis, occurrentes cęlesti spōso intrabunt cum eo ad nuptias æternę celebritatis. Tūc denique dicetur nobis, Beati oculi qui vident quæ vos videtis. Multi prophetæ & reges voluerunt videre q̄ vos videtis, & non viderunt: & audire quæ auditis, & non audierunt. Relinquamus igitur cum vitiis terrenas vanitates, & non lacte sicut paruuli, sed sicut perfecti solido cibo vtamur, exercitatos (vt Apostolus ait) sensus habentes ad discretionem boni ac mali. Hoc est in bonis operibus quotidie se exercēdo, mala autem fugiēdo, eorūq; cupidini semp nob aduersanti repugnando. Siquidem sensus nostri (vt diximus) semitæ sunt, a sede animi per corporis foramina patentes. Per has hostes intrare desiderant, vt virtutum ciuitatem expugnent, & his expulsis ipsi ibi dominentur. Oculos quæcumque visu pulchra iucundaq; sunt, infestāt: quæ si cōcupiscere cœperit animus, per ianuam oculorum irrūpit, siue Venereæ voluptatis turpis appetitio, siue pompæ luxuriæque sectandæ cura, corporisque ornandi stulta sedulitas. Auribus insidiantur lasciuientium poetarum carmina, impudici cantus, tibicinum citharœdorumque soni: quibus delectatus animus, & in mollitiem resolutus, iam inimicis prodere ciuitatē meditatur, & illos admittere p portā male custoditi auditus.

Lucæ.10.

Hebr.5.

Auditus.

Odorat⁹. Olefactum debellare properant vnguenta, quod si odore per nares penetrante intus latens animus captus fuerit, omnibus muliebribus deliciis ad se aditū aperiet neque cum odoramentis ad luxuriam vti pudebit. Cum Gustus. gustu certabunt esculentorum pocūlentorumque exquisiti sapores, quorum auiditate superatus animus, per lubricum gulę callem crapulam illabi permittet, ventriq; Tactus fauere incipiens, temperantiæ renunciabit. Omnibus autem aduersariis istis eorumque similibus viā tactus patefaciens, quicquid per alios sensus affectauit, id per se tandem opere complere maturabit, & demum animus ipse perditæ vitæ conscientia pulsatus, cum Ierem.9. Ieremia queri poterit, flensque ac lugens exclamare; Mors ascendet per fenestras nostras, ingressa est domos nostras, disperdere paruulos de foris, iuuenes de plateis. Vitiis enim dominantibus, bona animi concidere ac perire necesse est. Porro vt bona vigeant, & mala repellantur, singulis remediis singuli roborandi atque tuendi sensus erunt.

¶De visu. Caput XX.

VT ergo mūdos habeas oculos, mundi pulchritudinē immēsitatēq; intuere, & eius opificē ac gubernatorem deum intellige, mirabiliumq; operū lauda magis mirādū autorē. Si venustę mulieris forma occurrerit tibi, tūc cū ppheta deū depcare: Auerte oculos meos ne videāt vanitatē. Quod si illa suū in te figat obtutū Eccls. 27 tu retrahe tuū, & memento esse scriptū, Annuens oculo Ezec. 20. fabricat iniq., ppterea q; pcipi i Ezechiele, Vnusqsq; oculorū suorū offensiones abiiciat Audi confitentem Salomonem: Oia (inqt) q desiderauerūt oculi mei, nō ne-Eccls. 2. gaui eis; & cum nihil omnino in hac vita permansurū animaduerteret, exclamauit: Vanitas vanitatū, & omia Matt. 6. vanitas. Audi & saluatoris in euāgelio dictū; Lucerna corporis tui est oculus tuus: si oculus tuus fuerit simplex, totū corpus lucidū erit: si aūt oculus tuus fuerit nequam, totū corpus tuum tenebrosum erit. Siquidem oculi vagi & immodesti reliquorum quoque sensuum

parere solent incontinentiam, & nec audire, nec odorari, nec gustare, nec tractare pigebit aliquid, quod voluptati erit, conspicere. Sicut autem simplex aspectus formam decoremque omnium quæ videt, ad conditoris laudem refert, ita reliqui sensus eũ imitati, nihil prorsus admittunt, quod deo minus gratum fore arbitrantur: atq; ita puri oculi totum corpus lucidum reddunt. Repulsis enim vitiorum tenebris, adamata virtus spiritum simul & carnem suo irradiat fulgore. Si te (inqt) scandalizat oculus tuus, erue eum & proijce abs te. Melius est tibi cum vno oculo ingredi in vitam æternam quam duos oculos habentem mitti in gehennam. Non corporis oculus eruendus est, sed mentis. Nam clausis quoque oculis peccant cæci. Compesce igitur animi motum ad illicita lacessentem, & melius tibi erit, absque psentium voluptatum vsu ad æternas transire delicias, q̃ tota vita p omnes voluptatũ illecebras deducta suppliciis mãcipari sempiternis. Vt ergo regni potius hæres q̃ pœnæ reus inueniaris, imitare sanctissimi Iobi continentiã, q ait, Pepigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidem de vgine. Conuenerat quippe cum oculis ne aspicerent, secum ne cogitaret. Spectaculis quoq; illis adesse caue, in quibus lasciua inhonestaq; aguntur, libidinis enim incitamenta sunt, & in quibus cæde humana grassatur, ne sæuitiæ impietatiq; assuescas, cũ proximi tui cruore oculos satiaueris. Ab his auersus prophetam audi dicentem, Qui obturat aures suas, ne audiat sanguinem, & claudit oculos suos ne videat malum, iste in excelsis habitabit.

Ibidem.

Iob. 31.

Isaiæ. 33.

¶De auditu Caput. XXI.

AVrium autem conseruare integritatẽ ita oportet. Caue ne quid obscœnum, ne qd iniquum, ne quid ab humanitate alienũ libẽti aio auscultes, dicente scriptura, Sepi aures tuas spinis, & linguã nequã noli audire. Delatoribus, detractoribus, impudicis, inaniter incõditeq; garrientibus, impie de religiõe sentientibus, non accommodes auditum, nisi contradi-

Eccle. 28.

dicendi, redarguendi, refellendique causa. Fabulas amatorias, quæ ad turpem libidinem prouocant, audire noli. Tendiculas diaboli illa esse crede, quibus nos irretitos morti tradere molitur mergereque in profundum. Ab adulantium quoque & ad gratiam loquentium verbis aures auerte, ne falsis laudationibus elatus maius aliquid esse te reputes quam quod es & tibi tribuas, quod deo erit tribuendum, merearisque ab Apostolo
.1. Cor. 4. corripi dicente: Quid habes quod non accepisti? & si accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Nihil denique audire te delectet quod corpus tantum voluptate afficiat, animæ autem saluti nihil conferat. Perniciosa enim res est aures cantu dulci suauibusque sonis delinire; & animæ pati detrimenta, cum potius animæ salus per corporis labores castigationesque conquirenda sit, per ieiunia, per vigilias, per scribendi, legendi, orandi: aliosque adhortandi fatigationes. Operariis quippe impigris ac solicitis opus est patrifamilias in vinea sua excolenda: non otiosis & oscitantibus & qui fructum capere negligunt: dum florum foliorumque luxuria delectentur. Quæ ergo spiritui conducunt: illa audias, quæ autem carni blandiuntur, veluti mortifera non admittas. Porro vt ex deo te esse testeris, verba dei au
Iohan. 8. di. Illis qui hoc contemnunt dicitur: Propterea vos nõ auditis, quia ex deo non estis. Aperi aures sapientiæ & scientiæ salutari, & in ea delectare, vt proficias magis. Interesse prædicationibus ac sacris ecclesiæ lectiõibus stude, nec solum auscultes quæ dicuntur, sed etiam me
Isa. 1. moriter teneas. Non absque mysterio est dictum, Audi cælum, auribus percipe terra. Terra es, si auretenus diuina auscultes, cælum es si audis. Audit tamen qui sermonibus sacris catholicæque doctrinæ cũ auditionem, tum obedientiam præstat. Vnde audire interdum pro parere iussaque perficere vsurpatur. Ad hanc audiendi
Iacobi. 1. perfectionem Iacobus apostolus nos hortatur dicens, Estote factores verbi & non auditores tantum, fallentes vosmetipsos. Quia si quis auditor est verbi & non factor, hic conparabitur viro consideranti vultum na

niuitatis suæ in speculo, Considerauit enim se & abijt, & statim oblitus est qualis fuerit, qui autem prospexerit in lege perfectæ libertatis, & ꝑmanserit in ea, non auditor obliuiosus factus, sed factor operis, hic beatus in facto suo erit. Bonum ergo auditorem non audiendi attẽtio, sed agendi probat solicitudo, postq̃ quæ agenda sibi sint vt deo placeat, didicerit. Huic enim dicere licebit, Dominus mihi aperuit aurem ego autẽ non contradico, retrorsum non abij. Interioris hoīs ista auris est, quam dominus aperit, vt verba vitæ in cor eius infundat, quem diligit. Sunt tamen nonnulli vsque adeo peruersi, vt ne exteriorem quidem corporis aurẽ præceptis diuinis præbere velint, sed seculi vanitatib⁹ dediti, & temporalibus immersi negotijs ita viuunt, q̃ si qui post præsentem vitam nihil futurum expectent. Hi si qua tandem sæuientis fortunæ molestia compulsi deo supplicant, non exaudiũtur. Neq; enim liberari de peccato, sed de calamitate desiderant. Ait ergo scriptura, Qui declinat aures suas ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis, vt videlicet non modo non impetret quod petit, verumetiam ipse execretur vt infidelis & nouissima eius prioribus peiora fiant. Aduersum tales vociferatur Ieremias & ait, Ecce incircumcisæ aures eorum, & audire non possunt, ecce verbum domini factum est eis in opprobrium, & non suscipient illud. Sed cum ob hoc eos Chaldæoꝝ ditioni subdendos denunciet, innuit nobis contemnentem scripturæ sanctæ præcepta dæmonibus esse subijciendum, vt qui salutaria audire noluit, perditionis æternæ afficiatur supplicijs.

Isa. 50.

Pro. 28.

Ierem. 6.

De odoratu. Caput. XXij.

CAuẽdum posthæc ne ꝑ narium foramina illapsus odor, sua suauitate animum virilem effœminet & hō vnguentis delibutus contemnatur, q autoritate præstare debet. Odores quippe ipsus, quemadmodum & cantus oris & neruoꝝ tibiarumq; sonos, ad sacrorum cultum datos esse meminerimus, deóque lau

des celebrandas, non ad corporis humanæ voluptatẽ. Odoribus tamen morbos quosdam curari, quosdam ne veniant prohiberi constat, & citharæ sono Saulem regem conualuisse legimus. Rosis itaque & croco & floribus & nardo & balsamo & omnibus aromatum generibus iuxta medicorum placita vti licet, curationis gratia, non voluptatis. Eum vero qui sanus est, & in q̃ non est ægrotationis vlla suspicio, vnguentis deliniri flosculos naribus admouere, in cubiculo ex aromaticis suffimentis frangrante desidere, impudicitiæ argumẽta sunt, & eneruatæ emollitæque vitæ certissima indicia. Talium nanque vsu lenones, meretriculæ, homines que ad luxuriam se natos credentes delectantur, non illi qui virtutem præferunt voluptati, neque qui spiritui quam carni studere malunt, neque qui soli deo placere desiderant, & Christo domino dicere possunt, In odorem vnguentorum tuorum curremus, atque iidem confiteri audent; Christi bonus odor sumus. Verissima autem Christi vnguenta sunt, fides, spes, charitas, castitas, pudicitia, mansuetudo, liberalitas, pax, patientia, modestia, constantia, cæteræque virtutes. quarum suauitatẽ q̃sq̃s cõcepit, aliarũ rerum omnium fragrantiam facile contemnet, immo nefas putabit, opobalsamum vel myrrham vel stacten vel cassiam vel nardũ, vel quæuis alia odoramenta olere, cum magis eum qui cœlo dignus esse cupit spernere terrena, & virtutũ ac sactimoniæ odore fragrare oporteat. Quem si assecutus fuerit, quicquid naribus gratissimum suauissimumque esse creditur, præ illo nauseam putabit. In cœlo ẽm quo ille properat non est Engadi vicus balsami ferax, non Sabæa regio thuris abundans, non pretiosoꝝ vnguentorum mater Arabia, sed quod his longe redolentius ac suauius habetur, diuinæ p̃sentiæ indicibile odoramentum, & cunctis animæ sensibus nunquam defutura dulcedo, Apostolo dicente, Nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec cor hominis excogitauit, quanta præparauit deus suis dilectoribus contemptoribusque voluptatis. Percurre speculatione mentis sanctorum vi-

1.Cor.2.

tam,& si inueneris, q̃d per multas tribulationes oportuit illos intrare in regnum dei, impossibile esse crede, vt voluptarii ac delicati, nisi pœnitentiam agant,& mores mutent, & laboribus magis quam otio luxuriaque delectentur, eo possint conscendere & de temporalibus delitijs repente ad æternas transire.

De gustu. Caput xxiii.

GVstus quoque continendus est ne crapulæ appetentia polluatur animus. Gulæ quippe ista voluptas cum dominari cœperit, ad quæque turpia & inhonesta hominem impellit, multisq; afficit incommodis. Gula Noe pudenda detexit. Gula Loth stupratorem filiarum fecit. Gula Esau primogenituræ ius abstulit. Gula populum Israel magna ex parte repentina nece mulctauit. Gula filios Heli sacerdotis pdidit. Gula Helam regem Israel serui sui gladio interimendũ obiecit. Gula Holophernem Assyriorum ducem vnius mulierculæ manu perire fecit. Gula Sodomitas & Gomorrhæos prius in nefandos egit concubitus, deinde igne,& sulphure de cælo pluente extinxit, gulæ vitio id illis accidisse dominus testatur in Ezechiele, dicens, Hæc fuit iniquitas Sodomæ, superbia, saturitas panis, & abũdantia, & otium ipsius & filarum eius. Eodem sensu in Ieremia idẽ ait, Saturaui eos & mœchati sunt, & in domo meretricis luxuriabantur. Ex quo satis constat, de ventris ingluuie gigni libidinis intemperiem. Cum igitur tot mala ex incontinentia gulæ deriuentur, multo tamen ærumnosiora his deinde sequuntur. Quid enim miserius quam æternæ beatitudinis expertem fieri,& nunquam finiendis affligi supplicijs? Ebrio si, inquit Apostolus, regnum dei non possidebunt. Et in euangelio seruus contumax atq; temulentus diuidi iubetur, hoc est a sanctis separari, & illic hypocritarum partem occupare vbi est fletus, & ex dolore irrequetus dentium stridor. Qua in re quoniam tantum est periculi vt amplius esse nequeat, salutis nostræ solicitus dominus de euangelio clamat, Attendite vobis ne gra

Noe. Loth. Esau. Ezec. 21. Ierem. 5. 1. Cor. 6. Mat. 24.

uentur corda vestra in crapula & ebrietate & curis huius vitæ, & superueniat in vos repentina dies illa. Sed de gulæ vitio alibi plenius locuti sumus, nunc summã perstrinxisse satis sit. Vitio autem isto carebimus, si eos imitari voluerimus qui deo placuerunt. Pensemus illorum abstinentiam, illorum quotidiana ieiunia. Multi carnem, multi vinum gustare noluerunt, dum in cælesti regno diuinæ visionis dulcedine saturari cupiunt. Quosdam pane etiam abstinuisse legimus, & maceratis aqua leguminibus vitam sustentasse, nihil coctum comedisse. Alios herbis crudis radicibusq; contentos fuisse. Alios vero per biduum, per triduum, per dies plures nihil degustasse. Non hoc dico vt cibis ac potu a deo creatis, vt nefas putem, sed vt eos qui carnibus etiam vinoque victitant, ab ingluuie mortifera compescã. Vescere igitur alimentis ab ecclesia non interdictis, vinumque dilutum bibe, non tamen ad voluptatem, sed ad corporis necessariam sustentationem. Vtere inquam victu, quo isti qui tecum in monasterio sunt vtuntur, cum abstinent, abstine, cum ieiunant, ieiuna, & semper ad memoriam reuoca, ideo te monachalem vitam elegisse, vt deo famuleris, non vt ventri seruias.

De tactu. Cap. XXIIII.

TActus postremo nostri synceritatem seruare poterimus, si ab iis quæ rerum prohibitarum cupiditatem prouocare consueuerunt, manus continebimus. Bonum est homini (vt ait Paulus apostolus) mu-
i.Cor.7. lierem non tãgere. Nam si venusta forma mulierem intuendo periclitatur pudicitia, & si magis adhuc cum ea colloquendo, quanto plus periculi imminere credis, si post hæc neq; a tactu ipso temperas? Profecto nihil aliud restat, nisi vt vterq; inter vos excitatæ consentiat cupidini, & par amborum voluntas ad perpetrandum illicitæ coniunctionis crimen feratur. Quod si manum cohibueris, ne tangas, tantum tibi conferet ista continentia, vt per oculos conceptum, per affatum auctum obscœnæ cupiditatis ardorem languescere paulatim &

extingui, labefactamq; animi virtutem in integrum restitui necesse erit. Sin vero ipsum tangendi sensum non refrenaueris, igni in penetralibus cordis iam suscitato ligna addes, & incendium flammæ validioris, quod te ad interitum vsque exurat concitabis. Hoc autem exitium ne tibi contingat, audi sapientissimi Salomonis præceptum, & quod docet experto crede: malũ enim in quod ipse incidit, alios cauere iubet, ac de muliere loquẽs: Longe (inquit) fac ab ea viam tuam, & ne appropinques foribus domus eius. Cur ita, nisi ne tangendi detur facultas si propius accesseris? quanto magis proximas, tanto magis inis periculum, ne tangendo corruas. Minus tibi noxiũ ignem fore crede, si manum prunis ardentibus indideris, aut ferrum candẽs tenueris, quam si lasciuientem adulescentulam digito contingas. Prunæ quippe offendent corpus, puellæ vero tactus animam perimet. Pecuniæ quoque crebra contrectatio animum ad auaritiam stimulat. Quamcunq; enim rem tangere delectat, eius largius copiosiusque potiundæ auiditas crescit. Prudens itaque constitutio seraphici Francisci fuit, qua cauetur, ne monachi paupertatem pfessi nummos cõtingãt. sed illam eleemosynam quæ pecunia constat, secularium ministroꝝ manibus colligant, æra igitur quæ necessitas emendicare compellit, periculum tangere vetat, per alios recipiuntur, & per alios pro ipsorum victu expenduntur, vsqueadeo stipem per se sumere timent, quam pro se poscere non verentur, ne forte contrectatione illius deliniti aliquid vltra necessitatem concupiscant. Nam illum etiam in excelsis cum sanctis habitaturum prædicat Isaias, qui proiicit auaritiam ex calumnia, & excutit manus suas ab omni munere. Quanta autem mala pariat auaritia postea suo loco dicemus Porro illos maxime mundas manus habere decet. quibus a propheta præceptum est dicente, Mundamini qui fertis vasa domini. Nihil igitur immundum tangant manus illæ qbus concessum est vt purissimũ Christi corpus in sacramento palpent, & hostiam viuam offerant deo. Eas

Proue. 5

Constitutio sancti Francisci.

Isaiæ. 33.

manus ne qua peccati contaminet spurcities, meminisse debemus, ob hoc nobis a deo datas, vt ipsi præcipue qui dedit seruiant, ipsi laborent in operibus iustis actionibusque probatis. Tu ergo manus tuas ad euoluendos cælestis disciplinæ libellos porrige, & in iis quæ deo placent cõscribendis exerce, ad pingenda quoque fingenda ve appone simulacra illa, quæ vel spectatores ad sanctimoniæ cultum accendant, vel tuam ipsius mentem, ne per inania diuagetur, honesto labore occupent Denique modis omnibus contende, vt easdem manus tuas cũ pcibus puras ad cælum tollas. Ita enim facilius, quod postulaueris, impetrabis. Et quoniam hic de quo loquimur, tangendi sensus non solum ad manus pertinet, sed etiam ad reliquum hominis corpus. cuncta corporis tui membra deo autori suo seruiant, deo in omnibus obsequantur, nihil agant in quo ille offenditur, nihil committant in quo proximi scandalizantur, in omni prorsus contactu, immo in omni omnium sensuum officio atque operatione, danda est opera vt vitetur peccatum, cuius præmium est perennis apud inferos cruciatus, & colatur virtus, cui promissa est merces æternæ in cælo felicitatis.

De remedio contra sensuum voluptatẽ. Cap. XXV.

CAeterum super omnia ad reprimendam sensuũ voluptatem remedia, iuuabit animo recolere quicquid saluatorem nostrum sponte in hac vita passum nouimus. Igitur si te vana spectãdi voluptas prouocauerit, qualem ille voluptatem capiebat cogita, cum Iudæorum cerneret perfidiam, & ob id flere compelleretur, cumque eosdem contra se insurgere videret, quos ipse saluare venerat. Si tibi aurium delectatio blãdiri cœperit, attende quodnam illi delectamentum erat, quotidie ab impiis conuitia audire, seque probris maledictisque inimicorum incessanter pertundi. Si naribus infusa odorandi suauitas tibi insidiabitur, si gustandi luxuriosa dulcedo sui desiderium fecerit, memẽto

Visus. *Auditus* *Odoratus* *Gustus.*

to illum in vtraque manu pro rosis clauos ferreos per tulisse, in ore autem pro dapib⁹ fel, pro vino acetū sumpsisse. Si te denique communis toti corpori tactus ad voluptatem solicitauerit, quem ille toto corpore dolorem excepit, mente reuolue. Cerne coronatum spinis caput, manus pedesque clauis cruci confixos, latus lancea vulneratum, cuncta denique flagellis contusa membra. Ac ne iam grandioris ætatis eam arctam viam ingressum dicas, audi ipsum in psalmo confitentem: Pauper sum ego & in laboribus a iuuentute mea. Ad hæc seruorum eius, id est omnium sanctorum totam vitam, qua cœlū meruerunt percurre, & si quid in eo molle, si quid voluptuosum, si quid corpori iucundum delectabileque inueneris, audacter imitare. Sin vero e contrario cuncta dura, aspera, inquieta, tristia, & acerba fuisse non ignoras, cur tu ad hauriendas conuerteris voluptates, sicut domino tuo, ita & seruis eius dissimilis, tibiquemetipsi perniciosus? Quomodo enim eo quo illi conscenderūt, ascendes, si longe aliter atque illi vixerunt viuas? Et cum diuersa prorsus agas, quomodo non etiam diuersa sortieris? Nam si illi per terrenas tribulationes cœleste regnum possederunt, tu proculdubio post breues terrenæ luxuriæ delicias pœnam luiturus es æternam, nisi pœnitentiam egeris. Mitte igitur istas, quæ te nūc oblectant vanitates, renuntia voluptatibus, cuncta corporis blandimenta, veluti pestem quandam animæ fuge, & illa potius quæ laboriosa sunt amplectere, difficilibus assuesce, in omnibus morū synceritatem serua, innocentiam custodi, affectibusque moderare. Moderandorum autem quæ ratio sit, quia locus hic exigere videtur, dicere nunc aggrediar, ope fretus diuina, non meis viribus, quæ nullæ sunt, confisus.

Tactus.

Psal. 87.

Libri IIII. finis.

EVANGELISTARII MARCI MARVLI Liber quintus, sub titulo charitatis, materiam de libidinis cohibitione, matrimonij integritate, eleemosynarum largitione, beneficiorum collatione & acceptione, & vitijs his virtutibus contrarijs, complectens.

De temperantia Cap. I.

IPSA igitur passionum, quæ a sensibus oriuntur, moderatio, temperantia dicitur. Ea virtus vsq; adeo reliquis omnibus necessaria est, vt nisi illis comitem se præstiterit, continuo ad vitia dilabentur, & virtutis nomen naturamq; amittent. Iustitia que ipsa si temperantiæ freno non regeretur, aut in negligentiam, aut in sæuitiam desineret. Temperantia mediocritatem seruat, appetitiones domat, ignauiam expellit: dicta, facta, cogitataq; rationis finibus concludit. Nihil turpe fieri patitur, voluptatibus imperat, ne modum excedant, dolori succumbere vetat, in omnibus recti honestiq; rationem constare iubet, non finit extolli prosperis, neq; deijci aduersis, sed in vtraq; fortuna constantem animum esse iubet. Ne itaq; sensuum tuorum perturbationibus cedas, temperantia efficiet, & ad illa quæ memorauimus, comparanda remedia te diriget, quibus tu vsus abiges abs te otium & desidiam, & cupiditatem, & turpes amores, & omnem luxuriam, vt amplecti queas laborem, solicitudinem, largitatem, pudicitiam, frugalitatem. Et cum vitia quæ circa virtutem in medio constitutam sunt caueris, illa quoque quę vltra habentur vitabis, ne videlicet labor vertatur in lassitudinem, solicitudo in curiositatem, largitas in prodigalitatem, pudicitia in agendorum dicendorumq; inutilem verecundiam, frugalitas in stultum ab omnibus

abstinendi rigorem. Cuncta ergo æquis temperantiæ mensuris, iustisque proportionibus circunscribes, vt nec modicitate delinquas, nec nimietate excedas. Optimumque tibi videbitur, solertiam sequi nautarum, qui in onerando nauigio tale temperamentum seruant, vt neque nimio pondere pressum obruatur fluctibus, neque nimia leuitate suspensum lateribus vacillet, & flantium ventorum impetum ferre nequeat. In omni quippe vitæ tenore rationabilis mensuræ modus vtilissimus est. Intemperantia vero omnium prorsus nequitiarum & parens & nutrix est. Quibus illa dominatur, de sanctorum consortio exierunt, cum iustis non scribentur. Ab ipso enim domino, quia sanctionibus eius non parent, reprobati abdicatique sunt. Omnis alienigena, inquit, incircumcisus corde, & incircuncisus carne, non introibit in sanctuarium meum. Aliud præterea incircuncisorum genus est, quos Ieremias notat, dicens, Ecce populus hic incircuncisus auribus, & nolunt audire. Aliud etiam de quo Moyses esse se fatebatur, cum se indignum officio sibi delato existimaret, & vt in Hebræo habetur, diceret, Incircuncisus labijs ego sum. Huiuscemodi autem circuncisiones, hoc est, cordis, aurium, & labiorum, quia non corporis, sed spiritus sunt, faciunt vt ipsam quoque carnis circuncisionem, intelligentiæ demus spiritali. Qui ergo temperans fuerit, primo cor suum circuncidet ne cogitet malũ, ne prauæ appetitioni assensum præbeat. Qui enim assenserit, & ad perficiendum scelus quod cogitauit animum inclinauerit, hic incircuncisus corde erit. Deinde qui temperans fuerit, suas aures circuncidere curabit, subtrahendo auditum delatorũ susurris, adulatorum blanditiis, turpibus scortatorum canticis, impudentiæque scurrarũ. Qui vero aliquem ex his libenter audierit, incircuncisus auribus erit. Postremo qui temperans fuerit, labia sua circuncidere studebit, linguam cohibendo, ne de aliquo infamandi causa obloquatur, ne cui maledicat, ne litiget, ne rixetur, ne opprobret, ne mentiatur, ne quid denique iniquum, fœdum, inhonestum pro-

Ezec. 44
Iere. 6.
Exod. 4.
Incircũcisus corde.
Incircũcisus aurib.

glexerit, & sine delectu quicquid in buccam venit effu tierit, hic incircuncisus labiis iudicabitur. Carnis vero circuncisionem ad reliqua interioris hominis membra pertinere reor. Itaque qui temperans fuerit, minime negliget & manus circuncidere suas, ne malum operetur, pedes, ne illo vbi peccandi periculum imminet, currat, oculos, ne quid quod nefas est concupiscere spectent, palatum, ne ebrietati ganeæq; seruiat, olfactum, ne vnguentorum odore delectetur, sed virtutum. Qui se ita vt dicimus circunciderit, circuncisiōe (sicut Paulus ait) non manufacta, & in omnibus spiritui magis quam carni obedierit, huic perfectæ temperantiæ inesse virtutem quis negabit? quis non dignū arbitrabitur, vt tandem in sanctuarium dei ingrediatur, præmiaque capiat supernæ hæreditatis, factus dei filius, quia noluit fieri turpium voluptatum seruus.

Circumcisus carne.

¶De virginitate Caput. II.

CAeterum cum in omnium malarum cupidinum incitamento temperantiæ freno opus sit, tū maxime in coitus appetitiōe stimulo inhibēdo. Nullus violentior in animantibus affectus, nullus insuperabilior. Assidue cum illo pugnandum est, & si sæpius viceris, periculum est ne postremo vincaris. Quanto autem difficilior victoria, tanto & victoriæ remuneratio maior ac præstantior. Nunc ergo non incongrue referenda incidunt, primo castitatis pudicitiæq; bona, deinde contrariæ libidinis mala, vt his deterriti, illis allecti, pertinacius in proposito persistamus virtutis. Castitatis quidem principatum tenet illibata virginitas. Nā virginem esse, supra vsum naturæ est, & angelicum magis quam humanum. Ideoq; & in lege honorata est virginitas, & in euangelio, sed in euangelio magis. Prohibet lex, vt sacerdos viduam vel repudiatam ducat vxorem, sed virginem tantum. Et cum Moyses Madianitas delere mandaret, virginibus parci iussit. Iesus Naue, qui Christi domini figuram ferebat, neq; vxorem habuisse memoratur, neque liberos, & illo duce populus Israel

Leuit. 21.

Nume. 31.

Iesus.

terram ingressus ē promissionis. Elias & Elisæus nusquam iniisse matrimonia leguntur, & soli inter veteres a morte quosdam ad vitam reuocarunt. Ieremias quoque, quia in vtero matris dicitur fuisse sanctificatus virgo permansit, ne donum amitteret adultus, quod acceperat conceptus. Ad nr̄a veniamus. Ipse dei filius Christus virginem matrem sibi elegit, virgo ipse permāsit, virginum sponsus dici voluit, sed neque baptizari nisi a virgine sibi placuit, neque matrem cum ab ea decederet, nisi discipulo virgini commendare. Hæc autem omnia, vt quam deo grata esset virginitas doceret, cuius conseruandæ matrem fœminis, se masculis in exemplum dedit. Exinde vterque sexus profiteri cœpit virginitatem, & ineundi coniugij prolisq; suscipiendæ voluptate contempta, ad monasteria confugere, seq; soli deo dedicare: vt dum neque nubunt, neq; nubuntur, angelis cælestibus pares forent, & humanam conditionem egressi, peculiare priuilegium acquirerent, cantica quæ nemo alius cantare potest, coram deo personādi, agnumq; sequendi, quocunque se ille vertisset, vt sicut Christo matrique eius Mariæ, ita & ipsis nullum in æternis mansionibus habitaculum clausum esset. Quid enim non illis patere crediderimus in patria sursum, q dum hic peregrinarentur, nulli obscœnæ cupidini patuerunt, & in carne præter carnem viuere perseuerarunt, vt magis deo placerent? Fidelissimorum enim seruorū est, semper id maxime conari, quod domino suo maxime gratum fore animaduertunt. Itaque non solū attendunt quid ipse imperet, sed etiam præter imperium quid ipsum delectet. Quam obrem plurimi sanctorum virginitatem inuiolatam conseruarunt, vt q̄ se in primis deo placere posse non ignorabant. Virgines fuere Iohannes baptista, quo inter natos mulierum non erat maior, Iohannes apostolus, quem singulariter Iesus dilexisse dicitur, Iacobus, qui frater domini nuncupatus est, Paulus vas electionis, aliiq; multi ex discipulis. Inter fœminas autem Martha, Petronilla, Tecla Agatha, Lucia, Catharina, Cæcilia, Barbara, Hagnes

Elias.
Elisæus.
Ieremias.
Iesus Christus

aliæq; multæ, quæ tormenta perpeti atque occidi maluerunt, quam virginitatem nuptiis commutare. Quidam martyrum cum meretricibus a tyrāno additis oppugnarentur, proprias linguas dentibus discidisse constat, vt voluptatis motum sensus excluderet doloris. Ipsi itaq; qui in confessione fidei aliorum sæuitiam nō timebant, in castitatis periculo in se sæuierunt, non leuius flagitiū fore rati si libidini consensissent, quam si Christum abnegassent. Tunc autem in culmine virtutū tua erit virginitas, cum etiam illa quæ imperantur perfeceris. Quæ enim vel qualis est serui erga dominum obseruantia, magna in re præstare obsequium, & in parua negligere mandatum? Nonne fatuitatis arguuntur in euangelio virgines quæ de sola virginitate sibi plaudētes, oleum quo totius vitæ lampas illuminatur oleum videlicet mandatorum dei non comparauerant? Nonne etiam ille ab omnibus irrideretur, qui coronā auream capite præferret, & vilibus attritisque indumentis tegeretur? Virginitas ergo nisi imperata domini perfecerit, tantum abest vt cæteris fidelibus altius ascendat, vt etiam cum ipsis qui in imo cruciantur computanda sit. Hoc verum esse ipsa decem virginum parabola tibi ostendit, fatuæ nanque prudentibus ianuam beatitudinis ingressis foris remāserunt, quia nihil aliud muneris habebant, quod sponso offerrent, pter nudam virginitatem adminiculisq; necessariis carentem. Castitatis quidem professio inter perfectionis opera merito censetur; sed sicut poma antequam maturescant, decidunt, & folia ramique siccantur, cum trunco, cui tota arbor innititur, deesse cœperit humor, ita q̄ uis perfectio (si modo perfectio dici debeat, vbi multa deficiunt) suo fraudabitur fructu, nisi mandatorum obseruatione foueatur. Si vis ad vitam ingredi, serua mādata, inquit dominus. Nisi ergo illa seruaueris, licet castus, licet integer sis, & mente atque corpore impullutus, vitam habere non poteris. Castitatem vouisti, diuitias contempsisti, cætera religionis vota suscepisti: hæc per se quidem vitam beatam non merentur, si ta-

Mat. 25.

Mat. 19.

men virtutibus mandatorum dei coniuncta fuerint, ad multo altiorē beatitudinis gradum te prouehent, quā si absq; his mandata tantum obseruasses. Felix igitur illa virginitas, illa castitas, illa paupertas, illa senioribus exhibita obedientia, quæ cum earum virtutum comitatu quæ iussæ sunt, cælesti sponso poterit occurrere. Felix inquam illa virgo quæ non sola pudicitiæ laude cōtenta, sed etiam omnibus necessariis monilibus ornata sponsi sui præstolabitur aduentum.

De castitate viduali. Ca. III

Virginali munditiæ proxime accedit castitas viduitatis continentiaq; eorum qui quamuis virgines non sint, finem tamen carnali copulæ statuerunt suscepto religionis voto, vt expeditius deo seruire cælestiumque contemplationi vacare queant. Horum propositum longe melius esse quam coniugatorū vtriusque scripturæ testimoniis probatur. In Leuitico filia sacerdotis vidua ad patrem reuersa vescitur de santificatis, quæ certe attingere gustareque nequibat, dum marito seruiret. In Exodo Moyses p triduum ab vxorio opere abstinere eos iussit, qui ad montem accessuri, deumque loquentem audituri erant, Sed neque Dauidi vel cæteris qui cum illo erant, cum esurirent, licuit panes accipere sanctificatos, nisi cū se mundos a mulieribus ab heri & nudiustertius esse confessi sunt. In nouo autem instrumento Paulus apostolus coniugati atque soluti distantiam docere volēs, Qui sine vxore est inquit, solicitus est quæ domini sunt quomodo placeat deo: qui autem cum vxore est, solicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuisus est. Et mulier innupta, inquit, ac virgo cogitat quæ domini sunt vt sit sancta corpore & spiritu, quæ autem nupta est cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro. Quantum igitur præferenda sit viduitas matrimonio, continentia nuptiis, ipsa studiorum atque operum diuersitas inditio est. Quis enim fidelium negare audet, longe melius esse, illa quæ dei sunt

Leuit. 22. Exo. 10 1. Reg. 21 1. Cor. 7.

cogitare, quàm illa quæ mundi & quomodo deo placẽ as quæ rere, quam quomodo placeas vxori? Nemo tã men credat damnari matrimonia dum his meliora pro ponuntur. Non enim peccant qui lagitime coniungun tur. sed tamen illi qui ideo coniungi nolunt, vt liberi- us vtq; syncerius deo seruiant, beati esse dicuntur. Mu- lier, inquit, alligata est legi quãto tempore vir eius vi uit; q̃d si dormierit vir eius liberata est a lege. cui vult nubat, tantum in domino. Beatior autem erit, si sic per manserit secundum meum consilium. Ac ne consulen tem contemneres, cõtinuo subiunxit: Puto autem quod & ego spiritum dei habeam. Idem apostolus Tito di- scipulo præcipit, dicens: Viduas honora, quæ vere vi- duæ sunt. Has etiam qualiter se gerere debeant instrũ ens ait; Quæ autem vere vidua est & desolata, speret

1. Tim. 5. in deum, & instet obsecrationibus & orationibus no- cte ac die. Nam quæ in delicijs est viuens mortua est. Il las ergo quæ delicias mundi, vt Christum lucrifacerẽt spreuerunt, & reuereri; & si indiguerint, ecclesiæ ali- mentis mandat sustentari. Honor enĩ in scripturis non

Pro. 3. solum reuerentiam, sed etiam liberalitatem eleemosy- namque designat, vt in prouerbijs: Honora dominum de tua substantia, & de primitijs omnium frugum tua rum da pauperibus. Cum autem Apostolus vere vidu- as in ecclesia reuerenter suscipiendas alendasq; præce- pisset, si modo vnde alantur de suo no habuerint: pro- spicere etiam volens ne qua de his sinistri rumoris ob- oriatur suspitio, ne quis infirmis peccandi locus detur Vidua, inquit, eligatur non minus sexaginta annorum quę fuerit vnius viri vxor, in operibus bonis testimo- nium habens, si filios educauit, si hospitio recepit, si san ctorum pedes lauit, si tribulationẽ patientibus submi- nistrauit, si omne opus bonum subsecuta est. Adolescen tiores autem viduas deuita. Cum enim luxuriatæ fue- rint, in Christo nubere volũt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Non ergo ob hoc solum vitandæ sunt, quia earum consortium castitati periculum sit, verumetiam quia ipsę iniuria

ecclesiam afficere soleant, repetendo connubio, cum p̄fessæ fuerint castitatem, & quod deo vouerant nō exoluendo. Cumque ita sit: Volo, inquit, iuniores nubere, filios procreare, matresfamilias esse, nullam occasionem dare aduersario maledicti gratia. Iam enim quædam conuersæ sunt post satanam. Quare illas nubere vult aperte declarat, ne videlicet castitatem vouendo irritum faciant promissum, ne post satanam abeant, & ad illicitos amplexus conuersæ diabolo nubant. Tolle incontinentiam istam, & non dicet, Volo iuniores nubere, sed quemadmodum superius dixit, beatiores erūt, si sic permanserint secundum consilium meum, hoc est, si in proposito perdurarint castitatis, & veræ viduitatis officiis functæ fuerint. Quod ibi etiam & quidem manifestius asseuerat, vbi ait: Dico autem non nuptis & viduis, bonum est illis, si sic permanserint sicut & ego: quod si non se continent, nubant. Melius ē eñ nubere quam vri, id est, licitas inire nuptias, quam illicitis ardere amplexibus. Patet ergo Apostoli eē sententiam: Illis viduis quæ se continere nequeunt, magis expedire vt nubant, quam vt per incontinentiam pereant, Illis vero quæ deo magis quam hominibus placere cupiunt, optimum esse nō nubere, sed in castitate perseuerare. Porro quod hic fœminis præcipitur, viros q̄que respicit, qui castitatem præferunt matrimonio, sexagesimum fructum tricesimo, & domini cultum vxoriæ seruituti, quibus a saluatore dicitur, Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. Et ab Apostolo, State succincti lumbos vestros in veritate. Lumbi ad generādi rationem pertinent, quos præcingere, quid aliud nisi castitati studere est? Hoc quidē præcipuis, hoc electis dei Christique discipulis iniungitur, non vulgaribus, non terrena temporaliaq; appetētibus, sed ad cælestem gloriā aspirantibus & æternam. Vnde Eliam prophetam & Iohannem baptistam zona cinxerat pellicea, q̄ significabat in carne mortificatos, nullique obscœnæ cupidini subiectos, quam autem ma

1. Cor. 7.

Lucæ. 12.

Ephesi. 6.

gni spiritus hi ambo fuerint, nemo fidelis ignorat. Ille etiam vir sanctus ista continentiæ virtute proficere optabat, qui ingemiscens ait: Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus, & se superari sentiens auxiliũ imploràuit: Intẽde, inquit, in adiutorium meum domine deus salutis meæ. Illam vero mulierem, vt optauerat ita profecisse credimus, de qua est scriptum: Accinxit fortitudine lumbos suos, & roborauit brachium suum. In brachio, iustitiæ opera intelligimus, quæ tunc sane robur & firmitatem sui concipiunt, cum lumbis zona castitatis constrictis contemnimus illecebras carnis, & coniugij iugo expediti, in illorum concedimus libertatem eunuchorum, qui se propter cæleste regnum castrauerunt. Quæ profecto virtus, quoniam vulgari vita eminentior est non imperatur, sed suadetur, dicẽte domino: Qui potest capere capiat. Vt autem ad capiendum quod popofuit enitamur, præmiorum magnituidine nos prouocat per Isaiam dicens: Ne dicat eunuchus, quoniam sum lignum aridum hæc enim dicit dominus: eunuchis, Qui custodierint sabbata mea & elegerint quæ volui, & tenuerint fœdus meum, dabo eis in domo mea & in muro meo locum nominatum, & nomen melius filijs & filiabus, nomen sempiternum dabo eis, quod non deficiet. Laudent matrimonia coniugati & prolis fœcunditate glorientur, dum tamen eunuchi nostri melius filijs & filiabus nomen a domino sibi vendicent, patribusque & matribus apud omnium patrem pluris hebeantur. Restat vt doceamus quibus armis virtus castitatis ne offendatur, tuenda sit.

Psal. 37. Prou. 31. Matt. 19. Isaiæ. 56.

De consortio diuersi sexus vitando. Caput IIII.

CAstitatis professoribus non sui sexus hominum consortia sunt fugienda. Quis fuerint sancti vir & fœmina, nequaquam tñ sibi confidant, in æta

te præsertim adhuc vegeta & robusta, vt sine arbitris inter se colloquatur, vt soli simul sedeant, aut conuersis alter in alterum oculis inuicem se spectent, ne forte cogitare cogantur, quod intercedente verecundia confiteri non audent. Potest quidem fieri vt amborum vult⁹, gestus, sermo pudicitiam seruet: difficillimum tamen imo impossibile est, ne quando vel vtriusque, vel alterius eorum mens impuris æstuet desideriis, vel momento aliquo temporis concupiscat, quod committere veretur. Audi Salomonem dicentem: Fauus distillans labia meretricis, & nitidius oleo guttur eius, nouissima autẽ illius amara quasi absynthium, & acuta quasi gladius biceps, pedes eius descendunt in mortem, & ad inferos gressus eius penetrant, per semiam vitæ non ambulant vagi sunt gressus eius & inuestigabiles. Nunc ergo fili audi me, & ne recedas a verbis oris mei, longe fac ab ea viam tuam, & ne appropinques foribus domus eius, ne des alienis honorem tuum, & annos tuos crudeli. Præsentem voluptatem cum futura pœna compara, & probabis consilium hoc quod offert. Cito transit quod delectat, nullo fine concluditur quod cruciat. Sed fortasse cauillaberis & dices, non tibi accessum interdici aliarũ præterq̃ meretricũ. At in iis q̃ꝗ q̃ pudicitiam præ se ferunt, blanda vox, mollis gestus, benignus aspectus, venusta forma, & toti⁹ corpis tegumẽtoꝝ nõ inelegãs cultus, nonne impudicitiæ incitamenta sunt? Ipsa quidem mulier casta & continẽs est, sed si multa quæ in illa conspicis, ad turpes cogitatus prouocant, quomodo tutũ te putabis, si ei adhæseris? Ne qs tamen malignæ excusationi detur locus, disce non minus fugiendas esse pudicas quam impudicas, illo saltem exemplo, quo Dauid secundum cor dei electus, & pudica satis iudicata Bethsabee Vriæ vxor conciderunt. Nulla hæc notabatur infamia, ille morum sanctitate non minus quam regno nobilis erat. Hanc se lauantem tantum vidit & captus est, exarsit in concupiscentiam, opereq;

Prou. 5.

2. Reg. 11

impleuit quod concupierat. Nunquid tu illo sanctior, ut tales fœminas nõ solum intueri, sed etiam cum iisdẽ colloqui, cũ iisdem considere & cõmorari, & fortasse ridentibus arridere non timeas? Ad hæc memẽto quod idem periculum veriti pleriq; fideles, & paternam domum ne inter mulieres versentur, derelinquũt, & vrbibus excedunt, & sola atq; hominum cultu deserta loca penetrant, ibi domino seruientes, quo ne nomen quidẽ fœminæ possit accedere. Si qua eos aliquando visæ mulieris cogitatio molestat, noctes vigiles ducunt, orationibus instant, ieiunia frequentant, pectus pugno verberãt, donec dño miserante pristina menti reddatur qes, & aduersario in fugam conuerso victoriæ succedat solatium. Nihil isti circa se conspiciũt nisi rupes & syluas nihil audiunt nisi rugitum ferarum & auium cantũ & sibila serpentum: tu te autem periculo liberum fore arbitraris quotidie inter fœminas conuersando, illas intuendo, de illis fabulas audiendo, teque vltro illarum aspectibus offerendo, neque consortia vitando, sed nũc vocatus, nũc inuocatus domos cubiculaq; illarum adeundo? Non est istud, crede mihi, seruare castitatem, sed prostituere, non spiritui seruire, sed carni
Eccle. 42. cũ scriptum sit, In medio mulierũ noli commorari. De vestimento enim pcedit tinea, & a muliere iniquitas viri. Sicut ergo vestimentis ac panno nihil est magis inimicum quam tinea, ita nihil magis periculosum castis mentibus, quam diuersi sexus coniuncta conuersatio. Bonum est mulierem non videre; quia qui viderit & cõcupierit, iam mœchatus est eam in corde suo. Bonum est mulierem non tangere: quia qui tangit picem, inquinabitur ab ea. Quod si in solitudine degentium mentes fœdis cogitationib⁹ interdũ solicitentur, quomodo ibi castitas esse poterit secura, vbi vir & mulier vel eodem vsi fuerĩt cõtubernio vel si locis disseparãtur, congressib⁹ nõ abstineãt? Si qñ tamen necesse erit conuenire, & vtriusq; præsentiam res exegerit, tales testes arbitriq; adhibeãtur, qbus corã pudor erit vel loqui quod turpe sit, vel quod non liceat facere. Secreta enim col-

ſoquia tametſi crimine caruerint, criminis tamen ſuſpicione non carebunt. Debemus autem prouidere bona non ſolum coram deo, ſed etiam (vt Apoſtolus ait) coram hominibus. Cuius munda eſt conſcientia, non p̄beat alteri infamãdi occaſionem, ne in fratrem peccet.

¶De remedijs aduerſus tẽtamenta libidinis. Caput V.

Porro cum fœminarum frequentiam conſpectumq; fugeris, teipſum fugere non potes. Quocunq; locorum perrexeris, cum tua tibi carne pugnandum eſt. Caro ſemper ad voluptates prona, compellit hominem id cogitare, a quo mens deo dedita abhorret & declinat, ne forte dum carnali ſuggeſtioni aſſentitur, domino ſuo delinquat. Luctam iſtam vincere non poteris, niſi armis opportunis atq; cõgruis fueris vſus. Arma igitur quibus carnis tuæ domanda petulantia eſt ieiunia ſunt ſolito crebriora, frequentiores preces, magis intenta diuinorum tractatuum lectio, & circa facienda opera corporis fatigatio diligentior. Cum hoc telorum genere qui in prælium proceſſerit, eius caſtitatis arcem, neque carnis fœda titillatio, neque diaboli callida machinamenta poterunt euertere. Primo igitur da operam, vt ieiunando de cibis potius quam de laſciuia cogites, & venarum calorem temperes vẽtris vacuitate. Luxuriant enim corporis venæ pabuli repletione ſuccenſæ, & ebullire in libidinem affectant. Equos quoque ferocire cogit obeſitas, macilenti deſinunt calcitrare. Quod ſi Sodomitas & Gomorrhæos (vt ſcriptũ eſt) ſaturitas panis & otium in abominandos præcipitauit coit⁹ & ſi hac ip̃a de cã eiuſdem criminis Iudæi arguunť dicente, dño, Saturaui eos, & mœchati ſunt, & in domo meretricis luxuriabãť: nõne p ieiuniũ euitata ſaturitate ſcelus quod ab ea proficiſci credimus ſimul vitabitur? Cæteꝝ cum turpis libido dæmonium illud ſit, quod non eijcitur (vt Saluator ait) niſi in ieiunio & o- Ierem. 5.

X 5

ratione, orandum quoq; erit, vt ipse in nobis castitatis virtutem protegat qui dedit. Iungantur igitur ieiunio preces, & quod ipsi per se præstare non possumus, a do-

Iudith mino postulemus vt possimus. Iudith quæ Holophernem Assyriorum ducem sua occidit manu, ieiunando simul & orando viduitatem seruauit, & inter inimi-

Anna. cos tuta, imo etiam inimicorum victrix fuit. Anna in euangelio Phanuelis filia, & ipsa amisso viro perpetuã vouerat castitatem. Qualiter autem eam conseruarit, euangelista declarat, dicens. Non discedebat de templo ieiuniis & obsecrationibus seruiens die ac nocte. Et quo-

Lucæ. 2 niam casta permansit, Christum natum videre meruit, & in paruulo intelligere mundi saluatorem. Facessat desidia, omnis abeat torpor, non est otiosorum ista virtus, multa vigilia, assiduo labore tuendus est thesaur⁹, quem suppilare cupit caro, demoliri conatur diabolus & dissipare nitit mundus. Ieiunio ergo & orationi succedat lectio, quæ te vel in aliorum lapsu cautiorem efficiat, vel in aliorum fortitudine continentiorem. Redintegratur animi vigor ad virtutum perseuerantiã, pleniorq; infunditur gratia, q̃ties pie sancteq; viuendi p̃cepta releguntur. Ibi iustoꝝ p̃mia malorumq; pœnæ etiam segnes excitant ad colendam animi sanctitatem negliamq; fugiendam. Legendo itaq; sacras literas, qbus talia continentur, in ꝓposito bonaꝝ actionum soli-

Rom. 15 damur non legendo reddimur imbecilliores. Apostolus ait. Quæcunq; scripta sunt, ad nr̃am doctrinam scri-

Ephe. 5 pta sunt. Frustra aũt scripta essent, nisi etiam legenda omnibus ꝓponerentur. Nolite (inquit) inebriari vino, in q̃ est luxuria, sed implemini spiritu sancto, loquentes vobismetipsis in psalmis, hymnis, & canticis spiritalibus, cantantes & psallentes in cordibus vestris domĩno. Qui ergo talia legere vel audire neglexerit, spiritu sancto impleri non poterit. Et quomodo castitatem seruare valebit, si spiritus sancti auxilio fuerit destitutus? Porro quid iucundius, aut qd optabilius, q̃ dei sapientiam in scripturis audire loquentem, & illius doctrinæ ihærere, q sol⁹ nec falli possit, nec velit fallere? Hui⁹

potissimum lectionibus delectetur, quisquis optimis verissimisque vitæ institutis cupit proficere. Si tamen adhuc alia lex in membris tuis repugnauerit legi mentis tuæ, aliis insuper fatigationibus frangenda tibi erit protervitas carnis aut humum rastro fodias, aut holera in horto sitientia irriges, aut plantaria facias, aut canistra lętis texas viminibus, aut aptam igni materiam cędas, & sarcinas humero impositas baiules, & domum translatas vsui reserues. Denique semper facias aliqd operis, vt cum apostolo dicere queas: Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne forte cum aliis prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Profecto nulla ei dominabitur voluptas, qui sic sibimetipsi imperare didicerit, Sic autem faciendo, siue centesimum cum virginibus, siue sexagesimum cum viduis fructum colliget, atque angelis qui in cælo sunt, par similisque erit. 1. Cor. 9

De matrimonio. Caput vi.

Nunc locus postulat, vt de matrimonio aliquid in medium proferamus ne quis culpã putet vxorem ducere, cum etiam coniugatorum virtus sit pudicitiã colere, liberos bonis artibus instruere non voluptatis gratia, sed generandi affectu copulari: nihil dicere aut facere, quod ex ipsis natos non deceat imitari. Quandoquidem paruulorum simplicitas nullius operis est magis æmula, quam quod a parentibus viderit factitari. Discant igitur cõiugati, quid ipsis apostolica præcipiat disciplina. Nam sicut misericors deus vult omnes homines ad salutem peruenire, ita apostoli Christi cuique hominum conditioni monstrare conati sunt quomõ saluarentur, quorum Paulus diuina spiritalique scientia in primis præditus ait: Si acceperis vxorem non peccasti: & si nupserit virgo, non peccauit, quinimmo vt ostendat etiam in coniugio esse aliquid boni, Qui matrimonio, inquit, iungit virginem suam bene facit. Nihil enim ab ipso rerum autore deo constitutum est, quod non bonum sit, licet aliud alio 1. Cor. 7.

melius atq; perfectius. Tunc autem primum nuptiæ ab eo constitutæ sunt, cum masculum creasset & fœminam benedicensque ipsis dixisset. Crescite, & multiplicamini & replete terram. Qua quidem in re hoc quoque obseruandum, quod non ad voluptatem vocati sint, sed ad liberorum procreationem, vt crescant videlicet & multiplicentur, tametsi fieri non potest, ne qua intercedat voluptas, non tamen in ea nuptiarum finis esse debet, sed in fœtu multiplicando, quemadmodum benedictio præscripsit diuina. Et cum ita sit, audeo dicere, Scortator, non maritus est, quem magis coire quam generare delectat, & mulier ipsa scortum, non vxor, quæ libidine magis gaudet quam fœtu. Porro fœdera matrimonii perpetua esse oportet. Quos enim deus coniuxit, homo non separet. Erunt (inquit) duo in carne vna. Itaque præuaricatur vir quoties aliam appetit, & mulier quoties alium suspirat. Caro enim quæ vna esse debet, in duas distrahitur, cum pellex aut mœchus adamatur Sit igitur honorabile connubium (vt Apostolus inqt)
Heb. 13 & thorus immaculatus, vtq; contaminari illicito amo
Eph. 5. re timeas, addit. Fornicatores eñ & adulteros iudicabit deus. Viros quoq; præesse vxoribus debere testatur alibi, dicens. Mulieres viris suis subditæ sint sicut domino. Quoniam vir caput est mulieris, sicut Christus caput ecclesiæ. In Genesi quoque primæ mulieri dictum legimus a domino, Sub viri potestate eris, & ipse domi
Gen. 3. nabitur tui. Cæterum sicut Christi & ecclesiæ sancta est coniunctio, ita viri & vxoris impolluta sit copula oportet, vt nec ipse aliam sponsam, nec ipsa alium desideret sponsum, & suspicionem etiam caueant minus fidi inter se amoris pactique violati. Neque enim coram Hymenæo vel Thalassio inter se pepigere, vt vana solebat gentilitas, sed vt decet fideles, deo vero inuocato. Christoq; teste & ecclesia. Nihil magis ratũ esse debet, quam quod his accitis ac præsentibus, pie iusteque fuerit promissum. Deinde idem Apostolus paucis verbis multa complexus, Vxori (inquit) vir debitum reddat, similiter autem & vxor viro. Debet quippe alter alteri si

dem, debet charitatem, debet honorem, pudorem, pacem, atque cõcordiam. Talia si intercesserint, exolui ab his quod debetur manifestum est. Oportet autem in eo quidem reddi debitum, ne alteri generationis operam exigenti alter deneget: Sequitur enim, Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir: similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Hinc ait: Nolite fraudare inuicem, nisi forte ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi. Quare hoc, nisi ne forte illius qui consentire noluerit, cõcupiscentia periclitetur: & dum licito coitu nequit vti, ad illicita desideria declinet? Quamobrem post continentiæ quoque consensum hortatur, vt iterum in idipsum reuertantur, atq; addit: Ne tentet vos satanas propter incontinentiam vestram. Sed quod suadet metuens, ne volens iubere vi deatur, ait: Hoc autem dico secũdum indulgentiam, nõ secundum imperium. Volo autem vos omnes homines esse sicut meipsum, id est, cælibes, continentes, castos, & a seruitute coniugalis necessitatis prorsus alienos. Atque ita aliud est quod indulget propter incontinentiã, aliud quod vult propter vitæ perfectiõem. Vt ergo fornicationem fugias, vtere coniuge, sed si ambo ducimini studio præstantioris virtutis, vtere castitate. Alterũ enim carni seruire est, alterum spiritui, & qui in carne seminat, de carne & metet corruptionem, qui vero seminat in spiritu, de spiritu metet benedictionẽ. 1.Cor.7.

De viri vxorisque officio. Cap. VII.

MEminerint prętereavxores reuereri maritos, priorem honoris locum eis cedere, eorũdemque subdi imperio. Id quidem exigit & autoritas diuina, vt dictum est, & apostolicum præceptum, & lex ipsa naturæ, cum etiam inter gentiles & a religione nostra alienos constet, viros quam fœminas honorabiliores esse atq; liberiores. Ne quis tamen vxore sic cõtempte vtatur vt serua, Petri apostoli mandatum est, q̃ monet ipsis etiam impartiri oportere honorem tanquã 1.Pet.3

cu odio

cohæredibus gratiæ vitæ. Et in Malachia est scriptũ: Vxorem adolescentiæ tuæ noli despicere. Socia thori tibi est, & domesticæ gubernationis curæq; consors, & communium liberorum parens, non de capite educta, ne imperet, nec de calcaneo, ne contemnatur, sed de costa formata, vt inter vtrunq; media habeatur, & secundo loco post patremfamilias in domo honoretur. Illa obtemperet viro, ei autẽm reliqua familia subiecta sit. Illa sicut Sara Abraham, ita virum vocet dominum, eã vero reliqui dominam appellent, & veluti dominæ pareant atq; obsequantur. Porro vt tali honore dignam se non tam autoritate quam moribus ostendat, sit fidelis vt Michol, quæ ne patri quidem, & eidem regi obsecuta est vt virum proderet. Nam sicut de viro dicitur, propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, ita & mulier debet adhærere viro, vt nec amore parentum, nec timore regum fidem deserat. Sit prudens vt Abigail, quæ iratum viro suo Dauidem animi sagacitate placauit, ita vt postea marito viduatam ipse Dauid sibi elegerit vxorem, sola fœminæ solertia delectatus. Quæ talis fuerit, etiam viri partes agat in domo, si ille minus integræ mentis erit, reuerẽtiam tamen exhibeat vt maiori: & sic omnia faciat, quã si ille imperarit. Sit pudica vt Susanna, quæ coniugii fide seruata malebat mori, quam amissa viuere, sed tam sanctum fœminæ propositum cum nosset dominus, & ab accusatorum infamia purgatam, & a mortis periculo liberam reddidit. Sit patiens & humilis vt Anna Helcanæ coniunx; quæ cum sterilitatis exprobationem æquo animo tulisset, mater esse meruit Samuelis, qui & iudex populi extitit & propheta. In hac itaq; vnica, ple multo felicior fuit, quam illa in multis, cuius procacitate incessebatur. Sit in omnibus quæ honeste fieri possunt, obediens viro, vitetq; Vasthi reginæ insolentiam quæ cum Assueri Persarum regis mariti sui imperium contempsisset, diuortio mulctata, desijt esse quod erat, & de fastigio publicæ dignitatis in ordinem corruit priuatarum. Deponit enim deus superbos de sede, & ex

[Margin notes: Mal. 2. — 1. Reg. 18. Michol. — 1. Reg. 25. Abigail. — Susanna. — Anna — Vasthi regina.]

altat humiles. Licet aũt nunc non sit locus repudii, tur pissimum tamen est, repudio dignam videri. Sit praeterea diuinae rei studiosa, & ad preces deo offerẽdas, promptа, vt Tobiae coniunx Sara, quae anteq̃ coniugalẽ operam iniret, triduum cum illo in oratione pseuerasse traditur: & ambo qdem felicem connubii euentum habuerunt, eo ꝙ initia illius dño consecrassent. Sit postremo in incessu modesta, grauis in aspectu, in sermone verecunda, simplex in ornatu, & in his rebus q̃ foris videntur ostendat qualem intus q non videtur animum gerat. Impleat etiam quod Apostolus Philemoni discipulo vt adolescentulas doceret, scribit. Vt videlicet viros suos ament, filios diligant, sint prudentes, castae, sobriae, domus curam habentes, benignae, subditae viris suis. Exequatur & quae princeps apostolorum Petrus partim, prohibeat partim imperet, dicens: Quarum sit non intrinsecus capillatura aut circundatio auri, aut indumẽti vestimentorum cultus, sed qui absconditus est homo in incorruptibilitate quieti & modesti spiritus, qui est in conspectu dei locuples. Ne quis tamen sordes & illuuiem conuenire vxoribus honestis credat, rursus Paulũ audiat Timotheo dicentem: Mulieres orare iube in habitu ornato cum verecundia & sobrietate. ornantes se, non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa, sed quod decet mulieres, promittentes pietatem per opera bona. Exclamarem in nostrarum comendi componendiq; se luxuriam foeminarum, & in ipsarum immodicos ornatus inueherer (sunt enim quae totum censum insuunt in vestibus, inserunt in monilibus, gestant in digitis, & vt carnem suam diuitent, maritos egere cogunt) sed si domini apostolicaq; praecepta, quae saepe in ecclesiis praedicari audiunt, non obseruant, & me quidem clamantem irridebunt. Satius est igitur attoniti oris silentio intemperantiam earum incusare, quam verborum increpatione frustra velle corrigere. His autem quas interior magis quam exterior cultus iuuat, satis erit: non me, sed quorum dicta in medium proposui, audire.

Sara

philem. 2.

1. pet. 3

1. Tim. 2.

De coniuge diligenda temporeque continendi. Cap. VIII.

QVod autem viros respicit, videlicet non oportere contemni vxores, dictum est supra, sed vt euidentius ea res constet, dicemus nũc qualiter ipsa vxor diligenda sit, deinde etiam continendi tempora indicabimus. Paulus apostolus. Viri, inquit, diligite vxores vestras sicut & Christus dilexit ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, & paulo post, Ita viri debent diligere vxores suas, vt corpora sua, qui suam vxorem diligit, seipsum diligit. Et alibi idem ait. Viri diligite vxores vestras, & nolite amari esse ad illas. Diligere quidem iubemur & proximos sicut nosipsos. Qui tamen proximum diligit, alterum diligit, qui vero vxorem diligit, seipsum diligit, cum vir & vxor vna caro sint. Tanto igitur intentius diligatur vxor, quanto magis proxima est. Quid autẽ proximius, quam duo in carne vna? Dilectionis praeterea ordo exigit, vt primo loco nobisipsi optemus bona secundo proximis. Primo igitur loco etiam vxor amanda erit, aut si quis inter primum & secũdum esse potest medius. Ambo autem gignendae prolis causa inter se coeant, non explendae libidinis affectu. Alterum legitime coniugatorum officium est, alterum turpiter lasciuientium immunditia. Ambo etiam obseruent continendi tempora, dicente Salomone. Tempus amplexandi, & tẽpus longe fieri ab amplexibus. Tunc igitur a coniugij opere venereaeque voluptatis vsu continere sese debent coniugati, cum ciuitas opprimitur calamitate, ne communi malo alijs tristantibus ipsi gaudere videantur. Sic enim in Iohele propheta imminente captiuitate ad Iudaeos dicitur. Egrediatur sponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo. Ad menstruatam quoque vxorem accedere lex vetat, ne concepti foetus vitium corrupti sanguinis trahant, & morbosi liberi sanieque confecti nascantur. Videant igitur vir & mulier ne coitus desiderio victi, menstruorum tempore congrediantur, ne

Eph. 5. Coloss. 3. Eccl. 3. Iohe. 2. Leu. 15. 18.

plus molestiæ accipiant ex natorum fœditate quam ex concubitu voluptatis: sed neque illo die coeant, quo rẽ diuinam facturi sunt, tunc enim facilius quod poposcerint impetrabunt, cum casti purique ad supplicandum deo processerint. Hoc sane præcepit apostolus dicens, Nolite fraudare inuicem, nisi forte ex consensu ad tempus vt vacetis orationi. Tunc etiam magis accingant lumbos suos zona castitatis, cum sacrosancto corpori & sanguini Domini erunt communicaturi, vt quod in typo agni paschalis præcipitur, in vero agno qui abstulit peccata mundi impleatur. Plebi vocem domini die perendino audituræ per Moysen iniungitur, ne appropinquent vxoribus suis, & Dauidi atq; iis qui cum illo erant, panes propositionis ne esurientibus quidem dati fuere, nisi cum se mundos a mulieribus ab heri & nudiustertius cõfessi sunt. Quid autem sanctius illo pane qui de cælo descendit? Quod ergo præcessit in figura obseruetur in veritate, & hoc quidem ex consensu, vt enim se contineant coniugati, non alterius arbitrii est, sed amborum. 1. Cor. 7. 1. Reg. 21.

De coniuge eligenda. Ca. IX.

VT autem concorditer ac sine querela procedant nuptiæ, par conditio quærenda erit in coniuge generis atque fortunæ. Iurgiorum causa eẽ consueuit disparilitas. Idcirco vir nobiliorem se aut opulentiorem non ducat, ne pro vxore patiatur dominam. Mulier quoque plebeia & vulgaris parũq; dotata non nubat præstantiori, ne forte non vxoris loco habeat, sed ancillæ. Quod si etiam inter æquales frequenter incidunt contentiones & lites & dissidia & simultates, quãto magis hoc timendum est, vbi alter maiorem suorũ iactet titulos, ostentet stemmata, opibus glorietur & multo fastu inflatus arroganter incedat: alter vero nihil horum habeat quo se illi exæquare possit, aut iniuriam obiectæ vilitatis propulsare? Caueant igitur tam viri quam fœminæ matrimonio copulãdi, ne forte dũ coniugii iugum se subire credunt, iugum subeant ser-

uirtutis, & si bene recteq; sibi consultum volunt, audiant versiculum illum a pueris in schola, in foro, in omnibus compotis ventilatum:

Si voles apte nubere, nube pari.

Sed neq; nimis formosam ducendam esse aiunt, nec nimis deformē, ne vel hanc habeas despectam, vel illam suspectam. Ea ergo placeat, cuius media inter istas erit species, vt nec multos allicere, nec tibi non grata esse possit, ac proinde vtriusq; vestrum & pudicitia tutior maneat, & animus omni sublata suspitione trāquillior, & ad mutuam propensior charitatem. Neq; enim illi concorditer queunt pacificeq; viuere, qui inter se de connubij fide dubitant, & zelotypiæ vitio vel maritus mœchum, vel vxor pellicem imaginatur ac timet.

De filiorum educatione familia que regenda Ca. X,

POst hæc optimos habere liberos gloria est parentum. Patris igitur matrisque erit officium, ex se genitos non ad luxum, sed ad modestiam educare, non blanditiis emollire, sed castigationibus cohibere pie religioseq; instituere. plectere si deliquerit, laudare si bene obtemperanterque se gesserint. Increpationibus, minis, verberibus a vitio deterrere, exhortationibus ad virtutem promissisq; accendere, exempla vitæ alienæ, alia quæ fugiant, alia quæ imitentur proponere, magis de moribus ipsorum quam de sospitate solicitari. Reliquam quoque familiam ita gubernare, vt eorum q domi sunt, sobrietas, parsimonia, frugalitas, testimonium sit integritatis industriæque dominorum. Super omnia autem omnes domestici, siue liberi sint, siue serui, doceantur deum timere, proximos diligere neminem odisse, nulli nocere, bene omnibus optare, et cui possunt benefacere, iniuriæ non meminisse, sed pro malo bonum reddere. Magni profecto meriti apud deum erit, talem se in educandis liberis regendaq; familia exhibuisse, sicut econtrario præcipuæ indignationis atq;

odii neglexisse, & patris vel matrisfamilias personam gerendo suum non obiuisse officium. Ait enim beatus Apostolus: Si quis suorum maxime domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior. 1. Tim. 5.
Quod si par crimen est, fidem negare, & eorum quibus praees paruipendere salutem, nōne par erit & criminis vindicta pœnaque commissi? Quisquis igitur alios regendi officium suscepisti, caue maxime ne otio atque ignauiæ deditus illud fastidias, neue gregem cuius es pastor lupis laniādum dimittas, & perditæ ouis sanguis de manu tua requiratur. Corripe delinquentes, instrue ignaros, protege infirmos, liberare cōtende periclitantes, indigentibus victui necessaria compara, denique si præmio non duceris, pœnam time, quæ illis debetur, qui fidem negarunt.

De fornicatione vitanda. Ca. XI.

ET quoniā matrimonio prætulimus viduitatem, viduitati virginitatem, nihilq; horum malum esse diximus, contraria quoq; in mediū producēda sunt, vt vitij fœditate offensi, cupidius virtutib. incūbamus. Virginitatem amittere, quid est aliud nisi ab ipsa angelicæ conditionis celsitudine ad nostræ mortalitatis humilitatem, descendere, & cum spiritu cœperis carni finiri? Similis angelis eras virgo dum nescires corruptionem, iuncta es viro honestis nuptijs, fateor non peccasti, facta es tamen de spiritali carnalis, de cælesti terrena, de auro purissimo æs vilissimum. Iam non potes venienti Christo sponso cum lampade accensa occurrere, nec inter sponsas eius censeri, virginū ille spōsus est, non corruptarum amator. Et licet non repellat coniugatos coniugij iura seruantes; primo tamen loco habet virgines (vt dictum est) secundo viduas, vltimo maritatas. Quod de altero sexu dicimus, de vtroq; sentimus. Prior ē apud deū q fœminā nescit, deiñ q post cognitā castitatis, votū suscipit, postremo ille q gignēdæ prolis gratia matrimonio seruit, & pudicitiā atq; charitatē genitali thoro debitā colit. Hæc sunt tria illa hominum gñā, de quibus in euangelio dicitur: Tunc duo

Virginitas. Nota. Matth. 24

erunt in agro, vnus assumetur, & vnus relinquetur, duæ molentes in mola, vna assumetur & vna relinquet. Virginum primus ordo mihi videtur. Virginitas in agro moratur puritatis inter nitentia intacto candore lilia, & Christum dominum inuocat dicens, Veniat dilectus meus in hortum suum, vt comedat fructum pomorum suorum. Continentium secundum esse censeo, qui carnem suam terunt mola ieiunij, vigiliarum, precum, honestiq; laboris, subdentes eam spiritui, vt panes mundi efficiantur deo offerendi. Sed vt noscamus quãtum hi a virginitatis gradu distent, sub sexu minus nobili proferuntur, dum dicitur duo molentes, nec tamen ideo coniugatis inferiores, quamuis non duæ sed duo de illis dictum sit. Quia virginum quidem & continentium inter se habilis congruaq; comparatio est. Coniugati autem non his conferuntur, sed incontinentibus potius, iuxta apostolicum illud: Melius est nubere quã vri. Nubere itaque bonum est, quia vri & ad illicitos ardere amplexus malum est. Duo igitur in lecto vno sunt, qui matrimonio copulantur, vt sint duo in carne vna, & lectulum non diuidant prauo desiderio amoris alieni. Cæterum quia nec virginibus castitas, nec viduis continentia, neque coniugatis proderit pudicitia, si mandata dei perficere neglexerint: ideo dicitur: vnus assumetur & vnus relinquetur. Quilibet enim ordo in duo erit diuisus: alios habebit qui saluabuntur, alios q̃ peribunt, saluandi obuiam Christo assumentur in aerea: damnandi autem relinquentur in igne cum diabolo commissa luituri. Quod si ne virgines quidem, quæ fatuæ erant, intrare beatitudinis ianuam potuerunt, q̃modo intrabunt scortatores, adulteri, libidinibus die noctuque feruientes? Si inquam neq; continentibus, neque matrimonij fidem seruantibus parcitur, cum illa quæ iussa sunt, contempserint: quanto acrius torquebũtur qui continentiam quoq; stupris polluerunt, vel qui coniugij sanctitatem adulterij nequitia profanarunt?
Apo. 22. Christus in Apocalypsi iratus clamat: Foris canes & venefici & impudici, & tu te ab eo suscipiendum speras, q̃

post continentiæ votũ ad libidinis pristinæ sordes reuerteris, vt ad vomitum canis, & insipientes mulierculas blanditiis donisq; illicis, quasi incantationibus veneficus, & in omnem impudentiam præceps fereris, vt obscœnæ appetitioni morem geras? an ideo fortasse negligentior es, quia quos foras exigi audis, solo beatitudinis fructu carituros putas? At hic idem, cuius iudicia firma rataq; habentur, alibi ait; Fornicatorum partem cum veneficis idolatrisque futuram, in stagno ardenti igne & sulphure: quod est mors secunda. Non solum igitur beatitudinis possessione priuabuntur, verum etiam suppliciis nunq̃ finiendis tradentur. Hoc q̃ verum sit manifesta multorum exempla docent. In quibus Sodomam & Gomorram libidinibus ardentem ardétior de cælo pluens flamma consumpsit. Zambri Israelitæ cædes & Madianitidis meretricis cui ille se coniunxerat, deo populo iratum placauit. Lex quoq; adulterii conuictos lapidibus obrui iubebat. Et licet postea clementissimus dominus legis rigorem euangelii gratia temperarit, indemnatam dimittendo adulterã, ne pœnitentibus adimere spem videretur salutis, Vade tamen inquit, & noli amplius peccare, ne quid grauius tibi contingat. Grauius est enim in abyssum inferni detrudi, quam lapidum ictibus interimi, & animæ quam corporis pati mortem. Resipiscite igitur impudici, redite ad cor fornicatores, exurgite de stercore meretrices, dum licet, dum pœnitentiæ superest tẽpus, ne post hac tristius vobis acerbiusque contingat, quam Sodomitis, quam Gomorrhæis, quã Zambri & Madianitidi scorto, quam denique est illud quod in puniendo adulterio lex decernit. Nihil enim terribilius dici aut excogitari potest, igni inextinguibili, tenebris exterioribus, verme immortali, perenni fletu, nunquam quieturo dentium stridore, pœnisq; illis, quarum grauitas neque intermittenda, neque eleuanda, neque sæculis vllis vnq̃ speratur finienda. Quorsum igitur illa mortiferæ cupidinis fomenta, amatorias missitare tabellas, delinificis blandiri verbis, nutu, nictu, sibilis allicere, co-

Apo. 21.
Sodoma.
Zambri.
Iohan. 8.

mere caput, vestimenta componere, fores obsidere aliorum, ludis interesse, choreis, cantibus, sonis, iocis diem consumere, modis omnibus effoeminari ac mollescere? Quorsum etiam tot ornandi corporis instrumenta, speculum, pecten, volsellæ, calamistum, discernicula, bullę, crepitula, segmenta, inaures, monilia, armillæ, anuli, reticulæ, vittæ, margaritæ, lapilli, quæ enumerare nedũ æstimare difficile est? Quorsum postremo ad fucandam faciem purpurissum & cerusa? ad erugandam atq; emaculandam alia quædam smegmata, mangonumq; linitiones? Quid hoc est, nisi propriam pudicitiam prostituere, & vim inferre alienæ, & nullum omnino obscœnitatibus modum imponere? Mittite ista quæso, qui tam insipienter excidistis, & ad mentem reuersi tandem aliquando cogitate, an tanti sit breuis ac momentanea corporis voluptas, vt propter illam vel bonum infinitum castitati propositum contemni debeat, vel infinitũ malum impudicitiæ paratum non timeri? Cogitate inquã quæ secutura sunt, vt his quæ instant libentius abstineatis. Haud facile præsentibus delinitur, qui quotidie pensitat futura.

De triplici eleemosynarũ genere Cap. XII.

SAtis ista de castitate ac pudicitia, nunc magis pxi mam charitati ṽtutem explicabimus, erga egenos liberalitatem. Dñi nři, cuius oĩa sunt, ꝓceptum est. Qui petit a te, da ei, & volenti mutuari abs te ne auertaris. Aliorũ inopiæ tua succurrat opulẽtia, vt obedias deo. Et licet iuxta aliũ euangelistã dictũ sit, Omni petenti te tribue, non iuberis tribuere oĩa, sed omnibus. Rẽ male petenti, da consiliũ ne petat, iuste petenti paupi, da q̊d petit, si potes, si id nõ potes, da excusationem, & ṽbis cõsolare miserũ, si nequeas auxilio. Atq; ita oĩ petenti dabis aliqd, cum dederis, q̊d & te dare deceat, & illũ accipere. Eadẽ rõ erit mutui ꝑstandi. Neq; eñ mutuandus est gladius irato, neq; clauis furi, neq; equus latro-

Mat. 5. Lucæ. 6

ni, neq; nauis piratæ, neq; pecunia aleatori, neq; musicũ instrumentum impudico amatori. Mutuum ergo da, non ei, qui aio male aliqd agendi poscit, sed q petit qd & sibi psit, & nemini noceat. Quod si nec a male postu lantibus auerti volueris admone vt a malis resipiscãt & ad bonum conuertantur. Et hoc quidem magnũ mu tuum erit, si te hortante corrigentur. Mutuum (inquit) date, nihil inde sperantes, & erit merces vestra multa, & eritis filij altissimi, quia ipse benignus est super ingratos & malos. Estote ergo misericordes sicut & pater vester misericors ẽ. Mutuũ istud eleemosyna est, q̃ non ab eo restituitur qui accipit sed qui præcepit, qui dat pro modicis magna, pro temporalibus sempiterna & eos regni cælestis facit hæredes, qui sui terreni patrimonij partem impendunt pauperibus. Qui enim miseretur pauperis, fœnerat deo. Sed etiam qui miserendo mutuum dat, nec aliquid præterquam quod mutuatum est exigit, miserationis quidem suæ capiet mercedem. maiorem tamen ille, qui nihil ab homine repetit vt a deo recipiat, quod ab ipso pmissum esse non ignorat. Sed antequam eleemosynarum rationem atq; meritum demonstremus, docebimus eleemosynam aliam fructuosam esse, aliam inutilem, aliam vero reprobam & execrandam. Fructuosa est de qua loquimur, quamque tractare instituimus, quæ vere eleemosyna dicitur a miserando trahens vocabulum, vt vere non simulate miserantium sit, nec vertentium in vitium virtutem, veluti ex his quæ dicentur, facile patebit. Illa autem inutilis est eleemosyna, qua non dei sed hominum gloria quæritur: quæ scilicet non in occulto conscientiæ fit, vt ei placeat qui videt in occulto: sed in publicum profertur, vt vulgi potius captet plausum, ac fauorem sibi concilier spectatorum. Ait autem dominus: Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis. Alioquin mercedem non habebitis apud patrem vestrum qui in cælis est. Pulchre additum est, ut videamini ab eis. Quo docemur, non hominum conspectum fugiendum esse, sed laudis

Ibidem.

Prouer. 19

Eleemosyna bona.

Eleemosyna inutilis

Matth. 6.

humanæ appetitum. Quem qui sequitur, cum multa donauerit, quid aliud pro rebus dilargitis recipiet, nisi vanæ commendationis verba, quibus aures demulceat, & animo nihil conferat commodi? Quinimo illi etiam qui laudant, si causam largitatis nossent, vituperarent vt inanis gloriæ auidum, & non vt pietatis in egenos cultorem. Cum ergo facis eleemosynam, noli inquit,
Matt. 6. tuba canere añ te, sicut hypocritæ faciunt in synagogis & vicis, vt honorificentur ab hominibus. amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua, vt sit eleemosyna tua in abscondito: & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Dextera ad virtutem refertur, ad vitium sinistra. Non ergo se misceat vitiosa laudis appetitio rectæ synceræq; eleemosynarum operationi. Quod cum caueris, videant in te homines, vnde deum laudent, vnde virtutis exercendæ exemplũ trahant: aut si illi non viderint, satis tibi sit, eleemosynã tuam neque angelos latuisse qui tibi congratulabũtur, neque deum qui relaturus est præmiũ. Sed neque illorũ vtilis aut accepta erit apud deum eleemosyna, qui cum peccata non deserant, ea redemptum iri se existimant, quasi vero porrecta stipe corrumpi possit deus, vt scelera non puniat. Quamobrem autem alia imperaret, si
Daniel. 4. ad salutem sola eleemosyna sufficeret? Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas miserationibus pauperum. hoc pœnitentiã agere volenti dicitur, non i flagitiis obdurato. Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatum. Sed vt aqua extinguat ignẽ non addas ligna, non suffles prunas oportet, alioquin crescente incendio consumetur humor victus maioris flammæ calore. Ita nisi peccare cessaueris, eleemosynis redimi non poteris. Eleemosyna benignitatis est virtus, virtutis autem nomine indigna esset, si vitiis faueret, si licentiam peccandi præstaret. Porro quia virtus est, non delinquentes adiuuat, sed pœnitentes emũ-
Eccle. 34. dat. In Ecclesiastico est scriptum, Dona iniquorum non
Amos. 5. probat altissimus. Ipse etiam dominus in Amos pro-

pheta obstinatis & in crimine perseuerantibus ait, Holocaustomata & munera vestra non suscipiam, & vota pinguium vestrorum non respiciam. Nemo igitur impune se peccare existimet, quia multa largitur pauperi. Primum esse debet, deum non offendere, secundum hominis inopiæ subuenire. Quod si etiam istud vt obediamus deo, facimus, cur in cæteris parere recusamus, in vno fideles, in aliis infidi? Ille in euangelio clamat, Pœnitentiam agite, & appropinquabit regnum cælorum. Et tu tibi appropinquaturũ speras, nõ agendo pœnitentiam, sed porrigendo eleemosynam? Dimitte iam tandem errorem istum, ne tibi magis quã aliis credens pereas. Et Iacobi Apostoli sententiæ adhærere incipe, dicentis, Religio munda & immaculata apud deum & patrem hæc est, visitare pupillos & viduas in tribulationibus eorum. Ac ne mutila esset & imperfecta definitio adiunxit, Et immaculatum se custodire ab hoc seculo. Sit igitur liberalitati iuncta iustitia, vt religio munda apud deum & immaculata sit. Reproba vero & execrabilis est eleemosyna, q̃ ideo fit, vt vel aliqd callide extorqueas, vel aliquem seducas, & q̃si piscator hamũ sub esca latẽtem porrigas. Auaritię ista liberalitas est & fraudis, non miserationis & benificentiæ. Hac Simõ magus spũs sctĩ donum emere voluit, & non quam petebat gratiã, sed q̃ nolebat maledictionem recepit. Talem eleemosynã captator senibus iamiã morituris impartit, dũ hęredem se subscribi affectat. Talem corruptor simplici mulierculæ largitur, vt ipsam suæ libidini cõsentire cõpellat. Quicqd autem mali finem habet, malũ sit necesse est. Nũc ad id quod proposuimus, nostra redeat oratio, vt de veræ eleemosynæ ratione atq; fructu disseramus.

Iacobi.1. — Eleemosyna mala. — Simõ magus.

Quibus dãda ẽ eleemosyna Cap. xiii.

OMne bñficium quod necessitatem patienti misericorditer impenditur, eleemosyna est. Paupertate grauatos, cibo, potu, tegumentis, tecto iuua. His enim præcipue indiget paupertas. In Deuteronomio scriptũ est, Non obdurabis cor tuum, nec cõ

Deut. 15.

Isaiae.58. trahes manum, sed aperies eam pauperi. Et in Esaia, Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosque induc in domum tuam; cum videris nudum, operi eum,
Matt.19. & carnem tuam ne despexeris. Et in Euangelio, Si vis esse perfectus, vende omnia quae habes, & da pauperibus, & sequere me. Et qui habet duas tunicas, det al-
Lucae.14. teram non habenti. Illosque ad coenam dominus praecipit inuitandos, quibus deest referendae gratiae copia, vt non ab iis remunerationem, sed a deo expectes. Parum vel nihil facit lucri q tribuit diuiti: & licet multo plura receperit quam dederit, nihil tamen ad illud, quod
Lucae.19. a domino tribuendum speratur. Ideo & Zachaeus dimidium bonorum suorum pauperibus obtulit, non diuitibus, & salus domus suae facta est, Christo hospitiū eius ingresso. In eos tamen qui relictis contemptisque omnibus Christum sequuntur, magis benficos nos es-
Rom.15. se oportet, vt cum dei seruis nos cōmodauerim', meli' de deo mereamur, exemplo Apostoli qui ait: Nunc pro
Galat.6. ficiscar in Hierusalem ministrare sanctis. Idcirco alibi hortatur, dicens, Dum tempus habemus, operemur bo-
Matt.25. num ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei. De quibus ipse dominus ait, Quod vni ex his minimis, q in me credunt fecistis, mihi fecistis. His aera conferri siue res quibus indigent iubet Apostolus, ita ad Corinthi-
1.Cor.16. os scribens, De collectis autem quae fiunt in sanctos, sicut ordinaui in ecclesiis Galatiae, ita & vos facite per vnam sabbati. Hos autem non solum rebus iuuandos esse, verum etiam honore prosequendos docet, cum ait,
1.Tim.5. Qui bene praesunt praesbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in verbo & doctrina. Di
1.Cor.9. cit enim scriptura, Non alligabis os boui trituranti. &, Dignus est operarius mercede sua. Propterea rursum ipsis Corinthiis confidenter loquitur, Si nos vobis spiritalia seminauimus, magnum est, si carnalia vestra metamus? & ad discipulos a saluatore dicitur, Qui vos recipit, me recipit. quod non modo de religione quam p̄dicarunt intelligendum reor, verum etiam de vitae sustentamentis, quibus indigebant. De his igitur praeci-

cipua cura tibi sit, vt cum erga vitæ præceptorem liberalis munificusque fueris, multorum saluti consulas, q eius doctrina & institutis erudiuntur ac proficiũt. An Abdiæ Achabi regis dispensatori etiam cum capitis sui periculo non fuit graue, centum ex prophetis, quos Iezabel impijssima persequebatur, neci subtrahere, in speluncis abscondere, cumq; fames esset, suis impensis pascere? & tibi molestum erit, si vni sancto aut alteri necessaria obtuleris, quæ non illis oblata, sed sibi computat ipse qui facit sanctos, & pro eleemosynis tam modicis æterna se repensurum bona pollicetur? Cæterum etiam ecclesijs conferenda beneficia sunt, vt qui altari seruiũt, his vtantur. Si qd superfuerit, alijs dispensent aut in ædificijs deo dicandis impendant. Sic fecit Dauid, sic Salomon, sic Esdras sacerdos. Præterea quoties ciuitas annonæ caritate laborat, aliaue rerum molestia affligitur, plebi succurrendum esse a potentioribus docent, Ioseph Aegyptijs distribuens frumenta, Eze[illegible]s & Iosias offerẽtes pro regno, pro sanctuario, pro Iuda tauros, arietes, oues, hircos, vt eis quibus præerant miserando, ipsi a suo præside deo misericordiam consequerentur. Docuit hoc & saluator noster, hominum multitudinem pascens in deserto, nolens dimittere ieiunos, ne deficiant in via. Et certe non humanus, sed ferinus est, qui multos perire patitur, cum multos potest sua ope liberare. In peregrinos etiam seruanda est humanitas. Cum enim mortalium vna origo sit, vnus autor & dominus omnium, nemo nobis extraneus habeatur, nemo alienus. In suscipiendis ergo peregrinis imitemur patris Abrahæ atque Loth liberalitatem, qui sedentes in foribus ciuitatis, aduenas vt ad se diuerterẽt rogabant, & qui tam benigne homines acceptauerant, digni fuere hospites fieri angelorũ. Imitemur Iob, q calamitatem suã hospitalitatis ãn actæ recordatione cõsolabat, dicens: Foris non mansit peregrinus, ostium meum viatori patuit. Imitemur Sunamitem illã magnam quæ cœnaculum fecerat, vt quoties Elisęus propheta Sunam transiret, inuitatus in eo susciperetur. Ob hoc

3. Reg. 18

Abraham Loth.

Iob. 31

Sunamitis.

cum virum senem haberet, & ipsa esset sterilis, orante Elisæo, meruit esse masculæ prolis mater, & cum defunctum filium lugeret, vitæ restitutum recipere atq; consolari. Imitemur Marthæ solicitudinem, quæ digna fuit hospitio suscipere Christum. Imitemur postremo duos illos de euangelio, qui Christum sub peregrini specie latentem, pertransireq; volentem ad suum diuertere hospitium coegerunt. Longe quidem illis dissimiles qui ita submisse lenteq; inuitant, vt appareat, optare se ne veniant quos inuitarint, velleq; videri, sed non etiam esse hospitales. Hi vero qui peregrinum, vt apud ipsos maneret, coegisse dicuntur, cognoscere meruerunt Iesum, & caligine oculorum ac mentis detersa resurrectionem eius læti videre, quem lugebant crucifixum. Ad hæc in Exodo est præceptum: Aduenam non contristabis, neq; affliges eum. Et in Leuitico: Si habitauerit, inquit, aduena in terra vestra, & moratus fuerit inter vos, non exprobretis ei, sed sit inter vos quasi indigena, & diligetis eum quasi vosmetipsos. Et in Deuteronomio. Pergrino qui intra portas tuas est, da vt comedat, aut vende ei. Vende si illi superest pecunia, si deest da. Grandis inhumanitas est, vitæ necessaria quærenti nolle saltem vendere. Cauenda vehementer cordis ista duritia est, ne nobis obiici possit, quod præter alia Hierosolymæ mox vi hostili euertendæ per prophetam Ezechielem exprobratur, Aduenam calūniati sunt in medio tui, pupillum & viduam contristauerunt apud te. Quod scelus profecto nisi maximum foret, inter causas tanti excidii non poneretur. Præterea morbo aliquo affectis opitulari, & ægrotantibus assidere, eleemosynæ genus est, de quo in Leuitico dicitur. Si attenuatus fuerit frater tuus & infirmus manu, & susceperis eū quasi aduenam & peregrinum, & vixerit tecum, ne accipias vsuras ab eo, nec amplius quam dedisti. Et in Ecclesiastico. Non te pigeat visitare infirmum. Non piguit illā quæ mundi dominum erat paritura, montana ascendere, cognatam adire, ægrotanti assidere, quæ grauida Iohāne baptista tædia iam uicini partus patiebat. Quod

Martha
Discipuli. Lucæ. 24
Exod. 22
Leuit. 19.
Deut. 14
Ezech. 22
Leu. 25

si dei mater hominis matri infirmæ ministrauit, nec te pudeat inferiores tua non solum ope, sed etiam præsentia consolari. Captiuos quoq; & in vinculis coniectos redimere, debitoribus æs alienum condonare, iniuste oppressos tueri ac defendere, pii atq; liberalis hominis officium est. Hoc per Isaiam præcipit dominus, cũ ait. Subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduã. Et alibi per eundem prophetam. Dissolue colligationes impietatis, solue fasciculos deprimentes, dimitte eos q confracti sunt liberos, & omne onus disrumpe. In Ezechiele etiam iustus appellatur, qui pignus debitori reddiderit, & pauperculum non contristauerit. Vt autem eorum qui carceri mancipati sunt, angustiam misereaaris, Apostolus hortatur, dicens. Mementote vinctorum tanquam simul vincti, & laborantium tanquam & ipsi in corpore morantes. Nam si omnes in Christo vnum corpus sumus, debemus male affectis condolere, vt mẽbris corporis nostri, & saluti eorum consulere non minus accurate quam nostræ consultum vellemus, si idem mali pati contigisset. Tunc enim si qua calamitate ipse oppressus fueris, si qua violentia vexatus, non te pudebit opem implorare, quam aliis præstitisti. Da modo operam, vt cum beato Iob dicere possis: Oculus fui cæco, & pes claudo, pater eram pauperum, & causam quã nesciebam, diligentissime inuestigabam, conterebã molas iniqui, & de dentibus illius auferebam prædam. Postremo aliorum tristitiam consolatione releuare, mortuos qui non habent vnde funerentur, tua impensa efferre, ac sepelire, ad eandem pertinet virtutem. Qua p̃ditus Tobias, cũm in Assyria captiuus teneretur, in eos qui secum capti erant, benignitatem exercuit, verbis consolando, rebus iuuando, & eos qui diem suum obiissent, mandando sepulturæ. Dumq; aliorum angustias miseratur, suas non sentiebat. Hæc de illis quibus adesse debemus opera atque pecunia, nunc quantum erit largiendum inopi, & pro quibus eleemosynæ faciendę breuiter expediemus.

Isa. 58.
Isa. 19.
Heb. 13
Iob. 29
Tobias.

Late patens virtus est charitas.

Quantum pauperi sit largiendū Cap. XIIII.

TAntum tribuendum, quantum pauperis indigētia postulat. Tantum vestium da ne algeat, ne nudus incedat. Tantum cibi ac potus imparti, ne fame sitiq; laboret. Non beneficium est plura donare, sed neqtiæ irritamentum. Vestis delicatior excitat arrogātiam. Victus abundantior nutrit luxuriam. Prospiciendum erit igitur ne copiosius tribuas, quam ad parsimoniam accipientis crediderís esse satis, ne forte dum iuuare cupis, noceas. Medicorum industriam imitare. Non porrigunt ægroto quantum ipse expetit, sed quantum saluti eius recuperandæ confert, quodq; profutuꝝ censent impendunt, non quod noxium æger poposcerit. Ita & tu quantum hominis egestas requirit, & quod honestę sustentationi sufficit vel non petenti præbe. Quicquid vltra necessitatem est, quicquid obesse poterit, ne præbeas etiam si flagitarit, quod si tibi grandis rerum suppetit copia, da multa, sed multis, nam si vni dederis, licet ille acceptis non male vtatur, tu tamen vnum diligere videberis, alios odisse. Christus autem non ꝓ vno mortuus est, sed pro omnibus. Eius munificentiæ eris æmulator, cum plurimis benefeceris. Late patens virtus est charitas, non est contenta vnius angustiis in quem beneficia conferat, sed erga omnes effundi gestit, cum omnes æque diligat. Quanquam illos magis respicit quos magis miserabiles inopiososq; videt. Veruntamen si tibi quoq; non ita ampla est res familiaris, tātum indigentibus eroga quantum victui tuo superesse poterit, ne & ipse egere incipias. Ita enim Apostolus Corinthiis consulens ait: Si voluntas prompta est secundum id quod habet accepta est, non secundum id quod non habet. Non enim vt aliis sit remissio, vobis aūt tribulatio, sed ex æqualitate in pn̄ti tp̄e vr̄a abundantia illoꝝ inopiam suppleat, vt & illorū abundantia vestræ inopiæ sit supplementum. Quænam est ista pauperis

(margin: Industriam medicorum imitare.)

(margin: 2. Cor. 8)

abundantia, nisi quam pro beneficiis inopi collatis retribuit Christus, dicens: Venite benedicti patris mei, possidete regnum vobis a constitutione mundi paratũ: Esuriui enim & dedistis mihi manducare, sitiui & dedistis mihi potum, & alia quæ sequuntur. Vnde idem alibi ait, Facite vobis amicos de iniquo mammona, qui recipiant vos in æterna tabernacula. Nisi ergo dederis, talia non recipies. Si de tuis diuitiis non feceris tibi amicos, quis erit qui te de terra tollere, & in cælesti col locare dignabitur domo? Ab omnibus destitutus gutta aquæ indigere incipies cum diuite purpurato, qui micas panis Lazaro mendicanti dare noluit. Lazari inopiam non est miseratus in sua copia diues, nec Lazarus iam in sinu Abrahæ beatus & felix diuitis in igne ardentis miseriæ permissus est subuenire. Atque ita auari diuitiæ in æternam vertuntur inopiam, diuitiæ vero pauperibus Christi dilargitæ perennibus regni cælestis bonis compensantur. Quod si opulentior es quam necesse sit, & luxuriæ deditus cuncta in tuos vsus consumis, iniquus dispensator es. Pauperum est enĩ non tuum, quicquid modeste frugaliterque viuenti superesse potuit. Aliena vsurpas, quoties tibi plus quam oportet indulges. Non es dominus omnium quæ habes quicquid supra necessitatem possides, eius tibi dispensatio credita est non abusus. Si bene dispensaueris audies a domino. Quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium domini tui. Sin vero talentum tibi ad negotiandum traditum in terra defoderis, nihil aliis impartiens, sed totum tibi vendicans, nihil te lucri fecisse argueris, atq; ideo pro ignauiæ crimine, pro iterioribus tenebris, quibus obnubilatus animus futura non prospexit, tenebras patieris exteriores, ibi erit ꝑ lætitia fletus, pro crapula & ingluuie dentium stridor, nunq̃ inde exies. de diuitiis istis exiturus citius q̃ putas. Quod si perituris conferre semꝑ duratura soleres, melius tecum actum duceres carere opibus, & esuriendo panem ostiatim quærere, quam illis affluere in immensum, illis tota ætate iucunde perfrui, & in

Matth. 25

Lucæ. 16

Mat. 25.

pauperum vsus quantum debes non contulisse. Iudiciũ enim illi sine misericordia fiet, qui non fecerit misericordiam. Supest vt videamus, pro quibus facienda erit eleemosyna, vt postea paulo plenius quam dictum est, eleemosynarum quæstum commodaq; consideremus.

Pro quibus facienda est eleemosyna. Cap. XV.

Iob. 1. PRO filiis offerebat holocausta Iob, dicens, ne forte peccauerint in cordibus suis. Exẽplo nobis est, vt pro iis qui grauiter lapsi sunt, non solum precemur, sed etiam eleemosynas offeramus. Offerenda erit eleemosyna & pro illis, qui in aliquo vitæ discrimine constituti erunt vt liberentur, & postquam liberati fuerint, vt pro beneficio a domino collato gratia referatur, qui illud quod pauperi impenditur, fatetur impensum sibi, Samuele sacerdote holocausta offerente Israelitæ parua manu ingentes Palæstinorum copias fuderunt. Territi enim hostes tonitru & fragore de cælo missio terga verterunt. Non est autem acceptior domino holocausti oblatio quam eleemosynarum pia largitio, ipso dicente. Misericordiam volo & non sacrificiũ, alias vero iidem Hebræi cum duce Phinee superassent Madianitas, domino per Moysen iubente, prædæ totius quinquagesimam soluerunt sacerdoti ac Leuitis, & quia nemo ex eis desideratus fuit illo prælio, aurũ domino consecrarunt, cuius benignitate & a periculo seruati fuerant. & victoria donati. Qui ergo in proximos misericordes extiterint, in hostem victores erunt, & deo protegente terræ marisq; discrimina tuti pertransibunt. Pro ægrotantiũ quoq; sanitate, ac pro delictis mortuorum eleemosynarum liberalitas vtilis habetur. Quod si Tabitam Petrus & Drusianã Iohannes de morte ad vitam reuocarunt, pauperum precibus permoti, quorum inopiam illæ sua ope sustentauerant, quanto facilius creditu est, eos de ægritudine ad sanitatem esse reuocandos si eis expedierit, qui eadem beneficentia in egenos vsi fuerint? Aut si non sanabuntur, meliorem

[Margin notes: 1. Reg. 7. (beside "runt. Territi…"); Num. 31 (beside "no holocausti…"); Act. 9. (beside "quorum inopiam…")]

mercedem relaturos a domino quam ipsam corporum sanitatem. Porro pro defunctis eleemosynas facere, ex consuetudine religionis Christianæ est. In veteri autẽ instrumẽto hoc ipsum astruitur ex autoritate Iudæ Machabæi principis ac viri multa in deũ pietate insignis. Ille enim collatione facta, duodecim milia drachmarum argenti misisse Hierosolymam dicitur pro delictis eorũ qui in prælio ceciderant offerenda. Et sancta (inquit) ac salubris est cogitatio pro defunctis orare, vt a peccatis soluantur. Nunc quanta vis atq; potestas eleemosynæ sit memoremus, non nostra præsumptione vsi, sed autoritate instructi diuina, ne quis aliter sentientiũ cauillationi locus sit. Quis enim fidelium tam temerarius est, vt scripturarum sententiam audeat impugnare?

¶ De eleemosynæ vtilitate Cap. xvi.

Legimus in prouerbiis diuina humanaque sapientia insigniti Salomonis: Minus absconditũ extinguet iras, & donum in sinu indignationem maximam. Reprimitur igitur dei vindicta in peccatores, q̊ties misericordia exercetur in pauperes. In libris itidẽ diuinis audimus Raphaelem angelum Tobię dicentem, Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna, magis quã thesauros auri concedere, quoniam eleemosyna a morte liberat, & ipsa est q̃ purgat peccata, & facit inuenire vitam æternam. Times ne si dederis, ipse egeas? Sed dare eleemosynam magis prodest quam thesauros recõdere. Times mori? sed eleemosyna a morte liberat. Times damnari? sed eleemosyna peccata purgat, & vitam lucratur æternã. Tot terribiliũ rerũ metu hominem eximit eleemosyna, & ad summam prouehit beatitudinẽ, tu tamen auarus cumulandis non distribuendis opibus inhias, veluti de promisso dubius, de pollicitatione incertus, cũ multis aliis in locis veritatis ipse sermo eadem asseueret & astruat. Iam primũ hominis in egenos bñficiẽ rem non minui, sed augeri, Salomon testatur in prouebiis, dicens, Fœnerat domino qui miseretur pauperis. Fœnus est aũt pecuniæ commodatæ fœtus, quod

Prou. 21.

Tobi. 12.

Prou. 19.

& Græcia a pariẽdo τόκος vocant. Igit sicut danistæ supra sortem vsuras exigunt, ita eleemosynarum largitor multo plus relaturus est a dño, quã quod ipse pauperibus erogat. Idem Salomon alibi ait: Alij diuidunt ꝓpria, & ditiores fiunt. Ditior factus est Iob post ærumnam, duplicia recepit omniũ, quæ inuitus amiserat, qa partem eorum volens distribuerat egenis. Vidua Sareptana non partem, sed totum quod habuit olei atq; farinæ protulit in medium, vt prophetam pasceret, ipsa cũ vnico filio fame peritura, si eleemosyna nõ plus meteret quam seminaret. Porro tantum hac liberalitate profecit, vt non deficeret ei oleum in lecytho, nec in hydria farina, donec pluuiam dominus daret super terrã. Fidutiã habuit in domino, & spe sua non est frustrata. Parum dedit, & recepit multum, & cum etiã diuites penuriam paterentur, torrentibus ipsis ob pluuiæ defectũ siccatis, illa pauper dei beneficio victu necessario abundauit. Hoc quoque pollicetur Salomon in prouerbiis, dicens, Honora dominum de tua substantia, & de primitiis omnium frugum tuarum da pauperibus, & implebũtur horrea tua saturitate, & vino torcularia redundabunt. Tale aliquid & in euangelio inuenies. Quid eñ nisi multiplicato redituram in sinum porrigentis eleemosynam innuunt quinq; panes illi, & duo pisculi multitudini esurientium appositi, & post hæc duodecim cophini collecti reliquiarum? & iterum septem sportæ plenæ asportatæ pro septem panibus & paucis pisciculis. Quis ergo tam timidus est, vt his exemplis non excitetur ad liberalitatem, nec iam metuat ob hoc rei familiari detrimentum fore, si eleemosynas dederit, cum præsertim veritas dicat; Date, & dabitur vobis: mensurã bonam & confertam & coagitatam & supereffluentem dabunt in sinum vestrum? Nemo tamen hac sancta largitate vtatur spe pecuniæ augendæ. Auari hoc foret, & terrena non cælestia concupiscentis: quę non modo nõ concupiscere, verum etiam propter Christum debemus cõtẽnere, vt illas acqram⁹ diuitias q̃s nec tinea corrũpere, nec fur possit auferre. Pro quibus adipiscendis ple-

Prou.11. Iob. Sareptana Prou.3. Matt.14. Matt.15. Lucæ.6.

rique certè spontaneam subeunt paupertatem, vt ostendant nolle se omnino possidere opes perituras, sed illas quæ perire nequeunt, in thesauris reconditas æternitatis. His autem fruituros pauperum sustentatores nemo negare poterit, nisi qui scripturarum repugnare voluerit veritati, malês damnari cum infidelibus, quam cum fidelibus saluari. Vt igitur cælestes æternasque opes capiamus, primo veritatis cognitione opus est, verique confessione, deinde vt delicta nostra expientur, & qui prius peccatis grauabamur, bonis actionibus pficiamus. Hæc autem omnia præstare poterit fidelis ac syncerææque mentis eleemosyna. Cornelio Centurioni ab ãgelo de cælo in terras lapso ẽ dictũ: Orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascẽderũt in memoriã in conspectu dei. Itaque cum gentilis esset, eleemosyna meruit a Petro Apostolo discere Christum, & fidei baptismo purificari, vt in Christo renatus, cum Christo resurgeret in gloria. Nabuchodonosor quoque rex gentilis erat, quando deo voluit se æquare, fragilitatis humanæ oblitus. Cumque ob hoc prædiceretur, quod regno eiectus cum bestiis esset victurus, eleemosynis tamen mutari posse dei iudicium intellexit, Daniele dicente: Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum, forsan ignoscet tibi deus. Quod si etiam gentilium in pauperes pietatem deus respicit, quanto magis credentium atque fidelium? Audi scripturam dicentem; Conclude eleemosynam in corde pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo. Vnde & in psalmo dicitur: Beatus qui intelligit super egenum & pauperem, in die malo liberabit eum dominus. qñ videlicet dicturus est: Esuriui, & dedistis mihi manducare. Audi & aliam scripturæ sententiam: Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis. Et in euãgelio: Date eleemosynam, & omnia munda sunt vobis. Iuxta superiorem sententiam, eleemosyna resistit peccatis, ne illa committamus: iuxta sequentem, ab iis quæ iam commisimus, facit vt emundemur. Reliquum est

Cornelius Actu. 10.

Nabuchodonosor.

Eccle. 29.

Psalm. 40

Eccl. 3.

Lucæ. 11

vt a præteritis expiatos, & a secuturis custoditos, deo nos offerat pro innocentia suscipiendos, pro iustitia pꝛmiandos. Hoc ita futurū Psalmista testatur, dum de beato viro ait, Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in seculum seculi, cor eius exaltabitur in gloria: vt intelligamus per charitatis beneficentiæq; opera ad æternam beatitudinem peruenire, & illos qui in his versati sunt, a Christo audituros, Venite benedicti patris mei, percipite regnum a constitutione mundi vobis paratum. Regni itaque cælestis hæredes erunt, qui rerum suarum terrenarū ipsos fecerint participes. Ab hac sane pietatis virtute nec ipsi pauperes excusantur. Nō habes quam alteri porrigas stipem, da si habes aquæ frigidæ poculum, & non perdes mercedem tuam. Duo minuta æra inopis viduæ in gazophylacio oblata, diuitū præferuntur denariis. Non pensat dominus quantum das, sed de quanto, & quam libenter. Ille plus offert, cui minus quod offerat restat. Illius magis accepta sunt dona, a q̄ magis prompto exhibentur animo. Hinc est præceptū illud Salomonis, Ne dicas amico tuo, Vade & reuertere & cras dabo tibi, cum statim possis dare. Ac ne id tamē inuitus facias, admonet Apostolus, non tristem, sed hilarem datorem a domino diligi, Qui enim libenter dat diligit: ideo & ipse diligitur. Quod si nihil penitus habes quod inopi largiaris, ita miseriæ eius condolescas, vt daturus esses si haberes: & pro beneficio computabitur pietas miserantis, multumq; proderit offerre voluntate, quicquid non poteris opere. Consummata vero ac perfecta eleemosyna est, vt cuncta simul distribuantur; nec semper in erogando occupetur animus, potiusque attendat vt illum imitetur, qui cum diues esset, factus est pauper, vt nos diuites faceret in regno suo cælesti, cum terrena contempserimus. Ipse in euangelio ait: Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni sequere me. Eis etiam qui ita secuti sunt ipsum, respondit: Omnis qui reliquerit domum vel fratres vel sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios

Psal.iii. Prou.3. 1.Cor.9. Matt.19.

aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Itaque magis grata est deo seruorum suorum voluntaria paupertas, quam diuitum seculi quotidiana munera.

¶De vitio auaritiæ Caput. XVII.

SEd quid de illorum cupiditate dicemus, qui cumulandis opibus nunquam saciantur, atque in tantum tenaces sunt, vt nihil pauperi porrigant, & quibus magis curæ est, pecuniam quæ sibi superat nulli vsui recondere, quam egestati impartire alienæ? Quam male cum illis agitur, nosse operæpretium erit, ne quis opulentiæ eorum inuidendo, mores imitari decernat, perdatque dei gratiam, cum diuitias acquisierit. Non est enim amator dei, quem non miseret pauperis, dicente Iohanne Apostolo: Qui habuerit substantiam huius mundi & viderit fratrem suum necesse habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas dei manet ī eo? Inter scelera quibus Sodama interiit, obiicitur ꝙ manum egeno & pauperi non porrigebant. Frustra itaq; illi misericordiam a deo sperant, qui misericordiā proximis non exhibent. Nec in aduersis eorum exauditur deprecatio, qui miserorum precibus non mouentur. ait eñ scriptura; Qui obturat aures suas ad clamorem pauperis, & ipse clamabit, & non exaudietur. Minus est tamen sua non tribuere; aliena quoque iniuste rapere cogit auaritia, & ne a pauperum quidem fortunis impias continere manus, nullo satiabilis congestu, nulla copia contenta, imo eo cupidior, quo plura rapuerit. Vnde de illis quibus ea dominatur, est dictum; Rapiunt non sua, & semꝑ ī egestate sunt. Semꝑ quippe restat, ꝙd sibi vēdicare affectent. Eiusmodi iniustitiā dānat dñs in Isaia, dicens: Væ q̄ ꝑdaris, nōne & ipse ꝑdaberis? & q̄ spernis, nōne & ipse sperneris? cū cōsummaueris depdationem, depdaberis, cū fatigatus desieris contemnere, contemneris. Ad eos maxime ista spectat cōminatio, qui in potestatibus versantur, & pastoris adepti officiū, gregē sibi cōmissum detondere non cessant. Si iumentum fert-

1. Iohan. 3
Ezec. 16.
Prou. 21.
Prou. 11.
Isaiæ. 33.
Potestas.

eus fecerit, si extra ædeis loturam quis effuderit, si cũ altero parum quid altercatus fuerit, mulctatur pecunia, quasi qui maiestatem læserit: denique mille causæ habentur despoliandi inopem, nulla miserendi. Et miramur si illorum qui sic agunt, non miseretur deus, si liberis orbantur, si ab inimicis infestantur, si & ipsi a potentioribus despoliantur: quasi vero iustus dominus iustitiæ suæ oblitus, tam iniquas exactiones impune abire passurus sit & non pro merito vindicaturus? nunquã vanum est quod Salomon præcipit, dicens: Non facias violentiam pauperi, neque conteras egenum in porta, quia dominus iudicabit causam eius. Sed enim tam fatua est cupiditas, vt ne flagellata quidem resipiscat. Aduersitatibus interdum affliguntur auari, & tamen mala quæ sustinent, non suo vitio imputant, sed fortunæ. Itaque rerum amissione nõ emendantur, sed magis ad prædandum rapiendumque accensi, reparare amissa festinant donec ipsi vitam amittant, & ad inferos detrusi crimen suum tandem agnoscant. Si quis tamen aures audiendi habet, audiat, & timere discat, cum audierit illud quod in Malachia est scriptum: Et accedã ad vos in iuditio, & ero testis velox maleficis & adulteris & periuris, & qui calumniantur mercedem mercenarij, & humiliant viduas & pupillos, & opprimunt peregrinum, nec timuerunt me dicit dominus exercituum. Audiat & illud quod in Amos propheta legitur: Pro eo quod diripiebatis pauperem, & prædã electam tollebatis ab eo, domos quadro lapide ædificabitis, & non habitabitis in eis: vineas plantabitis amantissimas, & non bibetis vinum earum, quia cognoui scelera vestra, & fortia peccata vestra. Igitur vel illa vobis o diuites quæ iniquè comparastis eripientur, vel vos illis, & spes omnis male partæ rei in contrarium vertetur. Intolerabilior tamen erit pœna inferni, quam vitæ præsentis calamitas. Cæterum neque illorum inulta erit auaritia, qui dicundi iuris fugientes officio, pecunia donisue corrupti iniuste iudicant, & quæstum magis quam æquitatẽ diligunt, eiusque causam potiorem habeat qui plus dede-

Pro. 22.

Malach. 3.

Amos. 5.

Iudex.

rit. His per prophetam dicitur. Væ qui iustificatis impium pro muneribus, & iustitiam iusti aufertis ab eo. Isaiæ. 5.
Et in Iob est scriptum: Ignis deuorabit tabernacula eorum, qui munera libenter accipiunt. Illi quidem libenter munera accipiunt, quos cupiditas illicit, non quos necessitas constringit. Neque enim peccauit Ioseph a Pharaone accipiens dona, neque Daniel a rege Babylonis. Iob. 15. Ioseph. Daniel
Vtrunque diuina prouidentia contigit, vt populus Israel prius in Aegyptum confugiens, principem suæ gentis haberet a quo aleretur, deinde in Chaldea captiuus, a quo protegeretur. Ideo isti nec honorem nec dona recusarunt, vt suis in necessitate succurrerent, nõ vt sibi opes aceruarent. Beatus est autem qui præceptum dñi obseruat, dicentis: Non consideres personã pauperis, nec honores vultum potentis, iuste iudica proximo tuo. Iniustus iudex est iuxta Iacobi apostoli sententiam, q plus honoris defert diuiti superbo, quam pio pauperi & humili. Captator est profecto, non amicus, qui tantum diuitibus blanditur, laudat vt stipem eliciat, honorat vt lucretur. Cui autem verum diuitiis potius est, non dona sequitur, sed iustitiam. Quam quoniam opibus præfert, ipse a domino honorabitur dicente propheta: Qui excutit manus suas ab omni munere, iste in excelsis habitabit. Munerũ ergo auidus, & a recto auersus, non in excelsis, sed in ima habitabit ĩferni. Hæc sors etiã illorum erit, qui se dei seruitio ideo dedicant, vt mãmonæ, non vt deo seruiant, quibus ipse in euangelio respondens, ait: Quæritis me non quia vidistis signa, sed quia manducastis de panibus, & saturati estis. Ab his enim episcopatus quæritur, vt nũmis arca impleatur, non vt bonum opus exerceatur: vt venter epulis repletus luxuriet, non vt Christus in paupere pascatur. vt mens inanis gloriæ vento inflata superbiat, non vt humilitate deiecta deo placeat. De istis prophetare iussus Ezechiel ait: Væ pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos. Nonne greges a pastoribus pascuntur? Lac comedebatis, & lanis operiebamini, & q̃d crassum erat occidebatis, gregẽ autem meum nõ pascebatis. Et quia magis pecuniæ Leuit. 15. Iacob. 2. Isaiæ. 33. Presbyter Iohan. 6. Ezech. 34.

quam animarum lucro inhiant, quod infirmum (inq̃t) fuit, non consolidastis, & quod ægrotum, non sanastis: quod confractum, non alligastis, & quod abiectum nõ reduxistis: & quod perierat non quæsistis. Talium auaritiam & per os Malachiæ prophetæ arguit, dicens, Quis est in vobis qui claudat ostia, & incendat altare meũm gratuito? Non est mihi voluntas in vobis, dicit dominus exercituum & munus non suscipiam de manu vestra. Licet autem in euangelio dicat, Dignus est operarius mercede sua, necessaria permittit, non superflua imperat. Si superfluis abundas, dispensatio tibi credita est, vt aliorum inopiam iuues, non abusus concessus vt voluptatibus perfruaris. Alienum est, quicquid supra necessitatem est: de quo in euangelio dicitur: Si in alieno fideles non fuistis, quod vestrum est quis dabit vobis? Tibi o sacerdos promissum est regnum cælorum si modo tibi credita recte dispensaueris; sin vero quod professus es, implere neglexeris, nec tibi quod a domino promissum erat dabitur, & dũ temporalia bona sectaris, amittes æterna. Domum enim orationis fecisti domum negotiationis, vẽdendo columbas, hoc est, spiritus sancti dona in quæstum conuertendo: cum Christus clamitet, dicens: Gratis accepistis, gratis date. An ad Apostolum confugies dicentem: Qui altario seruit, de altario viuere debet? sed de altario viuere tibi permittitur, non luxuriari, cum idem dicat: habentes victum & vestitum, his contenti simus. At tu cum multa possideas, plura concupiscis: nec tam tibi de salute plebis cura est, quam de exigendis pensionibus, de decimis oblationibusq; colligendis, pro his in ecclesia declamas pro his execrationum elogia valuis ecclesiæ affigis, ad cætera mutus, & illis simillimus q̃bus dicitur: Væ vobis scribæ & pharisæi qui decimatis mentam & anethũ & cyminum, & reliquistis quæ grauiora sunt legis iudicium & misericordiam & fidem, hæc oportuit facere & illa non omittere. Scriba es igitur & pharisæus, cum exigis pecuniam & non præstas doctrinam, cũ de quæstu tuo cogitas, & eorum saluti qui tibi commissi sunt

Malac. 1. | Lucæ. 16. | Sacerdos. | 1. Cor. 9. | 1. Tim. 6. | Mat. 23. | Episcopi.

non consulis. Excolas culicem quæ leuissima sunt curæ habens, & deglutis camelum, in ventrem negligentiæ demergens ea quæ maximi momenti esse deberẽt. Mercenarius non pastor es. Vides lupum venientem & fugis. Perit ille adulterio, ille vsuris, alius furto, alius odio, alius alio flagitio, & in tanto animarum periculo taces, obmutescis, hiscere non audes, & illos duntaxat perituros prædicas, qui decimas non soluerint, qui debitas ecclesiæ tuæ pensiones in tempore non attulerint & eidem legata interuerterint, perinde ac si non sit aliud peccati genus quod perdat homines, quam istud in quo opulentia tua patitur detrimentum. Cum tamen ijs qui egestate premuntur, non solum quod debent remitti debeat, sed etiam de rebus quas affatim collegisti, quantum opus est impendi. Detestabilis & illorum cupiditas, qui simulata sanctitate decipiunt, & vel pro ædificando sacello, vel pro peregrinationis voto perficiendo, vel pro aliquo alio pietatis opere exequendo æra efflagitant, quasi non furti vel rapinæ sit genus, mẽdacio aliquid elicere, & in alium quam in quem datum est vsum cõuertere. Hi tanto grauius puniendi erunt, quanto fallacius egerint dicente domino: Qui deuorant domos viduarum sub obtentu prolixæ orationis, hi accipient prolixius iudicium. Execranda & negotiatorum auaritia, qui nec fœnore abstinẽt, nec merces adulterare timent, pondere quoque & mensuris fallunt alia statera vendentes, alia ementes, neque eos pœnitet aut pudet dolo ac fraudibus niti vt lucrentur. Aduersus istos iratus dominus per Micheam prophetã vociferatur & ait: Adhuc ignis in domo impij thesauri iniquitatis, & mensura minor iræ plena, nunquid iustificabo stateram impiam & saccelli pondera dolosa? Denique minatur facturum se, vt congregatæ tanto flagitio opes fiant hostibus in prædam, & ipsi opus domini in captiuitatem. Horum etiam in Amos propheta dolos ac malignitatem detegit: dicens, Audite hoc qui conteritis pauperem, & deficere facitis egenos terræ dicentes, q̃do transibit messis, & venũdabimus merces & sab-

Hypocritæ. Mar. 12. Negotiator Miche. 6 Amos. 8.

batum, & aperiemus frumentum, vt minuamus mensuram, & augeamus siclum, & supponamus stateras dolosas, vt possideamus in argento egenos, & pauperes pro calciamentis & quisquilias frumenti vendamus. Ac ne frustra talia obiecisse videatur, iurat φ lugebũt, & dolore supplicij persoluent. quod cum delectatione lucri perpetrarunt.

De vana diuitum spe. Cap. XVIII.

Giezi. Judas. NEmo igitur diu se fruiturum male partis rebus confidat, sed quo plura inique congerit, eo miserabiliorem finem expectet. Timeat pœnam Giezi, timeat exitum Iudæ, alter mendacio munus extorsit, & reuersus est leprosus, alter iustum vendidit ꝑ argento, & laqueo vitam finiuit. Ille quoq; quem purpura tegebat, quem q̃tidiana saginabant cõuiuia, in inferno sepultus, in flãmis ardens totus, frustra guttã aquæ

Lucæ. 12 petijt, q̃ linguam tm̃ refrigeraret. Diues ille alter, q frugum hubertate lætatus dilatare cogitabat horrea, & in annos multos opulenter viuere, statim audiuit. Stulte, hac nocte aĩam tuam repetẽt a te, q̃ aũt parasti cuius erunt? Sic est, inqt, q sibi thesaurizat, & non est in deũ

Psal. 51. diues. De isto in psalmis dr̃. Videbunt iusti & timebũt, & sup eum ridebunt, & dicent. Ecce homo q non posuit deũ adiutore suũ, sed sperauit in multitudine diuitiarũ

1. Tim. 6 suarũ, & ꝑualuit in vanitate sua. Ideo Apostolus ad Timotheum Diuitibus, inqt, huius seculi ꝑcipe, non sublime sapere, neq; sperare in incerto diuitiarũ, sed in deo viuo, q ꝑstat nobis oĩa abũde ad fruendũ, bñ agere, diuites fieri in bonis opibus, facile tribuere, communicare, thesaurizare sibi fundamentum bonũ in futurũ. Qui vult ergo in deũ diues esse, non sibi thesaurizet, sed inopiæ aliorũ. In deum diues est, qui charitatis opibus abundat, non q rebus opulentus incedit. Esurientes & sitientes iustitiã, dñs implet bonis, diuites autẽ auaros dimittit inanes. Quid ꝑ sunt auaro diuitiæ, si custos illarũ

est non dñs? Quid deniq; psunt diuitiæ stulto, cum sapientiam emere non possit? Multæ opes nunquam aut raro admodum queunt cuiquam nisi scelere constare. Nã qui iuste acquirit & moderate expendit, nec diues erit nec pauper. Qui autem ingẽtes quæstus faciunt, supraque modum locupletantur, & iniqui & auari sint necesse est. Quod si tã multa ab aliquo alio sibi relicta possident, hæredes iniqui sunt, & si his male vtuntur, ipsi etiam mali sunt. Ex quo colligitur multum diuitem bonum esse non posse. Quæ igitur amentia est, illa concupiscere, quæ non nisi cum virtutum detrimento queant acquiri? Melius est parum cũ timore domini, quam thesauri magni & insatiabiles. Hæc qdem sententia sapientissimi Salomonis est, cuius & illa ad deum supplicatio, Nec diuitias, nec paupertates dederis mihi, sed tãtum victui meo tribue necessaria. Quod autem reges omnium semper opulentissimi sunt, hoc ideo fit, quia regum opes non tam suæ quam populi sunt. Eorũ quippe impensis plebes tutę degunt, ab hostium iniuria proteguntur, in rerum vitæ necessariarum copia cõseruantur. Quemadmodum autem communi vtilitati exposita esse debet principis opulentia, ita & priuatorum diuitiæ adiumento sint egestati alienæ. Alioquin & ipsi diuites egebunt ac miseri erunt. Quid enim illo miserius, qui inops virtutis est? qui cum diues sit, meritis caret liberalitatis, quę beatos efficiunt, et auaritiæ vel luxuriæ grauatur vitiis, quę mergunt in profundum. Talium infelicitatem dolẽter ingemiscit in euangelio dominus, dicens, Væ vobis diuites qui habetis consolationem vestram. Consolantur enim, quoties quæstum faciunt, vel cum quæsitis ad voluptatem abutuntur. Hos etiam Iacobus apostolus lugubri voce aggreditur, & ait, Agite nunc diuites, plorate vlulantes in miseriis vestris, quæ aduenient vobis: diuitiæ vestræ putrefactæ sunt, & vestimenta vestra a tineis comesta sunt, aurum & argentum vestrum eruginauit & erugo eorum in testimonium vobis erit, & manducabit carnes vestras sicut ignis. Thesaurizastis vobis iram in no-

Prouer. 15.
Prouer. 30
Rex.
Lucæ. 6.
Iacobi. 5.

uissimis diebus: ecce merces operariorũ, qui messuerũt regiões vestras, quæ fraudata est a vobis, clamat, & clamor eorum in aures domini sabbaoth introiuit. Epulati estis super terram, & in luxuriis enutristis corda vestra, in die occisionis adduxistis & occidistis iustum, & non restitit vobis. Talia considerans vas electionis Paulus, Radix (inquit) omnium malorum est cupiditas. Addamus his & alia, si forte diuinæ sapientiæ veritate sæpius pulsati resipiscant, In psalmo dicitur. Diuites eguerunt & esurierunt, inquirentes autem dominum nõ minuentur omni bono. In Ecclesiaste Salomon ait. Auarus non implebitur pecunia, & qui amat diuitias, fructũ non capiet ex eis. Leuius ac tolerabilius esset, fructum non capere, nisi sequeretur suppliciũ, dicente Ezechiele propheta. Argentum eorum & aurum eorum non valebit liberare eos in die furoris domini. In Apocalypsi angelo Laodiciæ ecclesiæ dicitur. Dicis, diues sum & locupletatus, & nullius egeo, & nescis. q̃a tu es miser & miserabilis, & pauper & cæcus & nudus. Quis enim finis luxuriæ diuitum, nisi quem eodem libro scriptum legimus? Quantum glorificauit se & in deliciis fuit, tantũ date illi tormentum & luctum. Quanto melius cum isto actum fuisset, nescisse diuitias, inopem mendicumq; vixisse, & in miseriis potius quam in deliciis duxisse ætatem? sed quo diutius in deliciis impune vixit, eo infelicius cecidit. Beatum se putabat, quod sibi prospere succederent omnia, ideoq; licentius peccabat, ideo tenuit eum supbia, opertus est iniquitate & impietate sua, prodiit quasi ex adipe iniquitas eius, transiuit in affectum cordis sui, nunc in tormentis positus audit. Memento quia recepisti bona in vita tua, pauperes autem quorũ non es misertus, patiebantur mala, tu nunc cruciaris, illi consolantur. Cumq; hoc ita sit, eo tamen processit ista auri sacra fames, vt quæ natura saluti hominis consulens terra occultauerat, ea fossionibus in profundum actis eruere cœperunt, montes cuniculis subruuntur, & homo cælum suspicere genitus, vltro se in ima telluris immergit, nec supra se pendentem metuit molem, nec

Psal.33 Eccls.5 Ezec.7. Apoc.3 Apo.18. Auaritia

post se relictum solem quicquam æstimat, per menses plurimos perpetuam noctē sustinet, vt argentum aurū que in suam ipse perniciem proferat. si modo q̄d multis contigit, non ante fuerit oppressus ruina, seq; repente cum opibus quas collegerat, sepeliat. Frumenta, vinum, oleum, linum, lanam, cæteraq; vitæ nostræ necessaria in aperta nobis fruenda obtulerat deus, cætera tā quam nocitura latere volebat. Ideo autem & ista creauit, vt sicut eorum qui oblatis contenti sunt nota est modestia, ita illorum qui etiam occultata scrutantē, manifesta esset cupiditas, & qui ex parte sui sunt, etiam a nobis dinoscerentur.

Quod auaritia multorum causa sit malorum Cap. XIX.

QVam autem multorum malorum causa sit immodica cupiditas quis explicet? hominem aduersus hominem ire compulit, hinc insidiæ, hinc latrocinia, hinc bella mutuæq; cædes, dum nostro non contenti aliena concupiscimus: hinc inter coniunctissimos lites, inter amicissimos dissidia, & citius adeūdæ hæreditatis gratia ipsorum parentum desideratæ mortes. Laban Iacob nepotem suum osculatus hospitio susceperat, generum suum fecerat, & ille iam bis septem annos ei seruierat. Fatebatur Laban q͂ propter ipsum a domino sibi auctæ opes fuissent. At vero postquam vidit re pecuaria in primis ditatum, inuidere ei cœpit, quem tantopere dilexerat, & discedentem persecut⁹ est manum innocenti iniecisset, amicitiæ propinquitatis officiorumq; oblitus, nisi somno deterrit⁹ propositum inhibuisset. Amorem ergo quem paupertas conciliauerat, opulentia distraxit. Tabremō quoq; Syriæ rex (vt in libro Regum legitur) ex amico inimicus factus Base Israelitarum regi ab Asa rege Iudæ pecunia corruptus. Ioram vero ne fratribus quidem pepercit, vt eorum bona vsurparet, vita ipsos priuauit. Iudas etiam (vt veteribus noua copulemus) a domino ascitus apostolus, miracula operandi facultate ab eodem donatus, sacræ cō

Laban Gen. 31.

3. Reg. 15. 2. Par. 21

Iudas Schariotis

munionis particeps factus, osculo exceptus, quia tñ pe cuniæ auidus fuerat: triginta argenteis illum vendidit a quo iam tot beneficia acceperat. Neminem itaque verè diligunt hi, quibus habendi cupido dominatur. Si quã enim lucri spes accesserit, continuo grassantur in eos, quos videbantur diligere. Nam & Godolias Ismahelé domi suæ vt amicum excepit conuiuio, & eundem inter epulas iugulauit, nec hospitalem mensam amici cruore fœdare timuit, qui aliena occupare concupiuit. Proferam adhuc magis cruentum exemplum, sed min⁹ rationis compotis vulgi. Tito Hierosolymam obsidente, plurimi ex Iudæis fame compulsi ad Romanos transfugiebant (vt Iosephus autor est) percrebuit fama transfugas aurum haustum ventre gestare cum a suis ne qd efferrent excuterentur: ob hoc a militibus Romanis clã excepti laniatique exenterabant, quærebaturque aurum intra cæsorum viscera, nec fortasse inueniebatur. Hac tamen de causa ad duo millia hominum vna nocte perisse constat, plures perirent, nisi re comperta Cæsar scelus edicto compescuisset. Quid hac atrocius immanitate, incertas opes certa vltro se dedentium cæde quærere? Plebis tamen mercede militantis ista auaritia, illa vero regum. Hirtacus enim prius, deinde Herodes Iudææ reges, aperuisse feruntur sepulchrum Dauidis regis, thesaurum cum illo conditum rati. Scilicet non satis erat humanæ cupiditati prædam capere ex viuis, vel ex interemptis spolia, latentia quoque in monumentis cadauera excutere cœpit, sed & hoc quidem minus mirũ, quando iam nec aris nec templis deo dicatis parcitur. Nostra ætate contigit Christianorum ecclesias a Christianis profanari, aurum argentumque deo consecratum per vim auferri, perinde ac si aduersus deum, & non tãtum aduersus homines bellum geratur. Quasi vero non idem Christus sit illorum qui oppugnantur, & eorum q oppugnant, cum vtrique eius qui vnus est nomine censeantur. Sed profecto nulla ibi religionis ratio ducitur, vbi auari animi nihil nisi quod rapiant attendunt. Quamuis autem multa deprædentur, multa parent, multa vn

Iere. 41 Godolias.

Titi milites.

Hirtacus Herodes.

dique congerant, nunquam tamen satiantur, semper restat quod aceruo addi cupiūt. Nec minus huic vitio obnoxij sunt, qui liberis nepotibusq; abundant, quam qui soli sunt. Qualem Ecclesiastes admiratur, dicens; Vnus est, & secundum non habet, non filium, non fratrem, & tamen laborare non cessat, nec satiantur oculi eius diuitijs, nec cogitat dicens; Cui laboro & fraudo animā meam bonis? Sed qui eiusmodi sunt, ijs per Isaiam minatur dominus & ait. Væ qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis vsq; ad extremum loci. Nunquid habitabitis soli vos in medio terræ? Quid enim nisi solus habitare velle videtur in terra, qui solus cuncta possidere concupiscit? Hic sane hydropici est morbus, qui eo plus sitit, quo plus biberit. Sed si accesserit ad Iesum, curabitur, sin contempserit, peribit. Achan, quia de anathemate tulerat pallium argentique aliquid & auri, dei iussu lapidatur. Principes Sochot, qui Gedeoni panem negauerant, super spinas & tribulos conteruntur. Adurandum tributa exigit, lapidibus obruitur. Achabi regis, qui vineam Naboth ipso interfecto possederat, sagitta interempti sanguinem, iuxta Eliæ vaticinium, linxerunt canes. Heliodorū qui a Seleuco missus templi thesaurum auferre moliebatur equites diuinitus apparentes flagellis ceciderunt. Ipse Seleucus dum pecunias ab Inopsuestenis (vt Iosephus tradit) cupide exigeret, cum regia cumq; omnibus qui in ea conuenerant, simul concrematur. Cessauit in illo ardere auaritia, maiore ignis ardore extincta. Hæc in lege, illa in euangelio. Iudam cupiditas ad laqueū vsq; perduxit, Ananiam & Sapphiram morte pdidit repentina. Simonem magum prius maledicto, deinde nece affecit. Porro tam perniciosus est morbus iste, vt non modo corpora spiritu priuet, verum etiam spiritum ipsum morti obijciat æternæ, dicēte Salomone, Semitæ omnis auari animas possidentium rapiunt. Quod si camelus facilius transibit per foramen acus, quam diues in regnum cælorum, nullus amanti diuitias sperādæ salutis

Eccl. 4
Isai. 5.
Iosu. 7
Iudi. 8
3. Reg. 12.
3. Reg. 22.
2. Mach. 3.
Seleucus
Iudas.
Ananias
Sapphira
Simon magus
Prou. 1

Lucæ.14. relinquitur locus. Vbi est thesaurus eius, ibi & cor eius. Inuitatur quidem ad cæleste conuiuiū; sed quia toto animo terrenis reb⁹ inhæret, respondet inuitanti. Villam emi, boues paraui, vxorem duxi, non possum venire, habe me excusatum, Itaq; indignum se præstat peréni bono ad quod vocatur, dum pluris æstimat fragilia & caduca, quæ illū de præsentibus delicijs ad futura transferent supplicia, vnde iam neq; diuitijs redimi poterit, nec potentia virium suarum liberari. Ideo illi per prophetam dicitur. Cum clamaueris, liberent te congrega-

Isa. 57 ti tui, hoc est, nummi quos tam anxie parasti. Omnes eos (inquit) auferet ventus, tollet aura, & ne pœnæ causa lateat, iudicis vox auditur, dicentis. Propter iniquitatem auaritiæ eius iratus sum, & percussi eum. Nec immerito bonorum largitor deus auaritia nostra irritatur, quandoquidem vitij huius hoc præcipuum malum habetur, quod a diuinorum cultu nos auertat, & cælestiū bonorum meminisse non permittat. Hoc testantur domini verba per Isaiam dicentis. Verbum domini proie-

Isai. 8. cerunt, & sapientia nulla est in eis, propterea dabo mulieres eorum exteris, agros eorum hæredibus, atque vnde impietas contemptusq; eorum oriatur ostendens

Osee.13 adiecit. Quia a minimo vsq; ad maximum omnes auaritiam sequuntur. Per Osee quoq; prophetam talibus minatur, dicens. Iuxta pascua sua adimpleti sunt. & saturati sunt, & eleuauerunt cor suum, & obliti sunt mei, & ego ero eis quasi leæna. Semen quippe verbi dei in spinis cadit & suffocatur, cum diuitum auribus exceptum. curis huius seculi mentem occupantibus nequit

Eccls.10 fructum facere. Tunc enim (vt Ecclesiastes ait) pecuniæ obediunt omnia, actio, oratio, cogitatio, & omnes reliqui sensus ad quæstum intenti, vitæ sanctioris discipli-

Luc. 16 nam non admittunt, quibus dicitur. Non potestis deo seruire & mammonæ. Qui ergo cumulandis opibus incumbit, dei cultum deserat necesse est. Quod si quando opum studiosi ad ecclesiam conueniant, corpore in templo sunt, animo in foro versant, totus de mercimoniis sermo est, & dum recitantur dei verba, illi de nundinis

inter se colloquuntur, digni domini flagello eiicientis eos, ac dicentis, Domus mea domus orationis est, vos autem fecistis illam speluncam latronum. Hi sunt filij Ephrem non deum verum, sed vitulos aureos adorantes, cum aurum argentumque pro dijs habeant, & de illis quoque dici queat, quod in Osee propheta scriptum est, Aurum suum & argentum suum fecerunt sibi idola, vt interirent. Vnde etiam Paulus auaritiam simulacrorum seruitutem appellat. Si enim illorum qui gulæ indulgent (iuxta eundem Apostolum) deus venter est, cur non pecuniam eorum deum esse dixerimus quibus nihil charius est pecunia? Nam si quando aliquis fidelis disciplinæ præceptor in illicitos contractus, in vsuras, in immodicam lucrandi cupiditatem inuectus fuerit, indignantur reclamant in furorem vertuntur non minus quam artifices illi Ephesiorum, cum Pauli prædicationibus idola destrui vidissent, quæ ipsi conficiendo lucrabantur. Dolebant enim non religionis vanæ dispendium, sed artis suæ detrimentum. Diuitum præterea vitium est, alijs inuidere, inani gloria duci pro beneficio, gratiam non referre, mendacijs niti, mortis recordatione contremiscere nec tamen ideo fieri meliores. Inuident ditioribus, immo & æqualibus, vtque alios opulentia superent, fœnore ac rapinis rem quærere fas putant. His psalmista imprecatur, dicens: Præcipita domine & diuide linguas eorum, quoniam vidi iniquitatem & contradictionem in ciuitate die ac nocte, & non defecit de plateis eius vsura & dolus. Præcipitari eos in infernum petit, non voto odij, sed præscientia futuri. Tunc enim & linguæ eorum in diuersum diuidentur, cum præter spem opes illas, in quibus confidebant, repente derelinquere cogentur. Iidem gloriæ auidi, sardonychatas manus & Sericas vestes vulgo ostentant, vt honorentur, quibus illa Magonis Vergiliani verba conueniunt:

Est domus ampla iacent penitus defossa talenta
Cælati argenti, sunt auri pondera facti
Infectique mihi.

Qua iactantiæ vanitate cum Ezechias quoque qui iustus

3. Reg. 12.
Osee. 8.
Colos. 3.
Actu. 9.
Diuitij vitium.
Psal. 54.
Ezechias.

erat peccauerit, quomodo poterunt iniq ea carere, quę certe magis opibus quam virtute clari esse cupiunt? Sed quantum volunt glorientur, cum interierint, non sument omnia, neq; descendet cum eis gloria eorum, nudos & fortunæ & animi bonis gehenna excipiet: tanto miseriores futuros, quanto sibi videntur feliciores. Recte itaque admonentur a domino per Ieremiam dicente, Non glorietur sapiens in sapientia, & non glorietur fortis in fortitudine sua, & non glorietur diues in diuitijs suis, sed in hoc glorietur qui gloriatur, scire & nosse me, quia ego sum dominus qui facio misericordiam & iudicium & iustitiam in terra. Ingratos etiam facit habendi auiditas, non attendunt quantum acceperint, sed quantum ipsi appetierint, & quoniam nullum beneficium æquare potest auari hominis cupiditatem, immemores beneficiorum fiunt. Nabal diues pecudum & agri, parum quid petenti Dauidi nihil dedit, oblitus quod ille paulo ante & gregem eius & pastores ab aliorum iniuria defendisset. Non perpendebat Nabal quid de se meritus esset Dauid dum ne quid de opulentia sua minuatur timet. Ideoque illos qui a Dauide missi fuerant, non solum vacuos rebus dimisit, sed etiam cum probro repulit. Ac fere tales diuites sunt, si qd offers, libenter accipiunt, si quid repetis, indignantur. De his in Ecclesiastico dicitur: Donec accipiant, osculantur manus dantis, & in promissionibus humiliant vocem suam, sed in tempore redditionis loquentur verba tædij & murmurationum. Ad hæc nihil illis fallacius est. Qui enim diuitias amat, nec peierare timet, nec alios fraude circunuenire dubitat, nec eum omnino aperte mentiri pudet, si quid ex eo se facturum lucri credit, neque quisquam est, qui in leuissimis etiam rebus tam facile iurat, quam diues auarus: tunc autem maxime, cū e re sua fore sperat, si verbis fecerit fidem. Nullum postremo timidius est animal ad expectationem mortis. Putat se statim decessurum, si febriculæ igne correptus incaluerit. Ad medicos curritur, nisi & hoc auaritia vetuerit. Ille interim pauidus ingemiscit, luget, anxiatur,

Margin notes: Ierem. 9. — Ingrati. — Nabal. — 1. Reg. 25. — Eccle. 29. — Fallaces. — Timidi.

& tristius sibi videtur a diuitiis quam a corpore disce- Eccle. 41.
dere. Inde scriptum est: O mors, quam amara est me-
moria tua homini pacē habenti in substantiis suis. Tor-
quetur cogitans cui illas relinquat, qs illis post se fru-
etur, quas ipse tanto labore quæsiuit, tanta solicitudine
auxit, tanta parsimonia ne minuerentur sustentauit.
Tum si forte in mentem venerint vsuræ, fraudes, rapi-
næ, quibus in acquirendo vsus est, magis nequitiæ suæ
conscia cruciabitur, de salute desperans, seque iusto dei
iuditio mox damnandum videns. Turbabuntur enim
(vt Psalmista ait) a facie eius patres orphanorum & Psal. 67.
iudices viduarum, id est, qui miserorum tutelam susci-
pientes, bona eorum per dolum vsurpant. Turbantur,
q a se reos esse non ignorant vna cum illis qui inferno
sunt computandos. Quod si in lege Ammonites & Mo Deut. 23
abites ab ecclesia domini repelluntur, quia noluerūt oc
currere Israelitis cum pane & aqua, quanto magis isti
qui etiam aliena iniuste possident, hæreditate regni cæ
lestis indigni erunt? Tot auaritiæ mala considerans a-
postolus, dixit, Qui volunt diuites fieri, incidunt in tē 1. Tim. 6.
tationes & laqueum diaboli, & desideria multa & noci
ua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem
Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam qui
dam appetentes, errauerunt a fide, & inseruerunt se do
loribus multis.

Ad diuites exhortatio
Caput xx.

Resipiscite igitur ac ppendite diuitiarū mala diui
tes, & iam non ad luxuriam his vtimini, sed ad
liberalitatē. Si diuitiæ affluant, nolite cor appo
nere, si desunt, nolite cōcupiscere Quænā stultitia ē id
appetere, q̄d neque seruos repudiat, neq; reges satiat, &
tot malorū q̄t diximus, immo plurium q̄ diximus causa
sit, aut si nihil ex opulentia mali metuitis, hoc saltē ne
gare nō potestis, q̄ ois terrena possessio fluxa atq; fra-
gilis sit semp q; citi⁹ de manib. elabit, q̄ retinenda spe
rat. Cui⁹ rei Salo. nō ignarus, cū imensas opes & cuius

Eccls.1. que generis voluptates sibi comparasset, exclamauit: Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Detestatusq; est industriam suam in acqrendo, incertus de hærede, & certus nihil diu permãsurũ sub sole. Audite ergo dñm

Mat.6. saluti vestræ consulentem. Nolite (inqt) thesaurizare vobis thesauros in terra, vbi ærugo & tinea demolit, & vbi fures effodiunt & furãtur. Thesaurizate autem vobis thesauros in cælo, vbi nec ęrugo nec tinea demolitur, & vbi fures non effodiunt, nec furantur. Ipsis q̊s

Apostoli. quos in suum elegit consortium præcepit, ne aurũ vel argentum possiderent, nec pecuniam in zonis, nec perã in via, nec duas tunicas, neq; calciamenta, neq; vgam: & quisquam opes opibus cumulando, ei se placiturum confidit? Si seruus Christi es, cur ille pauper, & tu diues es. Si discipulorum eius locum tenes, cur illorum paupertatem non imitaris? Quid tibi prodest si vniuersum mundum lucreris, & animæ qua nihil p̃tiosius est detrimentum patiaris. Igitur dilargitis tandem istis

Psal. 118. caducis labilibusq; rebus, ad æterna & nunquam desitura bona mentem erige, & cum Dauide deum deprecare: Inclina cor meum in testimonia tua, & non in auaritiam. Atq; ita domini suffragãte gratia vinces improbas habendi appetitiones, præceptũq; implebis in euã

Lucæ.12 gelio dicentis, Videte & cauete ab omni auaritia, quia non in abundantia cuiusquam vita eius ex his quæ possidet. Vt videlicet aliquis ob hoc quia diues est, aut diutius viuat in terra, aut felicius in cælo. Vitæ enim æternæ præmia, non opulentiæ dantur, sed virtuti. Dissolue colligationes impietatis, solue fasciculos deprimentes, vt pondere auaritiæ liberatus, leuis & alacer expansis obseruatæ in paupes benignitatis pẽnis tollaris in cælum, & ab illis in superna tabernacula recipiaris, quib. hic benefeceris, & tandem ad dominum conuersus di

Psal.38. cas, Quæ est expectatio mea? nonne dominus? & substãtia mea apud te est?

De beneficijs conferẽdis vt deo similes simus. Cap. XXI.

POst eleemosynarum dissertationem, de aliis etiam beneficiis restat quærendum, tam in dando quam in accipiendo gratiaq; referenda. Dare beneficia, deum imitari est, cum dei natura maxime benefica atque benigna sit. Iam primum vt in psalmis dicitur, fecit cælos in intellectu, firmauit terrã super aquas, fecit solem, lunam, stellas, ignem, aera, ventos, diem, noctem, ver, æstatem, autumnum, hyemẽ, fœcundauit humum fructibus, herbis, arboribus distinxit fluminibus, ligauit montibus, ditauit metallis, ornauit gemmis, repleuit bestiis: Omnis generis animantia constituit, alia quæ aerea peruolarent, alia quæ per terram reperent, alia quæ in aquis natarent, Cuncta denique quæ videmus, & quæ non videmus, ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. Cui autem ista seruirent, quiq; istis præesset atque dominaretur, hominem ipsum formauit. Cuius dignitatem & excellentiam propheta cõtemplatus, & ad autorem suum conuersus in vocem prorupit, dicens, Quid est homo quod memor es eius aut filius hominis quoniam visitas eum. Minuisti eum paulo minus ab angelis, gloria & honore coronasti eũ, & constituisti eum super opera manuum tuarum. Oĩa subiecisti sub pedibus eius, oues & boues vniuersas, insuꝑ & pecora cãpi, volucres cæli & pisces maris, qui perambulant semitas maris. Vt autem omnia subiecta essent homini, intelligentia, ratione, sapientia, & cogitationum interprete lingua eũ insigniuit, ac sibi in parte similem reddidit. Eidem leges præceptaque dedit, per quæ veram æternamq; beatitudinem consequi posset, de terra trãslatus in cælum, de corruptione ad incorruptionem, de mortalitate ad immortalitatem. Atq; etiam vt post ꝑuaricationem, per quam a tanto exciderat bono, pristinæ gratiæ statum eidẽ repararet, filium suum vnigenitum misit, qui humanæ mortalitatis carne assumpta pro homine se deo patri in sacrificium obtulit, omnesq; per primorum parentum culpam sub maledicto venundatos suo ipse sanguine redemit, etiam in ingratos

Dei beneficia.

Psalm. 135

Psalm. 8.

beneficus, & in delinquentes pius. Primus in se credentibus regnum cæleste promittere cœpit. Primus pœnitentibus paradisi ianuam aperuit, quo primus deuicta morte cum corpore ascendit, vt sequentibus pararet locum, & post se per sua incedentes vestigia clementer susciperet, omniumque bonorum quæ homini tribui decens fuit, faceret consortes. Tot tantisque beneficijs dignam referre gratiam non est opis humanæ, quibus etiam propheta se imparem confitetur, dicẽs: Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi?
Psal. 115.
Sed quoniam ipsi melius quã nobis nota est inopia nostra, nihil aliud exigit, nisi vt in eum credamus, ei seruiamus, eius mandatis legibusque pareamus. Hoc si præstabimus, neque benefecisse nobis illum pœnitebit, neque ea quæ pollicitus est pigebit exhibere, ac tanto quidem libentius hoc faciet, quanto nos magis in impartienda proximis nostris humanitate exerceri viderit. Is enim proxime ad similitudinem eius accedit, cui potissima cura est operum charitatis. Hunc igitur sequamur, hunc ipsum quam possumus dilgẽtissime imitemur, beneficia tribuendo, sicut ipsum & fecisse & facere nouimus, tam petentibus quam non petentibus, tã inimicis quam amicis, tam ingratis quam gratis. Ille Paulum non supplicantem, imo repugnantem & inuitũ ad se conuertit, & de persecutore Apostolum suũ fecit. Alijs vero supplicantibus & sanitates restituit, & peccata donauit. Idem amicis bona largitur æterna; pro inimicis, a quibus crucifigebatur orauit. Et Iudæ non ingrato solum, sed etiam malum pro beneficio reddenti, sui corporis mysteria obtulit, pedes lauit, osculum non negauit, nulla denique beneuolentiæ signa subtraxit. Si ergo similes Christo effici cupimus, vt debem⁹, omnibus si fieri potest benefaciamus, lædamus neminem.

De beneficijs dispẽsandis. Cap. XXII.

PEtentem obligant beneficia, non petentem prouocant: amicos cõseruãt, inimicos recõciliãt, gratos delectãt, ingratos assiduitate emẽdãt. Nõ sunt ta

then omnia danda, siue illa petantur siue non petantur: sicut etiam de eleemosynis est dictum, beneficiumque erit nolle dare, quod nociturum esse noueris, licet roget ille, licet instet, licet indignetur, tu pernega. Illud autem da, quod non solum accipere cum delectet, sed etiam accepisse. Si enim quod male cessurum est dederis, gratias tibi aget, donec iudicio officit affectus, cum autem damnum sentire cœperit, execrabitur, & amici gladio se perire clamitabit. Sin vero non dederis, quamprimum durum te & inexorabilem in amicis conqueretur, deinde cũ ad se rediens, causam negationis iustam fuisse cognouerit, vere se abs te amari fatebitur, & tibi debebit, quod postulata non concedendo cũ periculo eripueris, in q̃d velut effrenis equus impetu ferebatur. Atque hanc quidẽ ob rem ipse bonorum oĩm distributor deus non omnia orantibus præstat, alius poscit diuitias, alius prosperam corporis valetudinem, alius magistratum, & ipse qui nouit quem finem singula habitura sint, respondet, nescitis quid petatis. Fit enim sæpenumero vt talia adepti, animæ suæ detrimentum patiantur. Quod ergo fortasse concederet iratus, denegat propitius, & nescimus. At vero si in eum qui nihil petit vltro beneficium contuleris, plus tibi gratiæ habebitur, quam si roganti non negasses. Bis esse gratum aiunt, quod opus ẽ si vltro offeras. Eum p̃terea q̃ iusta petit & reipsa q̃ petit satis indigere videt, p̃missis ne in longũ trahas, cũ protinus possis tribuere: dilatum beneficium minuit gratiam, cito datum auget. Hinc est præceptum illud Salomonis: Ne dicas amico tuo vade & reuertere, & cras dabo tibi, cum statim possis dare. Minus offendes petita quam primum denegando, quam postquam promiseris de die in diem producendo. Dum enim quod poscenti pollicitus es præstare remoraris, ille interim ab aliquo alio fortasse recepisset, sed tibi credens tentare aliorum beneuolentiam superuacaneum sibi iudicauit quod si nihil tunc demum cum datum oportuit dederis non solum quod ipse spopõdisti ei denegas, sed etiam, q̃d alius facile tribuisset aufers. Dum enim ille expectat Prou. 3.

dum sperat, dum iam dubitat, atque de promissoris fide ambigit, & petendæ aliunde rei tempus amisit, & occasionem fruendæ, denique quicquid ex eo sibi incommodi accessit, tua causa passus est. Aut ergo statim da quod petitur, aut statim nega, aut si tam cito dare nequiueris, diem certum constitue quo daturus es, & ipsum ne prætereas, vt ille sciat, an e re sua erit, tantisper expectare. Suspensum autem tenere expectantem, & cras atque aliud cras absque promissi satisfactione elabi sinere, non beneficium est, sed iniuria, & breuiter simulator est, non amicus, qui promittit quod non est facturus. Beneficium merentibus dare, accipere est. Nemo enim non magis illius iudicium quam beneficium laudat, qui digno dedit, atque in hoc maxime deum imitatur, cum deus ipse in optimum quemque maxime beneficus sit, nec nisi bene de se merentes ad beatitudinis gloriam faciat ascendere. Ideo in Ecclesiastico est scriptum, Bene fac iusto, & inuenies retributionem magnam, & si non ab ipso, certe a domino. Eligas igitur oportet cui præcipue benefacias, vt beneficiis bene recteque collocatis, & amicos tibi compares, & deum magis demerearis. Vt autem quisque maxime indiget, ita & maxime erit adiuuandus. Qui vero ditiorum delectum facit, quibus beneficia impendat, non amicus est, sed fœnerator. Vsuram enim cum sorte simul exigere videtur, qui locupletioribus donat, dignus decipi, quoniam de recipiendo cogitauit cum daret. Cæterum inimicis quoque benefacere iubemur, dicente domino, Benefacite iis qui oderunt vos. Et Apostolus: Si esurierit (inquit) inimicus tuus, da ei cibum, si sitierit, da ei potum: hoc faciens congeres carbones super caput eius: vt videlicet qui odii duritia concretus est, postquam tuo beneficio fuerit superatus, liquescat ardore charitatis, & simultatem in beneuolentiam conuertat. Ne ingratis quidem subtrahenda sunt beneficia, quamuis enim illi non referant gratiam quam debent, referet ille qui nullum bonum sua fraudat mercede, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos.

Eccle. 12.

Matt. 5.

Rom. 12.

¶Qualiter nos gerere debemus in dandis beneficiis. Caput. XXIII.

IN omnes itaque beneficia conferenda sunt, sed tamē vt quo cuique opus fuerit, quodq; cuique conuenerit detur, & merita singulorum spectanda erunt & necessitates & ingenia. Dignis non solum vitæ subsidia, sed etiam honores atque officia deferantur. Inopes cibo, potu, tegumento, tecto iuuentur. Amici & parentur beneficio & foueantur. Inimici ita palpandi demulcendique sunt, vt ad placabilitatem inclinentur. Cum ingratis quoq; sic agendum, vt in iis veteris beneficentiæ obliuionem nouæ discutiat refricatio. Nam veluti arua minus fœcunda, si sæpius fimum irrigationemq; receperint, frugifera efficientur, ita ingratus recentibus admonitus beneficiis præterita quoque atque oblitterata ad memoriam reuocabit, & verecundia compulsus de reddenda gratia intentius meditabitur. Quædam autem beneficia palam, quædam occulte tribuenda sunt. Quæ virtuti debentur, palam dari conuenit, vt & honorandus appareat qui accipit, & alii eius exemplo ad actiones honore dignas excitentur. Is vero occulte erit adiuuandus, quem inopiæ suæ pudet, cui si quid in aperto obtuleris, magis proditum se dolebit, quam lætabit adiutum. Beneficii obliuisci debet qui dedit, semper autem memoriter tenere qui accepit. Ideo saluator noster cum surdum & mutum curasset, eis a quibus oblatus fuerat, ne cui dicerent præcepit, sed illi tanto magis prædicabant. Hinc igitur discas, & vitare iactantiā si beneficium dederis, & ingrati silētium si acceperis. Illud q̄d tua causa p̄stas, nō est beneficiū, sed seipsum amantis cōsiliū. Nō enim p̄stares, nisi tibi p̄futurū sperasses. Quod aūt & tua & mea causa mihi donaueris, iniustus forē, ni pro eo me tibi debere faterer, imo eo iucūdius esse debet donum quod cōmodo atque vsui est, & tibi dare & mihi accipere. Inuidi est enim suam tātum vtilitatem spectare, & cum acceperis, quod aliis quoque profuturum sit, nolle beneficii loco ducere. Recte autem non esse Matt. 7.

beneficium contenderim, alteri aliquid eripere, vt alteri dones. Nam cum beneficium dare liberalitatis virtus sit, & aliena rapere auaritiæ vitium, quomodo potest dici virtus, quæ vitio constat? Quis neget dare eleemosynam pietatis esse munus? & tamen offerre in templum non licet, quod partum est inique. Sic enim in Isaia legimus. Ego dominus diligens iudicium, & odio habens rapinam in holocaustum. Ergo inquies, si beneficium non est quod accepi, nihil debeo illi a quo accepi? Nihil plane ei a quo accepisti, sed cui ablatum est vt acciperes. Huic redde suum, & ei nihil debebis, qui largitus est alienum. Ne concupiscere quidem iniuste rem proximi tui iuberis, nedum possidere. Porro nullum maius beneficium homini ab homine præstari potest, quam si quis pro aliorum salute suam vitã periculis obiecerit, cum inter præsentia bona nihil vita charius habeatur. Maiorem, inquit dominus, charitatem nemo habet, q̃ vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Hanc profecto charitatem ipse nobis primus exhibuit, qui nobis sua morte aditum vitæ æternæ reserauit. Hunc imitati sanctissimi martyres, contra principum interdicta viã adipiscendæ salutis alios palam docebant, semet certe morti & quidem per tormenta sustinendæ audacter exponentes. Proximi ergo animæ periculum (si possum⁹) præsentis vitæ nostræ impendio propulsare debemus. Et si Ionas propheta tempestatem in mari passus mergi voluit ne alij mergerentur, quanto magis præferenda est cuiusq; hominis animæ salus corporis nostri saluti? Omne tamen beneficium non tam res ipsa magnum facit, quam voluntas. Magnum est, cum libenter, cum cito offertur, cum toto animi affectu impenditur: displicet si cunctanter, si triste, si superbe, si serius quam oportuit præstatur, si deniq; pene a nolente & inuito extorquetur. Quemadmodum igitur rem multi pretij vilitat frigida voluntas tribuentis, ita exiguum etiam beneficium gratum efficit in conferendo animi promptitudo, atque facilitas. Illi quoque plus debeo, qui parui modicique sui peculii participem me fecit, quam qui diues

Isa. 61.
Ioh. 15.
Ionas.

multum donauit. Plus enim largitus est, cui minus quo ipse fruatur restat. Hanc verissimam sententiam domini confirmat autoritas. Cum enim quidam diuites in templo grandem offerrent pecuniam, plus oblatum dixit a vidua paupercula, quæ duo tantum minuta æra obtulerat. Satis hæc de tribuendis beneficijs, nunc de accipiendis reddendisque exponamus. Matt.12.

De beneficijs accipiendis. Caput. xxiiii.

AB illo accipere beneficia oportebit, cui nos debere delectat. Molesta res est, his quibus nolis esse deuinctum. E contrario autem iucundissimũ est, ei quem nullo etiam intercedente beneficio diligeres, accepto obligari, & causam referendæ gratiæ habere. Ab optimo quoque beneficium accipere tam gratũ est quam testimonium habere ipsorum erga nos amoris. Læto vultu gratoque animo sicuti dandum ita & accipiendnm erit beneficium: qui contenptim acceperit iam ingratus est, si sibi beneuole præstitum est. Ille vero qui hilare accipit, & libenter, iam persoluit maximã beneficij partem, quæ in animo est. Reddit enim pro beneuolentia beneuolentiam, licet nondum munus ꝓ munere retulerit. Deest interdum referendi copia, interdũ occasio, & quamdiu ista desunt, qui accepit beneficium tamquam relaturus, iam retulisse videtur, quia satis est voluisse, quoties posse nõ occurrat. Ab illo qui infamia notatus est, & turpiter viuit, non accipias beneficium, ne perditis moribus eius fauere videaris, nisi forte eo accepto. & inita cum homine familiaritate spes fuerit, tuis admonitionibus eum reuocandi, sibique restituendi, ne in nequitia obduratus pereat. Cũq; etiã malis bene faciendũ sit, non est ꝑtermittenda benefaciendi occasio si tunc se offerat, cũ ille q corrigi debet, munus aliquod porrigit. Tunc etiam a malo accipiendum erit, cum ille deterior futurus timetur, nisi acceperimus. Tyranno enim aut improbo aliq̃ domino munus vltro porri-

gente, si non acceperis, contemni se putabit, & qui prodesse volebat, mutato animo offendet. Ab hoc genus hominibus non est liberum nolle accipere. Nec tamen illi quicquam pro eo debeo, quod inuitus accipio, reddam si repetet, non vt benefactori, sed tanquam creditori. Et si reddidero, gaudebo me ab illius beneuolentia esse solutum, qui dignus est odio. Alia quoque causa est accipiendi beneficii etiam ab impiis, cum videlicet eo accepto datur facultas benefaciendi bonis ac iustis. Sic Ioseph accepit a Pharaone, sic Daniel a Nabuchodonosoro, non hoc quidem, vt ipsis gratiam deberent, sed vt suis prodessent.

De beneficijs reddendis. Cap. XXV.

PORRO in referenda gratia tales nos præstemus, quales esse decuit in beneficio accipiendo. Cui refertur, sentiat quam libenter, quam iucunde sibi referatur; vt lætus sit, se quoque prudenter egisse, quod in homine tam grato suum collocarit beneficium. Nihilominus soluta etiam gratia, nos ei debere fateamur quia dignos nos suo beneficio iudicauit, quia prior ad amicitiam venit, vt merito redametur, qui cœperit amare. Interim si grati esse volumus, nũquam patiamur excidi memoriam collatorum in nos beneficiorum. Ingratus est, qui non reddit. Audeo dicere, non minus ingratus est qui non meminit: quoniam ne tunc quidem gratus fuit cum acciperet. Quod enim libenti animo accipimus, id non facile obliuiscimur. Illa vero facillime obliterari solẽt, q̃ minimi æstimant. Qui ergo oblitus est, is ꝑfecto testaẽ, se ꝑ vili habuisse q̃cquid accepit. Referrem, inquis, si accepti memor fuisse, imo memor accepti fuisses, si referre gratiam cogitasses. Ipsa obliuio te ingratitudinis accusat, qua te defendere ab ingratitudine conaris. Quæ autem res est, quæ præcipue faciat ingratos? Alios certe superbia, alios auaritia. Illi dignos se beneficio existimant, & dedisse putant cum acceperint: hi vero accepisse se dissimulant, ne reddant, & q̃to

cupidius acceperint, tãto in reddendo lentiores existũt, nihilq; se fecisse lucri arbitrantur si paria reddiderint, quasi vero gratum esse non virtus sit, sed vitium. Quod enim turpe est, id vtile putant: & quod honestum est, hoc sibi incommodo esse existimant. Ideoq; alterum respuunt, alterum affectant, & ingratitudine pro quæstu vtuntur. Duo autem ista, arrogantia videlicet & cupiditas, cũ oib⁹ vitãda sint, tũ iis maxie, q vel bñfici vel grati esse cupiũt. Nõ referre grãm cũ possis, turpissimũ est, cum nõ possis, velle tantum retulisse est. Cæterũ illi qui non reddere, lucrari esse existimant, multum qdem falluntur. Quis enim in eum iterum beneficus erit, cuius ingratitudinem semel fuerit expertus? Itaq; rarius accipiet, qui in reddendo negligentem se præstabit. Illi vero qui capessendis virtutibus operam impendũt, non rerum emolumenta sequuntur, sed morum: eis incumbunt officiis, eorum cura studioq; distringuntur, in quibus versantes, non diuitiis, quæ improbis etiam communes sunt, sed quod longe beatius est, vitæ sanctimonia proficiunt. Quinimmo contemptis calcatisq; opibus, ad solam virtutem confugiunt, neq; hanc se consequi posse sciunt, nisi illas abiecerint. Et cum nihil pretiosius virtute sit, quis negauerit eos multum lucrifacere, qui in dando reddendoq; beneficio & liberales in primis & grati esse student? Hæc enim ea res est, quæ amicos comparat, quæ inimicos placat, quæ deum propitiat, quæ immortalitatem mortalibus donat, & de terra sublatos, cælo inserit sedibusq; sanctorum, vt semper beati sint, qui vt charitatem seruarent, semper munifici liberalesq; fuerunt. Is autem qui in beneficiis cõpensandis dati accepti rationes dispungit, nec liberalis profecto, nec gratus est, sed cupiditati seruiens negotiator, & terrenis tantum ac perituris inhians bonis, non ad cælestia animum intendens & æterna. Virtute aũt contentus esse debet, & non suum, sed alienum respicere commodum, tam ille qui confert beneficium, quam qui gratiam refert, atq; vterq; ita se gerere, vt deo magis placeat quam hominibus. Quos hominibus placere

magis delectat, ab hominibus captant gloriam, & a deo non accipiunt mercedem, debitaq; virtuti præmia amittunt, dum quicquid recte laudabiliterque egerint, vanitati tradūt, & nō in eū finem, in quē debent dirigūt.

Vtrū debemus pro benefici cui successit iniuria. Cap. XXVI.

QVid, inquiet aliquis, si post beneficium acceptum affectus sim iniuria, debeo ne aliquid ꝓ beneficio? Non videtur mereri gratiæ relationem, qui beneficium suum consequenti corrupit offensa. Itaq; non eris ingratus, si ei beneficium non reddideris, qui quantum intulerat boni, tantum postea mali irrogauit. Intuendum igitur minor ne an maior sit iniuria quam beneficium. Minoris enim iniuriæ obliuisci debes, & memor esse beneficii. Cum vero maior vel par fuerit offensa, obligatione beneficij absolutus est, neq; grām debes illi, q grē meritū lædēdo amisit. Iniuriā tñ oēm, q̄tacunq; fuerit, remittere debemus, nec vindictā appetere, pp eū q ait: Dimittite. & dimittet vobis. Sed si cōdonata est iniuria, inqes, cur nō manet bñficiū? Iniuriā remitte, ne deū offendas: bñficiū reddere supersede, si ita tibi expedire videbit, ne hoī qui non meret grām referas. Alioquin qui sine causa ingrati sunt, q̄uis nulla lege puniant, deum tñ habent vltorem. Agar ancilla bñficij immemor q̄d acceperat, dominam suam ꝓbro affecit: ob hoc eiecta cum puero quem genuerat, famem sitimq; pertulit ꝓ culpa. Absolon patrem, cui charissimus erat, a q̊ fraternæ cædis veniam acceperat, regnō pellere moliebat, sed tātæ ingratitudinis scelus merita nece persoluit, telis confossus inimicoꝝ. Nabalis in Dauidē ingratitudo, de summis diuitijs ad summam ipsum redegisset paupertatem, nisi vxor eius Abigail multis oblatis muneribus pro illo satisfecisset. Scias igitur deo atq; hominibus pariter inuisum eum qui ingratus est, tantoq; magis si pro bono malum reddit. Tunc eñ non solum ingratus est, sed etiam iniurius.

Agar. Gen. 16.
Absolon. 2. Reg. 18.
Nabal. 1. Reg. 25.

Libri V. finis.

EVANGELISTARII MARCI MARVLI Liber sextus, sub charitatis titulo, qui grati sint in deum vel ingrati, quo pacto prædicatorem docere conueniat, quomodo labori manuum vt otium euitetur, insistendum sit, in quo denique vera & falsa consistat humilitas, diserte edocens.

Vtrum deo reddi possit beneficium. Caput .I.

On possumus (vt quidam aiunt) deo dare beneficium, cum eius omnia sint, sic neque gratiam referre, cum nullius rei indigeat, bonorumque omnium plenissimus existat. Quid ergo sæpe in scripturis de ingratitudine nostra querentem audimus? Ingratitudinis autem non iure argueretur, qui gratus esse nequiuisset. Quę igitur illa res est, quæ nos erga deum aut ingratos reddat, aut gratos faciat? Cuncta namque dei sunt. Quicquid dare voluero, de suo dem necesse est, quicquid reddere conabor, ipse dedit quod reddo. Quid habes (inquit Apostolus) quod nō accepisti? Sed a quo omnia quę habemus accepimus, ei proculdubio nec dare nec reddere quicquam possumus, nisi quod ipse largitus est. Si tamen esse aliquid beneficii, quod seruus domino suo tribuere possit inuenerimus, quamuis omnia quæ seruus possidet, domini sunt, inueniemus & quod homines offerre queant deo, & ille oblatum beneficii loco habeat, offerre vero nolentem ingratitudinis damnet. Quæro igitur, si seruus fideliter seruit, si domini iussa nauiter exequitur, si rem gratam domino facturus non dubitat subire capitis periculum, si nec viuere cum illo, nec mori pro illo, si casus inciderit, recusat, præstat ne domi-

no beneficii an non? Si negaueris, respondebo tibi, sine causa ergo benignius quam reliqui eiusdem conditionis a domino accipitur, sine causa manu mittitur, & is non vt seruus aut libertus, sed vt filius diligitur. Immerito certe ista in seruum conferuntur, si nullum domino beneficium præstitit. Sed qui talia a domino meruit accipere, negari non potest quin præstiterit aliqd, ob quod talia accipere visus est dignus. Rursum si erro fugitiuusq; fuerit, si imperium domini contempserit, si furto non abstinuerit, si petulans, si mendax, si ebriosus si rixosus, si denique nequam fuerit, nonne vinculis constringetur, stigmate notabit, furcam ferre cogetur, flagris verberibusq; cædetur, & vel venundabitur, vel primetur? Iniq; talia passum diceremus malum seruum, nisi offendisset: sicut bonum non iure remuneratum, nisi aliquid præstitisset. Cum igitur omnium hominum vnus dominus deus sit, & omnia quæ possidemus, ab ipso accepimus, beneficium tamen ei præstamus, vel verius reddimus, quoties mandatis eius paremus, quoties consulta suscipimus, monita implemus, & in omnibus ipsi soli obsequi nitimur. Offendimus autem, si his contraria agimus. Ideoque ab illo & iusti præmiũ referunt, & pœnam iniqui, non quod deo ex benefactis hominum aliquid accedat, aut decedat ex malefactis. cui neque addi quicquam neque adimi potest, sed quia idẽ tum iustissimus, tum optimus sit, non potest non odisse malos, neque bonos non diligere, & hoc quidem pro beneficio sibi dato æstimat, si quod præcipit facimus, pro offensa, si non facimus. Atque ideo alios gratos vocat, Mat. 25 alios ingratos, hos punit, illos efficit beatos. De ingratis dicturus est, si euangelio credimus. Quodcunq; vni ex minimis meis non fecistis, nec mihi fecistis, e contrario autem gratos illud beneficium sibi præstitisse fatebitur, quod indigentibus præstiterunt. Ingratos damnabit, dicens. Ite maledicti in ignem æternum qui paratus est diabolo & angelis eius. Gratos vero ad se vocabit, & dicet. Venite benedicti patris mei, possidete regnum vobis paratum a constitutione mundi, ab

initio æternitatis. Vide igitur qua ratione & demus deo beneficia, & accipiamus præmia, & quomodo si non dederimus, mulctandi simus. Atque vt apertius hoc quod astruimus intelligas, qui in deum credit, qui deo obtẽperat, qui deum diligit, honorat, colit, veneratur, gratus est. Incredulus, expes, impius, deum hominesque cõtemnens, ingratus est. Nullum postremo peccatũ, quod legi aduersatur diuinæ, ingratitudinis vitio vacat. Illũ enim offendimus, quoties peccamus, a quo cuncta bona quæ homini dari queunt, accipimus, accepturi adhuc meliora, si non ingrati decesserimus. Operæpretium erit, huiusce rei proponere aliquot exempla: & primo eorum quos dominus gratiam sibi referentes amplexatus est: deinde illorum quibus pro ingratitudine intulit mala: vt cum præsentia considerauerimus, de futuris non ambigamus: beatos videlicet & ĩ cælo fore, qui sic a domino diliguntur in terra. Ecõtrario autem in inferno quoque cruciandos esse, si non se correxerint: qui antequam eo descendant, pro scelere puniuntur.

De gratis erga deum in testamento veteri. Caput II.

IGitur vt ab iis qui ante diluuiũ fuere, initium capiamus, gratus erga deum fuit Abel, qui primogenita & pinguiora quæque gregis sui offerebat domino. Quod autem propterea a domino dilectus fuerit, scriptura testatur. Ait enim: Respexit deus ad sacrificia Abel, ad Cain autem sacrificia nõ respexit. Maledixit quoque Caino dominus, quia ille ob hoc ipsum fratri inuidens, quod sibi præferretur, ad se euocatum interfecerat. Gratus fuit Enos. primus quippe cantica quædam hymnosque composuit, quibus nomen domini inuocaret, pro quo dedit ei dominus, vt filios gigneret, & nongentosquinque vitæ annos absque offensa impleret. Gratus fuit Enoch. Neque enim diceretur ambulasse cum deo, nisi ei semper obsequentissimus fuisset. Morũ itaque sanctimonia meruit, vt viuens ad beatiora quã est mortalium habitatio, loca transportaretur. Gratus

Abel. Gen. 4.

Enos. Gen. 5.

Enoch. Ibidem

Noe. Gen.6 Noe. Nam & ipse cum deo ambulasse dicitur, & perfectus iustusq; fuisse. Proinde dignus fuit qui, mundo p diluuium pereunte, solus cum filiis ac nuribus fieret superstes, & omnium quæ aquis deleta fuere, reparator existeret. Post diluuium vero gratus fuit Abraham. Po-

Abraham. Gen.11 suit enim altaria domino, victimas obtulit, decimas p soluit, deo credidit, & reputatũ est ei ad iustitiam, denique vt domino obediret, filio non pepercit. Ob hoc quidem cum deo colloquitur, pater multarum gentium constituitur, in semine eius quod est Christus benedicẽdæ omnes nationes deo promittente nascuntur. Gra-

Loth. Gene.16. tus fuit Loth: vt enim deo placeret, domi peregrinos acceptauit, quare meruit fieri hospes angelorum, & superesse Sodomitis, inter quos habitabat, igne & sulphure de cælo pluente ob scelera consumptis. Gratus fuit

Isaac. Gen.35. Isaac, qui cum centum octoginta vixisset annos, in his omnibus domino suo non peccauit. Perquam digne autem deo gratia refertur, cum innocentia per omne vitæ curriculum inoffensa seruatur. Hic igitur bñ de deo meritus, cum sementem fecisset, centuplum collegit, geminos genuit, in quibus benedicendis errare non ẽ permissus, nõ enim cui voluit, sed cui debuit benedixit, vt Abrahæ patris genus in Christum dirigeretur. Gratus

Iacob. Gne.28. fuit Iacob, in nullo illum scriptura accusat, & deo charissimum fuisse beneficia testantur. Ad eum primogenita fratris Esau transferuntur, dicente domino: Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Cum obdormisset, scalam vidit a terra ad cælum extentam, & in ea angelos ascendentes & descendentes; ac dominum cacumini innixum, qui terram in qua quiescebat ei promisit, regnumque eius longe lateque diffundendum prædixit. Inde ille parens efficitur duodecim liberorum, qui duodecim tribubus nomen dederunt, cœptusq; est vocari Israel, hoc est, deum videns: & vidi (inquit) dominum facie ad faciem. In Aegyptum transmigrans multiplicatur. Liberis quæ euentura erant moriens pro-

Ioseph Gene.30. phetauit. Gratus fuit Ioseph in Aegypto dum seruus esset & iuuenis impudenter se ingerentis dominæ libi-

dini non consensit, maluitque vitam suam periclitari, quam castitatem pollui, cum ab illa irata tentati adulterij in simularetur. Magnam deinde fratrum in se iniuriam cum vlcisci posset, magnis rependit beneficijs: eos quippe a quibus in seruitutem venundatus fuerat, in Aegyptum vrgente fame profectos benigne suscepit, largiterque aluit. Erat enim secundus a rege, cuius visa obscuritatibus inuoluta spiritu sancto reuelante plana fecerat. Gratus fuit Moyses: filias Raguelis sacerdotis virgines a pastorum violentia tutatus est. Hinc a domino dux electus, Pharaonem prodigijs terruit, populum Israel eduxit de Aegypto, quando mare se aperiens aridum transeuntibus præbuit iter, & eorum persecutores oppressit aquis. Idem deinde in monte leges quas ad populum ferret, a domino accepit: nemo tam familiariter cum deo colloquebatur, nemo tã ardenter ab eo ad idola desciscentes puniuit. Ipso saxum percutiente fluxerunt aquæ: ipso orante, Amalech superatus est. Gratus fuit Iosue, diuinis enim credens promissionibus populum reges terræ quam ingressurus erat metuentem, spe victoriæ animauit. Proinde dignus fuit, qui in demortui Moysi locum sufficeretur, & victis hostibus regionem a domino promissam obtineret, eamque per tribus diuideret. Ad hanc transeunti Iordanis refrenato aquarum cursu in sicco alueo viam cessit. Hierichuntem obsidente muri corruerunt. Inimicos persequẽte sol & luna steterunt, ne noctis interuentu qui fugiebant elaberentur. Tot igitur miraculis testatum est, quantum ei dominus faueret, quia erga se in omnibus gratum fidumque sciebat. Sed ne catalogum sanctorum texere videar grati erga Deum fuere omnes illi patriarchæ, illi duces, illi sacerdotes, illi iudices, illi reges, illi prophetæ, qui in mandatis dei, in lege in omnibus ceremonijs constanter pieque permansere. Tales aũt eligere solitus est dñs per quos populũ erudiret, a seruitute liberaret a periculis erueret, victoria donaret, & de illis quæ futura erãt admoneret. Quod si benigniss. dominus fideliter sibi seruientes, beneficiorumque suorum non oblitos,

Moyses. Exo. 2. Exo. 31.

Iosue Nume. 14

Patriarchæ.

ita vt dictum est fouet, ita amplexatur in terris adhuc viuentes, quanto magis ad cælestis beatitudinis domicilia mansionesque angelorum translatos? Hæc de veteris historiæ fontibus hausta iam exigere videntur, vt a nouæ salubrius fluentibus aquis aliqua deriuemus, ad eandem gratitudinis virtutem accommodata.

De gratis erga deum in testamento nouo. Cap. III.

IEsus Christus dei filius, humani generis redemptor ac saluator, patribus promissus, nobis exhibitus & datus, non præsentia bona hominibus polliceri cœpit, sed futura: nec terrenum largiri regnum, sed cæleste. Pœnitētiam agite (inquit) & appropinquabit regnū cælorum. Et ad latronem: Hodie mecum eris in paradiso. Quod si tandem, non vt olim ad inferos animæ iustorum descendant, sed in sublime angelorum sedibus inferantur, iucūdissimo domini sui cōspectu semper fruituræ, nonne multo nos causatius quam prisci illi, de quibus paulo ante est dictum, deo seruire debemus, & soli nauare operam, contemptisque omnibus ipsum vnum absque quo nihil est beatum, tota mente concupiscere? Merito igitur sequens credentium ætas ad omnia dura atque aspera perferenda cœpit accingi, mollia vero respuere & delicata: atque in his præcipue gratiam referre saluatori, per quæ maximum omnium beneficium se accepisse meminit. Quid enim maius aut optabilius esse potuit, quam paradisum p tot secula primi hominis culpa clausum, per ea demum quæ Christus passus est, nobis fuisse referatum? Oportuit enim pati Christum, & sic intrare in gloriā suā. Oportet igit pati & nos, ac p vestigia eius incedere, si illo q ipse pcessit, volum9 puenire. Hæc ē ergo nroꝶ ergā deū maxima gratitudo, pro amore illius, qui prior dilexit nos, voluptates, opes, otia cōtemnere, continentiā seruare, modico contentos esse, religiosæ vitæ laboribus nunquam defatigari. Talē quippe p bnficiis gratiam primo deo retulere Apostoli, deinde Martyres cæteriq; Chri serui, vgines qq; & viduæ

Matt. 4.

Lucæ. 24.

omnesque illi qui ecclesiæ autoritate in sanctorum collegio numerantur. Pro Christi nomine non dubitauit Petrus crucifigi, Paulus capite truncari, Iohannes in feruentis olei dolium nudus demergi, Bartholomæus viuus excoriari, Thomas lanceis perfodi, Iacobus maior decollari, minor fuste fullonis interimi, Stephanus lapidibus obrui, Laurentius igne cremari, omnes denique per tormenta consumi. Hoc idem propositum fuit reliquorum sanctorum omnium necem videlicet a persecutoribus inferendam subire potius quam a Christi fide deficere. Illos quibus hoc contigit, Apostolus ad Hebræos scribens pulchre percenset, cum ait: Alij vero ludibria & verbera experti, insuper & vincula & carceres, lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladij mortui sunt. Noli expectare vt audias, qd hi prosperitatis in vita perceperint, qui ad quæque laboriosa sustinenda magno animo se armauerant. Si tamen nosse desideras, nihil illis prosperius contingere potuit, quam per aduersitatum patientiam ostendere, quali constantia, quantaque fide Christum diligerent. Adde quod illos quoque a quibus necem suppliciaque passi sunt, victores fuerint. Præualuit enim patientium fides impietati persecutorum, & contempto inanium deorum cultu ab omnibus adorari cœptus est Christus. Nequaquam sancti martyres coronati triumpharent in cælo nisi in terra vicissent. Vera fidelium victoria est, neque deijci aduersis, neque secundis efferri, deo magis quam hominibus obedire, & carnem spiritui repugnantem in seruitutem redigere. Quæ quidem & illi sancti, quos persecutionis non attigit gladius, diligenter obseruarunt. Dum enim viuerent, non cessabant Christo seruiendo vitæ instituta vel ipsi discere, vel alios docere, vigilijs, precationibus, ieiunijs, lectionibusque vacare, diuitias indigentibus distribuere, & paupertate gaudere, virginitatem viduitatemque nuptijs præferre. Sic egerunt inter summos pōtifices, Syluester, Gregorius, Leo, & Cælestinus. Inter episcopos, Martinus, Nicolaus, Ambrosius, & Augustinus. Inter abbates, Antonius, Hilarion,

Apostoli.

Martyres.

Hebr. 11.

Fidei victoria.

Pontifices Episcopi.

Abbates.

Monachi. Hieronymus & Benedictus. Inter monachos Dominicus Vincentius, Franciscus & Bernardinus. Inter eremitas, Paulus, Thebæus, Honophrius, Arsenius, Archebius, & Theonas. Inter virgines, Maria virgo simul & mater, ipsum enim genuit saluatorem, quē sicut de spiritusancto concepit, ita sine virginitatis damno peperit. Hanc secutæ sunt Thecla, Agatha, Hagnes, Lucia, Catharina, Cecilia, Margareta, Barbara, aliæque pmultæ, quas ad coniugium nulla blandientium promissa, nullæ furentium minæ, nulla sæuientium tormenta inclinare potuerunt. Omnia extrema perpeti malebant, quam domino semel promissam amittere virginitatem. Inter viduas vero perpetuam continentiam custodientes fuerunt, Anna, Paula, Galla, Melania, Monacha, & aliæ plurimæ. Talium vitam moresque sequatur oportet, qui cumulatissimam deo gratiam cupit referre, ac post relatā ab ipso suscipi & immortalitatis gloria in cælestibus vestiri. Proponamus nunc ingratorum exempla: vt quos præmia ad virtutem parum excitant, saltem pœna a vitiis auocet.

Eremitæ. Virgines. Viduæ.

¶ De ingratis ante diluuium. Caput. IIII.

Adam & Eua. PRimi parentes nostri donec beneficiorum memores iussioni diuinæ obtemperarūt, paradisi in quo positi erant, bonis fruebantur. Postquam vero per ingratitudinem a mandato recessere ligni vetiti fructū gustando, eiecti de paradiso, laboribus, ærumnis, morti subiacuerunt. Ei enim peccauerant (licet postea pœnitentiam egisse credantur) a quo corpus, a quo spiritū, sensum, intellectum, dei similitudinem acceperant: a quo præesse bestiis terræ, & volucribus cæli, & piscibus maris iussi erant: vt his quæ terra proferret vescerentur, & simul ligna, lapides, metalla, ignem quoque & aquā, tellurem & aera in vsum vitæ necessarium haberent. Merito igitur malis mancipati sunt, cum talem ac tantum benefactorem offendissent. Mulier quia prior peccauerat, viri subditur imperio, & pariendi cruciatibus mul-

Gene. 3.

ctatur, vt voluptatem quam cepit, fructum interdi-
ctum manducando, filios generando dolore compẽset.
Merito etiam Adæ est dictum: Maledicta terra in ope-
re tuo. In laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ
tuæ, spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes her
bas terræ; in sudore vultus tui vesceris pane tuo, do-
nec reuertaris in terram de qua sumptus es, quia puluis
es, & in puluerem reuerteris. Tot igitur mala passi sunt
post reatum, quot antequam peccassent, bonis frueban
tur. Non esset magnum eorum crimen, nisi & magna
essent illius beneficia, in quem commissum est. Non tã
enim ex se, quam ex meritis eius qui offensus est, ingra
titudinis culpa pensari debet. Itaq; quam grauiter pec
cauerint, pœna indicat, quæ quidem ad posteros omnes
fuit propagata, propter corruptam radicem, de qua ge
nerantur. Et quoniam nihil ab homine nequiter agi-
tur, quod ingratitudini in deum non sit ascribendum;
Ingratus fuit etiam Cain Adæ filius, qui inuidiæ furo- Cain.
re percitus interemit fratrem suum Abel. Ob hoc il- Gene. 4.
lum dominus execratus est, dicens: Maledictus eris su-
per terram, quæ aperuit os suum, & suscepit sanguinem
fratris tui de manu tua; cum operatus fueris eam, non
dabit tibi fructus suos, vagus & profugus eris sup ter-
ram omnibus diebus vitæ tuæ. Postremo & ipse inter
fectus fuisse creditur in septima generatione, vt prius
annos multos aduersa sustineret maledictionis, deinde
quod fratri intulerat, ipse ab aliis ferret. Neque illa qui
dem parua fuit ingratitudo, illa malitia, quæ deum ad
pœnitentiam compulit, quod hominem fecisset. Nemo
qui ei non peccauerat inuentus est. Omnis caro (inquit) Gene. 6.
corruperat viam suam, præter illas octo animas quæ
in arca seruatæ sunt, ne cum cæteris diluuio perirent.
Porro si q̃ris quãta tũc fuerit culpa ingratorũ, multæ be
stiæ cataclysmo supfuerunt, illorũ nemo. Post diluuium
ingratissimos omnium semper fuisse Iudæos cõperio, il
los excipimus, quorũ superius facta ẽ mẽtio. Etenim cũ Iudæi.
ab ipso mundi domino multo plura quã reliquæ natio-

nes beneficia accepissent, magis etiam constanter illum colere debuerunt.

De beneficijs Iudæis collatis post diluuium. Ca. V.

Iudæi. VIdeamus igitur primo, quænam illis ab indulgentissimo rerum largitore deo præstita fuerint bona, deinde quam ingrate ipsi ex aduerso se gessere, & simul quæ postea passi sunt mala. Solis vnius dei ẏitas fuit reuelata, solis leges de cælo datæ, monstratus ceremoniarum ritus, oracula futurorum indulta, dei voces palam locutæ, ingentium miraculoꝶ operatio concessa, deo fauente timuit eos Aegyptus, & cũ dimittere nollet, flagella sustinuit, mare se aperiens siccum euntibus præbuit iter, & aquæ quæ illis hincinde ꝓ muro erant, Aegyptios cum armis hostiliter insequentes operuere, in solitudine manna cælestis cibus pabulum illis præbuit & de saxo ẏga percusso scaturiēs amnis potum. Iordanis ad fontem suum reuersus perstitit donec transirent, terram deniq; promissionis lacte & melle manantem, perdomitis eius incolis possederunt. Quis deniq; explicet tot de hoste victorias, tot a seruitute liberationes, vel q̃ties a periculis eruti, a cladibus protecti? Moyse orante (vt ante diximus) victus est Amalech, buccinis clangentibus, Hierichũtis mœnia corruerunt. Iosue inimicos persequente, lapidibus pluit de cœlo sup fugientiũ ceruices: ac ne noctis interuẽtu elaberentur, sol & luna motum suum continuerunt. Nulla vnquam fuit longior dies, quam ista in qua quinque regum Chananæorum prostratus est exercitus. Balaam præterea prophetes asinæ loquentis voce prohibitus est eis maledicere; & pro maledicto induxit super illos benedictionem, benedictos a deo esse non dubitãs, pro quibus mutum animal vocem protulerit humanã, victi sunt deinde Palæstini tonitru & fragore de cælo territi. Holophernes Chaldæorum dux, cum vrbes aliorum prouinciasque expugnasset, in Iudæa vnius fœminæ manu victus occubuit. Regnante Hierosolymis

Asa, innumerabiles Aethiopum copias ad internicionem conciderunt. Regnante Iosaphato, cum ingentem Ammonitarum Idumæorumq; exercitum formidarét inimicos inter se digladiantes conspexerunt, mutuoq; cæsorum tulerunt spolia tam securi, quam paulo ante paucifacti. Regnante Ezechia, cum ab Assyriis duce Senacheribo obsiderentur, angeli manu, vna nocte cêtum octogintaquinq; milibus hostium cæsis, obsidione soluti sunt. Omitto nunc Machabæos, Iudam, Simonem, Ionatham, qui dei sui nomine inuocato, parua manu ingentes hostium copias pluries fudere. Magna qdem & immensa beneficia hæc, maiora tamen accepturi erant, si istorum quæ acceperant largitorem non deseruissent. Nüc ergo quod superest, breuiter expediemus qua ingratitudine vsi sint quantaq; deo vlciscente pati meruere.

De ingratitudine Iudæorum in deũ, & quæ pro idololatria passi sint.

Caput VI.

Longum admodum foret memorare scelera singulorum, qui inter Iudæos impij infidiq; fuere. Omnium ergo simul in deum suum infidelitas detegatur, pœnaq; infidelitatis, vt cum hæc nota fuerint simul constet & ingratitudinis magnitudo, & iusti domini in ingratos præsens vindicta, quam si quis euitauerit, nec futuræ quidem, quæ omnium acerbissima est obnoxius erit. Dum Moyses, in monte immoratur, donec tabulas digito dei conscriptas acciperet, illi ad idololatriã conuersi, vitulum æneum adorauerunt: & hi sunt (inquiunt) dij tui Israel, qui te eduxerunt de terra Aegypti. Ob hoc iratus dominus delere eos voluit, sed Moysi ꝑ ipsis instanter supplicanti gratiam fecit. Moyses tamen indignos tabularum bñficio testatus, de monte descendens ipsas confregit, vitulumq; contriuit, deinde deo iubente Leuitæ sumptis armis de illo XXIII. Exo.32

millia fere, ex iis qui vitulum adorauerant, occiderũt, vt eum morte dignum esse noueris, qui in deum ingratus est. Post hæc contempto cælesti cibo cum Aegyptias dapes concupissent, aduersus deum & Mosen mussitantes, prouocatus in iram dominus multa coturnicum vi castra operuit, vt cupidini eorum satisfaceret. Cæterũ dum adhuc carnes dentibus manderent, animas efflabant, plurimiq; desiderati sunt, locus in huiusce vltionis memoriam, sepulchra concupiscentiæ appellatus. Rursum tamen pollicitationi diuinæ non adhibentes fidem, de obtinenda promissionis regione desperarunt. Ideoq; illam ingredi prorsus indigni, antequam fines eius attigissent, in deserto mortui sunt, præter Iesum & Caleph & paruulos populi qui non peccauerãt. Quadraginta annos per solitudinem antequam terram incolendam adissent, errauerunt. Choræ quoq;, Dathani, & Abironis castra vna cum ipsis terræ hiatu absorpta sunt; atq; inde subitus ignis exhalans, ducentos & quinquaginta viros, qui incensum offerebant, absumpsit, & hoc quidem, quia legi diuinæ aduersantes, vsurpare sibi sacerdotium nitebantur. Vide tamen inconsultã vulgi audaciam: Nihil his quæ acciderãt territi, Mosen & Aaronem nimis procaciter incessebant, perinde ac si ipsi eos qui perierant, interfecissent. Mox igitur ambobus his ad tabernaculum confugientibus, incendium repente illatum vastare cœpit proteruos. Quatuordecim millia ex eis & septingentos concremauit. Omnes tunc perissent, ni Aaron iussu Mosi stans inter mortuos & viuentes, deum orasset. Ad eius preces cessauit ignis. Deus enim iniuriam illam illatam sibi deputat, quæ seruis suis indigne infertur. Quandoquidem sic vltus est eos, qui Mosen & Aaronem minaciter impetere ausi fuerãt. Post hæc profecti de monte Hor per viam quæ ducit ad mare rubrum, pertæsi itineris laborem rursum reclamabant, sed neque hoc fuit illis impune. Ignitorum serpentum ictibus percussi moriebantur. Hinc tandem humilitatis ac veniam poscentibus, Moyses domino iubente serpentem ex ære formatum suspendit in ligno,

Chore & Dathan.

quem vulnerati aspiciendo conualescebant. Id autem portendebat, quod olim in Christum dominum crucifixum credentes, a diaboli morsibus liberandi essent. Ignitus enim serpens, diabolus est; Christus æneus, nihil in se veneni habens, & veneno peccati infectos clementer sanans. Porro vt quod proposuimus prosequamur, iidem Israelitæ cum appulissent ad Sethim, capti sunt amoribus Moabitidarum, ita vt deos quoque illarum adorarent, sed dignas quidem scelere isto pœnas dedere. Leuitæ quippe iussu domini vigintiquatuor millia de illis interimunt. Tunc demum deo placato, a cędibus cessatum est, cum Zambrin virum & Zochim scortum, dum simul coissent, Phinees Eleazari sacerdotis filius, pugione in genitalibus confodit. Vt pręterea pateret, non minori animaduersione dignos esse criminis impulsores quam autores, Madianitas quoque percuti iussit dominus, qui eos callide per mulierum blandimenta traxerant ad cultum idoli sui Belphegor. Multo tamen grauius deliquerunt, qui ad deos alienos conuersi fuerant deo suo derelicto, nec mirabilium eius memores, nec erga beneficia grati. Transeamus ad tempora iudicum. Iosue defuncto, degenerauit populus. Colere cœpere Baal & Astaroth, non numina, sed monstra. Ob hæc passi sunt direptiones rerumque detrimenta, nec omnino pares esse poterant viribus aduersariorum. Deinde, quoniam Palæstinis & Chananæis aliisque idololatris cultu & connubiis iungere se ausi fuerant deo pœnā huiusce flagitii exigente, annos octo seruierunt CVSANRASATHAIM Mesopotamiæ regi. Cum autem illos præuaricationis pœnituisset, liberati sunt. Sub liberatoribus quidem satis probe se habebant, illis vero vita defunctis, veluti laxato freno quocunque rationis expers appetitio vocasset, eo ferebantur. Itaque sub Othoniele etiam fidem deo seruarunt, eo autem mortuo, statim ad idola desciuere, quā obrem tunc quoque seruire compulsi sunt EGLON Moabitarum regi annos octodecim. Deinde post obitum

Tempore iudicum.

Aioth ducis, cum iterum idola colere cœpissent, oppressi sunt seruitute a Iabin Chananæorum rege per annos viginti. Post Delboram quoq; vxorem Lapidoth (& ipsa enim præfuit populo) peccauerunt, atq; septem annis a Madianitis vexati sunt, sata fruges'q; eorum vastantibus. Item post Gedeonem, & erga familiam eius, a quo de inimicis liberati fuerant, ingrati extitere, & erga deum impii, ideoque per idem tempus externorũ bello varie inquietati sunt. Post Abimelech, Tholam, & Iair præsides, itidem peccauerunt, & a Palæstinis mala passi sunt annis octodecim. Post Iephthe & Abessan & Ahilon & Abdon, rursum peccauerunt, & denuo a Palestinis oppressi sunt seruitutis iugo per annos quadraginta. Post Samsonem vero inter se diffidere cœperunt, quando tribus Beniamin ob stupratam cuiusdam Leuitæ coniugem, & per vim in vna nocte multorum coitu lassatam atq; extinctam pene interiit, dum a reliquis tribus indigne id ferentibus impugnatur. Brimo tamen de his qui illos oppugnatum venerant, cecidere XXII. millia, iterum altero congressu XVIII. millia, & ipsi enim offenderant suis viribus magis quam dei auxilio freti, sed tertio tandem certamine de Beniamin periere XXV. millia, oppidum eorum Gabaa incensum, in quo obsessi erant, idemque factum reliquis vrbibus ac vicis tribus huius. Ista de Iudicum libro summatim perstringendo ꝓtulimus, q̃ sequuntur, regum continet historia.

¶ Mala decem tribuum.
Cap. VII.

Tpe re gũ. OB idololatriam, quæ maxima in deum ingratitudo est, diuisum fuit Iudææ regnum. Decem tribus in Samariam secessere sub rege Hieroboam duæ reliquæ sub Roboam Hierosolymis manserunt. In Samaria quidem perseuerauit impietatis crimen, Hierosolymitæ magis fideles inuenti sunt. Vitulos æneos adorabant Samaritæ, quos pro diis colendos posuerat Hieroboam primus ex Iudæis Samariæ rex. Eam ob rem Abiæ Hierosolymarum regi in prælio succubuerũt, die

vno quinquaginta millia eorum desiderata sunt. Ciuitates tres amissæ, Bethel, Hiesana, & Ephron. Deinde regnum de familia Hieroboami ad alios translatum. Postea regnante Achab aduersum Syros profecti, ob hāc ipsam idololatriæ culpam superantur. Achab quoq; sagittæ ictu interficitur. Regnante Ioacham, seruierunt Azabelo regi Syriæ. Regnante Phacee, Theglatphalasar Assyriorum rex Samariam inuadens, magnam quidem populi partem captiuam secum duxit Niniuen. Regnante Osee, vna cum rege omnes translati sunt in Assyriam, per Salmanasar Assyriæ regem. Cum enim prophanos gentium ritus imitarentur, & prophetas; arguerentur sermonibus, ad deum Israel reuerti nolebant, colentes Baal, filios filiasq; idolis initiantes, inseruientes etiam diuinationibus atq; auguriis.

Mala duarum tribuum. Cap. VIII.

NVnc ad Hierosolymitarum immunditias gradus faciendus restat. Sub Roboam rege legem domini reliquerant, cum Sesac rex Aegypti ciuitates eorum munitissimas debellauit, dixitq; eius per prophetam dominus: Vos reliquistis me, & ego reliqui vos in manu Sesac. Hic captam Hierosolymam subdidit seruituti. Templi thesauros, regiamq; gazam omnem sustulit & asportauit. Sub Ioram rege, quia gentilium ritus secuti fuerant, Palæstinorum atq; Arabum magna in parte præda facti sunt. Tunc enim & regis domus direpta, & eius vxores liberique capti. Ipse autem Ioram, quia ab impietate non recesserat, alui profluuio consumptus est. Ob idem crimen Ioa regnante ingentes militum copias parua Syrorum manu prostratas amisere. Ipse Ioas a seruis domi fuit interemptus. Rursum sub Amasia rege deos alienos adorabant, cū a Ioa Samaritano rege supati sunt, pars hierosolymitani muri diruta, thesauri ablati, ipse Amasias captus, nobiliū liberi pro obsidibus abducti. Tunc etiam regnante Achaz colebant Baal, cum & a rege Syriæ spoliati sunt,

& a rege Samariæ Phacee ingenti bello victi. Ea enim pugna centum viginti millia virorum cæsa fuisse dicuntur, ducenta millia in captiuitatem abducta, cum præda omnis generis prope inæstimabili, quamuis Phacee ab angelo coargutus restituerit captiuos, quia tamē ab impietate non recedebant. Idumæi illorum fines depopulati sunt, vrbes aliquot expugnarunt Palæstini, agrum vastauerunt Assyrij, neq; tamen tot cladibus affecti, ad dominū redire voluerūt, donec in regno successit Ezechias Achazi filius, per omnia patri dissimilis. Pie enim ac sancte vixit. Et vt intelligas principum mores ciuibus documento esse solere, semper quidem Iudæi sub religiosis regibus religiosi fuere, sub impijs impij. Post Ezechiam regnat Manasses eius filius, magis impietate quam regno nobilis. Captus a Chaldæis, addicit seruituti. Aduersis pulsatus agnouit errorem, pœnitentiā egit, & domino miserante restitutus est regno. Quod si Manassæ pœnitētiam suscepit deus, quis tam impius est vt veniam desperet, si ad illum a quo alienatus est recurrerit? Ioachazo quoque impio super impios regnāte, Nechao rex Aegypti eosdem tributa sibi pendere cōpulit. Ea erant centum argenti talenta in singulos annos, vnum auri. Tunc Ioachazo sublato, Eliachimum eius fratrem præfecit regno. Sed cum neque isto ad regni gubernacula sedente populus ab erroribus resipuisset, Nabuchodonosoro Babyloniorum regi seruierunt, atque etiam latronum infestationes passi sunt. Et ne tūc quidem ab idololatriæ cultura desistentes, Ioachimo Ioachimi filio regnante, obsessi a Chaldæis, vna cum rege potestati illorum sese dedidere. Tūc omnes fere in Chaldæam traducti sunt, præter pauperes vulgi agricolationi relictos. Hinc Matathias vrbi pene desertæ iussus est præsidere. Cumq; ipsi etiam qui tunc residui erāt nullo dei flagello ab inueterato iam errore reuocari potuissent, totam in illos indignationē effudit deus, eosq; grauius quam vnquam antea afflixit. Cum enim Matathias iste qui & Sedechias est dictus, a Chaldæis defecisset, obsedit eos Nabuchodonosor Chaldæorū rex, vrbe

Manasses. Ioachaz. Eliachim. Ioachim. Matathias

potitus est, Sedechiam cum liberis fugientem comprehendit, liberos illo spectante trucidari iussit: ei vero ne quid deinde iucundi videret, oculos eruit, & vinctum secum Babylonem abduxit. Post hęc Nabuzardam ducem cum valida militum manu misit, qui mœnia vrbis demolitus solo æquauit, domos templumq; incēdit, ciues in seruitutem ad Chaldæam transtulit, & cum illis vasa templi aurea, argentea, ænea. æneasq; columnas templi, primarios vrbis ciues, deinq; sacerdotes interfecit, & impletum est quod in psalmo prædictum fuerat, Tradidit in captiuitatem virtutem eorum, & pulchritudinem eorum in manus inimici, & conclusit in gladio populum, & hæreditatem suam spreuit. Deniq; facta est, quam prophetæ prædixerant, transmigratio Iudææ in Chaldæam, ac tanta profanæ gentis ingratitudo tales quidem pœnas dedit, quæ si solæ proponerentur, & nulla futura esset in inferno, quis adeo temerarius est, vt audeat esse in deum ingratus? Psalm. 77.

Mala Iudæorum post Christi passionem propter incredulitatem. Caput IX.

POstea vero per Cyrum manumissi, postliminioq; reuersi sub Esdra sacerdote instaurarunt vrbem & templum, domino fauente, postquam eos delicti pœnituisset. Fuisse deinceps legis diuinæ satis quidem studiosos, improbos tamen, semperq; virtuti alienæ inuidos atq; infensos. Christum dei filium, quem lex & prophetæ prædicauerant venturum saluatorem non receperunt, quamuis vidissent miracula facientem, & a plebe laudibus honoreque affectum; docenti veritatem non crediderunt, innocentem falsis criminationibus circumuenerunt, iustum condemnarunt, ludibrio habuerunt, & spinis coronatum, flagellisque cæsum cruci confixerunt; tantumque inualuit semel insitum infidis mentibus odium, vt ne tunc quidem ad pœnitentiam tanti sacrilegij mollescere quiuerint, cum illo In Christū impij.

in cruce pendente, sol obscuraretur, terra tremeret, sepulchra aperirentur, templi parietes dissilirent, saxa frangerentur. Nam depositum quoque ac sepultum custodiri iusserunt: cumque ipsi custodes perendie reuersi eum a mortuis resurrexisse testarentur, pecunia data redemerunt mendacium, vt rursum hi falso assererent, se videlicet nocte praeterita dormientibus clam venisse discipulos, corpusque ideo furto sustulisse, vt qui sepultus fuerat, ad vitam credatur reuersus. Quid autem infelix Iudaea alios celare iuuat, cuius ipsa conscia es, veritatẽ Si non surrexit, cur pecuniam porrigis? si surrexit, cur saluatorem tuum non agnoscis? aut si nihil custodibus donaueris, nihilque illi prius testati fuerint, quam quod postremo dixerunt, nonne sic interrogatos oportuit. Vidistis ne accessisse ad sepulchrum discipulos, an non. Si non vidistis multo sopore fortasse oppressi, quomodo scire potestis? Sin vidistis, cur non comprehendistis inermes armati, paucos multi, onere sublati corporis grauatos expediti? Videtis o Iudaei custodiae vestrae manifestum mendacium, at tamen quae vestra pertinacia est, vultis potius mendacio credere & perire, quam sequi veritatem & saluari. Quid est autem quod Christum negando, multo maiorem experti estis dei iram, diuturnioremque passi calamitatem, quam cum vitulum adorastis, quam cum Baal, Astaroth, Acharon, Belphegor, Belzebub, aliorumque daemonum simulacris sacrificastis nam licet antea quoque caedes, incendia, rapinas, captiuitates, seruitutem, exilia, patriique soli miserabilem desolationem pertulistis, quoties tamen vos deum vestrum offendisse poenituit, toties de malis omnibus liberati fuistis. Longissima illa apud Babylonem seruitus (vt scriptores vestri testantur) septuagesimum annum non excessit: Rursum natali solo restituti, rursum in omnibus reparati instaurati que, regnastis. Quaenam quaeso causa est, quod post Christum a vobis cõden natum, semel a Romanis victi, euersi, dispersi, nullam vnquam pristini status faciem, nullam amissae dignitatis vmbram recepistis? Iam mille quadringẽti & octoginta anni sunt,

ex q̃ incerta sede vagi per omnes orbis partes errastis, sine lege, sine sacrificio, sine duce, sine rege, sine ꝓpheta, dicite si potestis quo crimine, qua culpa id patimini? non idola (vt olim sæpe contigit) colitis, non execrandos gentilium ritus exercetis; vnum deum, vnum cæli terræq; dominum adoratis, & tamen nullus est miseriæ vestræ finis. Cur ita? profecto cum alia causa omnino nulla queat afferri, restat vt ea sola sit quia saluatorē vobis, immo omnibus missum non recipitis Messiam, quem vestræ vobis indicant scripturæ non admittitis. Videte ingratitudinem vestram in deum vestrum. Ille vobis quem promiserat vitæ doctorem misit, vos ip̄m occidistis. Ille dedit redemptorem, qui pro culpa primorum parentum vestrorum satisfaceret, & vos ei nō creditis, vos eum repudiatis. Quamdiu igitur obstinatis mentibus fouetis errorem, negando eum, per quem solum data est mortalibus ad deum accessio, fieri omnino non potest, vt vllam sperandæ salutis gratiam consequamini. Credite, credite, & salui eritis. Hic est enim cui dixit propheta: Excita potentiam tuam & veni, vt saluos facias nos. Conuertimini igitur ad eum, qui missus est vobis, & ille qui misit miserebitur vestri. Hic enim qui missus est, dei verbum est, dei sapientia est, dei virtus est; negat talia esse in deo qui Christum negat. Psal. 79
Carnem animamq; hominis assumpsit, vt pro hominibus pati ac mori posset. Itaq; non inuitus, sed volēs crucem sustinuit, vt suo sanguine a peccatis credentes lauaret morteq; redimeret. Agnoscite beneficium, & confitemini Christum. Venit enim vos, non de manu regis Babylōis, sed de potestate diaboli liberare, non ad Hierosolymam reducere, nec regno restituere terreno, sed quod longe felicius est, ad paradisum transferre, in supernis cæli sedibus collocare, & sempiternæ suæ gloriæ participes facere. Quod si aduersus tantam dei vestri nostriq; benignitatem, Christum suum nō recipiendo ingrati esse pergetis, de temporalibus miseriis istis ad æternas descendatis necesse est. Nulla enim maior in deū p̄rem igratitudo fieri potest, q̃ in filiū ei coæqualē &

coæternum & consubstantialem nolle credere. Felices illi, qui olim ne ingrati essent, ipsum vobis gentibusq; prædicare non timuerunt, qui vt nomen eius denegarent, nec minis, nec tormentis, nec cædibus compelli potuerunt. Veræ quippe beatitudinis in Christo spe firmati, tyrannis fortiores erant, occidi poterãt, cogi ne Christum confiterentur non poterant. Felices nunc hi, q vt qualem possunt pro beneficiis deo grãm referant, Christo seruiunt, Christum adorant, de Christo die ac nocte cogitant, Christi præcepta totis viribus exequi contendunt, & contemptis terrenæ luxuriæ deliciis, post eum currere nunquam desistunt. Sed ne solos Iudæos accusasse videamur, nostrorum quoq; in Christum infidelitas (vt alia delicta prætermittantur) in medium veniat, non tam quæ modo sit, quam quæ olim fuerit, & veri assertione victa desierit.

De ingratitudine hæreticorum & Iudæ proditoris. Cap. X.

CVm enim nullum mendacium diu stare possit, quia nihil firmi nihil solidi habet, in quo innitatur, omnis falsa religio paulatim euanescat necesse est. Itaq; iampridem defecit ille diaboli fraude inductus deorum cultus. Vnus autem deus etiam ab illis inuocatur qui Christum ignorant. Defecerunt & hæreses, licet falsa veris mixta in se haberent, nihilominus quæ vera erant, manent: quæ falsa, vna cum suis autoribus interierunt. Arrius ab euangelio alienatus, impieq; de trinitate sentiens, ventris profluuio extinctus est. Olympus Arrianus dum blasphemias in sanctã trinitatem ore sacrilego proferret, fulmine ictus cõflagrauit. Anastasius Augustus Euticetis erroribus implicatus, verbum dei in carnem mutatum, & in Christo incarnato vnam tantum esse naturam asserebat: cumque ab hac impietate ne Hormisdæ quidem summi pontificis admonitione solicitatus recederet, ipse etiam fulmine afflatus periit. Nonne hi omnes tam infelici fi

Arrius
Olympus.
Anastasius
Augustus.

ne consumpti testantur, nemini tutum esse euangelicæ veritati vlla in parte derogare, & ab ecclesia Chri quicquam vel minimum dissentire velle? Sola quidem adhuc Mahumetana hæresis extat,& viribus aucta, sæuit in Christianos, vt qui Christi sunt, calamitatum patientia probentur, donec & illa sua corruat impietate ac dissoluatur. Quemadmodum autem Iudæorum olim fuit in deum ingratitudo ad idola conuerti, ita nūc nostrorum par flagitium erit, de Christo parum pie sentire. Quod si tam ingrati sint, qui solo errore delinquūt, qd de te dicam perfide Iuda? quibus verbis tuam accusem ingratitudinem, quæ maior est quam vt fando exprimi queat? Non solum quæ vera rectaq; erant, quæ salutaria, quæ sancta, quæ perfecta, a magistro ac domino tuo didiceras, verumetiam in consortium ascitus fueras apostolorum, & tanquam cæteris fidelior apostolicæ familiæ œconomus factus & loculos habens, vt quæ omnibus offerebantur, solus dispensares: at tu (proh nefas) tantorum beneficiorum prorsus immemor, & pecuniæ cupiditate superatus, vt triginta argenteos acciperes, dominum in mortem tradidisti. Vicisti tuo parricidio Iudæorum ingratitudinem; bonum quod acceperant illi, commune cum aliis erat, tu speciali priuilegio dotatus, tu in ordinem præcipuorum Christi comitum vocatus, tu singulari quodam honore præditus, in tantam excidisti dementiam, vt eius proditor fieres, cuius fueras discipulus, vt eum crucifigendum inimicis offerres, cuius eras natura famulus, beneficio socius, dilectione frater, promissione cohæres, non terreni patrimonii, sed cælestis. Nunquid te cum cœnaret, a mensa repulit, cum sacramentum corporis & sanguinis sui discumbentibus porrigeret, præteriit? cum iisdem pedes lauaret, nunquid non se ad tuos inclinauit? nunquid cum amplecti eum velles, restitit? cum osculum offerres, faciem auertit? Omnia quidem ille tanquam sibi charissimo indulsit, sed tu omniū oblitus, tanquam hosti insidiabaris, tanquam seruum vendebas tanq̄ parricidam in manus perdere volentium dabas.

Mahumetus

Iudas.

Porro tam cruenti facinoris, postquam ille crucifixus est, iam & ipse conscius, peccasse te fatebaris, argenteos q̃s acceperas, ꝓijciebas. Pœnitebat te q̄dem cõmissi sacrilegij, sed veniæ spe destitutus, doloreq; supatus laqueo collum tuum confregisti, & pendens diruptis visceribus, effluentibusq; intestinis infelicem animam emisisti O dirum & crudele mortis genus, nequitiæ tamen tuæ conueniens, tuaq; impietate dignum, non magis quia iustum vendideris, quam ꝙ de misericordis misericordia desperaueris. Vtrumq; sane inter crimina grauissimum ac nescio quod maius, nisi quod alterum remitti poterat, si alterum remissionis impetrandæ aditum non ꝑclusisset. Eo igitur tua te perduxit in dominum ingratitudo, vt pro grauissimis criminibus grauissimas quoque pœnas dare credaris in inferno, quo corruisti. Nũc tu his quidem supplicijs terres nos, nequid sinistrũ de saluatore nostro sentiendo ingrati simus, & tuis flagitijs ostendis contrarias illis actiones ad gratitudinem pertinere. Gratus itaq; erga dominũ ac redemptorem suum erit, qui non pecuniam ipo, sed ipsum pecunia chariorem habuerit, nihil cum ipso simulauerit, nihil in ipsum impie neque cogitauerit, neque fecerit, & nunq̃ de clementia dei diffisus, omnem salutis suæ spem in ipso sitam fixamque semper esse curauerit, & tandem mori potius quam deo peccare optauerit. Atque hæc hactenus, nunc autem ad reliquas charitatis partes descendere statuens, arbitror non minimam, sed præcipuam potius esse cum bene viuendi præcepta didiceris, operam dare vt alios doceas. Igitur prius de illius q docere vult officio differemus, deinde videbimus quantum iuuat, si adsit qui doceat, & quantum noceat, si absit

De officio catholici prædicatoris. Cap. XI.

2. Para. 17. DOcere in ecclesia episcopi officium est, & illorũ sacerdotum, qui præsidis autoritate probati sunt. Iosaphat Hierosolymarum rex leuitas misisse dicitur & sacerdotes, vt per agrãdo vrbes Iudææ

instruerent populum præceptis legis. Christus vt gentibus euangelium prædicarent, apostolos, quos ipse instituerat, destinauit. Euntes, inquit, in mundum vniuersum prædicate euangelium omni creaturæ. Veruntamen qui apostolico isto fungi voluerit munere, eruditione ac virtutibus præstare debet. Alioquin si indoctus fuerit, facile in errorem labetur, & quorum cõsciẽtiam curare volet, magis consauciabit. Discat igitur prius, & postea doceat, & quod verbis docuerit operibus comprobet. Sic egisse dicitur Esdras sacerdos, cum ad reparandam Hierosolymam ab Artaxerxe dimissus rediisset. Ita enim scriptum de illo legimus. Esdras autem parauit cor suum, vt inuestigaret legem domini, & faceret, & doceret. Et apostoli ante spiritusancto replentur, deinde prædicationis officio fungi iussi sunt. Porro quod aliis præcipiendo ædificabant, ne aliter agendo destruerent, id etiam ipsi præstare studuerunt, non minus exemplo docentes quam sermone. Nã impudens admodum præsumptio est, hoc alios monere, quod ipe non facias, imponere aliis onera grauia, qbus ipse dorsum non supposueris. Aut quomodo potest aliquis alios rephendere his de rebus, quas facere se non ignorat. Turpissimum est profecto, cum in corripientem culpa retorquetur, cum quis in quo alterum accusat, seipsum damnat. Sic igitur viue, vt præcipis, & ad verba mores confer, & sanus curationem ægris adhibe, ne cum rubore audias, Medice cura teipsum. Vobis qui in ecclesia dei ad populum declamatis, per Isaiam est dictum. Exaltate vocem, leuate manum, vt videlicet voci manus consonet, & præceptis respondeant opera. Quia qui fecerit & docuerit sic, hic magnus vocabitur in regno cælorum. Is demum aliorum delicta efficaciter arguit, in quo non inuenitur, quod alii redarguant. Sit ergo mitis atque submissus, qui humilitatem docet, recedat ab iracundia, qui patientiam suadet. Castitatem illæsam seruet, qui stupra adulteriaque detestatur. Nihil improbe agat, qui docet iustitiam, & inuehitur in vitia. Denique cum Samaritana relinquat hydriam mundanæ va

[Marginal notes: 1. Esd. 7 — Isa. 13.]

nitatis, qui paratus est populo euangelizare Iesum. Caueat quoque ne lucri gratia prædicet, siue gloriæ ab hominibus captandæ. Non terrenum lucrum spiritalibus quærendum est disciplinis, sed cæleste. Gratis accepistis, inquit dominus, gratis date. Eos autem qui in templo vendunt columbas, hoc est, dona spiritussancti, eiicit flagello, vt fidelium consortio indignos. Et non est dom^9 dei, inquit, domus negotiationis, sed orationis. Quid ergo? nihil ne accipere oportet? imo oportet, sed quantum necessitas postulauerit. Dignus est (inquit) operarius cibo suo, & in lege dicitur. Non alligabis os boui trituranti, vt videlicet & ipse de tritura sua pascatur & viuat, seque sustentet. Ne quid autem vltra quam quod satis est quæras, ipse doctorum ecclesiæ princeps Paulus ait. Habentes alimenta & quibus tegamur, his contenti simus. Vitanda est etiam humanæ laudis captatio, ne pro labore doctrinæ, laudem quæ a deo est amittamus, ad hæc, ne illi quidem recte, qui ecclesiastici doctoris officium professi, dimisso euangelio, quæstionibus nihil ad rem pertinentibus occupari solent, qui syllogismos enthymemataque proponendo philosophantur, vel poetarum figmenta decantant, vel explicandis gentilium historiis immorantur, vel de cælestium motu siderumque naturis disputant, non quærentes quod saluti conferat animarum, sed quod auditorum aures demulceat atque delectet. Hi certe a domino audient. Omnia opera sua faciunt vt videantur ab hominibus, plausum enim vulgi quærunt, & docti dici quam sancti malunt, nec vident quod callidis diaboli suggestionibus supra pinnaculum templi statuuntur, vt quo altius ascenderint, grauius elidantur cum ceciderint, quid tu ingenium iactas, aut rerum multarum cognitionem ostentas, qui non ex his quidem, sed ex operib^9 iudicaris? Magis deo placet sancti rusticitas, quam peccatoris hominum ore laudata scientia. Non ergo attendat doctor, quid auditores delectet audire, sed quid se deceat loqui, nec se putet in theatro esse, vt cum fabulam peregerit, astantium plausu excipiatur, sed in ecclesia dei, vt postquam pius ad-

Marginal notes: Mat. 10 (beside "minibus captandæ"); Ioha. 2, mat. 10, Deut. 25 (beside "dei, inquit" to "us cibo suo"); 1. Tim. 6 (beside "simus"); mat. 23 (beside "ctet. Hi certe")

monitionibus eos qui libenter audiunt iuuerit, a domino capiet mercedem gloriæ sempiternæ. Impigrum quoque ac solicitum esse decet salutiferæ institutionis doctorem. Circuibat Iesus (vt euangelistæ tradunt) totam Galilæam, docens in synagogis eorum, & prædicans euangelium regni. Et alibi dicitur, Erat quotidie docens in templo. Intuere præterea indefessam apostoli eius in prædicando curam. Scribens ad Romanos, affirmat quod ab Hierosolymis per circuitum vsque ad Illyricum omnia repleuerit prædicationibus euangelij Christi, & neque persecutionibus deterretur, nec vinctus desistit, in euangelio se laborare dicens vsque ad vincula. Vide etiam quam anxie opus hoc Timotheo discipulo iniungat. cum ait; Prædica verbum, insta opportune, importune, argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina, vt videlicet impleatur, quod in Isaia de Apostolis & ecclesiæ doctoribus prædictum fuerat: Super muros tuos Hierusalem constitui custodes, tota die & tota nocte perpetuo non tacebunt. Sed etiam ipsi prophetæ fuit olim a domino iussum dicente: Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & annuntia populo meo scelera eorum. Tanto enim diligentius instandū est doctrinæ salutari, quāto peccātibus maius imminet periculum salutis. Nec semel aut iterum admonendi tibi erunt, sed toties, donec cum psalmista dicere possis, Laboraui clamans, raucæ factæ sunt fauces meæ. Magno autem animo verbum domini prædicandum est neque ob præsentiam potentiorum subticeri debet veritas, dum vitia reprehenduntur. Gloriatur Dauid coram domino dicens, Loquebar de testimonijs tuis in conspectu regum, & non confundebar. Et in Isaia euangelico doctori præcipitur, Super montem excelsum ascende tu qui euangelizas SION, noli timere. IONAS propheta prædicare iussus, dum homines timet, deo nolebat obedire, & cum naui fugeret, orta tempestate in mare præcipitatur, atque a pisce viuus deglutitur. Satius illi tunc fuerat, incidere in

Marginal references: Mat. 4. Lucæ. 19. Rom. 15. 2. Tim. 4. Isa. 6. Isaiæ. 58. Psal. 68 Psal. 119. Isaiæ. 40. Ionæ. 2.

manus hominum, quam non obedisse deo viuenti. Iere- Ierem.1.
mias vero ipsius domini verbis animatur ad prædican
dum, dicentis: Tu ergo accinge lumbos tuos, & surge, &
loquere ad eos omnia quæ ego præcipio tibi, ne timeas
a facie eorum: nec enim timere te faciam vultum eo-
Iohannes Baptista. Matt.14. rum. Non timuit Iohannes arguere Herodem re-
gem, vt ostenderet non esse timendos qui occidunt cor-
pus: sed vnum illum, qui corpus & animā simul potest
mittere in gehennam. Apostoli ac martyres domini, ne
Christum prædicarent, nec minis principum deterreri,
nec tormētis inhiberi potuerunt. Qui enim confidit in
domino, sicut mons Sio, non commouebitur in æternū
Actu.18. Paulus cum esset Corinthi, per visionem nocturnā audi
uit Chrm sibi dicētem: noli timere, sed loquere, & ne ta
ceas, propter q̄d & ego sum tecum, & nemo apponetur
tibi, vt noceat te. Protegit igitur vbi sui prædicatores
deus, donec docendi munus impleant, & cum impleue-
rint, occidi permittit vt coronet.

Quid potissime prædicandum sit. Caput. XII.

PRædicandum autē est euangelium, danda pie viuē
di præcepta, disserendū de beatorū gloria, quate-
nus fieri potest, pœnaq; damnatorū. vt peccatores
ad pœnitentiam excitentur, iusti ad perseuerantiā. Ad
Apostolos ait saluator, Prædicate euangeliū omni crea
Mar.16. turæ. Et de ipsomet in Luca legimus, quod iter faciebat
Lucæ.8. per ciuitates & castella p̄dicans & euangelizans regnū
dei. Hoc idem regnum discipulos iussit nuntiare, cū ait,
Dicite illis quia approquinquabit in vos regnum dei.
Lucæ.10. Idem in plurimis quidem euangelij locis & tenebras
commemerat, & gehennā, & tormentorū locum, & ver
mem immortalem, & ignem æternū. Pœnitentiam etiā
Matt.4. prædicauit, dicens: Agite pœnitētiam, & appropinqua-
bit regnum cælorū. De discipulis quoque dicitur, Exeū-
Matt.10. tes prædicabant vt pœnitentiam agerent. Ad eos autē
qui non indigent pœnitentia, est dictum, Qui perseue-
rauerit vsq; in finem, hic saluus erit. Præuaricator, non
prædicator est, qui ab his discedens aliqua superflua &

nihil profutura docet, multa se nosse ostentas. Quid autem prodest multa scire, & deum nescire? Doctor gentium Paulus, missum se dixit euangelizare non in sapientia verbi, vt non euacuetur crux Christi. Non iudicaui (inquit) me scire aliquid inter vos, nisi Iesum Christũ & hunc crucifixum. Vtque doceret aliam esse sapientiã carnis, aliam spiritus, ait: Sapientiam autem loquimur inter perfectos, sapientiam vero non huius seculi, neque principum huius seculi, quæ destruuntur, sed loquimur dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est. Idcirco sane & Timotheo discipulo ad prædicãdum destinato, Formam habe (inquit) sanorum verborum, quæ a me audisti, in fide & dilectione, in Christo Iesu. Et ad Titum, Tu autem loquere quæ decent sanam doctrinam. Non enim sana, sed languens & infirma est doctrina, quæ pie sancteque viuendi studio nihil omnino confert. Mortifera vero & detestabilis, quæ peruertere nititur veritatem humanæ philosophiæ argutijs. Audi præterea qd tibi sapientiæ antistes Salomon præcipiat, dicens, Erue eos qui ducuntur ad mortem, & qui trahuntur ad interitum, liberare ne cesses. Obseruare quoque debet vitæ spiritalis institutor & doctor, qui de thesauro cordis sui profert noua & vetera, vt quicquid ex libris diuinis recitauerit, non secundum literam occidentem illud interpretetur, sed secundum spiritum viuificantem. Sciat aperire sensus verborum ambage velatos, & in medium proferre, & ad auditorum emolumenta conuertere, vt sunt visa dictaque prophetarum, & ceremoniarum ritus ac sacrificiorum, quæ si spiritaliter & per tropologiam non intelligantur, similia deliramentis anilibus erunt. Ideo autem in Leuitico animalia quæ ruminant & vngulam diuidunt, munda sunt, quia vtique is ruminare videtur, qui in lege domini meditatur die ac nocte, & tunc vngulam diuidit, cum mysticum sensum a literali intelligentia separat. Horum igitur scientiam ille qui populum docet, habeat, vt mundum cibum esurientibus offerre queat, & mentes ad audiendum intentas alere verbo salutis. Cæterum meminerit eos lacte

1.Cor. 2.

2.Tim. 1.

ad Tit. 2.

Prou. 24.

Leuit. 11.

alendos esse, id est, moralibus duntaxat præceptis instruendos, qui proficere incipiunt, solidum autem cibũ perfectorem esse & ad altiora nitentiũ. His mysteriorũ ardua explananda erunt, vt ad concupiscenda cælestia magis inardescant, dum diuini eloquij arcana mirãtur.
Mat. 5. Sic dominus noster montem ascendens docuit discipulos, tanquam sublimioris disciplinæ iam capaces. Descendisse autem de monte dicitur, quando cum turba fuit loquendum. Hoc illud est q̊d in psalmo legimus: Ascẽdunt montes, & descendũt campi in locum quem fundasti eis. Montes erant, quibus dictum est: Vobis datũ est, nosse mysterium regni dei. Campi vero descendentes, ad quos dixit Apostolus, Facti estis quibus lacte opus est, non solido cibo. Sicut igitur cuique conuenerit, ita doceatur vt omnes salui fiant, semper tamen cauẽdum est, ne rudis interpres declamet in ecclesia. Male em̃ exponens dicta scripturarum, periculum est, ne & ipse in errorẽ incidat, & alios inducat, quod si (vt dicitur) cæcus cæco dux fuerit, ambo in foueam cadent. Hoc Apostolus Galatis, quos ipse docuerat, metuens, ait, Licet nos aut angelus de cælo euãgelizet vobis, præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema sit. Indocto itaque silere multo satius est, & sua simplicitate contentum esse, quam docti officium vsurpare, & docere velle quod non didicit, aut loqui quod nescit, cum periculo suæ aliorumq; salutis. Pleriq; tamen postquam eorum qui commendantur sermones lectitando edidicerint, confidenter prædicant. Tolerandos puto, dummõ aliquid vltra non præsumant. Sed verendum est, ne post hæc auditorũ palpatione diliniti, se esse magistros arbitrentur, cum non fuerint discipuli, & aliquid vel addant arroganter, vel mutent incõsulte, vel subtrahant licenter. Multi me laudant, inquiet aliquis. Noli multitudini credere, certius paucorũ iudicium est, q in se habent, q̊d in alio laudãt. Illud nempe pictoris optimum est opus, q̊d pictores commendant, non quod varijs fucatum colorib. cortarij mirant. Tunc ergo vulgi de tua eruditiõe opiniõib. fidẽ adhibe, cũ idẽ senserint & piti

Marginal notes: Mat. 5. (beside "Sic dominus noster…"); Mat. 8. (beside "scendisse autem…"); Gala. 1. (beside "cus cæco dux fuerit…")

Qui prætermittendi, & qui docendi, & qliter corripiēdi. Ca. XIII.

AB illis vero, quorum nulla speratur correctio. qui cum Pharaone obduruerunt, auertenda ꝓ bi diuini prædicatio est. Apostoli Iudæorum obstinatione offensi, dixerunt; Vobis oportebat primū loqui verbum dei, sed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes. Sic enim nobis præcepit dominus. Ac ne aliter illum præcepisse credas quam egisse, nullum omnino Pilato dedit responsum, cum ab eo quid esset veritas interrogaretur: quia veritatis inimic⁹, de veritate sermonem audire indignus erat. Ideo Paulus & Barnabas (vt in actis apostolorum legitur) prohibiti sunt a spiritu sancto loqui verbum in Asia. Non sunt igitur mittēdæ euangelij margaritæ ante porcos, ne conculcent eas pedibus. Iniuriam sibiipsi facit, inquit Salomon, qui erudit derisorem, & qui impium arguit, sibi maculam generat, & iterum ait. In auribus insipientium ne loquaris, quia despicient doctrinam eloquij tui. Et fortasse nō leuiter peccat, qui diuina mysteria ibi loquitur, vbi non est auditus, dicente propheta; In corde meo abscōdi eloquia tua, vt non peccem tibi. Illos vero qui libenter audiunt, & vitæ præceptis erudiri affectant, nolle docere cum didiceris impium est. Cur talentū tibi a domino ad negotiandum creditum abscondis in terra serue neq̃? Cur otio deditus nihil facis lucri? quam rationem reddes, cum ad illum vacuus redieris? Pastorem te dominus gregi suo præfecit, vides lupum venientem, & fugis: vides diaboli fraudibus ac dolo multoꝝ corda subuerti, & negligis: ciuium tuorum suffodi spiritales domos intueris & taces, canis mutus non valens, imo nolens latrare. Speculatorem dedi te domui Israel inqt dn̄s, audiēs ergo ex ore meo sermonem ānūtiabis eis ex me. Si me dicente ad impiū: Impie, morte morieris, nō fueris locutus, vt se custodiat impius a via sua, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. Abs te ergo requiretur

Actu. 13

Actu. 16.

Proue. 9.

Pro. 23.

Psal. 118.

Ezec. 33

perditæ ouis ratio, & negligis? Plebs tibi commissa, famem non panis, sed audiendi verbum dei patitur, & tu supprimis vitæ pabulum? nec attendis quod scriptum
Prouer. 11 est: Qui absconderit frumenta, maledicetur in populis benedictio autem super caput vendentium? Dolet Isaias quod regem impium Oziam non corripuerit. Et væ
Isaiæ, 6. mihi (inquit) quia tacui. Apostolus quoque; Væ mihi est,
1. Cor. 9. si non euangelizauero. At tu otiosus oscitas, & nec maledictione territus, nec benedictione illectus ad docendum inclinaris. Expergiscere tandem, aperi os tuũ populo, lucrare domino, docendo, increpando, exhortando. Hoc fecit Christus, hoc Apostoli, hoc officiũ Episco
Isa. 58. pi est, quem te esse profiteris. Tibi dictum puta, quod p Isaiam dicitur; Quasi tuba exalta vocem tuam, & an-
Ezech. 16. nuntia populo meo scelera eorum: vel quod ad Ezechielem: Notas fac Hierusalem abominationes suas. Duriores acerbius tibi increpandi sunt, iã ad pœnitudinem
1. Cor. 4. inclinati, mollius. Corinthios interrogat Apost. Quid vultis (inquit) in virga veniam ad vos, an in charitate & spiritu mansuetudinis? Ita autem moderanda correptio est, vt & mordeat peccatorem, & spe veniæ consoletur, ne ille abũdantiori tristitia absorbeatur. Fragilitatis tuæ memor, aliorum infirmitatibus medere, & ad
Gala. 6 mentem reuoca præceptum Apostoli dicentis; Si præoccupatus fuerit homo in aliq̃ delicto, vos q spiritales estis, instruite huiusmodi in spiritu mansuetudinis, cõsiderans teipsum ne & tu tenteris. Hoc est quod optat
Psal. 140. sibi psalmista, dicens; Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me. Optimum in præside temperamentum est, miseratio cum iustitia. Miseratio enim sine iustitia, peccandi præstat audaciam. Iustitia sine miseratione, instar crudelitatis est, altera alterius ope indiget, vt correptio ipsa & corripientem commendet & emendet peccantem.

Vt prædicator ab adulatione procul sit, & prædicãdi tempora obseruet. Caput xiiij

Ab assentatione autem procul abesse peccatorum castigatorem decet, vt nihil ad gratiam audientium dicat, sed ad profectũ optimiq; medici more vtatur, adhibens vulneribus curationem, non quæ delectet male affectum sed quę sanet. Vetat lex hœdum coquere in lacte matris suæ, hoc est, peccatorem blanditiis fouere. Non debes quęrere tu qui prædicatoris officio fungeris vt hominibus placeas, sed vt homines ad deum dirigas. Audi Apostolum dicentem: Si hominib. placerem, Christi seruus non essem, In eo placeas hominibus in quo places deo. Alioquin non dei, sed hominũ eris seruus. Multo melius est veris offendere quam placere adulando: & malum incusare, vt corrigatur, quã dissimulare vt inualescat. Tempus etiam prædicationi congruum quæratur; non semper seculi hominibus prædicationes vacat audire. Oportet igitur vt fidelis seruus & prudens, quem constituit dominus super familiam suam, det illi in tempore tritici mensuram. Vbi obseruandum est, quod non solum tempore apto opus sit, vt data prosint, sed etiam mensura vt neque plus neque minus dicatur, quam necesse fuerit. Accommodatissima autem huic negotio tempora erunt, ieiuniorũ dies, qui ante festum dominicæ natiuitatis, dominicæq; resurrectionis solennes habentur. Tunc tempus acceptabile, tunc dies salutis, tunc messis tempora sunt, in q bus plus frugis colligi solet, Et qui congregat in messe (vt in Prouerbiis dicitur) filius sapiens est. Si quando alias contigerit, vt vel ad supplicandum vel ad pœnitendum plebem exhortari opus erit vel ad sedandas ciuium inter se seditiones odiaq; tollenda, tunc quoq; prædicationibus erit insistendum, vt in radice reprimatur malum ne pullulet, & in mortem multorũ fructificetur.

Ab assentatione abesse. Exod. 34. Apostolus Gala. 1. Lucæ 12. 2 Co: 6. Proue. 10

De prædicantium meritis. Ca. XV.

Quisquis in his quæ dicta sunt, diuinæ laudis gratia salutisq; proximorum sese pro virib. exercuerit, multa quidem in terra, sed plurima in cælo bñficia consequetur. Spiritu sacto illumina-

bitur, scientiæ capiet incrementũ, vim in suadendo dissuadendoq; acqret. Siqdem ipse vnus in trinitate deus, hoc visibiliter apparere fecit in apostolis, q̊d postea in eo⁊ successores operaturus erat inuisibiliter. Visæ sunt supra illos, q ad euãgelizandũ mittendi erãt, igneæ linguæ. & ipsi repleti spũsctõ cœperũt loq (vt Lucas inqt) varijs linguis, ꝓut spũssanctus dabat eloq illis. Tu q̊q; o sacerdos, qui & añ vt disceres q̃ dei sunt, omnẽ curam operãq; adhibuisti, & postea vt doceres, syncero corde feruẽtiq; in deũ ac proximos charitate pulpitũ inscendisti, si sapiẽter, si egregie, si efficaciter ṽba feceris, nihil tibi arroges, nihil tuo vel ingenio vel studio plaudas, totũ hoc spũssancti gr̃a est, totũ donũ dei est. Non vos estis (inquit) qui loquimini, sed spũs patris vestri q loquit̃ in vobis. Hoc si habes, iam certissima futuræ btitudinis spe oppignoratus es, iã beatus dici meruisti, iuxta illud Psalmistæ: Beatus hõ quẽ tu erudieris domine, & de lege tua docueris eum. Sic se eruditum confitebatur Paulus, licet multa a Gamaliele didicisset, cum diceret: An experimentum eius quæritis qui in me loquitur Christus? Excusabat immaturam ætatem Ieremias ad populũ loq iussus, imparẽq; se huic rei asseuerabat, quãdo tetigit os eius dominus, dicens: Ecce ego dedi verba mea in ore tuo, ecce ego constitui te hodie sup gentes & super regna vt euellas & destruas & disperdas & dissipes, & ædifices & plantes. Tu quoque si tuis sermonibus euelli videris vitia, & virtutes plantari in cordibus eorum quos doces, cõtactũ a spũsancto os tuũ esse scias, & de labijs tuis non tua, sed dei ṽba processisse. Deus est qui aperuit os mutorum, & linguas infantium fecit disertas: deus est cuius vox in ṽtute & in magnificentia, superbo⁊ cedros cõfringens, & humilibus p̃stans gratiã. Vox ista euangelicæ p̃dicationis est, arrogantes destituit, & in deo tm̃ confidentibus se cõmodat, ita vt interdũ qui minus eruditus est, plus efficaciæ in dicendo habeat, magisq; satisfaciat prudẽti auditori. Sic enim p ꝓphetã dr̃ Dñs dabit ṽbũ euãgelizãtibus ṽtute multa. Igitur quemadmodum ṽtus ista, vt in euãgelio ẽ dictũ,

Matt. 10. Psalm. 93. 2. Cor. 13. Ierem. 1. Psal, 67.

Tu quoq;

de saluatore nostro exibat, & ægros per tactum vestimentorum eius curabat, ita peccator fidelis ac sancti doctoris voce in intima cordis cõtactus ad pœnitentiã operaque virtutis conuertetur, & animæ suæ languorẽ conualuisse sentiet, occulta spiritus sancti medicatione. Prædicator quippe medicus animarum est, & cum in homine nihil pretiosius habeatur anima ipsa, præstantissimum diuinæ liberalitatis donum est, animæ languoribus succurrere scire, & vineæ manu dei consitæ operarium, atque in multam messem mitti a domino messis, vt frugem colligas in horreis cælestibus reponẽdã. Magnificum est mensæ diuinæ esse conuiuã, sed magnificentius ab ipso mensæ domino dignum iudicari, vt sis cõuiuarum inuitator, & ad sponsi nuptias conuocator multorum atque collector. Cui hoc fuerit concessum, dici de illo poterit, quod de Iohãne Baptista fuit dictum: Et tu puer propheta altissimi vocaberis, præibis enim ante faciem domini parare vias eius, ad dandam scientiam salutis plebi eius in remissionem peccatorum eorum. Propheta enim altissimi sacrarum interpres scripturarum est, qui tunc quidem ad cor audientium parat viam domino, cum illi verbis eius edocti, a peccatis per pœnitentiam purgantur, & virtuti studere incipiunt. Eidem conueniunt laudes illæ q̃ Apostolis a domino datæ sunt, dicente: Vos estis sal terræ. Vere enim sal terræ ẽ, cuius præceptis humana mẽs conditur ne corrumpatur contagine vitiorum & contabescat. Vos estis lux mundi. Lux mundi est, cuius verbis & exemplo fugantur tenebræ ignorantiæ alienæ. Ciuitas est etiam prædicator supra montem posita, omnium obiecta oculis, vt omnes ad illam concurrãt, vel discendo quæ dicuntur, vel ea quæ ab eo qui docet fiunt imitanda. Idem lucerna est super candelabrum, non aliter quam ciuitas supra montem. Lucet enim omnibus qui in domo sunt, & fideles animas doctrinæ suæ fulgore illustrat, vel qualiter illustrari debeant, morum sanctitate demonstrat. Gaudete igitur omnes euangelicæ disciplinæ doctores, de vobis ista memorantur, non de philosophis, non de oratoribus,

NB. 9 Matth.

Lucæ. 1.

Matt. 5.

non de poetis. Nulla in illis veræ lucis lux fuit, q Christum ignorarunt. Vobis data est potestas, quam illi nõ habuerunt, curandi infirmos, eijciendi dæmonia, mortuos suscitandi. Infirmos enim curatis, quoties eos qui errãt, i viã veritatis dirigitis, dæmonia expellitis, cũ eos qui per peccatum diaboli domicilium erant, ad pœnitentiam vestris exhortationibus conuersos Christo restituitis, mortuos ad vitam reuocatis, cum de scelerum sepulchro iam fœtentes, diuinæ misericordiæ magnitudinem proponendo, ad veniæ spem erigitis, & vt in deo viuere incipiant autores estis. At vero illi scientiæ gentilis professores, quomodo infirmos curarent, cum ipsi infirmi essent, diuersa inter se sentientes? quomodo dæmones eijcerent, ipsi dæmonum cultores, quos pro dijs habuerunt? Quomodo mortuos reuiuiscere facerẽt, cũ Christum, qui vita est, nescierint? Nonne vos illis doctiores estis, quos non homo, sed deus erudiuit, quos dei filius, qui summa veritas est instruxit? De vestra certe

Prou.20. non de illorum doctrina est dictum: Aurum & multitudo gemmarũ & vas pretiosum labia scientiæ. Nihil enĩ ea scientia carius, nihil pulchrius, quæ de ore fidelis doctoris emissa viam ad immortalitatẽ mortalibus ostendit, & quorum operum passibus ad beatitudinem perue

Prou.16. nitur, verissime docet. Vos ergo venter estis de q̊ flumina fluunt aquæ viuæ. Vos thesaurus de quo proferuntur nou & vetera. Vos aurum quo templum veri Salomonis linitur. Vos templum dei viui, qui in vobis manens emittit eloquium suum terræ, & per os vestrum velociter currit sermo eius. De hoc sermone est scriptum: Fauus mellis verba composita, dulcedo animæ, sanitas ossium. Omnis quippe sermo cælestis, animæ fideli & iucundus est & gratus, quandoquidem & delectat multũ, & virtuti studio plurimum confert. Quoties autem altiora repetitis, & mentis indagine illa quæ in mysterio

Prou.18. condita sunt, elicitis & in lucem profertis, vobis conuenit quod in prouerbijs dicitur, Aqua profunda verba ex ore viri, & torrens inundans fons scientiæ. Quoties vero audacter & intrepide in vitia inuehimini, colum

Quoties

me estis firmæ fulcientes veritatem. Ob hoc Paulus apostolus Petrum, Iacobum & Iohannem vocauit colũnas, quarum stabilimentum a domino est, qui in psalmo de ecclesia loquens ait: Ego confirmaui columnas eius. Ad hæc etiam montes estis, quos nulla ventorum vis concutit, nullus procellarum turbo commouet, de quibus in psalmo dicitur: Montes in circuitu eius: hoc est, ecclesiæ: & dominus in circuitu populi sui. Quid vltra dicam? Vos plenæ illæ nubes estis, de qbus Ecclesiastes ait: Si repletæ fuerint nubes, imbrem super terrã effundent. Sapientia enim repleti diuina, non cessatis præceptis pluere doctrinarum. Vos estis cælum late resonans tonitru fidelium eloquiorum, de quo in psalmo prædictum fuit: Intonuit de cælo dominus. Et in alio psalmo, Annunciabunt cæli iustitiã eius. Et rursum in alio, Cæli enarrant gloriam dei. Vos denique non solum montes vel nubes vel cæli, sed quæ omnium nobilissima creatura est, angeli dei estis, non naturæ cõmercio sed officij dignitate. Nuncius dei angelus est, nuncij dei sancti prædicatores sunt. Vnde sicut de Iohanne Baptista in Malachia dixit deus, Ecce ego mitto angelum meum qui præparabit viam ante faciem meam, ita & vobis dicitur, Parate viam domino. In Apocolypsi etiam ecclesiarum præfecti, quos nos episcopos dicimus, angeli appellantur. Ille autem verius angelus est, qui sua doctrina ædificat ecclesiam, quam qui ecclesiæ tantum præses est & docendi laborem otio superatus fugit. Plaudant igitur sibi, qui aurum argentumque lucrantur, qui magnum pecuniarum quæstum faciunt, q vrbes expugnãt & regna suo subdunt imperio. Vos animas domino lucramini quibus nihil est pretiosius, nihil in natura humana excellentius, vos ergo melius, qui muros Hierusalem ædificatis, qui ad cælestem patriam exules reuocatis, vt cum illis, imo & super illos regnetis. Vos enim constituet dominus super familiam suam, & super omnia bona sua. Tunc perpetui reges æterniq; dñi eritis omnium illoꝝ, quos vestris prædicationibus, vestraq; doctrina conuersos, de terra ad cælũ transmigrare con-

Galat. 2
Psal. 124.
Eccles. 11.
Psalm. 17
Psal. 21.
Psal. 18.
Malach. 3
Apoc. 2.

d

tigerit. Et tunc demum Christus vester rex regũ & dominus dominantium erit, cum vos aliis præesse iusserit, tribunos vel chiliarchas animarum, quas ei lucrati estis constituens.

¶De prædicantium beatitudine. Caput XVI.

SVmite igitur calciamenta in pedibus ad præparationem euangelii, vt cum cælestia prædicaueritis, terrena non contingatis, & de vobis dici q̃at, Quã pulchri pedes annunciantium & prædicantium pacem, & annunciantium bonum. Excitet vos dei amor, proximorũ charitas, promissaq; vobis beatitudinis merces. Qui enim fecerit, & docuerit sic, magnus vocabitur in regno cælorum. Et qui metit, mercedem accipit, & congregat fructum in vitam æternam. Et qui talentis domini totidem alia lucratus fuerat, dixit dominus, Euge serue bone & fidelis quia super pauca fuisti fidelis, sup multa te constituam, intra in gaudium domini tui. Talenta quæ ad negotiandum dantur, scientia spiritalis est, talẽta vo q̃ superlucrantur, opera sunt tum nr̃a secundũ scientiæ donum facta, tum eorum q̃s docendo & exhortando vt eadẽ facerent alleximus. In Isaia etiam beatos vocat dñs doctrinæ sanctæ dispensatores, Beati (inquit) q seminatis super omnes aquas, immittẽtes pedem bouis & asini, hoc est, Iudæi & gentilis, quod q̃dem ad euãgelii tempora pertinet. Antehac enim lex vetebat arare in boue & asino simul. Dñs quoque Apostolis pceperat. in viã gentiũ ne abieritis. Nũc aũt seminatur super omnes aquas, & pes bouis & asini simul immittitur, postq̃ ipse dñs asinã solui iussit, & asino insidẽs ingressus est ciuitatẽ. mãdauitq; euangeliũ omnibus vbiq; gentib⁹ pdicari. Beati igitur erũt, q vbi dei semen, vbicũq; fructus aliq̃s speratur, studuerint seminare. Qui enim cõuerterit peccatorẽ (vt Iacobus Apost. ait) saluabit animã ei⁹ a morte, & operit multitudinẽ pctõrũ. Quãti aũt meriti sit, peccatorem ad pœnitentiã inducere, & a vitio ad virtutem reuocare, ostdit dñs ad Ieremiã. d. Si conuerteris cõuertam te, & añ faciẽ meã stabis. Quę sane btitudo par vide

Isaiæ.52. Iohan.4. Matt.16. Isaiæ.32. Deut.22. Iacobi.5.

tur angelicæ felicitati, q & stare dicuntur in conspectu dei patris, & faciem eius perpetuo cernere. Atque hæc sunt bona illa ineffabilia, q̃ scientia & probitate prædictis debentur præceptoribus, dicente Salomone: Eruditus in verbo reperiet bona. Dicente etiam angelo ad Danielem: Qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad iustitiam erudiunt multos, q̃si stellæ in perpetuas æternitates. In quo videt maioris præstãtiæ fore illorum beatitudinem q̃ aliorum sanctorum. Quandoquidem iis rebus cõparant, quæ inter ista nostro aspectui parentia, omnium pulcherrima apparent, & terram omnem suo illustrant lumine. Ad hæc, si eos in terra præ cæteris reuereri iubemur, quomodo non etiã in cælo altiorẽ honoris gradũ adipiscentur? ait enim Apostolus: Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habeãtur, maxime qui laborãt in ṽbo & doctrina. Prou. 6. Danie. 12. 1. Tim. 5.

¶ Quantum prodest habere prædicatorem. Caput XVII.

Satis multa de officio apostolici prędicatoris hactenus dicta sunt. Restat nunc videndum, quantũ populo prosit habere sanctum atque eruditum pie instituendi p̃ceptorem, & econtrario quantũ noceat si defuerit. Præsente illo erigimur, stam⁹, p̃ficimus: absente illo labi atq; cadere solemus. Ioas rex Iuda donec Ioiadæ sacerdotis cõsuetudine consiliisq; vsus est, pie p̃beq; vixit: illo morte sublato, ad vitia declinauit. Cæteros reges oẽs, qui fidei morumq; sanctitate p̃bantur, educatos institutosq; vel a sacerdotibus, vel a p̃phetis fuisse cõstat. Samuel docuit Dauidẽ, Nathã Salemonẽ, Micheas Iosaphatũ, Osee Ioathanũ, Isaias Ezechiã, Ieremias Iosiã, Edras populũ, ita vt illo monente repudiarint vxores, filiosq; abdicarint, q̃ contra dei legẽ alienigenas acceperãt, prolemq; cũ his multã susceperant. Difficile fuit vxores dimittere, difficilius ex se genitos a se separare. Vtrumque tamen factum sacerdotis adhortationibus historia sacra testatur. Tantum ergo prodest idoneũ habere doctorem, qui vitia increpet, & ad ṽtutem 2. Reg. 12 Ioas. 1. Esdr. 10

accendat, vt ipso audito, etiam ea q̃ incorrigibilia vidẽtur, corrigantur: & quæ vix sperari queunt, eueniant.
In Prouerbijs a Salomone est dictum: Legatus fidelis,
Prou.13. sanitas. Et iterum: Vena vitæ, os iusti. Dauid quoque
Psal.50. in psalmis: Docebo (inquit) iniquos vias tuas, & impij ad te conuertentur. Ille sanitas est, quo docente a peccatorum morbo grex infirmus conualescit. Ille vena vitæ est, per quem qui in peccato mortui erant, ad virtutem capessendam viuificantur. Tunc autem impius ad deum conuertitur, cum sermonibus prędicatoris instructus, relicto errore, ad viã sese confert veritatis. Quid verbis opus est? Experimenta docent, quam sit expediens prædicationes audire. Sæpe vidimus his auditis, Iudæos baptismum poscere Christi, seculares viros ac mulieres religionis vota suscipere: & quæ perfectionis sunt, libera voce profiteri. Prædicationes igitur audiendo, homines ex malis boni euadunt, ex bonis meliores, ex melioribus perfecti, & ex perfectis beati. Atq̃ ita demum de terra transferuntur ad cælum, vt fiãt de mortalibus immortales, de terrenis cęlestes, & si fas est dicere, de hominibus dij. Quod si magni emolumenti res est patriam obsidione hostili liberari, inimicorum exercitus profligari, regni fines longe lateque diffundi, & auctis tandem viribus a bellorum tumultu quiscere, tranquillique ac pacati status optata felicitate frui, nõne vtilius est, vt animæ vitiorum oppressæ iugo, in libertatem vendicentur, vt diaboli potestas virtutũ profectu conteratur, vt caro seruiat spiritui, & homo ipse nõ alijs, sed q̃d multo gloriosius ẽ, sibiipsi imperet, sibiq̃ dominetur? Si enim nihil prodest homini mundum vniuersum lucrari, & animæ suæ pati detrimentum, consequens est vt animæ profectus pluris sit, quam vrbes debellare, quam terrarum orbem sibi subdere, & omnibus quæ vbiq̃ sunt nationibus præesse atque dominari. Adde quod multi reges ac principes, qui ab hominibus honorantur, deo exosi sint. Quicunq̃ aũt ꝓbe sanctèq̃ vixerit, siue liber, siue seruus, non potest ei non esse gratissimus q̃dem atq̃ charissimus. Quid aũt iuuat regnis ꝓfi-

dere, & ab ipso rege regum reprobari? Regnum tibi si hostis non abstulerit, certe auferet mors, quæ semper ꝓpinquior est quam creditur. Cælestis vero beatitudinis præmium, perpetuum est & perenne. Nullius minas metuet, qui illud consecutus fuerit, nullos casus formidabit, semperq; felix ac beatus erit, quem semel dominus in suum receperit regnum. Et si ad tantum ac tale bonū per sanctorum doctrinam peruenitur, nulli dubium est quin super omnia conducibile sit, sanctas in ecclesia auscultare prædicationes, & earum institutionibus in viam dirigi virtutum. Audisti quantum expedit habere vitæ institutorem, audi e diuerso, quanti detrimenti sit eo carere.

¶Quātum nocet prædicatorem non habere. Caput. XVIII.

MAlarum voluptatum illecebris deliniti homines, in omne nephas liceter irruūt, si nemo sit qui improbe luxuriantes eloquij virib⁹ coerceat atque moderetur, & futurorum expectatione a præsentium cura auertat, vt vel pœnarum metu, vel spe præmiorum a vitijs ad virtutem transferantur. Hoc Salomon in Prouerbijs testatur, dicens: Cum propheta defecerit, dissipabitur populus. Dissipabitur vtiq; populus, non corporum motu, sed quod deterius est, inconstātia moꝝ, carni magis q̃ spūi seruiendo. Neq; enim fieri potest, vt sit ibi virtuti locus, vbi non est qui doceat virtutem. Hinc idē ait: Vbi nō sunt boues, ꝓsepe vacuum est: vbi autem plurimæ segetes, ibi manifesta fortitudo bouis. Nam quemadmodum de labore boum paleis ac fœno impletur præsepe, ita per studium prædicationis auditoꝝ corda imbuāt ꝑceptis iustitiæ, exemplisq; ꝟtutū & fructū faciāt operando q̃ didicerūt. Atq; tunc bouis triturātis, cuius os vinciri lex ꝓhibet, fortitudo apparet, cū in plebe, vbi loliū & steriles auenæ erant, bonaꝝ actionū seges exurgit. Porro vbi nō sunt boues isti, ibi ꝓsepe non solū vacuū est, sed etiā immundū. Tunc enim luxuriæ frena laxāt, gulæ ventriq; indulgēt, tunc impu

Prou. 29.

Prou. 14.

dicitia amittit verecundiam, in iustitia metum, auaritia modestiam: tunc odia concipiuntur, iræ exardescunt, rixæ sæuiunt, & quo liber flagitii genere libere peccatur, cum non adest qui peccantes verbo correptionis castiget, & sermonibus doctrinæ salutaris incitet ad probitatem. Fit autem plerunque, vt plebs aliqua propter scelerum magnitudinem cordisque duritiam indigna sit, cui deus mittat sui verbi doctorem. Vnde per A-

Amos. 8.

mos prophetam ait: Mittam famem in terram, non famem panis, neque sitim aquæ, sed audiendi verbum dñi. Itaque verendum est, si in ciuitate suis temporibus non affuerit euangelicæ disciplinæ prædicator, ne ad extremum vsque scelerum peruentum sit. Quod cum acciderit, nihil reliquum est, nisi vt funditus euertatur gens illa & pereat, quæ ab eo, cuius nutu cuncta sustẽtantur, derelicta erit. Sunt præterea qui discere quidem vellent, sed non est qui doceat: esuriunt & sitiunt iustitiã, & non inuenitur, a quo præceptis iustitiæ saturentur. Hos de-

Thren. 4

plorat Ieremias, & ait: Adhæsit lingua lactantis ad palatum eius in siti. Paruuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis. Hi certe miseratione digni, qa dum bonis exaturari cupiunt, malis quomodo sciunt, abstinent. Ne quem autem scrupulum patiantur erroris, orãdum est vt mittat dñs operarios in messem suam. Quicqd interim patiuntur, pastorum culpa fit, qui præsunt ecclesiis, & dum seipsos pascunt, gregis esurientis periculum negligunt. Quod si eorum incuria ouis aliqua perierit, sanguinis eius rei erũt. Dñs Iesus redemptor noster aluit turbam in deserto, ne deficiant in via; vt ostẽderet eos in via vitæ deficere, qui non habent ducem, a q̃ pduci possint ad vitam Nulla aũt maior hoĩ contingere põt pnicies, q̃ a recti honestique tramite deuiare. Tam ergo ma: ũ est carere viuæ vocis hortatorib. ad coercẽda vitia virtutesque capessendas, q̃ bonũ eos habere. Quare vos oẽs, q in deserto sæculi huius vitam agitis, & terrenarum rerum solicitudinib. occupamini, quærite pium quærite sanctũ opportunis temporibus vobis monitorem, q̃ declamante & modestius discatis viuere, & me-

lioră possitis sperare. Vos q̃q; qui dono dei spiritał do-
ctrinæ scientiam estis consecuti, incumbite operi officii
oq; p̄dicandi ac docendi. Cogitate quanti apud deũ me
riti sit, catholicis fidelibusq; p̄ceptis erudire indoctos,
& vel vnum vel alterum Chr̄o lucrari. Quantæ etiam
dilectionis argumentum, omnes docere, vt oẽs vobiscũ
simul saluentur. Non sit vobis graue. vrbes, vicos, regi
onesq; percurrere, & illos imitari, de quibus scriptũ est
In oẽm terrã exiuit sonus eoꝝ, & in fines orbis terrę ṽ Psal. 18
ba eoꝝ. Qui non mõ illos q tunc erant, docuerunt, veꝝ
etiam posteros oẽs qui sunt quiq; deinde erunt, ad q̃scũ
q̃ scripta illorum puenerint. Ac ne quid ex his quæ in
terra fiunt, sanctorum labore doctoꝝ maius esse creda
tis, hoc labore fundata est Christi ecclesia, hoc ædifica-
ta, hoc permanet & aduersum hæreses inuicta, & aduer
sum vitia immobilis, nisi enim scripsissent illi, quib. da
tũ fuit nosse mysteriũ regni dei, q̃s nũc q̃ ṽa sunt disce-
ret? q̃s doceret? A p̄phetis, ab apostolis, a reliq̃s ecclesię
sanctæ magistris didicim⁹, q̃ nũc docem⁹. Ipsoꝝ pfecte
q discipulus nõ fuerit, nõ poterit eẽ vtil' p̄ceptor alioꝝ.

De corporis manuũque labore. Ca. xix.

Quoniam vero prædicandi ac docendi exerci-
tatio ad eruditos tantum pertinet, simplicib.
& indoctis eam dabimus exercitatiõem, quæ
corporis manuumq; labore constat. Iuuat enim post so
luta precationum sacrificia operis aliquid facere, vt ha
beat mens & cogitatio in q̃ se occupet, & minus libera
sit facultas euagãdi per illas rerũ temporalium vanita
tes, q̃ vel inuitis nobis obrepere interdũ & obuersari aĩo
solent. Honestus q̃q; labor monacho cõuenit, aut legere
aut scribere q̃ sancta sunt pingere etiam vel fingere sc̃õ
rum imagines, quarum contemplatione accendatur ad
ṽtutem. Item in horto plantas ponere, sarculo inutiles
herbas excerpere, humũ ligone ṽsare, riuulis irrigare,
& si q̃d aliud res exegerit, olitoris opera perficere. Præ
ceptum est enim: Non oderis laboriosa opera, & agri- Eccl. 7
colationem creatam ab altissimo. Præterea fiscellas ten

tis viminibus texere, ligna dolare, onera ferre, & quic quid dei seruo non illicitum factu creditur peragere: neque committere, vt inertia victus quiescat, & quæ prædicationi aut lectioni supersunt tempora, otio sibi perdat; Ista autem o monache, quæ tibi facienda iniun gimus, ne quasi vilia & abiecta contemnas: illi qui talia factitarunt, a domino sublimati sunt, piscabatur Petrus cum aliis, etiam post acceptum apostolatum. Paulus funiculos intorquebat, ne quem sui victus impensa grauaret, nunc a regibus terræ venerantur. In humili igitur opere exerceri ne asperneris, qui cum Christo cupis in cęlestibus regnare. Non te pudeat pauimenta monasterii, vt munda sint, verrere, vasa mappasque lauare, coquinam facere, esculenta poculentaque aliis ministrare. Non puduit omnium dominum seruis suis pedes abluere, tergereque ablutos. Qui talia detrectat, scias illum nondum ad humilitatis virtutem peruenisse. Seruilia igitur opera fac, vt humilieris; laboriosa, vt carnis petulantiam domes, venalia, vt victum pares; religiosa, quæ pingendo vel fingendo fiunt, vt quod pro fessus es constantius exequaris. Etenim sanctorum simulacra siue picta, siue ficta, si iugiter spectentur, stimuli sunt desidiæ fugiendæ laborisque subeundi, dum ad mentem nobis reuocant, quibus artibus ipsi sancti æternam beatitudinem consecuti sint. Hanc certe adepti sunt: Antonius qui sportulas de palmarum foliis texuit; Hilarion, qui ligna concidit; Serapion, qui cum suis discipulis messis tempore operam locabat. vt inde haberet, quod ipsorum victui annuo sufficeret. Archebius qui suis manibus cellas construebat quas aliis donaret. Pacomius cui cum suis monachis propositum fuit manuum labore victum quærere. Dorotheus qui diuenditis quas texuerat sportulis, pretium quod victui superesset, pauperibus erogabat. Non prauis cupiditatibus resistere, non ad perfectionem vitæ peruenire potuissent; si subcisiua tempora otio contriuissent. Labore quippe corporis vegetatur intellectus, voluptatum appetitio coercetur, superbia frangitur, virtus retinetur, & quicquid per oti-

Petrus. Paulus. Antonius. Hilarion. Serapion. Archebius. Pacomius. Dorotheus. Labor corporis.

um corruptum fuerit, per laborem instauratur. Denique operum orationumque vicissitudine diaboli tentamenta superantur, & in proposito vitæ sanctioris in finem vsque perseueratur. Si paupertatem professus es, magis liber eris cum manuum labore victum quæsieris, quam cum eleemosynam acceperis. Laboramus, inquit Paulus manibus nostris. Et si manibus laborabat is, cui vt Christum prædicaret iniunctum fuerat, quanto magis ei labor hic necessarius est, qui neminem docet, cui post dictas deo laudes otiandum est, nisi se alicui corporis labori accingat. Ad Thessalonicenses ille scribens, fatet opera manuum fecisse se, ne quem grauaret subsidia vitæ poscendo pro ministerio verbi, quamuis id liceret, volens potius dare se in exemplum operādi victus gratia, quam poscendi, & si quis non vult operari, inquit, nec manducet. Cumque esset Ephesi (vt Lucas refert) ad maiores natu locutus est: Argentum & aurum aut vestem nullius concupiui sicut ipsi scitis, quoniam ad ea q̃ opus erant mihi, & his qui mecum sunt ministrauerunt manus istæ. Hunc ergo qui inter apostolos plus omnibus operæ impendit in prædicando & scribendo, si seq in istis non potes, imitare saltem in manuum exercitio ac labore. Sic enim & necessitatibus vitæ tuæ consules, & simul vanis cogitatiōibus facile dabis repulsam paratiorque ac promptior ad soluenda precū vota reddideris. Nam quemadmodum varius cibus appetentiam edendi prouocat, & cœna placet in qua apponuntur aliæ dapes diuersæque ab illis, quæ in prandio fuerunt, ita & orationem gratiorem faciet magisque delectabilem alterius operis vicissitudo. Quod autem ait dominus, Nolite soliciti esse aiæ vestræ quid manducetis, neque corpori vestro quid induamini, solicitudinem metuendi, ne vitæ necessaria desint tollit, non laborē adimit, vt simul quod in te est facias, & omniū in deo spem habeas firmā atque stabilem. Otiosi autem vana est spes. Terra ipsa non reddet fruges nisi araueris, sementemque feceris. Primo homini dictum est, In sudore vultus tui vesceris pane tuo, & tu panem parare tibi posse pu-

1.Cor. 4

2.Thes. 3.

Ibidem.

Actu. 20

Lucæ. 12.

tas nihil agendo, vel cupidines malas vincere & sensibus imperare? Crede mihi, non otium hæc omnia superat, sed labor improbus (vt poeta inqt) & duris vrgens in rebus egestas. Monachum itaque & pauperem & laboriosum esse oportet: pauperem vt in deo diues sit: laboriosum, vt facilius perueniat ad quietem. Vnde dono dei sapientissimus Salomon mittit te ad formicam, vt eius exemplo tibi aliquid pares, quo postea es vsurus,

Prou.6. hoc est, vel victum ne esurias, vel in operando occupationem, ne carnis diabolique oppugnationibus per inertiam succumbas. Ingentem (vt idem ait) formicæ farris aceruum Cum populant hyemis memores, tectoque reponunt. It nigrum campis agmen, prædamque per herbam Conuectant calle angusto, pars grandia trudunt Obnixe frumenta humeris, pars agmina cogunt Castigantq; moras, opere omnis semita feruet. Tu ergo istas imitatus futurorum memor, præsentia bene dispone, & callem angustum ingredere, qui ducit ad vitam, non latum qui ducit ad perditionem. Suppone humeros labori, vt aliorum quoque desidiã somnicolosam tuo excites exemplo. Nullam interim lassitudinem timeas, laborantem adiuuabit dominus, & adiuuando consola-

Matt.8. bitur. Laborabant contra ventum remigando aposto-

Matt.11. li, quando saluatore in nauiculã ascendente cessauit turba & fluctus quieuere. Vocat quoque eos dominus qui laborant, dicens: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Hanc tu refectionem intra te senties, quoties quicquid agis, ad eum finem direxeris, vt purius domino tuo seruias. Omne quodcun-

Coloss. 3. que facitis (inquit Apostolus) in verbo aut in opere, õnia in nomine domini nostri IesuChristi facite, gratias agentes deo patri per ipsum. Facere opus & gratias agere simul iuberis, vt & manum cum Martha ministerio occupatam habeas & mentem cum Maria diuinæ contemplationi intentam. Operari præterea manibus debes, non modo vt necessaria compares, vel mali tentamenta vincas, verumetiam vt habere possis quod aliis

Ephe.3. impartias, dicente Apostolo: Qui furabatur, iam non

furetur, magis autem laboret manibus suis quod bonū est, vt habeat communicare ei qui indiget. Hoc idem suo te exemplo hortatur mulier illa fortis, de qua scriptum est: Quæsiuit lanam & linum, & operata est consilio manuum suarum. Deinde sequitur: Manum suam aperuit inopi, & palmas suas extendit ad pauperem. Grandis profecto charitas, non tam pro sua quam pro aliorum inopia laborare, & operi propterea libentius incumbere, vt colas pietatem. In fine dicitur, Date ei de fructu manuum suarum, & laudent eam in portis opera eius. Ex quo discimus, quod charitatem sectantis labor, bonis tandem compensetur sempiternis. Veruntamen ne quis imprudenter supponat dorsum suum oneri, quod ferre non satis præualet, pensandæ vires sunt, moderateq; agendum. Nemo iumentum suū plus iusto onerat, & si illud viderit sub fasce gemere, ac titubantī vestigio male incedere, demit aliquid, vt pondus eleuet & ad mensuram oneratum ire dimittit. Haud aliter tibi de iumento corporis tui faciendum erit, alioquin iumentis quibusdam minus sapere videberis. Camelus enim neque vltra solitum procedit spatium, nec plus instituto onere recipit. Quod si maius ferente fuerit onus necesse est, vt opprimat, inconsulta effluunt, moderata autem durant. Neque enim qui tulerit laborem, sed qui pertulerit, æternæ quietis beatitudinem consequetur.

¶De otio inutili & infructuoso. Caput XX.

VT aūt & corporalis & spirtalis operis laborem cupidius ardentiusque subeamus, inertis otiī vitium q̄ detestabile sit consideremus. Arguit stultitiæ qui laborem deuitat, dicente Salomone, Qui sectatur otium, stultissimus est. Idem pusilli animi esse dicit, Pigrum, inquit, deficit timor. Sōno etiam magis quam vigiliæ deditus est. Pigredo, inquit, immittit soporem. Idem tam stultis q̄ rerū egens erit. Dicit enī, Egestatem

Prou. 12. Prou. 18. Prou. 16. Prou. 10.

operata est manus remissa, & iterum. Propter frigus piger arare noluit, mendicabit ergo æstate, & non dabitur illi. Otiosus ergo & stultus est, & meticulosus, & somnolentus, & animi fortunæque bonorum egens atque inopiosus. Nihil tamen in se peius habet otium, quam quod pateat concupiscentiis. Vnde dicitur, In desideriis est omnis otiosus. Et rursum. Multam malitiam docuit
Eccl. 33 otiositas. Cum autem otiosus malitiam didicerit, flagitiisque se onerauerit, iacet in illis, & torpore victus vix vnquam de resurgendo cogitat. Nam si quando ad se rediens culpam agnoscat, impossibile sibi videtur, vt ab ea desistat. Et interdum ipse de sua pigritudine con-
Thren. 3 queritur, intra se cum propheta dicens. Circumædificauit aduersum me, vt non egrediar, aggrauauit compedem meum. Sed cum liberum sit non peccare, nihil prodest difficultatem a peccato cessandi prætendere. Et quoniam animæ otio marcascentis ista imbecillitas est non
Thren. 1 naturæ, Viderunt eam hostes (vt in Ieremia est scriptũ) & deriserunt sabbata eius, hoc est, infructuosam quietem eius dæmões intuentes lætati sunt, eo quod illam ignauiter torposcentem ad quæque turpia facile se pertracturos, quasi piscem hamo sperarent, donec ad interitum vsque deducerent. In hunc enim interitum corruit & So-
Ezech. 16. doma, de qua dicitur. Hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis, & abundantia, & otium ipsius. Quod si non abundas, sed inopia premeris, & tamen otio indulges, non es a periculo perditionis liber, quandoquidem non solum abundantia & saturitas euertit Sodomam, sed etiam otium, imo tanto nequius otiatur pauper quam diues, quanto minus habet causam otiandi. Diues nempe cum otiosus fuerit, voluptatibus luxuriæque operam dabit. Pauperi autem necesse erit, furto ac rapinis q̃rere vnde viuat, & in alios grassari, ne ipse fame pereat. Longe itaque periculosior est otiositas egentis quam abundantis. Quid præterea dicam? Frustra illi natura manus dedit, qui nihil agendo conterit ætatem, quod si necessariæ forent ad applicanda tantummodo ori alimenta, etiam pecudibus datæ

fuissent. Operari manibus hominis proprium est. Qui ergo manus suas ad aliquid honesti faciendum non extendit, pecudi certe similior est quam homini, aut etiam pecude deterior. Mutum enim animal in multos vsus vtile est, homo vero otiosus nulli prodest, sibi autem etiam nocet plurimum, vt ex his quæ dicta sunt, satis constat. Idcirco sane & ab hominibus male audit, & a deo reprobatur. Alij eum statuam lapideam appellant, alij inertem asellum, alij fatuam anum aut nihili hominem, atque hunc in modum petulantibus cauillantium vocibus taxatur, illuditur, lacessitur, probro contemptuique habetur. Leuius tamen hoc ei ab hominibus ferendum esset, nisi etiam ab illo qui supra homines est damnaretur. Lex vetat eunuchum intrare in ecclesiam domini. Deute. 23. Quisnam iste eunuchus est, nisi otiosus, de quo nulla proles oritur virtutum? Non potest eunuchus generare, neque languori ac socordiæ deditus aliquid boni facere. Repellitur itaque ab ecclesia, vt cœtu fidelium indignus. Non est enim de illo eunuchorum genere, qui se castrauerunt propter regnum cælorum. Valde quippe diuersum est, castitatem deo vouere, & sterilitatem boni operis torpescere, quod non deo, sed diabolo seruire est. Hic est ille qui talentum ad negotiandum acceptum abscondit in terra, & cum nullum quæstum fecerit, eijci iubetur in tenebras exteriores, quarum horrorem fletus auget & dentium stridor. Matt. 25. Hic est, quem neque frigidum neque calidum, sed tepidum tantum Apocalypsis appellat. Apoc. 3. Cui videlicet satis videtur, si peccata cauerit quamuis boni nihil operetur. Sed dum in isto tepiditatis proposito insipienter perseuerat, nauseam facit domino dicenti: Incipiam te euomere de ore meo. Præcepit enim dominus non solum discedere a malo, sed etiam facere bonum. Quod si bonum non feceris, licet a malis abstineas, non es executus quod iuberis. Nolle autem obedire deo, malum est, tempus etiam ad bene agendum datum sine fructu elabi sinere malum est. Non potest igitur fieri, vt otiosus mali omnino expers sit, cum etiam ipsum otium malum sit. Merito itaque & ab eccle-

ſia propellitur, & ab ore domini veluti mucidus panis expuitur, atq; ad tenebras relegatur, vt ſemper patiatur malum, qui nunquam facere voluit bonum. Omnis enim arbor quæ nõ facit fructum bonum, excidetur & in ignem mittetur. Ficus etiam habens folia, ſed non et fructum a domino maledicitur & areſcit. Illam quoq; ficum dominus vineæ ſuccidi iubebat, ne terram occuparet, in qua iam per triennium fructum non viderat, ſed ad pces cultoris vineæ volentis arborem ipſam circumfodere, ſtercoraq; apponere, quarto etiã anno expectauit, vt fructum faciat. Expectat vtique clementiſſimus dominus ab otioſo boni operis fructum in pueritia, expectat in iuuentute, expectat in ætate virili, denĩq; eccleſiæ præpoſiti alicuius verbis exoratus expectat vſque in ſenectã, vt ille tandem eiuſdem præpoſiti vel increpatione impulſus, vel præceptis eruditus, ab ignauia mollitieq; animi ad ſtudium honeſti laboris excitetur & exurgat. Quod ſi ne tunc quidem deſidiam infructuoſam reliquerit, quid aliud reſtat, niſi vt dimittatur dãnationis iuſtæ ſecure ſuccidendus? Ne igitur tibi placeas otioſe, quod nihil boni agens adhuc non plecteris dilatio pœnæ eſt iſtud, non vitij impunitas. Quanto diutius otiatus fueris, ſi te ſaltem in fine non correxeris, tanto acrius punieris. In ſalicibus infructuoſis, in medio Babylonis, quæ eſt mentis in delitijs perdite confuſio, ſuſpendiſti organa ſenſuum tuorum, turpi voluptati deditus, & ad flagititia indies magis declinans. Quouſq; abutere patientia domini, emendationem tuam expectantis? Non vides? non animũ aduertis? quam cito tranſeant dies & labantur anni, quam vnaquæque hora non ita vitæ longioris, vt præſentis mortis certa ſit? Nullus eſt enim temporis punctus, quo non arctantur vitæ noſtræ ſpatia, & quo mors nobis non ꝓpior ſit. Quid ergo moraris? quid procraſtinas? Rupe tandem ſomnolentiam iſtam & expergiſcere, ac tam ſupinæ oſcitationis tarditatem recte factorum ſollicitudine diſcutere feſtina, antequam rationem villicationis tuæ reddere cogaris. Vel ſi vſque adeo totus obſtupu-

Mat. 3. Mar. 11 Luc. 13

Pſal. 136.

isti, vt virtutis operibus te parem fore diffidas, voto saltem aut lingua pete languori remedium, aridamque ostentans manum, ad dominum suppliciter accede, & ipse postquam te pigritiæ tuæ pœnitere conspexerit, dicet tibi: Surge in medium, extende manum tuã. Tunc tu ope adiutus diuina, protinus exurges qui hactenus iacueras, & in medium stabis, in quo locus virtutis est. Nam extrema vitiosa sunt, dexteramque diu contractam extendere incipies, vt opereris bonum. Atque ita qui tua culpa inutilis eras languorem patiebare, diuinæ gratiæ curatione saluus euades. Lucæ.6.

De humilitatis virtute. Ca. XXI.

POrro, quoniam ad acquirendam diuinæ benignitatis gratiam, opus est humilitatis virtute, tempestiuũ videtur, vt nunc de ipsa differamus. dñs enim qui in altis habitat vt in psalmo dicitur, humilia respicit in cælo & in terra. Superbis resistit, humilib. autem dat gratiam. Et in alio psal. Excelsus (inqt) dñs humilia respicit, alta aũt a longo cognoscit. Longe est enim ab eo qui inflatur, qui fastum fouet, seq; super alios erigit: & qto magis insolescit, tanto longius a deo recedit ad quem non est nobis accessus nisi per humilitatem, iuxta illud: Suscipiens mansuetos dñs, humilians aũt peccatores vsq; ad terram. Quod & Salomon in Prouerb. confirmat, d. Ipse deludet illusores, & mansuetis dabit grãm. Et Isaias ppheta: Deus (inquit) in sancto habitas & cum contrito & humili spiritu, vt viuificet spiritum humilium, et viuificet cor contritorum. In eodem ppheta dñm audimus dicentem, Ad quem respiciam nisi ad pauperculum & contritum spiritu, & trementem sermones meos? Et in Zacharia: Conuertam manum meam ad paruulos. Quæ autem maior gratia humilibus in vita dari potuit, quam veræ religionis cognitio quæ in arcano latebat, & quam ne philosphi quidem inuenire poterant, eam nos CHRISTO monstrante didicimus. Vnde ipse ad patrem conuersus: Confiteor tibi (inquit) pater domine cæli & terræ, quia abscondisti

Psal.112. Psal.137. Psal.146 Pro.3. Isa.57. Isa.66 Zacha.13. Mat.11

hæc a sapientibus & prudentibus. & reuelasti ea paruu lis. Paruuli sane atque humiles erant Apostoli, qui pri mi didicerunt vt alios docerent mysterium dei, de quĩ
Psal.8. bus in psalmo fuerat prædictum a propheta ad deũ dicente, Ex ore infantium & lactentium, hoc est, sermoni bus & perdicatione simplicium & vulgarium hominũ perfecisti laudem, laudem veritatis, laudem euangelij, disciplinæq; salutaris, ut quam mundanæ sapientiæ acumen inuestigare nequiuit eam piscatorum hebetudo
1. Cor.1. docere inciperet. Hinc est illud quod Paulus apostolus ait, Stulta mundi elegit deus, vt cõfunderet sapientes,
Sopho.2. & infirma mundi elegit deus, vt confundat fortia. Idẽ dominus humilium precibus facilem se præbet, arrogantes vero nõ exaudit. Ideo Sophonias propheta hortatur & ait, Quærite dominum omnes mansueti terræ qui iudicium eius estis operati, quærite iustum, quærite mansuetum. Sciebat enim vt iustus & mausuetus dominus exoretur, ad seruos iustos mansuetosq; spectare Seruum quippe qui gratus charusq; domĩo suo fieri desiderat, mores eius imitari oportet. Nam quemadmodum dissimiles inter se dissident ac disseparantur, ita similium summa semper concordia est, & dũ paribus nituntur studijs, mutua beneuolentia incalescunt. Quod autem humiles exaudiat deus, per oẽs fere diuinæ scripturæ historias patet: Sancta vidua Iudith cum Holo-
Iudith.9 pherne congressura, ciliciũ induit, ieiunat, orat, & ait: Nec superbi ab initio placuerunt tibi, sed humilium & mansuetorum semper tibi placuit deprecatio: & illa quidem sicut humiliter orauerat, ita quod volebat, perfe-
Mat.8 cit. Clamat in euangelio Cẽturio: Domine non sum dignus vt intres sub tectum meũ, & eadem hora qua sic humiliatus est, quod petierat impetrauit, neq; eñ fru-
Eccl.35 stra scriptum est, Oratio humiliantis se nubes penetra-
Mat.15 bit, Chananæa mulier iam repulsam passa, iam in canũ comparatione contempta quia ab humilitate non recessit,
Lucæ.15. meruit tandẽ exaudiri. Filius prodigus consumpto patrimonio ad patrẽ cũ hũilitate reuersus, inuenit veniam. Peccaui (inqt) in cælo & corã te, iam non sum di

gnus vocari filius tuus. Atq; ita hũiliatus ãplexũ meruit pr̃is osculũ, indumẽta, anulũ, cõuiuiũ. Quod ergo luxuria exhauserat, hũilitas reparauit. Publicanus pect⁹ percutit, cõsciusq; delictorũ, oculos in cælũ non audet attollere, & iustior redit pharisæo, qui ieiunabat, q decimas soluebat, qui bona multa faciebat. Illius eñ peccata deleuit hũilitas, huius merita corrupit mentis elatio. Nõ sum sicut cæteri hoĩs, inqt, & q se cæteris pferre nõ dubitauit, publicano etiã postponendus iudicat. Lucæ.18

De exaltatione humilium in lege. Caput. xxij.

NOn solum autem quæ poposcerint humiles cõsequuntur, sed etiam mirabilium operum gratia donantur & post hæc præmia beatitudinis æternæ cumulatius capiunt. Abraham puluerem & cinerem se esse dixit loquens cum deo, benediciturq; ei & semini eius. Iacob submittit se fratri Esau, atque illum dominum suum vocat, per nuntios ab eo captat beneuolentiã, mittit munera vt leniat iratum, & post hæc gloriatur dicens, Vidi dominum facie ad faciem, & salua facta est anima mea, & tamen adhuc submissius agit Obuiam enim factus fratri, septies pronus in terram adorat, donec proxime accederet. Atq; hac tanta subiectione ab indignato fratre extorsit pietatem, ita vt ille quem perdere decreuerat, in eius collũ ruens ipsum amplexaretur, oscularetur que dulcius quam dici queat, & fraterna teneritudine superatus fleret. Vnde rursum bñdictionem accipit a dño, & indit ei nomen Israel. i. vir videns deum. Deum ergo videre meretur, q se ppter deum hominibus humiliat atq; submittit. Loquẽte dño de rubo corruit Moyses in faciem, & cum mitteretur ad Pharaonem, educendiq; de Aegypto populi dux constitueretur, indignũ se fatebatur eo munere, atq; id inire recusabat, p illis etiã a qb. passus fuerat, iniuriã suppliciter deum depcatus est. Quas ob res meruit fieri populi Israelitici liberator de Aegyptiaca serui

Geñ.18. Abraham. Geñ.32. Iacob Geñ.33. Exo.3. Moyses.

tute, legisque diuinæ lator & multorum mirabilium
Numeri.12 autor, atque alijs præferri dei iudicio dicentis: Si quis fu
erit inter vos propheta domini, in visione apparebo ei
vel per somnium loquar ad illum. At non talis seruus
meus Moyses, qui in omni domo mea fidelissimus est.
Ore enim ad os loquar ei, palam & non per ænigma-
ta & figuras deum videt. Hinc est illud in Ecclesiastico
Eccle.45 scriptum: Dilectus deo & hominibus Moyses. Et post
pauca. In fide (inquit) & lenitate ipsius sanctum fecit il
David. lum, & elegit eum ex omni carne. Dauid quoque mansue
tus & mitis, vel si mauis dicere humilis, persecutionem
Saulis odiumque capitale maluit vitare fugiendo quam
vindicando, cum illum semel atque iterum occidere po
tuisset, noluit. Ab inimicis profligatum & interemptum
fleuit, Ideoque dignus iudicatus est, qui ei succederet in
regno. Absalonis etiam filij necem lachrymis & lamen
tationibus prosecutus est, in eo bello interempti, quo il
le nitebatur patri regnum eripere. Qua quidem pieta-
te Dauid, vel patientia, vel humilitate, quodcunque ho
rum dixeris, recte dictum erit: promeruit ad decrepi-
tam vsque ætatem regnare, inimicorum victor, & ipse
inuictus, omniumque regum Iudææ deo clarissimus. Vn
Psal.114. de futuræ beatitudinis spe plenus, Placebo (inquit) do
Psal.115 mino in regione viuorum. Credidi propter quod locu-
tus sum, ego autem humiliatus sum nimis. Quanto ma
iora sperat, tanto magis humiliatur. Non enim euehit
Iob. mortales ad cælum superbia, sed humilitas. Iob patien
tissimus cum fortunæ simul & corporis bona amisisset
ad extremam redactus miseriam, humilitatis virtutem
non amisit. Folium se quod vento rapitur & stipulam
siccam vocat, dum dominum alloquitur, & tot tantisque
calamitatibus affectus, nihil stultum locutus est. Post
hæc sibi restitutus, duplicia recepisse dicitur, vt quantum
se humiliauerat, tantum exaltatum vel duplo magis in
telligas. Duos quinquagenarios ab Ochozia rege mis-
4.Reg.1. sos, vt Eliam prophetam comprehenderent, ignis de
cælo lapsus absumpsit: tertium humilitas reddidit tu-
tum. Flexis coram Elia genibus veniam precatus, vitæ

periculum euasit. Superbi ergo prouocant iram dei, humiles autem prouocatam placant. Amos pastor, quia mitis mansuetique ingenij fuerat, spiritu sancto repletus, prædixit Samariæ mala futura, & propheti smeruit annumerari. At etiam prophetali dignitate præditus non insolescit, sed magis humiliatur. Non sum propheta, inquit, nec prophetæ filius, sed armentarius vellicans sycomoros, & dominus misit me prophetare ad Israel. Dum exaggerat domini beneficium, suæ conditionis confitetur obscuritatem, de armentario factus ꝓpheta: si dissimulasset, & ingratus quidem haberetur, & humilis parum. Quid multa? sic habe, neminem in ꝟtutibus profecisse, neminem sanctum vel deo charum fuisse, cui defuit virtus humilitatis. Fundamentum custosq; virtutum, & de terra ad cælum ascendendi via, est humilitas. Per hanc omnes prorsus ingressi sunt q̃ nunc in supernis sedibus habitant, facti domestici dei ciuesq; sanctorum.

Amos.

Amos.7.

De exaltatione humilium in euangelio. Caput. xxiij

NE tamen nouorum exempla omnino præterisse videar, Iohanis Baptistæ, Petriq;, & Pauli apostolorum humilitatem in medium proponam De his enim disertius expressum in scripturis comperio. Iohãnes interrogatus qs esset, negauit se esse Christum, malens ꝟitate submitti, q̃ efferri mendacio, & neq; Eliam, neq; prophetam se esse asseruit dum humiliatur. Proinde Christi testimonio extollitur, quod videlicet in spiritu Eliæ venisset, ꝙ plus q̃ propheta esset, ꝙ deniq; inter natos mulierum nemo illo maior surrexisset. Ille tamen modis omnibus deijcere se & humiliare non destitit, cum de Chr̃o diceret: Ipse est qui post me venit, qui ante me factus est, cuius ego non sum dignus vt soluã corrigiã calciamenti. Petrus piscator erat, & in Christũ credens indignũ se eius consortio iudicauit Exi a me (inqt) dñe, qa ego hõ peccator sum. Ob hoc ad apostolatũ vocari meruit, vt q retibus pisces capiebat, ꝓdicatiõe ꝟitatis homines caperet. Solus nõ sinebat si-

Iohannes Baptista.

Iohan.1.

Petrus

Lucæ 5.

Iohan.21.

bi a domino lauari pedes. Postquam autem se cum illo partem non habiturum nisi lauaretur intellexit, non solum inquit pedes, sed & manus & caput. Prima vox humilitatis fuit, secunda charitatis. A quo nolebat lauari ab eo separari pertimuit. Porro quoniam & humiliabatur plurimum, & vehementius quam cæteri diligebat,

Mat. 16 dedit ei dominus claues regni, & principem constituit

Paulus Apostolorum. Paulus de vase iræ vas factus est electionis, quantum antea furore aduersus Christum intumuerat, tantum deinde propter Christum humilitate

1. Cor. 15. se deiecit. Ego (inquit) sum minimus apostolorum, qui non sum dignus vocari apostolus, quoniam persecutus sum ecclesiam dei. Gratia autem dei sum id q̊d sum, & gratia eius in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboraui. Ac ne laboris laudẽ sibi tribuere videretur, subdit: Non ego autem, sed gratia dei mecum

Ephesi. 3. Alibi etiam omnium infimum se fatetur, dicẽs: Mihi enim omnium sanctorum minimo data est gratia hæc, in gentibus euangelizare inuestigabiles diuitias Chri-

Act. 14 sti. Dum Lystris cũ Barnaba prædicationis officio fungerentur, dij crediti, diuinum sibi exhiberi honorẽ vsq; adeo respuerũt, vt scissis vestibus mortales se esse clamarent, & ob hoc quidem missos, vt falsorum deorum cultoribus veri dei notitiam insinuent, salutique eorũ qui credituri sunt consulant. Et hi sane de quibus locuti sumus, cæteriq; eiusdem ordinis homines, si nosse vis ad quantam gloriam in cælo exaltati sint, considera q̃lem dum in terra viuerent, gratiam acceperint. Cæcos illuminare, leprosos mundare, mortuos viuificare nulla possunt medicamenta, isti potuerunt. Si magna gratia hæc, haud dubium quin etiã magna, quæ gratiã secuta est, merces fuerit. Quanto igitur humiliores deo seruiendo erimus, tanto gloriam celsiorem consequemur. Cæterum cum multos hoc loco breuitatis causa preterierim, quorum exemplis vti magnifice poteram

Maria mater dei. Mariã tamen dei matrem, eiusq; filium saluatorem nostrum silentio prætermittere nullo mõ possum. Hæc fabro desponsata fuerat, in turba pauperum incognita la

tebat, in tantum autem humilitate placuit, vt a deo electa sit, quæ dei filium generaret. Vnde ipsa gloriatur, dicens, Magnificat anima mea dominum, & exultauit spiritus meus in deo salutari meo. Quia respexit humilitatem ancillæ suæ, ecce enim ex hoc beatam me dicēt omnes generationes. Quia fecit mihi magna qui potens est, & sanctum nomen eius. Quid enim maius virgini conferri potuit, quam vt creatorem suum pariat, quam vt domini sui mater sit, & hoc quidem non violata virginitate, sed sanctificata, vt purius niteat in fœcunda, quam nitebat in sterili.

De humilitate Christi. Ca. xxiiij.

DEI vero filius factus est hominis filius. Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Quid deinde? & vidimus, inquit, gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti a patre: plenũ gratiæ & veritatis. Qui eius gloriæ consors esse desideras, eius humilitatis prius te socium ac participem exhibeas oportet. Nõ est discipulus supra magistrum, neq; seruus domino suo maior, vt exaltari velit sicut dominus, & humiliari nolit sicut seruus. Hunc autem omnium autorem, õnium saluandorum doctorem ac redemptorem. Paulus Philippensibus in exemplum proponens, ait: Hoc sentite in vobis, q̃d & in Cr̃ho Iesu, q cũ in forma dei esset, nõ rapinã arbitratus est esse se æqualem deo sed semetipsum exinaniuit. formam serui accipiens, i similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo humiliauit semetipsum, factus obediens vsq; ad mortem, mortem autem crucis. Audisti humilitatem, attende gloriam, Propter quod (inquit) & deus exaltauit illum, & donauit illi nomen quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium terrestrium, & infernoꝝ, & omnis lingua confiteatur, quia dñs Iesus Christus in gloria est dei patris. Neque humilius diuinitas inclinare se potuit, quam vt hominem assumeret seque hoim potestati submitteret, ad flagella & mortem, per ludibria sustinendam: neq; sublimius attolli q

Phi. 2

uit humanitas, quam vt diuinitati vnita, vnus Chrs & deus esset & homo, sedens ad dexteram patris, a spiriti bus angelicis omniũq; sanctoꝝ cœtu venerandus: mortuos & viuos iudicaturus in eadem humanitate, in qua voluit ab homine iudicari, tunc humilis quidem, nunc gloriosus. tunc mortalis, nunc immortalis & impassibilis. tunc seruus, nunc dominus. tunc infirmus, nunc ponens inimicos scabellum pedum suoꝝ in ꝟga ꝟtutis suæ. Tunc nõ erat ei spẽs neq; decor, nunc dicitur ei. Specie tua & pulchritudine tua intende, ꝓspere, procede & regna, propter veritatem & mansuetudinem & iustitiam: nunc regnum eius regnum omnium seculorum. Sed paulo distinctius videamus, a qua humilitate ad hanc sublimitatem peruenerit, quam tamen semper habuit a patre & cum patre cõem. Cum igit deus esset, hoĩem quem ipse fecit, assumpsit nunq̃ dimissurus, vt & homo fieret, & deus esse non desineret: de paupcula matre nasci voluit non in vrbe regali, sed in paruo oppidulo Bethlehem, nõ saltem in domo vulgari, sed in iumentoꝝ stabulo, vbi reclinatus in ꝑsepio vagit. Ab angelis nunciabatur, a pastoribus quærebatur, a magis adorabat, & tamen ipse contemptibilis & despectus apparere volebat. Adultus non habuit vbi caput reclinet suum, alienis impensis sustentatus est, alieno vsus hospitio. Qui cælum terramq; fecerat & quæ in eis sunt, hic die ac nocte in laboribus fuit, docendo, sanando, orando, miracula operabatur & latere volebat. Super asinam sedens intrauit Hierosolymam, cuius sedes cælum, & terra scabellum pedum erat. Lauit discipulorum suorum pedes, cui angeli seruiebant. Cum innocens esset, pro peccatis nostris ab incredulis q̊s ipse saluare venerat, cõꝓhendi, ligari, conspui, cædi, occidi voluit. Atq; ita se submisit obtulitque vltro omnibus impioꝝ iniuriis, qui mundum pugillo continet, qui terram respicit & facit eam tremere, in quem angeli intueri gaudent. qui vita est omnium quæ viuunt, & autor quæ subsistunt. Quid ergo vel magnificentia eius maius, vel humilitate abiectius? Nemo æquare potest eius humilitatem, quia ne-

Psal. 44

mo habet tantam de qua descendat sublimitatem. Satis est si vestigia eius obseruantes, quantum possumus nos humiliter submisseque geramus, ipso admonente ac dicente, Discite a me quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Sit igitur nobis curæ, vt minimi simus, in omnibus patientes, in omnibus mites & mansueti. nulli malum pro malo reddentes, paruō contenti, in laboribus assidui, seruire magis quam præesse cupientes, nūquam captemus hominum gloriam, sed semper dei laudem, & proximorum profectum. Parati simus omnia supplicia, omne mortis genus perpeti prius quam deo peccare. Per hanc humilitatem aditum nobis parabimus in cælum & gaudiis perfrui merebimur sempiternis, participes facti gloriæ domini nostri, cuius humilitatem in terra fuerimus imitati. Mat. 11.

De humilitate vitiosa Ca. XXV

SCiendum tamen, esse alias quasdam humilitates, ex quibus aliæ quidem nihil ad hanc pertinent, de qua locuti sumus, aliæ vero ipsam reddunt vitiosam. Quid enim ad virtutem illa humilitas, qua obscuro loco natos designamus, humiles appellando demissi generis in plebe vulgaria viros, vel illa quam etiam rebus inanimatis insensibilibusque damus, nam & locum humilem dicimus qui p̄ssior iacet inter eminentes atq; demissior, & humilem arborem quæ nō multum ab humo erecta sit. Sunt & alia duo humilitatis genera in scripturis obseruata, alterum cum quis aliorum iniquitate opprimitur affligiturque, iuxta illud, Populum tuū dn̄e humiliauerunt, & hæreditatem tuam vexauerunt, Psal. 93. alterum cum quis ob suam culpā pœnis aut calamitate aliqua grauatur secundum illd̄. Propter iniustitias eīn suas humiliati sunt. Vtrunq; hoc in inuitum fit atq; nolentem, virtutis aūt hūilitas volūtaria ē, pinde etiā illā quæ vitij ē volūtariā esse cōstat. Illa itaq; nō ṽtutis sed neqtiæ malignitatisq; erit humilitas, cum quis ea de causa præ se feret humilitatem, siue vt inter sanctos Psal. 106.

ponendus videat, siue vt facilius eleemosynã eliciat & lucretur. Tales erãt, q̃s in euangelio taxauit dñs, dicens,
Matt. 23. Væ vob scribæ & pharisæi hypocritæ, q mũdatis quod foris est calicis & paropsidis, intus aũt pleni estis rapina & immunditia. Exterius quippe cilicio se tegunt, nudis pedibus ambulãt, horridi, inculti, squalentes, illuuiosi, inter loquendũ suspirãt, ingemiscunt, fatent se esse peccatores, crebro ad orãdum pcumbunt, sed intus vel inanis gloriæ cupidine flagrãt, vel q̃rendæ pecuniæ cura solicitantur, sepulcris dealbatis similes, foris qdem mundi puriq;, sed intus pleni sordibus atque spurcitia. Pernitiosa est ergo humilitas, fingere q̃d non es, & esse q̃d nõ debes. Nam licet callida simulatione falli possint homines, deus tñ nunq̃ fallitur, oĩa nuda & aperta sunt oculis eius, ipse cordis & renum scrutator, vnicuiq; reddit iuxta opa eius, quæ tunc qdem iudicanda exponentur, cum nihil erit occultum quod nõ sciat, neq; absconditum quod non reueletur. Quid ergo pderit, humilem, sanctũ, mãsuetum ab hominib' fuisse iudicatũ, cum etiã hominibus manifestum erit, q̃lis reuera fueris? Neq; enim ex pteritis alioꝝ rumoribus, sed ex consciẽtia tua psenti iudicaberis. Cæteꝝ veræ quoq; ac sanctæ humilitatis valde studiosis cauendũ erit, ne forte humilitatẽ putent, eos quibus ppositi sunt, non corripere si deliquerint, non castigare si pseuerarint. Negligentia est istud non humilitas, & charitatis quam proximo debes obliuio. Debes enim curare, vt eos qui tibi commissi sunt, efficias meliores, docendo, increpando, puniendo, quod si p ignauiam teneritudinemue animi omiseris, non mitis
Mar. 20. neq; mansuetus, neq; humilis, sed econtrario inhumanus & a charitate alienus fuisse argueris, crediti q; tibi gregis nõ pastor, sed desertor. Quæris fortasse cur ergo pcipiat dñs. Qui maior est vñm, fiat sicut minor, & qui pcessor est, sicut ministrator? Non hoc dicit vt peccantes non arguas, quos & ipse flagello de templo expulit, sed vt in laboribus opereq; seruili cum ipsis quibus psides, communices, & in spiritalibus negotiis grauiora onera tuis q̃ alioꝝ humeris imponas, necessitatibusq; domesti

corum tuorum pro viribus prospicias, & tãquam filiis ministres, indulgentissimiq; pr̃is fungaris officio, nihil ꝑtermittendo quod vel ad humilitatem pertinere videbit, vel ad charitatem. Definiamus igitur vitiosam fore humilitatem, quæ charitati aliisq; ỽtutibus nõ fuerit copulata. Nam neq; libidinosis ꝓderit humilitas, neq; gulæ ventriq; seruientibus, neq; alii alicui flagitio subnixis. Prima humilitas esse debet deo obedire, deinde præpositoꝶ iussa exequi, postremo facilem se omnibus præstare, neminem offendere, & pati potius iniuriam q̃ inferre: nihil terrenum appetere, sed cælestium desiderio semper inhærere. Quicũq; ita se humiliauerit, exaltabit & vna cum illis quos in exemplum proposuimus, gaudebit in æternum gloriosus. In psalmo enim dicitur: Iuxta est dñs his qui tribulato sunt corde, & humiles spiritu saluabit. Et in euangelio: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsoꝶ est regnũ cæloꝶ. Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. Et alio psalmo: Mansueti hæreditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis. Possidebunt ergo humiles terrã, non hanc ærumnaꝶ & inquietudinis plenam, sed illam in q̃ iugis tranquillitas & pax est perennis, quæ etiam terra viuentium dicitur, iuxta illud, Credo videre bona domini in terra viuentium. Humiliemur igitur (vt Petrus apostolus præcipit) sub potenti manu dei, vt nos exaltet in tempore visitationis. Nihil est ỽa humilitate præstantius, nihil tranquillius, & a perturbationibus animi magis remotum. Humilitas patiens est, benigna est, nec contempta irascit, nec laudata se extollit, nec aduersis concutitur, nec prosperis delinit, in vtraq; fortuna æquabilis perseuerat. Vulgi quidem opinione despicit, sed sapientissimi cuiusq; iudicio cõmendatur, summiq; dei benignitate ad cæleste regnum sustollit, & coronatur. Expediens nunc videtur, vt de contrario humilitati vitio, superbia disseramus. Nam virtutem ardentius amplectemur, cum nequitiæ turpitudinẽ magis plene cognouerimus.

Humilitatis ordo.

Psal. 33.

Matt. 5.

Psal. 36.

Psal. 26.

1. Petri. 5.

EVANGELISTARII MARCI MARVLI

liber septimus sub charitatis titulo, de vitio superbiæ, de virtutibus obedientiæ ac patientiæ, earumque oppositis vitiis. Item de vitio iræ ac linguæ, edisserens.

De superbiæ vitio. Caput. I.

Eccl. 10.

VARE scriptum est, Initium omnis peccati est superbia, nisi quia omne peccatum, a voluntate diuina nostræ voluntatis auersio est: vt faciat seruus quod vetat dominus, vel facere nolit quod ille iussit. Hoc autem proprium superborum esse negari non potest. Quamuis igitur variæ sint peccati species, vna tamen omnium mater est superbia, ita vt cum ipsis peccatis quæ genuit, simul viuat, simul moriatur. Nemo quippe desinit esse superbus, nisi cum desierit esse peccator. Peccata tamen quæ plus in se superbiæ habent, hæc sunt, Sui confidentia, inanis gloriæ appetitio, aliorum contemptus, de se iactatio ostentatioque, neminem pati sibi superiorem, & ne æqualibus quidem facilem se præstare. Præterea gestus habitusque corporis immodestus, proterua atque aspera verborum prolatio, temerariaque confidentia actionum, erecta ceruix, contumax aspectus, lentus tardusque incessus, & vecordiam potius quam grauitatem præ se ferens vultus. Veruntamen quo magis arrogãter coram hominibus sese composuerint superbi, eo minoris existimationis apud deum erunt, dicente Isaia propheta, Dixit dominus de-

us, pro eo quod eleuatæ sunt filiæ Sion, & ambulauerũt extento collo, & nutibus oculorum ibant, & plaudebãt & ambulabant, & pedibus suis composito gradu incedebant, decaluabit dominus vertices filiarum Sion, & dominus crinem earum nudabit, & ꝓ ornatu erit ignominia. Nihil enim secum feret superbus cum hinc decesserit, omni pomparum suarum ornatu fastuque decaluabitur, nudus ad inferos descendet, inglorius, contemptibilis, despectus, tanto aliis magis infimus, quanto sibi videbatur sublimior. Hoc etiam per Sophoniam minatur dominus, dicens, Visitabo omnem qui arroganter ingreditur super limen, hoc est, siue priuatas ædes, siue dei templum cum superbia ingredientem visitabo iusta vltione atque vindicta. Sunt enim quibus non est satis in foro, in campis, in hominum frequentia supinos elatosq; incedere, sed etiam domum domini ingressi, cũ maxime se submittere deberent anté altare cælestis regis, eundem vultum seruant, eandem supercilii elatio nem, quasi iam ei æquales, cuius non multo post iudicium velint nolint subituri sunt, & tunc demum fiet, q̊d ad deum psalmista ait, Oculos superborum humiliabis. Nihil enim oculi iam ad inferos damnatorum q̊d eos delectet videre poterunt, sed cuncta tristia & acerba miseri illi & cernere & pati compellentur, quique se olim supra homines esse arbitrabantur, sub immundoꝝ spirituum potestate erunt. Quod quidem metuens Iesus Sirachi filius, orabat dicẽs, Domine pater & deus vitæ meæ extollentiam oculorum meorũ ne dederis mihi, hoc est, ne permittas, vt me superet superbia, & me aliquid esse credam, supra id quod sum.

Sopho. 1.

Psalm. 17.

Eccle. 23.

Quanta mala pariat superbia. Caput II.

Scriptum est præterea, Vbi fuerit superbia, ibi erit & contumelia. Necesse est igitur, vt elati superbia toruoq; aspectu homines, prorumpãt in contumeliam & probra & conuitium. Sicut enim nebulosa ac tristis cæli facies raro cum silentio soluitur, ciet toni- Prou. 11.

trua, cogit micare fulgura, fulmina cum fragore decidere, terramq; imbribus repente inundare: ita ventosæ supbiæ tumor, nisi ratione coerceatur, irarum austros proflabit, & obuium quenq; maledictis petulanter lacesset. Vnde alibi dicitur: Inter supbos semper sunt iurgia. Intantum quidem superbi iurgijs assuescũt, vt ipsa iurgia superbiam appellet psalmista, dicens; Os eorum locutum est superbiam. Superbi erant Iudæi, ideo neq; contra deum murmurare timuerunt, nec Moysi & Aaroni contumaciter insultare. Roboamum Salomonis filium ad contumeliæ verba regalis impulit dignitas, & populo poscenti aliquod pensionum leuamẽ, addam respondit super iugum vestrum. Pater meus cecidit vos flagellis, ego cædam scorpionibus. Tantum hac animi elatione profecit, vt duodecim tribuum rex, mox duarum tantummodo fieret, reliquis ab eo secedentibus. Nemo enim superbo domino libenter seruit. Nemo etiam impune aduersus deum superbit. Etenim Sennacherib rex Assyriorum, captis aliquot Iudææ oppidis, Hierosolymam obsidione premere cœpit, blasphemias in deum Israel dixit, seq; dijs potentiorem asseruit. Ex quo Hierosolymarum rex Ezechias perterritus, deposita regali purpura, saccum induit, & supplex dominum orauit. Præualuerunt preces humiliantis se aduersus furorem impotentiamq; superbi. Angelus domini maiore parte Assyrij exercitus prostrata, regem cum reliquis Niniuen redire coegit. Quo ille perueniens, filiorum suorum manu interemptus occubuit. Hinc plane satis patet, quam fragiles, quam nullæ sint humanæ vires, si cum deo contenderint. Ad hæc, superbus post iurgia illos cum quibus iurgatus est, re atq; opere lædere affectat, vt vim roburque suum ostentet, seque ex illis esse probet, de quibus Amos propheta ait; Conterunt super puluerem terræ capita pauperum, & viam humilium declinant. Sedechias quoque filius Chanaan volens videri propheta, cum prospera regi Samariæ Achabo prædixisset, Micheæ contraria, quæ & euenerũt, prophetanti colaphum infregit, dicens: Me ne er

Marginal notes: Prouc. 13 (beside "gia. Intantum"); Psal. 16 (beside "iurgia superbiam"); 3. reg. 12 (beside "spondit super iugum"); 4. reg. 19 (beside "it. Ex quo"); Amos. 2 (beside "illis esse probet"); 3. reg. 22 (beside "humilium declinant").

go dimisit spiritus domini, & locutus est tibi? Vir arrogans igitur & inani gloria tumens, dum persuadere nititur se esse quod non est, si quis contradixerit, impatiens iræ, ne manibus quidem temperat, nihilque pensi habet meliores se atque honorabiliores afficere iniuria. 2.Reg.20.
Ioab Dauidici exercitus ductor, non potuit pati præfecturæ honorem laudemque militiæ cum aliis partiri, et Amasam collegam suum amice alloquens, incautum interemit. Nullo itaque scelere abstinet superbia, nec rapinis, nec cædibus parcit, dũ supra omnes eminere atque excellere appetit. Aduersus hanc per os AbacuK prophetæ spiritussanctus clamat: Væ qui congregat auaritiam malam domui suæ, vt sit in excelso nidus eius. Ad superbiæ autem vitium alios virium confidentia stimulat, alios rerum prosperitas hortatur, aliis audaciam longus peccandi vsus præstat, qui retuso iam conscientiæ aculeo delictorum assiduitate, neque hominum pudore neque vllo dei metu cohibent. In Abdia propheta Idumæam increpat dominus, & ait: Valde superbia cordis tui extulit te habitantem in scissuris petræ, exaltantem solium tuum, qui dicis in corde tuo. Quis detrahet me in terram? Et quoniam supra quam decuit efferebatur Idumæus, consequenter dicitur ei, Si exaltatus fueris vt aquila, & si inter sidera posueris nidum tuum, inde te detraham dicit dominus. Vt qui se omnium fortissimum credidit, omnium imbecillimus euadat, & de illo quoque dicatur, Arcus fortium superatus est, & infirmi accincti sunt robore. Quod autem & superbi humilientur & humiles exaltentur, Benedab quoque Syriæ rex nobis exemplo est, qui Samariam cum innumera militum multitudine inuadẽs, gloriabatur quod puluis Samariæ nõ sufficeret pugillis populi, qui ipsum secutus fuerat. Deo autem arrogantiam eius vlciscente, egressus rex Achab tantum cum septem millibus virorum, & ducentis triginta duobus fudit fugauitque eum, qui iam in manibus victoriam se gerere credebat. Insequenti anno Israelitarum parua manus centum millia Syrorum in prælio conciderunt; reliquos fuga elapsos, in

Abac.2 — 1.Reg.2 — 3.Reg.20.

oppido Aphec murus ruina oppressit, Benedab captus, qui sibi insuperabilis videbatur, pro vita supplicauit. Niniue. Niniuen etiam Assyriorum metropolim, cui dominus pœnitenti & humiliatæ pepercerat, postremo tamen in solenter elatam repenti ruina concidere permisit. Ideo illi per Sophoniam superbiæ crimen obiicit dicentem: Hæc est ciuitas gloriosa, habitans in confidentia, quæ dicebat in corde suo, Ego sum, & extra me non est alia amplius. quomodo facta est in desertum cubile bestiæ? omnis qui trãsit per eam, sibilabit & mouebit manum. Psal. 36. quasi dolens eam quæ fuerat, iam non esse, sicut & psalmista ait: Vidi impium superexaltatum vt cedros Libani, transiui, & ecce non erat.

In illos qui sanctitatis ostentatione alios carpunt Caput III.

SVnt qui de morum sanctitate sibi plaudentes, aliorum vitam carpunt, vt illis quos improbant, meliores videantur. Isaiæ. 65 Talibus in Isaia minatur dominus dicens, Qui dicunt, recede a me, non appropinques mihi, quia immundus es. Isti fumus erunt in furore meo, ignis ardens tota die, ecce scriptum est coram me. Qui se igitur quamuis bonus suo ore extollit, dei damnabit Lucæ. 16. iudicio, saluatore in euangelio dicente, Vos estis qui iustificatis vos coram hominibus, deus autem nouit corda vestra. quia quod hominibus altum est, abominatio Lucæ. 18. est apud deum. Huiusce rei nobis pharisæi quoque proponitur exemplum, qui templum ingressus, dum se iustificat, & publicanũ iuxta orantem accusat. publicano ipso nequior de templo exiit. Modicum itaque arrogantiæ fermentum, totam corrumpit massam virtutum, & Prou. 15: si quid boni superædificat, corruit. Quid est enim quod Salomon in Prouerb. ait, Domos superboꝶ demolitur dominus, nisi quia superbi licet opere interdum nõ pec Ibidem. cent, animo tamen delinquunt, donum dei nõ dei laudi, sed suæ tribuendo? Vnde idem, Abominatio est domini inquit, omnis arrogans. etiam si manus ad manum fu-

erit, non erit innocens. Et in psalmo est scriptum: Superbi inique agebant vsquequaque. Cæterum impossibile est, ne quando etiam actione delinquant, qui per arrogantiam in se confidunt. Sibi quippe derelicti, absq; gratiæ diuinæ fulcimento stare nullo modo poterunt. Semper autem prius est, vt in corde superbiat peccator quam in opere. & hanc reor Salomonis esse sententiam dicentis: Contritionem præcedit superbia, & ante ruinam exaltatur spiritus. Quod si iam affectione mali interitus cecidit, nisi repente culpam agnoscat & doleat, quomodo non etiam exterius iniqua operatione labetur? quomodo dum multos probitatis laude anteire se existimat, non de aliis obloquetur? non aliorum vitã carpet, & insectatione lacesset? Quamobrem iterum Salomon ait: Expedit magis vrsæ occurrere raptis fœtib⁹ quam fatuo confidenti sibi in iustitia sua. Non enim fama honesti deperit, si a fera mordearis, sed si linguæ petulantis iaculo ictus fueris, periculum est ne inter infames computeris. Et licet mala hominum opinio de te innocente, tibi non noceat, nocet tamen aliis, qui te sibi similem rati, sese corrigere negligunt, & quasi te autore in malo perseuerant. Incipiet autem & tibi detrimento esse, si in tua infamia contemnes lapsum proximorum. Ideo dicitur, Qui negligit famam suam, crudelis est. Melius ẽ bonum nomen quam diuitiæ multæ. In sua vero iustitia confidenti ab Apostolo dicitur, Qui se existimat stare, videat ne cadat. Et alibi, Si quis existimat se aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit. Opus autem suum probet vnusquisque, & sic in semetipso tantum gloriam habebit, & non in altero. Illi quippe in altero habent gloriam, qui malunt laudari ab hominibus, q̃ a deo probari. His quidem non tam virtus ipsa placet, quam vmbra quædã simulatioq; ṽtutis, non habentes curæ vt boni sint, sed vt esse videanẽ. Et hoc quidem in causa est, vt se aliquis arroganter iactet, & alios contemnat, & parui reputet. Sed talem condemnat propheta dicens, Væ q ꝑdaris, nonne & ipse ꝑdaberis? & qui spernis, nonne & ipse sperneris? Certissimum quip-

Psal. 118. Prou. 16. Prou. 17. Prou. 22. 1. Cor. 10. Galat. 6. Isaiæ. 33.

Ierem.42 pe est, quod malum a iusto iudice recipiet, qui malum proximo suo machinabitur. Spreuerunt Ieremiam Iohanan & qui cum illo erant, contemptoque eius consilio abierunt in Aegyptum. Et gladius regis Babylonis, quem fugiebant, ibi concidit illos, cum in terra Iuda si prophetam audissent, a periculo tuti forent. Spernunt etiam superbi eos qui in monasteriis deo seruiunt, & quod seculo renunciarint, irrident, ipsi mox rediculi futuri dæ-

1.Para.15. Michol. monis. Sic fatua Michol virum suum Dauidem derisit, ante arcam domini saltantem atque ludentem, & Ephot lineo indutum. Hoc autem regis seruitium quam gratum esset domino, superbæ mulieris mulcta ostendit. Eam enim

Nicano. 2.Mac.7. ob rem sterilitate damnatur, ne de illo habeat liberos, quem deo deuotum despexit. Sic & impius Nicanor cum exercitu missus a Demetrio Antiochiæ rege, ascendens montem Sion, ludibrio habuit sacerdotes, ipsa sibilauit sacrificia, & minatus est ferro se ignique cuncta vastaturum, nisi Iudam & omnes qui ipsum sequebantur, sibi traderent. Occurrit illi Iudas cum trium millium manu tantum, castraque eius contriuit. Cecidit Nicanor, plurimi de suis desiderati sunt, caput & dextera superbissimi ducis ante portam Hierosolymæ vrbis suspensa, vt omnibus pateret, spes eorum in contrarium verti, qui di-

Psal.128. uina incessere præsumunt, Psalmista dicente, Confundantur & conuertantur retrorsum omnes qui oderunt

Psal..22. Sion. Fiant sicut fœnum tectorum, quod priusquam euellatur exaruit. Ab his liberari precatur iustus, cum ait, Miserere nostri domine, miserere nostri, quia multum repleti sumus despectione, multum repleta est anima nostra, opprobrium abundantibus & despectio superbis.

¶Quod superbi succumbant passionibus, & quæ sint illa per quæ notantur superbi. Caput. IIII.

Passionibus præterea seruit superbus, immoderate gaudet, intemperanter tristatur, supra modum sperat, infra modum metuit, nihil ei temperamen

ro constat rationis, quoniam in omnibus appetitum se-
quitur carnis, quamobrem in psalmo dicitur: Funda- Psalm.17.
menta mõtium commota sunt. & conturbata sunt, quo
niã iratus est eis deus. Alias mõtes intelliguntur sancti
propter diuinæ contemplationis altitudinem. Hinc su-
perbos accipimus propter arrogantiæ elationem. Su-
perbi ergo conturbantur, quoniam iratus est eis deus.
Quemadmodum enim humilibus placatur ita irascitur
superbis. Quos autem deus abnuit, & auersatur, fieri
omnino non potest, quin suæ imbecillitati relicti con-
turbentur animis, & insipienter commoueantur curis
q; superuacuis incessantur. Hinc est quod secũdus a rege Aman.
Persarũ Assuero Amã, pati nõ poterat q̃d Mardochæus Hester.3.
Iudæus nõ sibi assurgeret seq; nõ adoraret. Iõ furore ac
cẽsus, a rege apd̃ quẽ plurimũ poterat exegit, vt Iudæi
q̃ in regno eius erãt, internitiõe delerẽtur, & cũ his ipse
Mardochæus in crucem actus periret. Sed vide quomo
do deus deposuit potentes de sede, & exaltauit humi-
les. Rex edoctus per reginam coniugem suam Hester,
quam bene de illo meritus fuerit Mardochæus, dete-
ctis olim insidiis coniuratorum in ipsum mutauit edi-
ctum. Iudæosq; liberæ cõditionis esse iussit. Mardochæ Hester.7.
um vero post se primum fecit. Aman autem in crucem,
quam ipse Mardochæo parauerat actus est Atq; ita om
nia superbi vota in contrarium uersa sunt, & pernicies
quam aliis inferre cogitarat. ipsi contigit. I nunc super
be, preme alios vt te extollas, insidiare, machinas om-
nes intende, vt per aliorum ærumnas ad fastigium ali
cuius dignitatis ascendas, dummodo scias iustissimum
simul & potẽtissimum esse illum, quem offendis. Quod
si præsentium honorum cupidine duceris, quis erit fi-
nis concupiscendi? regnum adeptus aliud desiderabis,
terræ marisq; imperio potitus quæres si quis vltra ali
us lateat orbis cuius nondum dominus factus sis, & quo
maior fueris, magis exaltari affectabis, vt de te quo-
que propheta ad dominum conuersus conqueratur &
dicat; Superbia eorum qui te oderunt ascendit semper. Psal.73
Ascenderat Nabuchodonosor factus arbor fortis & p-

Ascēderat & Nabuchodonosor factus arbor fortis & ſ-
cera vſque ad cælū & lata nimis, expādens ramos vſq;
ad terminos terrę, folijs fructibuſque referta, non quod
Daniel. 4 eſſet, ſed quod tam magnus ſibi videretur. Et cū præ vi-
ribus imperij ſui neminem timeret, repente corruit, di-
cente per angelum ſuum domino ac iubente; Succidite
arborem, præcidite ramos, excutite folia, diſpergite
fructus. Itaque cum omnium orientis regum potentiſ-
ſimus eſſet, ob hoc ſuperbiæ faſtum ita deiectus eſt, vt
ab hominum quoque cœtu pulſus, cum beſtijs in ſolitu-
dine vitam ageret. Poſtea vero humiliatus deo miſerā-
te regnum recepit, priſtinæque fortunæ reſtitui meru-
it. Quamobrem in hoc vno quidem perſpicue diſcimus
Lucæ 3. tum quantum diſpliceat domino noſtra arrogantia, tū
rurſum quantum placeat humilitas, de quibus in euan-
gelio dicitur. Omnis vallis implebitur, & omnis mons
Pſalm. 96. & collis humiliabitur. Montes hoc loco ſuperbi intelli-
Pſal. 145. guntur, vt eſt illud in pſalmo; Montes ſicut cera fluxe-
runt a facie domini. Et in alio pſalmo: Tange mon-
tes & fumigabunt Superborum quippe gloria in fumo
Volucres. vanitatis laborat, humiles autem in luce reſplendēt ve-
Pſal. 80. ritatis, cum exaltantur, Superbi volucres cæli ſunt, de
quibus dicitur; Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius, volu-
cres cæli & piſces maris. vt Chriſti iudicio ſubiecti ſint
Lucæ. 9. & hi qui mentis elatione inſoleſcunt, & illi quorum vi-
ta inter mūdanas fluctuat vanitates; & vt vtroſq; Chri-
ſto inuiſos intelligas, ipſe in euangelio dixit; Vulpes
foueas habent, & volucres cæli nidos, filius autem ho-
minis non habet vbi caput reclinet ſuum. Alteri enim
terrenis negotijs dediti, auaritiæ ſtudēt, alteri nihil ma-
gis curant, quam vt fama honoribuſque emineant, vt-
que id aſſequantur, neque homines neque deum offen-
dere verentur, Deſtituit enim eos ratio, ac veluti peco-
ra præſentia tantum aſpiciunt, & futura quæ æterna
ſunt, non recogitant. Quod ſi quid etiam bene-
Iſaiæ. 10. fecerint, ſuæ virtuti non diuinæ gratiæ tribuunt. Con-
tra quos clamat Iſaias dicens; Nunquid gloriabit ſecu-
ris contra eum qui ſecat in ea? aut exaltabitur ſerra con

tra eum a quo trahitur? quasi diceret, Ista instrumenta non vendicant sibi laudem operis, quæ propria opificis est. & vos de bono illo, quod non tam a vobis quã per vos gestum est, totam gloriam vobis vsurpatis? Cũ omne bonum de sursum sit, & omne donum perfectum a patre luminum descendat in hominibus, vt quod ille iubeat, ipsi possint perficere.

Quod alij dignitate, alij humilitate laudari appetunt, alij deo quoque se audent comparare. Cap. V.

ALij sane per ambitionem magni apparere volũt. & sicut saluator ait, Amant primos recubitus in cœnis, & primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro, & vocari ab hominibus rabbi. Qui Matt. 23.
talia amat, peccat, nõ ꝙ nõ liceat hoī primo loco sedere si id dignitas ipa in q̃ est exigit, sed q̃d ex eo voluptatem capere, arrogantiæ vitium sit. Itaque non erit nefas ei q iussus est præsidere, primam tenere cathedram, sed hoc affectare inanis gloriæ gratia, nefas erit. Quin imo si etiam in infimo loco sedendo ab alijs commendari concupieris, humilitatis bonum humanæ laudis desiderio corrumpes, & de virtute facies vitium. Et quoniã (vt diximus) mens animusque superborum nequit quiescere, semperque se magis ac magis erigens eo quosdam prouexit vecordiæ, vt se deo cõparare ausi sint, deumq; contemptui habere. Mabuchodonosor rex, cuius insaniam paulo ante retulimus, hoc tamen prætermisso q̃d nunc dicemus, auream statuam erexerat, se in ea veluti deũ adorari iubens. Et quoniam se supra hominem extulit, regno depositus cum bestijs vixit. Ad principem Tyri in Ezechiele dicitur, Hæc dicit dominus deus, eo quod eleuatum est cor tuum, & dixisti deus ego sum, & in cathedra dei sedi in corde maris, cum sis homo & nõ deus. Hinc demum post commemoratas tantæ elationis causas infert, quod tradendus alienigenis esset, spoliandus atque interficiendus. Illorum quoque superbia deo se conferentium fuit, qui primum ab ori-

Nabuchodonosor. Danie. 3.

Gen.11 Turris Babel — ente venientes posuerāt sibi sedē in terra Sanaar. Turrim enim ædificarunt, cuius altitudinem ad cælum vsque educere decreuerant. Tam igitur stulta est superbia, vt etiam nulli mortalium possibilia præsumat. Inter ædificandū linguis confusi sunt, deinde per orbem dispersi, ita vt neque intelligere alter alterum, neq; simul consistere quiuerint. Senacherib Assyriorum Rex, (Senacherib 4.Reg. 19.) vt ante est dictum, Deum Israel blasphemare ausus, vna nocte cæsis ab angelo exercitibus, fugere coactus est a mœnibus Hierosolymæ vrbis quam obsederat, & cum Niniuen peruenisset, a filijs fuit interemptus. Balthasar (Balthasar. Dan.5.) Chaldæorum rex, quia vasis sacris, quæ de Hierosolymis translata fuerant bibit in conuiuio, & idola vana colens laudes dixit dijs, ante manu supra parietem scribente territus, deinde ipsius interp̄tatione scripturæ, postremo nocte insequente interfectus est. Antiochus (Antiochus 2.Mach.9) Epiphanes & ipse in deum blasphemus, iraque tumens minabatur vrbem Hierosolymam supra Iudæorum corpora diruiturum se, & quæ habitantium erat locus, facturum vt sit cæsorum sepultura; mox viscerum dolore correptus, ac toto tabefacto corpore sero pœnitens, æquum esse ait, vt homo mortalis deo immortali sit subiectus; talia fatus vita decessit. de dolore traductus ad acriores gehennæ dolores, inferorumque supplicia, Documento est quod omnino nihil sit regum terræ potestas, si cœlestis regis potentiæ comparetur, Nō absimili fine consumptus est Herodes Agrippa. (Actu.12 Herodes) Sedens enim pro tribunali dum concionaretur, magno plausu exceptus dicentium, non humana verba, sed diuina de ore eis fluere; non egit gratias deo, sed laudē illam totam sibi vendicauit, quod deo conferendus videretur, ob hoc ab angelo percussus vermibus scaturire cœpit, ac tam infelici exitu is qui sibi felicissimus videbatur, vitam obijt, adhuc deterius ab immortali verme in inferno carpendus quam a quibus consumptus est. Caius (C. Cæsar.) Cæsar (vt Iosephus refert) cultum sibi tanquam deo exhiberi iussit, statuam in Capitolio posuit, se Ioui parē dictitans; deinde in senatu interēptus deus esse desijt,

ita vt ne hominis quidem in eo facies aliqua superesset toto tandem in cineres conuerso. Talibus imprecatur Ecclesiasticus, dicens: Contere domine caput principũ & inimicorum dicentium, non est alius pter nos. Grandis arrogantia stultaque præsumptio, putare se singularem, & ab iis qui prudenter iudicant, nõ ita magni haberi. Vnde præceptum est, Non te extollas in cogitatione animæ tuæ velut taurus, ne forte elidatur vtus tua per stultitiã. Et alibi: Odibilis (inquit) coram deo ẽ & hominibus superbia. Et rursum: Quid superbis terra & cinis? Quid est enim de quo gloriari possit aliquis, nisi de sola animi virtute? qui autem gloriatur, in domino glorietur. Eccle.63. Eccle.6. Eccle.10 Ibidem.

Quod sancti quandoque lapsi sint per superbiam. Caput VI.

NIhil aliud habemus, quod non sit cum brutis cõmune præter ipsam animi rationem atque sapientiam. Difficile ẽ tamen nequando in ipsam labamur mentis elationem, neue aliqua laudis cupiditate interdum perstringamur quandoquidẽ sanctissimis quoque viris hoc contigisse, scripturarum monumenta nobis testantur. Peccaui (inquit Dauid) valde in hoc facto, cum numerare iussisset Israelem & Iudam 2.Reg.25. Dauid censaque fuissent de Israele octingẽta milia virorũ fortium, de Iuda quingenta milia. Cumque se peccasse fateretur, subiunxit: Sed precor domine, vt transferas iniquitatem serui tui, quia stulte egi nimis. Quamuis autẽ eum pœniteret, de tribus tamen pœnę generibus datur vnius optio, hoc est, vel septennis famis, vel trimestris fugæ persequentibus inimicis, vel triduanæ pestilentiæ. Qua electa septingenta milia virorum, qui eius ditionis erant, morte consumpta sunt. Lugenti & in humilitate supplicanti venia tandem data, cessauitq; internitio ac vastitas plebis. Hic ille gratias agens dixit Audiuit dñs & misertus est mei, dñs factus est adiutor Psalm.29.

meus. Quoties igitur nos aliq rerum successu gcq efferri contigerit, toties ad nos reuersi humiliemur, veniamque precemur poenitendo ne forte totam iram effundat deus in obstinatos, q vindictam temperat aduersus poenitentes miseretur que supplicibus & ignoscit. Peccauit & Ezechias rex alioqn erga deum pietate notissimus, eleuatum est cor eius, postq grauí obsidione Assyriorum fuit liberatus, additique sint vitæ suæ quindecim anni, dato ne id futurum dubitaret signo per decem horarum spatium retro ducti solis, Et tunc quidem iactabundus regis Babylonij legatis ostentauit oem domus suæ opulentiam, propterea per prophetam audiuit diuitias illas ad Babylonem transferendas vna cum liberis nepotibusque suis. Sed quoniam submisit se domino, dilata e calamitas ad regni successores. Ipse vero mali huius expers decessit, non tamen absque dolore eorum quæ post se nouerat esse ventura. Peccauerunt & discipuli Christi, orta inter se contentione, quis eorum videretur esse maior? Sed ab ipso veræ virtutis præceptore reprehensi sunt dicente, Gentilium non Christianorum esse, ambire honores, & se magnificos apparere velle. Vos autem non sic, inquit, sed qui maior est in vobis, fiat sicut minor: & qus præcessor est sicut ministrator. Nam quis maior est, qui recumbit, an qui ministrat? nonne qui recumbit? ego autem in medio vestrum sum sicut qui ministrat. Is igitur qui præferri alijs concupiscit, gentilitatem sapit, qui vero vel in dignitate positus, minoribus ministrat ea quæ ad consequendam salutem necessaria sunt vtutu pcepta, siue ad sustentatioem vitæ opportua subsidia, hic Chri discipulus e, huilitate delectus dignitate pstas, no qrens quæ sua sunt, sed quæ aliorum.

Ezechias. Isa. 39.

Apostoli. Lucæ. 22.

De superbia diaboli, & superborum damnatione. Ca. VII.

Ille pterea qui tumide arrogaterque sese gerere no desierit, hic diaboli discipulus simul & seruus erit. Diabolus quippe (vt in Iob legimus) rex est super vniuersos filios superbiæ. Quid aut vilius, despectius, miserius, infelicius q eius esse macipiu, q & ipse pter su-

Iob. 41

perbiam cælo deturbatus lucem amisit,& in infernũ corruens,tenebris & igni est addictus.Quid inquã dici aut cogitari fœdius pōt quam vt hō ad similitudinẽ dei factus,conditionis suæ oblitus,immundum imitetur spiritum,teterrimam sequatur beluam,immanissimoq; sese subdat serpenti. Qui licet sæuissimus insolentissimusq; sit, a sanctis tamen, humilibusque dei seruis conculcandus & conterendus est in die iudicij,dicente Michea propheta:Calcabitis impios,cum fuerint cinis sub planta pedum vestrorũ in die quam ego facio dicit dñs exercituum,vt videlicet tanto despicabilior appareat malignus hic spiritus,quanto arrogantius contra deum creatorem suum & dominum insurrexit. Dixit enim vt in Isaia est scriptum:Ascendam super sidera dei,exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti,in lateribus aquilonis, ascendam super altitudinem nubiũ, & ero similis altissimo. O insatiabile malũ superbia,In cælo erat & adhuc altius prouehi cupiebat. Nam supra illud etiam cælum se ascensurum iactabat,de q̃ dr:Cælum cæli dño, terram autem dedit filijs hoīm,supra sidera dei,supra altitudinem nubium:hoc est supra oēs angelicas ỽtutes & potestates. In monte testamenti ,in lateribus aqlonis,iuxta illud q̃ in psalmo legimus,Mōs Sion latera aqlonis, ciuitas regis magni,mons Sion & mōs testamenti sancta ecclesia est, latera aqlonis in cælo puriora nobis apparent. Ideo sub hac metaphora signatur locus in cælesti gloria cæteris purior atq; sanctior , in q̃ summæ maiestatis principale habitaculũ ē,Illo igitur mens elata & temeraria cogitabat ascendere. Quamobrem ne ibi qdem vbi erat q̃uit pmanere. Ad ima terræ corruit : dum se ad fastigia vsq; cælorũ extendit,dr̃q; ei,Quō cecidisti de cælo Lucifer,qui mane oriebaris.Corruisti interram.Hoc in euang.dñs testat̃ d. Videbam satanam sicut fulgur de cælo cadentem. Et Iohannes in Apoc. Vidi stellam de cælo cecidisse in terram, & data est ei clauis putei abyssi. Idem alibi , Factum est (inquit) prælium magnum in cælo, Michael & angeli eius præliabantur cum draco-

Miche. 4.

Isa. 14.

Psal. 47.

ne, & draco pugnabat & angeli eius, & non valuerunt, neque locus inuentus est eorum amplius in cælo, & proiectus est draco ille magnus, serpens antiquus, qui vocatur diabolus & satanas, qui seducit vniuersum orbem
Iob.4. & proiectus est in terram, & angeli eius cum illo missi sunt. De quibus in Iob dicitur: Et in angelis suis deus reperit prauitatem. in his videlicet, qui vna cum dracone in profundum deciderunt. Itaque etiam illi, qui eum sequuntur superbe & elate se gerendo, & sub potenti manu dei humiliari contemnendo, eodem loci corruant necesse est.
Iohel.2. Sordet enim vita eorum nauseamque facit domino, qui in superbiam eriguntur, Iohele propheta teste qui ait: Ascendet fœtor eius, & ascendet putredo eius, quia superbe egit. Superborum igitur fœtor ascendit, quia dereliquerunt odorem humilitatis, fragrantiamque virtutis, & elato incedentes supercilio aduersarii sequuntur vestigia, vt cum eo damnentur in die illa, quando visitabit
Isaiæ.27. dominus (vt Isaias inquit) in gladio suo duro & grandi & forti super Leuiathan serpentem veterem, & super Leuiathan serpentem tortuosum, & occidet cetum qui in mari est. Qui enim nunc vel circa aera istum nubilosum vel circa terram hanc mortalium sedem versantur, tunc omnes in barathro tartari terribili atque horrendo concludentur. At tu si nolis cum his habere sortem, consortium quoque fuge superborum. Rarum est enim vt quis illorum mores non imitetur, quorum consuetudine vti-
Psal.100. tur. Vnde Psalmista: Superbo oculo (inquit) & insatiabili corde, cum hoc non edebam. Et scripturarum præcipuus illustrator Hieronymus noster: Nihil, inquit, a pueritia magis vitare conatus sum, quam tumentem animum & erectam ceruicem, dei contra se odia prouocantem. Ob hoc quoque superbos fuge, ne forte dum illis iungeris, cum ipsis simul turbinæ diuinæ vindictæ inuoluaris. Qui enim vitiosis libenter copulatur, licet moribus dissimilis sit, fauere tamen vitiis eorum videtur, & sicut a societate malorum non abhorret, ita minime mirum erit, si pœnæ quoque eorum particeps efficit.

De superborum pœna.

Cap. VIII.

QValis autem superborum pœna futura sit, præsentia demonstrant. nam si in vita quoque interdum grauissime plectuntur, haud dubium quin multo acerbiora passuri sint post mortem in inferno, nisi decedentium comes fuerit humilitas. id quamq; ex his quæ diximus perspicue apparet, addamus tamen & alia quędam de scripturis, vt quo plures aduersus vitium istud sententias didicerimus, in euitando efficiamur diligentiores. Per Isaiam superbis minatur dominus, dicens; Quiescere faciam superbiam infidelium, & arrogātiam fortium humiliabo. Et per Ezechielem: Adducam (inqt) pessimos de gentibus, & possidebūt domos eorum, & quiescere faciam superbiam potentium, & possidebunt sanctuaria eorum. Vtinam non de nobis ista exponi queant, quorum infideles Turci vicos, oppida, prouincias occuparunt, aras focosq; prophanantes, nullo die cessant in reliqua Christianorum regna debacchari, captiuos abducere, pecora deprædari, vastare agros cædibus grassari, & in nomen Christianum magis quā dici queat impie furere. Hoc perpetuo flagello nostra pcutit superbia, & tamen adhuc humiliari negligimus. Infidelium arma sine intermissione sæuiunt, & sæuiendo prosperantur; quia Christiani principes inter se dissident, inter se digladiantur; & cum iunctis viribus communi periculo simul occurrere deberent, id agunt, vt facilius quicquid reliquum est Christiani imperij, dissipetur, & in impiæ infidæq; gentis veniat potestatem. Cæterum si quis hanc quam imminere cernimus calamitatem effugerit, & tamen scelere atque superbia sese efferre non desierit, nequaquam illam multo horribiliorem ærumnam effugiet, quam futuram Malchias denunciat dicens: Ecce dies veniet succensa quasi caminus, & erunt omnes superbi & omnes facientes impietatem stipula, & inflammabit eos dies veniens, dicit dominus exercituum; quæ non relinquet eis radicem & germen, id est vllam conuersationis pristinæ spem. dicetur enim eis,

Isaiæ.13. Ezech.7. Malac.4.

Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Vt videlicet superbi homines cũ ipsis superbiæ spiritibus crucient simul, oĩ prorsus gescendi expectatione sublata. Plurimi tñ & añ in hoc seculo magnis afficiunt incommodis atq; angustiis, q̃ vel ipsorum sup̃bia castigata submittat ceruices, vel aliorũ territa in humilitatem conuertatur. Quem superbum tũc non terruit Hierosolyma, vel cum olim a Chaldæis euersa est, vel cum postea a Romanis? De qua Isaias prophetauit, dicens: Dominus deus fortis incuruabit habitãtes in excelso, ciuitatem sublimem humiliabit, humiliabit eam vsq; ad terram, detrahet eam vsq; ad puluerem. Postremo a saluatore coarguta q̃ occideret ꝓphetas, & ad se corripiendam missos lapidaret, audit, Ecce inimici tui circundabunt te vallo, & coangustabunt te vndiq;, & ad terram prosternent te & filios q̃ in te sunt & non relinquent in te lapidem super lapidem. Quem arrogantem non pauefecit Babylon a Medis Persisque destructa? quod q̃dem immanitate eius atq; superbia offensus dñs futuꝝ p̃dixit, cum ait: Visitabo super regem Babylonis, & super gentem illam iniq̃tatem eorum, & sup terrã Chaldæorũ, & ponã illã in solitudines sempiternas. Hanc & Isaias lugere videtur, dicens. Descende, sede in puluere filia Babylon, sede in terra nõ est soliũ filiæ Chaldæorũ. Idem alibi. Et erit Babylon, inq̃t, illa ciuitas gloriosa, in regnis inclyta, in superbia Chaldæorum subuersa, sicut subuertit dominus Sodomam & Gomorrham, non habitabitur vsq; in finem, & non fundabitur vsq; in generationes & generationes. Chaldæorũ hæc metropolis erat, inter septem mundi spectacula a scriptoribus numerata, tanta ædificiorum magnificentia, vt pene incredibilia sint, quæ de illa narrantur. Muris coctilibus cincta, Semiramis reginæ opus, cuius ambitus (vt Herodotus prodidit) sexagintaquatuor millium passuum erat, vt Strabo, trecentorum & octoginta stadiorum, quod pene idem est. Multo Babylone maiorem fuisse Ninum aiunt, quam nos Niniuen dici-

[Margin notes: Hierusalẽ. Isa. 26 (beside "uersa est"); Luc. 19 (beside "inimici tui"); Babylon (beside "& non relinquent"); Iere. 26 (beside "destructa"); Isa. 47. Isai. 13. (beside "sede in puluere" / "liæ Chaldæorũ")]

mus, cuius ambitum trium dierum itinere constitisse, Ionæ prophetæ liber testatur. quam cum ille subuertendam prædixisset, Niniuitæ pœnitentiæ humilitate veniam impetrarunt. Postea vero cum ad pristinas superbiæ sordes reuerterentur, q̊d ante timuerāt, passi sunt a Cyaraxe Medorum rege, regnante Hierosolymis Iosia filio regis Amon a seruis interempti. De ista Niniuæ vastatione prophetauerat Zacharias, dicens: Humiliabitur superbia Assur. Et Sophonias. Extendet dominus manum suam super Aquilonem & perdet Assur, & ponet speciosam in solitudinem & in inuium, & quasi desertum. Paulo post. Hæc est (inquit) ciuitas gloriosa habitans in confidentia, quæ dicebat in corde suo, ego sum, & extra me non est alia amplius, quomodo facta est in desertum, cubile bestiæ? Igitur vt taceam Moabitas & Ammonitas, & quosdā alios potentia atq; opibus quondam claros, ob hoc ipsum superbiæ crimen pene deletos, omnes terrarum dominos hortor, cum talia legerint de his, qui ipsis fortiores, opulentiores, virorum armorumq; & rerum omnium copia maiores extitere, tam subito cecidisse, ne sibi insolenter superbeq; cōfidant, sed summi dei scita legesque contemnere metuant, semperq; meminerint, solo illius nutu cælum terramque posse deficere, qui solus vt essent potuit facere. Non eos extollat successus rerum, non erigant contra inimicos victoriæ, non inflet imperij ampliatio. Audiant psalmistam domino dicentem. Non enim in gladio suo possederunt terram, & brachium eorum non saluauit eos, sed dextera tua & brachium tuum & illuminatio faciei tuæ. Nunquid igitur qui dare potuit, non poterit auferre cum voluerit? Nunquid quisquam valebit resistere illi terribili, qui aufert spiritū principum, terribili apud reges terræ? Erit, inquit Isaias, fortitudo vestra vt fauilla stuppæ, & opus vestrum quasi scintilla, & succendetur vtrunque simul. Potentissimus olim fuit Ozias Iudææ rex, Geth oppidum destruxit, Iamniam & Azotum ædificauit, domuit Palestinos, Ammonitas pendere vectigal coegit,

Zach. 10
Soph. 2
Ibidem.
Psal. 43.
Psalm. 75
Isai. 1.
Ozias.
2. Par. 26

erat exercitus eius duorum millium & sexcentorum prin cipum, & sub his trecenta & septem millia virorum bello fortium. Cum tamen insolenter elatus, & templum ingressus adolere incensum vellet, quod officium sacerdotum erat, continuo lepra perfunditur, redditurque in eptus curæ & gubernaculo regni. In eius locum suffecto filio, vitam morte acerbiorem duxit. Sic igitur ocu

Isaiæ.10 los superborum humiliat dominus: sic superbi ascendũt vsque ad cælos, & descendunt vsque ad abyssos: sic humiliat dominus peccatores vsque ad terram. Excelsi ergo

Isaiæ.23 statura (vt Isaias ait) succidentur, & sublimes humiliabũtur. Iterum ait: Dominus exercituum cogitauit hoc, vt detraheret superbiam omnis gloriæ, & ad ignomini

Isaiæ.28 am deduceret vniuersos inclytos terræ. Et rursum: Væ inquit, coronæ superbiæ ebriis Ephraim, & flori decidenti gloriæ exultationis eius. Quid est enim aliud humanæ potentiæ ostentatio nisi florum gloria, mane florens, vesperi arescens ac defluens, & omnem penitus amittens decorem. Nullum terræ regnum perpetuum, neque diuitiæ stabiles, neque honor firmus. Cuncta caduca, fragilia, varia atque mutabilia: in quibus hominum superbia dum caput attollere nititur, dum se stare putat, corruit. Hoc est illud Ieremiæ lumbare, quo cum se

Ierem.13 pcingere vellet, nequiuit. Computruerat enim, & nulli iam vsui aptum erat, atque hinc captata occasione dominus. Sic, inquit, putrescere faciam superbiã Iuda, & superbiam Hierusalem multam. Nemo igitur superbiat, quia omnipotens est qui auersatur superbos. Vnusquis

Baruch.5 que humilietur, quia deus est qui humilibus dat gratiam dicente Baruch ppheta: Constituit deus humiliare oẽm montem excelsum & rupes pennes, & cõualles reple-

Ezech.17 re in æqualitatem terræ. Dicente etiam deo ipo in Ezechiele ppheta, Ego dñs humiliaui lignũ sublime, & exaltaui lignũ humile, & siccaui lignũ viride, & frõdere feci lignũ aridum. Hoc idem aliis vbis expssum est in euangelio, vbi dicitur, Omnis mons & collis humiliabit, &

Luc.3 omnis vallis implebitur. Et iterum, Dispersit superbos dominus mente cordis sui, deposuit potentes de sede &

exaltauit humiles. Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes. Caeterum ibi quoque terribiliter minatur superbis dominus, vbi ait, Et tu Capharnaum, nunquid vsque in caelum exaltaberis? vsque in infernum descendes. vt videlicet poena delicto respõdeat, & quanto quis altius erigitur, tanto inferius labatur & corruat. Hinc est ille angeli in Apocalypsi clamor, Quantum glorificauit se, & in delitijs fuit, tantum date illi tormentum & luctum. Et cum haec ita sint, nonne fidelissimo cuique ab arrogantia, fastu, atque superbia maxime abhorrendum sit & enitendum, vt humilitatem, mansuetudinem, humanitatemque sequatur? Id demum ita seruare poterit, si in omnibus ei qui omnibus praesidet, parebit. Quam rem vt impensius praestet, nunc de ipsa obedientiae virtute tractationem spiritu sancto fauente aggrediemur. Mat. 11 Apoc. 18.

De obedientia deo praestanda. Caput IX.

PRimum omnium deo obediendum est, deinde aliis propter deum. Nemini autem in eo gerendus mos est, in quo offenditur deus. Omnia extrema prius perpetienda sunt, quam contra dei iussa, mandata, leges aliquid agendum. Nec vnquam dubitandum, quin illud bonum aequumque sit, quod iussum a deo atque constitutum fuerit. Cuius vnius sapientia nunquam errat, & bonitas nunquam a sui perfectione deflectitur. Cuicunque igitur ita vt oportet de deo persuasum fuerit, non inquiret quare sic aut sic aliquid ille iubeat siue mandet, sed tantum quod imperatum est, id per se que atque perficere curabit. Abraham filium immolare iussus, non respondit quod in illo sibi promissum esset semen, quod in illo benedicendae erant gentes. Credidit enim cuncta euentura quae deus promiserat, etiam ipso mactato, in quo promissa ista implenda erant. ideo tacitus maturabat quod iussum fuerat, perficere. Denique filium vnigenitum vnice dilectum, vt deo obtemperaret, suis interfecisset manibus, nisi is qui iusserat, rursum in Gen. 22.

hibuisset. Sic ꝓbatus, cum vnius tm̄ esset genitor, oīm in Chr̄o credentium constitui meruit pr̄. stellas numerare iubetur, in earū comparatione filios habiturus. Amalechitarū regem Samuel ꝓpheta in frusta discidit, cui victo Saul rex pepercerat. maiorisq; pietatis exemplum ꝓbuit Samuel, quia homini nō pepercit, vt deo obediret.

Samuel. 1. Reg. 15.

a Saule aūt tollit regnum, & alteri dat, quia illum quem iussus erat interficere, viuere permisit. Nō itaq; pius, sed impius ē habendus, qui dn̄i transgreditur legem, vt seruo indulgeat & blandiatur, magisq; hominē offendere metuit, mortalē, fragilem, caducū q̄ deum immortalem æternū, oīpotentē, omniū q̄ vbiq; sunt opificem, oīm dn̄m ac moderatorē. Quid vxore, qd liberis in vita charius? legimus tn̄ illos qui de Babylone cū Edra sacerdote postliminio redierāt, cū didicissent ex lege diuina non licere sibi alienigenis mulierib. copulari, cū illis q̄s duxerāt, diuortiū fecisse, ac de ipis genitos abdicasse. Vincere em̄ debet oēm erga alios amoris affectū sola deo parēdi atq; obsequendi sedulitas. Quę ꝓfecto si nobis cōtigerit, nullus hominū timor obstabit, nullus pudor, quin agamus, quicquid vel a domino, vel a pontifice vel a collegij nostri præposito iniunctum fuerit. Non timuerunt sancti prophetæ magnos reges coram arguere, neque populo plebiq; aduersa denunciare, cum a domino mitterentur. Non erubuit Isaias deposito quo indutus erat cilicio nudus per vrbem incedere, & regum necessitudine nobilis pudendum de semetipso detectis natibus spectaculum publice præbere, quia ille qui super omnes est iusserat, vt per hoc Aegyptum & Aethiopiam ab Assyrijs despoliandam significaret. Magno igitur animo omnibus in rebus diuinæ optemperandum ē iussioni. Contempserunt Apostoli impiorum contumelias, verbera, minas omnes: & cum compellerentur ne Christum prædicarent, responderunt, deo magis quam hominibus obedire oportere. Et nisi domino nostro obedierimus, ne diligere quidem illum conuincemur. Si diligitis me, inquit, mandata mea seruate. Et iterum: Qui habet mandata mea & seruat ea, ille est qui diligit

1. Esd. 10. Isaiæ. 20 Isaias. Apostoli. Actu. 5. Iohan. 14.

me. Idē rursum ait. Qui non diligit me, sermones meos non seruat. Mentit igit q se deū diligere dicit, & q̊d ille imperauit, hoc exeq negligit. Quod vbis profiteris, operibus cōproba, & quod promittendo iactitas, verū esse obediendo ostēde. Ad testandā erga deum charitatē nihil magis necessarium est, q̄ ipsa obedientiæ vtus, vt videlicet facere studeamus quod ille imperat, & eo q̊d prohibet abstineam⁹. Cuncta q̄cunq; sunt, autorē suum agnoscunt, & ei obtemperant. Cælum, terra, mare, volucres, pecora, pisces, nec animantia tm̄, verumetiā inanimata eandem naturam seruant, quæ illis ab initio est collata, & nunq̄ ordinem suum, quem a conditore acceperunt trangrediunt. Vnde psalmista dn̄m alloqtur & ait. Fundasti terram & permanet, ordinatione tua p̄seuerant dies, qm̄ oīa seruiunt tibi. Et in alio psalmo dicitur. Ignis, grādo, nix, glacies, spūs procellarum, quæ faciunt vbum eius, montes & omnes colles, ligna fructifera & omnes cedri, bestiæ & vniuersa pecora, serpentes & volucres pennatæ. Cuncta igitur quæ subsistunt, vbum dei faciunt, bruta vtiq; ratione carentia, sensibilia atq; insensibilia, & nos q̊s ille intellectu donauit, veritatis cognitione illuminauit, æternis bonis dignos reddidit, non faciemus? Creatori, redemptori, saluatori nr̄o non parebimus? Non ille nr̄a indiget obediētia, sed nos illius indigemus imperio, qui ideo imperat aliqd, vt bona conferat obeditiēbus. Quæ aūt his q obediunt conferenda sunt, obedire nolentes mereri non poterunt. Qualia vo & q̄ta sint obedientium bona, docebo, si prius quibus post deum obediendū sit, viderimus.

psal. 118
psal. 148.

Quorum imperio parendum sit.
Cap. X.

OMnibus illis qui nobis iure præsunt, obedire nos oportet, dummodo id iubeant, quod diuinæ non aduersatur iussioni, neque eorum qui præsidibus præsunt imperio. Vt semper maioribus honor deferatur in obediendo, dicente Apostolo. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit,

Rom. 13.

non est enim potestas nisi a deo, quæ autem sunt, a deo ordinata sunt, itaq; qui resistit potestati, dei ordinationi resistit, qui autem resistunt, ipsi sibi, inquit, damnationem acquirunt. Quoties ergo imperatum est, quod potestati quæ a deo est, cõuenit, parere debemus vt deo. At vero cum male, impie, iniuste aliquid iussum fuerit, malignitati eius qui iussit resistendum est, neq; quod fieri voluit faciendum. Talis quippe iussio nequaquam sequitur ordinem a deo datæ potestatis, sed eius qui abutitur potestate, prauitatem atq; nequitiam. Idcirco idẽ apostolus ad Titum scribens non satis habuit dicere. Ad

Titũ.3. mone illos principibus & potestatibus subditos esse, dicto obedire, sed subiunxit, ad omne opus bonum paratos esse. Cum itaq; potestas aliquid iusserit, subditi mẽs mature perpendat, vtrum bonum an malum sit quod iubetur, si bonum fuerit, pareat: si malum parere caueat ne deum offendat, quod si nec bonum nec malum videbitur, perinde ac si bonum esset obtemperet. Satis est enim si malum non est quod iubetur. Bonum autem etiã si iussum non fuerit, agere expediens erit. Bene enim agendo mala iubentem poteris contemnere. Vis, inquit, non timere potestatem, bene fac. Fieri quidem potest vt

Mat.10 potestas male officio suo fungens aduersus innocentem sæuiat, sed dominum audiuimus dicentem. Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere, sed eum potius timete, qui potest corpus & animam perdere in gehennam. Quid nocuit sanctis tyrannorum impietas deos eorum contemnentibus? Quibus illi vitam hanc breuem & caducam abstulerunt, ijs deus dedit stabilem & æternam. Quos illi supplicijs affecerunt, eos deus perennis gloriæ immensique gaudij corona insigniuit. Igitur sicut recta honestaque iubentis præsidis imperium totis viribus exequi debem9, ita iniqua turpiaque imperantis minas intrepide contemne-

Eph.6. re. Sed rursum apostoli præceptum est. Serui obedite dominis carnalibus cum timore & tremore & syncerita te cordis vestri, sicut Christo, non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, id est laudem, fauorẽve

hominum aucupantes, sed vt serui Christi facientes voluntatem dei ex animo, seruientes sicut domino & non hominibus. Dominis igitur fideliter vt deo seruiēdum est, prompteque obtemperādum, quamdiu iussa eorum cum dei concordent voluntate, nec ab æquo honestoq́ videantur discrepare. Et si carnalibus dominis tāta animi solicitudine obediendum sit, quanto magis domino spiritali, qui animarum nostrarum curam gerit, & illa duntaxat iubet quæ magis ad consequendam pertinēt salutem? Recte itaq́ hortatur nos Apostolus & ait. Obedite præpositis vestris & subiacete eis, ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris redditurī. Hebr. 13 Pontifici maximo ante alios parendum est, Christi enim vicem gerit in terra. Deinde ab illo vt nostro conuentui præsint constitutis, omnibus deniq́ qui ex eius autoritate ius habent, quod volunt nobis imperandi, vt deo erit obediendum, semper tamen habita superiorum ratione, ne forte dum minoribus obedimus, eos q̄bus & ipsi obedire debent offendamus. Deinde parentibus nostris obedire nos & natura suadet, & diuina lex iubet. Eph. 6 Vnde apostolus. Filij, inquit, obedite parentibus vestris in domino, hoc enim est iustum, honora patrem tuum & matrem tuam, quod est mandatum primum in ꝓmissione, vt bene sit tibi, & longæuus sis super terrā. Non vtique super hanc terram, in qua & obedientes possunt cito mori, & inobedientes diu viuere, sed super illam de qua propheta dixit. Psal. 26 Credo videre bona domini in terra viuentium. Quod etiam filiis Ionadab a domino promissum fuisse credimus. Filij Ionadab Vt enim præceptū patris perficerent, vini potu abstinebant, & meruerūt audire domino dicente. Iere. 35 Non deficiet vir de stirpe Ionadab filii Rechab stans in conspectu meo cunctis diebus. Tunc autem conspectum domini merebimur, cum totius obedientiæ nostræ vnus finis fuerit, vt videlicet hominibus obediendo deo placeamus. Qui enim ideo alicuius iussis obtemperant, vt ab eo mercedem capiant, mercenarii sunt, & qui parent metuendo, ne quid mali patiantur, serui sunt. Is vero qui neque spe præmii,

neq; timore supplicij, sed solo dei amore se subijcit ad obediendum alijs, non mercenarius neq; seruus est, sed potius filius patri æterno perpetua charitate deuinct⁹. Atq; ideo quidem voluntarie seruit, sponte obtemperat, nihil in quo deo gratificari se censet, agit inuitus. Hic certe cum psalmista sancto concinere poterit. Vt faciam voluntatem tuam deus meus volui. Tunc demum

Psal. 39 vera perfectaq; obedientia est, cum nostra voluntas ex dei pendet voluntate. Cum videlicet quod ipse præci-

1. Reg. 15. pit, facimus, non quod caro ad malum prona suggerit. De isto obedientiæ genere est dictum. Melior est obedi-

Eccl. 35 entia quam victimæ, & auscultare magis quam offerre adipem arietum. Et alibi. Sacrificium salutare est, attendere mãdatis, & discedere ab omni iniquitate. Quoniam autem nihil mali est, quod lex diuina non prohibeat, neq; boni quod non imperet vel præcipiat, omnium prorsus abstinentia vitiorum, omniumq; exercitatio virtutum obedientia est, ita vt ne fidei quidem sacramenta proderunt nobis, nisi ipsam obedientiæ coluerimus virtutem. Vnde gentium apostolus Paulus,

1. Cori. 7. Circuncisio inquit, nihil est, & præputium nihil est, sed

Iacob. 2. obseruatio mandatorum. Et Iacobus apostolus. Fides si non habeat opera, mortua est in semetipsa.

De obedientium præmio Cap. XI.

Videamus nunc quæ nam bona pollicetur obedientibus dominus. Obediens inter aduersa securus est, dicente dei sapientia. Qui me audierit,

Proue. 1. absque terrore quiescet, & abundantia perfruetur, ma-

Eccls. 8. lorum timore sublato. In Ecclesiaste quoque dicitur. Qui custodit præceptum, non experietur quicquam mali. Iustis enim & aduersa bene cedunt, dum ea ferendo superant. Huic simile est quod in Isaia loquitur dominus, & ait. Si me audieritis, bona terræ comedetis.

Isai. 1. At vero apostoli & sancti martyres quos obedientes

fuisse negare non possumus, angustias, persecutiones, & supplicia passi sunt, quomodo ergo bona terræ comederunt, cum tribulationes in vita tolerarint? Bona igitur terræ illa esse reor, quæcunque nobis materiam pbent exercendæ virtutis. Multa autem vulgo bona putantur, quæ potius mala sunt, quia peccandi occasionẽ licentiamque suppeditant, vt sunt diuitiæ quæ luxuriam alunt, & dignitates mundi atque honores, quæ superbiæ fomenta sunt. Post hæc in eodem propheta dominus ait ad domum Iacob. Vtinam attendisses mandata mea, facta fuisset sicut flumen pax tua, & iustitia tua sicut gurgites maris. Sed quæ pax erat discipulis Christi, quibus ipse dixit. Ite, ecce ego mitto vos velut hagnos inter lupos. Item, Inijcient vobis manus suas & persequentur, tradentes in synagogas & custodias, trahentes ad reges & præsides propter nomen meum. Postremo ait. Eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. Quæ est igitur pax ista, quæ obedientibus promittitur, si Christi discipulis non pax sed odia hominum offeruntur. De interiori ergo pace intelligendum est, quoniam obedientes mandatis non perturbantur animo, sed semper in spe futuri boni conquiescũt, ac tanto magis iustitiæ operibus proficiunt, quanto minus præsentibus bonis deliniuntur. Longæuitas etiam promissa est dicto audientibus, quam quidem beatioris vitæ æternitatem interpretari possumus. Nulla enim felicitas est, in hac lachrymarum valle diu commorari. Illa ergo dierum longitudo quæ finem nõ habet, ipsis qui obediunt proponitur, dicente ad Salomonem domino; Si ambulaueris in vijs meis, & custodieris præcepta mea & mandata mea, sicut ambulauit pater tuus, longos faciem dies tuos. Victoria quoque aduersus inimicos obedienti spondetur in Leuitico, vbi cuncta eis ex sententia successura recensentur, qui dei mandata obseruarint, atque inter multa. Persequemini, inquit, inimicos vestros, & corruent coram vobis, eadem repetuntur in Deuteronomio. Et in Paralipomenon libro legimus, Amasiam regem IVDA cum Syris congressurum

Isa. 48.
Luc. 10
Luc. 21.
3. Reg. 3.
Leu. 26
Deut. 7
2. par. 25.
Amasias.

centum talentis centum milia militum conduxisse, deinde vt viri dei iussis obediret, dimisisse conductitios, & cum paruo suorum numero ingentes hostiũ copias fudisse victoriaque potitum. Itaque qui cum paucis vicit, victus cum multis fuisset si non obedisset. Dei quippe est (vt ibidem dicitur) & adiuuare & in fugam
Psalm. 80. conuertere. Quia in psalmo ait: Si populus meus audisset me: Israel si in vijs meis ãbulasset, pro nihilo forsitan inimicos eorum humiliassem, & super tribulãtes
Proue. 21. eos misissem manum meam. Præterea in Prouerbijs est dictũ: Vir obediens loqtur victoriã. Porro pstantissima victoria illa est, qua spiritales pro sternuntur neqtiæ, caro inimica spiritui, & vtriq; diabolus, a quibus vici pernitiosissimum quidem est. Cæterum hos etiam facile subiugabimus, si obedientiæ sanctæ armis muniti fuerimus. Discant nunc reges terræ cui & ipsi pare
3. Reg. 11. re debeant. Regni stabilimentum est obseruatio mandatorum dei. Sic enim ait dominus ad Hieroboã; Si audieris omnia quæ præcepero tibi, & ambulaueris in vijs meis, & feceris quod rectũ est coram me, custodiens mandata mea & præcepta mea, sicut fecit Dauid seruus meus, ero tecum, & ædificabo tibi domum fidelem quo
4. Reg. 10 modo ædificaui Dauid domum, & tradam tibi Israel. Ad Iehu quoque regem Israel locutus est: Quia studiose egisti quod rectum erat & placebat in oculis meis, & omnia quæ erant in corde meo fecisti contra domũ Achab, filij tui vsque ad quartam generationem sedebũt super thronum Israel. Magis tamen necessarium est hominis regnum, nosse seipsum regere, et animi motibus cum ratione imperare. Nec mirum quod obedientiæ merito regna conseruentur, quandoqdem nihil est, q̃d obedientium precibus denegetur. In psalmo legimus:
Psalm. 98. Moyses & Aaron in sacerdotibus eius, & Samuel inter eos qui inuocant nomen eius, inuocabant dominum, & ipse exaudiebat eos: in colũna nubis loquebatur ad eos Quare autem hæc continuo subiunxit, Custodiebant testimonia eius, & præceptum quod dedit illis. Eadem
1. Iohan. 3 Iohannis apostoli sententia est i epistola dicẽtis, Quic

quid petierimus accipiemus ab eo, quoniam mandata eius custodimus, & ea quæ sunt placita coram eo, facimus. Obedientia postremo facit, vt inter amicos & discipulos Christi censeri mereamur, postea tandem cum Christoq; beati futuri, Vos, inquit, amici mei estis, si feceritis quæ præcipio vobis. Alibi autem ait: Si manseritis in sermõe meo, vere discipuli mei eritis. Vis audire maius his? Quicunq; fecerit voluntatem patris mei qui in cælis est, ipse meus frater & soror & mater est. Ad beatitudinis autem promissiõem pertinet, quod in Ieremia clamans ait: Audite vocem meam, & ero vobis deus, & vos eritis mihi populus, & ambulate in via quam mandaui vobis, vt bene sit vobis. Hoc aptius discimus in euãgelio dicente saluatore; Si quis sermonem meum seruauerit, mortem non videbit in æternum. Et iterum: Oues meæ, inquit, vocem meam audiunt, & ego cognosco eas, & sequuntur me, & ego vitam æternam do eis, & non peribunt in æternum, & non rapiet eas quisquam de manu mea. Cauillabitur aliquis et dicet, Deo et Chr̃o obedientibus talia promittuntur, non his qui episcopis vel sibi præfectis parent. Audiat ergo ipsum dominum ad illos quibus ecclesiam commendabat dicentem, Qui vos audit, me audit, & q̃ vos spernit, me spernit, qui autem me spernit, spernit eum qui misit me. Deo igitur patri te o monache obedisse existima, cum seniori tuo obedieris, & bonorum quæ hactenus dicta sunt, te compotem fore spera, securitatis, pacis, iustitiæ, longæuitatis, victoriæ, regni, exauditionis, cum Christo amoris, in deo beatitudinis.

Iohan. 15. Iohan. 8. Mat. 12 Iere. 7. Iohan. 8. Iohan. 10. Luc. 10

De inobedientiæ pœna.

Cap. XII.

ET cum tot bona obedientiũ sint, haud dubiũ quin totidem mala eorum, qui obedire contemnunt, habeantur. Ex his aliqua nunc breuiter perstringenda sunt, q̃ diligentius ad obedientiæ opus accingamur, cum cognouerimus q̃ acerbe contumacium atque proteruorum inobedientia plectatur. De illis qui

mandata dei contempserunt, primi Adam & Eua de pa-
Gen.3. radiso eiecti, laboribus, miserijs, morti subduntur, non
solum ipsi, sed etiam omnis eorum prosteritas penitus
perisset, nisi pro illorum inobedientia Christi saluato-
ris obediētia satisfecisset. Israelitico populo exitio fue-
re gentes, quas domino deleri iubente, ipsi per inobedi-
Iudic. 2. entiam reseruarant, neq; vt iussi fuerunt interfecerant
1. Reg. 15 Regnum Iudææ a Saule ad aliam transfert domū: quia
contra mandatum dñi Agago Amalechitaꝝ regi capto
1. Reg. 31. pepcit, mox enim ipso a Palæstinis victo atq; interem-
3. Reg. 13. pto, Dauid dñi iussu rex creatus est. Propheta missus in
Bethel vt aduersa denuntiaret domui Hieroboam, & an-
teq̃ Hierosolymam redisset, ne quid gustaret iussus, co-
medit & bibit; cumq; iter sui arripuisset, a leone oppres-
sus in via, suffocatur, dicente dño: Qm̃ non obedisti ser-
moni meo, non infereris in sepulchrū patrū tuoꝝ. Ana-
themate interdictum fuerat, ne quis Hierichuntem solo
3 reg. 16 æquatā rursum erigeret. Ahiel de Bethel qm̃ id præsum-
4. reg. 17 psit, vna cum liberis repentina morte sublatus est. In
Assyrios qui Samariæ resederant, leonū feritas grassa-
Isa. 45. batur, quia deum Israel contempserant. Idcirco in Isaia
dicitur; Væ qui cōtradicit factori suo, & in euāgelio ipe
Ioha. 12. factor noster ac dominus: Qui spernit me, inquit, & nō
recipit vba mea, habet qui iudicet eū, hoc est, condem-
net, iuxta illud. Linguis suis dolose agebāt, iudica illos
deus, & in multis alijs scripturæ locis iudicare positum
est, p damnare. Sedechias etiam quem Nabuchodonosor
victis Hierosolymis regem constituerat, domino non
Ierem. 37 obediuit, neq; serui eius, neq; populus terræ, & a rege
q̊q; defecit. ob hoc Chaldæi capta vrbe, ipsoq; cū suis cō-
ꝓhenso, & ad regem perducto, liberos eius trucidarunt
& ipsi oculos eruerunt, atq; catenis vinctum Babylonē
vna cum reliquis omnibus abduxerunt. Tantæ illi cala-
mitati fuit, domini monitis non obedisse. Cæterū non
minoris criminis reus est, qui non paret illis, qui a deo
destinantur vel constituuntur, vt instruant nos aliquid
ac doceant, siue vt ꝑsint nobis atq; imperent. Hi sunt pri-
mo angelici de cælo spiritus, deinde pōtifices, ꝓphetæ,

principes, genitores, mariti, & omnes qui vel publico vel priuato iure præferuntur atque præstant. Angelis non obediuit vxor Loth, cum de Sodomis fugerent, ad monita enim ne post se respiceret, respexit, & conuersa est in statuam salis, non quod ipsa sapiens esset (sal enim sapientiam designat) sed quod aliis ad cauendum inobedientiæ vitium sapientiam ministraret, suo casu omnes deterrendo. Pontifici autem & principi dicto audientes non fuere illi, quos vlcisci volens dominus ait, Separetur omnis multitudo a tabernaculis Choræ, Dathan & Abiron, quoniam vocati a Moyse & Aaron, responderunt, non venimus. Tunc illi viui terræ hiatu absorpti sunt. In lege quoque qui noluerit exequi sacerdotis imperiū, morte affici iubetur. Et in euangelio nō acquiescens iussis ecclesiæ, pro ethnico habendus est & publicano. Apostolis item præcipit dominus, dicens: Quicunque non receperit vos, neque audierit sermones vestros, exeuntes foras de domo vel ciuitate, excutite puluerem de pedibus vestris: Amen dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorrhæorum in die iudicij quam illi ciuitati. Hi quippe qui prædicationes audierunt, miracula viderunt, religionē receperunt, si carni magis quam spiritui obsequentes fuerint, grauius punientur, quam illi quibus non est p̄dicatum. Prophetis etiam vel doctoribus ꝓbatis ac sanctis, qui nos recte atque fideliter instruunt, nolle obedire damnable est. Quendam dum iter ageret, & prophetæ iubenti vulnus infligere recusaret, ꝓtinus leonis morsibus peremptū legimus, q̄d futuꝝ ip̄e ꝓpheta docuerat d. Quia noluisti audire vocē dn̄i, ecce recedes, & percutiet te leo. Ad Ioam regem & populum Iuda, q̄a post gentilium ritum conuersi fuerāt, mittebat dn̄s ꝓphetas vt reuerterentur. Tantū autem abfuit vt obedirent, vt etiam ad se missis necem inferrent. Etenim Zachariam Ioiadæ sacerdotis filium prophetantem lapidibus ī atrio templi obruerunt, rege ipso iubente. Sed nō multo post maxima pars illorum in p̄lio a Syris prostrata, & rex a seruis suis domi interēptus pœnas dedere. Amasias rex

Gen. 19 · Numer. 16 · Deute. 17. · Matth. 18 · Mat. 10. · 3. Reg. 20. · 2. Par. 24. · 2. Par. 25.

Iuda cum obediuit prophetæ, de hostibus triumphauit, cum obedire noluit, victus est. Deinde suorum etiam insidijs exceptus atque peremptus. Et nos profecto si nostris prophetis, id est, diuini verbi præceptoribus non
Matt. 11. paruerimus, deo vlciscente perire necesse erit. & isti qui nunc nostræ salutis consultores sunt, in die iudicij erũt accusatores. Cecinimus vobis dicent, & non saltastis, lamentauimus, & non planxistis, neq; virtutis exhortationes admittendo, neq; post peccatum pœnitentiam suscipiendo. Dominis præterea siue præfectis non iniqua
1. Reg. 14 iubentibus obtemperare nolle pernitiosum est. Saulis regis filius Ionathas, nescius regij edicti, quo cautum erat, ne quis prius aliquid gustaret, quam cum inimicis confligeretur, de fauo mellis casu reperto comedit, & cũ ob hoc regi de euentu belli consulenti dominus non daret responsum, Ionathas morti addicitur, sed quoniam ignoratione excusabatur, populo intercedente liberatus est. Quod si etiam ignoranter peccanti irascit deus, quanto magis ei qui sciens prudensq; delinquit? &
Exod. 1. præsidum suorum contumaciter spernit imperia? Spernenda tamen sunt, si impia fuerint, sicuti fuere Pharaonis regis, cum obstetricibus imponeret, vt Hebræarum mulierum masculos fœtus inter obstetricandum præfocarent, quibus (vt ait scriptura) quoniam regi non paruerunt, benefecit dominus. Cum enim illicita iubentur, tunc deo, non hominibus erit obediendum. Parentibus
Deute. 21. quoq; non in honesta imperantibus obsequium obedientiamq; denegare, mortiferum habetur, iubente lege filiũ contumacem, proteruum, monita patris & matris non audientem, lapidibus obrui. Ad hæc si longitudo vitæ promittitur reuerenti patrem ac matrem, nonne mors manet illum, qui per inobedientiam parentes offendit?
Prou. 19. Vnde Salomon in Prouerbijs ait. Qui affligit patrem & fugit matrem, ignominiosus erit & infelix. Vxor etiam si mariti iussionibus non indignis renuerit obtempera
Gene. 3. re, peccabit. Cui a domino est dictum, Sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui. Hoc Paulus Apostolus
1. Cor. 11. affirmat ad Corinthios, dicens, Omnis viri caput Chri

stus est, caput autem mulieris vir. Et ad Ephesios: Mulieres viris suis subditæ sint sicut domino. Et ad Colossenses: Mulieres, subditæ estote viris, sicut oportet in domino. Idem astruit ipse Apostolorum princeps Petrus: Et mulieres (inquit) subditæ sint viris suis. Certe non aliam ob causam ab Assuero Persarum rege Vasthim repudiatam legimus, nisi quia per internuncios ab illo vocata, venire contempsit. & hoc quidem egit ille sapientum consilium secutus, vt omnes mulieres discant deferre honorem viris, & non minus obedientiam quam fidem præstare. Quod si omnium de quibus locuti sumus, iussioni ac mandatis nos parere atque obsequi diuina lex iubet, profecto qui illis non obedierit, ne deo quidem obedisse conuincetur. Et cum dictum sit Si vis ad vitam ingredi, serua mandata, nonne obedientiam minus seruans ingredietur ad mortem, & vitæ expers in interitum corruet sempiternum? Quid est enim quod Psalmista in feruore spiritus dominum affatur, & ait, Maledicti qui declinant a mandatis tuis. nisi quia a mandato declinantes, cum illis futuri sint, quibus dicetur, Ite maledicti in ignem æternũ qui paratus est diabolo & angelis eius? Cumque dicat dominus, Obedientiam volo & non sacrificium, quid quæso ꝓdest hostias orationesq; offerre, & ei quem laudas, quem deprecaris, cui supplicas, obedire nolle? Iure igitur ac merito seruus ille qui cognouit volũtatem domini sui, & non se præparauit, & non fecit secundũ voluntatem eius, plagis vapulabit multis. Multis, non ad numerũ refertur, qui infinitus est in inferno, sed ad plagarum grauitatem, qua sola inter se differunt pœnæ dãnatorum, vt qui magis peccauit, acrius torqueatur. Nõ solum igitur pœnis æternis, verum etiam amarissimis afficientur & illi, qui cognouerunt, & non obedierũt. Porro vt omnia mala q̃ contumacibus ꝓposita sunt effugiamus, & simul bona consequamur sempiterna, Christus dominus vt in omnibus, ita & hac in parte nobis imitandus est. Ipse ad patrem, Non sicut ego volo, inquit, sed sicut tu. Et alibi, Sicut mandatum dedit mihi

Ephesi. 5. Coloss. 3. 1. Pet. 3. Hester. 1. Psal. 118. Lucæ. 12. Matt. 26. Iohan. 14

pater sic facio. Christus itaq; dominus noster factus est obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & deus exaltauit illum. Si ergo cum Christo exaltari cupimus in gloria, cum Christo prius prosternamur in humilitate, deo ante omnia obediendo, deinde hominibus illis, quorum iussa exequentes domino seruimus. Illorum voluntatem nostræ voluntati semper præferamus.

De patientia calumniæ. Caput XIII.

PRofecto si humiles, si obedientes fuerimus, erimus etiam in omnibus patientes. Nihil erit quod illius turbare mentem poterit, qui se totum diuinæ subdiderit voluntati. Non igitur incongruum erit si nunc de patientiæ virtute verba fecerimus. Patientia est animi quædam constantia, quam nec iniuriæ irritare, nec incommoda queunt frangere. Patientia semper iuncta fortitudini est, ita vt mutua inter se ope connexæ, & iniurias quidem submisse ferant, & aduersa alacriter tolerent. Hoc totum autem qualecunque sit, vni nunc concedamus patientiæ, quandoquidem tam hominum iniurias, quam casus aduersos pati dicimur, cū acciderint. Primum igitur vt in omnibus patientiam conseruemus, meminerimus, nullū omnino ea in re malum esse, qua non offenditur animus noster. Quid est autem quo ille offendi queat, præter peccatum? Solum ergo peccatum cauendum nobis erit, quia malum est. Cætera quæcunque contigerint, æquo animo ferenda, quia nec bona, nec mala sunt, sed inter bonum malumq; media, quibus si applicueris virtutem, bona erunt: sin vitium, mala quidem. Veluti aquæ potus cum vinum additur, sapit; cum venenum, interimit. Ita sane aduersis rebus quoties animi patientiam accommodauerimus, non solum non nocebunt, sed etiam proderunt, ita ut materiam nobis suppeditent sperandæ beatitatis. Apostolica quippe sententia est, per multas tribulationes oportere nos introire in regnum dei. In psalmo quoq;

patientibus dicitur: Surgite postquã sederitis qui manducatis panem doloris. Breue est quod patimur æternum quod speramus. Ideo Ecclesiasticus ait: Vsque ad tempus sustinebit patiens, & postea redditio iucunditatis. Et Apostolus; Existimo(inquit)quod non sint condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis, quamobrem idem exclamat, & ait: Quis nos separabit a charitate CHRISTI? tribulatio, an angustia, an fames, an nuditas, an periculum, an persecutio, an gladius? Patienter ille quidem talia pertulit pro Christi nomine, nunc cum Christo bonis fruitur sempiternis. Quid ergo tam graue, tam triste atque acerbum esse potest, quod non sit libenter subeundum proposito tanto pręmio. Si persecutione inquietaris, audi dominum dicentem: Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. Si verbis petulantibus lacesseris, Beati estis(inquit) cum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersum vos mentientes propter me, gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis. In perferendis igitur calumniis imitemur Moysi mãsuetudinem, pro illis a quibus procaciter iactatus fuerat. solicitus orauit, precibusq; eius annuens dominus Mariam quæ de illo immodestius oblocuta fuerat, lepra exhulceratam sanitati restituit. Imitemur Saulis æquanimitatem, q iam rex creatus cum ab inuidis probro afficeretur, dissimulauit se audire, & stipatores suos qui vlcisci volebant iniuriam, prohibuit quidem, abstinuitq; vindicta. Imitemur & Dauidis humilitatẽ, qui Semeim non modo maledictis, verumetiam lapidũ ictu se prouocantem lædi vetuit, atque in offensum dimisit. Cum enim filij Absalonis premeretur seditione, Forte (inquit) respiciet dominus afflictionem meam, & reddet mihi bonum pro maledictiõe hac. Imitemur et Sarã Raguelis filiam, quæ quoniam antequam ducta esset, septẽ maritos amiserat, ab ancillis interfectrix virorum suorum inique compellabatur, earum tamen petulantiam tacita sustinuit, tantum dominũ precans, vti

Rom. 8
Ibidem
Mat. 5.
Moyses.
Numer. 12
1. Reg. 10
& 11
Saul.
2. Reg. 16.
Dauid

le ista contumelia liberaret, exaudita octauo viro desponsatur, Tobiæ iuniori, dominoque fauente cum illo feliciter vixit. Tu quoq; beatus eris, & preces tuæ ad aures domini sabbaoth peruenient, si cum psalmista dicere poteris: Qui inquirebant mala mihi locuti sunt vanitates, & dolos tota die meditabantur, ego autem tanquam surdus non audiebam, & sicut mutus non aperiens os suum, & factus sum sicut homo non audiens, & non habens in ore suo redargutiones, quoniam in te domine speraui, tu exaudies me domine deus meus. Sic certe exaudita est Chananæa mulier pro filia supplicãs, quando canibus comparata humili responso intimam cordis patientiam indicauit.

psal. 37

Mat. 15 Chananea

De patientia persecutionis.

Caput. XIIII

Pauli apostoli, in quo Christus loquebatur, sententia est: Omnes qui pie volunt viuere in Christo Iesu, persecutionem patientur. Quid ergo de aliorum inuidia querimur, si ea ipsa testis est nostræ in deum pietatis ac religionis? Dominus noster Iesus Christus malorum inuidiam passus est. Cum ab hominibus expelleret immundos spiritus dixerunt: In Beelzebub eiicit dæmonia. Idem sola verbi virtute morbos curat mortuos suscitat, & aiunt: Non est hic homo a deo qui sabbatum non custodit. Si ergo pro benefactis male audit iustus & innocens dominus, quare cum detractiões accipit, irascitur peccator seruus? Ille apostolis suis dicebat: Si mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit; si de mundo fuissetis, mundus q̃d suũ erat, diligeret: quia vero de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mũdus. Quoties ergo patimur quæ in carne passus est dei filius, quæ passi sunt electi serui eius, æquo animo toleremus. Non est seruus maior domino, aut fateamur nos, qui multorum criminum conscii sumus, indignos esse iniuria, & illum dignum qui peccatum non fecit vel illos qui spiritusancto repleti erant, & tamen infestationibus impiorum

2. Tim. 3

Mat. 12 Ioha. 9

Ioh. 15

hominum carere nō poterant. Quod certe fateri nemo, nisi stultissimus fuerit, potest. Dominus igitur omniū innocentissimus, omnium optimus, falsis criminationib⁹ circumuenitur & tacet, accusatur & nihil respondet, ab hominibus diiudicatur hominum angelorumq́; conditor atq; dominator, & sustinet. Nos vero in peccatis geniti, in vanitatibus enutriti, nos inquam omnib⁹ iniuriis digni, etiam ad leues offensas excandescimus, ringimur, furore replemur. Quod si paulo diligentius conscientiam nostram examinabimus, inueniemus, nihil mali nobis non iure ac merito accidere. Nam licet illū a quo accepimus iniuriam nunquam offenderimus, offendimus tamen deum in multis. Ideo quicquid etiam ab illis quos non læsim⁹ patimur, ex iusto dei iudicio ꝓuenire sciamus, feramusq́; molliter ac modeste, iuxta illud Micheæ prophetæ. Iram domini portabo, quoniā peccaui ei, donec causam meam iudicet, & faciat iudicium meū, & educet me in lucem, & videbo iustitiam eius. Iram ergo domini perquam humiliter toleremus, quia peccauimus, tunc autem ab eo speremus lucem, cū per peccatorum pœnitentiam iratum placauerimus. Neque enim aliter egit latro in cruce, cum fateretur iuste se pati & digna factis recipere, & conuersus ad saluatorem clamaret. Memento mei domine cum veneris in regnum tuum. Ob quam tolerantiæ subiectionem meruit & ipse inuitari ad lucem, domino respondente. Hodie mecum eris in paradiso. Tunc omnis pœna illa delinquentis versa est in gloriam pœnitentis, cum se pœna dignum diceret, seq́; illi cui peccauerat commendaret. Porro quando inimici inuidia vitæ tuæ insidiatur propone tibi illam erga Saulem regem Dauidis patientiam. Sæpius ab ipso ad necem petitus fugiendo declinabat periculum. Bis quidem potuit capitalem inimicū sua interimere manu, sed noluit. Qua cōstantia dignissimus visus est, qui ei in regno succederet. Vnde confidenter postea locutus est. Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidā merito ab inimicis meis inanis. Et item Cū iis q oderūt pacem, erā pacificus. Hoc plane patiētiæ

Mich. 7
David.
Psal. 7.
Psal. 119.

Matt. 5. genus commendatum est nobis in euangelio, dño dicente: Diligite inimicos vestros, benefacite iis qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniātibus vos, vt sitis filij pris vestri, qui in cælis est. Qui ergo parum patiens fuerit, qui odientem non dilexerit, qui denique pro iniuria beneficium beneuolentiamq; non reddiderit, patris cælestis filius esse nō poterit. Ille solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos, vt doceat te omnes diligere, neminem lædere, nullam appetere vindictā cum offensus fueris, sed potius offensa te dignum iudicare. Hæc humilitatis, hęc patientiæ virtus est. Virtus autem, (vt apostolo placet) in infirmitate perficitur. Vbi exerceres patientiæ virtutem, si nemo esset qui aduersaretur, qui inuideret, q hostiliter infestaret? Ob hoc igitur etiam malos esse permittit deus, vt per eos boni exerceantur, & ad perfectionem vitæ perueniant, odia hominum non vindicando, sed sustinendo.

¶De patientia ingratitudinis, percussionis & bonorum ablationis. Caput XV.

SEd ab illis, inqes, qbus in primis obsecutus sum, in q̊s beneficia plurima contuli, patior iniuriā, & q̊s mihi semper amicissimos fore sperabam, eorum odia sustineo, magisque me angit ipsorum ingratitudo quam offensa. At etiam Christus dominus tuus q̊s venerat saluare, ab iis passus est necem. Christi quoque Apostoli, quibus viam veritatis monstrabant, vt credendo beatitudinem consequerent, ab illis ludibria verbera, mortem sustinuere. Vis tu non amittere bonum quod feceris? æquo animo feras & ingratos, magisque tibi proderit patientia tua, quam nocebit illorum perfidia. Ad hæc si etiam verberibus afficeris, si opibus exueris, si torqueris & ad mortem poisceris, talia sancti martyres perpessi sunt, talia pro nobis dominus & saluator

nöster non inuitus tolerauit. Denique nullus vnquam sanctorum vindictam appetijt, sed omnes pro malo bonum reddere semper conati sunt. Vir dei in Bethel manum Hieroboami regis aduersum se indigne extentam, atque ideo statim arefactam, fusis pro illo precibus restitui fuit sanitati. Stephanus pro illis a quibus lapidabatur orauit, sicut & pro suis crucifixoribus dominus, ne illis imputaretur ad peccatum, quod ignoranter commisissent. Iubemur præterea maxillam nostram alapa percutientibus & alteram offerre, vt semper parati simus pro veritate, pro iustitia, pro nomine domini Iesu plura pati quam patimur. Alapa ille a seruo percussus non repercussit, sed humili responso ruborem iniecit percussori, arguens atque conuincens quod percusserit innocentem. Apostolus Corinthiorum tolerantiam laudat, dicens: Libenter suffertis insipientes, cum sitis ipsi sapientes. Sustinetis enim si quis vos in seruitutem redigit, si quis deuorat, si quis accipit, si quis extollitur, si quis in faciem vos cædit: vtque illi magis in proposito confirmentur suarum passionum catalogum contexit dicens; exercitum se fatigatumque fuisse in laboribus plurimis in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter. A Iudæis (inquit) quinquies quadragenas vna minus accepi, ter virgis cæsus sum, semel lapidatus sum, ter naufragium feci, nocte ac die in profundo maris fui, in itineribus sæpe, periculis fluminum periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex gentibus, periculis in ciuitate, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in falsis fratribus, in labore & ærumna, in vigiliis multis, in fame & siti, in ieiuniis multis, in frigore & nuditate. Quod si vas electionis tanta ac talia pertulerit, quid indignatur vas iræ, si quid eiusmodi sibi accidat? Quando tibi prædia & opes auferuntur, dominici præcepti recordare: Qui vult, inquit, tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium; hoc est, paratus esto plura potius perdere ad cõseruandã animi patientiã, quam ad infringendã altercationib⁹ deseruire. Eũdem sensum habet quod

3. Reg. 13.
Stephanus Actu. c. 7.
Lucæ. 23.
Iohan. 18.
2. Cor. 11.
Matt. 5.

Luc.6. in Luca dicitur, Qui aufert quæ tua sunt, ne repetas, ne forte repetendo & raptorem irrites, & tuam in domino conturbes quietem. Patientia enim pauperum (vt
Psal.9 in psalmo habetur) non peribit in finem. Si tamen fine lite reparari res poterit, non prohiberis exigere, immo debes, non tam tua quam eius qui rapuit causa, ne
Tob.9. videlicet ille alienũ iniuste possidendo pereat. Nam & Tobias in deum pientissimus pecuniam sub chirographo creditam, a Gabelo exegit, neque opus reprehendi potest, quod Raphaele angelo adiuuante peractum fuisse constat. Tunc igitur non erit rem ablatam repetẽdi locus cũ per irã delinq̃ndi iminet piculũ. Cum hoc cõtigerit, tam lente ferendum erit damnum, quam sustulit Ezechias Hierosolymarum multæ sanctitatis rex.
4.Reg.20 Isa.39. Cum enim per prophetam didicisset, omnem gazam q̃ legatis regis Babyloniorum gloriabundus ostentauerat, ad Babylonios quoque transferendam, non est animo turbatus, nec tristitia delectus, sed voluntate domini nihil refragatus. Bonus (inquit) sermo domini, sit tãtum pax & veritas in diebus meis. Quid tu tandem q̃reris opes tibi ereptas, quas Christus dominus apostolis suis interdixit, quas plurimi vt liberius expeditiusq; deo seruirent, sponte abiecerũt? Lætare potius ob latam tibi occasionem vitæ perfectioris ineundæ, di-
Mat.19 cente domino, Si vis pfectus esse, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni sequere me. Lætare quod tibi impedimenta sublata sint sequendi illum, qui seq̃ntibus se non terrenas opes largitur, sed cælestes, nõ fragiles, sed æternas. Crede igitur prophetæ dicenti, Me-
Psal.36. lius est modicum iusto super diuitias peccatorum multas.

De patientia morbi & aduersitatum. Caput xvi.

SI qua præterea corporis ægritudine laboras, & morbo vehementer afficeris, caue ne per impatientiam deum offendas, & grauius animo ægrotare.

incipias quam corpore. Corpus hominis fictile vas est, corruptioni obnoxiũ, solutioni proximum, morti semper opportunum. Quod etiam si nulla aduersa infestet valetudo, senilis tamen ætas carpendo consumit. Thesaurus autem in vase isto fragili animus est, quem nulla vis potest offendere præter peccatũ. Peccas autem, si morbi molestiam fers impatienter. Quæ igitur dementia est, cum corpus languore torquetur, committere vt etiam animus impatientiæ peste lædatur? Gratias deo age æger, gratias age sanus, & tolerantiæ merito ad æternam peruenies salutem, vbi nec morbos vltra timebis, nec mortem. Hæc sunt illa duplicia, quæ accepisse Iob memorat, post humiliter toleratas ærumnas. Iob.
Cum enim ditissimus inter municipes suos fortunatissimusque esset amisit simul facultates, iumenta, seruos, liberos, omnium in suo corpore membrorum sanitatem, & tamen nihil interea stultum de ore eius prodijt. sed, si bona (inquit) de manu domini accepimus, mala quare non toleremus? Dominus dedit, dominus abstulit. sicut domino placuit, ita factum est, Sit nomen domini bñ dictum. Tobias inter omnes, qui de Samaria in Assyriam translati fuerant, pietate notus, casu cæcus efficitur, sed qui melius animo quam oculis cernebat, non fuit ideo tardior in proposito virtutis, sed feruentior. Oculis captus gratias egit deo, fideliterque ei seruiens, vt antea fecerat, nihil commisit, quo ea calamitas ipsi grauis esse videretur. Flesse vero & orasse fertur Ezechias, non tamen ob ægritudinem in qua erat, sed propter mortem quam formidabat, incertus de dei iudicio. neque enim ante dicitur contristatus quam audisset, Dispone domui tuæ, quia morte morieris tu, & non viues. Præterea quam paruo nocumento sint homini morbus & inopia, Lazari mẽdici hulceribus pleni exitus probauit: exiguo temporis momento miser fuit, si miser dici debet qui non peccat, sed mox a corpore secedens, ab angelis translatus est ad æternæ felicitatis locum, omni prorsus liber molestia, repletusq; lætitia ineffabilium bonorum. Quicquid ergo nobis ad bea-

Tobiæ.2. Isaiæ.38. Ibidem. Lazarus. Lucæ.16.

titudinem transfituris non videtur viam impedire, tolerabile est, & iustæ querelæ causam dum virtuti nihil officit, excludit. Ad illa veniamus, quæ falso fortuita mala nuncupant, cum nihil sit quod non prouidentia diuina contingat. Ea sunt terræ marisq; pericula, proscriptiones, exilia, carceres, tormenta, cædes, incendia, cæteraq; id genus multa. Quæ vt fortiter perferantur, primo sciendũ, aduersa quæq; in hac vita necessario euenire, & tam bonis quam malis esse communia: sed iustis bona esse, iniustis vero mala, si modo castigati non se correxerint. Porro istæ aduersitatum causæ sunt. Iustis ideo accidunt, vt per patientiæ virtutem maiora mereantur præmia, ac ne forte prospero rerum successu elati labantur. Vnde colaphizatus est Paulus, ne magnitudine reuelationum extolleretur: afflicti martyres, vt cumulatius remunerarentur. Iniustis autem ob hoc tristia contingunt, vt ad iustitiam reuertantur; & si redire noluerint, iuste condemnẽt, æternisque mancipenẽ suppliciis, quorum duritia temporalibus contusa malis mollescere nequiuit. Si aduersa pateris, & scripturæ diuinæ fidem præstas, negare non potes, quod a domino diligaris. Ego q̃s amo (inquit) arguo & castigo, testimonium igitur diuini erga te amoris habes, quoties aduersis concuteris, quoties calamitatum procellis iactaris. Fruantur suis deliciis luxuriosi, tu vero domino tuo placere studens, asperitatibus te exerce. Arcta enim & angusta via est, quæ ducit ad salutem, lata atque ampla quæ mittit in perditionem. Hinc est quod sanctissimi homines prospera mundi contemnentes, renunciantesque præsentibus bonis, tolerant spontaneam paupertatem, ieiunant, esuriunt, sitiunt, algent, vigilant, orant, peregrinantur, laborant, nunquam conquiescunt, vt per dura atque aspera victis voluptatum illecebris, debita virtuti præmia percipiant, & pro breui afflictione æternam capiant beatitudinem. Corripiamur ergo a domino, ne cum hoc mundo damnemur. Pugnemus cum calamitatibus, vt cum vicerimus, coronemur. Nauigantium ars atque doctrina non in tran

Paulus.

Apoca. 3.

quillo, sed in tempestate probatur: Militis virtus in certaminis discrimine noscit. Christian⁹ an deũ diligat, aduersitatib⁹ experit. Nec potest esse Chri famulus, q cũ illo laboriosa atque difficilia subire recusarit. Qui non baiulat (inquit) crucem suam, & venit post me, non potest meus esse discipulus. Et iterum: Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam & sequat me. Eis quoque qui in regno ipsius ad dextram & sinistram suam sedere petierant, respondit: Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? docens gloriæ suæ consortem fieri non debere, qui passionum suarum se non fecerit participem. Hæc itaque crux, & hic calix, sunt stigmata illa domini nostri Iesu Christi, quę se in suo copore portare Apostolus gloriabatur, dicẽs: Vsque ad hanc horam & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cædimur, & instabiles sumus, & laboramus operantes manibus nostris, maledicimur, & benedicimus, persequutionẽ patimur, & sustinemus, blasphemamur, & obsecramus, tanquam purgamenta huius mundi facti sumus, omnium peripsima vsq; adhuc. Si qua talia tibi casu contingant, quæ multi pro Christo sponte subire solent, de necessitate fac voluntatem, libenter cuncta sustinẽdo, q̃ ea patientia dño tuo te redditura sit chariorem. Beatus eris si cum propheta dicere poteris, Probasti cor meũ deus, & visitasti nocte, igne me examinasti, & non est inuenta in me iniqtas, vt magis ad probationem tribulatio incumbat, quam ad correctionem. In illa enim iusti gaudent, dicentes, Quoniã probasti nos deus, igne nos examinasti, sicut examinatur argentum. Et quoniam aduersitatum patientiã sequitur consolatio, Transiuimus (inquiũt) per ignem & aquam, & eduxisti nos in refrigerium.

Lucæ. 14. Marc. 10. 1. Cor. 4. Psal. 16. Psal. 65.

Quãtũ prosint res aduersæ. Ca. XVII.

PRosunt igitur, non obsunt aduersa, si æquo animo perferantur. Si enim assuesces ferre difficilia, quæ facilia sunt feres leuius. Deinde per patientiam aduersitatum pro delictis facimus satis, qm̃ q̃ per voluptatũ blandimenta perpetrant, per contrarij dolo-

Malach. 3. ris tolerationem purgari debent. Et cum hoc contigerit, tunc est nobis dominus, ignis conflans (vt Malachias ait) & quasi herba fullonum, excoquens & emundans quicquid in nobis feculentiæ sordisque restâbat. Ad hæc in tribulationibus ardentius ad supplicadū accedimus, promptius ad exercenda pietatis studia exurgimus, per seuerantius de cælestibus cogitamus. Hoc testatur Dauid, dicens: Bonum mihi domine quod humiliasti me, vt discam iustificationes tuas Denique cum calamitatibus oppressi obsecramus, facilius exaudimur, eodē sancto attestante, cum ait. Ad dominum cum tribularer clamaui, & exaudiuit me. Quod si vehementior ingruerit tempestas, orandum erit vt vel illa liberemur, vel vires nobis ad resistendum suppeditentur, ipso domino pcipiente ac dicente: Inuoca me in die tribulationis tuæ, & eruam te, & honorificabis me. Et alio psalmo: In tribulatione inuocasti me, & liberaui te. Contingit præterea vt miserijs grauati, ad illius opem confugiamus, de cuius bonitate, dum sine his ageremus, parum recordabamur otio tabescentes ac delicijs. Isaias hoc docet, dicens: Domine, in angustia requisierunt te: & in euangelio Geraseni non ante venisse referuntur ad Iesum, quā iacturam passi fuissent porcorum. Nec filius luxuriosus prius ad patrem est reuersus, quam dilapidatis bonis, q̄ ab eo acceperat, cœpit esurire. Tunc autem & virtute magis proficimus, cum cōtra casus aduersos luctamur. Hic enim solus campus est constantiæ, fortitudinis, humilitatis exercendæ. In quibus dum laboramus, cæte ra conseruantur. Cum enim præsentium rerum felicitas plurimis scatere solita sit vitijs, econtrario infelicitas ipsa custos innocentiæ fit necesse est, in his qui ante infelicitatem innocentes erant. Felicitas terrena luxuriæ ministra ast, contaminat & confundit intelligentię puritatem. Inde mens cupidinibus corrupta, inter turpe & honestum nullum agit discrimen, eoque facillime inclinatur, quo malarum voluptatum appetitus impellit. At vero in calamitatibus anxia solicitudine excussus animus, ignauiæ abijciens caliginem, sapientiæ luce

Psal. 118. Psal. 119. Psal. 149. Psal. 80. Isaiæ. 26. Mar. 5. Lucæ. 15.

incipit illustrari, & quo magis premitur, eo magis quidem ad sobrietatem rationemque sese transfert. Tunc & fragilitatem nostram plenius recognoscimus, summi dei potentiam sublimius contemplamur. Ex rebus autem prospere fluentibus, plerumque supra humanæ conditionis vires efferimur, & dum plagas non sentimus, de ipso omnium quæ in mundo accidunt plagarũ autore minus cogitamus. Manasses dum feliciter regnaret, pessimus erat, amisso regno & ĩ seruitutẽ redactus optimus euasit. Vnde ait sciptura: Et cognouit Manasses ꝙ dñs ipse esset deus. Non ergo antea nouerat, quã malis compellentibus vires illius considerasset, quẽ in prosperitate contempserat. Hoc est quod in Ieremia dicit: Castigasti me domine, & eruditus sum. Paulus quoqne apostolus ante lupus rapax ecclesiæꝗ persecutor, postquam autem Christi voce perterritus incidit in cæcitatem, de lupo versus est in agnum: & qui aduersus Christum steterat pro synagoga, pro Christo stare cœpit aduersus synagogam, vim diuinitatis eius inter flagella expertus, & illum ipsum confitens, cuius confessores fuerat persecutus. Quod si tantum prodesse queunt aduersa, nonne fallitur, qui illa in malis ponenda arbitrat.

Manasses. 2. Para. 33

Ierem. 31. Paulus. Actu. 9. Actu. 22.

De patientia Iob, & quare bonis accidant mala. Cap. XVIII.

VT autem omnium præsentium tempestatum magnitudinem superes, quãta passus fuerit vir deo charissimus Iob, & ꝗ ad omnem ærumnarũ impetum immobilis permanserit, semper tibi occurrat, & si multo grauiora illum leniter placideque pertulisse inuenies, pudeat te in leuioribus minus esse fortem. Si ꝗ opum tuarum iacturam feceris, illi de immensis pecudum armentorumque gregibus nihil relictum est præter vnum seruum, qui ab inimicis cuncta die vno direpta atque ablata nunciauit. Si filio orbatus es, illius filios & filias omnes vnius domus ruina simul extinxit. Si aduersa laboras valetudine, ille a planta pedis vsq; ad verticem capitis hulceribus totus tabefactus, non in

lectulo, sed in sterquilinio sedens; nõ molli linteolo, sed duriore fictilis vasis testa, vulneꝝ saniem deradebat. Non habuit amicos qui sic languentem consolarentur, sed qui magis exasperarent exprobantes ei peccata quorum expers erat. Insuper vxor ipsa ad impatientiã vrgebat, vt deo malediceret & moreretur. Ille tamen in se firmus, & aduersum quęq; difficilia spũs sctĩ ꝟtute stabilitus, ꝓ omnibus grãs agebat deo, & nullis ærũnis, nullis doloribus, nullis obtrectantium molestijs, ab ipsa q̃ in deum habebat charitate potuit separari. In corpore miserabiliter fracto integra permansit fides, & hominẽ omnibus miserijs oneratum, sola in deo spes sustentauit. Quod si tanta ac talia iustis quoq; inferantur ad ꝓbationem, quare conqueritur peccator cum castigatur ad correctionem? Verberaris qui peccator es, vt de peccato doleas, de quo fortasse non doleres si impunitus dimittereris; nõ dolendo autem, sanari omnino non posses. Tu puniris vt resipiscas, percuteris vt conualescas. Iustus autem plectitur, vt per patientiam maius sibi futuræ remunerationis meritum acquirat, & veluti de igne aurum, ita ille de miseriarum angustijs purior exeat atque clarior. Hinc satis constat, quam male cum illis agitur, qui nihil aduersi patiuntur, & tamen peccare non cessant. Manet enim eos post breuem præsentium rerum successum nũquam finiendus cruciatus. & horrenda apud inferos supplicia. Alia etiam præsentis felicitatis infelicitatisq; ratio est, quoniam dum differtur in fine iudicium, discretioq; iustorum atque iniustorum, interim tam prospera quam aduersa mũdi huius omnibus cõmunia sunt: ideo & his aliquãdo bene, & illis male. Cæterum obduratis & in scelere perseuerãtibus male cedit prosperitas, quia insolentiores reddit. Iustum aũt neque prospera extollunt, neque frangunt aduersa, in vtroque rerum euentu eandem seruat animi constantiam. Sed in aduersis si non melior, certe tutior efficitur. Semper enim ad delinquendum magis ꝓuocant, quæ secundo flatu feruntur.

De patientia martyrij
Caput xix

PORro ad confirmandam patientiæ virtutem, præter ea quę hactenus dicta sunt, Martyrum Christi victorias atque triumphos contemplari operæpretium erit. Eculei, laminæ, sartagines, fustigationes, omnia tormentorum genera proponebantur illis, qui gentilium deos adorare nollent. At vero fortissimi fidissimique Christi milites, perferre multo grauiora quam tyrannorum impietas excogitare poterat, parati erant. Promissis etiam ingentibus ad sacrificandum sollicitabantur, opum, honorum, dignitatum, sed q̃ suppliciorum terrificationibus non cedebant, nec pollicitationum quidem magnitudine moueri poterant. Itaq; in proposito perstantes, non modo imperata non fecerunt, verum etiam Christum suum liberius confidentiusq; prædicarunt, palam docendo hunc quidem dei ṽi esse filium, & idola vana non deos esse, sed malorũ dæmonum inuẽta, vt homines impiæ credulitatis laqueo captos, in barathrum traherent perditionis. Cumquę post multos corporis cruciatus ad necem damnarentur finem vitæ intrepidi expectabant, magisq; timebant ne dimittantur, quã ne occidantur. Fortiores ergo & tormentis & carnificibus, & regibus fuere, dum pro iustitia, pro veritate, pro deo certarent. Vicerũt supplicia patientia, prophana imperatorum edicta cõstãti atq; immota christiani nominis confessione. Deos deasq; cõlere compellebantur, illi vero his contemptis Christũ crucifixum colendum adorandumq; esse asseuerabant. Cum hac sententia finire, martyrij victoria erat. Vulnera autem corpore excepta, mẽbrorum lacerationes exustiones, fidelis militiæ insignia existimabantur, & inuictæ virtutis certissima testimonia. Atq; ita Romani principes omniũ potentissimi, vrbiũ, ꝓuinciaꝝ, regnorum victores, a solis Chri seruis & inermibus & paucis & mori volentibus victi sunt, quando ne vnum quidem ex his qui constanter Christũ confitebantur, in tu

am trahere sententiam totis imperii viribus potuerũt. Postremo vt omnibus pateret ipsos esse superatos, manus dederunt his quos persequebantur, & abiecto falsorum deorum cultu, pro quo pertinacius quam pro finibus regni stabant, religiõem Christi quam delere nitebantur, susceperunt. Quid est enim aliud in sententiam aduersarii concedere, nisi plane se victum confiteri. De his igitur qui totum fere terrarum orbem suo subdiderant imperio, ipsi Christi milites triumpharunt: non armis pugnantes, sed patientia: non viribus, sed fide: tanto ista fidelis patientiæ virtus omni vi humana potentior extitit atque validior. O præstantissimam pro Christo patientium ꝟtutem. Inuictos vicerunt, totius orbis dominatoribus imperare cœperũt, dum pro Christi nomine nihil non sustinendum iudicant, dum illis quoque a quibus vulnera patiuntur, mederi desiderant, dum deniq; in tenebris errantibus lumen ostendere veritatis cupiunt. Qui enim calicem domini per patientiam bibebant, inebriati sunt vino charitatis, ita vt pro illis quoque orarent a quibus cædebantur, illis viam salutis aperirent, quorum immanitate ipsi trucidabantur. Magis eis dolori erat, persecutores suos errore interire, quam se illorum sæuitia excruciari morteque affici. Omnibus itaque aduersariorũ iniuriis fortior in ipsis erat dilectio. I nunc miser & infelix homo minus ab altero offensus, leuius læsus, irascere & exardesce furore, & odii stimulis agitatus vindictam para, vt & illum pro cuius salute mori debueras perdas, & ipsemet infelicius intereas, nolenti enim iniuriam remittere deus peccata non ignoscit. Nunquam in sanctorum martyrum consortium venire poteris, qui illorum tolerantiam non fueris imitatus. Vĩdicari vis de inimico, & te dei manet vindicta, ipse qui tibi ignoscere volenti parabat patientiæ coronam, iniuriam referenti debita impatientiæ ingeret supplicia. Amando inimicos non vlciscendo ad martyrii gloriam peruenitur, & is cum Christo regnat, qui cũ Christo pati mauult mala quam reddere. Martyr es, si bonum reddis pro malo,

sin vero malum malo rependis, Christi aduersarius es, qui iubet & inimicos diligere. Hic nẽpe gloriosissimus fuit martyrum triumphus, pati iniuriam, & pro iniuria referre beneficium, vitam impendere, & animas lucrari Christo. Videbant impij quam illi constantes essent in proposito, quam parati ad omnia extrema subeunda prius, quam vt Christum desererent, & cogitare cogebantur, nequaquam vanum esse, quod tormentorum patientia vitæq; impendio defendi cernebant, miraculorum etiam magnitudine, quę per illos fiebant cõmoti conuertebantur & qui paulo ante in Christianos grassati fuerant, cum Christianis necari optabant. Atque ita auctis ampliatisq; rebus Christianitas præualere cœpit, infidelitas dissolui, & euanescere, crux sancta adorari, idola vana euerti, Christus dominus excoli, diaboli potestas calcari. Ipso denique martyrum sanguine creuit ecclesia, & effuso cruore pinguior facta perquam huberem emisit segetem fideliũ filiorũ. O beata mors, quæ mortalibus largita est immortalitatem, infidelibus fidem & errantibus veritatem, pereuntibus salutem, & pro Christo patientibus gloriam. Cui vnquam regũ principumq; terræ tantũ boni attulere opes, deliciæ, amicitiæ, victoriæ, regna, imperia, quantum vni fideli martyri sua tormenta? Petrus per crucẽ, Paulus per gladium, per ictus lapidum Stephanus, atq; alij per alias corporis afflictiones, ascensum sibi ad cælum parauerunt, & nunc omnes bonis perfruuntur æternis, nunc cum domino suo regnant, quia pro nomine eius mundi aduersa forti animo pertulerunt. Futurorum ergo bonorum spe erecti, etiam in tormentis animo gaudebant, & cum flagellati fuissent apostoli, ibant gaudentes a cõspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Ad quod sane gaudium & nos inuitant atque hortantur, volentes & martyrij sui habere socios, & gloriæ consortes. Vnde Iacobus Apostolus: Omne gaudium (inquit) existimate fratres mei, cum in tentatiões varias incideritis scientes quod ꝓbatio fidei vestræ patientiã operatur,

Petrus
Paulus
Stephanus

Apostoli

Iacobi. 1.

patientia autem opus perfectum habeat, vt sitis perfe
cti & integri, & in nullo deficientes. Ipse etiam aposto
lorum caput Petrus. Communicantes Chri passionibus
1. Pet. 4. gaudete, vt & in reuelatione gloriæ eius gaudeatis ex
ultantes. Vas electionis Paulus nō solū gaudet, sed etiā
Roma. 5 gloriat. Gloriamur, inqt, in tribulationibus, sciētes q
tribulatio patientiam opatur, patientia aūt pbationē,
pbatio vo spem, spes aūt non cōfundit, qa charitas dei
diffusa est in cordibus nris per spm sctm, q datus est no
bis. Et iterū ait. Libenter gloriabor in infirmitatib⁹ me
2. Cor. 12 is, vt inhabitet in me virtus Christi, propter quod pla
ceo mihi in infirmitatibus meis, in contumeliis, in ne-
cessitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro Chri-
sto. Gaudent ergo atq etiam gloriantur in pressurishu
ius mundi omnes sancti, & nos dolebimus. Doleat qui
diffidit, gaudeat autem & glorietur, qui spem suam in
deo collocauit.

De exhortationibus ad patienti tiam martyrii. Cap. XXI.

QVod si milites suos rex ipse cælestis non in de
licias & voluptates huius seculi, sed in confli-
ctum & certamen sæuientium persecutionū
destinabat, vt vincentibus inæstimabilis boni donati-
uum distribueret, profecto ad militiam eius nullo mo
do pertinere poterit, qui non ita se subiecerit, vt pro tu
enda veritate nec supplicia nec mortem subire recuset.
Ioha. 16. Is demum Christo militat, qui sæpe mundi turbinibus
quatitur, & nunquam superatur, dicente ipso domino.
In mundo pressuram habebitis, sed confidite, ego vici
mundum. Quando hic qui vicit mundum, seruos suos
confidere iubet, nullus de victoria futura dubitandi re
Luc. 21. linqtur locus. Qua cū vtute ipse vicit mundū, eam ad-
uersus psecutiones certantibus nobis commodabit, vt
vincamus. Immittent vobis, inqt, manus suas, & perse-
quent, tradentes in synagogas & custodias, trahentes

ad reges & præsides ꝓpter nomen meum. Ne aũt terre amur subdit, Et ego dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere & contradicere omnes aduersarii vestri. Demum vt proposito præmio ad omnia per petienda magis alacres redderet, ait, In patientia vr̃a possidebitis animas vestras. Hoc est enim quod alibi dixit, Qui perdiderit animam suam in hoc mundo, in vita æterna inueniet eam. Possidere ergo animam est, non hic, sed in æternitate viuere. Omnis quippe posses sio in præsenti dubia est & incerta, in futuro autem erit stabilis & perpetua. Quod vt luculentius intelligas, rursum ille alibi ait, Beati qui persecutionem patiunt propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum, beati estis cũ maledixerint vobis homines, & per secuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersum vos mentientes propter me, gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis. Quam certe mercedem si alta mente considerabimus, terrena omnia facile contemnemus, neq; omnino quicquam toleratu graue videbitur, quoties bona quæ pro malorum perlatione compensanda sunt cogitabimus. Immensa enim & ineffabilia sunt illorum bona, de quibus in Apocalypsi dr̃, Hi sunt qui venerunt de tribulatione magna, & lauerũt stolas suas in sanguine agni, ideo sunt añ thronũ dei, & seruiunt ei die ac nocte in templo eius, & q sedet in throno, habitabit sup illos, non esurient neque sitient amplius, neque cadet super illos sol, neque vllus æstus, quoniam agnus qui in medio throni est reget illos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum, & absterget deus omnem lachrymam ab oculis eorum. Talia secum meditabatur Paulus, cum diceret, Et satiari & esurire, & abundare & penuriam pati, omnia possum in eo qui me confortat. Hinc est quod de illo in gestis Apostolorum legimus, Cum prophetante Agabo discipuli eius didicissent ipsum Hierosolymis vincula passurum, & animo consternati rogassent, vt supersederet illo proficisci, Quid facitis respondit, flentes & affligentes cor meum? ego autem non solum alligari, sed & mori

Lucæ.21. Matt.10.

Matt.5.

Apoc.7.

Philip.4.

Actu.21.

in Hierusalem paratus sum propter nomen domini Iesu. Non est ergo suorum lachrymis motus, non mortis periculo deterritus, vt a proposito desisteret, tanto amore flagrabat Christum omnibus quibus poterat euangelizandi, decernens non ante a prædicatione eius cessare, quam in corpore viuere cessasset. Neq; solum Paulus, qui plus omnibus laborauit, certum ac deliberatum id habuit, sed plane omnes illi, qui supplicia necemque pati maluerunt, quam fallacibus diis libamenta offerre.

Verba sanctorum martyrum ad tyrannum in ipsos sæuientem. Cap. XXI.

QVid enim aliud dum torquerentur, tacendo ad infidelem tyrannum dicere videbantur, nisi vre, tunde, diuelle, lania, idola tua nō adorabimus, Christum autem dei filium confitemur, cū patre & spiritusancto vnum deum, vnum dominum. Potes corpora ista Cæsar cruciatibus absumere, facere ꝟo vt aliud sentiamus aut loquamur non potes. Dūmodo hac in parte fortitudo nostra tuæ præualeat, iuuat in illa qua te potentiorem existimas, nos esse imbecilles atq; imbelles. Quo enim magis nos affligis grauiusq; excrucias, magis vita æterna dignos efficis, & dum nocere arbitraris, prodes. Tua sæuitia, nostra est gloria. Cum nos interficere credas, carcere isto corporis liberas. Vnde soluti de terra, tollimur ad cælum, & pro patientiæ virtute a domino coronamur: non corona sicut est tua peritura, sed nunquam deficiente, nunquam defutura. Libet itaq; abs te interimi, vt viuamus cum Christo, quem nulla vi nobis potes auferre, neq; nos vlla quæstione, vllo tormentorum genere a charitate eius separare. Hoc te frustra prorsus conatum scies, cum etiam ipsa postrema in mortem anhelantiū voce Christum inuocari, Cristum glorificari audieris, & tunc demum te victum senties, sed fateri pudebit. Nos

enim in isto fidei agone voti nostri compotes erimus, tu tui nequaquam, qui ideo nos torques, vt a Christo auertas, & ad deorum quos palam contemnimus, cultũ compellas. Et cum hoc quod maxime cupis, perficere in nobis minime valeas, nonne superatus es nostra constãtia, nostra pro Christo fide, quos ne interficiendo quidem vt tibi assentiamus potes inducere? Citius saxa scopulosq; & montes de loco suo mouebis, quam nobis fidem Christo datam eripies. Non tamen stabilitatis nostræ nobis laudem damus, Christi beneficio fortes sumus, Christi virtute in nobis manente tibi non succumbimus, Christo deniq; ad iuuante contra omnia aduersa luctamur, & potimur victoria. Eidem gratias agimus, & cum pœnis afficimur & cum in sententia veritatis perseueramus. Tota autem perseuerandi ratio est, quia post laborem in illo requiescere speramus, semper beati futuri, qui semper vsque in finem fuimus fideles, nec victi sæuitia tua, sed probati. His quidem & huiusmodi verbis illos vel locutos, vel loqui potuisse quis dubitat, nisi qui euangelio non credit, & peruersæ mẽtis aure non admittit veritatem? Ipsorum enim omne studium fuit, domini sui vestigia obseruare, cum morũ integritate, tum patientia persecutionum. Præbuit ille se nobis in exemplum, & qui resistere poterat violentiæ hominum, atq; omnes simul vno verbo oris sui interficere, maluit iniurias pati, & ignominiosa crucis morte consumi, vt suis fidelibus humilitatem patientiamq; commendaret. Quamobrem ait: Qui non accipit crucem suam & sequitur me, non est me dignus. Quid inquies agam, si desijt persecutio, si nemo ad impietatẽ compellit, quomodo crucem domini portare debeo? Si paratus es impia suadentibus nunquam cedere, & prius omnes omnium tormentorum cruciatus forti animo subire, quam Christum deserere, crucem domini geris, & ipsum sequeris, illoque te dignum præstas. Da igitur operam, ne prompta desit voluntas ad patiendum tunc quoq; cum patiendi non suppetit occasio. Quod si feceris, tu quoq; a domino in pace collectus cum sanctis Mat. 10.

martyribus dicere poteris, Ego sum pauper & dolens, & salus tua deus suscepit me, laudabo nomen dei mei
Psal. 6; cum cantico, magnificabo eum in laude. Interim martyrium tuum sit, castigare corpus tuum, & in seruitutē redigere, vt obediat spiritui, vigilare, orare, ieiunare, dic ac nocte in lege dei meditari, euangelij præcepta obseruare, amicos inimicosq; diligere, nemini malum pro malo reddere, & pati potius quam inferre iniuriā. Talis vita eos etiam ad beatitudinis gloriam euexit, quos persecutionis gladius non attigit. Quotidianum quippe martyrium est, aduersus carnis molestias diabolicq; dolos assidue stare, & non sinere suffodi domum, nec irruentibus vitijs vasa diripi virtutis. Oportet igitur superbiam repellere humilitate, libidinem castitate parsimonia luxuriam, patientia iracundiam, liberalitate auaritiam: & breuiter vitium virtute. Sic vincere nō equidem minus laudabile esse reor, quam execranda infidelium imperia per tormentorum patientiam superare. Nam qui ita vitam instituerit, eum iam idoneū esse scias ad omnia dura, difficilia atq; aspera pro nomine domini perferenda. Non potest non habere talem tole
S. Hieron. randi affectum, qui domino in omnibus obsequēdi gerit curam. Audi Hieronymum dicentem: Vtinam ob domini mei nomen atq; iustitiam cuncta gentilium turba me persequatur & tribulet; vtinam in opprobrium meum stolidus hic mundus exurgat, tantum vt ego me rear a Christo laudari, & suæ pollicitationis sperare mercedem. Quoties igitur exercendæ patientiæ cessat occasio, nō cesset in nobis ipsa patiendi volūtas, & martyrum gloriæ participes esse merebimur.

Quod non debemus vltro nos offerre supplicijs. Cap. XXII

Mat. 14. VErumtn̄ in persecutionib' vltro nos offerre ipsis nō debemus. Qm̄ temerariū est obijcere se periculis nulla cogente necessitate. Vn̄ p̄cipit dn̄s, di-

cens: Cum vos persecuti fuerint in ista ciuitate, fugite ad aliã, Et ipse secessisse in desertũ dicit, cũ Iohãnẽ Hero dis gladio perẽptũ audisset. Qñ etiã Iudæi ad feriendũ illũ lapides corripuissent, abscondit se (vt euangelista ait) & exiuit de templo. Poterat omnes vnico nutu in- terimere, & maluit fugere, vt nos doceret etiã imbecil lioꝝ iracundiam potius deuitare, q̃ resistendo magis accendere. Paulus Damasci Iudæorũ insidias, & ꝓpositi Aretæ regis minas per murum in sporta depositus ef- fugit: non tñ mortis metu, sed dilatiõe, vt adhuc super uiuens multorũ saluti consuleret. Nunq̃ enim cessauit ꝑdicando, disputando, scribendo omnes q̃s erroribus implicitos cernebat, ad viã ỽitatis reuocare: vtq; illos q̃s ad Christum conuerterat, in fide solidaret, sæuissi- mi Neronis furorem contempsit. Suo igitur exemplo monstrauit, tunc quidem mortem non esse timendam, cum prospiciendum est saluti aliorum: tunc vero fugi- endam, cum magis expedit vt fugiamus, quam vt com prehendamur. Exempli gratia. Inter hæreticorum tur bam fidelesque persequentium occulte Christianus es, vides alios deprehensos torqueri, cædi, laniari, quam- diu fortiter tolerant, nec a fide recedunt, non est vt te- ipsum prodas. Cum autem aliquis eorum titubare cœ- perit, & suppliciis victus cedere, palam eum exhortari ad patientiam debes, & in periculo animæ alienæ vi- tam propriam contemnere. Plus enim debemus dili- gere bonum animæ non nostræ modo, verumetiam alienæ, quam bonum corporis nostri, hoc enim tempo rale est, illud æternum, hoc carnale, illud spiritale, præ ferenda autem sunt carnalibus spiritalia, & tempora- libus æterna, & mortalibus nunquam moritura. Quod si te quoque in hoc pietatis agone intrepide currentem ab infidelibus occidi contigerit, gaude, quia iam cum illo viuere incipies, qui pro omnibus occidi voluit, & in illo inclyto gloriosoque martyrum cœtu rece- ptus exultabis, tuque donatus corona victoriæ sem- piterna.

Iohã. 8

2. Cor. 12.

Quod multum prodest in calamitatibus recolere passionẽ Christi. Caput XXIII.

IN omni autem pressura & afflictione siue mentis siue corporis, commodissimum erit, domini saluatoris labores atq; dolores pro nobis vltro susceptos ad memoriam reuocare, secumq; ratiocinari ac dicere: Quis ego sum, vt aduersis præsentium infelicitatum in casibus grauari debeam, cum dominus meus, quamdiu in terris versatus est, non otio delectatus sit, sed fatigatione: non voluptatem vllam corporis appetierit, sed tribulationes & angustias & cruciatus & conuitia & probra ab impijs illata, & acerbissimam atq; despicatissimam crucis mortem? Ille saluandi mei gratia qui perieram, cum deus esset, hominem assumpsit: homo fact⁹ nunquam conquieuit, Iudæam, Galilæam, Samariã peragrando, ignaros instruere, ægros curare, mortuos suscitare, multa mira & incredibilia operari. Cumque in omnibus diues esset, elegit sibi paupertatem, aliorum impensis vitam sustentauit, alieno vsus est hospitio, esuriuit, sitiuit, fatigatus est: flesse pluries legitur, risisse nunquam. Adhuc puer quæsitus est ad necem: deinde adultus, odia semper perpessus est impiorum, a discipulo venditus ac proditus est, a Iudæis comprehensus & afflictus, & qui peccatum non fecerat, ligatur, accusatur, falso testimonio circumuenitur, conspuitur, alapis cæditur, deluditur, maledicitur, spinis coronatur, harundine verberatur, nudus flagella sustinet, nudus crucem ascendit, in manibus ac pedibus plagas patitur clauorum lanceæ in latere, atq; de tot vulneribus manante cruore totus perfunditur. Cumq; moriens sitiret, aceto felleq; potatur: tam dire consumptus, hostiam se deo patri pro omnibus obtulit. Quis sum ego vt indigner, & iniquo animo feram, si qua mihi calamitas inuadat, si quod incommodum patiar, si qua me inuidorum infestet persecutio, cum præsertim nihil mali mihi inferri

possit, quod peccata mea non merentur? Non ergo grauate perpetiar, quod iuste irrogatur, sed dominum meum deprecabor, vt concedat mihi in omnibus patientiam, & in ipsa patientia scelerum meorum purgatiõem atque veniam: vt qui me dignatus est facere laborum suorum participem, faciat tandem & gloriæ consortem, dicente Apostolo: Sicut socij passionum estis, sic eritis & consolationis. Et iterum: Si inquit commortui sumus & conuiuemus; si sustinebimus, & conregnabimus. Igitur siue persecutionis turbo totam inuaserit ecclesiam siue priuata lacessiti fuerimus inuidia, siue opes vis aliqua rapuerit, siue morbi sæuierint, siue charissimorum mortes frequentarint, siue aliud aliquid aduersi acciderit de omnibus gratias agere nos oportebit, & in omnibus confiteri ac dicere: Iustus es domine, & rectum iudicium tuum. Scriptum est enim: Increpationem domini ne reprobes, quia ipse vulnerat & medetur, percutit & manus eius sanabunt. Paulus & Sylas in Macedonia virgis cæsi, carceri traditi, in vincula coniecti, deo laudes decantant. Et ipse dominus noster accepto calice gratias egit, vt nobis documento esset ad persoluendas gratias deo, quoties aduersitate aliqua grauati fuerimus atque afflicti. Per calicem eñ tribulationes mundi huius intelligimus, iuxta illud, Transeat a me calix iste. Cuius igitur prouidentia cuncta contingunt, illi de cunctis gratiæ agantur, vt per hoc probetur, nos & patientes esse in aduersis, & in ꝓsperis non ingratos.

2. Cori. 1. 1. Tim. 2. Iob. 5. Act. 16.

De impatientiæ vitio erga deum. Caput xxiiij.

ET quoniam ɣtus optabilior atq; amabilior fit vitij comparatione, restat vt euoluamus impatientiæ mala. Per impatientiam murmurauerunt Israelitæ egressi de Aegypto, cũ esurirẽt in deserto Syn, & iterum in Raphadin cum sitirent. Saturauitq; illos dominus manna de cælo pluente, & aquis fluentibus de petra. Vide quam mitis, quam misericors est deus, non cõtinuo impatiẽtiam nostram punit, sed interdum votis

Exod. 16. Exod. 17.

murmurantium facit satis, vt beneficio prouocet ad pœnitentiam, at vbi beneficia non profecerint, nec murmurationum cessauerit impia temeritas, tunc demũ vlciscitur ingratos, & iuste pœnas exigit ab obstinatis. Iõ illi tandem cælestem cibum fastiditi, cum ollas carnes que ægyptias concupissent, coturnicum nubes vento delata, locum in quo castra fixa erant operuit, volente domino vt discerent, quam male cedant illa quæ intemperanter concupiscuntur. Adhuc (inquit) carnes erant in dentibus eorum, & populus percussus est plaga magna. Multi enim ex illis cum vsque ad nauseam carnis edulio se implessent, veluti veneno hausto, sic repente mortui conciderunt. Pari aduersus deum proteruitate vsi sunt ad aquas contradictionis cum sitim paterentur: postremo ad mare rubrum itineris labore offensi, quando iratus dominus misit ignitos serpentes, quorũ veneno morsibusque disperibant. Quid ergo aliud agit q aduersitate oppressus in deum indignatur, nisi vt ab eo prorsus destitutus, faucibus incidat serpentis antiq diaboli. & post temporale malum qđ patitur, æternis tradatur suppliciis. Hoc nempe illud est, quod Salomon in Prouerbiis ait: Qui impatiens est, sustinebit damnum, & cum rapuerit, aliud apponet. Primo enim damno rapto, id est accepto, aliud applicat, & malis quibus affligitur, cumulum addit. Quid autem dementius quam tribulationum pondus grauare linguæ procacitate, aut aliqua immodica animi perturbatione? Quicquid enim pacienter toleratur, leuius fit. Quid etiam magis pernitiosum, quã deum iratum, cum placare humilitate debeas, impatientiæ tumore magis prouocare, vt citius pereas. Ideo rursum Salomon ait: Impatiens operabitur stultitiam, & iterum: Qui impatiens est exaltat stultitiam suam. Quõ exaltat stultitiam. Impatientiam vtiq; non refrenans, prolabitur in iram, de ira in furorem, de furore in quandam beluarum feritatem, vt iam non mõ impatiens, verũ etiam sæuus impiusque existat. Nullum eñ crudelitatis genus est, ad qđ non cõpellet impatiẽtia, si te ab illa diutius possideri permiseris. Per impatientiã frẽm suũ occidit Cain, frem su

Numer. 11. Nume. 20 Nume. 21. Proue. 19. Prou. 14. Cain.

um in seruitutem vendiderunt filij Iacob, fratres suos interfecit Gedeonis filius Abimelech. Saul rex sacerdotes Nobæ impie perimi imperauit, quia illi pij erga Dauidem extiterant. Athalia Iorami regis vxor, defuncto Ochozia nepote, regiam cædibus impleuit, neminē regij sanguinis relinquens viuum, præter vnum Ioam q furtim subtractus fuit neci. Manahem Samariæ rex, Thersa oppido capto, ne quem in eo virilis sexus viuū relinqueret, mulieres etiam prægnantes scidisse fertur. Herodes non minus in filios crudelis quam in hostes fuit, vt Iosephi historia testatur: & vt in euangelio discimus, indigne ferens Christum puerū a Magis adoratū oēs Bethlemi infantulos, q bimatū non excesserant interimi iussit, ipsum simul perdere volens, quem qui q ex illis esset ignorabat. Huius vero successor, Iohannis Baptistæ plusquā prophetæ caput ad se deferri mandauit ne de nece eius, a quo de adulterio se argui indigne ferebat, incertus esset. Ad talē ergo ac tantā animi trucidentiam facile peruenitet impatiens, nisi mature ab ingenitæ proteruiæ vitio submoueat, & iracundiæ motum pro viribus compescere assuescat. Minoribus igit delictis obstaculum faciat, ne ad maiora prorumpat qm̄ ne minima quidē hinc decedentiū impunita erunt, nisi ante pro illis pœnitudinis opera laboreq; satisfactū fuerit. Hoc tibi in euangelio operariorum vineæ parabola testatur, qui inuidiæ a domino arguuntur, eo q̄d denario pro opera accepto, alijs qui tardius ad operandū accesserant, ex cōductoris liberalitate tātundē datū fuisse dolebant. Nō est itaq; negligendum, sed maxime curādum, vt etiam ab his caueas, quæ vel leui increpatione digna cognoueris. Paulatim decidit, inqt scriptura qui minima contemnit. Habet & inuidia suā impatientiam, q̄ mortē affert nisi caueatur. Dolere enim te cogit, q̄d alij affluāt diuitijs, p̄stent honorib. multæ apud oēs opinionis sint, & te vel precedant glа, vel æquent Talis profecto diaboli liuor est, qui semper tristatur ac moleste fert, quod iusti eo ascendant vnde ipse decidit. Quid dicam de illis, quorum intantum excedere so

Filii Iacob
Abimelech.
Saul.
Athalia.
Manahem
Herodes.
Herodes.
Matth. 20.
Eccle. 19.

In dei maledicta proferens.

let furor, vt aliquid aduersi passi, in deum maledicta euibrent atque iaculentur? Proh facinus omnium sententiis execrandū. Lingua illa quam fecit deus, ipsum blasphemat, & creatura creatorem suum verbis petulantibus inuadere audet, ipsum regem regum ac dominum dominantium plena probri procacitate lacessere nō veretur, cum Michael archangelus (vt Iudas Apostо. ait) de Moysi corpore altercando non sit ausus ipsi diabolo iudicium inferre blasphemiæ. Hoc tam immane nefas in seruis vestris puniēdo coercetē terreni prīcipes, aut mirari desinite, si vos vna cum illis diuina verberet vindicta. Si quis vos vel leuissima offenderit contumelia, cōtinuo maiestatis læsæ reus per agitur, & acerbius etiam quam meretur punitur. Mulctatur quandoque qui in aliquem priuatum hominem indigne conuitiatus fuerit, sola in deum contumelia tuta est. Pœna ab homine expetitur ob iniuriam homini illatam, & deum maledicentis scelus nulla denuntiatione reprimitur. Vbi nūc est illa Iudæis data dei lex, qua blasphemi lapidibus obrui iubētur, qua quidam cum altero rixatus, cū nomen domini maledixisset, extra castra eductus est, vt hominum consortio indignus, & lapidum ictibus interemptus, linguæ impietatē morte corporis psoluit? Vbi est illud Babylonii regis vno miraculo conuersi edictū? Quicūque deū Sydrach, Mysack & Abdenago blasphemauerit, dispeat, & domus eius vastetur? Vos vero tot miraculis, tot pdigiis in dei veri cultu confirmati, eiuscemodi crimē dimittitis impunitū. Qua i re plane ostēditis, terrena vobis curæ esse, non cælestia, & nomen vos habere Christianorum, non religionem neque iustitiā. Vir enim fidelis obturare statim manibus aures debet, ne vocem dominum suum maledicentis audiat, vel repente auersus fugere, ne sacrilegi oris petulantiæ fauere videatur si māserit, vel auscultarit, & simul cum maledico ipso diuinam incurrat vltiōem. Quod si murmurantis populi contumaciam deus iustus sæpissime corripuit, quomodo sceleratissimorum hominum impietatem non castigabit, & si a murmuratione quoque aduer

Iudæ.1

Leuit.24.

Danie.3

Iusdeum cauendum sit, quanto magis a maledicto siue blasphemia. Cumq; oĩs impatientia iustitiã dei non operetur, non frustra de salute Philippẽsi. solicitus Apostolus: Omnia (inquit) facite sine murmurationibus & hæsitationibus, vt sitis sine querela, & simplices filij dei, sine reprehensione in medio nationis prauæ & peruersæ. Ex his ostenditur, eum qui patiens est, nunquam murmurare, nũquam conqueri: sed inter males quoq; mitem atque mansuetum esse, & inter inquietos quietum. Impatiens autem prius ipse suæ inqetudinis causa est, deinde etiam aliorum: hos odit, illis irascitur, alios contumeliis, alios afficit verberibus. Ipse vero intra se iracundia æstuat, bile tumet, liuore consumitur, iuxta illud, Zelus & iracundia minuent dies. Dum ergo alteri nocere affectat, seipsum pdit, immo quod deterius est, seipsum æterna pœna dignum efficit, dũ alterum odio atque maleuolentia persequi non desistit. Eccle. 30.

De impatientiæ vitio erga proximum. Caput XXV.

PErsequamur igitur nunc in proximos impatientiam, ostendamusq; quante ipsa suo autori detrimento sit. Hæc est q̃ nos facit iracundos, ita vt leuissimis interdum de causis intemperanter commoti rixemur, depugnemus, ad arma concurramus. Canum ferocium ista rabies est, qui portẽto tantum contra se digito irritantur, & frendenti rictu hominem allatrant. Turpe est autem nobis caninam habere iracundiam & ad q̃libet offensiunculam indecẽtius q̃ oporteat turbari ac furere, & esse domum super arena fundatã q̃ ventorum euertit flatus. vel harundinem illam, quam etiã leues auræ grauiter exagitant & percellunt. Vix qdem vlla in re modestiam seruabit, qui cohibere nescit iracundiam. Salomonis ista sententia est dicentis: Qui ad indignandum facilis est erit ad peccandum procliuior. Ille præterea qui in paruis grauiter irascitur, magnam iniuriam quomodo feret? Nõne in rabiem tunc vertetur, cum paulo deterius lesus fuerit. Quanq̃ eos etiam

qui non læduntur, ineffrenata impatientia interdum in rabiem agit: sicut & illos, de quibus paulo ante locuti sumus, qui neque fratribus, neque liberis, neque dei sacerdotibus, neque fœtibus in aluo matrum adhuc latentibus pepercere. Vt autem ista quoque minus miremur, Moabitarum impatientia facit, qui regis Idumæorum ossa de tumulo eruta, ignominiæ causa igni cremarunt. Quis erit iracundiæ finis, si neque morte eorum, quos odio habet satiatur, & in corpora quoque humo obruta desæuit? Merito igitur tantam animorum feritatem etiam in nationes incredulas vltus est deus, dicente Amos propheta: Super tribus sceleribus Moab, & super quatuor non conuertam eum, eo quod incenderit ossa regis Idumææ vsque ad cinerem. Et mittam (inquit) ignem in Moab, & deuorabit ædes Carioth, & morietur in sonitu Moab, in clangore tubæ, & disperdam iudicem de medio eius, & omnes principes eius interficiam cum eo, dicit dominus. Quod si ita infidelium impatientiam punit interdum deus, quanto magis credentium, quibus leges dedit & præcepta, & notitiam sui? Iure igitur ac merito Salomon, dum perpenderet impatientis furentem iracundiam, Graue est saxum (inquit) & onerosa arena, sed ira stulti vtroque grauior. Et prosequitur, dicens: Ira non habet misericordiam nec erumpens furor, & impetum concitati quis ferre poterit? Quid autem infelicius, quam carere misericordia & dilectione, sine qua beatitudinem cõsequi nequimus? Idcirco impatientia ipsa, quia charitati contraria est, deo etiam qui charitas est, aduersatur & repugnat, animum a cælestium contemplatione auertit, & æterni boni reddit negligentem. Impatientia enim tota de rebus terrenis est, a quibus certe quanto secedimus longius, tãto proximiores deo efficimur. Cui quidem si iungi volumus, humilitate opus est, & patientia & omni mãsuetudine, non supercilio, nõ indignatione, neque ira, quæ deus odit & execratur. Post hæc mentem quoque hominis excæcat impatientia, & quæ recta veraque sunt, non sinit dignosci neque intelli

Moabitæ

Amos. 1.

Prou. 27.

gi. Ideoque ista animi perturbati passio, maxime in iudiciis faciendis cauenda est. Nunquam enim iuste iudicabit qui iratus est. Nam si ille cui iratus fuerit, pro crimine delato mulctari merebitur, hic vlciscendi auiditate iustæ pœnæ modum excedet: aut si de rebus lis erit omissa iudicij consultatione, aduersus eum cui infensus est, ferre sententiam festinabit, & conuertet (vt in Amos propheta est scriptum) in amaritudinem iudiciū, & fructum iustitiæ in absynthium, non causam cōsiderans dū iudicat, sed personas. Nec solum iniustum verique nescium hominem facit impatientia, sed etiam si ei ratione non resistitur, ad insaniam vsque deducit. Vnde furere dicitur is, qui impatiētiæ stimulis actus, ira inflammatur. Ardent oculi, tremunt labia, frons adducitur, arteriæ clamoribus intumescunt, os distorquetur, verba sine delectu effutiūtur, facies aut rubore aut pallore suffundit, & breuiter nihil tam simile alienatæ mentis homini quam homo præter modum iratus. Quod si aspectum tā fœdo nō satis credis, facta ispice. Princeps ille sacerdotū in Chrm iratus, ipse sua scidit vestimenta. Quid autem dementius q̄ in alterū indignari, & a semet pœnas exigere? Achab etiā rex Israel, q̄d Naboth Iezraelita vineam suā ipi petenti neq; vēdere neq; cōmutare voluit, tātū furoris cōcepit, vt domū reuersus lectulo se iniecerit, panēq; nō comederit, inedia se cōficiēs, donec vxoris tādē vsus consilio, Nabotho per dolū sublato, agellū eius vi possedit. Achitophel Iudaicæ militiæ princeps, Absolonis ptes secutus, indigne ferens q illle aduersus Dauidē patrem vti suo consilio noluerit, sibipsi suspendio mortē cōsciuit. Quis insanus vnq̄ in alterū fœdius desæuit, q̄ in seipm iræ impatiens Achitophel? Recte itaque dicit, Stultum interficit iracundia. q̄ndoquidem eo vsq; insaniūt, vt nec suæ vitæ parcant, & dū in alterū sæuiendi negatur facultas, in semetipsos grassantur. Sunt ptrea q irati sanctos maledictis lacessant, sed cum dūm eadem oris petulātia prouocare non formident, minus mirum est, quod etiam seruos eius quomodo possunt offendant. de quibus quia satis paulo ante dictum sit, hoc

Amos. 5.

Facies irati.

Matt. 26.

3. reg. 21.

2. reg. 17.

Iob. 5.

Maledici in sctōs.

tantum dicendum restat, quod nec a sanguine eorum, quos deo famulari vident abstineant, cum indignatur. Quamuis enim eiusdem religionis sint cum his quos infestant, diuersis tamen moribus viuunt, semperque melioribus inuident atque aduersantur. Hinc est quod

4.Reg.6. Ioram Samariæ rex a Syris obsessus, cum fames vrbem inuasisset, quid ageret nesciebat, & ex dolore in furorem versus, mandauit interimi Eliseum prophetam, q nisi pscius cauisset, innocens regis male indignantis culpa perisset. Rex vero quia pœnitentia ductus humiliauit se, prophetam persequi desijt, & obsidione liberatus est & fame. Tantum prodest repentina praui propositi pœnitudo.

Asa. 2.Para.16 Asa quoque Hierosolymæ rex, quoniam ascito sibi Syrorum exercitu ab iuasione Basæ Samariæ regis se defenderat, coargutus ab Anani propheta, quod fiduciam habuerit in rege Syriæ & non in domino, iussit illum mitti in neruum, & dei nuncium in vincula cōijcere non fuit veritus. Sed male illi cessit ista audacia, plurimi de populo perierunt, ipse anno deinde tertio pedum dolore consumptus est.

Ierem.36. Ioachim. Sed neque Ioachimo Iudææ regi fuit impune, Ieremiæ volumen per manum Baruch scriptum, in quo mala super regno suo ventura prædicebantur, manibus discerpsisse tradidisseque igni, ipsosque voluminis autores compræhēdi iussisse: quos tos ad necem (vt scriptura ait) dominus abscondit, ac de rege pro culpa puniendo dixit, Non erit ex eo qui sedeat super solium Dauid, & cadauer eius proijcietur ad æstū per diem, & ad gelu per noctem, insuper mala quæ in volumine descripta fuerant, se adducturum affirmauit. Igit nō multo post vrbs euersa, ipse cum populo abductus est Babylonem catenis vinctus, atque in captiuitate perijt.

4.Reg.24 Herodes. Iosephi.li. 8.cap.14. Herodis tetrarchæ exercitum, parua quidem Arabum manu ad internitionem pene cæsum ideo fuisse, quibusdā ex Iudæis visum ē (vt Iosephus refert) quia Iohannem baptistam præcipue sanctitatis virum interficere ausus fuerit, vt liberius sceleratis nuptijs, qs ille arguebat, abuteretur. His exemplis discant superbi quam male indignentur aduersus eos, qui sese Chri-

sui seruitio dedicarũt. Tu qs es (inqt Apostolus) qui iudicas alienum seruum? domino suo stat aut cadit, stabit autem: potens est enim deus statuere illum. Quod si nefas est iudicare seruum dei, quanto magis eũdem odio habere iniuriaque afficere? Et si neminem simultate atque inimicitijs persequi debemus: quanto minus eos qui pro omnibus quotidie precationi insistunt, quotidie pro omnibus sacrificia offerunt, deumque nobis propitiare totis viribus contendunt; nobis baptismum, nobis peccatorum remissionem subministrant ægrotantibus assistunt, mortuos efferunt, pro elatis deo supplicant? nunquid redditur pro bono malũ, vt his infensi simus, quibus pro beneficio parem gratiam referre nõ possumus? Quod autem ne illis quidem qui tecum seculo seruiunt hostiliter irasci debeas, audi veritatis magistrum in euangelio dicentem: Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio, qui autem dixerit fratri suo rhaca, reus erit concilio, qui autem dixerit fatue, reus erit gehẽnæ ignis. Nemo igitur non reus est, qui fratri irascitur. Vitio fratris irasci rationabile quidem est, fratri autem irasci rationi contrarium est. Ex odio enim proficiscitur, quicquit mali in personam tantum confertur. Disce itaque tres esse male irascendi gradus, alium alio nequiorem. Si tacitus irasceris, & linguam a contumelia coerces, reus es iudicio, quia quod iracũdiæ motus intra te deliquit, hoc rationis iudicium, ne foris erumpat refrenauit. Grauius autem peccas, cum iratus in verba opprobrij prorumpis, tantoque magis, quanto furiosius id egeris. Rhaca hebræum est, & vanum designat, fatue autem turpius dictum est. Illa ergo impatientiæ indignatiorea est concilio, vbi adhuc pendet sententia donec vel pgrediaris irascendo vt damneris, vel regrediaris pœnitendo vt venia dignus habearis. Porro si vlterius progressus fueris, & furoris impetu in aduersum ferri non destiteris, & fratrẽ tuum quasi ex animi maleuolentia despexeris, reus eris gehennæ ignis, nisi cessabis ab iniuria, & amare incipies quem oderas. Tales ergo excursus habet impatientia, vt hominem im-

Rom. 14.

Matt. 5.

moderate furentem, vsque in abyssum inferni deuehat, & pœnis illis, quarum nullus finis est, irreuocabiliter tradat, si ei vsque ad vitæ exitum dominata fuerit.

De ira non vitiosa, sed vtili, & de ira dei. Cap. XXVI.

EST tamen ira quædam rationi parens, cum vitiis irascimur vel nostris vel alienis, hoc est, cum illa corrigi & emendari cupimus. Hinc sane & in nos voluntariam corporis castigationem assumere consueuimus, vt mortiferæ voluptatis incitamenta excludamus, & carnem spiritui repugnantem, veluti lasciuiens iumentum, fatigatione aliqua laboreque domemus. Illos vero qui curæ nostræ commissi sunt, si monitis non obtemperarint, minis verberibusque persequimur, non nocendi causa, sed gratia iuuandi, vt qui sponte se se corrigere noluerint, corrigantur saltem inuiti, ne pereant. Ira igitur ista, quia ratione nititur, non modo non culpanda est, sed etiam necessaria. Charitati enim proxima est, dum per eam hominum saluti consulitur, medicorum more qui putrescentia hulcera incisionibus cauterioque curare aggrediuntur, & morbo irati dum sæuiunt, restituendæ sanitati operam impendunt. Hinc
Eccls. 7 est illud Ecclesiastis: Melior est ira risu, quia per tristitiam vultus corrigitur animus delinquentis, tristem tantummodo vultum, aduersus æqualium seniorumque crimina ostendere oportet, ne malefacta eorum mitiore aspectu probare videamur, ira tamen abstinendum erit, ne magis exasperemus eos, in quos animaduertendi ius non habemus. Illa ira duntaxat nobis concessa est qua vel subditos corripimus ne delinquant, vel nosmet ipsos affligimus, ne malarum cupidinum blandimentis vincamur. Porro ira hæc tantum ab ea quæ prohibetur differt, quantum ratio ab insania, quantum verum ab errore, quantum denique iuuandi appetitio a cupiditate nocendi. Hanc sequamur, si nobis, si aliis quibus præsidemus consultum volumus. Illam vero brutam & irra

tionalem declinemus, tanquam & nobis & omnibus q ea vtuntur, noxiam atque perniciosam. Per hanc iustificatus est Phinces, cum virum Israelitam & Madianitidem meretricem turpiter coeũtes pugiõe confodit, per illam autem damnatus est Cain, aliique multi, qui sanguinem inocentem indignati effuderunt. In hac deum imitamur, qui peccatis offensus irascitur. In illa diabolum, qui cum malus sit, bonis inuidet, & iratus eos deiicere nititur de altitudine virtutum. Dei autem ira percutit vt sanet, mortificat vt viuificet, & meliora qdem vulnera sunt diligentis quam fraudulenta oscula odientis. Hic præterea qui diligendo vulnerat, interdum odiendo lædere desinit. Vnde loquitur; Non visitabo super filias vestras, cum fuerint fornicatæ, & super spõsas vestras cum adulterauerint. Magna ira est (inquit Hieronymus) cum peccãtibus nõ irascitur deus, Hoc est, cum peccantes punire differt. Quos autem ad correctionem affligit, de illis ait: Visitabo in virga iniquitates eorũ, & in flagellis peccata eorum, misericordiam autem meam non auferam ab eis. Nullam tamen iracundiæ perturbationem patitur deus, neq; dum corripit corrigendos, neq; dum punit obstinatos. Apud se semper placidus est atq; tranquillus, apd̃ illos vero iratus & furens qui malum quod meruerunt patiuntur. Ita nos quã minimum perturbare debet iracũdia, cum deliquentes punimus, sed mouere charitas, vt punitos disciplina nostra emendet, & a vitio reuocet ad virtutem. Publici q̃q; iudicii p̃sidem, ab odio atque ira procul esse oportet dum iudicat. Debet tñ meritas ab illis qui mali aliquid perpetrarunt, pœnas exigere siue vt ipsi corrigantur, siue vt alij reprimãtur similis pœnæ metu q̃ damnatos iuste perpeti viderint. Equidem ita reor, inter iram & iustitiam dei nihil interesse, nisi q̃d iræ vocabulum tũc vsurpet scriptura, cum peccata vindicãtur. Iustitiæ autem nomen etiam ad remunerationem pertineat bonorũ in qua nullus iræ locus est, sed benignitatis. Audiamus ergo in psalmis monentẽ: Irascimini & nolite peccare. Irascit̃ & non peccat, q non odio mouet̃ hominis

Phinees. Nume. 25. Cain. Gene. 4. Pro. 27. Ose. 4. Psal. 88 Psal. 4

cum indignatur, sed criminis, qui punit: non vt lædat, sed vt lædendo emendet, quod quidem opus non inimicitiæ est, sed beneuolentiæ & dilectionis.

De remedijs iracundiæ.

Cap. XXVII.

NOn possumus efficere, quin aliquando plus etiam quam oportet irascamur. Quandoquidem id sanctitate quoque præditis hominibus interdum contigisse satis constat. Moses iratus præuaricationi plebis vitulum adorantis, tabulas legis digito dei scriptas confregit. Idem iratus fuisse dicitur filijs Aaronis sacerdotis, quod hircum quem pro peccato oblatum comedere debuerant, totum in holocaustum obtulerint. Dauid in Absalonem filium iratus fraternæ cædis reum, vix amicorum precibus exoratus post biennium coram se apparere illum permisit. Hi tamen excusabiles videntur, quia in delinquentes animo extiterint indignato, nec sine causa irati fuerint. Sed quo pacto excusabitur nescio ipse in vtero matris sanctificatus Ieremias, vel ipse ore domini laudatus Iob? Ambo enim ob indignationem impatientiamque mentis, diei in qua nati sunt, maledixisse referuntur. Alter conquestus est quod opprobria irrisionesque perferret pro sermonibus dei, quos in populum vulgabat. Alter quod supra modum miserijs calamitatibusque oppressus esset. Quasi vero non liceat domino quicquid vult de seruis suis facere. Ionas etiam sanctus propheta mortem sibi expetiuit, indigne ferẽs, quod Niniue seruata suam fefellerit diuinationem. Vnde arguitur a domino dicente. Putas ne bene irasceris tu? Quis autem excusare illum audet, qui increpatione accusatur diuina? Quid de apostolis dicam, & his quidẽ a sapientia dei electis? nonne indignati fuisse memorantur, cum a filijs Zebedæi principatum peti audissent? Sed quemadmodum illi ab ambitione ad humilitatem & ab indignatione ad placabilitatem domini admonitionibus reuocati sunt, ita & nos quoties repentina aliqua mentis ægritudine commoti fuerimus, quã primũ

Moses. Exo. 32 Leu. 10 Dauid. 2. Reg. 14 Iere. 20. Iob. 3. Ionæ. 4. Apostoli

ad æquanimitatis remedia recurramus. Morbus inueteratus plus laboris exigit in medendo, recentis vero facilis curatio est. Primum cauendæ tibi sunt contentiones, & eorum qui natura iracundi sunt, consortia fugienda, litibus foroque abstinendum, dicente Apostolo. Seruum dei litigare non decet. Cum nemine pertinaciter contendas, quia arrogantiæ vitium est. Delatoribus non facile credas, neq; de absente obtrectantiū iniuria irascaris. Inualidus est ad lædendum qui tibi coram negotium exhibere non audet. Quod si præsentiū offensam moderate ferre debemus, quanto magis absentium? Si contigerit vt iræ motum concipias conceptum reprime; & quod intra te natum est, intra te & moriatur, nec verba exterius prorumpant nec opera. Audi psalmistam dicentem, Turbatus sum, & non sum locutus. Et iterum, Cor meum conturbatum est intra me. Abortiuum igitur fiat, quicquid iracundia intra te conceperit. Parum concepta indignatio nocet, edita multum. Viperarum genimina sunt, quæcunq; parere solet furor. Irascimini & nolite peccare, ait Apostolus, sol non occidat super iracundiam vestram. Irasci, hominis est: per iram non peccare. Christiani est. Illis autem solem iustitiæ occidere credas, qui iram in odium conuertunt. Nunquam cito in alterum excandescas, dilatio incipientem sedabit motum. Obserua itaq; Iacobi apostoli præceptum: Sit (inquit) omnis homo velox ad audiendum, tardus ad loquendum, & tardus ad irā. Ira enim viri, iustitiam dei non operatur. Obliuiscere iniuriæ, & de vindicta ne cogites. Impatientiæ vitium est vlcisci cupere. Patientiæ autem virtus, offensam memoria non retinere. Diuinæ legis est præceptum: Non quæras vltionem, nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum. Deum time, & irasci quoq; timebis. Obserua Apostolum dicentem: Omnis amaritudo & ira & indignatio & clamor & blasphemia auferatur a vobis, cum omni malitia. Cui sententiæ Salomō astipulatur, dicens. Aufer iram tuam a corde tuo, & amoue malitiam a carne tua. Hoc ipsum sanctus propheta in psalmis iubet cū

2. Tim. 2.
Psal. 77
Psal. 108
Eph. 4
Iaco. 1.
Leu. 19
Eph. 4.
Eccl. 11

ait. Quiesce ab ira, & derelinque furorem, noli æmulari vt malefacias, quoniam qui malignantur, exterminabuntur. Nihil existimes laudabilius, nihil Christiano dignius placabilitate atque clementia, & rursum nihil indecentius neque fœdius immanitate, superbia, ira, impatientia. Reticulum iecoris offert domino, qui toleratione superat iracundiam. In iecore enim in ipso
Leui.4 humore fellis, iræ receptaculum esse creditur, & quoniam hoc sacrificium in lege pro peccato offerri iussum fuit, puto quod is qui in omnibus patiens fuerit, & præteritorum criminum facile veniam consequetur, & in futurum innocentiam custodiet: seruata autem innocentia, inter beatos computabitur. Super omnia vero proderit, mente reuoluere, tum quæ patientibus proposita sint præmia, tum qualia impatientibus tormenta. Cogitare quoque quanta pro nobis pertulerit dominus, quanta omnes, qui nunc cum illo sunt sancti, vt tali domino digni inuenirentur.

De benedicendi studio. Cap. XXVIII.

POst hæc optimum erit, ad seruandam erga omnes humanitatem animique mãsuetudinem, benedicentiæ linguam assuescere, ac semper veluti immane præcipitium, sic euitare maledicti verbum. Omnibus benedicere, & ne maledicentibus quidem maledicta re-
Eccle.3 ferre, magnæ constantiæ, magnæque tolerationis indi-
Gen.37 ciũ est. Benedic liberis tuis, quia scriptum est: Bñdictio
Gen.49 patris firmat domos filiorum. Benedixit Isaac filio suo Iacob, & domino annuente cuncta quæ illi in votis fando congesserat, feliciter successerunt. Ipse etiam Iacob vita decedens, benedixit nepotibus suis Manassæ & Ephraim, diuinitusque inspiratus futuras filiorũ sor-
Luc.24 tes cecinit. Bñdic seruis tuis. Chrs dñs benedixit discipulis suis. Etenim sicut Lucas ait, ab eis in cælũ recessurus, eleuatis manibus bñdixit eis, oñdens quod quicunque sua bñdictione se dignũ exhibuerit, ipm in cælũ euntem sit secuturus. Benedic populo tuo. Moyses & Aaron sa-

cerdos benedixerunt populo,& apparuit gloria domi Leui.9.
ni oĩbus q aderant;vt ait scriptura.Vt ergo benedicen-
tium merita testaretur,mirã manifestamq; sui plendo
ris visionem oculis humanis obiecit dominus,& q̃tum
sibi benedicta seruorũ suorũ placeant, aperte significa-
uit. Atq; vt benedicẽdi magis studiosos redderet,ipse q̃
modo bñdicarit docere voluit.Sic,inq̃t, benedicetis fi- Numi.16
liis Israel,& dicetis eis;Benedicat tibi dominus, & cu-
stodiat te;ostendat dominus faciem suã tibi, & miserea
tur tui:cõuertat dominus vultum suum ad te,& det ti
bi pacem. Vtq; sciamus omnibus benedicendũ esse, idẽ
dñs in euangelio,p̄ maledictis q̃q; iubet referri bñdicta,
dicens. Bñdicite maledicentibus vos, & orate p̄ perse- Luc.6.
quentib.vos. Moses diem suũ obiturus,cõuocatis tribu Deut.33.
bus ne intestatus decederet,singulis bñdixit,& q̃ futu-
ra erant simul prophetauit.Quis igitur dubitet, qñ illi
spiritu sctõ repleantur,q̃s benedicere, beneq; oĩbus o-
ptare plurimum delectat? Salomon, cui cælitus infusa
sapientia erat,arca in templo collocata, victimisq; im- Solomon
molatis,benedixisse dicitur ecclesiæ Israel, templumq; 3.Reg.8.
dedicasse. Sed qm̃ iuxta Apostoli sententiam,Templum
dei sanctum est q̃d estis vos,templo dei benedicit,quis-
quis fideli populo bñdicta impendit. Discãt nostri tem
poris episcopi promptiores esse ad bñdicendum,ne tem
plo dei maledixisse arguantur,cum temere & non meri
to aliquem fuerint execrati. Semper tutius est in bene- Duo bene
dicendo quam in deuouendo errare. Sciendum p̄terea dictionum
duo esse benedictionum genera,alterum spiritale,alte- genera.
rum terrenum. Spiritalis benedictio de virtutibus est p̄
mioq; earum,terrena de diuitiis,de frugum hubertate
de corporis incolumitate,de honoribus,de victoria sub
iugationeq; inimicorum,& aliis huiusmodi,quæ in Le-
uitico promittuntur obseruatoribus mandatorum dei
Qua qdem in re q̃ri potest,cur multi prophetæ sanctiq; Quæstio
legis, qui p̄ceptis diuinis pro sua virili semper obtem-
perabãt,egestates,angustias,persecutiones passi sint,&
post illos apostoli Christi,martyres,aliiq; fideles?quia
certe illa terrena bona,ciuitates,prouinciæ,regna so-

lent appetere, turba videlicet in perferendis angustijs minus fortis, ne tententur supra id quod possunt. Sanctos vero atque perfectos, vt appareat quam constantes, quam firmi sint in contemnendis omnibus quæ diu stare nequeunt, & in illis quæ æterna sunt diligendis, necesse est aduersitatibus ærumnisque probari. Neque ideo fit illis iniuria siue dolus, quod terrenis bonis minus abundent, quando ea ipsimet quidem præ cælestiũ desiderio contemnunt atque aspernantur, maluntque in aduersis experiri, quam in prosperis otio torpescere. Prospera enim plerunque ad ignauiam compellunt, aduersa magis incitant ad virtutem. Quæ iusti patiendo spiritalium benedictionum gratiam acquirunt, bonis vtique non his modicis & caducis, sed illis ingentibus & æternis fruituri, quæ pressius euidentiusque in euãgelio quam in lege promissa sunt. Quanquam lex quoque spiritalis est, si tollatur velamen, & ea quæ scripta sunt, nõ omnia iuxta literam intelligantur. Spiritalis benedictionis meminit Apostolus, vbi ad Ephesios scribens, ait. Benedictus deus & pater domini nostri Iesu Christi, qui
Ephe.1. benedixit nos in omni benedictione spiritali in cælestibus in Christo. Profecto qui huius benedictionis particeps est, eius conuersatio in cælis est, non in terra. Proinde nec terrena bona ad eum spectant, qui his expeditus, capere properat cælestia. Nos ergo talem ante oĩa benedictionem, tam proximis nostris quam nobis ipsis impartiri semper optemus & precemur, qua impetrata nec aduersa efficere poterunt, vt indignemur, nec prospera vt lasciuiamus. Bona igitur & dicamus omnibus & optemus, ita tamẽ vt semper animæ ratio habeatur magis quam corporis, vt quod cuique ad beatitudinem adipiscendam accommodatius futurum sit, hoc ei in præsenti tempore contingat, siue id triste putatur, siue lætum, cum nihil tam graue sit, vt id non eleuet spes bonorum quæ promissa nobis expectamus. Sic igitur benedicatur omnis homo qui timet dominũ, vt exuberet frugibus virtutum, vt bonorum operum fœcundus sit, vt animæ sanitate perfruatur, vt hostes inuisibiles vincat

& omnes carnis molestias superet, fide firmus, spei plenus, charitate feruidus, & ad bona tandem perueniat sempiterna; benedicatq; ei dominus ex Syon, qui fecit cælum & terram. Hic quippe benedicendi mos Apostoloꝝ proprius fuit, vt eoꝝ scripta testãtur. Omnes fere Pauli epistolæ sic finiuntur, vt eis ad quos directæ sunt gratiam precentur & pacem, non huius mundi pacem vel gratiam, sed dei patris & domini nostri Iesu Christi & spũssancti. Nihil ei deesse poterit, quem vbique dei gratia comitabitur. Qui autem linguam suam ad bene dicendum assuefecerit, hic vere Christi seruus habebit, illoꝝ in cælo copulandus consortio, quorum morem in terra fuerit æmulatus. Apostoli.

De maledicẽdi neqtia. Cap. XXIX.

VT autem benedicendi studio diligentius incũbamus, opportunũ videtur nunc scrutari, quantum mali maledicis & impuræ linguæ hominibus ꝓpositum sit. Semeim cuius maledicta patienter pertulerat rex Dauid, vltus est postea rex Salomon: & ille q regem incessere ausus fuerat, capite mulctatus pœnas dedit, non ab eo hoc passus cui iniuriam intulerat, sed ab eo qui punire debuit aliis illatam, domino iubẽte: Principi populi tui non maledices. Magis tamen pœna illa verenda est, de q̃ Apostolus ait, maledicos a regno dei excludendos cum fornicariis & idolorum cultoribus. Qui autem inde repulsi sunt, eos ad inferos cruciari certum est, quoniam impii ac scelesti non solum bono summo priuantur, sed etiam suppliciis ascribuntur æternis, ita vt lingua nequam nulli pernitiosior sit, quã ipsi cuius est. Mordet alios maledicus, & semet maledictionis suæ telo conficit, similis viperæ illi, q̃ cũ manũ Pauli apostoli mordicus apphendisset, nihil illum læsit, sed ipa in ignem excussa & exusta periit. Perire non debuit dicet aliqs, q̃ non læsit; sed ideo non læsit, qa deo prohibẽte lædere non potuit, periit aũt quia lædere voluit, & mortẽ q̃ alteri inferre tentauit, iuste ipa pertulit. Sic maledic⁹ dũ oris sui ꝓcacitate alios offẽdere cõcupiscit,

3. Reg. 2.
Exod. 22.
1. Cor. 6.
Actu. 28.

Exod.21. licet non offendat, tanq̃ si offenderit, pœnas dabit. Vnde in lege scriptũ est: Non solũ qui percusserit, sed etiam
Leuit.19. qui maledixerit p̃ri suo vel matri, morte moriat̃. Et in alio loco: Non maledices (inquit) surdo, nec coram cæco pones offendiculum. Maledicit surdo, qui de absente obloquit̃. Cæcum offendit, qui opprimit incautum. Hinc etiam ait: Non eris criminator & susurro in populis. Denique adeo magnum vitium est maledicentia, vt probis honestisque viris interdicta sit cũ maledico consuetudo, dicente i Prouerbiis Salomone: Remoue a te os pra
Prou.4. uum, & detrahentiũ labia sint procul a te: De quibus Ie
Ieremi.9. remias ait: Sagitta vulnerãs lingua eorum. Vulnerãt eñ & illos qui libenter in alios dicta auscultãt, & illos de quibus dicta sunt, si impatienter tulerint. Ipsi tñ qui
Osee.7. detrahunt, multo magis sibi q̃ aliis nocent, domino per Osee prophetam succlamante ac dicente, Cadent in gladio principes eorum a furore linguæ suæ, id est, qui alios linguæ suæ petulantia peruertunt, ipsi cadent gladio diuini iudicii, de quo surgere vltra non poterunt,
Quæstio. cum corruerint in interitum sempiternum. Quæris quare in prophetis & in psalmis leguntur maledictiones. Illæ quidem non ex odio execrantis, sed ex vaticinio futurum prædicentis editæ sunt, & cum sanctorum in scripturis maledicta, iudicis dei sententiæ sint nobis qui futurorum ignari sumus, maledicere nemini licet, nisi for
Galat.5. te cum hæreticos impiis assertionibus ecclesiam perturbantes, apostolica autoritate deuouemus. Hoc egit Pau
Actu.8. lus, cum Galatis, quos docuerat, a pseudapostolis timeret, Vtinam (inquit) abscindantur, qui vos conturbant. Maledixit & Petrus Simoni mago, q spiritus sancti donum venale putauit, pecuniam offerendo, vt miracula faciendi potestatem acciperet. Omnes itaque qui peruersi aliqua doctrina, rectæ religioni aduersant̃, quia deo iniuriam faciunt, sub anathemate censentur, vtpote diuersi ab ecclesia, & non Christi, sed satanæ membra facti, pro quibus tamen oramus, vt domino miserante errorem suum agnoscant, & conuertantur, & salui fiant. Atque ita eis etiam quorum impietatem maledicimus,

benedicere solemus, dum illos ab ignorantiæ tenebris ad lucem veritatis reuocari cupimus & precamur. Maledictio vero quæ illis infertur, qui maledicendi non sunt, plerumque diaboli suggestione fit. Et tunc quidem imitandus nobis erit Balaam ariolus, qui (vt in Numeris legimus) a Balach Moabitharum rege conductus, vt malediceret Israelitis Et econtrario a domino iussus vt benediceret, maluit deo quam regi obtemperare, atque pro maledictione intulit benedictionem. Amalech deuorans interpretatur, eumque designat, qui deuorare animas hominum concupiscit. Sed qui Balaam est, deprehensis inimici dolis, magis quæret benedicendo obsequi deo, quam maledicendo diabolo. Qui enim obsequetur deo, merebitur præmium, qui diabolo, supplicium.

Balaam. Nume. 22.

De calumnia & detractione. Cap. XXX.

AD hæc, quoniam omnis offensa quam per linguæ intemperantiam alicui irrogamus, maledictum dici potest, etiam ille qui conuitiatur, quique famam carpit aliorum, non minus maledicus est, quam qui deuotatione aliquem damnat. Conuitiis autem contendere atque rixari, insanire est, dicente Salomone, Omnes stulti miscentur contumeliis. Et iterum, Labia stulti miscēt se rixis, & os eius iurgia prouocat. Tales quippe clementissimum dominum ad iracundiam prouocāt, hisque per Sophoniam prophetam minatur dicens, Audiui opprobrium Moab, & blasphemias filiorum Ammon quæ exprobrauerūt populo meo, & magnificati sunt super terminos eorum. Propterea viuo ego dicit dominus exercituum, deus Israel, quia Moab & Sodoma erit, & filii Ammon quasi Gomorrha. Ad inferos ergo præcipites delabentur Sodomæ & Gomorrhæ vrbium instar, qui linguam a contumelia probroque non coercent. Nam hoc quoque illorum vitium est, quod tam impatientes ad ferendam contumeliam sint, quam auidi ad inferendam. Gaudent insilire dorsis aliorum, suo autem velut in do-

Prou. 20.

Soph. 2.

miti equi neminem admittunt. atque hæc ferme natura contumeliosorum est. Eadem ratio detractorum habet, nisi quod minus ei credit quod iratus opprobrat, quam qui odium celans de moribus pronunciat alienis, vt quem ipse insectatur, aliis quoque dissimulata inimicitia facilius odibilem reddat. Sed videamus qualiter & hi a domino plectantur. Maria, quoniam Moysen probro taxauerat, lepra perfunditur, & extra castra propellitur, Illis etiam qui de populo ipsum contumaciter offenderant, denegatum fuit terram ingredi promissionis. Ex quo apparet, detractores ab ecclesiæ communione alienandos, & promissam fidelibus paradisi regionem non ingressuros, nisi ad pœnitentiam conuersi sese correxerint. De isto hominum genere Psalmista ait; Exacuerunt vt gladium linguas suas, intenderunt arcum, rem amaram, vt sagittent in occultis immaculatum. quibus & imprecatur, dicens; Muta fiant labia dolosa, quæ loquuntur aduersus iustum in superbia & abusione. Quin etiam ipse dominus minacibus admodum verbis aggreditur detractorem, dicens; Os tuum abundauit malitia, & lingua tua concinnabat dolos. Sedens aduersus fratrem tuum loquebaris, & aduersus filium matris tuæ ponebas scandalum. Hæc fecisti, & tacui. existimasti inique quod ero tui similis? arguam te, & statuam illa contra faciem tuam. Et quoniam nihil terribilius est, quam incidere in manus furentis domini, subdit propheta & ait; Intelligite nunc hæc qui obliuiscimini deum ne quando rapiat & non sit qui eripiat, Et paulo post, Deus conteret (inquit) dentes eorum in ore eorum, molas leonum confringet dominus. Quorum dentes? quorum leonum molas? illorum vtique de quibus alibi ait, Filii hominum dentes eorum arma & sagittę, & lingua eorum gladius acutus. & alibi, Acuerunt (inquit) linguas suas sicut serpentes, venenum aspidum sub labiis eorum. Quos etiam damnandos declarat, dicens, Caput circuitus eorum, labor labiorum ipsorum operiet eos, cadent super eos carbones, in ignem deiicies eos, in miseriis non subsistent. Per carbones & ignem & miserias, pœnæ designantur inferni, cæte-

Num. 12. Num. 14. Psal. 63. Psal. 57. Psal. 56. Psal. 13.

ris atrociores, quales reor & ille diues patiebatur, totus quidem ardens, linguæ tamen magis sentiens ardorem. quam solam refrigerari frustra petiit, ex quo apparet quam graue peccatum sit detractio, quæ talem meretur animaduersionem. Quod si melius est (vt Salomon ait) bonum nomen quam diuitiæ multæ, nõne magis peccat qui famam aliorum praua suggillatione denigrare conatur, quam q bona diripit, & innoxios exuit opibus. Vnde idem dicit; Cogitatio stulti, peccatum est, & abominatio, hominum detractor. Et hũc quidem ueluti pestem quandam nos fugere suadet, dicens; Cum detractoribus non commiscearis, quoniam (inquit) repente consurget perditio eo℞, & ruinam vtriusq; quis nouit? Periculosa est enim cum peruersis conuersatio, ne ipse quoque peruertaris, & vna cum illis pereas. Nõ solum ergo cauendos esse, sed etiam detestandos docet Dauid cum ait: Detrahentem secreto proximo suo hunc persequebar. Si quando in eiusmodi hominem incidere contigerit, non præstemus aures, ora auertamus, nõ delectari nos, sed offendi suis sycophãtiis malignus nugator cognoscat, & pudore confusus obmutescet. Id q̃q; Salomon testatur dicens: Ventus aquilo dissipat pluuias, & facies tristis linguam detrahentem.

Lucæ.16
Eccle.7
Proue.24.
Ibidem
Psalm.110
Proue.25.

De delatorum malignitate. Caput. XXXI.

Delator etiam qui suis criminationibus discordias conserit, maledicitur in Ecclesiastico, vbi scriptum est, Susurro & bilinguis maledictus. Multos enim turbauit pacem habentes. Et flagelli (inqt) plaga liuorem facit, plaga autem linguæ comminuet ossa Cui simile est illud Salomonis, Iaculũ & gladius & sagitta acuta, homo qui loquitur contra proximum suum falsum testimonium. Delatorum enim ea quoq; malignitas est, vt vbi vera crimina quę deferant, desunt, falsa confingant, & mentes nimis credulas mendacio peruertant, & vbi quietis ac pacis triticum satum est, superseminent zizania tumultus & dissensionis, & hi qdem

Eccle.28.
Proue.28.

Psal.11 prophetico ore condemnatur cum dicitur: Labia dolosa in corde & corde locuti sunt, disperdat dominus vniuersa labia dolosa. In corde & corde loquitur delator, quia duplex est, simulat se amicum illius, ad quem crimē defert, cui tamen auferre nititur quod amabat, eum cui ipse amicus erat accusando. Disperdet autem huiusmodi accusatorem dominus, quia siue falsum, siue verum dixerit: non voto corrigendi proximū suum, sed in inuidiam mittendi verba profert. Cui iterum propheta

Psal.51 pœnam denuntiat increpando ac dicendo: Dilexisti omnia verba præcipitatiōis lingua dolosa, propterea deus destruet te in finem, euellet te, & emigrabit te de tabernaculo tuo, & radicem tuam de terra viuentiū. Sunt præterea qui assidue contentionibus seruiunt, litigant

Pro.17 iurgantur, de quibus Salomon ait, Qui meditatur discordias, diligit rixas, & qui exaltat os suum, quærit ruinam. Interdū de re leuissima inter se dissidētes ad maximos furibundi prorumpunt clamores, inde ne manib. quidem temperant. De verbis enim ad verbera facile peruenire, proprium contentiosorum est atque contumaciū. Cumque diu obstinatis animis fuerit altercatum, sanguine & cædibus pertinax finitur cōtentio, vsque adeo noxium esse solet, nolle linguæ moderari, & superbiæ vitio ab altercationibus non recedere. Recte itaque Iacobus

Iaco.3. Apostolus, Vbi zelus (inquit) & contentio, ibi incōstan

Ecc.28. tia & omne opus prauum. Scriptum est autem, Abstine a lite, & minues peccata. Multiplicantur quippe nequitiæ, iracundia exardescit, concipitur odium ex quo mala ingentia oriri solent si lingua a velitatione non cohibeatur. Reliquum est, vt qui ita obduratus fuerit,

Pro.7. diabolo flagellandus tradatur, & hoc iuxta Salomonis sententiam dicentis; Semper iurgia quærit malus, angelus autem crudelis mittet contra eum. Neque enim potest particeps esse æterni boni quod mitibus datur, neque expers esse malorum quæ pessimū quæque manent quia malis mentē animūque nō auerterit, & odiī sermonibus nō ab

Ibidem stinuerit. Vnde rursum Salo. ait. Qui peruersi cordis est nō inueniet bonū, & qui vertit linguā, incidet in malum.

De maledicentiæ vitandæ cura. Caput. XXXIII.

VT aũt cuncta maledicentiæ vitia deuitemus, ĩponendũ est ori frenum taciturnitatis. Quemadmodum loquacitas prona est ad lites & contentiões ita silentium quietis & placabilitatis est custos. Vir linguosus (vt in psalmo dr̃) non dirigetur in terra. Et in ꝓuerb. Vidisti hominem velocem ad loquendum, stultitia magis speranda est, quam illius correctio. Et iteꝫ: Sicut vrbs patens, & absq; murorum ambitu, ita vir q non potest in loquendo cohibere spiritum suũ. Sicut ergo vrbs illa quam mœnia nulla protegunt, facile aditũ præstat inimicis, ita inconsulta garrulitas peccatis blãde subeuntibus aperit ianuas cordis. Cor autem quo repletum fuerit, hoc per oris claustra effundet cum in verba proruperit. Ex abundantia enim cordis os loquitur: quæ procedunt de ore, de corde exeunt, hominemque coinquinant. E diuerso autem scriptum est: Qui odit loquacitatem, extinguit malitiam. Tacitus et sensatus honorabitur. Recordatus est Iob, duo q̃dam se fando emisisse, quæ emissa nollet, & ait: Manum meam ponam super os meum: vnũ locutus sum, quod vtinam non dixissem, & alteꝝ, quibus vltra non addam. Hunc igitur imitemur, & pœniteat nos verbositatis, qua certe non bis, sed millies lapsi sumus: quodque multiloquio nos deliquisse meminimus, silentio emendem⁹. Bonos viros taciti audiamus, vt discamus. Caueamus autem cum malis multum loqui, ne subuertamur. Rapsaci Assiriorum duci, cum Hierosolymam obsedisset, & plebem verbis ad deditionem sollicitaret, nihil respondere permisit Ezechias rex, & suos tacere iussit. Corrumpunt eñi bonos mores colloq praua. Seueꝝ Sulpitium q diui Mart. Thuronensis epi vitam scripsit, cum se iam in senectute sua deceptum a Pelagianis agnouissent, silentium vsq; ad mortẽ tenuisse Hieronymus tradit, vt q̃d per dicacitatem deliquerat, tacendo dilueret. Et tu

Psalm. 139
Prouer. 29
Pro. 25
Eccl. 19
Isaiæ. 36.
Sulpitius. Seuerus.

ne lingua labaris, obserua quando loqui, quando tacere debeas, A Salomone diuinæ sapientiæ viro est dictũ
Eccls.5 Tempus tacendi, tempus loquẽdi. Os tuum aperi discere volentibus: Contendere autem rixarique parantib. claude: neque nisi necessitate cogente respõdeas, nisi vtilitate suadente loquaris. Quicquid præterea dicitur, superuacaneum est. De omni autem verbo otioso redditu ri sumus rationem in die iudicij. Quod si de otioso, qd de turpi? quid de mordaci? quid de rixoso iram inimicitiasq; prouocante? Audi Apostoli præceptum: Stultas
2.Tim.2 & sine disciplina quæstiones deuita, sciens quia generant lites: seruum autem domini non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes, docibilem, patientem, cum modestia corripientem eos qui resistunt veritati. Et iterum: Omnis sermo malus (inquit) ex ore vestro non procedat, sed si quis bonus, ad ædificationem fidei, vt det gratiam audientibus. Audi & prophetam
Ephe.4. Psal.33 dicentem: Quis est homo qui vult vitam, & diligit dies videre bonos? prohibe linguam tuam e malo, & labia tua ne loquantur dolum. diuerte a malo, & fac bonum, inquire pacem & persequere eam. Audi etiam Apostolorum principem Petrum. Nolite reddere malum
1.Pe.3. pro malo, nec maledictum pro maledicto, sed econtrario benedicite: quia in hoc vocati estis, vt benedictionem hæreditate possideatis. Memento quoq; quod indignus habet monachi nomine, q tacere nescit cũ oportet, dicente Iacobo apostolo: Si quis putat se religiosum,
Iaco.1. non refrenans linguam suam, sed seducẽs cor suum, huius vana est religio. Deinde ait: Si quis ũbo non offendit, hic perfectus est vir, potest etiam freno circumducere totum corpus. Potest ergo omnibus corporis sensibus imperare, q sic linguæ suæ fungitur officio, vt non delinquat. Recordare etiam ideo duas quidem te habere aures & os vnum. vt multa audias, & pauca loquaris. Lingua si bene vteris, iuuat, si male, perimit. Salomonis hæc sententia est dicentis, Qui custodit os suum custodit animam suam, qui autem incõsideratus est ad
Iacob.3 Pro.3. Proue.15. loquendum, sentiet mala. Et iterum, Lingua placabilis

lignum vitæ, quæ autem immoderata est, conteret spiritum. Et rursum, Responsio mollis frangit iram, sermo durus suscitat furorem, lingua sapientum ornat scientiam, os fatuorum ebullit stultitiã. Quæ igitur dementia est, cum tui arbitrij sit linguam facere bonam, committere potius vt facias malam? Beatus es si cũ beato Iob dicere poteris. Non inuenietis in lingua mea iniquitatem, nec in labijs meis stultitia personabit. Iob. 6. Beatus es, si tibi ad dominum conuerso cum Ieremia gloriari licebit, dicente, Quod egressum est de labiis meis, Ierem. 17. rectum in conspectu tuo fuit.

In fine operis peroratio. Ca. xxiij.

Ad finem tandem operis deo auxiliante peruentum est. Cui soli gratias agimus atq; habemus confitentes eius esse beneficium, quicquid a nobis recte institutum recteque tractatum fuerit. Nihil autem non recte dicitur, quod cælestis disciplinæ veritate firmatur. Quare omnes equidem, qui ista legent, rogatos volo, ne forte incompti impolitique sermonis mei asperitate offendãtur, ad ipsas dũtaxat diuinæ scripturæ autoritates atque sensus animum applicent, & quod salubriter monentur, hoc etiam omni studio perficere curent, vt sanctæ religioseque viuendo vitam illam acquirant, qua melius feliciusq; optari queat nihil vitam inquam illam quæ non in terra habetur, sed in cęlo, incorruptibilem, immortalem, æternam, beatam, gloriosam, bonorum omnium plenissimam, & nullius participem mali, non philosophis, non oratoribus, nõ poetis promissam, sed in Christum credentibus diuinæque obtemperantibus legi, hoc est, pietatem iustitiamque colentibus. Nihil itaque vobis proderit o philosophi, scite subtiliterque ratiocinari, nisi etiam innocenter integreque vixeritis. Neque vobis rethores ornate copioseque dicere vlli erit emolumento, nisi compti & exculti ỽtutibus incesseritis. Neq; eñ vobis qui in bicipiti somniastis Parnaso, in componendis poematibus Homero atq; Vergilio esse pares vsui erit, nisi profliga-

Phlosophi. Oratores. Poetæ.

ta vitiorum labe, morum puritatem atq; munditiam retinueritis. Huc igitur vota, huc studia vestra conferantur, vt si minus liceat eruditionem simul & virtutem possidere, magis optetis probitatem sine doctrina quam sine probitate doctrinam. Quod si fidem, spem, atq; charitatem sancte colueritis, beatitudinis præmia deo largiente capietis. Ipsis autem qui ad illa perueniunt, impartitur & scientia plenior, & eloquendi ratio præstantior, & virtus omni ex parte perfectior, quam nullus vnquam mortaliũ aut habuerit in terra, aut habere possit. Vbi enim beatitudo ẏa, ibi & omnibus animi bonis referta possessio. Quod si Paulus ad tertiũ raptus cælum, audiuit arcana verba, quæ non licet homini loqui, si nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, q̃ta præparauit suis cultoribus deus, profecto ista quæ oculis cernimus, quæ auribus excipimus, quæ mente cõplectimur, illis quæ omnem sensum superant, nullo modo valent comparari. Nihil igitur vobis ad summam felicitatem defuturum speretis, si non defuerit virtus. Cuius quidem leges atq; præcepta in his libris satis (vt reor) abũdeq; a me relata sunt, non ea inquam præcepta, quæ homines qui errare possunt, tradant, sed quæ ipse hominum angelorumque conditor deus, in quo solo nullus omnino cadere potest error, tribuit nobis. Ipm ergo audiamus, ipsum sequamur, ad ipsius doctrinam, vitam moresq; cõponamus, si ad ipsum, vt summo illo indicibiliq; bono semper fruamur, volumus peruenire.

EVANGELISTARIVM Marci Maruli viri disertissimi, & euangelicæ eruditionis veri doctoris, finit.

AD DOMINUM GUNTHERUM DE FIDE Meginhardi Præfatio.

CUM ME NEGOTIOSISSIMI magistratus cura implicueris, instas tamen & vrges dulce decus meum Gunthere, haud sane dixerim, vtrum vereců-dius an cupidius, vt nouam opam nõ tam arduam, & difficilem, q̃ plane impossibi-lem suscipiam. Vñ apparet, ꝙ iniuncti muneris modum perfunctoria metiris æstimatione, dum aliquid ei adij ciendum sperare præsumis. Equidem si excubiæ no-stræ solis adolescentum ingenijs liberali eruditione ex-colendis assiderent, q̊d vnicum curriculum pleraq; ve-terum studia sibi vendicarũt, laboris mala famæ nomi-nisq; momenta mihi pensarent. Verum nunc qui præfe cti scholaꝝ habentur, gemina pro ecclesiastico vsu fun-ctione multantur. Primas enim partes formandis mori bus impendunt, secundas vero literarum doctrinæ insu-munt. Quorum vtrumuis cum tantũ in curas assurgat, tum vero compositum humanis viribus sustineri nõ va let. Nemo certe nisi expertus, hanc solicitudinem nouit expendere. Verũtamen ego voluntate tua cui me vnice deuoui, adductus, in hoc quasi ꝑludio infernalium pœ-narum, tibi exerceri patior, maxime cum iam propin quo suscepti actus, plaudite optatissimo ꝑsonam hanc operosissimam deponendam deo propitio auspicer. Illa vero sarcina, qua nunc humeros nostros onerare dis ponis, non tam me premit, q̃ elidit; nec tam difficulta te grauat, q̃ horrore exanimat. Luculentissime qppe di ctum est, qa etiam ỽa de deo dicere periculosum est. Fla gitas enim, vt de fidei symbolo compendiosum tibi ela borem opusculum, in eum scilicet modum, vt & catho licæ ỽitatis integritas eluceat, & hæreticæ prauitatis venena, qbus eam homines perditissimi aspergere & vi olare conati sunt, expressis autorum nominibus deno

tentur. Quam rem cum præcipui ecclesiarum doctores, studio sacrarum literarum flagrantissimi, vsu earumexercitatissimi, ingeniis acutissimi, alij penitus cum idipsum postularentur, declinauerint: alij cum multa deliberatione vix aliquãdo annuerint, quis non iustissima indignatione temerarii me, immo sacrilegi incepti condemnet, vt tale quid audeam, qui vix summo ore, & primis (quod dicitur) labris hæc diuina libaui. Sed parcant exagitare nostrum pudorem. Nemo in me accusator atrocior me ipso, nemo censor seuerior, & tanto magis supra alios, quanto meipsum familiarius per omnia noui. Nec enim sic amator mei sum, vt meam ingenii exilitatem, oris angustiã scire fastidiam. Adde huc, quod in hoc genere scriptorum maxime pertimescẽdum est, vitæ labem & conscientiæ infirmitatem. Quæ cum in exercitiis communium studiorum occupato non ita magno sint impedimento, in hac parte perniciosa mihi plane intelligo. Quis enim non videat parem mereri damnationem eum, qui sacramentum dominici corporis indignus assumat, & eum qui verbum dominicũ prophanis corruptus moribus tractare præsumat? vides igitur facile nimis, vt verius aliquid non dicam, tantæ rei efficiendæ de me præsumptam opinionem, quam tibi qui tam deliberato & inoffenso iudicio alia soles exigere, indulgentior forsan erga me beneuolentia induerit. Sed quia singulare bonum obedientiæ sic impensæ diuinis commendatur eloquiis, vt qui ei resultauerit, frustra nomen Christianum vsurpet, non ausim pro virili quidem parte non præstare quod iubes, si tamen diuini fauoris aura vela nostra non destituerit. Et quia rudis adhuc tyro in his castris abs te cogor militare, nolo quis arbitretur rudimenta nostra superba aliqua temeritate grassari, scilicet vt quod semel effutiam, sacrosanctum iudicem, quin potius quicquid erit quod nobis superna gratia irrorauerit, hoc ad suum veritatis fontem syncera & plenaria laude reuocetur. Si quid vero meum .i. falsum, effudero (q enim mendacium loquitur, de suo loquitur) non ego id deprehensum peruerso tuta-

bor patracinio, sed tam seuera quam debita animaduersione error meus a suo ipsius parente iugulabitur. Vt ergo liberiore quodam spatio ea quæ intendimus, in hoc quasi spectaculo possint exponi, altius ordiendum videtur. Pauca enim de ipsa fide, nonnulla de varietate symboli perstringemus, tum demum ipsum symbolum, & pestes hæresum insigniores illis, & quasi capitales, & q̃ maxime in ipsam symboli regulam offendant, deo propicio persequemur.

St igitur fides, vt Apostolus ad Hebræos scribens diffinit, sperandarum rerũ substantia, argumentum non apparentum. Quænam sint quæ fidelium pietas expectare & sperare debeat, ita copiose in latissimo diuinarum scripturarum campo diffusum est, vt nemo in hac q̃dem parte suam ignorãtiam possit excusare. Vt enim aliquanta de infinitis breuissime attingam, ipsa veritas in euangelio ait: In resurrectione neq; nubent, neq; nubentur, sed erunt sicut angeli dei, & iterum. Fulgebunt iusti sicut sol in regno patris eorum. Apostolus etiam: Mortui inquit estis, & vita vestra abscondita est cũ Christo in deo. Cũ em̃ Chrs apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria, ad Corinthios etiam, oportet ait, corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem. Iohannes q̊q; dicit: Dilectissimi filij dei sumus, & nondum apparuit q̃d erimus, scimus qm̃ cum apparuerit, similes ei erimus, qm̃ videbimus eum sicuti est. Hæ sunt res sperandæ, quaꝝ substantia fides esse dr̃. Sed q̃nam mõ vt fides substantia sit asserit? An non omnis substantia corpus est aut spũs? Appellatur tñ etiam possessio substantia. Sed quis ex his modis fidei conueniat? An forte spm̃ eam esse verisimile sit, qa res est incorporea? An non potius ipsa fides cuiusdam spũs (id est, humanæ mentis) spiritalis est effectio? nunquid non etiam angelicæ creaturæ quãdã fidem esse dicamus? Veruntñ mõ differt, An forte gñaliter qcq̃d est

& subsistit, substantiã nũcupauit, & eo mõ fidem etiam substantiam esse intelligi voluit? Admitti quidem hæc sententia possit, veruntamen q̃d subiungit, non recipit hunc intellectũ. Ait em̃, Fides est substantia sperandarum rerũ. Sperandum quippe est spiritale corpus, vt hoc vnũ ex omnibus dictum sit. Quomodo ergo fides nostra spiritalis corporis asseratur substantia? An forte dicemus figurate apostolum hoc vocabulo vsum, vt significantius ipsius fidei efficatiam exprimeret? Solenne quippe id Apostolo ẽ, suo quodam modo translatiuis nominibus rem præsentissime exponere, velut ad Colossenses scribens, de Chr̃o ait: Quia in ip̃o inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Corporale vtiq; ꝓprie aliquid dicit, cũ de corporibus agit. Diuinitas porro quõ corporaliter inhabitat? neq; em̃ corpus ẽ. Sed translato vocabulo rem aperuit. Nam q̃a sacramenta veteris testamenti appellat vmbras futuri, ꝓpter vmbrarũ cõparatione corporaliter dixit habitare in Chr̃o plenitudinẽ diuinitatis, quod in illo impleantur omnia, q̃ illis vmbris figurata sunt, ac si quodã modo vmbrarũ illarũ ip̃e sit veritas. Sic ergo ip̃e figuræ significatiuæ translato ṽbo vsus est, vt si accipias corporaliter, ac si diceretur, solide ac veraciter. Secundum hunc ergo modum figuratæ locutionis, fides quoque sperandarum rerum substantia appellatur, non quod proprie earum sit substantia, sed quia fides quæ per dilectionem operatur, & ex qua iustus viuit, per quam etiam data est potestas, vt filij dei vocemur & simus, Illa (inquam) fides, ita firma certaque spe, æternæ beatitudinis præmia in ærumnosa huius vitæ peregrinatione meditatur, vt in eorũ cordibus, qui charitate quæ p spiritum sanctum in eis diffusa est, dilatantur, iam nunc per ineffabile desiderium ea faciat subsistere. Vnde frequenter Apostolus de ipsa vita nostra futura, quæ iam in ipso homine mediatore Christo Iesu capite nostro resurgente completa est ita fidenter gloriatur, quasi iam assit, præsensque teneatur, velut ad Ephesios scribens, ait: Deus qui diues est in misericordia, propter nimiam charitatem suam, qua

dilexit nos, cum essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos Christo, cuius gr͡a estis saluati, & cõresuscitauit & consedere fecit in cælestibus in Christo Iesu. Certe enim in cælestibus Christus iam sedet, nondum autem nos. Sed quia fide certa quod futurum est iam tenem⁹, simul sedere nos dixit in cælestibus. Non enim ait, Excitaturus est nos, & in cælestib. sedere facturus, sed excitauit & sedere fecit, quia non inaniter, sed fideliter iam deputat factum, quod futuꝝ esse non dubitat. Nec minus ad Corinthios loquens, cum hãc ipsam fidei immobilem certitudinem & quasi substantiam commẽdaret, inter cætera etiam hoc subiecit, Itaq; nos ex hoc neminem nouimus secundum carnem. Nunquid nam e vita iam excesserant, & carnis mortalitatem exuerant, quos tã instanter ad ipsius carnis edomationem & vitæ correctioris habitum prouocat? Absit. Sed quia illorum secum vitam futuram tanquam præsentem meditabatur qui resurgentes commutabuntur, ex hoc, inquit, neminem nouimus secundum carnem. i. tam certam spem tenemus futuræ nostræ icorruptionis & immortalitatis, vt iam in ipsa notitia gaudeamus, & non in hac carne mortali, sed in sola illius expectatione viuamus. Hoc ergo modo, aptissimo quidem, licet insolentissimo fides substantia esse videtur. Sed quid est, quod in eadem definitione fidei annexum est, Argumentum rerum non apparentum? His profecto paucissimis verbis omnis illa inflatio humanæ sapientiæ velut acu puncta difflatur & exploditur, cui dum aliquid secus quam solemus ordo naturæ celebrat, ab ipso naturæ conditore actũ ꝓponitur, insanis clamoribus oblatrare assolet, rationem causamq; facti, ꝓcacissima insipiẽtia expostulans, nec aduertunt hoïes perditi magis quam periti, in his quæ vsitato naturæ cursu administrantur, non incompetenter cum præstari possit, flagitari rationem. In his vero q̃ noue & extraordinarie diuinitus exhibentur, fidei pietatem exercendam esse, non temerariam & inconsideratam discussionem. Intelligentia enim rerũ spiritalium, quas animalis homo non percipit, fidei humi

litatisq; merito comparatur. Vnde propheta, Nisi credi deritis, inquit, non intelligetis, & in Canticis canticorũ spũs sctũs ptestatur, Ab initio fidei pertransibis. In controuersijs siquidem & disceptationibus naturaliũ, seu quarumlibet huiuscemodi quæstionum, assensum fidẽque rerum dubiarum pcedens probatio elaborat, & puueniens intellectus commendat. In diuinis vero scripturis vt intelligas, oportet te fide quæ pcessit, pmereri. Quia ergo dispensationem diuinæ pietatis, qua salutem nostram operatur, vel de ipsa ineffabili trinitate & vnitate dei quæcunq; euangelica vel apostolica autoritas tradidit, non humanis suspitionib' vt ita sint colligimus, sed ideo certissime nouimus, quia fide percepimus, ob hanc rem ipsa fides argumentum dicitur. i. pbatio & absolutissima notio, & quasi insignitio rerum non apparentum. Est igitur fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentum, sed nũquid non est fides: rerum præteritarum. Nonne in eadẽ epistola post paululum idem apostolus ait, Fide intelligimus aptata esse secula verbo dei, vt ex inuisibilibus visibilia fierent. Nonne oia prioris testamenti mysteria, quæ non credere extremi sceleris est, decursu tpis sublata sunt & quasi sepulta. Hæccine ergo credenda sunt ea fide, quæ sit sperandarum rerum substãtia. Quis hoc vel dementissimus dixerit. Deniq; vt hæc interim missa faciamus, nonne tota dispensatio dñici hominis pdestinata serie digesta & consummata, inter pterita numeratur. Aut hæc ergo fide Christiana non sunt amplectẽda, quod absit, aut familiarius quid Apostolus eo modo diffiniendi innuerit, dispiciendum est. Per omnia igitur, quæ ab ipso mediatore dei & hominum acta veneremur, via nobis quodammodo ad perpetuæ beatitudinis capessenda præmia præparatur. Neq; enim in ipsis finem æternæ felicitatis & felicissimæ æternitatis quæ deus est, ponimus: sed per illa in illũ finem currim9, quem omnis fidelis anima in eremo huius vitæ ardentissimo anhelat desiderio. Vnde cum ipsa veritas & ṽbum p q̊d facta sunt omnia, caro factum sit vt habita

ret in nobis, tamen ait apostolus: Et si noueramus Christum secundum carnem, sed nunc iam non nouimus. Ille quippe, qui non solum peruenientibus vitæ pennis possessionem, sed etiam viam se præbere voluit venientib. ad principium viarum voluit carnem assumere. Vnde & etiam illud, Dominus creauit me in principio viarum suarum, vt inde incipent qui vellent venire. Apostolus igitur, quamuis adhuc ambularet in via, & ad palmā supernæ vocatiōis sequeretur vocātem dñm, tñ ea quæ retro sunt obliuiscens, & in ea quæ ante sunt extentus, iā principium viarum transierat, id est, eo non indigebat, a quo tñ aggrediendum & exordiendum iter est omnibus, qui ad veritatem peruenire, & in vita æterna permanere desiderant. Sic eñ ait: Ego sum via, veritas, & vita, hoc est per me venitur, ad me peruenitur, in me permanet. Ex quo intelligitur quia nulla res in via tenere nos debeat, quādo nec ipse dominus inquantū via nostra esse dignatus est, tenere nos voluerit, sed transire, ne rebus temporalibus, quamuis ab illo pro salute nostra susceptis & gestis hæreamus infirmiter, sed per eas potius curramus alacriter, vt ad eum ipsum qui nostram naturam a tēporalibus liberauit, & collocauit ad dexteram pr̄is, puehi atque peruehi mereamur. Quamuis igitur plenaria fide tā p̄terita q̄ futura, nōnulla etiam p̄sentia credamus quia tñ p̄teritis vel p̄sentibus ad fidē, spē charitatēq; futurorum & imperitia nostra instruitur & infirmitas adiuuatur solam eam velut causam finemque omnium diffinire maluit Apostolus, licet in eo quod dixit fidem argumentum esse rerum non apparentum, omnia hæc tēpora aliquatenus videatur āplexus. Est igitur fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparētum. His ergo absolutis, de symboli varietate, vt pollicitri sumus, inchoandum videtur. De cuius primaria institutione breuissime aliquid perstringendum est.

CVm enim post ascensionē domini per aduētum spiritus sancti supra singulos quosq; apostolos igneæ linguæ sedissent, & ōnium linguarum infinita diuersitas per eandem intelligentiā in eis vniret

per quod eis nulla gens extera, nulla Barbaries inaccessa videretur & inuia, præceptum eis a dño datum est, vt ob predicandum dei verbum, per singulas quasque diffunderentur nationes. Discessuri itaque ab inuicem normam sibi prius futuræ prædicationis in commune constituunt, ne forte alius alio abducti, diuersum aliqd his qui ad finem Chři inuitabãtur, exponerent. Omnes igit in vno positi, & spiritu sancto repleti, breue istud futuræ (vt diximus) prædicatiõis indicium coferendo componunt, atque hanc credentibus dandam esse regulam statuunt. Symbolum autem hoc multis & iustissimis ex causis appellari voluerunt. Symbolum enim græce, & indicium dici potest & collatio, hoc est, quod plures in vnum coferunt. Id enim fecerunt apostoli in his sermonibus in unum conferendo, vnusquisq; quod sensit. Indicium autem vel signum idcirco dicitur, q̃d õnes ei fideli assensu obedientes, in Christi se nomen transisse indicarent. Ob hoc denique non scribi hæc chartulis aut membranis, sed retineri in cordib. tradiderunt vt certum esset, neminem hæc ex lectione, q̃ interdum peruenire etiam ad infideles solet, sed ex apostolorum traditione didicisse, Cuius scilicet traditionis hæc formula est.

CRedo in deum patrem omnipotentem &c. q̃ in eo sequuntur. Hunc fidei tenorem simplicissima integritate, & integerrima simplicitate per ipsos apostolos diuinitus gestum & exactum, sine omni immutatione seruauit ecclesia, vtpote unicum Christianæ spei fundamentum, quod neq; venti impellerent, neque flumina subruerent, neq; tempestatum ac procellarum turbines permouerent. licet iam tum inter ipsa rudimenta nascentis ecclesiæ nonnullæ hæreses pullularent, quarum etiam Apostolus ad Timotheum scribens ita meminit. Prophana inquit, & inaniloquia deuita. Multum enim proficient ad impietatem, & sermo eorũ vt cancer serpit. Ex quibus est Hymenæus & Philetus, qui a veritate exciderunt, dicentes resurrectionem iam factam, & subuerterunt quorundam fidem. Verum il-

lis in tẽporib. cum exterius tẽpestas persecutiõis sine intermissione per totã grassaret ecclesiã, nullus locus cogendis erat conciliis, nulla occasio arguẽdis vel refellendis erat hæreticis, passione, non disputatiõe oĩa feruebãt, fidẽ non loq̃ndo, sed moriẽdo vindicabãt sanguinem fundebant non ṽba. Cũ ṽo tonitrua illa ꝑsecutorum aliq̃n dextera dñi compescuisset, & per Cõstãtinũ piissimũ principẽ serenitas pacis ecclesiis cælitus refulsisset alio q̃dem, sed, q̃d fatere necesse ẽ, magis pernicioso mõ periclitari cœptũ est. Intestinis eñ morbis grauissime tẽtata est ecclesia, & ex ip̃o corpore illius pestiletissimæ hæreses ebullire, q̃ late peruagantes horrenda erroris tabe multarum animarum vitalia corrupere. Inter quas q̃dã crudelissimũ hulcus erupit. Arrius vez Alexandrinæ ꝑsbyter ecclesiæ, qui cum in eadem ecclesia exponendis publice scripturis, ꝓ ãtiq̃ more ꝓfuisset, q̃d etiam Origenes factitarat, sacrilego furore incitatus, impiã euomuit blasphemiã, dicens dñm nrm Iesum Chrm minorem esse pre, nec eiusdem cum eo essentiæ. Quæ vesania ipsius, cũ neq; in ip̃o compesci, ꝓpt pertinacissimã ipsius ĩnegtiã potuisset, & aliq̃rum furioso assensu (vt sunt quæque prauissima ingenia in superbas nouitates ꝓcliuissima) magis magisq; roborari videretur, iubente ip̃o Constãtino, insigne illud & famosissimum concilium apud Niceam Bithyniæ celebratum est, ibiq; ad extirpãdam Arrii impietatem, & exprimendam omnigenam filii cum patre æqualitatem, apostolico symbolo pleraq; verba sunt addita, non q̃a breuissime pestis Arriana potuerit expungi, sed q̃a hæretica ṽsutia multa quæ ab orthodoxis fidelissime posita erant, callida interꝓtatione eludere, & in sui dogmatis peruersitatem refringere conabantur. Aliquib. etiam ṽbis Sabellio & Paulo q̃rum hæreses tunc a perditissimis hominibus circumferebantur, obuiatum est. Porro Nicenæ fidei hic textus est.

CRedimus in vnum deum patrem omnipotẽtem, oĩm visibilium nec non & inuisibilium factorem & in vnũ dñm nostrum Iesum Christũ filiũ dei natũ ex patre vnigenitum, i. ex substãtia patris, de

tum ex deo, lumen ex lumine, deum verum ex deo vero, natum, non creatum, homusion, hoc est, eiusdem cũ patre substantiæ: per quem omnia facta sunt cælestia & terrena. Qui propter nos homines & propter nostram salutem descendit. & incarnatus est, & homo factus, passus est, & resurrexit tertia die, ascendit, venturus inde iudicare viuos & mortuos: & in spiritum sanctum. Post hanc munitissimam & saluberrimã fidei expositionem, Arrianas blasphemias cum suo anathemate subiecerunt in hunc modum. Eos autem qui dicunt. Erat quando non erat: & antequam nasceretur, non erat, & quia ex nullis existentibus est, vel ex alia substãtia aut essentia dicunt trepton. id est, conuertibilem aut mutabilem filium dei, hos anathematizat catholica & apostolica ecclesia. Cum ergo hæc diffinitio fidei a pr̃ibus Niceni concilij diuinitus inspiratis edita fuisset, debita reuerentia & accepta & seruata est per totum orbẽ Christianum, & hoc est secundum symbolum, quod in eadem veneratione, qua illud Apostolicum, vtpote in eodem spiritu expositum, tota ãplectitur ecclesia. Nec multo post, cum nondum ex Arriano naufragio satis respirasset, emersit Macedonius detestabile par Arrij. Nã vt ille filium, sic iste spiritum sanctum creaturã esse asserere ausus est. Apollinaris etiam nouus hæresiarcha, in hunc damnatissimum gregem se permiscuit, pertinatissime affirmans Christum Iesum animam rationalem non habuisse, sed ipsa deitate verbi pro ea, dum incarnaretur, vsum fuisse. Vt ergo hæc quoq; zizania ex agro dominico eradicarentur, conuenere apud Constantinopolim centum quinquaginta patres & Macedonio profanæ sectæ autore damnato, cæteris item qui cõtraria apostolicis regulis loquacitate impia latrarent a cõmunione ecclesiastica repulsis, latiorem symboli formam ꝓmulgauere, quam nunc vniuersalis ecclesia publice prædicat & frequentat. Est autem huiusmodi.

CRedo in vnũ deũ pr̃em omnipotẽtem, factorem cæli & terræ, visibilium omnium & inuisibiliũ & cætera quæ decantari assolent. Hæc est tertia

varietas symboli, prioribus consonantissima, nec in vllo discrepans. Ex illo enim q̄si grano apostolici symboli, geminæ hæ traditiones germinauere. Post hanc ergo tertiam editionem fidei placuit omnibus ne quid vlterius licitum foret aut addere, aut demere, aut qualibet immutatione variari: quod statutum, ratum & immutabile seruauit ecclesia, quamuis nonnullæ posteriori tempore hæreses extiterint. Verū nunc exposita varietate symboli, operæ pretium facturus videar si eorum sermonum, qui vel in Nicena, vel in Constantinopolitana synodo superadditi reperiūtur, ratiões causasq; breuiter subiiciā, & q̄a ipsum principiū symboli cuiuslibet q̄ pnūciatur. Credo ī deū, itētiores aures scrupulo q̄dā obscuritatis interdū solet offendere, in primis id elucidandū forsan non ingratum studiosis sumam q̄dnā sit credere in deum vel deum, aut credere deo vel credere in deo. Credere igitur in deum est credendo in deū ire, & eius membris incorporari. Sic etenim ait Apo. Vos estis corpus Christi & membra. Hoc āt agitur in nobis ea fide, q̄ per dilectionem operatur & quia ipsa dilectio desursum est, i. a patre luminum, a quo est omne datum optimum & omne donum perfectum, ideo ipsa veritas ait, Hoc est opus dei, vt credatis in eum quem ille misit. Credere ergo in deum, proprium est quasi signaculum prædestinatorum. Quisquis enim sic credit, hic spiritu dei agitur, huic p̄r est deus, hic hæres est dei, huic frater est Christus, hic cohæres est Christi. Illo autem modo locutionis dicitur Credo in deum, quo dici possit, fumus deficit in aerea, vel glacies deficit in aquam vel panis deficit in carnem, i. suo quodam defectu & transmutatiōe in naturam carnis absumitur. Credere porro deum, hoc est. fidem habere deum esse. Hoc modo credunt Iudæi, hoc modo dæmones etiam credūt & contremiscunt. Credere autem deo, est fidem dictis vel promissis eius habere. Credere vero in deo, eandem fere sententiam habet cum eo quod primum posuimus, i. credo ī deum. Sic enim in euangelio Iohannnis inuenitur. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios

dei fieri, his q credunt in nomine ei⁹. Credere tñ in deo insolentius ad vsum latinitatis dicitur: credere ỽo in deum, longe significantissime celebrior vsus obtinuit. Non ergo qsqs credit deo, vel credit deũ, continuo etiã credit in deũ vel in deo. Quisqs ỽo credit in deũ vel in deo, cõsequenter etiã credit deo vel deũ. Diuino igitur aspirante fauore, soluendũ est q̊d ꝓmisimus. Quia ergo Sabellij hæc sñia vel potius insania fuit, vt diceret, qa idẽ qui pr̄ est, & filius est, & spũs est, neqꝫ vlla ꝑsonarũ differentia est, sed tm̃ vocabulorũ, vñ etiam Patripassianisequaces eius inscripti sunt, eo q̊d patrem passum cõfessi sint, vtpote cuius vnam eandemqꝫ cũ filio personã suspicarentur. Ad compescendam ergo hanc blasphemiam, in prima fronte symboli addendum censuerunt, In vnum, & paulopost, cum ad filij personam ventum esset, illic etiam. In vnum ascripsere, vt dum pater vnus asseritur per se, & filius item per se vnus, indifferentiam personarum, q̄ ille introduxit, sana intelligentia respueret. Et quia pleriqꝫ hæretici, vt Manichæus & Priscillianus, duo principia inter se diuersa, & sibi aduersa opinantur. Priscillianus etiam hunc mundum a maligno principe conditum affirmat, adiecere, Visibiliũ omnium & inuisibilium, vt nihil omnino non ab vno patre deo factum catholicus sensus admitteret. Hinc iam labyrinthus Arrianorum satana architecto multipliciter impeditus, aperiendus est. Cum ergo orthodoxi id operam darent, vt virus exitiale eiusdem hæresis penitus expiarent, & æqualem filij cum patre deitatem euidentissime declararent, hæretici ỽo singula eorum dicta ad ꝓpriam insaniam sophisticis dolis retorquerent, eo acti sunt plura in eandem sententiam cumulare, ne qua occasio vel aditus decipiendi ꝓphanæ superesset perfidiæ. In primis ergo addidere Filium dei, hoc Arriani velut optatum sumpsere, dicentes secundum Apostolum, qa oẽs filij dei sumus, subiunxere Vnigenitum: q̊d Arriani sic interp̄tati sunt, vt IesusChr̄s secundum eam dignitatem, qua omnes creaturas singulari excelleret gloria, haud incongrue nuncupari posset vnigenitus, ſ;

cet sit creatura, atque hoc in loco testimonium illud Salomonis pessime intellectum adhibuere: Dominus creauit me initio viarum suarũ. Adiecerunt & ex patre natum: hoc q̃q; hæretici non alienum a creatura esse asserebãt, iuxta illud Isaiæ: Filios genui & exaltaui. Tum placuit addi, Ante oĩa secula. Neque hoc repudiauere perfidi de Christo iuxta illos creato. Ante eñ omnia tempora & añ omnia omnino secula, non solum Christum sed etiam angelos ipsumque diabolum creatum esse affirmabant, Adiectum est, Deum de deo, nec minus hoc sinistra eorum intercepit interpretatio. Dicebant enim, quia & ipsi dij essent, & ex deo, cum apost. dicat, Omnia autem ex deo. Vt etiam hoc excluderetur, additum est, Lumen de lumine. Pari modo hoc quoq;, vt cætera, cauillari ausi sunt. Quemlibet enim fidelem ex deo lumine lumen esse, vt in euangelio ipse Christus discipulos alloquitur, dicens, Vos estis lumen mundi. Et Aposto. Fuistis inquit tenebræ, nunc autem lux in dño Ad discretionem ergo huius adoptiuæ deitatis, apposuere Deum verum de deo ꝟo. Hoc etiam hæretica impietas vsurpare p̃sumpsit, dicens, de vero deo, patre scilicet, & Christum verum deum esse, sed factum, Oẽs quippe electos ex ꝟo deo veros deos esse, sed factos, alienum quippe a vero deo esse, vt falsorum deorum autor esset Ad explodendam ergo & hanc tam callidam tergiuersationem, subiunxere: Genitum non factum. Sed neque hic versipellis quieuit fallacia, opposuere illud Deute. Deum qui te genuit dereliquisti, & oblitus es dñi creatoris tui. Cum ergo tot laqueos belua immanis declinasset, tot modos clusisset, cum graui vexatione orthodoxi, ꝓpter hanc tam sacrilegam ꝟborum ventilationem iactarentur, post multa certamina vltro citroq; habita vnũ hoc ꝟbũ haud dudiũ qn spũ sc̃tõ suggerente, addidere, q̃d Græce homusion Latine ꝟo Consubstantialis dicitur. Tum deniq; pestis acerbissima capta, tum strãgulata, tũ plane extincta ẽ. Subintulere igitur, Per quẽ oĩa facta sunt; vt liqdo constaret, ipsum non esse factũ, cũ p cũ oĩa facta sint. Atq; hæc oĩa in dãnatione. At

rianæ hæreſeos prolata ſunt. Quia vero Cherintus & Ebion & Paulus Samoſatenus, aliiq; nonnulli Chriſtum purũ hominem fuiſſe aſſeruere, & ex Maria virgine tãtum initium ſumpſiſſe, contra hanc tam hæreticam opinionem adiecere, Qui propter nos homines & propter noſtram ſalutem deſcendit de cælo. Et quoniam Marcion, eiuſq; ſectatores de cælo eum carnem ſecum attuliſſe blaſphemabant, Valentinus porro phantaſticũ corpus, & non verum eum habuiſſe affirmabat, ad hos confutandos adiecere, Et incarnatus eſt, Porro in Nicena Synodo prætermiſſum eſt, de ſpiritu ſancto, & Maria virgine. Verum hi qui apud Conſtantinopolim conuenere, vt in hac etiam parte catholicam fidem munirent contra eorum inſaniam, qui beatam virginem ex viri coitu ſolenni more pariendi, Chriſtum genuiſſe impie iactabant, vt Arthemon eiusq; complices, alij vero eam poſt editum partum inſigne virginitatis perdidiſſe, alios etiam liberos peperiſſe, rabioſe latrabant, vt Heluidius. Ad harum ergo beſtiarum internicionem reuocatum eſt, De ſpiritu ſancto & Maria virgine, quãuis hoc in apoſtolico ſymbolo longe ſignatius & expſſius poſitum ſit, cum dicatur: Cõceptus ẽ de ſpiritu ſancto, natus ex Maria virgine. Apollinaris ꝗ̃o & ipſe ſua tabe multos infecerat, volens perſuadere Chriſtum animam rationalem non habuiſſe, ſed pro ea, diuinitate in carne vſum fuiſſe, vnde conſequebatur eum hominem non fuiſſe, vtpote qui anima rationali caruerit. Cõtra quam tam peſtiferam vocem oppoſuere, Et homo factus eſt. Origenes autem vanitate impiiſſima ex philoſophorum lectione perſuaſus, diſputabat quandã purgationem malorum, id eſt, eos qui hanc vitam in flagitiis & facinoribus quamlibet maximis finierint, ipſum etiam poſtremo diabolum atq; ãgelos eius quãuis poſt longiſſima tempora, purgatos atq; liberatos regno dei luciq; reſtitui, & rurſus poſt longiſſima tẽpora omnes qui liberati ſunt, ad hæc mala denuo relabi & reuerti. Ad compeſcendam ergo tam pernicioſam blaſphemiam, addendum cenſuere poſt alia interpoſita, Cuius regni non erit finis. Macedonius autem ſacrilegam turbã

de spiritu sancto excitauit, quæ etiam principalis causa concilii apud Constantinopolim cogendi fuit. Affirmabat enim spiritum sanctum creaturam esse, nec vnius eiusdemq; cum patre & filio essentiæ credendum. Tñ sacer ille conuentus ipso spiritu de q̃ agebatur, illustratus, hoc impietatis mõstrum iugulauit, veruntamẽ pluribus sententiis. Nam Macedoniani quoque velut prius Arriani, quæ vere fideliterq; dicta essent, frustrari & labefactare tentabant. Cum enim catholici spiritum sanctum, Dominum, & Viuificantem, & ex patre filioq; procedentem pronunciassent, & hæretici hæc omnia in creaturam etiam cadere alienissimis scripturæ testimoniis perstreperent, tandem aliquando peruicaciam illorum repressere, dicentes: Qui cum patre & filio simul adoratur & conglorificatur. Deinde vt illorum etiam refellerent perfidiam, qui antiquos dei prophetas, nõ inspiratione diuina irradiatos, sed dæmonum energia concitatos, futura cecinisse iactabant, vt Apelles, post declaratam spiritus sancti cum patre & filio æqualem maiestatem, munus quoq; gratiæ ipsius, quo homines dei impertiri dignatus est, prudentissime subiecere, Qui locutus ẽ per prophetas. Et quia plerique hæretici ab ecclesiastica communione repulsi, sua conciliabula celebrant, eamq; ecclesiam superbe mentiebantur, vt Nouatiani, aliiq; innumeri, ne hac mẽdaci supbia infirmiores auditores dãnabiliter lactarent, ascripsere, Vnam. s. Sanctam catholicam & apostolicam ecclesiam. Ad hæc cũ hæresis iam ex antiquo orta fuisset, cuius multi ferũtur autores, q̃ rebaptizandos omnino censeret eos, q ab hæreticis (licet in nomine trinitatis) baptizati fuissent, in q̃ opinione Cyprianus etiam vir eruditissimus & gloriosissimus martyr fuisse asserit, ppter hanc hæresim eradicandam, addidere, Vnũ baptisma, & hoc modo perfectissimã symboli formã cõsumauere. His ergo nõ otiosa forsan, licet breuissima tractatione decursis, inchoandum est illud, quod tuæ postulationi singulariter debet, scilicet vt fidei regulam latius huberiusque amplexus, insidias hæreticorum, quibus hanc regiã viam infestare moliti sunt,

quasi transeundo detegam & patefaciam. Neque vero hoc expectandum tibi est, vt omneis formas errorum comprehendam, omnia nomina autorum percurram; neque enim dixerim inceptum hoc infinitum magis sit, an infructuosius, sed eas solas, quæ in ipsum fidei textum quasi recta fronte impingunt. Credo igitur vnum deum esse patrem & filium & spiritum sanctum: Patrem, eo quod habeat filium, & filium, eo quod habeat patrem, spiritũ sanctum, eo quod sit ex patre & filio procedens. Pater est ergo principium deitatis, & sine vllo omnino principio, qui sicut nunquam fuit nisi deus, ita nũquam non fuit pater; a quo filius ineffabiliter natus, a quo spiritus sanctus non natus, sed procedens, quia spiritus non est filius; neq; ingenitus, quia non est pater; nec factus, quia non est ex nihilo, sed ex deo patre & deo filio de⁹ procedens. Detestor Sabellium, q confundit personas; nec minus abominor Arriũ, qui diuidit essentiã, minorem patre blasphemans filium. Alter est enim in persona pater alter in persona filius, alter in persona spiritus sanctus quod Sabellius non vidit, vna tamen natura in sancta trinitate deus pater & filius & spiritus sanctus, quod Arrius non intellexit. Execrabilẽ affirmo Eunomium, q dissimilem per omnia patri filiũ, & filio spiritum sanctum mentit. Dionysium damno, qui in trinitate filium patri seruire contendit. Inter dãnatissimos numero Manichæum, q dei substantiã ex natura mali peruasam & permixtam esse perhibet, Sceleratos duco Melitonem & Tertulianum, qui deum corporeum esse autumant. Respuo Vadianum, q cogitatione carnali deum fingit in similitudine imaginis corruptibilis hominis. Penitus penitusq; obominor etiã illos Arrianos, qui filiũ dicunt esse creaturam, spiritum vero sanctum creaturam creaturæ, hoc est, ab ipso filio creatũ. Omnibus virib⁹ Macedonium execror & eius sectatores, vel eos qui dicunt spiritum sanctum esse creaturam, vel eos qui putãt eum deitatem tãtum esse patris & filij, nec vllam propriam habere substantiã. Perditis ascribo μετεγγονσιάς qui asserunt sic esse in patre filium, quomõ vas in vase,

quia si duo corpora carnaliter opinantes, ita vt filius intret in patrem, tanq̃ vas minus in vas maius. Vñ & tale nomen hic error accepit. μιτατγογισμοσ enim Græce dicit introitus vnius vasis in alterum. Cũ Arrianis Semiarrianos maledico, q putant filiũ cum patre similis essentiæ esse. Credo vnũ deum patrẽ & filiũ & spiritum sanctum factorem esse cæli & terræ, visibilium omnium & inuisibilium. Detestabiles autem iudico Cerdonẽ & Marcionem q duo principia sibi ignota introducunt, vel sibi cõtraria, vt Manichæus & Priscillianus; vel tria, vt Barbas, Sentianus, & Theodotus, vel multa, vt Valentinus. Seleucum etiã & Hermiã inter maledictos deputo, qui elementorum materiã de q̃ factus est mundus, nõ a deo factã dicunt, sed deo coæternã, nec animã deo tribuunt creatori, sed creatores esse animarum angelos volũt de igne & spiritu, malum autẽ asserunt esse aliqñ a deo, aliqñ a materia. Patritij vanitatẽ repello, qui substantiã humanæ carnis nõ a deo, sed a diabolo cõditam dicit. Reijcio Coluthum & Florinum, q̃rum alter (id est, Coluthus) dicebat deũ nõ facere mala, contra illud q̃d scriptũ est, Ego deus creans mala, alter vero (.i. Florinus) econtrario dicebat deum creasse mala, contra id q̃d scriptum est, Fecit deus omnia, & ecce bona valde. Ac per hoc quamuis inter se contraria dicentes, tamẽ ambo diuinis eloquijs resistebant. Creat enim deus mala, pœnas iustissimas irrogando, q̃d Coluthus non videbat, non autem malas creando naturas atque substantias, vbi Florinus errabat. Abhorreo Priscillianum, qui animas eiusdem substantiæ dicit esse cuius est deus, easq; p malignum principem seminari in corpora, quiq; asserit homines fatalibus stellis colligatos. Contemno Paternũ, qui inferiores ptes humani corpis non a deo, sed a diabolo factas opinat. Credo quia pater carnem non assumpsit, neq; spiritus sanctus, sed filius tantum, cum venit plenitudo temporis, vt qui erat in diuinitate dei patris filius, ipse fieret in homine hominis matris filius, secundum veritatem naturæ ex deo dei filius, & secundum vitatem naturæ ex homine hominis filius, vt veritas geniti, non adoptione, nõ appellatione, sed in vtraq; natiuitate fi-

Jħ nomen nascēdo haberet, vt esset verus deus & verus homo vnus dei filius. Profanum ergo Nestorium dico qui duas personas dei & hominis introduxit. Natus est enim de virgine deus, eo pacto quo cum corpore nasci docetur & animus, non quia vtriusq; est vna substantia, sed quia ex vtroq; fit vna persona, non alius homo corpus, & alius animus; sed vnus homo, corpus, & animus: sic post partum virginis, non alius dei & alius hominis filius, sed idem & vnus Christus, dei & hominis filius, & sicut in vno homine aliud corpus, aliud animus, sic in vno mediatore aliud deus, & aliud hominis filius, vnus tamen & idem (vt dixi) Christus, dei & hominis filius. Credo igitur eum in vna persona manentem, in duabus vero naturis non confusis, neq; commixtis in vnam naturam, sicut Eutices blasphemabat. Abominabiles duco Apollinaristas, qui asseuerant ipsum verbum ita carnem factum, vt in carnem conuersum sit atq; mutatum, non autem carnem de Mariæ carne susceptam. Inter maledictos pono Ebionem, qui ex viri coitu Christum natū esse audet garrire, eadem maledictione terio Arthemonem, Cherintum, Paulum, Fotinum, qui Christum hominem fuisse absque deo asserūt. Sacrilegum duco Heluidium, qui ita virginitati Mariæ contradicit, vt eam post Christum alios etiam filios de viro suo Ioseph peperisse contendat. Proclianum scelestum habeo, qui Christum non in carne venisse dicit. Detestabiles duco Marcionem, Origenem, Valentinum Martianum: Marcionem quidem & Origenem, q Christum nō ex virgine carnem suscepisse, sed de cælo eā attulisse asseuerant; Valentinum, quia non veram carnem sed phantasticam habuisse opinatur: Martianum, quia eum veram quidem carnem habuisse, non tamen ex carne sumpsisse arbitratur. Cum perditissimis censeo Apollinarem, qui animam Christi absq; sensu & ratione fuisse perhibet. In eorum grege deputo Anomocum, q solā carnem absq; anima Christum suscepisse confirmat. Habuit enim cum sua ratione animam & carnem cū sensibus suis, per q̄s sensus ÿos in passione & ante passionē

carnis suæ dolores sustinuit. Dispereat Berillus, qui sic eum ex virgine natum prædicat, vt & deitatis initium homo nascendo acciperet, quasi antequam ex virgine nasceretur, deus no fuerit. Adoro Christum ad dexteram patris in carne sedentem, Seleuci & Hermiæ fabulosam impietatem declinans, qui negant eum in carne sedere ad dexteram patris, eamq; se exuisse perhibent cũ ascendit, eamq; in sole posuisse, accipientes occasionem de Psalmo, vbi legitur, In sole posuit tabernaculũ suũ. Credo animas humanas non esse a principio inter reliquas intellectuales creaturas, neq; simul creatas, sicut Origenes fingit, neq; cum corporibus per coitum seminari, sicut Lucifer & Cyrillus affirmant, sed corpus tamen per coniugij copulam seminari, dei vero iudicio coagulari in vulua atq; formari, ac formato iam corpore animam creari & infundi, vt viuat in vtero homo, ex anima constans & corpore, & egrediatur viuus ex vtero, plenus humana substantia. Credo vnam tantum animam in homine esse, non duas, velut Iacobus & alij Syrorum perhibent. Confiteor vnum baptisma in ecclesia, vbi vna fides est, & vbi in nomine patris & filij & spiritussancti datur: & ideo si qui apud illos hæreticos baptizati sunt, qui in sanctæ trinitatis confessione baptizant, & veniunt ad nos, recipiendos fateor quasi baptizatos, ne sanctæ trinitatis confessio vel inuocatio annulletur, sed docẽdos ante quo sensu sanctæ trinitatis mysterium in ecclesia teneatur: & si consentiunt credere, vel acquiescunt confiteri, confirmandos manus impositione. Si uero paruuli sint vel hebetes, respondeãt pro illis, qui eos offerunt iuxta morem baptizandi, & sic manus impositione & chrismate communitos, eucharistiæ mysterijs admittendos annuo. Illos autem q non in sanctæ trinitatis inuocatione apud hæreticos baptizati sunt, & veniunt baptizari, debere pronuncio rebaptizari. Neq; enim credendũ est eos fuisse baptizatos, qui non in nomine patris & filij & spiritus sancti, iuxta regulam a domino positam tincti sunt. Sua pernicie Donatus pereat, qui ab aliquo peccatore, licet in

nomine sanctæ trinitatis baptizatos, rebaptizandos esse perditissime litigat. Perpetuæ damnationi contrado Manichæum, Seleucum, Hermiam, Proclianum, qui baptismum nihil saluti conferre affirmant. Nullum catechumenum absq; baptismo, quis in bonis operibus defunctum, vitam æternam habere credo, excepto martyrio, vbi omnia baptismi sacramenta complentur. Indubitanter credo pœnitentia aboleri peccata, etiam si in vltimo vitæ spiritu admissorum pœniteat, & publica lamentatione prodantur. quia propositum dei, quo decreuit saluare quod perierat, stat immobile: & ideo, quia voluntas eius non mutatur, siue ad emendationem vitæ tempus conceditur, siue post supplicem confessionem continuo vita exceditur, venia peccatorum fideliter præsumitur ab illo, qui non vult mortem peccatoris, sed vt conuertatur a perditione pœnitendo, & saluatus miseratione dei viuat. Aeterna detestatione, Nouatum, eiusque sequaces Nouatianos omnes abominor, qui pœnitentiā denegant, & secundas nuptias non admittunt. Pelagium, eiusq; discipulum Cælestiū execrabiles dico, qui liberum arbitrium sufficere asserunt ad implenda mandata dei, nec ad hoc dei gratiam nobis esse necessariam, cum ipsa veritas dicat, *Sine me nihil potestis facere*: quiq; negant paruulos secundum Adam carnaliter natos, contagiū mortis antiquæ prima natiuitate contrahere, vnde nec eos baptismo indigere ad soluendum peccati originalis vinculum. Confiteor carnis resurrectionem, & vitam æternam. Amen. Extra ecclesiam omnino esse affirmo perditissimos autores, Seleucum, Hermiam, & Proclianum, qui resurrectionē non putant futurā, sed eam quotidie fieri in generatione filiorum arbitrantur. Elementa (.i. cælum & terrā) non credo abolenda per ignem, sed in melius commutanda, scilicet figuram mundi .i. imaginem, non substantiam transituram. Nihil terrenum, nihil transitorium in diuinis repromissionib. expecto, vt Melithus sperat: non nuptiarum copulam, sicut Cherintus & Marcion delectantur: non quod ad cibum & potum pertinet, sicut

dominum Guntherum.

Papias autor est & Irenæus, & velut his Tertullianus & Lactantius acquiescunt. Detestabilem iudico Nepotem hæreticum, qui p mille annos post resurrectioné, regnum Christi in terra futurum garrit, & sanctos cum illo in delicijs regnaturos, & cætera æque impia & sacrilega. Origenem cum suis deliramentis profanum iudico, qui restitutionem futuram fingit, scilicet vt dæmones vel impij homines post multa annorum curricula, illi (id est, dæmones) in angelicam, qua creati sunt redeant dignitatem: illi vero (.i. impij) in societatem iustorum reuocentur: & econtra, iustos vice mi serrima ad hæc mala denuo relabi & reuerti oporteat. Ego vo iusto iudici & pijssimo retributori credo, qui dixit. Ibunt illi in supplicium æternum, isti vero in vitam æternam. AMEN.

MEGINHARDI FINIS.

Augustinus ad inquisitionum dicit: Wo etwas verandert würdt durch die ortt und gegenden der kirchen, so thue nur dz er findt in der kirchen, dahin er kombt, das dasselbe keines ist wid den glauben noch widder guetten sitten. &c

Labore manuum	6	19
Lapsi reparatione	3	22
Lege & euangelio	1	8
Leuitate ad diuina relabentium	2	27
Lectionis studio	1	24
Loco & tempore contemplationis	1	27
Mala quare accidat bonis	7	18
Maledicentium vitanda cura	7	23
Mala ipsorum tribulationum	2	4
durare tribulationum	6	7
inductorum per pass: Christi	6	8
Maledicendi nequitia		9
Malignitate delatorum	7	29
Malo diuitiarum	7	31
odij	3	29
sorditate	4	4
somnolentiae	1	23
Manuum labore	2	7
Matrimonio	6	19
Merite predicatorum	5	8
Moderatione virtutum	6	15
Morte ~~contemplatione~~ consolatione	4	11
	1	18
Natura demonum		
Necessaria semper assiduitas	3	9
Negligentes confitentes	3	20
Nequitia maledicendi	2	16
Nequiter se sentibus in via	7	29
Nocturnis ieiunatis	1	7
Nominibus demonum	2	24
Nominibus demonum (principalibus	3	11
pub: sing:	3	12
priuate sing:	3	13
pro rebus	3	14
	3	15
[illegible] pro necessarijs	3	20
[illegible] nos vltro offerre	7	22